

ÜNAK 2013

Konferansı

Bilgi Sistemleri Platformlar Mimariler ve Teknolojiler

19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Bildiriler Kitabı

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş

Dr. Nevzat Özel

Tolga Çakmak

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Ankara, 2016

ÜNAK 2013 Konferansı
Bilgi Sistemleri Platformlar Mimariler ve Teknolojiler
19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Bildiriler Kitabı

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş

Dr. Nevzat Özel

Tolga Çakmak

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Ankara, 2016

ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler
19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

ISBN: 9786056634901

©2016, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ve bildiri sahipleri.

Her hakkı saklıdır. Bu kitap içerisinde sunulan bilgilerin bir bölümü ya da tamamı kaynak gösterilmeden kullanılamaz, herhangi bir ortama kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler (İstanbul: 2013)

Bildiriler kitabı / ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler, 19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul; Editörler: Güssün Güneş, Nevzat Özel, Tolga Çakmak,. -- Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, 2016.

vii, 248 s.

ISBN: 9786056634901

1. Kütüphane Bilimi - Türkiye -Kongreler. 2. Bilgi Sistemleri. 3.Bilgi Platformları. 4. Bilgi Mimarileri. 5. Bilgi Teknolojileri. I. Güneş, Güssün II. Özel, Nevzat III. Çakmak, Tolga

Z672.5 Un13 2016

020 Un13 2016

Önsöz

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), 1991 yılından bu yana Türkiye’de bilgi hizmetleri, bilgi ve belge yönetimi, bilgi ekonomisi, bilgi okuryazarlığı, bilgiyi sanayileştirmek gibi konuları çeşitli platformlarda gündeme getirerek uygulamacıların farkındalıklarını artırmaya yönelik yıllık konferanslar düzenlemektedir. ÜNAK Konferansları her yıl geleneksel olarak farklı üniversiteler, resmi kurumlar ve sponsorların desteği ile gerçekleştirilmektedir. Bu konferanslar ile Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği;

- Kütüphanecilik, bilginibilim, eğitim ve bilişim alanlarındaki uygulamacılar, akademisyenler ve bu alana yönelik hizmet sağlayan kurumlar arasındaki diyalogu geliştirmeyi,
- Farklı disiplinlere açık bilimsel ve sosyal bir etkileşim gerçekleştirmeyi,
- Konuyla ilgili iyi uygulama örneklerinin, deneyimlerin paylaşılmasını,
- Kütüphaneler, arşivler ve dokümantasyon merkezleri gibi bilgi merkezlerinin yeni gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Kütüphanecilik, Bilginibilim, Eğitim ve Bilişim alanında çalışan akademisyenler, uygulamacılar, araştırmacılar, firma temsilcileri ile konuya ilgi duyan tüm bireylere açık olan ÜNAK Konferansının 2013 yılı için ana teması; bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklar, ortaya çıkan yenilikçi yaklaşımlardan hareketle, “Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler” olarak belirlenmiştir. Konferans, 2 çağrılı konuşma, 36 bildiri, 4 çalıştay, firma sunumları ve sosyal etkinliklerden oluşmuştur. ÜNAK 2013 Konferansı, 19-21 Eylül 2013 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi ev sahipliğinde Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

Bu kitapta Konferansta sunulmuş ve tam metin olarak hazırlanmış bildiriler yer almaktadır. Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği olarak ÜNAK 2013 Konferansı Bildiriler Kitabı’nın kütüphanecilik ve bilginibilim alanına önemli bir katkı ve okuyucularına faydalı bilgiler sağlamasını diliyoruz.

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Yönetim Kurulu

Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
İçindekiler	iv
Komiteler	vii
Açış Konuşmaları	1
 Bildiriler	
 Kütüphanelerde Karşılıklı İşlerlik Sağlayan Standartlar <i>Semanur ÖZTEMİZ, Elsa BİTRİ, Orhan AÇIKGÖZ</i>	 6
 Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Bilişim Suçlarına Dönük Yargıtay Kararlarının Analizi <i>Metin TURAN, Özgür KÜLCÜ</i>	 12
 Kurumsal Bilginin Düzenlenmesi: Bilgi Haritaları <i>Neslihan ER</i>	 27
 Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin Kurum ve Kuruluşlarda Değişim ve Dönüşümüne İlişkin Bir Değerlendirme <i>Bahattin YALÇINKAYA, Lale ÖZDEMİR</i>	 35
 Bilgi Profesyonellerinin Açık Erişim Yaklaşımları <i>Ömer DALKIRAN</i>	 48
 Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemleri <i>E. Erdal AYDIN, R. Burak GÖKSOY</i>	 62
 Dijital Çağın, Dijital Toplumuna “Edirne Belediye Başkanlığı Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali’nin Sayısallaştırma Projesi” <i>Ender BİLAR</i>	 76
 Üniversitelerde Kurumsal Bellek ve Dijitalleştirme: Yeditepe Üniversitesi Örneği Bilgi Merkezi Örneği <i>Handan ÇELİK, Aslıhan ASLİM, Sezgin YILMAZ</i>	 83
 Akademik Araştırmalarda Web 2.0 Etkisi: ODTÜ ve Mendeley İşbirliği <i>Levent KUTLUTÜRK, Emre Hasan AKBAYRAK</i>	 91

Kurumsal Blogların Taşıdığı Riskler <i>H. Buluthan ÇETİNTAŞ</i>	97
Bilgi Erişiminde Konu Rehberleri: Türkiye'deki Kütüphaneler Üzerine Bir Değerlendirme <i>Kasım BİNİCİ</i>	104
Teknoloji Özel Arşivleri Nasıl Etkiliyor? <i>Hakan ANAMERİÇ, Fatih RUKANCI</i>	115
An Insight into the Transfer of Digital Records to Archives <i>Lale ÖZDEMİR</i>	121
Kütüphanelerde ve Arşiv Kurumlarında İnteraktif Teknolojilerin Kullanımı <i>Murat YILMAZ</i>	127
Bulut Bilişim: Kütüphaneler İçin Yeni Bir Ufuk <i>Ezgi BİLGEHAN, Eylül TAT</i>	140
İnternette Dijital Arkeoloji ve Büyük Veri İlişkisi: Dijital Arkeolojinin Kümelenmiş Verilere Etkisi ve Sosyal Ağlar Kapsamında Bu Verileri Kullanım Amaçları <i>Yeşim DUMAN</i>	148
Gittigidiyor.com Sitesinin Bilgi Mimarisi Açısından Sosyo-Teknik Analizi <i>N. Sümeyra ULUCAN</i>	155
Mobil Uygulamalar ve Mobil Kütüphaneler: Kütüphanelerde Kullanılan Mobil Uygulamalar, Uygulama Çeşitliliği, Müşteri Beklentileri ve Kütüphaneleri Bekleyen Mobil Gelecek <i>Yazbahar ÇETİN</i>	165
JIRA: Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Uygulama <i>Burcu ERSOY, Erkan KESER</i>	174
Yerel Kültürel Mirasın Semantik Ortamda Sunumu: Kavramsal Model Önerisi <i>Yusuf YALÇIN, Halil İbrahim GENÇBÜYÜK</i>	186
Üniversite Kütüphanelerinde Twitter'in Sosyal Medya Aracı Olarak Kullanımı <i>Bahar Biçen ARAS, Huriye ÇOLAKLAR</i>	192

Osmanlı Tarihi ile İlgili Araştırmalarda Wikipedia ve Türkçe Vikipedi Sanal Ansiklopedilerinin Sonuç Kalitelerinin Karşılaştırılması

Özgür KÜLCÜ, Engin Cihad TEKİN

216

The Use of Web 2.0 Tools by University Students

Jahangir GHOLIPOUR, Mandana Mir MOFTAKHARI

230

Çalıştaylar

Marmara Üniversitesi Çalışma Grubu

Kurum ve Kuruluşlarda EBYS Uygulamaları: Marmara Üniversitesi Örneği

Mustafa AĞAOĞLU, Hüseyin YÜCE, Esad ESGİN, Bahattin YALÇINKAYA

237

Tıp Kütüphanecileri Grubu

Tıp Okuryazarlığı İle İlgili Yaklaşımlar Çalıştayı

Güssün GÜNEŞ, Huriye ÇOLAKLAR, Bahar BİÇEN ARAS, Abdullah TURAN

244

Komiteler

Düzenleme Komitesi

- Nevzat Özel (Başkan)
- Burçak Şentürk (Başkan)
- İlhan Akçal
- Hüseyin Fırat Akın
- Tolga Çakmak
- Hira Gizem Fidan
- Ezgi Güler
- Güssün Güneş
- Hamza Kandur
- Hüseyin Körpeoğlu
- Işıl İlknur Sert

Yerel Komite

- Güssün Güneş (Başkan)
- Ayşegül Türkoğlu (Başkan Yardımcısı)
- Birgül Çakıral (Marmara Üniversitesi Yayınevi)

Bilim Komitesi

- Tolga Çakmak (Başkan)
- Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş (Başkan)
- Doç. Dr. Umut Al
- Yrd.Doç.Dr. Halis Alar
- Yrd. Doç. Dr. Gülten Alır
- Yrd.Doç.Dr. Dündar Alıkcı
- Doç. Dr. Hakan Anameriç
- Prof. Dr. Sacit Arslantekin
- Prof. Dr. Doğan Atılğan
- Doç. Dr. Özlem Bayram
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bayter
- Doç. Dr. Berat Bir
- Prof. Dr. Mehmet Canatar
- Prof. Dr. İrfan Çakın
- Doç. Dr. Niyazi Çiçek
- Prof. Dr. Tülay Fenerci
- Doç. Dr. Oğuz İcimsoy
- Dr. Asiye Kakırman Yıldız
- Prof. Dr. H. Sekine Karakaş
- Doç. Dr. Tuba Karatepe
- Prof. Dr. Hamza Kandur
- Doç. Dr. Ümit Konya
- Prof. Dr. Serap Kurbanoğlu
- Prof. Dr. Mehmet Emin Küçük
- Doç. Dr. Özgür Külcü
- Yrd. Doç. Dr. Esin Sultan Oğuz
- Doç. Dr. Hüseyin Odabaş
- Prof. Dr. İnci Önal
- Doç. Dr. Fahrettin Özdemirci
- Nevzat Özel
- Doç. Dr. Coşkun Polat
- Doç. Dr. Fatih Rukancı
- Yrd. Doç. Dr. Işıl İlknur Sert
- Yrd. Doç. Dr. İrem Soydal
- Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu
- Yrd. Doç. Dr. Burçak Şentürk
- Prof. Dr. Oya Gürdal Tamdoğan
- Prof. Dr. Yaşar Tonta
- Prof. Dr. Nazan Özenç Uçak
- Yrd. Doç. Dr. Yurdağül Ünal
- Prof. Dr. Bülent Yılmaz
- Yrd. Doç. Dr. Malik Yılmaz

Açış Konuşmaları

Yrd. Doç. Dr. Güssün GÜNEŞ

Bilimsel Program Komitesi Eş Başkanı / Yerel Organizasyon Komitesi Başkanı

Sayın Rektör Yardımcım, Sayın Dekanım, Sayın Genel Sekreterim, Sayın Daire Başkanları, Sayın ÜNAK Başkanım, Marmara Üniversitesi'nin Değerli Öğretim Üyeleri, Değerli Meslektaşlarım, Değerli Konuklar ve Gelecekte Meslektaşlarımız Olacak Sevgili Öğrencilerimiz,

Yerel Organizasyon Komitesi adına, güzel İstanbul'umuzun eski ve köklü bir geçmişi olan Marmara Üniversitemizde tarihi Haydarpaşa Kampüsümüzde sizleri ağırlamaktan çok mutluyuz. Bugün bizlerle birlikte olduğunuz için teşekkür ederiz.

Üniversitemiz adına ÜNAK 2013 Konferansı'na ev sahipliği yapmaktan onur duyuyoruz ve bu mutluluğu sizlerle paylaşmaktan gururluyuz. Gerek ulusal gerekse uluslararası katılımcıları ile uluslararası bir niteliğe sahip olan ÜNAK 2013 Konferansı'na Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ile birlikte yaklaşık bir yıldır çok yoğun çalışmaktayız ve bugün sizlerle birlikte buradayız.

Bu iki gün boyunca bilgi sistemleri, bilgi platformları, bilgi mimarileri ve bilgi teknolojileri konularında çok yoğun bir program ile sizlerle olacağız. Tarihi kampüsümüz hakkında sizlere bazı bilgiler paylaşmak isterim. Görkemli mimarisi ile dikkat çeken yapının, Mekteb-i Tibbiye-i Şahane ismi altında, Tıp Fakültesi olarak inşasına Sultan II. Abdülhamit döneminde, 1895 yılında başlanmıştır. Sultan'ın doğum günü olan 6 Kasım 1903 tarihinde ise bina eğitime açılmıştır. Yapının mimarları, Alexandre Vallauray ve Raimondo D'Aronco'dur. Bina daha önceden yapılmış olan Haydarpaşa Askeri Hastanesi ile Selimiye Kışlası arasında ve yaklaşık 80.000 metrekarelik bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Yapının ortasında 140x80m boyutunda, dikdörtgen bir avlu yer almaktadır. Bu orta avlu, dörtkenarı boyunca koridorlarla çevrilidir. Avlunun güney, batı ve kuzey kanatlarında sınıflar ve digger birimler sıralanmaktadır.

Bugün orta bahçe diye isimlendirdiğimiz bu tarihi avluda akşam Açılış Kokteylimiz gerçekleşecektir. Bu görkemli yapı, tarihsel kimliği ve miras ile, bugün Tıp Fakültesi de dâhil olmak üzere Hukuk, Eczacılık, Hemşirelik ve Sinema-TV bölümlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Haydarpaşa kampüsümüzde Tıp ve Sağlık Bilimleri Kütüphanemiz ile Hukuk Fakültesi Kütüphanemiz bulunmaktadır.

Tarihi üç salonunda gerçekleşecek olan ve şu an bulunduğumuz salon Ord. Prof. Reşat Kaynar Salonu Türk Hukukçusu ve Felsefecisi'nin adını almıştır ve eminim ki size ihtişamı ile farklı bir boyuta çekecek. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kurucu Dekanlığı yapmış olan Prof. Dr. Ali Ertuğrul Toplantı Salonu'nda kendinizi tarihi bir film setinde hissedecek ve geçmişte tıbbın anatomi tartışmalarını zihninizde canlandıracaksınız. Mustafa Nevzat Pisak adını taşıyan Konferans Salonunun muhteşem süslemelerinde kaybolacaksınız.

Konu içeriği açısından zengin 4 çalıştay ve yaklaşık 40 bilimsel sunumu siz değerli meslektaşlarımızla buluşturacağız. Akademisyen ve uygulamacılar bu konferansta önemli bir etkileşim içinde olacaklar, değerli bilgi paylaşımlarında bulunacaklardır.

Yoğun bilimsel programın yanında aynı zamanda sizlere İstanbul'un güzelliklerini de sunmak istediğimiz zengin bir sosyal program planladık. Açılış Kokteylimiz tarihi avlumuzda olacak ve çay-kahve aralarında sizleri Üsküdar'ın, Salacak'ın, Yenikapı'nın muhteşem İstanbul Silueti ile buluşturacak, Gala Yemeğimizde güzel İstanbul'umuzun gece görebileceğiniz en muhteşem Boğaz manzarasını izleme şansınız olacak, Anadolu ve Rumeli Hisarı'nın muhteşem güzelliklerine dalecek, Boğaz'ın gece sularında belki de kaybolacaksınız.

Bu değerli konferansın gerçekleşmesinde Sayın Rektör Yardımcımız ve Marmara Üniversitesi Bilgi-Belge Yönetimi Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Dr. Hamza KANDUR'a ve bölüm öğretim üyelerine değerli destekleri için teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca yaklaşık bir yıldır çok yoğun çalıştığımız ÜNAK Başkanı Nevzat ÖZEL'e, Düzenleme Komitesi Eş Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. Burçak ŞENTÜRK'e, Bilimsel Komite Eş Başkanı Sayın Tolga ÇAKMAK'a, ÜNAK Yönetim Kurulu'na Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Akademik Kadrosuna ve öğrencilerine, Müzik Dinletileri ile bizleri bu güzel atmosferde mest edecek Sayın Doç. Dr. Tülin MALKOÇ ile Sayın Doç. Dr. Mustafa USLU hocamıza ve çok özel teşekkürü borç bildiğim

Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın değerli personeline, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Birimi Koordinatörü ve Yerel Komite Başkan yardımcısı Ayşegül Türkoğlu'na vermiş destek ve bu güzel organizasyonun oluşumundaki katkıları için teşekkürü borç bilirim. Değerli çalışma arkadaşlarım, değerli meslektaşlarım iyi ki varsınız çünkü bu organizasyon bir takım çalışması idi. Ayrıca desteklerinizden dolayı üniversitemizin Sağlık Kültür Daire Başkanı Sayın Hasan Şahin'e, Bilgi-işlem Daire başkanı Sayın Hüseyin YÜCE'ye, İdari Mali-İşler Daire Başkanı Sayın Danyal ÇAKIRAL'a, Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü Sayın Ramazan YOLAL'a, Güvenlik Şube Müdürlüğünden Sayın Uğur Cinoğlu'na, Tıp ve Hukuk Fakültesi Kampüs İdari Amirliğine, sponsorlarımıza ve canlı yayın desteği için İletişim Fakültesi Dekanlığınave Canlı Yayın Ekibi'ne değerli destekleri için çok teşekkür ederim. Şimdiden hatalarımızdan dolayı özür diler, başarılı bir konferans geçirmenizi dileriz.

Kıtaların bulunduğu bir dünya şehri İstanbul'a, Şehri İstanbulumuza hoş geldiniz. Arz ederim.

Açış Konuşmaları

Nevzat ÖZEL

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği Başkanı / ÜNAK 2013 Konferansı Düzenleme Komitesi Başkanı

Sayın Rektörüm, Sayın Rektör Yardımcım, Sayın Daire Başkanlarım, Çok Değerli Hocalarım, Kıymetli meslektaşlarım, Sponsor firmalarımızın değerli sorumluları ve Mesleğimizin Gelecek ve Aydınlık Yüzü Sevgili Öğrencilerimiz,

Günümüzde hızla gelişen teknolojiler yardımı ile bilgi artık hem yerel hem de küresel anlamda birçok alanda rekabetin oluşmasında önemli etkisi bulunan bir unsur haline gelmiştir. Kalkınma politikaları açısından bilginin etkili paylaşımı ve bilgiye dayalı katma değer yaratan ürün ve hizmetlerin ortaya çıkarılması, bilgi yönetiminde yenilikçi yaklaşımlar sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda bilgi teknolojilerinin sağladığı olağanüstü olanaklar, ortaya çıkan yenilikçi platformlar ve bilgi sistemleri, bilgi hizmetlerinin daha hızlı, daha verimli ve ekonomik biçimde sunulmasında fırsatlar yaratmaktadır.

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK) olarak 1991 yılından bu yana ülkemizde bilgi hizmetleri, bilgi ve belge yönetimi, bilgi ekonomisi, bilgi okuryazarlığı, bilgiyi sanayileştirmek gibi konuları çeşitli platformlarda gündeme getiren ve uygulamacıların farkındalıklarını artırmaya yönelik yıllık konferanslar düzenlemekteyiz. Belirlenen temalara yönelik olarak gönderilen bilimsel çalışmalar, konferans bilim kurulu tarafından değerlendirilmekte ve incelemeler sonucunda bu çalışmaların konferansımızda sunulmasına izin verilmektedir.

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği tarafından geleneksel ve düzenli olarak farklı üniversiteler, resmi kurumlar ve sponsorların desteği ile gerçekleştirilen ÜNAK konferansları bu sene "Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler" temasıyla Marmara Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilmektedir.

Bu konferansta, bilgi ve belge yönetimi alanında özellikle teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan yenilikçi yaklaşımlar farklı açılardan çeşitli bildiriler ve çalıştaylarla kapsamlı biçimde ele alınacaktır.

Konferansın gerçekleştirilmesine maddi ve manevi katkı sağlayan

Marmara Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Zafer GÜL'e,

Marmara Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Hamza KANDUR'a,

Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. Güssün GÜNEŞ'e ve değerli ekibine,

Çağrılı konuşmalarımız Sayın Prof. Dr. Durmuş GÜNAY ve Sayın Walter KYN'a,

Müzik Dinletileriyle Konferansımıza keyif katacak olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Tülün MALKOÇ, Sayın Öğretim Elemanı Aytaç RZAGULIYEVA ve Sayın Doç. Dr. Mustafa USLU'ya,

Değerli bildirileri ve çalıştaylarıyla konferansımıza katkı veren bildiri sahiplerine ve çalıştay koordinatörlerine,

Oturum başkanlarımıza,

Türkiye ve Dünya'nın çeşitli şehirlerinden konferansımıza katılarak onur veren değerli katılımcılarımıza,

Ana sponsorumuz Mikro Bilgi Kayıt ve Dağıtım A.Ş.'ne,

Altın sponsorlarımız Emerald ve Informascope'a,

Gümüş sponsorlarımız Gemini, Gale Cengage Learning, Research Software ve EBSCO'ya,

Çay/Kahve ve Öğle Yemeği sponsorumuz Yordam'a,

Derneğimiz Başkan Yardımcıları Sayın Arş. Gör. Tolga ÇAKMAK ve Sayın Uzman Hüseyin KÖRPEOĞLU'na, Yönetim Kurulu Üyesi Sayın İlhan AKÇAL'a ve ÜNAK Teknoloji Grubu'ndan Sayın Hüseyin Fırat AKIN'a, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Konferans kapsamında ayrıca sosyal etkinlik olarak planlanan bir Gala Yemeği ve Büyükada Gezisi düzenlenecektir. Bu etkinliklere katılım için kayıt masalarından detaylı bilgi alınabilir.

Kütüphanecilik ve bilgibilim alanında çalışan akademisyenleri, kütüphanecileri, yöneticileri, öğrencileri ve diğer paydaşları  niversite ve araştırma kütüphaneleri bağlamında ortak bir hedefe yönelik olarak bir araya getirmeyi ve işbirliği olanakları yaratarak hizmetler üretmeyi misyon olarak benimseyen Derneğimizin bu bilimsel etkinliğinin tüm katılımcılar için yararlı ve verimli olmasını diler, saygılar sunarım.

BİLDİRİLER

Kütüphanelerde Karşılıklı İşlerlik Sağlayan Standartlar

Semanur ÖZTEMİZ*, Elsa BİTRİ**, Orhan AÇIKGÖZ***

Öz

Bilgisayar ve iletişim teknolojileri, bilgi hizmetlerinin fiziksel sınırlamalardan kurtulup daha özgür bir yapıya kavuşmasına neden olmuştur. Bilginin dijital ortam üzerinde depolanarak, erişiminin yine aynı ortam üzerinden bilgi ağları aracılığıyla gerçekleştiği dijital kütüphaneler, sağladığı pek çok avantajla geleneksel kütüphane anlayışını değiştirmiştir. Dijital kütüphaneler arasında bilgi alış-verişinin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi diğer bir ifadeyle farklı sistemlerin karşılıklı olarak işleyebilmesi bilgi hizmetleri alanında standart yapıların kullanılmasıyla olanaklıdır. Bu çalışmanın amacı kütüphane ve bilgi sistemlerinde karşılıklı işlerlik sağlamak için gerekli standartları genel hatlarla değerlendirmek ve bu konuda farkındalık yaratmaktır. Bu bağlamda, iletişim standartları ve protokollerinden Z39.50, kayıt yapısı standartlarından MARC ve Dublin Core, işaretleme standartlarından HTML, XML, ISO 2709 standart ve protokolleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Karşılıklı işlerlik, Dijital kütüphane standartları.*

Giriş

Teknolojiye dayalı gelişmeler başka pek çok alanda olduğu gibi kütüphane ve bilgi bilim alanında sunulan hizmetleri de etkilemiştir. Bilgi teknolojileri, kütüphane ve kütüphanecilerin görevlerini değişime uğratmış; geleneksel kütüphane hizmetleri sürekli gelişen teknolojiler ışığında yeniden biçimlenmeye başlamıştır. Teknolojiye ayak uyduramayan, teknolojiyi hizmetlerinde uygulamayan kütüphaneler hem gücünü yitirmiş hem de kullanıcı sayısı giderek azalmıştır. Bu nedenle kütüphaneler zamana ve mekâna bağlı kalmayan bilgi kullanıcılarına 7/24 hizmet vermekte, kullanıcının artan gereksinimleri ve değişen eğilimlerini gidermeye çalışmaktadır.

Sürekli artan bilginin erişilebilir kılınma sürecinde kütüphaneler arasında kaynak paylaşımı, işbirliği önem kazandığı gibi bu kütüphanelerde kullanılan yazılımların birbiriyle işbirliği yapabilme gerekliliği ve gereksinimi de ortaya çıkmıştır. Kütüphane hizmetlerini yeni bir boyuta taşıyan işbirliği çabaları beraberinde sistemler arası karşılıklı işlerlik olgusu ve buna bağlı standart yapıları da gerekli kılmıştır.

Kütüphaneler arası işbirliğinin bir parçası olarak yazılımların karşılıklı işlerliği ve bunu olanaklı kılan yapı ve standartlar konusunda bilgilendirme ve farkındalık yaratma amacını taşıyan bu çalışmada, MARC, ISO 2709, Z39.50, Dublin Core, HTML, XML gibi iletişim standartları ve protokolleri genel hatlarla değerlendirilmiştir.

Karşılıklı İşlerlik Nedir?

Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü'ne göre (Institute of Electrical and Electronics Engineers-IEEE) karşılıklı işlerlik "iki veya daha fazla sistem ve bileşenleri arasında bilginin kullanımı ve değişimine olanak sağlama yeteneği" (IEEE, 2007; akt. Ertürk, 2008, s.86) olarak tanımlanmaktadır.

ISO/IEC 2382-01 standardı karşılıklı işlerliği; "kullanıcının sisteme ilişkin birimleri ve bunların özelliklerini bilmek zorunda olmadan farklı işlevsel sistemler arasında bilgi iletişimini sağlama yeteneği" olarak tanımlamaktadır (Chachra, 2006).

* Hacettepe Üniversitesi, Ankara. {scaliskan@hacettepe.edu.tr}

** Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu. {ebitri@kastamonu.edu.tr}

*** T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara. {rhanacik1@hotmail.com}

En genel tanımıyla karşılıklı işlerlik, “farklı sistem ve organizasyonların birlikte çalışabilirliği” (Haravu, 2008) olarak bilinmektedir. Karşılıklı işlerlik, farklı donanım, yazılım ve ağlar arasında karşılıklı veri, kayıt ve bilgi iletişimini sağlar (Obuh ve Ogheneme, 2012, s. 23).

Kütüphane sistemlerinde karşılıklı işlerlik ise daha geniş bir anlama sahip olmakta ve “iki ya da daha fazla sistem veya sistem bileşeninin bilgi alışverişi yapma ve bu bilgilerin kullanımını sağlama yeteneği” (Kumar, 2009) şeklinde tanımlanmaktadır.

NISO (2003, Akt. Kumar, 2009) ve Interoperability Clearing House (2010) ise bir takım standartların gerekliliğine vurgu yaparak karşılıklı işlerliği “farklı yazılım ve donanım platformlarında, veri yapılarına ve ara yüzlere sahip bilgi sistemleri arasında, iletişim protokolleri ve yazılım donanım uygulamaları arasında uyum sağlayarak, mümkün olduğu kadar az bilgi ve işlev kaybı ile veri değişiminin gerçekleşmesi” biçiminde değerlendirmektedir.

Karşılıklı İşlerlik Gerekliliği

Artan kullanıcı gereksinimleri, kütüphaneler için işbirliği çalışmalarını kaçınılmaz duruma getirmiştir. Farklı kütüphanelerin özgün yapı ve politikalarını bozmadan, diğer kütüphane sistemleri tarafından algılanması, kütüphaneler arası bilgi alışverişinin standartlara dayalı olarak gerçekleşmesini, bir başka ifadeyle karşılıklı işlerliği sağlamaktadır. Bilgi sistemlerinde karşılıklı çalışabilirlik için, farklı sistem üreticilerinin aynı standart ve protokollerden yararlanmaları gerekir (Haravu, 2008; Obuh ve Ogheneme, 2012, s.23). Kısaca tanımlamak gerekirse, karşılıklı işlerlik, belirli standart ve protokoller sayesinde iki veya daha fazla farklı sistem arasındaki bilgi alışverişinin en az kayıp ile gerçekleştiği bir sürecin bütünü olarak da tanımlanabilir.

Sayısal ortamda kütüphanelerin karşılıklı işlerliği bir işbirliğini zorunlu kılar. Örneğin 1970’lerde ortaya çıkan ve günümüzde de işlevselliğini sürdüren OCLC’yi yaratan koşullar: bütçe, personel ve derme yetersizliğidir. Günümüzde bilginin yüksek maliyeti, bilimsel yayın sayısının her geçen gün hızla artması ve araştırmacıların zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın internetten sağladığı olanaklar açık erişim girişimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tonta, 2006). Açık erişimin bir sonucu olarak kurumsal ve kişisel açık arşivler gibi bilgi sistemlerinin işlevsel olmaları için karşılıklı işlerlik çerçevesinde özel olarak geliştirilmiş uygun standart ve protokollerle uyumlu altyapı ile donatılmaları gerekir (Ertürk, 2008, s.86)

Kütüphaneler, kurumsal arşivlerini oluşturmak için gereksinimlere uygun olarak yeni teknolojiler geliştirebilecekleri gibi Open Journal Systems, EPrints, DPubS, DSpace, Fedora, aDORe gibi hazır açık erişim yazılımlardan da yararlanabilirler (Giarlo, 2013). Farklı bilgi sağlayıcılarından kayıtları harmanlayan OAI-PMH (HTTP, XML) ve farklı yapıların birbiriyle iletişim kurmasını sağlayan Z39.50 gibi standart ve protokoller kütüphanelerin açık erişim girişiminde önemli rol oynar. Bu standartları uygulayan açık arşivler daha etkili bir karşılıklı işlerlik anlayışıyla daha verimli bilgi hizmetleri sağlayabilir.

Kütüphane Yazılımlarında Karşılıklı İşlerlik Sağlayan Standartlar

Dijital kütüphaneler arasında bilgi alış-verişinin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi diğer bir ifadeyle farklı sistemlerin ortak bir dille aynı yapı üzerinden karşılıklı olarak işleyebilmesi bilgi hizmetleri alanında standart yapıların kullanılmasıyla mümkündür. Standartlar olmadan bilgi sistemleri arasında karşılıklı işlerlik, bilgi paylaşımı ve değişimi için günümüzde gerekli kılınan yerel, ulusal ve/veya uluslararası kütüphaneler arası işbirliği de gerçekleşmeyecektir. Bu durum, kütüphane hizmetleri açısından değerlendirildiğinde, kütüphanenin bütçe, derme, personel sorunları yanında kullanıcı memnuniyeti sorunlarıyla da yüz yüze kalmasına yol açacaktır.

Böyle bir duruma düşmemek için kütüphaneler arası bilgi alışverişinin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bazı standartlar geliştirilmiştir. Bunlar; MARC, Dublin Core gibi bibliyografik niteleme formatları, Z39.50 gibi standartlardır. Bunların yanı sıra, sistemler arasında karşılıklı işlerlik sağlamak için ISO 2709, HTML ve XML gibi işaretleme dili standartlarından yararlanılması gereklidir.

MARC-Makinece Okunabilir Kataloglama (Machine Readable Cataloging)

Makinece Okunabilir Kataloglama (MARC) Kongre Kütüphanesi tarafından “ISO 2709’nun kayıt yapısı esas alınarak, [Kongre Kütüphanesinin] bilgisayarla okunabilen kataloğunu oluşturmak üzere geliştirilmiştir” (Baydur, 1991, s. 103). MARC formatı bilgi kaynakları bibliyografik kimliklerinin ve ona ilişkin enformasyon bilgilerinin makinece okunabilir formda temsil edilmesi ve iletilmesi standardıdır. MARC standardının kullanılması iş tekrarının önüne geçtiği gibi kütüphanelerin bibliyografik kaynaklarını

diğer kütüphane sistemleri ile paylaşmasına da olanak sağlar. 2000 yılı başında MARC21 olarak yeniden biçimlendirilmiştir (LoC, 2009).

1975 yılında da IFLA Genel Konferansında uluslararası bir değişim formatı niteliğini taşıyacak UNIMARC adıyla MARC International Format standardı geliştirmiştir. Ülkeler kataloglama kurallarında çoğunlukla LCMARC ya da UNIMARC'ı örnek alarak kendi ulusal MARC formatlarını geliştirmiş. Örneğin UKMARC (İngiltere Milli Kütüphanesi), CAN MARC (Kanada), MARCAL (Latin Amerika), NORMARC (Norveç) gibi ülkeler de kendi ülkelerinin MARC formatlarını oluşturmuşlardır. Ayrıca Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre ve İngiltere gibi birkaç Avrupa ülkeleri ortaklaşa INTERMARC'ı geliştirmiştir (Baydur, 1991, ss.103-105).

ISO 2709 - Bibliyografik Bilgi Değişim Standardı (Bibliographic Information Interchange)

İlk kez 1973 yılında ABD'de ANSI Z39.2 adıyla ortaya çıkmış bu standardın amacı uluslararası nitelikte her ülkenin MARC formatının uyum sağlayacağı kabul edilebilir bir standart oluşturulmasıdır (The Society of American Archivists, 1994). ISO 2709 standardı, işletim sistemleri arasında veri değişimini sağlayabilmek için gerekli olan komutları içermektedir. Her biçimde materyali tanımlamak için kullanılabilmesinin yanı sıra her türlü ortamda yer alan kayıtların birbirleriyle iletişim kurmasını da sağlayabilmektedir (Alır, 2005, s. 8).

ISO 2709, MARC için çatı yapı sağlar ve bu MARC formatının üç karakterli alan kodlarında, belirteçlerin ve alt alanların kullanımında ve alt alanların kullanımında kendini gösterir. ISO 2709 ve MARC formatları bibliyografik veriden başka veri tipleri için kullanılabilir (Andresen, 2004, s. 41).

Z39.50 - Bilgi Erişim Hizmet ve Protokolü (ISO 23950 Information Retrieval Application Service Definition and Protocol Specification)

NISO (National Information Standards Organization) tarafından 1988 yılında geliştirilen Z39.50, istemci/sunucu mimarisine bağlı olarak çalışan ve farklı bilgisayarların birbiri ile iletişim kurmasını sağlayan bir yapıdır (Alır, 2005; Küçük ve Soydal, 2003; LoC, 2003). Z39.50 kütüphanecilik ve bilgi bilim alanının temel işlevi olan bilgi erişimi etkin kılmak amacıyla geliştirilen bir standarttır. Z39.50, çevrimiçi katalog taramalarında ortak bir ara yüzden birbirinden farklı kütüphane kataloglarını ve veritabanlarını tarama ve erişim olanağı sunmaktadır (Bibliotech Review, 2001; Küçük ve Soydal, 2003; LoC, 2003).

Z39.50 protokolü MARC formatına uyumlu olup, istemciden gelen tarama sorgusuyla eşleşen mesaj ya da bilgiyi ilgili veri tabanlarından çekerek sunucuya aktarma ilkesi ile işler. Bu sayede platformdan, yazılım ve donanımdan bağımsız olarak uzak bilgisayarlar arasında veri iletişimi sağlar (Bibliotech Review, 2001; LoC, 2003).

Z39.50 kurumlarda bir Z-istemci bulundurulması ve bunun sürekliliğinin sağlanmasını gerektirmektedir. Modern bir Z-istemcisi aynı sorguyu eş zamanlı olarak birden çok kütüphaneye gönderebilir. Doküman siparişi, veritabanı güncellemesi ve taramaların depolanmaları için ileri düzey hizmetler tanımlanabilmekte ve Z39.50 yoluyla kontrol edilebilmektedir (Bibliotech Review, 2001).

Dublin Core Üstveri Öğeler Şeması (Dublin Core Metada Element Scheme)

1995 yılında web ortamındaki bilgi kaynaklarının standart bibliyografik tanımlanmasını sağlamak üzere uluslararası düzlemde kütüphanecilik, bilgisayar bilimi, metin kodlama, müze toplulukları vb. farklı disiplinlerden uzman kişilerin görüş birliği ile Dublin Core standardı geliştirilmiştir.

Dublin Core internet ortamındaki her türlü bilgi kaynağını tanımlamak ve elektronik kaynaklar arasında bilgi alışverişini ve uyumunu sağlamak üzere, herkes tarafından anlaşılabilir esnek ve kullanışlı bir yapıya sahip 15 tanımlayıcı öğeden oluşan bir metada kümesidir. Bu öğelerin her biri seçmeli ve tekrarlanabilir olduğu gibi 3 grup altında değerlendirilebilmektedir. Öğeler;

- İçerik: kapsam, tanım, kaynak tipi, ilişki, kaynak, konu ve başlık.
- Entelektüel özellik: yazar/yaratıcı, katkıda bulunanlar, yayınlayan, hakların yönetimi.
- Örneklem (belli edici özellik): tarih, format, tanımlayıcı ve dil (Dublin Core Metadata Initiative, 2010).

ISO 2709 standardına uyumlu Dublin Core Üstveri Öğeleri Takımı sözdizimi yapısından bağımsız olarak tasarlanmıştır. Bu sayede her türlü format diline dönüştürülebilir (Day, 1997), farklı dillere çevrilen ve genişletilebilir yapıda bir standarttır. Dublin Core, HTML ve RDF/XML ile farklı kodlama dillerinde de

gösterilebilir (Using Dublin Core, 2010). Dublin Core bilinen tüm dizinleme sistemleriyle uyumlu olup tarama motorlarına da esneklik sağlayarak bilgi erişimi kolaylaştırmaktadır (Weibel, 1997; Bayter, 2009, s. 142).

HTML - Hipermetin İşaretleme Dili (Hypertext Markup Language)

SGML'e dayalı HTML, herkesin Web üzerinde yayıncılık yapabilmesini sağlamak üzere kullanımı kolay bir arabirim tasarlamak amacıyla oluşturulan bir işaretleme dilidir. HTML önceleri, bilimsel belgelerin semantik tanımlaması için geliştirilen bir dil olsa da zamanla genel tasarımı ve uyarlamaları başka belge türlerinin tanımlanmasına da olanak sağlamıştır. HTML belgeleri herhangi bir ortamdan bağımsız interaktif içeriğin tanımlanmasını ifade etmektedir (W3C, 2010).

Uluslararası karakterler konusunda kapsamlı bir standart olan ISO/IEC:10646 standardına uyumlu olan HTML dosyaları, farklı platformlar ve yazılımlar arasında uyumlu olarak çalışmaktadır. HTML ile web ortamında metin ya da görüntü, ses, animasyon gibi formatlarda dosyalar eklenerek hipermetin ya da hiperortam sayfalar oluşturulabilir (Küçük ve Soydal, 2003, s.10).

XML – Genişletilebilir İşaretleme Dili (eXtensible Markup Language)

W3C (World Wide Web Consortium) organizasyonu tarafından tasarlanan XML (eXtensible Markup Language), veriyi ve verinin anlamsallığını, belirli geçerlilik kuralları çerçevesinde, belirli bir formatta saklayan bir standarttır. SGML (Standard Generalized Markup Language) temelli bir işaretleme dili olan XML, “genişletilebilir” olma özelliğine sahip, kişisel tercihlere uyumlu öğeler yaratma ve isimlendirme olanağı vermektedir (Küçük ve Soydal, 2003, s. 132).

XML, verilerin esnek bir yapıda biçimlendirilmesi, iletimi, depolanması, sorgulanması gibi yönetsel işlemlere ek olarak, içeriksel değerinin standart bir şekilde tanımlanmasına olanak sağlayarak iki program arasında veri alış verişini kolaylaştırmaktadır (Milliyet Bilişim, 2010).

XML, hiçbir ön bilgiye gerek duyulmadan, dokümanın, insan ve makine tarafından okunabilir olmasını sağlar. Kullanıcı açısından değerlendirildiğinde XML, her yeni uygulamaya özel yeni etiket yaratılabildiğinden, genişleyebilen ve esnek bir yapı sunmaktadır (Obuh ve Ogheneme, 2012, s.24). Doğal dille yazıldığı için anlaşılması karmaşık olmayan XML etiketleri kullanıcının veri içeriğini kolay bir şekilde anlamasını sağlar. XML ile hazırlanmış bir belgenin biçimsel özellikleri içeriğe zarar vermeden değiştirilebilir, herhangi bir XML ayrıştırıcısı ile erişilebilir (Obuh ve Ogheneme, 2012, s.24).

XML belgeleri, çoklu ortam verilerinden aktif bileşenlere (Java Appletleri, ActiveX) kadar birçok olası veri türünü içerebilir. Belgeleri dil engeli olmaksızın ve tek biçim kaynak kodlu formatta destekleyen XML, uygulamaların evrensel düzeyde yapılmasını ve kullanımını sağlar (Milliyet Bilişim, 2010).

Sonuç

Bilim ve kültürde bilginin serbest dolaşımını sağlamak, bütün ülkelerin temel hedefleri arasındadır. Bu hedefin gerçekleşmesinde anahtar rol oynayacak olan bilgi temelli organizasyonlar, teknolojik gelişmelerle birlikte değişen koşullara paralel uygulamalara yönelmiştir. Temel işlevi bilgiye erişimi gerçekleştirmek ve kültürel mirasa sahip çıkarak gelecek kuşaklara aktarmak olan kütüphaneler, bilgiye dayalı teknolojiler ışığında hizmet nesnesi olan bilgiyi zaman ve mekândan bağımsız olarak ileten yeni yüzlere bürünmüştür.

Yoğun bilgi üretiminin ve hızlı erişime duyulan talebin büyük ölçüde arttığı günümüzde, tek tek kütüphaneler söz konusu gereksinimleri karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu durum kütüphaneleri; “Bir elin nesi var iki elin sesi var” anlayışını benimseye dolayısıyla karşılıklı işbirliği sağlamaya itmiştir. Kullandıkları yazılımların birbirinden farklı olmaları ve birbiriyle iletişimin olanaklı kılınması için uluslararası düzeyde kabul görmüş karşılıklı işlerlik sağlayan standartları içermesi, günümüz kütüphanelerinde aranan temel ölçütleri arasında yer almaktadır.

Sayısallaştırılmış bilginin internet üzerinden engelsiz erişimini mümkün kılan dijital kütüphaneler, sağladığı bir dizi avantaja ek olarak standartlara uygun yapılanmalara da zemin hazırlamıştır. Bilgi ortamlarını tek bir çatı altında birleştiren standartlar, farklı kütüphanelerin özgün yapı ve politikalarını bozmadan diğer sistemler tarafından algılanmasını, bilgi alışverişinin zengin bir içerikle gerçekleştirilmesini, farklı düzey ve niteliklere sahip kullanıcıların bilgi gereksinimlerinin tatmin edici ölçüde giderilmesini sağlar.

Tek bir ara yüzle birden çok veritabanını tarama olanağı sunan Z39.50, bibliyografik veri değişimini sağlayan ISO 2709, dinamik belge oluşumunu ve iletimini destekleyen XML, makinece okunabilir formatta verilerin uluslararası karşılıklı değişimini kolaylaştıran MARC, farklı üstveri şemaları arasında karşılıklı işlerlik sağlayan Dublin Core gibi standartların kullanımı, bilgi merkezleri için;

- Hizmette kaliteyi artırma amacını gerçekleştirecek,
- Kullanıcı memnuniyetini artıracak,
- Bilgi alışverişini kolaylaştıracak,
- En az kayıpla en etkin bilgi alışverişi imkanını sağlayacak,
- İş gücünü azaltacak,
- Ortak hareket etmeleri için daha fazla fırsat oluşmasına yol açacaktır.

Yöneticiler, kütüphane yazılımını seçerken, yukarıda sözü edilen temel standartların sağladığı yararlarının farkında olmaları ve özenle ve profesyonelce davranmaları kütüphanenin geleceği için son derece önemlidir. Bu nedenle, kütüphane yöneticileri her zaman kütüphanenin uzun erimli geleceğini düşünüp, tasarlamalıdır.

Kaynakça

- Alır, G. (2005). *Standartlar ve protokoller*. 25 Mart 2010 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~gulbun/standartlar26122005.doc> adresinden erişildi.
- Andresen, L. (2004). After MARC-what then? *Library Hi Tech*, 22 (1), 40-51.
- Baydur, G. (1991). MARC'a dayalı uluslararası etkinlikler. (H. Keseroğlu, Yay. Haz.) *Kütüphane Enformasyon Arşiv alanında yeni teknolojiler ve TÜRKMARÇ Sempozyumu Bildirileri*, 1-4 Ekim 1991 içinde (ss.103-110).
- Bayter, M. (2009). Kataloglama nereye gidiyor? *Türk Kütüphaneciliği* 23 (1), 134-150.
- Bibliotech Review (2001). *Basic Z39.50*. 20 Nisan 2010 tarihinde http://www.biblio-tech.com/html/z39_50_basic.html adresinden erişildi.
- Chachra,V. (2006) *A report on NISO's work on RFID standarts in libraries*. 20 Mayıs 2010 tarihinde http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/15/2006-January-ALA-Chachra.ppt adresinden erişildi.
- Day, M. (1997). *Interoperability between metadata formats: Mapping Dublin Core UNIMARC*. 20 Nisan 2010 tarihinde http://www.ukoln.ac.uk/metadata/interoperability/dc_unimarc.html adresinden erişildi.
- Dublin Core Metadata Initiative (2010). *Dublin Core metadata element set: reference description*. 29 Nisan 2010 tarihinde http://purl.org/metadata/dublin_core_elements adresinden erişildi.
- Ertürk, K. L. (2008). Türkiye'de bilimsel iletişim: Bir açık erişim modeli önerisi. Yayımlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Giarlo, M. J.(2013). *The impact of open access on academic libraries*. 27 Ağustos 2013 tarihinde <http://lackoftalent.org/michael/papers/532.pdf> adresinden erişildi.
- Haravu, L.J. (2006) *Standards in library automation and networking*. 17 Ağustos 2013 tarihinde www.drta.ac.in adresinden erişildi.
- Interoperability Clearing House. (2010). *Interoperability Clearinghouse Glossary of Terms*. 19 Mayıs 2010 tarihinde <http://www.ichnet.org/glossary.htm> adresinden erişildi
- Kumar, S. (2009). *Interoperability protocols and standards in LIS*. <http://www.slideshare.net/alibnetweb/interoperability-protocols-and-standards-in-lis> adresinden erişildi.
- Küçük, M. E. ve Soydal, İ. (2003). Dijital kütüphanelerde standartlar ve protokoller. *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (2), s.121-145.
- Library of Congress (LoC). (2003). *Z39.50 International Standard Maintenance Agency*. 19 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.loc.gov/z3950/agency/Z39-50-2003.pdf> adresinden erişildi.
- Library of Congress (LoC). (2009). *Understanding MARC: what is a marc record, and why is it important?* 19 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.loc.gov/marc/umb/um01to06.html#part1> adresinden erişildi

- Milliyet Bilişim (2010). *XML nedir?* 01 Mayıs 2010 tarihinde <http://bilisim.milliyet.com.tr/detay.asp?id=123> adresinden erişildi.
- Obuh, A. O. & ve Ogheneme, A. (2012). Library automation the ingredients for systems hardware and software interoperability. *International Journal of Library Science*, 1(2), 23-27. 17 Ağustos 2013 tarihinde <http://article.sapub.org/pdf/10.5923.j.library.20120102.02.pdf> adresinden erişildi.
- The Society of American Archivists (1994). *Information interchange formats (Data structure standards)*. 24 Mart 2010 tarihinde <http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter3.html> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2006). [Açık Erişim: Bilimsel İletişim ve Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Üzerine Etkileri](#). (bildiri). *Sosyal Bilimlerde Yayıncılık 1. Ulusal Kurultay Bildirileri [2-3 Kasım 2006, Ankara]*. içinde (s. 23-32). Ed. Kasım Karakütük. Ankara: TÜBİTAK ULAKBİM
- W3C. (2007). *XHTML2 Working Group*. 23 Nisan 2010 tarihinde <http://www.w3.org/MarkUp/> adresinden erişildi.
- Weibel, S. (1997). *The Dublin Core: A simple content description model for electronic resources*. 19 Mayıs 2010 tarihinde <http://www.asis.org/Bulletin/Oct-97/weibel.htm> adresinden erişildi.

Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Bilişim Suçlarına Dönük Yargıtay Kararlarının Analizi

Metin TURAN*, Özgür KÜLCÜ**

Öz

Bilgi teknolojileri ve bilişim sistemlerinin gelişmesi bu alanda ihlallerin artmasını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada, bilişim suçları bilişim hukuku çerçevesinde Yargıtay kararlarının içerik analizi yapılarak incelenmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de işlenen bilişim suçlarının konuları, özellikleri, yasaların uygulama koşulları, sorunlar ve aksayan yönler gibi hususlar irdelenmektedir. Analiz sonucunda, ihlal edilen kanun hükümleri, nedenleri ile açıklanmaktadır. Çalışmanın alanını 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda geçen bilişim suçları ile ilgili hükümleri oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Bilişim suçları, internet suçları, yargıtay kararları, yasal düzenlemeler, içerik analizi.*

Giriş

1990’lı yılların ilk çeyreğinde yaygınlaşmaya başlayan İnternet kullanımı sosyal yaşamı da hızlıca değiştirmiştir. 2000’li yıllarda O’Reilly’in öncülüğünde gelişen "Web 2.0" uygulamaları ve sosyal medya ise İnterneti çok yönlü ve etkileşimli sosyal yaşam alanına dönüştürmüştür (O’Reilly, 2005). Web 2.0 ve sosyal medya uygulamaları içeriğin doğrudan kullanıcı tarafından oluşturulmasına olanak sağlayarak toplumsal sinerjiyi internet ortamına taşımıştır (Kaplan ve Haenlein, 2010). İçerik yönetimi üzerinde de etkilere sahip Web 2.0, aynı zamanda bu konuda yeni modeller de sunmaktadır (Külcü, 2010, s.318). Web teknolojileri ile işlerliğini geliştiren sosyal medya ilişkileri, ekonomi, pazarlama, eğitim hatta sağlık gibi çok çeşitli alanlara yön verecek noktaya gelmektedir. Tüketicinin, müşterinin hatta mükellefin davranışlarını belirlemede ve/veya yönlendirmede İnternet ve sosyal medya önemli rol oynamaktadır.

Gündemde olan toplumsal hareketlerin ortaya çıkışında ve yönlendirilmesinde sosyal medya önemli roller üstlenmekte bu durum yeni bazı hukuki durumları da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede sosyal medya araçlarına erişime ve kullanıma dönük politikalar uygulanması ve hukuk dışı olaylarda araç olarak kullanmanın engellenmesine dönük yaptırımlar gündeme gelmektedir. Konuya ilişkin anayasal düzenlemelerin de başladığından söz edilmektedir (Şen, 2013).

Sadece bireyler ya da özel işletmeler değil giderek kamu kurum ve kuruluşları da İnternet ve sosyal medya araçlarını kendi iş süreçlerinin bir parçası olarak kullanmaya yönelmektedirler. Ancak bu çerçevede kullanılan platformlar aynı zamanda çeşitli suiistimallerin de oluşmasına zemin oluşturabilmektedir. Bu platformlarda oluşabilecek hukuksal ihlallerin kamusal boyutta değerlendirilmesi konuya ilişkin düzenlemelerin geliştirilmesini de gerekli kılmaktadır. Kamu ve özel yaşamın aynı anda yer alabildiği internet ortamı farklı koruma ve cezai müeyyidelerin uygulanmasını gerektirmektedir. Bilişim hukuku tüm bu gelişmelerin ışığında doğmuştur.

Çalışmada bu çerçevede elektronik ortamda, internet platformlarında ve sosyal medyada işlenen suçlar, kısaca bilişim suçları incelenecektir. Bu suçların türleri, nicel ve nitel verileri ülkemizde adli yargı alanında yüksek mahkeme olan Yargıtay’ın dairelerinde alınmış temyiz istemi sonuçları üzerinden değerlendirilecektir. Çalışmada, ayrıca, adli yargı ilk derece mahkemelerinin (yerel mahkemeler) vermiş oldukları kararların temyiz edilmesi sürecinde ortaya çıkan uygulama sorunları, hatalar ile mevzuatımızdan kaynaklanan aksaklıkların incelenmesi de hedeflenmektedir.

* Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara. {metin.turan@kalkinma.com.tr}

** Hacettepe Üniversitesi, Ankara. {kulcu@hacettepe.edu.tr}

Türk Ceza Kanununda Bilişim Suçları

Bilişim suçları Türk Ceza Kanununda iki biçimde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Yargıtay Ceza Genel Kurulu E. 2009/11-193, K. 2009/268, 17.11.2009):

- a) Doğrudan Bilişim Suçları (Gerçek Bilişim Suçları)
- b) Dolayısıyla¹ Bilişim Suçları (Bilişim Bağlantılı Suçlar)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da bu sistem benimsemiştir. Bu sistemi benimsemesi dolayısıyla Yargıtay da çoğunlukla temyiz istemlerini bilişim suçları açısından bu ayrıma tabi tutmakta ve değerlendirmelerini de bu yönde yapmaktadır.

Doğrudan Bilişim Suçları, Türk Ceza Kanunu'nun 2. Kitap, 3. Kısım, 10. Bölümünde 'Bilişim Alanında Suçlar' ana başlığı altında; 'Bilişim Sistemine Girme 243., 'Sistemi Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme' 244., 'Banka veya Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması' 245. maddelerinde düzenlenmiştir (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004). Genel olarak TCK'nun 243-246. maddeleri doğrudan bilişim suçlarını tanımlamaya yönelmektedir.

Dolaylı bilişim suçları ya da bilişim bağlantılı suçlar, genel olarak diğer bazı klasik suçların bilişim sistemlerinden yararlanılarak işlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu suçların nitelikleri o suçla ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda, TCK'nun 125, 132-138, 142/2-e, 158/1-f, 226, 228 vs. gibi maddelerinde bahsedilen suçların bilişim sistemleri kullanılmak suretiyle işlenmesi mümkündür. Doğrudan bilişim suçları ile dolaylı bilişim suçları hükümleri arasında da bağlantı bulunmaktadır. Bahsi geçen hükümler birbirinden farklı olmakla birlikte ortak özelliklere de sahiptirler. TCK 142 ve 158 inci maddelerde geçen dolaylı bilişim suçları, temelini hırsızlık, dolandırıcılık gibi klasik suçlardan almaktadır. Aşağıda da inceleyip analiz edeceğimiz Yargıtay kararlarından da anlaşılabacağı üzere gerek yerel mahkemeler ya da ilk derece mahkemeleri gerekse de Yargıtay Dairelerinin üyelerinin bilişim suçları ile ilgili görüş farklılıkları temel olarak doğrudan bilişim suçları ve dolaylı bilişim suçları tasnifinde ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar yukarıda benimsenen ikili bilişim suçları ayrımı Ceza Hukuku çevresinde benimsense de, yine de sorunlar ve suçların nitelendirileceği hükümler ile ilgili yorum farkları bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların nedenlerinden biri de eski Kanun (TCK 765) ve yeni Kanun (TCK 5237) arasında birbiri yerine tasarlanan bilişim suçları hükümlerinin düzenlenişi ile de ilgilidir.

Çalışmanın bu bölümünde bilişim suçlarına yönelik Yargıtay kararlarının analizine geçilmeden önce, TCK'da bilişim kapsamındaki düzenlemelere yer verilmektedir. Bu kapsamda mevzuat uygulamalarında bilişim suçlarına yönelik doğrudan ya da dolaylı düzenlemeler aşağıda yer almaktadır.

Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Bilişim Suçları

İnternetin kullanımının yayılması ile özellikle bankacılık alanında çok çeşitli finans enstrümanları geliştirilmiştir. Bu enstrümanlar ile bireysel ya da kurumsal yatırımcıların kolayca işlem yapması ya da finansal araçları kullanması amaçlanmaktadır. Bu araçlar ile yapılan ve parasal işlemler ihtiva eden faaliyetler İnternet ortamında suç faillerinin bu ortamları da hedef almasına, bilişim suçlarının bu alanda giderek artmasına sebep olmaktadır. Tüm bunlara paralel olarak önleyici, tespit edici ve düzeltici tedbirlerin alınmasında da teknolojik ve hukuki altyapı oluşturulmaktadır. Bu çerçevede geleneksel anlamda işlenebilen suçların elektronik ortamlarda işlenmesine dönük düzenlemelerde genel olarak suçun nitelikli² halinin yeniden tanımlanması yoluna gidilmektedir.

TCK incelendiğinde nelerin bilişim suçu olabileceğine ilişkin aşağıdaki maddeler ön plana çıkmaktadır (TCK, 2004):

1. Kişisel verileri, yasalara aykırı bir şekilde, başka kimse ya da kimselere verme yayma ya da ele geçirme suçu (Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme, TCK 136.md.),
2. Bilişim Sistemleri kullanarak hırsızlık yapılması (Nitelikli hırsızlık, TCK 142/2-e md.),
3. Dolandırıcılığın, Bilişim sistemlerinin, banka ya da kredi kurumlarının araç olarak kullanılarak yapılması (Nitelikli dolandırıcılık, TCK 158/1-f md.),

¹ Bu çalışmada dolaylı ve dolayısıyla bilişim suçları aynı anlamda kullanılmaktadır.

² Nitelikli Hırsızlık, (TCK 142/2-e), Nitelikli Dolandırıcılık (TCK 158/1-f) gibi suçlar.

4. Müstehcen görüntü, yazı ve sözlerin basın yayın yoluyla yayınlanması vs. (Müstehcenlik suçu, TCK 226.md.),
5. Bir bilişim sisteminin bütününe ya da bir kısmına, yasalara aykırı bir şekilde girme ve orada kalmayı sürdürme (Bilişim sistemine girme, TCK 243.md.),
6. Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleme ya da bozma, yok etme, değiştirme, erişilmez yapma, sisteme veri yerleştirme, mevcut verileri başka yere gönderme (*Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme*, TCK 244.md.),
7. Başka birine ait bir banka ya da kredi kartını, hangi yöntemle olursa olsun ele geçirme ya da elinde bulundurma, kart sahibinin ya da kartın kendisine tevdi edilmesi gereken kişinin onayı olmadan bu kartları başkasına ya da kendisine yarar sağlamak suretiyle kullandırma ya da kullandırtma (*Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması*, TCK 245/1 md.),
8. Başka kişilere ait banka hesaplarıyla referans gösterilerek sahte banka ya da kredi kartı üretme, satma, devretme, satın alma ya da bu kartları kabul etme (*Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması*, TCK 245/2 md.),
9. Sahte oluşturulan ya da üzerinde sahtecilik fiilleri işlenen bir banka ya da kredi kartını kendine ya da bir başkası/başkalarına yarar sağlamak suretiyle kullanma (*Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması*, TCK 245/3 md.),

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız suçları içeren hükümlerin ve bu hükümlerin devamları niteliğinde olan alt fıkra ya da bentlerinde çeşitli koşullarda ve bu koşullarda verilecek cezaların artırılıp azaltılacağı hususları hüküm altına alınmıştır.

Türk Ceza Kanunu Kapsamında Bilişim Suçları Alanında Yargıtay Kararları

Çalışmamızın bu bölümünde bilişim suçlarını ihtiva eden Yargıtay kararları incelenmiştir. Çalışmanın odak noktasını bilişim suçları ve bu çerçevede Yargıtay Kararların analizi oluşturduğundan diğer suçlara ilişkin Yargıtay kararları kapsam dışı bırakılmıştır. Bu çerçevede, Hacettepe Üniversitesi elektronik veri tabanlarından sağlanan hukuk veri tabanlarından olan Mevbank'ta bulunan aynı zamanda bilişim suçları şeklinde tasnif edilmiş olan 97 karardan (evren) tümünün incelenmesi sonucunda, 16 kararın doğrudan bilişim suçlarıyla ilgili olmadığı saptanmış ve çalışma dışında tutulmuştur. Bu veri tabanında bulunmayan, içeriğin okunurluğu zayıf olduğu düşünülen ya da eksik olan kararlar için yine Hacettepe Üniversitesi'nin Kütüphanesinin sağladığı Elektronik Kaynaklar bölümünde bulunan Kazancı ve HukukTürk veri tabanlarından da yararlanılmıştır. Kararlar; esas-karar no ve tarih, temyiz özeti³ ve içerik analizi sonucunda elde edilen verilerin yer aldığı bilişim suçunun konusu başlıkları altında yapılandırılmıştır. Çalışmada, Yargıtay Kararlarının incelenmesinde sosyal bilimlerde betimsel araştırma yöntemleri üzerine "yargısal ya da amaca yönelik örneklem"e (purposive/judgmental sampling) yöntemi ile kayıtlı iletişim belgelerinde kullanılan içerik analizi (content analysis) tekniğinden yararlanılmıştır (Babbie, 2007). Elde edilen verilerin betimsel istatistikleri, konular temel alınarak tablo ve grafiklere dönüştürülmüştür. Bu bağlamda, Yargıtay'ın ilgili merciine gelen temyiz istemi ve itiraz edilen diğer hususları analiz ederek bilişim suçları kapsamında ulaştığımız Yargıtay kararlarına ilişkin yapılandırılmış Tablo 1 aşağıda yer almaktadır.

Tablo.1 Yargıtay Kararları Analizi: TCK

Esas-Karar No ve Tarih / Temyiz Özeti	Bilişim Suçunun Konusu
Y.11.CD., E.2006/6653, K.2006/9374, 22.11.2006 <i>Dolandırıcılık suçunda unsur olan hile ve desisenin, gerçek kişiye yönelmesi ve hataya düşürülerek kendi veya bir başkasının mal varlığı aleyhine, sanık veya bir başkasının lehine bir işlemde bulunmaya yöneltilmesi ve bu işlem sonucunda sanığın kendine veya başkalarının yararına haksız bir menfaat sağlaması gerekir...(Kazancı, 2013).</i>	765 Sayılı TCK' nun 525/b-2 (TCK 5237 244/4) maddesinde öngörülen bilişim suçlarını yerine dolandırıcılık suçlarını oluşturduğunun kabulü, 5252 sayılı yasanın 9/3 maddesine lehe olan hükümlerin uygulanmasında hata. Suçun vasfında hata

³ Temyiz özetleri, ilgili veri tabanlarında kayıtlı olduğu şekliyle alınmıştır.

Y.11. CD., E.2009/1616, K.2009/11328, 07.10.2009 <i>Bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık suçunda, verileri otomatik işleme tabi tutma olanağı veren sistemler araç olarak kullanılıp gerçek kişiler aldatılarak çıkar sağlanmaktadır... (Kazancı, 2013).</i>	244/4 kapsamında suç (Çoğunluk 244/4 ihlali, karşı oy 142/2-e) Suçun vasfında hata.
Y.11. CD, E.2009/3019, K.2009/6644, 28.05.2009 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; eylem, "bilişim sistemini bozma suretiyle haksız çıkar sağlama" suçunu oluşturduğu halde, "bilişim sistemlerinin aracı olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık" suçundan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	244/4.maddesinde öngörülen "bilişim sistemini bozma suretiyle haksız çıkar sağlama" suçunu. Suçun vasfında hata.
Y.9. CD., E.2007/6709, K.2007/6012, 27.09.2007 <i>Sanığın, mağdurların bankalarda bulunan para hesaplarında var olan bilgileri sahte kimliklerle açtığı hesaplara İnternet yoluyla göndererek, yine sahte kimliklerle bu paraları çekmek istemesinden ibaret eylemlerinin; paranın sanığın açtığı hesaplara intikaline...(Mevbank, 2013)</i>	Hüküm 244/4 verilmesi gerekirken 158 nitelikli dolandırıcılığa teşebbüs olarak değerlendirilmesi. Suçun vasfında hata.
Y.11. CD., E.2008/15441, K.2009/80, 27.01.2009 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; oluşan 'bilişim' suçundan mahkumiyet yerine, yasal unsurları oluşmayana 'dolandırıcılık' suçundan mahkumiyet verilmesi, yasaya aykırıdır-hükümden sonra yapılan kanun değişikliği karşısında, hükmün açıklanmasının geri bırakılması konusu tartışılmalıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 244/4 kapsamında suç. Suçun Vasfında hata
Y.11. CD. E.2008/5591, K.2008/5863, 09.06.2008 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve sanığın evrakı tefrik edilen suç ortaklarıyla birlikte fikir ve eylem birliği içinde, şikayetçinin İnternet bankacılık hesabına İnternet üzerinden girilerek, mevduatta parayı sahte kimliği ile kendi hesaplarına aktarıp çekmek isterken yakalanması şeklinde gerçekleşen eyleminin bir bütün halinde "bilişim" suçunu oluşturduğu gözetilmeden, suçun nitelendirilmesinde yanlışlığa düşülerek dolandırıcılık suçundan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 244/4 kapsamında suç. Suçun vasfında hata.
Y.11. CD, E.2007/849, K.2009/14539, 24.11.2009 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında sanığın eylemi; dolandırıcılık suçunu değil, "banka kredi kartının kötüye kullanılması" suçunu oluşturmaktadır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 ihlali. Suç vasfında hata.
Y.11. CD., E.2010/7788, K.2010/11083, 13.10.2010 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; ilk eylem olan 'Nitelikli Dolandırıcılığa Teşebbüs' suçunun arkasından, 'Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanmaya teşebbüs', suçlarının, birbirlerinden ayrı ve bağımsız suçlar olduğu gözetilmeden, tek mahkumiyet kurulması ve mağdur... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 ihlali. Suç vasfında hata.
Y.11. CD., E.2010/1477, K.2011/1625, 22.03.2011 <i>Oluş ve iddia karşısında; eyleminin "Nitelikli dolandırıcılık" suçunu oluşturup oluşturmayacağına ilişkin delilleri değerlendirmek görevinin üst dereceli Ağır Ceza Mahkemesine ait olduğu gözetilerek, görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, Yargılamaya devam edilerek yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 158/1-f Nitelikli dolandırıcılık. Usul Hatası.
Y.5.CD, E.2007/9856, K.2007/6957, 01.10.2007 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, kanıt durumu itibarıyla kişisel amaçlı dahi olsa; "çocuk pornografisi ve hayvanlarla yapılan cinsel davranışlara ilişkin çok sayıda resim ve video kaydını bilgisayar sistemi vasıtasıyla temin edip bilgisayarında sistematiği biçimde depolama ve bulundurma" fiili, nitelikli değil, "Basit Müstehcenlik" suçunu oluşturur. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 226/3 ⁴ kapsamında suç. Suçun vasfında hata

⁴ "(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. "(TCK, 2004).

Y.11. CD, E.2008/18190, K.2009/3058, 26.03.2009 Sanığın katılanın yetkilisi olduğu limited şirketinin banka şubesinde bulunan hesabına İnternet üzerinden izinsiz giriş yaptığı ancak şirkete ait hesaba girdikten sonra bu hesapta oynama yaparak başka bir hesaba havale yapmadığının iddia kabul olunması karşısında eylemi Bilişim sistemine girme suçunu oluşturur. (Mevbank, 2013)	TCK'nun 243/1.maddesi kapsamında suç. Suçun vafında hata.
Y.5. CD, E.2009/933, K. 009/10837, 01.10.2009 Çocukların kullanıldığı müstehcen görüntüleri bilgisayarında bulundurduğu anlaşılan sanığın eylemleri, "Nitelikli müstehcenlik" suçunu oluşturur. Adli sicil kaydına esas mahkumiyet ilamları getirtilip sanığın mükerrer olup olmadığı tartışılmadan karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK.nun 226/3 ihlali.
Y.11. CD, E.2007/6963, K.2007/5533, 18.09.2007 Sanığın, şikayetçilere ait hesaplardan İnternet aracılığı ile kendi hesabına para aktarmaktan ibaret eyleminde gerçek kişiye yönelik hile ve desise bulunmadığı gözetilmeden, suç vafında hataya düşülerek dolandırıcılık suçundan hüküm kurulması ve suçun tamamlandığı gözetilmeyerek eylemin teşebbüs aşamasında kaldığından bahisle eksik ceza tayini yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK' nun 244/4. maddesi ihlali. Suç vafında hata.
Y.11. CD, E.2005/6376, K.2007/2551, 16.04.2007 Olayın oluşu ve işleniş biçimi itibarıyla bilgisayardaki virüslü dosya veya dosyaların orijinallerinin korunup korunmadığı, birebir yedeklerinin alınıp alınmadığı hususlarının araştırılması, e-posta veya e-postaları gönderenin IP...(Mevbank, 2013)	TCK 244 maddesi kapsamında suç. Eksik inceleme.
Y.11. CD, E.2006/1800, K.2008/7126, 01.07.2008 Suç tarihinden sonra 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni TCK'nun ve suç tarihinde yürürlükte bulunan 765 sayılı TCK'nun olayla ilgili hükümlerinin, bir bütün halinde ayrı ayrı olaya uygulanarak, ortaya çıkacak sonuçların karşılaştırılması, suretiyle, sanık lehindeki Kanunun belirlenmesi zorunludur...(Mevbank, 2013)	TCK'nun 244/4 kapsamında suç. Suçun vafında hata.
Y.11. CD, E.2006/2734, K.2008/7125, 01.07.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve kanıt durumu itibarıyla, eylem 'Bilişim suçu'nu oluşturduğu halde, 'Bilişim sistemini engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme suretiyle haksız çıkar...' (Mevbank, 2013)	765 sayılı TCK.nun 525/b-2 maddesi 5237 sayılı TCK'nun 244/4 maddesine karşılık gelen suç. Suçun vafında hata.
Y.11. CD, E.2006/367, K.2008/574, 06.02.2008 Olayın oluşu işleniş biçimi ve kanıt durumu itibarıyla suç tarihinde yürürlükte bulunan 765 sayılı eski Ceza Kanununa göre Nitelikli dolandırıcılık, yeni Ceza Kanununa göre ise, "Banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunu oluşturacağından, anılan bu suçlarla ilgili hükümlerin ayrı ayrı...(Mevbank, 2013)	765 Sayılı 765 sayılı TCK'nun 504/3 ⁵ ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yasanın 245/1 ihlali. 5252 sayılı yasanın lehe hükümler uygulama 9/3 ihlali. Hükümden sonra yürürlüğe giren TCK 245/1 ile ilgili olarak 245/5 ⁶ md.(etkin pişmanlık) hususun değerlendirilmesi gerekliliği.
Y.11. CD, E.2007/8423, K.2008/117, 22.01.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve kanıt durumu itibarıyla sabit olan eylem kanun hükmü gösterilmiş olan bilişim suçunu oluşturduğu halde unsurları gerçekleşmeyen Dolandırıcılıktan hüküm kurulması ve yine unsurları oluşmayan sahtecilik suçundan Beraat yerine mahkumiyet verilmesi yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK 244/4 kapsamında suç. 244/4 yerine 158/1-f Nitelikli dolandırıcılık hükmü uygulanmış. Suçun vafında hata.
Y.11. CD, E.2008/11060, K.2009/11936, 12.10.2009 Olayın oluşu, işleniş biçimi, eylemlerin tamamen bilişim ortamında gerçekleştirilmiş olması, gerçek kişiye karşı yöneltilen herhangi hileli bir davranışın bulunmaması ve dosya kapsamı karşısında; eylem dolandırıcılık değil, "Bilişim" suçunu oluşturduğu halde, dolandırıcılık suçundan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	765 765 sayılı TCK' nun 525/b-2 maddesindeki, 5237 sayılı TCK'nun 244/4 md bilişim suçu. Suç 244/4 kapsamında işlenmesine rağmen dolandırıcılık olarak nitelendirilmesi. Suçun vafında hata.

⁵ TCK 765 madde 504: ".....3. Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesinin haberleşme araçlarını veya banka veya kredi kurumlarını veya herhangi bir kamu kurum ve kuruluşunu vasıta olarak kullanmak suretiyle," (TCK, 1926).

⁶ TCK 245/(5) "(Ek: 6/12/2006 – 5560/11 md.) Birinci fıkraya kapsamına giren fiillerle ilgili olarak bu Kanunun malvarlığına karşı suçlara ilişkin etkin pişmanlık hükümleri uygulanır." (TCK, 2004).

Y.11. CD, E.2006/1856, K.2006/3468, 26.04.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, suç tarihi ve kanıt durumu itibarıyla; "Banka veya Kredi kurumlarını araç olarak kullanmak suretiyle nitelikli dolandırıcılığa teşebbüs suçunu oluşturabileceği ve delillerin tartışılması görevinin üst dereceli...(Mevbank, 2013)</i>	<i>Nitelikli dolandırıcılığa teşebbüs (158/1-f) (158/1-f yerine 244/2-3, 245/2 den hüküm verilmiş). Görev üst dereceli ağır ceza mahkemesine aittir (5235⁷ 12.md).</i> <i>Görevsizlik ihlali.</i> <i>Suçun vasfında hata</i>
Y.6. CD, E.2004/6254, K.2006/3200, 30.03.2006 <i>Sanıkların ATM yuvasına kağıt sıkıştırıp, yardım bahanesiyle banka görevlisiymiş gibi telefonla yakınlarla görüşüp kartın şifresini öğrendikleri ve sıkışan kartı çıkarıp öğrendikleri şifre ile para çekme eylemleri nitelikli dolandırıcılık olduğu ve delilleri değerlendirmenin Ağır Ceza Mahkemesine ait olduğu gözetilmelidir.(Kazancı, 2013)</i>	<i>Nitelikli Dolandırıcılık TCK 158/1-f.</i> <i>Görevsizlik ihlali (Nitelikli Dolandırıcılık ağır ceza mahkemesini gerektirir, 5235 sayılı yasa md.12).</i>
Y.11. CD, E.2006/2696, K.2006/7334, 20.09.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, kanıt durumu ve sanıkların hile ve desiselerle ele geçirip şifresini öğrendikleri bankamatik kartlarıyla para çekmekten ibaret eylemlerinin, bilişim sistemini kullanarak dolandırıcılık suçunu oluşturduğu gözetilmeden, bilişim suçu kabul...(Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 sayılı TCK 504/3 md.)⁸</i> <i>TCK 244/1 ihlali.</i> <i>Lehe Kanun uygulaması.</i>
Y.CGK, E.2001/6-30, K.2001/57, 10.04.2001 <i>Olayın oluşu işleniş biçimi ve kanıt durumu itibarıyla sanığın eylemi hem hırsızlık suçunu hem de "bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş bir sistemi kullanarak, hukuka aykırı menfaat sağlamak" suçlarını oluşturduğu ve buna göre; TCK 79. maddesi yollaması ile hırsızlıktan hüküm kurmak gerekir.(Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 sayılı TCK md. 493 ve 79; TCK 142/2-e ihlali ve Fikri içtima 44.md düşünülmüş)</i> <i>TCK 244/4 ihlali.</i>
Y.6.CD, E.2001/15846, K.2002/303, 22.01.2002 <i>Haksız olarak ele geçirdikleri müşterilerin banka kartları ve şifrelerini, ATM makinalarında kullanarak hak sahiplerinin banka hesaplarından nakit para çeken sanıkların eyleminin, bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş bir sistemi kullanarak...(Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 TCK 525/b-2)</i> <i>TCK 244/4 ihlali.</i>
Y.6.CD, E.2001/7716, K.2001/8463, 21.05.2001 <i>Herhangi bir kişi ile muhatap olmadan, çalıntı kredi kartlarını sözleşme gereği iş yerinde bulundurduğu ve POS cihazından geçirip bilgileri otomatik işleme tabi tutulmuş off-line sisteminden yararlanarak kredi kartı hesaplarından, kendi hesabına para aktaran sanığın eylemi, aşağıda yazılı maddedeki suçu oluşturduğu halde, dolandırıcılıktan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 TCK 525/b-2)</i> <i>TCK 244/4 ihlali.</i> <i>Suçun vasfında hata.</i>
Y.11. CD, E.2002/11700, K.2003/7599, 10.11.2003 <i>Sanığın hile ile şikayetçiden bankamatik kartını ve şifresini ele geçirerek para çekmesi halinde, dolandırıcılık suçunun oluştuğunun kabulü gerekir; içtima neticesinde eksik veya fazla cezaya hükmedilmesi kanuna aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 TCK 504/3 dolandırıcılık)</i> <i>TCK 244/4 ihlali.</i>
Y.6. CD, E.2002/23728, K.2004/3131, 18.03.2004 <i>Sanığın içinde şikayetçiye ait bankamatik kartı ve şifresi olan zarfı çalıp bu kartla 2 ayrı bankamatikten para çektiğinin anlaşılması karşısında eylemi, hem hırsızlık hem de TCK'nun 525/b-2, 80 maddelerindeki bilişim suçu oluşturur. (Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 TCK 525/b-2, 80)</i> <i>TCK 245 ihlali</i>
Y.6. CD, E.2003/2334, K.2004/6214, 18.05.2004 <i>Haksız olarak elde edilen banka kartı ve şifresi ile ATM'den para çekilmesi bilişim suçudur. (Mevbank, 2013)</i>	<i>(765 TCK 525/b-2)</i> <i>TCK 245 ihlali.</i> <i>Suçun vasfında hata.</i> <i>(525/b-2 yerine 493/2 hüküm verilmiş.)</i>

⁷ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun.

⁸ Eski TCK 765 sayılı Yasanın Üçüncü Faslı olan Dolandırıcılık ve iflâs bölümünün 504 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası "Madde 504 - Yukarıdaki maddede belirtilen dolandırıcılık suçu;...

3. Posta, Telgraf ve Telefon işletmesinin haberleşme araçlarını veya banka veya kredi kurumlarını veya herhangi bir kamu kurum ve kuruluşunu vasıta olarak kullanmak suretiyle, "...islenirse, faile iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve sağladığı haksız menfaatin iki misli kadar ağır para cezası verilir. (TCK, 1926)

Y.6. CD. E.2003/2530, K.2003/4277, 12.06.2003 Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme ve değiştirme suçlarına bakma görevi, Asliye Ceza Mahkemesine aittir; sulh Ceza Mahkemesinde yargılama yapılarak mahkumiyet verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 244 ihlali. Görevsizlik ihlali.
Y.11. CD, E.2003/2671, K.2004/3755, 29.04.2004 Bankamatik Kartıyla birlikte şifrenin de Kullanılması halinde bilişim suçu oluşur; davaya Asliye Ceza Mahkemesinde bakılır. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 244 ihlali. Görevsizlik ihlali.
Y.6. CD, E.2003/18552, K.2005/9931, 10.11.2005 765 sayılı Kanunun, 525/b-2 (5237 s..k.md:244) maddelerinde ön görülen bilişim suçu, Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanması gereken bir suçtur. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 244 ihlali. Görevsizlik ihlali. ⁹
Y.10. CD, E.2004/14311, K.2004/10906, 02.11.2004 Sanıkların çaldıkları kredi kartı ve şifre ile ATM'den para çekme eylemi hırsızlık suçunu değil, bilgileri otomatik işleme tabi tutulmuş bir sistemi kullanarak hukuka aykırı yarar sağlamak suçunu oluşturur... (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 ihlali. Görevsizlik ihlali.
Y.CGK, E.2005/11-129, K.2006/13, 07.02.2006 Ayrı ayrı olaylarda; özel banka şubelerinden başkasının adına gönderilmiş havaleleri, gerçek alıcılarının sahte kimlik cüzdanları göstermek suretiyle almak eylemleri, banka vasıta kullanarak nitelikli dolandırıcılık suçunu değil, "basit dolandırıcılık" suçunu oluşturur. (Mevbank, 2013)	Nitelikli Dolandırıcılık (TCK 158/1-f)
Y.6. CD, E.2001/11067, K.2001/10750, 17.09.2001 Sanıkların, tren istasyonunda beklemekte olan müşterinin çantasından yankesicilik suretiyle içinde para ve kredi kartı bulunan cüzdanı çaldıktan sonra, bu kredi kartı ile ATM'den para çekmek eylemleri, TCK.492/6-7-son ve 525/b-2 maddelerindeki suçları oluşturur. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 ihlali.
Y.11. CD., E.2000/5573, K.2001/991, 06.02.2001 Haksız olarak ele geçirilen müşteriye ait kart ile şifreyi kullanarak para çekme Makinesindeki kredi hesabından para çekilmesi; "Bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş bir sistemi kullanarak menfaat temin etmek" suçunu oluşturur. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2; 491/3 hüküm verilmiş) TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata.
Y.11. CD, E.2001/8765, K.2001/9224, 10.10.2001 İptal ettirmesi için sanığa verilen "Banka kredi kartı ile değişik tarihlerde para çekmek" eylemi, "bilişim" suçunu oluşturduğu halde, "emniyeti suistimal" suçundan hüküm oluşturulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata
Y.6. CD., E.2001/12836, K.2001/12572, 22.10.2001 Spor-Totoda çalışan yakınının masasındaki, içinde 5.000.000 lira parası ile Kredi Kartı bulunan çantasını çaldıktan sonra, kredi kartı ile ATM den iki defa para çeken Sanığın eylemi, TCK.491/4, 525/b-2, 80. maddelerindeki suçları oluşturur. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata.
Y.6. CD., E.2001/15823, K.2002/883, 31.01.2002 Dolandırıcılık suçunda, şartları oluşmadığı halde iade maddesinin sanık lehinde uygulanması, yasaya aykırıdır; sanığın sahte olarak oluşturulan banka kredi kartlarına yabancı ülke banka kredi kartı sahibi kişilere ait bilgileri, bilişim sisteminde yer alan program ve verilerden yararlanarak zarar vermek ve haksız çıkar sağlamak için nakletme eylemi, bir bütün olarak zincirleme tek suç oluşturur. (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/a-2) TCK 245 ihlali.

⁹ 765 sayılı TCK 525/b-2 (TCK 5237 244.md) bilişim suçu ile ilgili davanın Asliye Ceza Mahkemesinde görülmesi gerekirken, Sulh Ceza Mahkemesinde görülmesi Kanuna aykırıdır.

Y.6.CD., E. 2000/2591, K. 2000/2639, 18.04.2000 <i>Sanığın, ele geçirdiği müdahale ait kredi kartını kullanarak alışveriş yapmak olan eyleminin nitelikli dolandırıcılık oluşturabileceği ve görevsizlik verilmesi gerektiği kararda belirtilmişse de 1.6.2005 de yürürlüğe giren 5237 sayılı kanun, bu suçu özel bir madde ile öngörmüş olduğu ve bu yeni suçtaki ceza miktar ve niteliğine göre, bu suçlar asliye ceza mahkemesinde görülecektir. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3) TCK 245 ihlali. Görevsizlik.
Y.6. CD., E. 2002/906, K. 2002/1393, 07.02.2002 <i>Yakınana ait kredi kartını ondan habersiz çantasından alıp bu kartla çeşitli Yerlerden alışveriş yaptığının iddia edilmesi üzerine, eylemin sübutu halinde ayrıca Nitelikli dolandırıcılık suçunu oluşturacağından ve bu suçlara bakmak görevi de ağır ceza mahkemesine ait olduğundan, görevsizlik yerine mahkumiyet kurulmasının yanlış olduğu gerekçesi ile Karar Yargıtay'ca bozulmuşsa da, yeni kanunların yürürlüğünden sonra, bu suçta Asliye Ceza Mahkemesine bakılacağından, kararın pratik bir önemi kalmamıştır. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3) TCK 245 ihlali. Görevsizlik.
Y.11. CD., E. 2005/8843, K. 2007/1582, 12.03.2007 <i>Sanık Abdullah E.'nin annesinin ölümünden sonra onun adına Bağ-Kur Genel Müdürlüğü tarafından banka hesabına yatırılan 65.000.000 lira maaşını bankamatik kartı ile Bankomattan çektiğinin anlaşılması karşısında; eyleminin 'Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması' suçunu oluşturduğu gözetilmeden 'Nitelikli dolandırıcılık'tan hüküm kurulması, Yasaya aykırıdır... (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 525/b-2) TCK 245/1 ihlali. Suçun vasfında hata. Lehe kanun uygulaması.
Y.11.CD., E. 2006/3035, K. 2006/5495, 14.06.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; gerçeğin kuşkuyla yer vermeyecek biçimde belirlenmesi için toplanmayan delillerin tamamlanması, dinlenmeyen tanıkların dinlenmesi, gerekli yüzleştirme işlemlerin ikmali ile tüm deliller toplandıktan sonra, sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerekirken, eksik soruşturma ile dolandırıcılık suçundan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 İhlali. Lehe kanun uygulaması Suçun vasfında hata.
Y.11. CD., E. 2006/3327, K. 2006/6649, 12.07.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, kanıt durumu ve dosya kapsamı karşısında; sanık Benar S. ile diğer sanıkların eylemlerinin bir bütün halinde, bilişim sistemini kullanarak Dolandırıcılık suçunu ve ayrıca sanıklar hakan Ö. ile Sıtkı Ö.'hün sahte oluşturulmuş kredi kartlarıyla bir kısmında hükmü temyiz etmeyen sanık Fatih K. da olduğu halde değişik işyerlerinden alış veriş yapmaktan ibaret diğer eylemlerinin ise;... (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3) TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata. Lehe kanun uygulama hatası.
Y.6. CD., E. 2006/3750, K. 2006/6651, 26.06.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, dosya kapsamı ve usulüne göre yapılmış uyarılama işlemi sonucunda 765 sayılı eski ceza kanunu hükümleri, fail lehinde olduğu halde yanlış Değerlendirme ile yeni ceza kanunu hükümlerine göre karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 ihlali. Lehe kanun uygulama hatası.
Y.11. CD., E. 2006/3768, K. 2008/10124, 09.10.2008 <i>Olayın oluşu ve dosya kapsamı karşısında; 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK.da düzenlenen "Kredi kartının kötüye kullanılması" suçunun aşağıda gösterilen hükmü ile suç tarihinde eylemin uyduğu 765 sayılı T.C.K. un "Nitelikli Dolandırıcılık" maddesinin aşağıda gösterilen bendi, usulen karşılaştırılarak, lehe olan kanunun belirlenip uygulanması gerekir. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3) TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata. Lehe kanun uygulama hatası
Y.11. CD., E. 2006/3810, K. 2006/7744, 04.10.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi, dosya kapsamı ve sanığın iki ayrı bankaya ait Kredi Kartları ile değişik yer ve zamanlarda birden fazla alışveriş yaptığının kabul edilmesine göre, eylemlerin teselsül eden iki ayrı suç oluşturduğu gözetilmeden, tek suçtan hüküm kurulması ve "malın değerinin az olması" maddesinin uygulanması sırasında... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 ihlali. Suçun vasfında hata.

Y.11. CD, E. 2006/4682, K. 2008/12691, 03.12.2008 <i>Olayın oluşu ve işleniş biçimi itibarıyla; sanıkların her bir eyleminden dolayı Denetime olanak sağlayacak şekilde ayrı ayrı hüküm kurulması gerekir. Temel adli para cezasının tayininde esas alınacak tam gün birim sayısı üzerinden artırım ve indirimler yapıldıktan sonra belirlenen sonuç gün ile bir gün karşılığı takdir edilen miktarın çarpılması suretiyle sonuç adli para cezasının tayini gerekir... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 ihlali. (Malvarlığına İlişkin Etkin Pişmanlık hükmü uygulanır)
Y.11. CD., E. 2006/4791, K. 2008/10984, 03.11.2008 <i>Olayın oluşu itibarıyla; 765 sayılı ceza kanununa göre "nitelikli dolandırıcılık" suçunu, 5237 sayılı yeni kanununa göre ise, "başkasına ait kredi kartını haksız olarak ele geçirip alışverişte kullanmak" suçunu oluşturup, bu durumda 765 sayılı Kanundaki ceza sanık lehindedir. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3 Nitelikli Dolandırıcılık İhlali, Lehe olduğu için bu kanun uygulanır.) TCK 245/1 ihlali.
Y.11. CD, E. 2006/5514, K. 2006/7524, 25.09.2006 <i>Sahte kredi kartının kötüye kullanılması suçundan yasal ve yeterli gerekçe gösterilmeden bir tam gün karşılığı tayin olunan cezanın asgari haddenden tayini yanlıştır. Hükmolunan hapis cezası yanında, adli para cezası hesaplanırken, belirlenen tam gün sayısı üzerinden bireyselleştirmeye yönelik artırım ve indirimler yapıldıktan sonra gün sayısı ile bir gün karşılığı ödenecek miktarın çarpılması gerekir. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 ihlali. Resmi belgede sahtecilik.
Y.11. CD., E. 2006/7207, K. 2006/9886, 05.12.2006 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; uygulama yeri bulunmadığı halde müteselsilen işlenmiş tek suç yerine, sanığın 3 kez uygulama yapılmak suretiyle fazla ceza tayini suretiyle hüküm kurulması ve suç tarihine göre, hapis cezası yanında adli para cezasına da hükmolunması gerektiğini gözetilmemesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 ihlali.
Y.11. CD, E. 2007/480, K. 2007/1683, 14.03.2007 <i>Sanık üzerinde ele geçirilen sahte kredi kartlarını kabul etmek suçundan kamu davası açılmamış olması "ile kredi kartını kötüye kullanmak" suçundan hüküm kurulduğu halde aynı eylemden dolayı ayrıca nitelikli dolandırıcılık suçundan da hüküm kurulması ve bu olayın oluşuna göre alt sınırdan karar verilerek eksik ceza tayini, keza rızaya dayalı bir iade söz konusu olmadığı halde "etkin pişmanlık" maddesi uygulanarak yine eksik ceza verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 ihlali.
Y.11. CD., E. 2007/5557, K. 2007/5170, 17.07.2007 <i>Olayın oluşu, istemin özelliği ve infazla ilgili olması, kararın niteliği itibarıyla; temyiz yolu değil, itiraz yasa yoluna tabidir. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E. 2007/6874, K. 2007/5826, 24.09.2007 <i>Hükmünden sonra, yürürlüğe giren, 5560 sayılı yasa ile maddeye eklenen hükmü uyarınca; Sanığın hukuki durumunun takdir ve tayininde zorunluluk vardır. Hak yoksunluğunun alt soy ile ilgili olması durumunda, koşullu salıverilmeye kadar uygulanabilecektir. Somut olayda koşulları oluşmadığı ve suça konu paraya da el konulmadığı gözetilmeden, Kazanç müsaderesine hükmolunması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E. 2007/7255, K. 2007/7837, 12.11.2007 <i>Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu, kart sayısının oluşur ve zincirleme suç hükmü de aynı kartın farklı zamanlarda birden fazla kullanılması halinde uygulanacağı gözetilmeden, aynı şikayetçinin farklı bankalara ait birden fazla kredi kartının hukuka aykırı şekilde kullanılması eyleminde zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle tek mahkumiyet kararı verilerek eksik cezaya hükmolunması, yanlıştır... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E. 2007/8458, K. 2008/915, 20.2.2008 <i>Olayda, arızı olarak bir araya gelen sanıklar arasında "hiyerarşik ilişki ve suç işleme iradesinde devamlılık" saptanamamış olduğundan yüklenen "suç işlemek amacıyla örgüt kurmak suçunun unsurları oluşmadığından, beraatları yerine, mahkumiyetlerine hükmolunması, yasaya aykırıdır-sanık EA'nın da, diğer sanıklarca 06.12.2006 tarihinde sahte kredi kartı ile alışveriş yapmaya kalkışılması eylemin iştirak ettiğine dair mahkumiyetine yeterli ve kesin delil bulunmadığı halde, beraatı yerine, mahkumiyetine karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.

Y.6. CD., E. 2007/14075, K. 2008/13647, 17.06.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi, sanıkların ikrarları ve tüm dosya kapsamı ile, yakının Y.Ö.'ye yönelik eylemlerinin 'silahlı yağma, yakının F.A'ya yönelik eylemlerinin 'banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması' ve her iki yakına yönelik alıkoyma eylemlerinin de 'alıkoyma' suçlarını oluşturduğu gözetilmeden, yakınınların yargılama aşamasındaki sanıkları cezadan kurtarmaya yönelik açıklamasına üstünlük tanınarak ve yağma suçunun unsurları olduğu gerekçesiyle ayrı ayrı beraatlerine karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK 245 kapsamında suç.
Y.CGK., E. 2010/11-17, K.2010/65, 30.03.2010 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında, yerel mahkemenin, atılı suçlardan mahkumiyetine dair kararının, Yargıtay özel dairesi tarafından onanan Kararına karşı, Yargıtay C.başsavcılığı: "bankamatikten para çekmek için gelen kişilerin banka kartlarını, kurulan bir düzenekle ele geçirerek bu kişilerin hesaplarından para çekme şeklinde gerçekleşen bir eylemde; 'Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması' suçunun yanında 'hırsızlık' suçunun da oluşup oluşmayacağını belirlenmesi ile... (Mevbank, 2013)	TCK 245 kapsamında suç.
Y.CGK., E. 2008/11-87, K. 2008/150, 27.05.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve kanıt durumu itibarıyla sanığın eylemi, 'nitelikli dolandırıcılık' suçunu değil, 'banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması' suçunu oluşturacağı görüşü, Yargıtay Ceza Genel Kurulunca benimsenmiştir. (Mevbank, 2013)	TCK 245/3 kapsamında suç. (Lehe olan 765 TCK, 504/3 uygulanmaktadır.)
Y.CGK., E. 2008/11-127, K. 2008/147, 27.05.2008 Kanunda yapılmış bulunan değişikliğe karşın; olayın oluşu, işleniş biçimi, kanıt durumu, sanığın tam anlamıyla etkin pişmanlık duymamış bulunmasına, zararı giderinin bizzat sanık olmayıp yakınları olmasına ve bunun nedeninin de duyulan pişmanlık olmayıp cezanın azalması bulunması karşısında olayda etkin pişmanlık oluşmamıştır. (Mevbank, 2013)	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11.CD., E. 2008/4190, K. 2008/8890, 17.09.2008 Yüklenen suçların kanıtı bulunan CD'ler, kredi kartları, pasaportlar, makbuz ve muhtelif belgelerin dosyada saklanması yerine, müsadereesine karar verilmesi ve iddianame dava olarak yer almayan suç hakkında karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E. 2008/8860, K. 2008/9215, 24.09.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı itibarıyla, sanığın eylemler; "zincirleme biçimde resmi belgede sahtecilik" ve "banka veya kredi kartlarının kötüye Kullanılmasına teşebbüs" suçlarını oluşturur. Belli haklardan yoksun bırakılma tedbiri uygulanırken, kendi alt soyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkileri açısından' koşullu salıvermeye kadar, diğer durumlardaki hak yoksunlukları ise, infaz tamamlanıncaya kadar sürdürülecektir... (Mevbank, 2013)	TCK 245/3 Teşebbüs.
Y.11. CD., E. 2008/9636, K. 2008/9181, 23.09.2008 Sanığın, 'Yahya' kimlik bilgilerini haiz, üzerinde kendi fotoğrafı yapııştırılmış 'sahte nüfus cüzdanı' ile katılan bankaya başvurup aldığı kredi kartını kullanarak menfaat sağlamaktan ibaret eylem, "sahte oluşturulan banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlamak" suçun olduğu halde, suç vasfının tayininde yanılgıya düşülerek 'nitelikli dolandırıcılık' suçundan hüküm tesisi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK 245/3 kapsamında suç Suçun vasfında hata (158/1-e-f-j-son maddesi)
Y.11. CD., E. 2008/11610, K. 2008/13495, 16.12.2008 Olayın oluşu, işleniş biçimi, dosya kapsamı karşısında sanıklara atılı suçlar, dolandırıcılık suçunu değil, "zincirleme biçimde bilişim sistemini kullanarak çıkar sağlamak" suçunu oluşturur. Olaydan dolayı zarar görmeyen, katılan sıfatı da bulunmayan şirket lehine vekalet ücreti tayini, yanlıştır... (Mevbank, 2013)	(765 TCK 525/b-2) TCK 245/1 kapsamında suç.
Y.11. CD., E. 2009/630, K. 2009/4067, 09.04.2009 Olayın oluşu, işleniş biçimi ve suçun temas ettiği kanun hükmü itibarıyla suç mağdurunun kartı henüz kullanılmamış olması nedeniyle hesap sahibi olmayıp banka ve Kredi kartını çıkarma yetkisi bankadadır. Yine olayın oluşu itibarıyla eylemin teselsül eden iki ayrı suç oluşturduğu halde, tek suçtan hüküm kurulması yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)	TCK 245/2 ihlali.

Y.11. CD., E. 2009/4462, K. 2009/6890, 04.06.2009 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; eylem, "banka veya kredi Kartlarının kötüye kullanılması", suçunu oluşturduğu halde, 'banka aracı kılınmak suretiyle dolandırıcılık' suçundan hüküm kurulması ile değişik isimlerle düzenlenen kimliklerle ve yenilenen suç kastı ile hareket edilmesi nedeniyle ayrı ayrı suçların oluştuğu dikkate alınmadan zincirleme suç kabul edilerek karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 ihlali. Suçun vasfında hata.
Y.11. CD., E. 2009/6640, K. 2009/7968, 24.06.2009 <i>Oluşa göre; sanığın talebi sonucu açılmış bir hesap veya düzenlenmiş kredi kartı bulunup bulunmadığı ilgili bankadan sorulması ve kredi kartı veya kart numarası bulunması halinde eylem, "kredi kartının sahte olarak üretilmesi" suçunu, bankaca hesabın açılmaması ve kredi kartının düzenlenmemesi halinde ise "banka kartları ve kredi kartları kanununa aykırılık" suçunu oluşturacağı gözetilmeden, eksik soruşturma sonucu 'nitelikli dolandırıcılık' suçundan hüküm kurulması, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/2 kapsamında suç. Suçun vasfında hata.
Y.11. CD., E. 2009/14916, K. 2009/11372, 08.10.2009 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; sanığın eylemi, zincirleme biçimde "banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması" suçlarını oluşturduğu gözetilmeden suç vasfının belirlenmesinde yanlışlıkla eylemin nitelikli dolandırıcılık suçlarını oluşturduğundan bahisle hüküm kurulması, usul ve kanuna aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 kapsamında suç. Suçun vasfında hata
Y.11. CD., E. 2009/15793, K. 2010/4885, 29.04.2010 <i>5464 sayılı 'banka kartları ve kredi kartları kanununun aşağıda gösterilen hükmü, "kredi kartı veya üye işyeri sözleşmesinde veya eki belgelerde sahtecilik yapanlar veya sözleşme imzalamak amacıyla sahte belge ibraz edenler" ile ilgili düzenleme, sözleşmeye kadar olan safhada uygulanabilecektir- lehe yasanın, 765 sayılı TCK'nın Nitelikli dolandırıcılık maddesi ile 5237 sayılı TCK'nın 'Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması' maddesi karşılaştırılmak suretiyle belirlenmesi yerine, ... (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 504/3) TCK 245/3 ihlali. Lehe kanun uygulama hatası.
Y.11. CD., E. 2009/22078, K. 2010/1382, 16.02.2010 <i>Sahte oluşturulan birden fazla kredi kartının kullanılması halinde eylemlerin her farklı banka kartı için ayrı ayrı suç oluşturup kartların birden çok kullanımı halinde her kart için zincirleme şeklinde işlenen suç hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Mükerrerler hakkındaki infaz rejiminin ve infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına karar verilmelidir. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 ihlali.
Y.6. CD, E.2001/17027, K.2002/1016, 01.02.2002 <i>Sanığın, yakınının işyerine girerek çantasından 15.000.000 lira ile banka ve kredi Kartlarını gündüz çalma eylemi, 'gündüzün bina içinden hırsızlık' suçunu oluşturur; Sanığın, yakınının şifresini bildiği ve rızası dışında ele geçirdiği bankamatik kartı ile ATM den para çekme eylemi, TCK.525/b-2. maddesindeki suçu oluşturduğu halde, zincirleme kapsamında değerlendirilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 kapsamında suç.
Y.6. CD, E.2002/1284, K.2002/2382, 04.03.2002 <i>Haksız olarak el geçirdiği yakınının kredi kartı ve şifresini ATM makinasında kullanarak para çeken sanığın eylemi, TCK.525/b-2 maddesindeki suçu oluşturur; suçun niteliği ve tarihi itibarıyla, davanın, 4616 sayılı kanuna göre ertelenmesine yer olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir. (Mevbank, 2013)</i>	(765 TCK 525/b-2) TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD, E.2006/765, K.2006/3493, 26.04.2006 <i>İşyeri çalışanı olan tanık (b)'nin teşhis tutanağında sanıklar Serkan ve Caner'i teşhis ettiği belirtilmesine rağmen, hazırlık ifadesinde ise, alışveriş yapan kişinin işyeri kamerasında tespit edilen "esmer, uzun boylu şahıs" olduğunu bildirmesi karşısında; gerçeğin kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açıklığa kavuşturulması bakımından zapedilen kamera görüntülerine ait CD ile... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 kapsamında suç.

Y.11. CD., E.2006/3081, K.2006/6468, 10.07.2006 <i>Şikayetçi ile eşine ait olan iki ayrı kredi kartını ele geçirip, birden fazla kullanan sanıkların eylemleri, zincirleme iki ayrı suç oluşturur. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E.2006/3987, K.2007/740, 13.02.2007 <i>Hükümden sonra 19.12.2006 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 5560 sayılı yasa hükümleri doğrultusunda; 5237 sayılı yasanın ilgili maddesine eklenen fıkra kapsamına giren fiillerle ilgili olarak bu kanunun mal varlığına karşı suçlara ilişkin etkin pişmanlık hükümleri uygulanır" hükmü uyarınca; sanığa, şikayetçinin ... (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E.2006/4140, K.2006/7336, 20.09.2006 <i>Sanıkların, başkası adına düzenlenmiş sahte kredi kartıyla 10.12.2005 günü saat 10:14'de Büyükçekmece ilçesinde aynı gün saat 15:13'de ise Kırklareli'nde alışverişler yaparak menfaat temin ettikleri anlaşılıp kabul edilmesine göre; yenilenen kasıtlı işlenmediği anlaşılan fiillerin, müteselsilen işlenmiş tek suç kabulü gerekir. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 kapsamında suç Suçun vasfında hata (TCK 245/2)
Y.11. CD., E.2006/5208, K.2006/8493, 30.10.2006 <i>Olayların oluşu, işleniş biçimi ve mevcut kanıt durumu itibarıyla sanıkların, haksız olarak kullandığı kart sayısının "kredi kartının kötüye kullanılması" suçunu işlediği sabit olan sanıkların, suç vasfında yanılığa düşülerek dolandırıcılık suçundan dolayı mahkumiyetlerine karar verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/3 kapsamında suç Suçun vasfında hata (TCK 157)
Y.11. CD., E.2006/5243, K.2006/7374, 20.09.2006 <i>Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunda; kullanılan kart sayısı kadar suç oluşur; olayda birden fazla kartın kullanılması söz konusu olduğu halde, bir kez ceza verilmesi, yasaya aykırıdır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD., E.2006/5704, K.2006/9321, 21.11.2006 <i>Kredi kartının kötüye kullanılması suçu, kullanılan kart sayısına oluşur; yakalandığında kendisini "deniz" olarak tanıtan sanığın eyleminin, "iftira suçunu oluşturup oluşturmayacağına" belirlenmesi amacıyla,...(Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 ihlali.
Y.11. CD., E.2006/8430, K.2007/282, 29.01.2007 <i>Kredi kartının kötüye kullanılması suçu, kart sayısına oluşur. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245 kapsamında suç.
Y.11. CD, E.2007/199, K.2007/1473, 07.03.2007 <i>Hükümden sonra, 19.12.2006 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 5560 Sayılı yasanın aşağıda gösterilmiş maddesi ile 5237 sayılı yasanın "kredi kartını kötüye kullanmak"la ilgili maddesine eklenen "birinci fıkra kapsamına giren fiillerle ilgili olarak bu kanunun mal varlığına karşı suçlara ilişkin etkin pişmanlık hükümleri uygulanır" hükmü uyarınca; sanığın hukuki durumunun takdir ve tayininde zorunluluk bulunmaktadır. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 kapsamında suç.
Y.11. CD., E.2007/8741, K.2010/5625, 03.05.2010 <i>Olayın oluşu, işleniş biçimi ve dosya kapsamı karşısında; eylem, banka kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunu oluşturur- kendi alt soyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık haklarından şartla tahliye tarihine kadar, diğer hak yoksunluklarının ise hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar uygulanır- adli sicil bültenindeki mahkumiyetlerine ilişkin karar örneklerinin, kesinleşme ve infaz tarihlerini içerecek şekilde getirilip incelenerek, sonucuna göre sanık hakkında tekerrür maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına karar yerinde tartışılması, gerekir. (Mevbank, 2013)</i>	TCK 245/1 kapsamında suç.

Bu kararların incelenmesi sonucunda, genel olarak, Yargıtay, verdiği hükümlerde, kararların büyük çoğunluğunda suçların niteliğinde hata olduğu sonucuna varmaktadır. Başka bir deyişle, 5237 sayılı TCK'nun 244 üncü maddesi ya da 245 inci maddesi ve fıkralarına göre hüküm verilmesi gerekirken, bu yapılmayıp bunun yerine TCK 158 inci madde çerçevesinde karar verilmesi bozma sebeplerinin hemen hemen çoğunda görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, büyük oranda eski Ceza Kanunun maddeleri (TCK 765) yeni kanundaki (TCK 5237) aynı suçlara uygulanması öngörülen maddeler ile tam olarak aynı içeriğe sahip olmamasından, yani tam olarak denk gelmemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu durum da bilişim suçlarının TCK çerçevesinde Yüksek Mahkemeleri meşgul etmesi ile

neticelenmektedir. Ayrıca TCK'nun "zaman bakımından uygulama" başlıklı 7. maddesinin ikinci fıkrasında¹⁰ vücut bulan lehe kanun uygulanması konusunda da çeşitli uygulama sorunlarının bulunduğu Kararlardan çıkarılmaktadır. Buna göre, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un (TCK YUŞHK) "Lehe olan hükümlerin uygulanmasında usul" başlıklı 9. maddesinin üçüncü fıkrasında (TCK Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun [TCK YUŞHK], 2004) belirtilen ve önceki ve sonraki yasaların ilgili olan tüm hükümlerinin olaya uygulanması suretiyle elde edilen sonuçların mukayese edilmesi ile ulaşılabileceği hususu ihlal edilmektedir.

Yargıtay Kararında (Y.11. CD, E.2006/1856, K.2006/3468, 26.04.2006) 5235 sayılı adli yargı alanındaki mahkemelerinin görevlerinin düzenlendiği Kanunun 'Ağır ceza mahkemesinin görevi' başlıklı 12. maddesinde nitelikli dolandırıcılık (158.md) kapsamındaki suçların ağır ceza mahkemelerince görülmesi öngörülmesine rağmen bu kararda görevsizlik ihlali gerçekleşmiştir (Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, 2004).

244 üncü madde gerekçesinde de ifade edildiği gibi, 244/4 fıkra kapsamında ceza verilebilmesi için, işlenen fiilin daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmaması gereklidir. Dolayısıyla, ihlal edilen husus hırsızlık dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma veya zimmet suçunu oluşturduğu durumlarda, 244. maddenin dördüncü fıkrasına dayanarak ceza verilmeyecektir (TCK, 2004). Bu durum suçun vasfında hataya düşüren önemli bir etkidir.

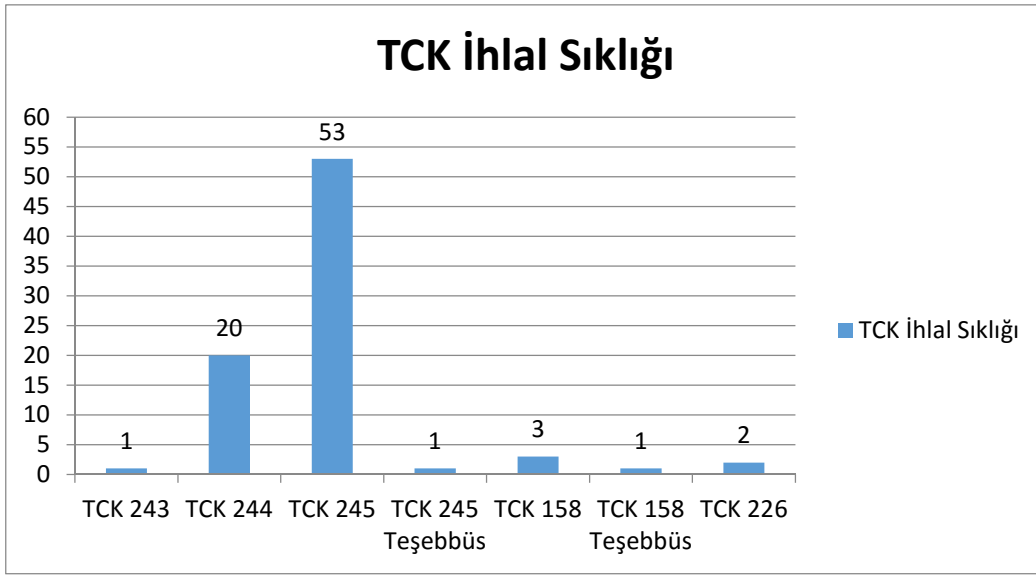
Yine, 243. madde ile ilgili gelen olay sayısının az oluşu bu suçun tanımında aramak gerekir ki, bu da sisteme girme ve orada kalma şartlarının her ikisinin de suçun işlenmesi için gerekli olmasının gerekmesi olduğu söylenebilir. Ayrıca sisteme hukuk dışı girilip orda kalma dışında buradan bir belge ya da doküman vs. alınması gerekmediği gibi burada kalma süresi konusunda da açıklık bulunmamaktadır (Külcü ve Turan, 2013, s.280). Ancak üçüncü fıkrada belirtildiği gibi buradaki veriler istem dışı yok olur ya da değişikliğe maruz kalırsa hapis cezası miktarının alt ve üst sınırı artar (TCK, 2004).

Bilişim suçlarına yönelik TCK çerçevesinde Yargıtay kararlarının değerlendirilmesine ilişkin Tablo 2 aşağıda yer almaktadır.

Tablo.2 Yargıtay Kararları TCK Bilişim Suçları Analizi

Bilişim Suçlarının Konusu İtibariyle İhlal Maddeleri	Gerçekleşme Sıklığı	Oran	Yüzde (%)
Doğrudan Bilişim Suçları			
TCK 243	1	1/81	1
TCK 244	20	20/81	25
TCK 245	53	53/81	65
TCK 245 Teşebbüs	1	1/81	1
Dolaylı Bilişim Suçları			
TCK 158	3	3/81	4
TCK 158 Teşebbüs	1	1/81	1
TCK 226	2	2/81	3
Toplam	81	81/81	100

¹⁰ TCK 7/2. Madde: "(2) Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur." (TCK, 2004).

Şekil 1. Yargıtay Kararları TCK Bilişim Suçları Analizi Grafikselsel Gösterim

TCK 245 inci madde kapsamında işlenen bilişim suçların oranının yüksek olması özellikle Finans sektörünün önemli bir kısmını oluşturan Bankaların ve Bankaların müşterilerinin en büyük kısmının mevduat bankalarda bulunan mudiler oluşturduğu bunun yanında mudilerden sonra kredi müşterileri ve kredi kartı müşterileri geldiği düşünüldüğünde (Tokatlı, 2011, s.215), banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması şeklinde gerçekleşen bilişim suçunun bankacılık sektöründe bu açıdan bir talep azalması yaratma olasılığı her zaman bulunmaktadır.

Sonuç

Bilişim sistemlerinin gelişmesi ve teknolojik araçların yaygınlaşması idari ve yasal düzenlemelerin yeni koşullara göre yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. İnternet ortamında kamusal yaşamın ağırlığını artırması sosyal yaşamı çok yönlü etkilediği gibi, bu koşulları düzenlemeye yönelik mevzuatı da gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede mevcut düzenlemelerde iyileştirmelere gidilmesi ya da yeni koşullara dönük düzenlemelerin geliştirilmesi, sanal ortamın hukuksal alt yapısının tanınması, bu ortamlarda işlenen suçların engellenmesi için büyük önem taşımaktadır.

Türk Ceza Kanunu çerçevesinde Bilişim suçları kapsamında Yargıtay Kararları değerlendirildiğinde, suçların konusunun büyük çoğunluğunun Doğrudan bilişim suçu (Gerçek Bilişim Suçları) olarak tanımlanan 243-245 maddeleri ihlal edilmek suretiyle oluştuğu tespit edilmiştir.

Bu Kanun maddelerinde oluşan ihlaller, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve aynı zamanda ihlal sıklıklarını incelediğimizde; yerel mahkemelerin TCK açısından en büyük uygulama hatalarının aldıkları kararlarda suçun vasfını (niteliği) belirlemede ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların bir kısmı 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK hükümlerinin bilişim suçlarının hükümlerinin karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. TCK kapsamında işlenen suçlar büyük oranda "sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme" hususlarını içeren TCK 244 (%25) ile "banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması" hususlarını ihtiva eden TCK 245 inci (%65) maddeleridir. Burada dikkate değer husus TCK 158/1-f nitelikli dolandırıcılık ile TCK 244/4 hükmünün niteliğinin belirlenmesinde yaşanmaktadır. Bununla birlikte özellikle önceki ve sonraki kanunların uygulama dönemlerine giren hukuki meselelerde lehe olan hükümlerin belirlenmesinde de sorunların olduğu temyiz istemleri bulunmaktadır. Ayrıca, yerel mahkemeler açısından görevsizlik hususlarının da vuku bulduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi olarak yasaların ilgili hükümlerinin açık olmaması, suçun vasfında hata, daha önce karşılaşılmayan hukuki meseleler ve kanunların düzenlenme aşamasında hükümlerin lafzı ile ruhu arasındaki uygunsuzluk durumları gibi hususlar söylenebilir. Tüm bu aksaklıklar sonucu oluşan mahkeme kararı bozulmaları Yargıtay'ca değerlendirilip hüküm verilmektedir.

Adli yargı alanında görev uyuşmazlığı ile ilgili hususlar Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ile de hüküm altına alınmıştır. Buna göre mahkemelerin görevinin kanun ile belirleneceği (CMK md.3), davaya bakmakta olan mahkemenin, görevli olup olmadığını kovuşturma evresinin her aşamasında karar verebileceği (CMK md.4) ve diğer hususlar belirtilmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu [CMK], 2004).

Görevsizlik hakkında da çıkan sorunların bir kısmı önceki CMUK ve sonraki CMK hükümlerinin tasarımı ile ilgili olabilmektedir.

Ayrıca içtihadı birleştirme kararlarının verildiği ve mahkemeler arasında görev ve yetki uyuşmazlığının çözüldüğü Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na da çok sayıda hukuki istem intikal etmektedir. Bunlar, mahkemeler arasında görev ve yetki uyuşmazlığı şeklinde de olmaktadır. Bu uyuşmazlık sorunları, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'da tüm yargı alanlarının görev ve yetkilerinin iyi tanımlanması suretiyle giderilebilecektir (Adli Yargı..., 2004).

Sonuç olarak, TCK 245 inci maddesinin ihlali ile Finans sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan Bankaların ve onların mevduat kaynağı olan müşterilerinin risk altında bulunduğu açıktır. Böylece, banka ya da kredi kartlarında meydana gelen bu ihlaller, bankaların bir talep sorunuyla karşılaşabileceği riskinin mevcut olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Bilişim Suçlarının en büyük mağdurlarının Bankalar ve Banka ve Kredi Kartı sahibi vatandaşlar olduğu sonucuna varılmaktadır.

Kaynakça

- Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun.(2004). *T.C.Resmi Gazete*, Sayı: 25606 (7 Ekim 2004).
- Babbie, E.(2007). *The practice of social research* (11.bs.). Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
- Ceza Muhakemesi Kanunu.(2004). *T.C.Resmi Gazete*, Sayı: 25673 (17 Aralık 2004).
- Kaplan, A.M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53 (1).59-68.
- Kazancı. (2013).Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı. 27 Nisan 2013 tarihinde www.kazanci.com.tr adresindeki veri tabanından erişildi.
- Külcü, Ö.(2010). Belge yönetiminde yeni fırsatlar: Dijitalleştirme ve içerik yönetimi uygulamaları. *Bilgi Dünyası*, 11(2) 290-331.
- Külcü, Ö. ve Turan, M. (2013). Kamu hukukunda geleneksel ve elektronik iletişim, bilgi ve belge yönetimi uygulamaları. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(2), 266-300.
- Mevbank.(2013). Lebib Yalkın Web Sitesi. 27 Nisan 2013 tarihinde www.lebibyalkin.com.tr adresindeki veri tabanından erişildi.
- O'Reilly, T.(2005). What is web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software. 10 Nisan 2013 tarihinde <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html> adresinden erişildi.
- Şen, Ö.(2013). Sosyal medya için Anayasaya yeni madde!. 16 Temmuz 2013 tarihinde <https://www.technopat.net/2013/07/16/sosyal-medya-icin-anayasaya-yeni-madde/>adresinden erişildi.
- Tokatlı, A, S.(2011). Türk bankacılık sektörü kredi risklerinin ölçümünde makro ekonomik kredi risk modellemesi ve stres testi uygulaması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türk Ceza Kanunu.(2004). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25611 (12 Ekim 2004).
- Türk Ceza Kanunu.(2004). Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri. Ankara.
- Türk Ceza Kanunu (Mülga).(1926). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 320 (13 Mart 1926).
- Türk Ceza Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun.(2004). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25642 (13 Kasım 2004).

Kurumsal Bilginin Düzenlenmesi

Bilgi Haritaları*

Neslihan ER **

Öz

Çağımızın en değerli metası olan bilgi, 20. yüzyılda ticari unsur olarak ekonomide varlığını hissettirmiş ve örgütlerin rekabetinde, gelişiminde kritik bir öneme sahip olmuştur. Çünkü kurumların rekabet ortamında varlıklarını devam edebilmeleri sahip oldukları bilgi birikimine ve onu nasıl kullandıklarına bağlıdır. Bilginin etkin şekilde kullanımı ise onun düzenlenmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durum kurumsal bilgi yönetimini zorunlu kılmaktadır. Kurumların rekabet gücünü kaybetmemeleri için bilgi yönetimi anlayışını benimsemeleri gerekmektedir. Bilgi yönetiminde önemli aşama kurumsal bilginin düzenlenerek hem etkin tüketimi hem de bunların kullanımıyla yeni bilgilerin üretiminin gerçekleştirilmesi ve kurum personelinin örtük bilgisinin açık bilgiye dönüştürülmesini sağlayarak kurumun bilgisini artırmaktır. Bütün bunlar, kurumsal bilginin rehberi niteliğinde olan bilgi haritaları ile mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada kurumsal bilgi yönetiminde bir bilgi paylaşım altyapısı oluşturma aracı olan bilgi haritalarının ne olduğu, hangi faz ve aşamalarla gerçekleştiği, bilgi yönetiminde kuruma neler sağladığı/kazandırdığı (örtük bilginin ortaya çıkarılması, bilgi boşluklarının saptanması vb.) ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alanımızda, kurumsal bilgi yönetimine yönelik yapılan çalışmalarda bilgi haritalamaya değinilmiş; ancak nasıl yapılacağı ve kurum bilgilerinin neler olduğu vb. üzerinde tam anlamıyla durulmamıştır. Kurumsal bilgilerin neler olduğunun, bunların bilgi haritaları ile nasıl sistematize edildiğinin ve bu sürecin getirdiği kazançların sunulması, çalışmanın ulusal alan literatüründeki özgün yanını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacına uygun olarak betimleme yönteminden ve literatüre ulaşmada belgesel tarama tekniğinden yararlanılmıştır.

Anahtar sözcükler: *Kurumsal bilgi yönetimi, bilgi varlıkları, kurumsal bilgi kaynakları, bilgi haritaları, bilgi haritalama.*

Giriş

Çağımızın en değerli metası olan enformasyon/bilgi, 20. yüzyılda ticari ve stratejik unsur olarak ekonomide varlığını hissettirmiş; kurumların rekabetinde ve gelişiminde kritik bir öneme sahip olmuştur. Öyle ki kurumların rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilmeleri, sahip oldukları bilgi birikimine ve onu nasıl kullandıklarına bağlı olmaya başlamıştır. Bu durum kurumlarda bilgi yönetimini zorunlu kılmıştır.

Bilgi yönetimi ile kurumsal bilginin düzenlenerek etkin kullanımının ve paylaşımının sağlanması, bilgi üretiminin gerçekleştirilmesi, kurum personelinin örtük bilgisinin açık bilgiye dönüştürülmesi vb. amaçlanmaktadır. Bütün bunlar, kurumsal bilginin rehberi (Davenport ve Prusak, 2001, s. 110; Sağsan ve Medeni, 2009, s. 564) niteliğinde olan bilgi haritaları ile mümkün olabilmektedir. Bilgi yönetimi amacına ulaştığında kurum rekabet ortamında varlığını güçlendirecektir. Bu sebeple bilgi yönetiminin bir unsuru olan bilgi haritaları kurumlarda iyi organize edilerek hazırlanmalı ve kurumun ondan en etkin şekilde yararlanması sağlanmalıdır. Bu hususlara dikkat edilerek kurumsal bilgi haritalarının oluşturulması daha nitelikli bir kurumsal bilgi yönetimini de beraberinde getirecektir.

Bu çalışmada, kurumsal bilgi yönetiminde bir bilgi paylaşım altyapı oluşturma aracı olan ve bilginin düzenlenmesi sürecinde yer alan bilgi haritalarının ne olduğu, hangi faz ve adımlarla gerçekleştiği, rutin bir işleyiş olarak görülmekten ziyade bilinçli bir şekilde oluşturulduğunda ve paylaşıldığında kuruma sunacağı kazançlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bilgi Yönetimi

* Çalışmanın temelini oluşturan terimlerde geçen "bilgi" sözcüğü, "knowledge" teriminin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır.

** Ankara Üniversitesi, Ankara. {neslihan.er@ankara.edu.tr}

Bilgi haritalarının ne olduğunu kavrayabilmek için öncelikle onların oluşturulma amacını bilmek gerekmektedir. Bu sebeple bilgi yönetimini tanımlamak ve bilgi haritalarının bu yönetim sürecindeki yerini belirtmek gerekmektedir.

Bilgi yönetimi bir kurumun deneyimlerinin, becerilerinin, verilerinin ve enformasyonun içinde bulunduğu toplu/bütün bilgisi olarak tanımlanabilir (Shockley III, 2000, s. 57). Bir başka tanımlamada ise bilgi yönetimi, “bir kurumun entelektüel kaynaklarının üretimini, tanımlanmasını, değerlendirilmesini, tutulmasını, geliştirilmesini ve dağıtımının belirli bir plan dâhilinde yürütülmesini sağlayan teori ve uygulamalar” olarak nitelenmektedir (Özdemirci, 2001, s. 2). Bilgi yönetimi genel olarak kurum için gerekli bilgiyi bulma, depolama, düzenleme, bilgiye erişim, onu kullanma ve bilginin kuruma yayımı sürecini kapsamaktadır (Duffy, 2000, s. 10; Prytherch, 2005, s. 401; *Knowledge management*, 2000, s. 4; Jurisica, Mylopolus ve Yu, 2004, s. 380). Bilgi yönetimi daha fazla enformasyon ve bilginin elde edilmesi ve işlenmesi ile gelişen esnek/değişken bir süreçtir. Bu süreç, yeniden yapılanma, kalite ya da ekip yaklaşımının yerine geçecek bağımsız bir yaklaşım olarak görülmemelidir (Shockley III, 2000, s. 58). Kurumlar, bilgi yönetimini benimsedikleri takdirde kurumsal bilgi yönetimini gerçekleştirebilirler.

Kurumsal bilgi yönetimi, “bilgiyi üretmek ve bilgiyi iş süreçlerine yansıtmayı” hedeflemektedir (Özdemirci ve Aydın, 2007, s. 183). Bilgi yönetiminin en önemli amacı var olan ya da potansiyel bilgi kaynaklarını ortaya çıkarmak, diğer bir amacı ise personelin, kurum bilgisinden yararlanarak yeni bilgiler üretmesini sağlamaktır (Odabaş, 2006, s. 3). Kurumsal bilginin yönetilmesi kurumsal bilginin belirlenmesi ile başlar.

Kurumsal bilgi “kurumun etkinliği, denetimi, yönetimi, geliştirilmesi vb. ile ilgili olarak üretilen, alınan, kullanılan ve bu nedenlerle özel bir nitelik kazanan her türlü malumat, fikir ve olgular” olarak tanımlanabilir (Özdemirci, 2001, s. 2).

Kurumsal bilgi yönetimi, “bilgiyi üretmek ve bilgiyi iş süreçlerine yansıtmayı” hedeflemektedir. Kurumlar bunun için iç ve dış bilgi kaynaklarından yararlanırlar (Özdemirci ve Aydın, 2007, s. 183). Bunların tamamı kurumsal bilgiyi oluşturur.

Bazı çalışmalarda (Shockley III, 2000, s. 57; Özdemirci ve Aydın, 2007, s. 183) kurumsal bilgi (kaynakları) iç ve dış olmak üzere iki kategoride nitelenmektedir. Bunlardan ayrı olarak Ward (2000), bilgi yönetiminde personel bilgisinin önemini vurgulayan bir sınıflandırmaya gitmiş ve kurumsal bilgiyi, iç, dış ve personel bilgisi olmak üzere 3 grupta kategorize etmiştir:

İç bilgiler:

- Kurum kültürü ve tarihi
- Stratejik yön
- Kuruluşlar, ortaklıklar ve diğer resmi ilişkiler
- Uygulama toplulukları, ilgilenilen topluluklar, ağlar ve diğer gayri resmi ilişkiler
- Bireysel kişiler (Kişiler)
- Süreçler
- Ürünler, hizmetler
- Sistemler, araçlar
- Patentler, teknolojiler
- Yazılı ve yazısız kurallar
- Bütün bunların nerede yer aldığı; bunlara nasıl ulaşıp bulunacağı bilgisi
- Bunların nasıl uygulanacağı—nasıl yaptırılacağı bilgisi
- Nasıl başarılabileceği bilgisi
- Kiminle çalışacağını ya da çalışabileceğini bilme.

Dış bilgiler:

- Müşteriler, pazarlar ve onların gereksinimleri, istekleri ve pazar etkinlikleri --mevcut ve potansiyel
- Rakipler ve onlara göre olan konum— yakın dönem ve stratejik, genel ve özel pazarlar ve durumlar
- Kurumu şimdi etkileyen ya da gelecekte etkileyecek olan yasa ve düzenlemeler (yönetmelikler)
- Gelişen teknolojiler ve kurum için önem taşıyan olası diğer eğilimler
- Tedarikçiler, ortaklar—mevcut ve potansiyel
- Yatırım piyasası, sermaye kaynakları

- Diğer genişletilmiş kurum bölümleri—sahibi, daha büyük bir kuruluş ya da holding şirketinde kardeş iş birimleri ya da şirketleri, iştirakleri (bağlı ortaklıkları)
- Küresel—ülkeler, kültürler, iklimler-kuruluş işlemleri ve piyasaların siyasi, coğrafi, ekonomik ve küresel yerleri

Personel bilgileri:

- Konuştuğu diller, anladığı kültürler ve gelenekler
- Kurum için faydalı olacak hobiler gibi ilgileri
- Potansiyel ilişkilerden yararlanmada dış dünyada kimin ne bildiği
- Mesleki/profesyonel üyelikleri/bağlantıları
- Yetişkin eğitimi, çalıştaylar, konferanslar ve iş dışı diğer öğrenmeleri
- Bir önceki işinde yararlanılmayan sağlanmış bilgileri
- Herkesin hakkında düşündüğü; fakat nadiren duyduğu ve uygulamaya koyduğu fikirlerin ve önerilerinin tümü.

Yukarıdaki kurumsal bilgi listesine bakıldığında bunların açık ve örtük bilgilerden oluştuğu görülmektedir. Örtük bilgi ile uğraşan bilgi yönetimi, enformasyon yönetiminden bu noktada ayrılır. Zaten Odabaş (2008, s. 4)'in vurguladığı üzere bilgi yönetimi ile hedeflenen örtük bilgileri açık bilgiye dönüştürmektir. Böylelikle kurumdaki bütün bilgi birikimi birbiriyle ilişkilendirip etkin bir biçimde yönetilmektedir.

Kurumların küresel rekabette var olabilmeleri için iç ve dış süreçlerini bütünleştirici bir yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Bunun için kurumsal bilgi kontrol altına alınarak örtük bilginin açığa çıkarılıp personel ile paylaşılmalıdır. Bu durum, bilgi haritalama gibi araçlarla olanak bulacağını belirtmişlerdir. Bilgi haritalama ile kurumsal bilginin sistematik olarak yönetilmesi kurumların rekabet gücünü artırmaktadır (Uzun ve Durna, 2008, s. 33; Gül ve Özden, 2011, s. 36). Bu durum ise bilgi yönetimin kurum tarafından benimsenmesi ile gerçekleşebilir.

Bilgi, uygulamada etkin bir şekilde kullanıldığında kuruma değer katar. Kurumdaki açık ve örtük bilginin kullanım için paylaşılabilmesi ise kurumun bilgi birikimini düzenleme yoluyla sağlanabilmektedir (Özdemirci ve Aydın, 2007, s. 183). Bu sebeple kurumsal bilgi tanımlanmalı ve bilgi haritaları çıkarılmalıdır (Çelik, 2006, s. 13).

Bilgi Haritalama

Kurumlarda bilgi yönetiminin gerçekleşebilmesinin temel koşullarından biri bilginin düzenlenmesidir. Çünkü düzenlenen bilgiye erişim sağlanılarak ondan elverişli bir biçimde yararlanma söz konusu olabilir. Sağsan (2006, s. 36), bilginin düzenlenmesi sürecinin bilgi haritalama, bilgi depolama ve bilgiye erişim olmak üzere üç temel alt aşamayı içermekte olduğunu belirtmektedir. Parikh (2001, s. 30), aynı şekilde bilgi haritamalarının, bilgi yönetimi yaşam döngüsünde bilginin düzenlenmesi sürecinde yer aldığını belirtmektedir.

Literatürde bilgi haritalamaya ilişkin çeşitli tanımlamalara rastlanmıştır. Bergeron (2003, s. 49), bilgi haritalamayı “kimin neyi bildiği, örgütte nasıl bilgilerin depolandığı, bilgilerin nerede depolandığı ve birbiriyle ilişkili bilgilerin nasıl depolanacağını tanımlayan/saptayan bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Sağsan ve Medeni (2009, s. 561) ise bilgi haritalamayı “her türlü bilginin (açık veya örtük) görsel öğeler kullanılarak örgütsel [kurumsal] sembollerle, ikonlarla, ilişkilerle, iş akışlarıyla, şemalarla, grafiklerle ve kavramsal dizinlerle (thesaurus) ifadelendirilmesi” olarak nitelendirmektedirler. Bilgi haritalama sonucu oluşan bilgi haritası ise “bilgi yönetim araçlarından ve bilgi, bilişim, bilgileşim, uygulama profilleri bütünüdür” (Şan, 2005, s. 132).

Bilgi haritası, çoklu ayrıntı düzeylerinde farklı altyapılarla gözlemcilerin bilgi öğrenme ve iletişim kurmasına olanak vererek bilgileri ve ilişkileri bulunduran görsel görüntüdür. Böyle bir haritada entelektüel sermayeyi içeren bireysel parçalar (ürünler), metin, öyküler, grafikler, modeller ya da numaralar olabilir. Etkili bir bilgi haritası bilgileri ve ilişkileri özet seviyede görüntülemekle kalmaz aynı zamanda daha detaylı harita ve veri ile kullanıcı arayüzü olarak da görev yapar. Bunlara ek olarak bu bağlantılar metin, senaryo (hikaye), resim, numerik, model ya da çoklu ortam biçimlerinde diğer birçok detaylı iç ve dış bilgi kaynakları için elektronik olarak genişletilebilir (Vail III, 1999, s. 2).

Bilgi haritası, kurumun iç ve dış bilgi kaynaklarının yerini ve içeriğini sunan (uzman kişiler gibi örtük bilgilerin yerini belirtme vb.) ve bu sayede kurumsal bilgiye hızlı ve etkin bir şekilde nasıl erişileceğini gösteren bir erişim aracıdır (Vail III, 1999, s. 2; Davenport ve Prusak, 2001, s. 110; Özdemirci ve Aydın, 2007, s. 183). Bilgi haritası, bilgi varlıkları, kaynaklar, format, metadata ve paydaşlar olmak üzere beş

bileşene ayrılabilir. Bu bileşenler, barındıkları bilgi türüne (açık, örtük) göre Tablo 1'de sunulmuştur (Lecocq, 2006, s. 25):

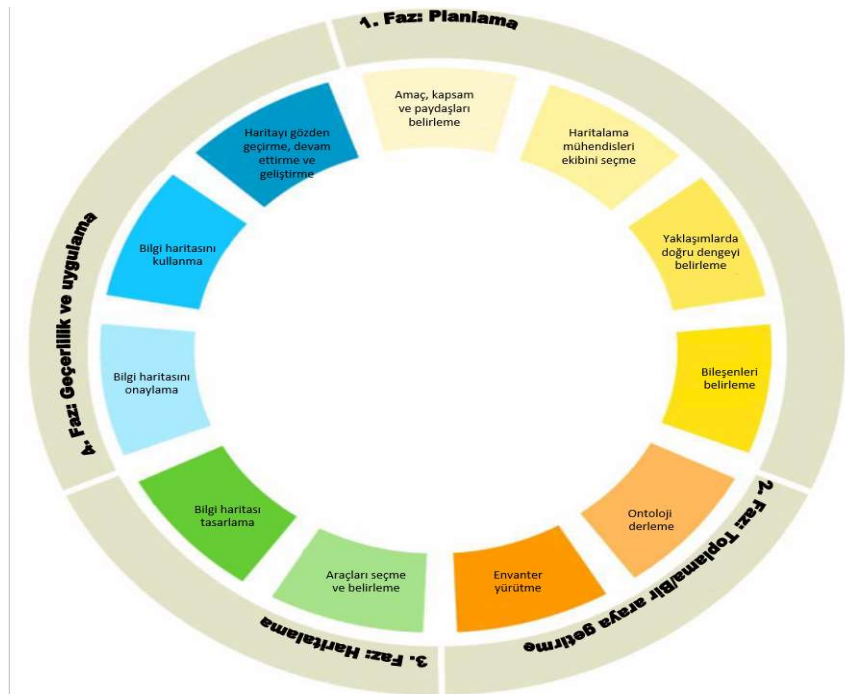
Tablo. 1 Bilgi haritası bileşenleri (Lecocq, 2006, s. 25)

BİLGİ TÜRLERİ	VARLIKLAR	KAYNAKLAR	FORMAT/BİÇİM	METADATA	PAYDAŞLAR
	Ne?	Nerede?	Ne biçimde/Hangi formda?	Bilgi hakkında veri	Kim?
Açık	Kurumsal: kurumsal yapı, kurum dokümantasyonu Çalışma grubu: komiteler, dergiler Bireysel: "kim neyi" bilir; yeterlik profilleri, uzmanlık tanımlama Dış: müşteriler, müttefikler, ortaklar ve rakipler enformasyonu ve bilgisi	Dokümantasyon ve enformasyon (veri tabanları, kütüphaneler, arşivler vb.) Kurumsal enformasyon sistemleri Fikri mülkiyet: lisans listeleri, franchise sözleşmeleri, patentler Dış kaynaklar: haber bağlantıları, ortaklar ve müttefikler ile uğraş toplulukları	Elektronik biçimler: URL'ler: web siteleri, bağlantılar; Dokümanlar: word, pdf, tablolar (Excel veya diğerleri), düz metin dosyaları, şablonlar vb. Görseller ve grafikler: .jpeg, .jpg, .gif, .tiff, .bmp, .png, .pict, PowerPoint vb. Ses veya video dosyaları: .mp3, .wav, .wma vb.	Lejantlar, simgeler, Harita bileşenleri hakkında kayıt	Oluşturucular/ üreticiler Katkıda bulunanlar Sahipler Kullanıcılar
Örtük	En iyi uygulamalar "nasıl yapılır"a ilişkin uygulama deneyimleri Sosyal etkileşimler: "kim "kimi tanır" Bireysel: hikayeler, sezgiler, örüntüler, uygulamalar, kişi listesi	Uzmanlık tanımlama: resmi ve gayri resmi yapı Gayri resmi ya da sosyal ağlar İnsanların kafaları (deneyim ve uzmanlık) İşaretçiler ve rehberler	Diğer dosyalar: Çalıştırılabilir ve uygulamalar gibi bilgi içeren bütün dosyalar (.exe veya diğerleri) Diğer uyumlu dosya türlerinin tümü Kağıt veya "Geleneksel" biçimler: Dokümanlar: Kağıt dokümantasyonu, kitaplar, raporlar Ses veya video bantlar	Lejantlar, Simgeler Harita bileşenleri hakkında kayıt	Oluşturucular/ üreticiler Katkıda bulunanlar Sahipler Kullanıcılar

Tablo 1'de görüldüğü üzere bilgi haritasında bulunması gereken öncelikli bileşen bilgi bilgi varlıklarıdır. Bilgi varlıkları açık ve örtük olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Açık bilgi bulunduğu kaynağa göre kurumsal (kurumsal yapı, finans ve yönetim enformasyonu, sunumlar, raporlar, dergiler, prosedürler, politikalar; kurum dokümantasyonu [basılı ya da elektronik]), çalışma grubu (web forumları, komite işlemlerin kayıtları, çalışma grubu dergileri), bireysel (yeterlilik profili, eğitim, müfredat, bireysel özgeçmiş ve resmi hiyerarşi içinde konumu, web günlükleri) ve dış (müşteriler, müttefikler, ortaklar ve rakipler hakkında enformasyon, istatistikler ve bilgi) bilgi olarak nitelenebilir. Örtük bilgiyi tanımlamak zor

olduğundan haritalamak da zordur. Harita, bilgiyi ya da bilginin sahibini gösterir. Buna göre örtük bilgiler; en iyi uygulamaları, pratik deneyimleri (Nasıl yapılır ya da nasıl yapılmaz?), sosyal etkileşimler (Kim neyi biliyor?), bireysel (hikayeler, sezgiler, örüntüler, etkinlikler, deneyimler, kişi listeleri) ve kültürel unsurları (toplulukların önsezileri, bakış açıları, inançları ve değerleri) içine almaktadır. Harita bilgi varlıklarının yanı sıra kaynaklar (bilgi varlıklarının depolandığı yer, onları kimlerin oluşturduğu ve onlara katkıda bulunanlar), biçim (bilgi varlıklarının saklandığı biçimin ne olduğu), metadata (bilgi varlıklarının içeriğine ilişkin özet bilgi) ve paydaşlar (bilgi varlıklarını oluşturan, dağıtan, sahip olan ya da kullananlar gibi bilgi varlıklarıyla bağlantılı kimseler) bileşenlerinden oluşmaktadır (Lecocq, 2006, ss. 20-21).

Literatüre bakıldığında bilgi haritalamaya ilişkin sosyal, yetkinlik tabanlı, süreçsel ve kavramsal (Lecocq, 2006, s. 8) olmak üzere dört yaklaşımın bulunduğu; yazarlar ve kurumlarca hazırlanmış çeşitli metodolojilerin olduğu görülmektedir (Örneğin; 6 Adım, 8 Adım, 12 Adım vb.). Kanada Milli Savunma Departmanına bağlı Savunma Araştırma ve Geliştirme Ajansı bu modelleri incelemiş ve hazırladığı teknik raporunda özet bir şekilde sunmuş; buna dayanarak kendine ait bir yöntem geliştirmiştir (Lecocq, 2006, ss. 17-18). Çalışmada bu yöntem esas alınmıştır. Buna göre kurumun oluşturduğu bilgi haritalamada izlenmesi gereken fazlar ve adımlar Şekil 1'de sunulmuştur (Lecocq, 2006, s. 51).

Şekil 1. Bir bilgi haritası oluşturmada izlenmesi gereken adımlar (Lecocq, 2006, s. 51).

Şekil 1'de görüldüğü üzere bilgi haritası oluşturma süreci 4 faz ve 11 adımdan oluşmaktadır. Planlama fazını amaç, kapsam ve paydaşları; harita hazırlama ekibini; yaklaşım seçimini ve bileşenleri belirlemenin oluşturduğu görülmektedir. Toplama aşamasında ise toplanan bilgi varlıklarının etkin yönetimini sağlayacak ontoloji derleme ve envanter yürütme adımları yer almaktadır. Yöntemin üçüncü fazı olan haritalamada planlama sonucu seçimine karar verilen unsurlar, bu unsurların toplama aşamasında (ontoloji vb. ile) denetim altına alınması sonucu oluşan bilgilerin hangi araçlarla haritalanacağına karar verilmesi gerekmektedir. Sisteme ve toplanan bilgilere uygun bilgi haritası tasarlama işlemi gerçekleşmektedir. Geçerlilik ve uygulama aşamasında ise tasarlanan haritanın onaylanması, onaylanan haritanın uygulamaya konulması yani kullanılması ve haritanın kullanımı sürecinde haritada görülen eksiklikler, güncellemeler vb.'ye ilişkin olarak haritanın gözden geçirilerek geliştirilmesi adımları yer almaktadır. Böylelikle bir bilgi haritasının planlama aşamasından, sürekli uygulanabilirliğine kadar olan süreç metodolojiyi oluşturmaktadır.

Özdemirci ve Aydın (2007, s. 183), "kurumsal bilgi birikimi için tanımlama, sınıflandırma ve düzenleme çalışmalarını yapmadan doğrudan bilgi haritaları hazırlamaya kalkmak, kurumsal bilgi yönetiminde başarısızlığı baştan kabul etmek anlamına gelecektir" demektedirler. Bu sebeple bilgi haritası oluşturmada nitelenen süreç aşamalarına özellikle planlama fazına dikkat edilmelidir.

Bilgi haritaları hızlı bir biçimde artan kurumsal bilgiyi denetim altına alarak kurumda üretilen bilgilere yeniden erişebilme gereği dolayısıyla da oluşturulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bilgi haritaları kurumsal bilginin yapılandırılması ve ona erişimde giriş kapısı ya da rehber olarak nitelendirilmektedir (Sağsan ve Medeni, 2009, s. 564).

Bilgi haritaları bilgiyi içermez; bilginin bulunduğu yeri gösterir. Yani bir bilgi deposu değil bir bilgi rehberidir. Bilgi haritaları, veri tabanları ve belgeleri olduğu kadar insanları da gösterir, kurum personeli sahip olduğu örtük bilgisi ile en önemli kurumsal bilgi türünü bünyesinde barındırmaktadır (Davenport ve Prusak, 2001, s. 110). Bazıları, bilgi haritalamayı yalnızca bir ontolojinin görselleştirilmesi olarak görmektedir (Lecocq, 2006, s. 7). Şekil 1'de görüldüğü üzere ontoloji derleme, bilgi haritalama adımlarının yalnızca biridir.

Kurumlar, bilgi haritasını birçok farklı amaç için kullanabilir. Bazı kurumlar iç ve dış kaynakları bulmak için bazı kurumlar ise bilgi haritalarını çapraz-fonksiyonlu çalışma grupları ile bilgi paylaşma fırsatları ya da bilgi bariyerlerini tanımlamak için kullanır. Birçok kurum ise uygulama resmi toplulukları geliştirmeden ya da eylem sonrası gözden geçirmelerinden önce bilgi haritalarını kullanır (The United States Agency for International Development, 2003, s. 23). Görüldüğü üzere bilgi haritaları kurumlarda birçok amaca hizmet etmektedir. Haritalar, bu amaçlara hizmet ederken aynı zamanda kuruma birçok getiride bulunur ve avantaj sunar.

Bilgi Haritalamanın Avantajları

Bilgi haritalama, bilgi düzenleme sürecinin alt süreçlerinden biri olmasının yanı sıra kurum için birçok avantaj sağlar*. Bu avantajlar şu şekilde maddelenmiştir:

- Bilgi haritaları, bilgi ve strateji boşluğunun giderilmesini sağlar (Vail III, 1999, s. 1; Sooliman ve Spooner, 2000, s. 344; Davenport ve Prusak, 2001, s. 110; Wexler, 2001, s. 260; Lecocq, 2006, s. 14; Gül ve Özden, 2011, s. 49).
- Bilgi haritalama, sürdürülebilir kurumsal öğrenme için gerekli becerileri sağlar. Yeni ilişkilerin keşfi aracılığıyla yeni bilgilerin üretilmesi kadar haritada bilginin navigasyonu ve sorgulanması yoluyla da personelin öğrenmesini sağlar (Vail III, 1999, s. 3). Başka bir deyişle bilgi haritaları kurumsal öğrenmeyi kolaylaştırır ve kurumsal öneme sahip ya da kurumla ilgili nelerin bulunduğunu belirlemede yardımcı olur (Wexler, 2001, ss. 252-253).
- Bilgi haritalama, ilk bilgi yönetimi tanımlama sürecinde toplanan bilgiyi ele geçirir/tutar ve entegre eder. Böyle ilk bilgi haritalarının değeri, bir işletmenin entelektüel sermayesinin geri kalan kısmını birleştirmek için genişletilebilir olmasıdır (Vail III, 1999, s. 1).
- İyi bilgi haritaları oldukça özeldir; çünkü onlar, kullanıcıları tanımlar, problemleri bulur, olası ilişkileri gösterir, aramayı ve olası alternatif keşifleri teşvik eder (Wexler, 2001, s. 262).

Bilgi yönetimi yaşam döngüsünde bilginin düzenlenmesi aşamasında bir süreç (Sağsan, 2006, s. 36; Parikh, 2001, s. 30) ve bilgi paylaşımı altyapısında bir araç* olarak karşımıza çıkan bilgi haritalama, kuruma getireceği kazançlar dikkate alınarak yapıldığında daha etkin bir kurumsal bilgi yönetimin sağlanması kaçınılmazdır. Böylelikle kurumlar rekabet ortamında yerlerini ve güçlerini sağlamlaştıracaktır.

* Wexler, bilgi haritalarının kurumlara bilgi, kurumsal kültür, yapısal ve ekonomik getirilerinin olduğunu belirtmektedir. Daha detaylı bilgi için bakınız: Wexler, M. N. (2001). The who, what and why of knowledge mapping. *Journal of Knowledge Management*, 5(3), 249–264. doi: 10.1108/EUM000000005868, (s. 260).

* Gül ve Özden (2011, s. 40), kurumlarda bilgi paylaşım altyapılarının en tanınanlarının bilgi haritaları, intranet, extranet, bilgi portalları, veri madenciliği, belge ve içerik yönetim sistemleri ile bilgi bilançoları olduğunu vurgulamışlardır.

Etkin bir bilgi yönetiminin gerçekleştirilmesi yalnızca teknolojik araçlarla değil insan unsuru ile de yakından ilgilidir. Bu sebeple bilgi yönetimi için iyi bilgi yöneticilerine gereksinim duyulmaktadır. Bilgi yöneticiliğine en yakın mesleğin ise enformasyon yöneticiliği ve kütüphanecilik olduğu belirtilmektedir (Rao ve Babu, 2002, s. 114). Bilgi haritalama sürecinden de görüldüğü üzere yapılan işler kütüphanecilere ve enformasyon yöneticilerine hiç de uzak değildir. Bu durum iyi değerlendirildiği takdirde mesleğimizin iş alanlarını genişletecektir.

Sonuç

Kurumların rekabet gücünü kaybetmemeleri için bilgi yönetimi anlayışını benimsemeleri gerekmektedir. Bilgi yönetimi, kurumsal bilginin düzenlenerek hem etkin tüketimi hem de bunların kullanımıyla yeni bilgilerin üretiminin gerçekleştirilmesi ve kurum personelinin örtük bilgisinin açık bilgiye dönüştürülmesini sağlayarak kurumsal bilgi hacmi ve niteliğini artırmaktır. Bu durum, bilgi haritaları ile mümkün olabilmektedir.

Özdemirci ve Aydın (2007, s. 184), “bilginin [enformasyonun] ve bilgi [enformasyon] kaynaklarının tanımlanması, düzenlenmesi ve erişiminde uzmanlaşmış olan kütüphanecilerin, arşivcilerin ve belge yöneticilerinin, kuruluş ve işletmelerde bilgi yönetimi uygulamaları içerisinde yer alması kaçınılmaz” olduğunu vurgulamışlardır. Özdemirci ve Aydın’a paralel olarak Rao ve Babu (2002, s. 115) da enformasyon yöneticilerinin ve kütüphanecilerin bilgi yöneticileri olarak pozisyon sağlayabileceklerini belirtmiştir. Kütüphaneciler ve enformasyon yöneticileri bu durumu fırsata dönüştürmelidir.

Sonuç olarak bilgi yönetimin bir unsuru olan bilgi haritalama kurumlarda yetkin personel yardımıyla iyi bir biçimde planlanarak hazırlanmalı ve kurumun hazırlanan bilgi haritalarından en etkin şekilde yararlanması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Bergeron, B. (2003). *Essentials of knowledge management*. New Jersey: Wiley.
- Çelik, H. I. (2006). *Bilgi yönetiminde kurumsal bilgi genel ağ sayfalarının kullanımı ve organizasyon verimliliğine katkılarının örnek bir uygulama ile sınanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 08 Kasım 2012 tarihinde YÖK Tez Veri Tabanından erişilmiştir.
- Davenport, T. H. ve Prusak, L. (2001). (Çev., G. Günay) *İş dünyasında bilgi yönetimi: Kuruluşlar ellerindeki bilgiyi nasıl yönetirler?*. İstanbul: Rota.
- Duffy, J. (2000). Knowledge Management: What Every Information Professional Should Know. *Information Management Journal*, 34(3), 10-16. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://tinyurl.com/kpxoabc> adresinden erişilmiştir.
- Gül, S. ve Özden, K. (2011). Kurumsal öğrenme bağlamında bilgi haritalaması. *Endüstri Mühendisliği Yazılımları ve Uygulamaları Kongresi | 30 Eylül-01/02 Ekim 2011*'de sunulan bildiri. 8 Kasım 2012 tarihinde http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/6530167677d4182_ek.pdf adresinden erişilmiştir.
- Jurısica, I., Mylopoulos, J. ve Yu, E. (2004). Ontologies for knowledge management: An information systems perspective. *Knowledge and Information Systems*, 6(4), 380-401. doi: 10.1007/s10115-003-0135-4
- Knowledge management: An overview*. (2000). *Information Management Journal*, 34(3), 4-8. 12 Ocak 2013 tarihinde <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=d7d28d6f-da64-41b0-a51d-addc08363932%40sessionmgr12&vid=5&hid=1> adresinden erişilmiştir.
- Lecocq, R. (2006). *Knowledge mapping: A conceptual model (DRDC-VALCARTIER-TR-2006-118)*. 12 Aralık 2012 tarihinde <http://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc54/p526666.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Odabaş, H. (2006.). Bilgi Yönetimi. (Yay. hazl., H. Odabaş ve H. Anameriç) *Bilgi....* içinde (ss. 99-108). Ankara: Referans Yayıncılık. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://eprints.rclis.org/3844/1/12.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Odabaş, H. (2008). Bilgi yönetimi ve yüksek öğrenim kurumlarında kurumsal açık erişim. *XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı, 22-23 Aralık 2008, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara*'da sunulan bildiri. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://eprints.rclis.org/3844/1/12.pdf> adresinden erişilmiştir.

rclis.org/12670/1/Y%C3%BCKsek_%C3%96%C4%9Frenimde_Bilgi_Y%C3%B6netimi_ve_A%C3%A7%C4%B1k_Ar%C5%9Fivler.pdf adresinden erişilmiştir.

- Özdemirci, F. (2001). Belge üretimi ve kurumsal bilgi yönetimi. 21. *Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu Sempozyumu: Bildiriler (19-20 Nisan 2001:Hatay)*'da sunulan bildiri. 8 Kasım 2012 tarihinde http://80.251.40.59/humanity.ankara.edu.tr/odemirci/diger_sayfa_metinleri/fo/belge_uretimi_kurumsal_bilgi_yon.pdf adresinden erişilmiştir.
- Özdemirci, F. ve Aydın, C. (2007). Kurumsal bilgi kaynakları ve bilgi yönetimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 164-185. 8 Kasım 2012 tarihinde http://eprints.rclis.org/12367/1/kurumsal_bilgi_kaynaklari_ve_bilgi_yonetimi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Parikh, M. (2001). Knowledge management framework for high-tech research and development. *Engineering Management Journal*, 13(3), 27-33. 17 Eylül 2013 tarihinde <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=5c8b5077-7a47-4e42-8108-7bddac16f570%40sessionmgr111&vid=2&hid=115> adresinden erişilmiştir.
- Prytherch, R. J. (2005). *Harrod's librarians' glossary and reference book: A directory of over 10,200 terms, organizations, projects and acronyms in the areas of information management, library science, publishing and archive*. Burlington, VT: Ashgate.
- Rao, K. N. ve Babu, K. H. (2002). Information manager/librarian to knowledge manager: Change of role. (Yay. hazl., D. White) *Knowledge Mapping and Management* içinde (ss. 114-123). Hershey, PA: Idea Group Publishing.
- Sağsan, M. ve Medeni, T. D. (2009). Geleneksel olmayan örgüt yapılarında bilgi haritalaması için alternatif yol arayışı. *Akademik Bilişim'09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 11-13 Şubat 2009 Harran Üniversitesi, Şanlıurfa'da* sunulan bildiri. 8 Kasım 2012 tarihinde http://ab.org.tr/ab09/kitap/sagsan_medeni_AB09.pdf adresinden erişilmiştir.
- Sağsan, M. (2006). Bilgi yönetimi bakış açısından bilgi süreçleri ve bir model önerisi. *ÜNAK'06: Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi Sempozyumu'nda* sunulan bildiri. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak06/u06-6.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Shockley III, W. (2000). Planning for knowledge management. *Quality Progress*, 33(3), 57-64. 10 Aralık 2012 tarihinde <http://w.texas-quality.org/SitelImages/125/Reference%20Library/Knowledge%20Management.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Soliman, F. ve Spooner, K. (2000). Strategies for implementing knowledge management: role of human resources management. *Journal of Knowledge Management*, 4(4), 337-345. doi: 10.1108/13673270010379894 s. 344
- Şan, M. (2005). *Kalkınma planlamasında bilgi yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı modeli*. Ankara: DPT. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilgiyon/sanm/bilgipol.pdf> adresinden erişilmiştir.
- The United States Agency for International Development. (2003), *Knowledge mapping 101: Knowledge for development: Seminar, 22nd September*. 10 Ocak 2013 tarihinde http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADK308.pdf adresinden erişilmiştir.
- Uzun, H. ve Durna, U. (2008). İşletmelerde rekabet unsuru olarak bilgi yönetimi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 33-40. 8 Kasım 2012 tarihinde <http://iibfdergi.nigde.edu.tr/attachments/article/77/5.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Vail III, E. F. (1999). Knowledge mapping: getting started with knowledge management. *Information Systems Management*, 16(4), 1-8. doi: 10.1201/1078/43189.16.4.19990901/31199.3
- Ward, A. (2000). *Arian Ward, "Definition" of intellectual capital and knowledge*,. 13 Ocak 2013 tarihinde <http://www.co-i-l.com/coil/knowledge-garden/ic/arianic.shtml> adresinden erişilmiştir.
- Wexler, M. N. (2001). The who, what and why of knowledge mapping. *Journal of Knowledge Management*, 5(3), 249 – 264. doi: 10.1108/EUM0000000005868

Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin Kurum ve Kuruluşlarda Değişim ve Dönüşümüne İlişkin Bir Değerlendirme

Bahattin YALÇINKAYA*, Lale ÖZDEMİR*

Öz

Kurum ve kuruluşlar işlerini sürdürebilmek için yeni teknolojiler ve yeni metotlar ile tanışıyorlar ve belgeleri kontrol altında tutarak eski kayıtlardan, belgelerden ve prosedürlerden, daha az etkili olacak şekilde yararlanırlar. Birçok kuruluşta, değerli belgeler, merkezi veritabanları ya da paylaşılabılır bir yapıdaki dizinler içerisinde saklanır. Alternatif olarak, bu değerli belgeler büyük ölçüde dağıtılabılır ve kişisel bilgisayarların merkezi olmayan sabit sürücülerde depolanabilir. Durumu daha da karmaşık hale getirerek, bu senaryoların her birinde, depolanmış bilginin tamamını belgeler oluşturamayabilir. Her iki durumda da, bütünlük ve doğruluk için ihtiyaç duyulan ölçütler göz ardı edilebilir ve elektronik belgeler, kuruluşta veya ilgili bir arşiv kurumunda yararlı, anlaşılabilir ve kullanılabilir olmayabilir. İşlerin yürütülmesi ve faaliyetlerin dokümanite edilmesi için elektronik belgelere zaten güvenen ya da sistemlerinden basılı belgeleri çıkartmak isteyen kuruluşlar, elektronik belgelerin doğruluğu, güvenilirliği, yönetimi ve korunması sorunlarına çözüm aramaktadırlar. Günümüzde kuruluşların bilgi sistemlerinin kapasitesi, bilgi kaynaklarının düzenlenmesi ve yapısı, dijital ortamda kaydı tutulan politika ve uygulamalar konusunda aldıkları kararlar, arşiv kurumlarının, arşivsel değer taşıyan belgelerin uzun vadeli korunmasını garanti etmeleri için kullanabilecekleri strateji ve metot türleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Anahtar sözcükler: *Elektronik belge yönetim sistemi, kurumsallaştırma.*

Giriş

Günümüz yönetim anlayışı, 90'lı yıllardan itibaren kurumsal kaynakların şeffaf ve hesap verebilir bir yapı ile yönetimini zorunlu hâle getirmiştir. Teknoloji ve yönetim kavramlarının farklı bir boyutta kesiştiği yönetim kavramı, özellikle yeni bin yıllar birlikte kurum ve kuruluşlarda teknoloji temelli dönüşümlerin tetikleyicisi olmuş, içinde bulunulan çağa uyumlu yeni şirketler ve kamu kurum kuruluşlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır. E-dönüşüm olarak adlandırılan bu dönüşümün en temel adımları kurumsal bilgi ve belge akışının teknoloji vasıtasıyla hızlı ve etkili bir şekilde faaliyetlere yansımalarıdır. Bu noktada faaliyetlerin bir delili olarak kabul edilen belgelere ve bunların oluşumu ile ilgili bilgi kaynaklarına, doküman veya kayıtlara çok önemli bir görev düşmektedir. Bu görev, kurum ve kuruluşların yaptığı faaliyetlerin ispatı, kurumsal hafızanın en temel yapı taşının yönetilmesidir. Ancak genelde kurumsal dönüşümlerde elektronik ortama doğru yapılan yatay veya dikey hareketlilik basite alınarak kurumsal anlamda edinilen bir yazılım olarak algılanır ve kurumlarda işlerin durma noktasına gelmesine veya işlerin kaosa sürüklenmesine yol açar.

Bu duruma yol açan faktörler kurumsal dönüşüm ile ilgili sistemlerin risk analizi yapılmadan ve planlanmadan uygulamaya alınması ile başlayan bir süreçtir. Genellikle de başarısız bir uygulama kurumsal anlamda çeşitli problemlerin oluşmasına ve bir takım kurumsal kayıpların oluşmasına neden olur. Özellikle kurumsal bilgi ve belge yönetimi ile ilgili yapılan yatırımlar, devreye alınan sistemler, uygulamaya alınan yazılımlar, plansız ve programsız bir şekilde uygulanmaya çalışıldığında kurumsal faaliyetlerin, hizmetlerin durma noktasına gelmesi ile sonuçlanır.

* Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Elektronik Belge Yönetim Sistemleri

Elektronik Belge Yönetim Sistemleri, 2000'li yılların başından itibaren tartışılmaya başlanmış ve elektronik imza mevzuatına bağlı olarak gelişimini günümüze kadar devam ettirmiştir. Bir bireyin veya kurumun herhangi bir fonksiyon, faaliyet, iş ve işlemi yerine getirmesi için belge özelliklerini yansıtacak şekilde üretilmiş ya da muhatabı olduğu için alınmış hukuki olarak delil vasfına sahip kayıtlı bilgilerdir. (Kandur, 2006) Elektronik formatta saklanan bilgileri, elektronik ortamın şartlarına uyumlu olacak şekilde otomatik proses ve prosedürler kullanarak yöneten, elektronik ortamda oluşturulan bilgi ve belgenin üretimi, alınması, yönetimi, dağıtımı, kullanılması, depolanması ve korunması gibi konularda sağlanan veya oluşturan yazılım, politika alt yapısıdır. (Pearce-Moses, 2005)

Belge yönetimi uygulamaları bir anlamda kurum ve kuruluşlarda bulunan yapısal veya yapısal olmayan tüm kurumsal bilgi kaynaklarının bir arada sınıflandırılıp yönetildiği ortamlardır. Kurumsal dokümanlar, formlar, yazışmalar, araştırma ve geliştirmeye yönelik raporlar, analizler vb. kurumsal bilgi varlıkları tek bir çatı altında toplanırlar. Burada belge varlığı diğer bilgi varlıklarından biraz farklılaşır. Belge üzerinde tam bir uzlaşma sağlanmış bir tanıma sahip değildir. İçerik, ilişki, sunum ve formatı ile belirgin kurallar çerçevesinde üretilmiş ve üretildiği faaliyeti, iş ve işlemi yansıtan ve belirli bir onay ve kayıt sisteminden geçmiş hukuki delil olma gücü kuvvetli dokümanlar belge olarak ifade edilir. Belge Türk Hukukunda "uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli, yazılı ya da basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve benzer bilgi taşıyıcıları" ((HMK), 2011) olarak tanımlanmıştır. Bu maddenin gerekçesinde belge tanımının 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na göre yapıldığı görülmektedir. (Dedeoğlu, [2011])

Kurum ve kuruluşların ürettikleri bilgileri farklı ortamlarda tutmaktadırlar. Bunlardan birincisi, kurumun bilgi sistemleri ve veritabanları, kurumsal kaynak planlaması sistemleri ve diğer bilgisayar sistemlerinde bulunan bilgilerdir. İkincisi kurumsal faaliyetlerin, iş ve işlemlerin yerine getirilmesi için üretilmiş, alınmış ve delil vasfı olan bilgiler. Üçüncüsü kurumsal süreçleri desteklemek amacıyla üretilmiş, kullanılan, işlenen her türlü doküman veya bilgidir. Dördüncüsü herhangi bir sebepten idari, mali ve hukuki açıdan saklama sürelerini tamamlamış olmalarına rağmen, üzerinde tasfiye işlemi gerçekleştirilmemiş arşiv malzemesi veya üzerindeki zaman aşımı gerçekleşmiş ve saklamaya değer bulunan arşiv belgelerinden oluşur. (Kandur, 2011)

Kurumlar ve kuruluşların elektronik belge yönetimi ile ilgili ihtiyaçları ve beklentileri birbirinden farklılar gösterebilmektedir. Kurum ve kuruluşların elektronik ortamda gösterecekleri faaliyetler, verecekleri hizmetler, yapacakları iş ve işlemler klasik ortamdaki süreçlerden farklı bir yönde gelişmekte ya da kurum, kuruluşlar iş ve işlemlerini elektronik ortamda sürdürebilecek şekilde yeniden düzenleyecek şekilde adım atmak zorundadırlar. Bu durum yapılan her bir faaliyetin varlığını ya da yokluğunu gösteren belgelerin yönetim süreçlerini de derinden etkileyen bir duruma yol açma potansiyelini barındırır. Klasik ortamda belge yönetimi gereksinimleri ile elektronik ortamdaki belge gereksinimleri birbirinden farklılık gösterebileceği gibi bu iki ortamın fonksiyonel olarak yönetimleri arasında da farklılar oluşabilmektedir. (Odabaş, 2005) Bu durum özellikle kurumlarda veya kuruluşlarda belgelerin yönetilmesi özelliğini ve kurumsal açıdan önemli olmasını etkileyen bir durumdur.

Klasik belge yönetimi süreçlerinin elektronik ortam için yeniden organize edilmesi kurum ve kuruluşlarda bazı algıların ve alışkanlıkların değişmesine yol açan önemli bir etkiye sahiptir. Bu noktada kurum ve kuruluşlarda sadece belge yönetimi ile ilgili çalışanlar değil aynı zamanda diğer çalışanlarda bu duruma uyum sağlamak zorluk çekmekte ya da bu sisteme kullanmak ile ilgili belirgin bir direnç göstermektedirler. Bu durumda yöneticilerin bu sistemleri algılamalarında herhangi bir problem olmaması ve bu türden sistemleri kullanılmasını desteklemeleri, çalışanları bu yönde bir eğilime yönlendirmeleri hatta gerektiğinde değişimin savunuculuğunu yapmaları ayrıca önemli bir durumdur. Elektronik Belge Yönetim Sistemlerinin uygulama öncesinde başlayan değişim ve dönüşüm süreci sistemin uygulamaya alınması sonrasında da savunulacak, arkasında durulacak bazı değişim boyutları getirecektir. Bunların en başında şeffaf bir yönetim olgusunun ön plana çıkması ve yönetim sürecinde demokratik bir yaklaşımın ortaya konulması gelir.

Kurum ve kuruluşlar ile onlarla etkileşim içerisinde olan paydaşların, kullanıcı, müşteri, vatandaş vb. tarafların da bu dönüşüm ve değişime olan uyumu dikkate değerdir. Elektronik Belge Yönetim Sisteminin getireceği faydalar açısından bu dönüşüm sürecinin olumlu bir bakış açısı ile yönetilmesi, direnç noktalarının tespit edilerek yapıcı bir yaklaşımın sergilenmesi bir gereklilik haline dönüşmeye başlamıştır. Bu gereklilik e-devlet anlayışının yaygınlaşması için önemli bir temas noktasıdır. Aynı zamanda bu dönüşüm için kurumsal anlamda politikalar geliştirmek ve eğitim konularında tüm

kullanıcıları sisteme dâhil etmek gerekir. Belgelerin yönetim sorumluluğu klasik ortamdakinden farklı olarak elektronik ortamda tüm kullanıcılara, rollere dağıtılmış, elektronik ortamın zorlukları bir anlamda azaltılmaya çalışılmıştır. Normatif arşiv bilimlerinde arşivci ve belge yöneticisinin rolü elektronik ortamın yönetilmesinde sorumlulukları paylaşmayı gerektirmektedir.(Fredriksson, 2003)

Dönüşüm ve Değişimin Değerlendirilmesi

Elektronik Belge Yönetim Sistemi değişim ve dönüşümün değerlendirilmesi, zamana, yatırımlara ve altyapı çalışmalarına bağlı olarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Ancak bu çalışmanın yapılabilmesi için çok kapsamlı bir araştırma sürecine girilmeli, kurum ve kuruluşların kısa ve uzun vadede elektronik belge yönetimi ile ilgili stratejik planları ile doğru oranda bir analiz yapılmalıdır. Bu çalışma kapsamında sınırlı bir araştırma yapılarak Türkiye ve İngiltere'deki EBYS kullanımının teknik olarak ve dönüşüme etkisi açısından bir inceleme yapılmıştır. Araştırmada her iki ülkeden de aralarında bakanlıklar, genel müdürlükler, başkanlıklar, arşivlerin bulunduğu çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına 13 adet soru sorulmuştur. Her iki ülkeden de ankete yirmişer kişi katılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ülkeler bazında ve toplamda ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Anketin kapsamının sınırlı olması bu araştırmanın bir dezavantajı olmasına rağmen, gerek iki ülkeyi bu anlamda değerlendirmek ve gerekse EBYS'nin etkileri hakkında bilgi sahibi olmak açısından dikkate değerdir.

Tablo.1 Kurumunuzdaki teknolojik uygulamalar ve dönüşümler beni ve çalışmalarımı olumlu yönde etkilemiştir.

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	3	11	2	3	1
	Oran	%15	%55	%10	%15	%5
İngiltere	Sayı	7	11	1	0	0
	Oran	%37	%58	%5	%0	%0
Toplam	Sayı	10	22	3	3	1
	Oran	%26	%56	%8	%8	%2

Bu soruda teknolojilerin belge yönetimi üzerindeki etkisi sorgulanmıştır. Türkiye'den bu araştırmaya katılanların % 70'i, İngiltere'den ise % 95'i olumlu bulmuşlardır. Türkiye'de kararsız olanların oranı %10 iken İngiltere'de bu oran %5'te kalmıştır. Olumsuz bakış açısı geliştiren Türkiye'de % 20 oranında olmuştur. İngiltere'de olumsuz bir bakış açısı gelmemiştir. Bunun bir sebebi olarak İngiltere'de e-dönüşüm ile ilgili çalışmaların Türkiye'ye nazaran daha önce başlamış olması ve kurumlardaki farkındalığın ya da bilincin daha yaygın bir şekilde uygulanması olabilir. Belge yönetimi konusunda Türkiye'de bazı gereksinimlerin oluşturulma tarihi ile İngiltere'de bu gereksinimlerin oluşturulma tarihleri arasında neredeyse on yıllık bir süre vardır.

İngiltere Ulusal Belge Yönetimi Kanunu (1967) formatı ne olursa olsun, mevzuat doğrultusunda arşiv değerine sahip olanların en geç otuz sene sonunda Milli Arşive devredilmesini öngörmektedir. (Act, 1967) Bu elektronik belgeleri de kapsayan bir unsurdur. Bu yüzden elektronik belgelerin dijital ortamlarda yasal gereksinimlerden kaynaklanan ihtiyaçlara cevap vermesi ve iş, işlemlerin verimli bir şekilde yürütülebilmesi, belgelerin saklanmalarına yönelik operasyonların sürdürülebilir olması amacıyla belgelerin elektronik ortamda üretimi ile başlayan sürecin tasfiyesine kadar düzenli olarak yönetilmesi ve izlenebilir olması gerekir. Ancak, elektronik belgelerin arşivlenmesindeki bazı zorluklar ve yüksek maliyetler nedeniyle İngiltere Ulusal Arşivi hedef ve stratejilerinde bazı revizyonlar yaparak, e-belgelerin devredilmesi ile süreyi kademeli olarak azaltmayı hedeflemektedir. (Strategy)

Türkiye'de bu yönde çalışmalar 2003 yılında başlamış, ulusal düzeyde bir Elektronik Belge Yönetim Sistemi Standardı geliştirilmiştir. Türkiye'de de benzer bir yapıda arşiv ile ilgili bir kanun mevcuttur. Bununla beraber Türkiye'de yürürlükte olan 3473 sayılı Kanun belgelerin imha edilebilmesine yönelik olması ile İngiltere'deki kanundan ayrılır. Saklanması zorunlu olan belgelerin arşive devri ile ilgili süreler her iki ülkede de birbirine benzerlik göstermesine rağmen, Türkiye'de elektronik belgelerin Devlet

Arşivlerinde nasıl toplanacağı ve korunacağı ile ilgili bir stratejik plan şimdilik mevcut değildir. Ancak Devlet Arşivleri konu ile ilgili çalışmalarını 2008 yılından itibaren sürdürmekte ve Türkiye’de yasal altyapının oluşturulmasında, kurumların farkındalığının artırılmasında önemli çabalar sarf etmektedir. Ancak bu çabalar uzmanların fedakâr yaklaşımlarından öteye geçerek, ulusal bir elektronik arşiv stratejisinin geliştirilmesine bağlıdır.

Bu kapsamda elektronik sistemlere entegrasyon konusunda her iki ülkenin ulusal arşivleri kurum ve kuruluşlara dönüşüm, teknik uygulama, denetleme vb. konularda aktif olarak danışmanlık vermektedirler. Bu durum kurumların veya kuruluşların teknoloji uygulamalarını ve dönüştürülen belge yönetimi sisteminin uygulamasını kolaylaştırdığı gibi kurumların dönüşüm süreçlerine adapte olmalarını daha da kolay hale getirmektedir. Bu dönüşümün etkisi kurum çalışanlarını olumlu yönde etkiler.

Tablo.2 Kurumumuzda uyguladığımız EBYS sayesinde iş yüküm azaldı.

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	2	5	10	3	0
	Oran	%10	%25	%50	%15	%0
İngiltere	Sayı	1	4	8	2	3
	Oran	6%	22%	44%	11%	17%
Toplam	Sayı	3	9	18	5	3
	Oran	8%	24%	47%	13%	8%

Türkiye’de % 35 oranında EBYS sayesinde iş yükünün azaldığı konusunda olumlu bir yaklaşım sergilenirken, İngiltere’de bu oran % 28 oranındadır. Türkiye ve İngiltere iş yükünün azaldığı konusunda kararsız olanların oranı birbirine yakın orandadır. Türkiye’de iş yükünün azaldığı konusunda kararsız olanların oranı %50, İngiltere’de ise bu oran % 44’tür. EBYS uygulamasının iş yükünü azalttığı konusunda olumsuz bir tavır sergileyenlerin oranı Türkiye’de %15, İngiltere’de % 28 olarak görülmektedir. İngiltere’de iş yükünün azalmadığını belirtenler muhtemelen EBYS’ye uyumlu olarak iş ve işlemlerini elektronik ortama göre revize etmişler ve bazı yeni sorumluluklarla karşılaşmışlardır.

EBYS kurum ve kuruluşlarda uygulanmaya başladıktan sonra klasik ortamda iş ve işlemlerin yapılmasından bazı farklılıklar sunar. Bu farklılıklar belgelerin, işlem süreçlerinde bürokrasi yoğunluğunun oluşumunun önüne geçen bazı uygulamaların zincirini oluşturur. İzlenebilir bir yapının kurulması belgenin kurum ve kuruluşlarda işleme alınması ile ilgili sürelerin ve işlem akıbetlerinin de izlenebilir olmasını sağlar. Bu durum belgeler dolayısı ile işlerin daha hızlı bir şekilde yapılmasının önündeki engelleri kaldıran bir faktördür. Aynı zamanda kurumlar açısından EBYS bir hesap verebilirlik aracı olarak da görülebilir. (Tough, 2011)

EBYS uygulanması etkin bir biçimde uygulanması e-devlet stratejileri ile uyumlu bir süreci de kapsamaktadır. E-Devlet uygulamalarının dört temel aşamada gelişim göstermesi EBYS uygulamalarının etkililiği ve iş, işlemlerin elektronik ortama aktarılması, elektronik hizmet verilmesi açısından önemli bir göstergedir. Bu dört temel aşamanın birincisi kamu hizmetlerinin sunumu ile ilgili bilgilerin verilmesidir. İkincisi kamu kurum ve kuruluşları verecekleri hizmetlerin bir kısmı elektronik ortamda vermeye başlamasıdır. Üçüncü aşama kamu kurumları arasında bilgi paylaşımını sağlayacak bir yapının kurulmasıdır. Dördüncü aşamada ise verilen hizmetlerin tamamen elektronik ortamda verilmesidir. (Kandur, 2009) Türkiye’de dördüncü aşamaya henüz ulaşılmamış olması verilen hizmetlerin karma bir biçimde (hem elektronik belgeler hem de fiziksel belgelerle) sunulması iş yükünde belirgin bir azalma olmamasının bir nedeni olarak ileri sürülebilir. Fiziksel olarak alınan belgeler elektronik ortama aktarılarak fazladan bir iş yükü oluşturulmuştur. Diğer taraftan elektronik ortamda üretilen belgelerin üstverilerinin eksiksiz olarak girilmesi ve üstveri varlıkları arasındaki ilişkilerin izlenebilirliğinin sağlanması ayrıca bir iş yükü olarak görülmektedir.

Tablo.3 Kurumumuzda elektronik imza kullanımı ile ilgili herhangi bir direnç veya aksaklık yaşanmadı.

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	0	4	4	9	3
	Oran	%0	%20	%20	%45	%15
İngiltere	Sayı	3	3	6	0	6
	Oran	%17	%17	%33	%0	%33
Toplam	Sayı	3	7	10	9	12
	Oran	%7	%17	%25	%22	%29

Elektronik imza uygulaması yeni bir uygulama olarak kurum ve kuruluşlarda yer bulmaya başladığında gerek kullanımla gerekse teknik olarak bazı sorunların oluşması normal olarak algılanmalıdır. Türkiye’de % 20 oranında elektronik imza uygulamasında herhangi bir aksaklık veya sorun yaşamadığını ifade etmişken, %60 oranında bir kesim bu süreçte sorunlarla karşılaştığını veya direnç gösterildiğini belirtmiştir. % 20 oranında ise kararsızlık vardır. Bu oranlar İngiltere’de herhangi bir aksaklık ve direnç ile karşılaşma durumunu % 33 kararsız, % 33 aksaklık ve dirençle karşılaşmış olarak nitelendirilmiştir. İngiltere’de % 34 ise bu süreçte herhangi bir aksaklık olmadığını veya herhangi bir direnç ile karşılaşmadıklarını ifade etmektedir.

Elektronik İmza Kanunu Türkiye’de 2004 yılında kabul edilmiş ve kabul edildikten altı ay sonra yürürlüğe girmiştir. İngiltere ise elektronik imza Elektronik İletişim Kanunu içerisinde tanımlanmıştır. (Electronic Communication Act, 2000 ve 5070 Sayılı E-İmza Kanunu, 2004) Geleneksel imza ve kayıt sistemlerine alışmış kullanıcılar, elektronik imza ile ilgili teknik problemler yaşayacaklarını varsayarlar. E-imzanın edinilmesi ve teknik olarak e-imza sertifikasının üretilmesi süreçleri kanunlar çerçevesinde ilgili otorite kuruma verilmiştir. Yani kurum ve kuruluşlar ileri düzeyde teknik altyapı yatırımı ve beceri gerektiren e-imza sertifikası üretimini yapmazlar ancak kurum ve kuruluşlarda EBYS sisteminin elektronik imza uygulamasını kapsamı beklenir.

Tablo.4 Kullandığım EBYS programı fonksiyonel olarak tüm ihtiyaçlarıma cevap verebilecek mahiyettedir

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	1	8	6	5	0
	Oran	%5%	%40	%30	%25	%0
İngiltere	Sayı	4	8	6	0	0
	Oran	%22	%45	%33	%0	%0
Toplam	Sayı	5	16	12	5	0
	Oran	%13	%42	%32	%13	%0

Kurum ve kuruluşlarda kullanılan EBYS uygulaması ile ilgili sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında; Türkiye’de kullanıcıların % 45 oranında, İngiltere’de % 67 oranında fonksiyonel olarak tüm ihtiyaçları karşılayacak şekilde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu soru hakkında çekimser kalanlar Türkiye’de % 30, İngiltere’de % 33 oranındadır. Kullanılan EBYS’nin fonksiyonel olarak ihtiyaçlara cevap verebilecek mahiyette olmadığını ileri süren Türkiye’de % 25 oranında iken İngiltere’de bu soruya olumsuz herhangi bir cevap verilmemiştir.

Türkiye’de Elektronik Belge Yönetimi Sisteminin kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanması ile ilgili 2008/16 Sayılı Başbakanlık Genelgesi mevcuttur. Bu genelge gereği kurum ve kuruluşlar Elektronik Belge Yönetimi ile ilgili yapacakları yatırımlarda ya da geliştirecekleri yazılımlarda, sistemlerde TS 13298 no’lu standarda uymaları zorunlu hale getirilmiştir. Bu standart yazılımların standart olarak bazı

fonksiyonları barındırması için asgari gereksinimleri karışlamaktadır. Türk Standartları Enstitüsü ve paydaşlarının çalışmaları özellikle EBYS'lerin kullanım kalitesinin artırılması, belge yönetimi perspektifine uyumlu olabilmesi açısından çalışmalar yapmaya devam etmektedir. Bu kapsamda TS ISO/IEC 25051 Yazılım Mühendisliği-Yazılım Ürünü Kalite Gereksinimleri Ve Değerlendirmesi (Square)-Ticari Kullanıma Hazır (Cots) Yazılım Ürünü Kalitesi İçin Gereksinimler Ve Test Yönergeleri standardı elektronik belge yazılımlarının TSE tarafından lisanslanmasında bir ön koşul olarak aranmaya başlamıştır.

2009 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kamu kurumlarındaki EBYS memnuniyet düzeyini belirleme amacıyla yapılan bir çalışmada, kurum çalışanlarının EBYS'den memnuniyetini sağlayan faktörler arasında en yeni ve çok sayıda fonksiyonları olan bir sistem kullanmak olmadığı, memnuniyeti sağlayan faktörler arasında kurum içi eğitim ve destek olduğu sonucu çıkmıştır. Eğer bir çalışan EBYS'den dolayı yaptığı işin gereksiz kılındığını düşünürse o zaman direnç gösterir. (Hu, Hsu, Hu, & Chen, 2010)

Tablo.5 Kurumumuzda mevcut EBYS programı kullanım açısından kolaydır

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	2	7	8	2	1
	Oran	%10	%35	%40	%10	%5
İngiltere	Sayı	3	10	4	2	0
	Oran	%16	%53	%21	%10	%0
Toplam	Sayı	5	17	12	4	1
	Oran	%13	%44	%31	%10	%2

EBYS'ler kullanıcılar açısından karmaşık, yönetilmesi zor sistemler haline gelmeye başlamışsa sistemden beklenen verim alınamaz. Türkiye'de araştırmaya katılanların % 45 kullandıkları EBYS'nin kullanım kolaylığı açısından elverişli olduğuna dair kanaatlerini belirtmişlerdir. Bu oran İngiltere'de % 69 olmuştur. Türkiye'de kullandıkları EBYS'nin kullanım kolaylığı açısından değerlendiren % 40'lık bir kesim kararsız iken, İngiltere'de bu oran %21 olmuştur. Kullanım kolaylığı açısından EBYS'ye olumsuz bir bakış açısı geliştiren Türkiye'de % 15 olurken bu oran İngiltere'de % 10'da kalmıştır.

EBYS ile ilgili lisanslama çalışmaları kapsamında incelenen yazılımların kullanım kolaylığı TS 13298'in bir bölümünü oluşturmaktadır. Bununla beraber kullanıcılar açısından sistemin ergonomik bir şekilde kullanılması için sistemin tasarımı ile ilgili uluslararası standartlar da mevcuttur. (Organization, 2008) Kullanılan sistemin kullanım kolaylığı açısından önemli derecede etkilenmesinin bir diğer nedeni de her iki ülkede de yürürlükte olan Bilgi Edinme Hakkı Kanunlarının olmasıdır. Bilgi Edinme Hakkı kurumların belge yönetimi açısından denetlenebilir olmasının önünü açan kritik bir mevzuattır. Kurum ve kuruluşlar belge yönetimi ile ilgili şeffaf ve hesap verebilir bir yapıyı ortaya koymak zorunda kalmışlardır. (Justice, 2000)

Tablo.6 Kullandığımız EBYS uygulaması içerisinde bir Standart Dosya Planı vardır

		Evet	Hayır	Bilmiyorum
Türkiye	Sayı	17	2	1
	Oran	%85	%10	%5
İngiltere	Sayı	16	2	1
	Oran	%84	%11	%5
Toplam	Sayı	33	4	2
	Oran	%85	%10	%5

Bu soruda Standart Dosya Planının kullanımı ile ilgili soru sorulmuştur. Ankete katılan her iki ülkedeki katılımcıların çok büyük çoğunluğu kullanılan EBYS uygulamasının içerisinde, belgeler için bir standart dosya planı olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'den çalışmaya katılanların % 85 bu soruya evet cevabı verirken, %10'u hayır cevabını vermiştir. Türkiye'de bu sorunun cevabını bilmeyenlerin oranı ise %5 olmuştur. İngiltere'de çalışmaya katılanların % 84'ü kurumlarında kullandıkları EBYS içerisinde standart bir dosya planı olduğunu belirtmişlerdir. %11 kurumlarında SDP uygulamasının olmadığını belirtmiştir. Türkiye'de olduğu gibi araştırmaya katılanların % 5'i böyle bir planın olup olmadığını bilmemektedir.

Standart Dosya Planı belgelerin üretim aşamasındayken fonksiyonel olarak veya konu esasına göre sınıflandırılmasını sağlayan bir faaliyet betimleme, sınıflandırma şemasıdır. Türkiye'de bu çalışmalar Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 2000'li yılların başında çalışmaya başlanmış, 2005 yılında bir Başbakanlık Genelgesi ile kamu kurum ve kuruluşlarının uyması zorunlu hale getirilmiştir. ("Başbakanlık Standart Dosya Planı Genelgesi," 2005) Bu genelge ile beraber bütün kamu kurum ve kuruluşlarında kullanılması muhtemel genel işler, yardımcı hizmetler ve danışma hizmetleri ile ilgili faaliyetler ya da konular tanımlanmıştır. İngiltere'de Milli Arşiv kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik çalışmayı aynı yıllarda tamamlamış ve konu ile ilgili bir tasarım raporu ve uygulama rehberi yayınlamıştır. (Archives, 2003)

Standart Dosya Planı faaliyetlerin esas alınarak oluşturulduğu bir plandır ve bu plana uygun veya uyumlu olarak belgeler veya belge varlığı oluşturulur. Belge varlığı hiyerarşik olarak belge ile ilgili varlıkların sıralanması olarak açıklanabilir. (Standard & Organization, 2009) Belgelere verilen sınıflandırma numarası, o sınıflandırma numarası ile oluşturulmuş klasöre, alt klasöre, bölüme verilebilir. Bunlar hiyerarşik bir sıralama ile sıralanabilir. Bu aynı zamanda belge öğelerinin de bütünlüklü bir şekilde sınıflandırılmasını sağlar. Belge öğeleri belgenin ekleri, bileşenleri ve belgenin diğer belgelerle olan ilişkileri olarak açıklanabilir. Belgelerin sınıflandırıldığı klasörler konu ve vaka klasörleri olarak iki ayrı türde oluşturulabilirler.

Tablo.7 - (6. soruya Evet dediyse) Kullandığımız EBYS uygulamasında üretilen belgeler Standart Dosya Planına göre sınıflandırılır

		Evet	Hayır	Bilmiyorum
Türkiye	Sayı	13	3	2
	Oran	%72	%17	%11
İngiltere	Sayı	11	2	3
	Oran	%69	%12	%19
Toplam	Sayı	24	5	5
	Oran	%70	%15	%15

Standart Dosya Planı, elektronik belge yönetim sistemlerinde bir maestro görevi gören en önemli unsurlardan birisidir. Belgelerin faaliyete veya konuya göre sınıflandırılması ile belgeler yaşam döngüsüne girmiş olurlar. Çünkü belgelere atanan sınıflandırma numarası, karşılığında bir konu klasörünün veya vaka klasörünün varlığına işaret eder. Elektronik belge yönetiminde, tıpkı klasik belge yönetiminde olduğu gibi belgeler teker teker işleme tabi tutulmazlar bunun yerine belgeler, klasörler ya da seriler bağlamında tasfiye işlemine tabi tutulurlar. Belgelerin üzerinde hangi sınıflandırma numarasının olduğu mevzuat gereği zorunludur. (Başbakanlık, 2013) Belgeler üzerinde bulunan sınıflandırma numarasına göre, belgeyi gönderen kurum tarafından sınıflandırılırlar. Ancak belgeyi alan kurum, belgenin kendi fonksiyon, faaliyet, iş ve işlemine dayandırılarak oluşturulmuş dosya planına göre bir sınıflama yapabilirler. Belgeyi gönderen kurumun vermiş olduğu sınıflandırma numarası ile belgeyi alan kurumun sınıflandırma numarası aynı belge için bile birbirinden farklı olabilir. Bu aynı zamanda o belgenin her iki kurumdaki saklama süresinin ve tasfiyesinin de farklı olacağı anlamına gelebilir.

EBYS'lerin getirdiği en önemli etkilerden birisi belge yönetimi süreçlerinin ve işlemlerinin en başından kontrol edilebilir bir yapıda kurgulanabilir olmasını sağlamaktır. Bu bir anlamda belgelerin tabi olacakları işlemlerin, daha belgeler doğmadan belli olması anlamına gelir. Dosya planına dayandırılarak oluşturulmuş klasörler, uygun kriterlere göre kapatıldıktan sonra hukuki olarak bekleme süresine geçerler. Bu süreyi EBYS'ler otomatik olarak hesaplar ve süre bitiminde sistemde önceden

tanımlanmış tasfiye sürecine geçerler. Bu tasfiye sürecinin akıbetinin ne olacağı sistemde tanımlı ise otomatik süreç başlar ve belgeler ile ilgili tasfiye sürecine otomatik olarak girerler. Bu nedenle elektronik belge yönetiminde standart dosya planının kullanılması nitelikli ve değer ifade eden elektronik arşivlerin oluşturulmasında en etkin unsurdur.

Tablo 7'ye bakıldığında kurum veya kuruluşlarda standart dosya planı olması rağmen üretilen belgeler bu sınıflandırma sistemine uyumlu olarak oluşturulmamış olabilirler. Türkiye'de kurumlarında veya kuruluşlarında EBYS programı olmasına rağmen bu sınıflandırma şemasına göre belge oluşturmadığını belirten kişilerin sayısı % 17 iken İngiltere'de % 12 olmuştur. Bu durum belge yönetiminin etkililiğini azaltması açısından göz ardı edilmemesi gereken bir sonuçtur.

Tablo.8 - Kurumumuzda EBYS uygulamasına geçildikten sonra kâğıt üretimi azaltmıştır

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	3	9	5	3	0
	Oran	%15	%45	%25	%15	%0
İngiltere	Sayı	10	4	3	0	1
	Oran	%56	%22	%17	%0	%5
Toplam	Sayı	13	13	8	3	1
	Oran	%34	%34	%21	%8	%3

EBYS uygulamalarının getirdiği etkilerden birisi de kurum ve kuruluşlarda fiziksel belgelerin üretiminin azalması ve ekolojik dengeye katkı sağlamasıdır. Günümüzde Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri günlük belge veya doküman sayısının on milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu konu ile ilgili Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı'nın araştırmaları devam etmektedir. EBYS uygulamaları ile birlikte kağıtsız ofis uygulamalarına her geçen gün yaklaşılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları stratejik hedeflerinde bu konuyu sıklıkla yer verilmektedir. EBYS uygulamalarının etkinliği kurumların yaptığı yatırımlarla ölçümlenebilir. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Kurumlar ve kuruluşlar arasında belge alış verişinin elektronik ortamda ve elektronik bir şekilde yapılması kâğıt üretiminin ortadan kaldırılması için gereklidir. On yıl önce Shepherd ve Yeo elektronik belge yönetimi ile ilgili sistemlere veya uygulamalara geçişin tamamen elektronik ortamda olamayacağını öne sürmüşler, bu geçişin orta vadede olacağını ifade etmişlerdir. Hala kurum ve kuruluşlar karma bir belge yönetimi ile işlemlerini yürütmektedirler. (Shepherd & Yeo, 2003)

Tablo 9 - Kurumumuzda kullandığımız EBYS uygulaması içersine e-postalarımızı alabiliyor ve gerektiğinde Standart Dosya Planı ile eşleştirebiliyoruz

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	0	5	4	9	2
	Oran	%0	%25	%20	%45	%10
İngiltere	Sayı	15	3	1	0	0
	Oran	%79	%16	%5	%0	%0
Toplam	Sayı	15	8	5	9	8
	Oran	%33	%18	%11	%20	%18

Elektronik bilgi ve belge kullanımının yaygın kullanımı, kurumsal bilgi sistemlerinin özellikle elektronik postalarının EBYS ile entegre olmasını zorunlu hale getirmiştir. Çünkü e-postalar sadece kişilerin ilgilendiren iletişim varlıkları değil aynı zamanda kurumsal iletişim varlıklarıdır. (Külcü, 2012) Hukuki açıdan elektronik postalar tamamen yok hükmünde olmamakla beraber belgenin ispat gücüne sahip değildir. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan klasik deliller dışında, özellikle

bilişim suçlarının ispatlanmasında önem arz eden elektronik deliller de bu ceza yargılamasının konusu olabilmektedir. Elektronik postalarda bu kapsamda delil olarak değerlendirilebilecek vasfa sahiptirler. (Özocak, 19 Kasım 2011)

Türkiye’de yürütülen ve yakın zamanda uygulamaya başlanan sistemlerden birisi (KEP) Kayıtlı Elektronik Posta Sistemidir. KEP sistemi ile kurumlar arası güvenilir bir biçimde e-posta gönderimi ve alımı gerçekleştirilecek, bilgi ve belgeler dahil olmak üzere karşılıklı alış veriş sağlanacaktır. (Kabasakal, 2013) Bu sistem ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanmış ve uygulama aşamasına geçilmiştir. Aynı zamanda elektronik ortamda güvenli bir şekilde belgelerin paylaşımı ile ilgili bir başka çalışma e-yazışma paketi çalışmasıdır. (Civelek Yüksel, 2009)

EBYS uygulamaları e-postaları sisteme alabilecek bir yapıda olmalıdır. (Kandur, 2006) Bu e-postaların tıpkı belge imiş gibi işlem görmeleri anlamına gelmektedir. Yani e-postalar gerekli görüldüğü durumlarda Standart Dosya Planı ile eşleştirilebilmelidirler. Ancak sistem içerisine alınırken e-postalara ait üstveriler iyi bir şekilde tanımlanmalı ve ihtiyaç duyulduğunda EBYS içerisinde bu üstveriler kullanılarak belgelerle birlikte e-postalara da ulaşılmalıdır. İngiltere Milli Arşivleri e-postaların kurumsal işlevselliği konusunda stratejik anlamda bazı çalışmalar yaparak, dijital transfer kapsamında değerlendirilmesi konusunda adımlar atmıştır. (Strategy)

Tablo 9’da araştırmaya katılanların vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde Türkiye’de elektronik postaların EBYS içerisine alınması konusunda çok iyimser bir tablo olduğundan bahsedilemez. Türkiye’de katılımcıların % 25’i e-postaları EBYS’nin içerisine çekebildiklerini ve gerektiğinde SDP ile eşleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu oran İngiltere’de % 95 oranındadır. Türkiye’de araştırmaya katılanların % 55’i bu soruya olumsuz bir bakış açısı ile cevap vermişler, % 20’si ise kararsız kalmışlardır. İngiltere’de olumsuz bir cevap veren katılımcı bulunmamakla beraber katılımcılardan % 5’i kararsızlığını ifade etmiştir.

Tablo 10 - Kurumumuzda EBYS uygulamasına geçtikten sonra kurum yöneticileri veya amirlerimizle olan iletişim olumlu yönde değişti

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	2	7	4	5	0
	Oran	%11	%39	%22	%28	%0
İngiltere	Sayı	0	7	10	1	1
	Oran	%0	%37	%53	%5	%5
Toplam	Sayı	2	14	14	6	1
	Oran	%5	%38	%38	%16	%3

EBYS’nin kurum ve kuruluşlara getirdiği avantajlardan birisi de kurum personelinin birbiri ile ve yöneticileri ile olan iletişiminin yeniden düzenlenmesi olarak kabul edilebilir. Kurum ve kuruluşlar faaliyetlerini yerine getirirken, bu faaliyetlere delil teşkil eden belgeleri kullanırlar. Bu bakımdan bakıldığında belgeler bir iletişim aracıdır ve işlemlerin yapılma süreçleri ile ilgili bilgileri de kapsarlar. Tablo 10’da kurumlarda iletişimin EBYS ile nasıl etkilendiği irdelenmiştir. Türkiye’den araştırmaya katılan katılımcıların %50’si EBYS uygulamasından sonra kurum amirleri ile iletişimlerinde olumlu bazı gelişmeler olduğunu belirtmişlerdir. İngiltere’de ise bu oran %37’dir. EBYS uygulamasının yöneticileri ile olan iletişimde olumlu bir etki ettiğini düşünmeyenlerin oranı Türkiye’de %28 iken İngiltere’de bu oran %10 olmuştur. Türkiye’de kurum amirleriyle olan iletişimin EBYS uygulaması ile olumlu ve farklı bir boyut kazanıp kazanmadığı konusunda %22’lik bir oran varken İngiltere’de bu oran oldukça yüksek çıkarak % 53 kararsız olduğunu belirtmiştir.

Kurum ve kuruluşlarda elektronik belge yönetiminin getirdiği yeniliklerden birisi de kurum içi iletişime olan katkılardır. Kurum ve kuruluşlarda iç iletişim dinamiği olarak EBYS uygulaması ön planda tutulabilir. Üretilen belgeler ya da yapılan faaliyetler izlenebilir bir durumda olacağı için bürokrasi indirgenmiş olur. En önemli kazanımlardan birisi iş yoğunluğunda belge takibi ve işlemlerin neticelendirilmesi ile ilgili süreler kısalmış, verilen hizmet kalitesi artmış olur. Bu aynı zamanda

Çalışanların gerek kurum için gerek ise kurum dışı iletişimini ve işlere bakış açılarını değiştirebilecek önemli bir adımdır. (International Records Management Trust, 2009, s.76)

Tablo.11 - EBYS ile ilgili eğitim almama rağmen hala bazı noktalarda eğitime ihtiyaç duyuyorum

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	1	4	6	9	0
	Oran	%5	%20	%30	%45	%0
İngiltere	Sayı	2	7	3	6	1
	Oran	%10	%37	%16	%32	%5
Toplam	Sayı	3	11	9	15	1
	Oran	%8	%28	%23	%38	%3

EBYS uygulamalarında başarı faktörünü etkileyen unsurlardan birisi de kullanıcı eğitimidir. Kullanıcılar EBYS programına ne kadar hâkim olurlarsa ise sistemden o kadar verim alırlar. Bu aynı zamanda EBYS uygulamasının fonksiyonlarını da etkili bir biçimde kullanacakları anlamına gelir. Ayrıca sistem kullanıcılarının dışında sistem yönetimi ve belge yönetimi gibi rollerde bulunanlar için belgelerin elektronik ortamda üretimi, yönetimi, saklanması ve uzun süreli arşivlenmesine yönelik olarak eğitimlerin verilmesi sistemin işlevselliğine uygun bir yapının oluşturulması için gereklidir.

Tablo 11’de kurum ve kuruluşlarda verilen kullanıcı eğitimlerinin etkilerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Türkiye’den çalışmaya katılanların % 25 yeniden ve düzenli aralıklar EBYS ile ilgili eğitim verilmesi konusunda olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu oran İngiltere’de %47 oranındadır. Eğitim alma konusunda kararsız bir yaklaşım sergileyen katılımcıların oranı Türkiye’de % 30 iken İngiltere’de bu oran % 16’dır. Eğitime ihtiyaç duymadığını ifade edenlerin oranı ise Türkiye’de % 45 iken İngiltere’de %37 olmuştur.

Tablo.12 Kurumumuzda kullandığımız EBYS üstveriler açısından yeterlidir. (Üstveri; Belgenin tanımlanması ile ilgili öğelerin tümünü kapsar)

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	2	2	4	9	3
	Oran	%10	%10	%20	%45	%15
İngiltere	Sayı	4	9	5	1	0
	Oran	%21	%48	%26	%5	%0
Toplam	Sayı	6	11	9	10	3
	Oran	%15	%28	%23	%26	%8

Elektronik belgelerin tanımlanabilirliği açısından üstveri, belgenin var oluşunu açıklayan gerekçe olması nedeniyle ön plana çıkan bir gerekliliktir. Belgelerin elektronik ortamda hangi gerekçelerle ve hangi fonksiyona bağlı olarak üretildiğinin bir ispatı olarak değerlendirilebilir. Özellikle elektronik ortamdaki belgelerin üstveri, belgenin tanımlanmasından öte bir işlevi belgelere katarlar. Belgenin üretimi ile başlayan üstveri tanımlama işlemleri, belgenin yönetilmesi ve elektronik ortamda arşivlenmesinde de geliştirilebilir. Ancak dokümanlar belgeye dönüştürülürken üzerinde taşıdıkları değişmez, statik bir üstveri kümesi ile yaşam evresine başlarlar. Bu üstveriler belgelerin üretimi ile ilgili özniteliklerin ortaya konulması ve bu özniteliklerin belgelerin yaşam döngüsünde kullanılabilir olması ile orantılı olarak belgenin türünü veya tipine göre değişiklik gösterirler. Sadece belgelerin üstveri ile tanımlanması yeterli olmayabilir. Bununla beraber EBYS sistemi içerisinde belge ile etkileşimi bulunan varlıkların da tanımlanması bir gerekliliktir. Bu varlıklar; belge varlığı, kurum varlığı ve hukuki mevzuattan kaynaklanan varlıklar olabilmektedir. Ayrıca sistem üstverilerinin, fonksiyon varlığı üstverilerinin tanımlanarak belge

ile ilişkilendirilmesi belgeler ile fonksiyonlar arasındaki bağıntıyı kuvvetlendirerek, delil olma vasfını arttıracak bir unsur olarak değerlendirilir. Bu kapsamda üstveri elektronik belgenin temel özelliklerinden birisi olarak kabul edilebilmelidir.

Üstverinin elektronik belge yönetimine sağlayacağı bir başka özellik belgelerin elektronik ortamda paylaşılabılır bir yapıda olmasını sağlamasıdır. (Kalkınma Bakanlığı, 2011) Kamu belgelerinin asgari üstverilerinin tanımlanarak elektronik ortamda kurumlar arası paylaşılabılır olması, belgelerin tanımlama niteliğini arttıran bir faktör olacağı gibi belge paylaşımını daha kolay bir hale getirerek kamu hizmetlerinin kalitesini geliştirecektir. Konu ile ilgili çalışmalar hem akademik düzeyde, hem de kamu düzeyinde devam etmektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2012) Aynı zamanda üstverilerde sağlanan birliktelik kamu kurum ve kuruluşları arasında birlikte çalışabilirlik ilkesine katkı sağlaması açısından da dikkate değerdir.

Üstveri standardının sağlanması kurumların birlikte çalışabilirliğini arttıracak gibi elektronik belgelerin, elektronik ortamda arşivlenmesinde aktif bir rol üstlenerek, belgenin tanımlanabilir ve erişilebilir olmasının önündeki engelleri kaldıracaktır. Tablo 12'de katılımcılara üstverilerinin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya Türkiye'den katılanların % 20'si olumlu cevaplar verirken, % 20'lik bir kısım kararsızlığını ifade eden cevaplar vermişlerdir. %60 ise bu soruya olumsuz cevap vermişlerdir. Bunun bir nedeni Türkiye'de elektronik belgelerin ve belge varlıklarının tanımlanabileceği standart bir üstveri şemasının henüz bulunmamasıdır. TS 13298 no'lu standart üstveri ile bir bölüm içermektedir. (TSE 13298, 2009) Ancak bu bölüm geliştirilen EBYS'lerde oluşturulması gereken üstveri kümelerini nitelendirecek düzeydedir. Belgenin üretilmesinde fonksiyonel olarak var olan diğer varlıkların tanımlanması günümüzde yeni bir çalışmanın yapılmasını gerektirmektedir.

İngiltere'de katılımcıların %69'u üstverilerin yeterli olması ile ilgili olumlu bir yaklaşım sergilemişlerdir. Araştırmaya katılanların %26'sı kararsız kalmış, %5'i de üstverilerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'ye göre üstverilerin yeterli olduğunu düşünenlerin oranının fazla olmasının nedeni İngiltere'de E-Devlet Üstveri Standardının hazırlanmış ve uygulamaya alınmış olması olarak ileri sürülebilir. (eGMS, 2006) Bunun yanı sıra İngiltere üstveri çerçevesini nasıl geliştirdiğine dair çalışmalarını 2000'li yılların ortalarında tamamlamış, kurum ve kuruluşlarının kullanıma açmıştır. (eGMSTES, 2002)

Tablo.13 Kurumumuzda belgelerin elektronik ortamda arşivlenmesi ile ilgili "dijital koruma" stratejileri ve politikaları vardır.

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Türkiye	Sayı	1	1	3	9	6
	Oran	%5	%5	%15	%45	%30
İngiltere	Sayı	11	4	2	2	0
	Oran	%58	%21	%10	%11	%0
Toplam	Sayı	12	5	5	11	6
	Oran	%31	%13	%13	%28	%15

Elektronik ortamda belgelerin nasıl saklanacağı konusu üzerinde geniş çaplı çalışmalar yapıldığı önemli problemidir. Belgelerin elektronik ortamda arşivlenmesi uzun vadeli olarak saklanarak gelecek nesillere aktarılması arşivcilik için kritik öneme sahip bir konudur. Bunun yanı sıra belgelerin elektronik ortamda arşivlenmesi ile ilgili politika ve prosedürlerin oluşturulması ile ilgili çalışmalar bir önce hayata geçirilmelidir. Belgelerin elektronik ortamda sürdürülebilir bir politika ile saklanması ve belgelerin uzun yıllar sonra erişilebilir olması Milli Arşivlerin üstlenmesi gereken sorumluluklar arasında yer almalıdır. Konu ile ilgili İngiltere Milli Arşivleri somut adımlar atarak bazı politikalar geliştirmeye başlamıştır. (The National Archives Strategy) Türkiye'de ise bu konu ile ilgili akademik çalışmalar yapılmaktadır. Ancak kamu belgelerinin elektronik ortamda nasıl arşivleneceği sorusu henüz cevabını bulmuş değildir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü içerisinde bulunan uzmanlar konu ile ilgili çalışmaların yapılmasında öncülük etmekte olmalarına rağmen kurumun stratejik olarak geliştirdiği herhangi bir politika maalesef henüz bulunmamaktadır.

Tablo 13'de Türkiye'den araştırmaya katılanların %10 elektronik belgelerin dijital koruma stratejisi ile korunması konusunda olumlu bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu oran İngiltere'de %79 oranındadır. Bu bir anlamda elektronik ortamda belgelerin gelecek nesillere aktarılabilir olmasına olan inancı da göstermektedir.

Kaynakça

- Electronic Communications Act: United Kingdom Acts of Parliament (2000)
- 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu (2004).
- 2005/7 Başbakanlık Standart Dosya Planı Genelgesi (2005).
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), (2011). Resmi Gazete No: 27836
- Public Record Act: United Kingdom Acts of Parliament (1967).
- The National Archives, (2003). Business classification scheme design. Retrieved from http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/bcs_toolkit.pdf.
- Başbakanlık. (2013). Resmi Yazışma Usul ve Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Yönetmeliği Taslak Versiyon.
- Civelek Y.D. (2009) Kurumlar Arası e-Yazışma Çalışma Raporu. Kalkınma Bakanlığı, Ankara
- Dedeoğlu, E. (2011). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun Getirdikleri*. Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı.
- Türk Standardları Enstitüsü, (2009). *TSE 13298 sayılı Elektronik Belge Yönetimi Revizyon 1*. Türk Standardları Enstitüsü:Ankara
- Türk Standardları Enstitüsü, & International Standard.Organization, (2011). *TS ISO/IEC 25051 Yazılım Mühendisliği-Yazılım Ürünü Kalite Gereksinimleri Ve Değerlendirmesi (Square) Ticari Kullanıma Hazır (Cots) Yazılım Ürünü Kalitesi İçin Gereksinimler Ve Test Yönergeleri*:Ankara
- Fredriksson, B. (2003). *Postmodernistic Archival Science - Rethinking the Methodology of a Science*. Archival Science, 3(2), 177-197.
- Hu, P.J.H, Hsu, F.M., Hu, H.F, & Chen, H.. (2010). *Agency satisfaction with electronic record management systems: A large-scale survey*. J. Am. Soc. Inf. Sci. Technol., 61(12), 2559-2574.
- Ministry of Justice, (2000). *Lord Chancellor's Code of Practice on the management of records issued under section 46 of the Freedom of Information Act 2000*. Retrieved from <http://www.justice.gov.uk/downloads/information-access-rights/foi/foi-section-46-code-of-practice.pdf>.
- Kabasakal, D. (2013). *Kayıtlı Elektronik Posta ve Dünya Uygulama Örnekleri*. Paper presented at the Sağlıkta Bilişim Zirvesi, İstanbul. http://www.btk.gov.tr/duyurular/dosyalar/ITO KEP_kullanimi.pdf
- Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Toplumu Dairesi. (2011). *e-Yazışma Teknik Rehberi (Taslak)* Retrieved from <http://www.e-yazisma.gov.tr/SitePages/eyasizmaana.aspx>
- Kandur, H. (2006). *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (V.2.0)* (Vol. Gözden Geçirilmiş 2. baskı). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:29.
- Kandur, H. (2009). *Kurumsal Belge Onay ve Kayıt Sistemlerinin e-Devlet Altyapısına Uygun Şekilde Yeniden Yapılandırılması*. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.
- Kandur, H. (2011). *Türkiye'de Kamu Kurumlarında Elektronik Belge Yönetimi: Mevcut Durum Analizi ve Farkındalığın Artırılması Çalışmaları*. Bilgi Dünyası, 12(1).
- Külcü, Ö. (2012). *Kurumsal Bilgi Kaynağı Olarak E-posta Yönetim Sistemleri*. Bilgi Dünyası, 13(1).
- MacKenzie, G. (2000). *Searching for solutions: electronic records problems worldwide*. Managing Information, 7(6), 59-65.
- Odabaş, H. (2005). *Belge Yönetimi ve Türkiye'de Belge Yönetimi Gereksinimi*. Bilgi Dünyası, 6(1), 36-57.

- Cabinet Office, (2006). *e-Government Metadata Standard Version 3.1*. Retrieved from <http://www.esd.org.uk/standards/egms/egmsweb.pdf>.
- International Standard Organization, (2008). *ISO 9241 Ergonomics of human-system interaction Part 151: Guidance on World Wide Web user interfaces*. Switzerland
- Özocak, G.. (19 Kasım 2011). *Ceza Muhakemesinde Elektronik Delillerin Tespiti ve Toplanması*. Paper presented at the 2. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı, İzmir.
- Patterson, G., & Sprehe, J. T. (2002). *Principal challenges facing electronic records management in federal agencies today*. *Government Information Quarterly*, 19(3), 307-315.
- Pearce-Moses, R. (2005). *A glossary of archival and records terminology*. Chicago: Society of American Archivists.
- Shepherd, E., & Yeo, G. (2003). *Managing Records: A Handbook of Principles and Practice*: Facet Publishing.
- British Standard, & International Standard Organization. (2009). *ISO 23081:2 Information and documentation — Managing metadata for records Part 2: Conceptual and implementation issues*: Switzerland
- Tough, A. (2011). *Accountability, open government and record keeping: time to think again?* *Records Management Journal*, 21(3), 225 - 236.

Bilgi Profesyonellerinin Açık Erişim Yaklaşımları

Ömer DALKIRAN*

Öz

Bilimsel bilgiye engelsiz olarak erişilmesini ifade eden açık erişim, yayıncılar, akademisyenler, bilgi merkezleri ve bilgi profesyonelleri açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Çalışmanın amacı bilgi profesyonellerinin açık erişime ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesidir. Bu çerçevede oluşturulan anket 564 e-posta adresine gönderilmiş ve 99 kişi tarafından yanıtlanmıştır. Elde edilen bulgular bilgi profesyonellerinin genel olarak açık erişim hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermiştir. Bilgi profesyonelleri kurumsal açık arşivlerde görev alma ve açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konusunda eğitim almaya isteklidir. Ayrıca, açık erişimde rol ve sorumluluk üstlenmeleri gerektiğini benimsemiştir.

Anahtar Kelimeler: *Açık erişim, kurumsal açık arşivler, bilgi profesyonelleri.*

Giriş

Deney ve gözleme dayanan sistemli bilgiler bütünü olan bilim, araştırmalarda elde edilen sonuçların bilimsel bilgi yığınına artırması yoluyla ilerlemektedir. Bütün bilimsel çalışmalar kendinden önceki çalışmalara dayanmaktadır. Bu durum bilim insanlarının bu süreçte araştırma sonuçlarını bilim dünyası ile paylaşmasını zorunlu kılmaktadır. Bilimsel dergi yayıncılığı bu gereksinimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde bilimsel dergi fiyatlarındaki artış ve bilimsel içeriğe erişimdeki kısıtlamaların etkisiyle bilimsel yayıncılıkta açık erişim gibi farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Kamu kaynaklarıyla üretilen bilimsel araştırmaların yine kamuya ücretsiz olarak paylaşılması gerektiği düşüncesi açık erişim yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Açık erişim bilimsel bilgi sürecinin farklı uçlarında yer alan aktörler olan yayıncılık dünyasını, akademik ortamı ve bilgi merkezlerini çeşitli açılardan etkilemektedir.

Bilgi profesyonellerinin kullanıcılara sunduğu her tür bilgi hizmetinin özünde kullanıcıyı aradığı bilgiye erişirme misyonu vardır. Bilimsel yayınların maliyetlerindeki artış bilgi merkezlerini olumsuz etkilemektedir. Öte yandan kullanıcılara daha çok bilgi kaynağını daha uygun maliyetle/maliyetsiz sunabilmek bilgi merkezleri için önemlidir. Bu nedenle açık erişim bilgi profesyonellerinin odaklanması gereken bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bilgi profesyonellerinin açık erişimin konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmadığı önemli bir araştırma konusudur. Bu nedenle bilgi profesyonellerinin açık erişime bakışı ve açık erişim hareketindeki rollerine ilişkin tutum ve yaklaşımların ortaya konulması önemli görülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın amacı bilgi profesyonellerin açık erişim ve kurumsal açık arşivlere ilişkin görüşleri ışığında açık erişime bakışının değerlendirilmesidir.

Açık Erişim ve Kurumsal Açık Arşivler

Açık Erişim; 2001 yılında yayımlanan Budapeşte Açık Erişim İnisiyatifi bildirisinde “Bilimsel literatürün İnternet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, dizinlenebilir, tam metne bağlantı verilebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir biçimde kamuya ücretsiz açık olması” olarak tanımlanmaktadır (ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler, 2012). Literatürde yaygın olarak kabul gören bu tanımdan anlaşılacağı üzere açık erişim temelde “bilimsel bilginin engelsiz ve sınırsız biçimde sunulması” fikrine dayanmaktadır.

Açık erişim hareketi bilimsel dergi fiyatlarında yaşanan büyük artış ile birlikte dergilere erişime getirilen yasal ve teknolojik engeller ve kullanım sınırlamalarının bilimsel iletişimi olumsuz etkilemeye başlamasına tepki olarak doğmuştur (Holt, 2006). Dünyada açık erişim hareketinin Budapeşte Açık

* Hacettepe Üniversitesi, Ankara. {omerdalkiran@hacettepe.edu.tr}

Erişim Girişimi (2002), Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi (2003) ve Fen ve İnsan Bilimlerindeki Bilgiye Açık Erişim Üzerine Berlin Bildirgesi (2003)'nin etkisiyle şekillendiği belirtilmektedir (Dilek-Kayaoglu, 2006, s. 33-36). İnternetin gelişimiyle birlikte 1990'lı yıllarda İnternet üzerinden e-print (son baskı) arşivleri ve bilimsel dergiler ücretsiz olarak yayınlanmaya başlamış ve "açık erişim yayıncılık" ortaya çıkmıştır (Björk, 2004). Açık erişim yayıncılık açık erişim dergileri (open access journals) ve kişisel arşivleme (self-archiving) olmak üzere iki ayrı biçimde yürütülmektedir (Polat, 2006, s. 86-87). Bilimsel yayınların açık erişim dergilerinde yayınlanması altın yol (gold road) terimi ile ifade edilmektedir (Cassella ve Morando, 2012, s. 408). "Bilim insanlarının hakemli dergilerde yayımlanmış makalelerinin kendi Web sitelerinde ya da kurumsal açık arşivlerde depolanması ve açık, engelsiz ve ücret talep edilmeksizin erişiminin sağlanması" olarak tanımlanan kendi kendine arşivleme ise yeşil yol (green road) olarak bilinmektedir (Ertürk, 2008, s. 39; Cassella ve Morando, 2012, s. 408).

Bilimsel bilgiye açık erişimin, okurlar, yazarlar, kurumlar ve toplum için birçok yararı bulunmaktadır. Açık erişimin en temel avantajı kuşkusuz bilimsel bilgiye herhangi bir ücret ödemeden ulaşılması ve kullanılabilmesidir. Ayrıca açık erişim araştırma sonuçlarının görünürlüğünü ve etkinliğini artırmaktadır. Bu çerçevede diğer araştırmacıların zaten yapılmış olan araştırmaları tekrar ederek gereksiz emek, zaman ve para harcamasının önüne geçilebilmektedir. Açık erişim ile birlikte bilgiye internet bağlantısı aracılığıyla her yerden kolayca erişilebilmektedir. Bu bağlamda bilgiye erişimde araştırmacılar arasındaki boşluk kapanmakta ve her araştırmacı bilimsel literatürü takip edebilmektedir. Açık erişim bilimsel yayınların kullanımı ve çoğaltılması konusundaki yasal sınırlamaları kaldırdığı için telif hakları kısıtlamaları ortadan kalkmaktadır. Açık erişim bilimsel araştırmaların kamuya açılarak yalnızca bilim çevrelerinde değil halk tarafından da anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. (Velterop, 2005, s. 7; Coşkun, Bayram, Holt ve Karasözen, 2006).

Açık erişimin önemli bir bileşeni olan ve kurumsal açık erişim arşivi olarak da bilinen kurumsal açık arşiv (Ertürk ve Küçük, 2010, s. 65), "üniversite vb. araştırma kuruluşlarının bilimsel çıktılarının kayıt edildiği, ücretsiz olarak dağıtılabilirdiği ve korunabildiği dijital bir koleksiyon hizmeti" olarak tanımlanmaktadır (Tonta ve Ertürk, 2005). Temelde bir dijital arşiv niteliği taşıyan kurumsal açık arşivler belirli yönlerden diğer dijital arşiv türlerinden farklılık göstermektedir:

- Araştırmacılar bireysel olarak yayınlarının son baskılarını ve diğer yayınlarını kişisel web siteleri aracılığıyla erişime sunmaktadır.
- Bazı akademik birimler oluşturdukları arşivlerle belirli bir bölüm veya akademik birimin son baskı ve teknik rapor gibi kaynaklarını erişime sunmaktadır.
- Kurumsal son baskı arşivleri yalnızca kurumda üretilen yayınların son baskılarına erişim sağlamayı amaçlamaktadır.
- Belirli disiplinlere yönelik oluşturulan arşivler son baskılara ve diğer kaynaklara erişim sağlamaktadır (Bailey, 2005, s. 260).

Yukarıda sıralanan dijital arşiv yapılanmalarından farklı nitelikte olan kurumsal açık arşivlerin yararları şu şekilde sıralanabilir:

- Bilimsel araştırma sonuçlarını dünyaya duyurur
- Bilimsel araştırma çıktılarının dijital olarak toplanmasını ve yönetilmesini sağlar
- Araştırma sonuçlarının görünürlüğünü ve buna bağlı olarak etkisini artırır
- Kurumun diğer paydaşlarına tanıtılmasını sağlar
- İşbirliği çalışmalarını ve disiplinlerarası araştırmaları destekler
- Öğretim ve araştırma etkinliklerinin yönetimini ve ölçümünü kolaylaştırır
- Öğretim kaynaklarının dijital olarak geliştirilmesini ve paylaşılmasını sağlar
- Öğrencilere içerik ve kaynak paylaşım olanağı sunarak onların bilimsel gelişimini destekler (Gürdal, Türkfidan, Kutlutürk, Çelik, Keten ve Moral, 2012).

Bilgi Profesyonellerinin Açık Erişimdeki Rolü

Bilgi hizmetlerinin temel hedefi kullanıcıları bilgi kaynaklarıyla buluşturmadır. Bu çerçevede kütüphanecilerin bilgiye erişim sağlama görevlerini yerine getirmeleri bir anlamda açık erişim konusundaki üzerlerine düşen toplumsal rollerini yerine getirmesi anlamına gelmektedir (Ghosh, 2009, s. 33). Açık erişim kütüphanenin bilimsel literatüre erişimini kolaylaştırdığı için kütüphaneçiler açık erişim hareketinin savunuculuğunu yapmaktadırlar. Büyük açık erişim bildirgelerinin kütüphane dernekleri tarafından imzalanması veya derneklerin kendi bildirgelerini oluşturmaları bu bağlamda değerlendirilebilir (Okoye ve Ejikeme, 2011).

Değişen koşullarda kütüphaneciler açık erişim konusunda yalnızca kurumlarında değil küresel düzeyde de önemli bir aktör konumuna gelmiştir. Açık arşivlerin kurumların saygınlığını artıran bir unsur olarak öne çıkması özellikle üniversite ve araştırma kütüphanecilerinin kurumsal açık arşivler oluşturmalarını zorunlu kılmaktadır (Ghosh, 2011, s. 22). Bu çerçevede kütüphanecilerin açık erişim konusunda somut olarak yapabilecekleri ilk şey kurumlarının açık arşivlerini kurmaları ve ilgili hizmetleri sunmalarıdır (Pinfield, 2008, s. 13). Öte yandan koleksiyon geliştirme kütüphanecilerinin web üzerindeki ücretsiz kaynakları kullanıcılara sunması açık erişimle ilgili farkındalığın artmasına da yardımcı olmaktadır (Mullen, 2011). Kütüphaneler böylelikle açık erişim çalışmalarına erişimi güçlendirmektedir. Ayrıca kütüphaneler ücretsiz veya açık erişimli dergi ve kitap üreterek açık erişimli kaynaklar için dijital bir yayıncı olabilmekte, özel açık erişim sistemleri (yazılımları) oluşturabilmekte, telif hakkı süresi dolmuş çalışmaları dijitalleştirerek dijitalleştirme projeleri yürütebilmekte, açık erişimli kaynakların dijital korunmasını sağlayabilmekte, kurumsal üyelik yoluyla açık erişim dergilerinin ücretlerini ve yazar ücretlerini azaltabilmektedir (Bailey, 2006). Anılan süreçler ve uygulamalar kütüphanecilerin açık erişim konusunda birçok çalışma yürütebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Açık erişimin önemli bir bileşeni olan kurumsal açık arşivler konusuna özellikle değinilmelidir. Danışma kütüphanecilerinin kurumsal açık arşivler konusunda önemli bir rol üstlenebileceği belirtilmektedir. Bu çerçevede yapılabilecekler şu şekilde sıralanabilir:

- Kurumsal açık arşiv politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına destek olmak
- Kurumsal açık arşivlerin kullanıcı arayüzünün etkili ve kullanıcı dostu olarak tasarlanmasına yardımcı olmak
- Kurum bünyesindeki kişisel arşivleme etkinliklerini belirlemeye yardımcı olmak
- Kurumdaki araştırmacıları kendi alanlarına yönelik olarak kurumsal açık arşiv oluşturma ve kullanımı konusunda teşvik etmek
- Araştırmacıları telif hakları ve yayıncıların son baskı politikaları konusunda bilgilendirmek
- Gerektiğinde öğretim üyeleri için dijital kaynak sağlanmasına yardımcı olmak
- Kurumsal açık arşivlere yüklenecek kaynakların metadatalarının, konu başlıklarının vb. oluşturulmasında görev almak
- Kurumsal açık arşivler hakkında bilgilendirici ve teşvik edici dokümanlar oluşturmak
- Kullanıcıları kurumsal açık arşiv kullanımı konusunda eğitmek
- Kullanıcılara kurumsal açık arşivlere yönelik olarak kurumsal açık arşivler üzerinden özel danışma hizmeti vermek (Bailey, 2005, s. 265-266).

Kurumsal açık arşivlerin yapılandırılması sürecinde yerel gereksinimlere bağlı olarak koleksiyon geliştirme uzmanları, kataloglama/metadatalar personeli, e-kaynak kütüphanecileri, özel kaynak kütüphanecileri/arşivcileri de görev alabilmektedir (Bailey, 2006). Kuşkusuz kütüphanecilerin kurumsal açık arşivler bağlamında yukarıda sıralananları yapabilmeleri belirli beceri ve yetenekleri gerektirmektedir. Bu çerçevede kütüphanecilerin açık erişim sürecinde sahip olması gereken nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

- Kütüphaneciler araştırmacılarla başarılı bir şekilde iletişim kurabilmeli, onlara açık erişim yayıncılığının önemini anlatabilmelidirler. Bu çerçevede kullanılan iletişim dili ve kullanıcıların dilinden anlayabilmek önemlidir.
- Kütüphane birimler arası ilişkilerin etkinliği ve genişliği konusunda diğer akademik birimlere nazaran daha şanslıdır. Kütüphanecilerin açık erişim konusunda ileride ortaya çıkabilecek yeni gereksinimleri de dikkate alarak bu ilişkilerini iyi tutmaları gereklidir.
- Kütüphaneciler açık erişimin finansmanı konusunda ülke çapında yapılacak abonelik anlaşmaları vb. araçlardan yararlanabilmelidir.
- Açık erişim sürecinde kütüphaneciler özellikle web ölçekli olarak metadataların oluşturulması ve yönetilmesi, bağlantılı veri (linked data) ve koruma gibi konularda beceri sahibi olmalıdır.
- Kütüphaneciler birlikte çalışma ve paylaşma becerilerine sahip olmalıdır. Bu bağlamda kütüphanecileri veya dijital arşivleri paylaşmak, konsorsiyum düzeyinde lisanslama uygulamaları gibi çalışmalar yapılabilir.
- Değişen eğitim ve bilgi ortamında kütüphaneciler daha çarpıcı ve verimli çalışmalar yürüterek kullanıcılara daha iyi hizmet sunabilmelidir (Harris, 2012, s. 11-12).

Yöntem

Araştırmanın soruları şu şekilde sıralanabilir:

- Bilgi profesyonellerinin açık erişim hakkındaki bilgi düzeyleri nedir?
- Bilgi profesyonelleri açık erişimin avantajları ve gelişimine yönelik stratejiler için ne düşünmektedir?
- Bilgi profesyonellerinin kurumsal açık arşivlerde oynadığı roller nedir?
- Bilgi profesyonelleri açık erişim konusunda rol üstlenmeye istekli midir?

Anılan soruların cevabını bulmak için literatürden yararlanılarak biri açık uçlu olmak üzere 25 soru hazırlanmış ve Google Drive üzerinden bir elektronik anket oluşturulmuştur. Hazırlanan anket öncelikle H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde üç araştırma görevlisine uygulanmıştır. Gelen geribildirimlere dayalı olarak ankete son şekli verilmiştir. Üniversite ve araştırma kütüphanecilerinin özellikle kurumsal açık arşivler bağlamında açık erişim konusundaki farkındalıklarının yüksek olabileceği varsayımından hareketle anketin Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK) üyelerine uygulanması amaçlanmıştır. ÜNAK'tan üyelerinin e-posta adresleri talep edilmiş ve Dernekten ÜNAK Protokol listesi elde edilmiştir. Listede bölümler, üniversite kütüphaneleri, kişiler, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, ULAKBİM, ANKOS, TKD, Türk Kütüphaneciliği Editör Grubu, Okul Kütüphanecileri Derneği, Türk Arşivciler Derneği, Avrasya Kütüphaneciler Birliği ve Şirketler başlıkları altında toplam 584 e-posta adresi yer almaktadır. 8 Nisan 2013 tarihinde 584 e-posta adresine gönderilen anket 564 e-posta kutusuna ulaşmıştır. 25 Nisan itibarıyla 77 kişinin yanıtladığı anket, katılım sayısını artırabilmek amacıyla aynı e-posta adreslerine 25 Nisan'da tekrar gönderilmiş ve daha önceden anketi yanıtlayanların e-posta mesajını dikkate almamaları gerektiği vurgulanmıştır. 4 Mayıs 2013 tarihinde yayından kaldırılan anketi 99 kişi yanıtlamıştır. Ankete geri dönüş oranı %17,55'tir. Bulguların değerlendirilmesinde PASW Statistics 18ve Microsoft Excel 2013 yazılımları kullanılmıştır.

Katılımcılara öncelikle çalıştıkları kurum adı ve kütüphanede çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Bu bağlamda elde edilen bulgular katılımcıların kütüphanede çalışıp çalışmadıklarına göre "kütüphaneciler" ve "diğer bilgi profesyonelleri" olarak gruplandırılarak verilmiştir. Böylece uygulamacı olarak çalışan kütüphaneciler ile alanın daha çok kuramsal ve farklı bir boyutunda yer alan akademisyenler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, bilgi hizmetleri alanındaki firma çalışanları ve diğerlerinin bir bütün olarak konuya bakışını karşılıklı olarak değerlendirebilmek amaçlanmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Ankete verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcılara ilişkin aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Katılımcıların;

- %83,7'si üniversitelerde %16,3'i ise diğer kurum ve kuruluşlarda çalışmaktadır.
- %62,6'sını kütüphanede çalışanlar, %37,4'ü ise diğer kurum/birimlerde çalışanlar (akademisyenler, Kültür ve Turizm Bakanlığında, bilgi hizmetleri alanındaki firmalarda çalışanlar vd.) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılanların yarısından fazlasının üniversite kütüphanecileri olduğu görülmektedir.

Tablo.1 Bilgi profesyonellerinin kurumlarında açık arşiv bulunma durumu

Kurumunuzun açık erişim arşivi var mı?	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Üniversitede çalışanlar	55	67,1	27	32,9	82	100
Diğer kurumlarda çalışanlar	6	35,3	11	64,7	17	100
Toplam	61	61,6	38	38,4	99	100

Tablo 1'de görülebileceği üzere ankete katılan bilgi profesyonellerinin yarısından fazlasının (%61) görev yapmakta olduğu kurumda açık erişim arşivi bulunmaktadır. Açık arşivlerin çoğunlukla üniversiteler bünyesinde yapılandırıldığı düşünüldüğünde üniversite çalışanlarının kurumlarında açık erişim arşivi bulunma durumunu gösteren rakamlar anlamlı gözükmemektedir.

Tablo.2 Bilgi profesyonellerinin açık arşivlerde görev almaya isteklilikleri

Kurumunuzda açık arşiv kurulması düşünülürse görev almak ister misiniz?	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kütüphaneciler	23	88,5	3	11,5	26	100
Diğer bilgi profesyonelleri	7	58,3	5	41,7	12	100
Toplam	30	78,9	8	21,1	38	100

Çalıştıkları kurum bünyesinde herhangi bir açık arşiv bulunmayan katılımcıların büyük çoğunluğu (%78,9) kurumlarında bir açık arşiv kurulması halinde görev almak istemekte, %21'i ise istememektedir.* Bu durum bilgi profesyonellerinin açık erişim hareketinde rol üstlenmeye istekliliklerini göstermesi bakımından önemlidir. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%88,5) bu konuda istekli iken, diğer kurum ve kuruluşlarda çalışan bilgi profesyonellerinin bu konudaki isteklilik oranı %58,3'te kalmaktadır.

Tablo.3 Bilgi Profesyonellerinin açık erişim kullanımı

Aşağıdakilerden hangisini/hangilerini kullandınız?	Kütüphaneciler		Diğer bilgi profesyonelleri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları	53	89,8	31	86,1	84	88,4
Türk Kütüphaneciliği dergisi arşivi	40	67,8	33	89,2	73	76
Directory of Open Access Journal (DOAJ)	45	76,3	26	70,3	71	74
Bilgi Dünyası dergisi arşivi	35	59,3	31	83,8	66	68,8
Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemi	31	52,5	15	40,5	46	47,9

Bilgi profesyonellerinin açık erişim arşivlerini kullanma oranlarının verildiği Tablo 3'te en çok kullanılan açık erişim kaynağının ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları (%88,4) olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla Türk Kütüphaneciliği dergisi arşivi (%76), DOAJ (74), Bilgi Dünyası dergisi arşivi (%68,8) ve Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemidir (%47,9). ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları hem kütüphaneciler (%89,8) hem de diğer bilgi profesyonellerinin (%86,1) en çok kullandığı kaynak olma özelliği gösterirken, Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemi genel toplamda en az kullanılan açık erişim kaynağı olmuştur. Bu durumun Mitos Ulusal Açık Erişim Sisteminin diğer açık erişim arşivlerine göre daha yeni bir yapı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Öte yandan bir kurumsal açık arşiv sistemi olarak Mitos'un bu kadar az kullanılması Türkiye'de bilgi profesyonelleri arasında kurumsal açık arşiv farkındalığının henüz tam olarak yerleşmediği şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca kuşkusuz Mitos'ta kütüphanecilik ve bilgilim literatürüne ait çalışmaların sıralanan diğer açık arşivlere göre sayıca az olması da bu durumun ortaya çıkmasında etken olmuştur.

* Anket "Kurumunuzun açık erişim arşivi var mı?" şeklindeki 3. soruya "evet" yanıtı verenleri otomatik olarak 5. soruya, "hayır" yanıtı verenleri ise 4. soruya yönlendirecek şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla "Kurumunuzda açık arşiv kurulması düşünülürse görev almak ister misiniz?" şeklindeki 4. soruyu yalnızca 3. soruya "hayır" yanıtı veren 38 kişi yanıtlamıştır.

Tablo.4 Bilgi profesyonellerinin açık erişim yazılım ve projeleri hakkındaki bilgisi

Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında bilginiz var?	Kütüphaneciler		Diğer bilgi profesyonelleri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Açık Dergi Sistemleri (OJS)	38	66,7	32	91,4	70	76,1
DSpace yazılımı	37	69,9	24	68,6	61	66,3
OpenAIREplus Projesi	39	68,4	21	60	60	65,2
Açık Konferans Sistemleri (OCS)	24	42,1	26	74,3	50	54,3
MedOANet Projesi	32	56,1	17	48,6	49	53,3
EPrints yazılımı	24	42,1	21	60	45	48,9
Greenstone yazılımı	6	10,5	11	31,4	17	18,5
Fedora yazılımı	8	14	6	17,1	14	15,2

Tablo 4'te görüldüğü gibi bilgi profesyonellerinin açık erişimle ilgili olarak en çok bilgi sahibi olduğu yazılım Açık Dergi Sistemleri (OJS) (%76,1) iken en az bilgi sahibi oldukları ise Fedora'dır (%15,2). Projeler bağlamında ise OpenAIREplus Projesi hakkında bilgi sahibi olma oranının (%65,2) MedOANet Projesine göre (%53,3) daha yüksek olduğu görülmektedir. Genel olarak bilgi profesyonellerinin yarısından fazlası yaygın olarak kullanılan yazılımlar ve güncel projelere ilişkin bilgi sahibidir. Bu durum bilgi profesyonellerinin açık erişime ilişkin gündemi takip ettiklerini ve popüler açık erişim yazılımlarına aşina olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Kuşkusuz bu tablonun oluşmasında son yıllarda ANKOS AEKA Grubunun çalışmalarının büyük katkısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo.5 Bilgi profesyonellerinin açık erişim eğitimi konusundaki isteklilikleri

Açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konusunda eğitim almak ister misiniz?	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kütüphaneciler	52	83,9	10	16,1	62	100
Diğer bilgi profesyonelleri	22	59,5	15	40,5	37	100
Toplam	74	74,7	25	25,3	99	100

Genel olarak bilgi profesyonellerinin büyük çoğunluğu (%74,7) açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konusunda eğitim almaya istekli bir tutum ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşım bilgi profesyonellerinin açık erişim hareketini benimsediği yargısını güçlendirmektedir. Öte yandan kütüphanecilerin diğer bilgi profesyonellerine göre bu konuda daha istekli olduğu göze çarpmakla birlikte, onlar uygulamacı olarak çalıştıkları için bu durum doğal karşılanmalıdır. Çünkü özellikle kurumsal açık arşivler bağlamında kütüphanecilerin yapabilecekleri birçok çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte akademisyenlerin, bakanlık ve bilgi hizmeti alanındaki firma çalışanı ve diğer kurum ve kuruluşlarda görev yapmakta olan bilgi profesyonellerinin bu konudaki isteksizlik orana (%40,5) azımsanmayacak derecededir. Bu durum kütüphanecilerin aksine diğer bilgi profesyonellerinin açık erişim konusunda eğitime ihtiyacı bulunmadığı şeklinde yorumlanacağı gibi açık erişim hareketine mesafeli tutuma da bir işaret olarak kabul edilebilir.

Tablo.6: Bilgi profesyonellerinin açık erişimin avantajlarına ilişkin görüşleri

Açık erişimin avantajları		Kütüphaneciler		Diğer bilgi profesyonelleri	
		AO	ss	AO	ss
s.8	Açık erişim bilimsel araştırmalara ücretsiz erişilmesini sağlar	4,22	1,04	4,48	0,76
s.12	Açık erişim araştırma sonuçlarının daha hızlı duyurulmasını sağlar	4,14	1,90	4,27	0,96
s.14	Açık erişim bilimsel araştırmalara kolay erişilmesini sağlar	4,29	0,94	4,48	0,65
s.20	Açık erişim bilimsel araştırmaların etkisini artırır	4,11	0,99	4,21	0,88
s.22	Açık erişim araştırmacıların çalışmalarını web sayfalarında vb. arşivlemesini olanaklı kılar	3,98	0,94	4,10	0,80

Katılımcıların açık erişimin avantajlarına ilişkin verilen ifadelerle verdikleri yanıtlar yönelik aritmetik ortalama (AO) ve standart sapma (ss) değerleri Tablo 6'da verilmektedir. AO değerleri göz önüne kütüphaneciler ve diğer bilgi profesyonellerinin açık erişimin avantajları ile ilgili verilen ifadelerle ağırlıklı olarak katıldıkları görülmektedir. Bu durum bilgi profesyonellerinin açık erişimin avantajları konusunda genel olarak paralel düşündüğünü de göstermektedir. Ayrıca yanıtlar bilgi profesyonellerinin açık erişimin en büyük avantajları olarak bilimsel araştırmalara ücretsiz erişimi ve araştırma sonuçlarının kolay erişim sağlaması olarak gördüğünü göstermektedir. Açık erişimin araştırmacıların çalışmalarını kişisel arşivlemesine olanaklı kıldığını belirten 22. soruya verilen yanıtlar her iki grup için de en düşük oranlar olması (AO: 3,98; AO: 4,10) dikkat çekicidir. Bu durum bilgi profesyonellerinin kişisel arşivleme konusundaki farkındalık düzeylerinin açık erişimin diğer avantajlarına göre daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo.7 Bilgi profesyonellerinin açık erişimin gelişimine ilişkin görüşleri

Açık erişimin gelişimi		Kütüphaneciler		Diğer bilgi profesyonelleri	
		AO	ss	AO	ss
s.10	Araştırmacıların bilgi teknolojisi kullanım becerilerinin yetersiz olması açık erişim kullanımlarını olumsuz etkiler	3,56	1,06	3,70	1,07
s.13	Araştırmacıların çalışmalarını açık arşivlere yüklemelerinin atamalar için zorunlu kılınması açık erişimin gelişimini sağlar	4,01	1,09	3,89	1,19
s.16	Açık erişimli dergilerin sayısının artması açık erişimin gelişimini hızlandırır	4,11	1,00	4,40	0,68
s.17	Çalışmalarını açık arşivlere yükleyen araştırmacıların ödüllendirilmesi açık erişimin gelişimini sağlar	4,12	1,03	4,21	0,94
s.23	Kurumsal açık arşiv çalışmalarının gelişimi açık erişimi olumlu etkiler	4,14	0,95	4,43	0,55
s.24	Teknik altyapının yetersiz olması açık arşivlerin gelişimini engeller	4,01	1,12	4,29	0,74

Bilgi profesyonellerinin açık erişimin gelişimine ilişkin ifadelerle verdikleri yanıtların AO değerleri genel olarak açık erişimin gelişimindeki olumlu ve olumsuz etkenler konusunda kütüphaneciler ve diğer bilgi profesyonellerinin benzer düşündüğünü göstermektedir. Her iki grup kurumsal açık arşiv çalışmalarının açık erişimin gelişimini olumlu etkilediğine katılırken (AO: 4,14; AO: 4,43), benzer biçimde araştırmacıların bilgi teknolojisi becerilerinin açık erişim kullanımlarını olumsuz etkilediğine katılma oranı (AO: 3,56; AO: 3,70) diğer yargılara nazaran daha düşük düzeydedir. Bu durum açık erişimin gelişiminde bilgi teknolojisi becerilerinin öneminin sıralanan diğer unsurlara göre daha düşük önem düzeyine sahip olduğu algısını ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Bilgi profesyonellerin açık erişimde roller ve sorumluluklara ilişkin görüşleri

Roller ve Sorumluluklar		Kütüphaneciler		Diğer bilgi profesyonelleri	
		AO	ss	AO	ss
s.9	Kütüphaneciler açık erişimin hayata geçirilmesinden sorumludur	3,70	0,99	4,16	0,83
s.11	Açık erişimin gelişiminden devlet sorumludur	3,53	1,06	3,21	1,08
s.15	Kütüphaneciler araştırmacıları açık erişim konusunda bilinçlendirir	4,11	0,97	4,05	0,84
s.18	Kütüphaneciler araştırmacıları açık arşivlerin kullanımı konusunda eğitir	3,90	1,08	3,83	0,86
s.19	Kurumsal açık arşiv oluşturmak kütüphanenin sorumluluğudur	3,58	0,98	3,70	1,05
s.21	Kütüphaneciler açık erişim hareketinin savunucularıdır	3,87	1,10	3,86	0,94

Açık erişimde roller ve sorumluluklara ilişkin sorular ve yanıtların AO ve standart sapma değerleri Tablo 8'de verilmektedir. Bilgi profesyonellerinin yanıtları açık erişimin avantajları ve gelişimi konularındaki diğer soru gruplarında olduğu gibi roller ve sorumluluklara ilişkin sorularda da birbirine yakın oranda gerçekleşmiştir. Kütüphanecilerin açık erişimin hayata geçirilmesinden sorumlu olduğuna ilişkin 9. soruya aralarında akademisyenlerin de bulunduğu diğer bilgi profesyonelleri tarafından verilen yanıtların AO değerinin (4,16) kütüphanecilerin yanıtlarının AO değerine (3,70) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum akademisyenlerin açık erişimde kütüphanecilerin sorumluluğunu kütüphanecilere göre daha çok benimsediğine bir işaret olabilir. Kütüphanecilerin araştırmacıları açık arşivlerin kullanımı konusunda eğittiğine (AO: 4,11; AO: 4,05) ve açık erişim hareketinin savunucuları olduğuna (AO: 3,87; AO: 3,86) ilişkin yanıtlar sırasıyla diğer en yüksek değerlere sahiptir. Öte yandan açık erişimin gelişiminden devletin sorumlu olduğuna ilişkin 11. soruya verilen AO değerleri (AO: 3,53; AO: 3,21) kararsızlığın biraz üzerinde kalsa da bütün yanıtlar arasında en düşük değerlere sahip oluşu dikkat çekicidir. Bu sonuçlar bilgi profesyonellerinin açık erişimin gelişiminde devletten beklentilerinin düşük olduğunu ortaya koyarken açık erişim konusunda kendilerinin inisiyatif ve sorumluluk almaları gerektiğini düşündüklerini göstermektedir. Bununla birlikte kurumsal açık arşiv oluşturma kütüphanenin sorumluluğu olduğuna ilişkin 19. soruya verilen yanıtlar (AO: 3,58; AO: 3,70), katılıyorum'a yakın bir değer ifade etmekle birlikte başlangıçta bir çelişki olduğunu düşündürmektedir. Bilgi profesyonellerinin açık erişimdeki rollerini kabul edip kütüphanenin bu konudaki sorumluluğu olduğuna katılma oranının daha düşük olması, üniversite yönetiminin girişi ve desteği olmadan kütüphanenin bireysel çabası ile kurumsal açık arşiv oluşturma gücü olduğu gerçeğine dayandırılabilir. İlgili soruların hepsinde AO değerlerinin kararsızın üzerinde ve katılıyorum derecesinde çıkması genel olarak bilgi profesyonellerinin açık erişimde sorumluluklarını kabul ettiklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Katılımcıların açık erişim ilgili görüşlerini belirtebilmesi için yöneltilen açık uçlu soruda 16 kişi görüş bildirmiştir. Bunlar gruplandırılarak aşağıda verilmektedir:

- Ortak açık erişim merkezine yönelik beklentiler (2 kişi)
- Ulusal ve yerel düzeyde açık erişim politika ve stratejileri, birlikte çalışabilirlik ve standartların önemi (2 kişi)
- Açık erişimin dezavantajları (2 kişi)
- Açık erişimde üniversite yönetimlerinin önemi (2 kişi)
- Açık erişimle ilgili çalışma ve projelerinin artırılmasının önemi (2 kişi)
- Kütüphaneciler açık erişimle ilgilenmemelidir (2 kişi)
- Açık erişim konusundaki kavram kargaşası (1 kişi)
- Bilgi profesyonellerinin açık erişim konusunda çalışmalarının önemi (1 kişi)
- Kamu kaynaklarıyla üretilen bilimsel çalışmalar açık erişimli olmalıdır (1 kişi)
- Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemi ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanlarını açık erişimi tam olarak yansıtmaması (1 kişi)

Sıralanan görüşler genel olarak bilgi profesyonellerinin açık erişim konusundaki bilinç düzeyinin yüksekline işaret etse de bu konudaki kavram kargaşası ve fikir birliği yoksunluğunu da göstermektedir. Öte yandan kütüphanecilerin açık erişimle ilgilenmemesi gerektiğini savunan bir katılımcının “*Bence açık arşiv kütüphanecilerin bindiği dalı kesmek anlamına gelir*” yorumu dikkat çekicidir. Bu durum açık erişimin kütüphanelerin geleceği için tehdit oluşturduğu algısını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Sonuç

Bilgi profesyonellerinin açık erişime ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçları genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

- Çalışmaya katılan bilgi profesyonellerinin yarısından (%61,6) fazlasının görev yapmakta olduğu kurumda açık erişim arşivi bulunmaktadır.
- Kurumunun açık arşivi bulunmayan bilgi profesyonellerinin büyük çoğunluğu (%78,9) kurulması halinde açık arşivlerde görev almaya isteklidirler.
- Bilgi profesyonelleri ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları, Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası dergisi arşivi, Directory of Open Access Journal (DOAJ) ve Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemi arasından en çok ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları (%88,4), en az ise Mitos Ulusal Açık Erişim Sistemini (%47,9) kullanmaktadır.
- Bilgi profesyonelleri Açık Dergi Sistemleri (OJS), Açık Konferans Sistemleri (OCS, DSpace, EPrints, Greenstone, Fedora yazılımları ile OpenAIREplus ve MedOANet Projeleri arasından en çok Açık Dergi Sistemleri (OJS) (%76,1) hakkında, en az ise Fedora yazılımı hakkında (%15,2) bilgi sahibidir.
- Bilgi profesyonellerinin büyük bir çoğunluğu (%74,7) açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konusunda eğitim almaya isteklidir.
- Bilgi profesyonelleri açık erişimin bilimsel araştırmalara ücretsiz ve kolay erişim, araştırma sonuçlarının hızlı duyurulması ve etkisini artırması, kişisel arşivleme yönünden avantajlarını kabul etmektedirler.
- Bilgi profesyonelleri açık erişimin gelişiminde bilgi teknolojisi becerilerinin, araştırmacıların çalışmalarını açık arşivlere yüklemelerinin zorunlu kılınmasının, açık erişimli dergilerin sayısının artmasının, çalışmalarını açık arşivlere yükleyen araştırmacıların ödüllendirilmesinin, kurumsal açık arşiv çalışmalarının ve teknik altyapı koşullarının etkili olduğuna katılmaktadırlar.
- Bilgi profesyonelleri açık erişimin hayata geçirilmesi, savunulması konusunda sorumlulukları olduğunu ve kurumsal açık arşiv oluşturma kütüphanenin sorumluluğu olduğunu düşünmektedirler.

Çalışmanın genel sonucu olarak “bilgi profesyonellerinin açık erişim konusunda bilgi sahibi oldukları, istekli oldukları, rol ve sorumluluklarını kabul ettikleri” vurgulanabilir.

Açık erişim konusundaki yayınların, projelerin, eğitim ve çalıştayların sayısının artırılması bilgi profesyonellerinin açık erişimi daha çok benimsemesi ve farkındalıklarının artmasını sağlayarak açık erişim ve kurumsal açık arşivler konusunda daha etkin çalışmalar yürütmesini kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda şu öneriler sunulabilir:

- Mesleki ve bilimsel toplantılarda açık erişim konusuna ağırlık verilmeli, bu konuda çalıştaylar düzenlenmeli ve bildiriler özendirilmelidir. Bu çerçevede 2012 yılında düzenlenen Ulusal Açık Erişim Çalıştayı her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmelidir.
- Açık erişimin avantajları/dezavantajları ve bu konuda bilgi profesyonellerinin rollerini vurgulayan özellikle lisansüstü düzeyde bilimsel yayınlar üretilmesine ağırlık verilmelidir.
- Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri ve bilgi merkezleri ortak açık erişim projeleri yürütmelidir.
- Açık erişim konusunda etkin çalışmalar yürüten ANKOS AEKA çalışma grubu tarafından bilgi profesyonellerine yönelik olarak açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konularında uzaktan eğitim programları düzenlenmelidir.
- Kütüphaneciler her türlü ortamda açık erişim hareketinin savunuculuğunu yapmalı ve kendi kurumlarında açık erişim arşivi, açık ders malzemeleri oluşturma/destekleme ve gerekli hizmetleri sunma görevini yerine getirmelidir. Bu süreçte bilgi işlem, bilimsel araştırmalar birimi gibi idari birimlerin yanı sıra yönetim ile yakın ilişkiler geliştirerek çalışmak önemlidir.
- Bilgi ve belge yönetimi bölümleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, dernekler, üniversite yönetimleri birlikte çalışarak Ulusal Açık Erişim Politikası oluşturulması için YÖK, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK ve politikacılar nezdinde güçlü lobi faaliyetlerinde bulunmalıdır.

Teşekkür

Anketin tasarlanmasında yardımcı olan Doç. Dr. Umut Al'a; bulguların analiz edilmesinde yardımcı olan Leila Hashempour ve Güleda Doğan'a teşekkür ederim.

Kaynakça

- ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler. (2012). 20 Nisan 2013 tarihinde <http://acikerisim.ankos.gen.tr/> adresinden erişildi.
- Bailey, C. W. Jr (2006). Open Access and Libraries. (Preprint 1/11/06). 4 Mayıs 2013 tarihinde <http://digital-scholarship.org/cwb/OALibraries2.pdf> adresinden erişildi
- Bailey, C. W. Jr (2005). The role of reference librarians in institutional repositories. *Reference Services Review*, 33(3), 259-267.
- Björk, B.-C. (2004). Open access to scientific publications - an analysis of the barriers to change?. *Information Research*, 9(2). 14 Mart 2013 tarihinde <http://information.net/ir/9-2/paper170.html> adresinden erişildi.
- Cassella, M. ve Morando, M. (2012). Fostering new roles for librarians: skills set for repository managers — results of a survey in Italy. *Liber Quarterly*, 21(3/4), 407-428.
- Coşkun, C., Bayram, Ö., Holt, İ. ve Karasözen, B. (2006). Açık Erişim'le değişimi yaratın: bilimsel bilgiye erişimdeki engelleri kaldırmak elinizde. 27 Nisan 2013 tarihinde <http://acikerisim.ankos.gen.tr/belgeler/acikerisim.pdf> adresinden erişildi.
- Gürdal, G., Türkdüvan, A. Kutlutürk, L., Çelik, S., Keten, B. ve Moral, A. (2012). Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Grubu sunumu: "Türkiye'de açık erişim ve OpenAIREplus Projesi. (sunuş). *ANKOS 12. Yıllık toplantısı, 26-28 Nisan 2012, Fırat Üniversitesi*.
- Dilek-Kayaoğlu, H. (2006). Açık Erişim kavramı ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için anlamı. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1), 29-60.
- Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010). Bilimsel bilginin görünürlüğü: Hacettepe Üniversitesi'nde açık erişim farkındalığı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 63-93.
- Ertürk, K. L. (2008). *Türkiye'de bilimsel iletişim: bir açık erişim modeli önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Ghosh, M. (2011). Advocacy for open access: a selected review of the literature and resource list. *Library Hi Tech News*, 28(2), 19-23.
- Ghosh, M. (2009). Information professionals in the Open Access Era: the competencies, challenges and new roles. *Information Development*, 25(1), 33-41. doi: 10.1177/0266666908098075
- Harris, S. (2012). *Moving towards an open access future: the role of academic libraries: A report on a roundtable commissioned by SAGE, in association with the British Library*. Sage Publications. 4 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.uk.sagepub.com/repository/binaries/pdf/Library-OAReport.pdf> adresinden erişildi.
- Holt, İ., çev. (2006). *Bilimsel bilgiye açık erişim*. 27 Nisan 2013 tarihinde [http://acikerisim.ankos.gen.tr/belgeler/bilimsel bilgiye acik erisim.pdf](http://acikerisim.ankos.gen.tr/belgeler/bilimsel_bilgiye_acik_erisim.pdf) adresinden erişildi.
- Mullen, L. B. (2011). Open Access and the practice of academic librarianship: strategies and considerations for "front line" librarians. (bildiri). *32nd IATUL Conference*, May 29 - June 2, 2011 in Warsaw (Poland). 4 Mayıs 2013 tarihinde http://www.bg.pw.edu.pl/iatul2011/proceedings/ft/Bowering-Mullen_L.pdf adresinden erişildi.
- Okoye, M. O. ve Ejikeme, A. N. (2011). Open Access, Institutional repositories, and scholarly publishing: the role of librarians in South Eastern Nigeria. *Library Philosophy and Practice* (e-dergi). 4 Mayıs 2013 tarihinde <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1644&context=libphilprac> adresinden erişildi.
- Pinfield, S. (2008). Libraries and Open Access: the implications of Open-Access publishing and dissemination for libraries in higher education Institutions. R. Earnshaw ve J. Vince (Ed.), *Digital convergence – Libraries of the future* içinde (s. 119-134). Springer. (Yayıncının izniyle yeniden üretilen kitap içi bölüm)
- Polat, C. (2006). Bilimsel Bilgiye Açık Erişim ve Kurumsal Açık Erişim Arşivleri. A.Ü. *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (37): 53-80.
- Tonta, Y. ve Ertürk, K. L. (2005). Bilimsel bilgiye açık erişim: Hacettepe açık arşiv uygulaması. (sunuş). *10. Türkiye’de İnternet Konferansı*, 9-11 Aralık 2005, İstanbul.
- Velterop, J. (Jan) JM. (2005). *Open Access publishing and scholarly societies: a guide*. New York: Open Society Institute.

Ek 1:

Bilgi Profesyonellerinin Açık Erişim Hakkındaki Görüşleri

Bu anketin amacı, bilgi profesyonellerinin açık erişim ve kurumsal açık arşivler hakkındaki görüşlerini değerlendirmektir. Çalışmanın başarıya ulaşabilmesi için vereceğiniz yanıtlar önem taşımaktadır.

Anket ve anket sonucunda elde edilen bulgular hakkında bilgi almak isterseniz Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nden Arş. Gör. Ömer Dalkıran ile 0312 297 82 00 / 124 numaralı telefon veya omerdalkiran@hacettepe.edu.tr e-posta adresinden iletişime geçebilirsiniz.

* Gerekli

1. Çalıştığınız kurumun adını yazınız. *

2. Kütüphanede mi çalışıyorsunuz? *

- ☐ Evet
☐ Hayır

3. Kurumunuzun açık erişim arşivi var mı? *

- ☐ Evet
☐ Hayır

* Gerekli

4. Kurumunuzda açık arşiv kurulması düşünülürse görev almak ister misiniz? *

- ☒ Evet
☐ Hayır

* Gerekli

5. Aşağıdakilerden hangisini/hangilerini kullandınız?

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

- ☒ Türk Kütüphaneciliği dergisi arşivi
☐ Directory of Open Access Journal (DOAJ)
☐ Bilgi Dünyası dergisi arşivi
☐ MİTOS Ulusal Açık Erişim Sistemi
☐ ULAKBİM Ulusal Veri Tabanları

6. Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında bilginiz var?

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

- ☐ DSpace yazılımı
☐ OpenAIREplus Projesi
☐ Fedora yazılımı
☐ Açık Dergi Sistemleri (Open Journal Systems - OJS)
☐ Greenstone yazılımı
☐ MedOANet Projesi
☐ EPrints yazılımı
☐ Açık Konferans Sistemleri (Open Conference Systems - OCS)

7. Açık erişim/kurumsal açık arşiv oluşturma konusunda eğitim almak ister misiniz? *

- ☐ Evet
☐ Hayır

Aşağıdaki ifadelerden size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz *

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
8. Açık erişim bilimsel araştırmalara ücretsiz erişilmesini sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
9. Kütüphaneciler açık erişimin hayata geçirilmesinden sorumludur	☐	☐	☐	☐	☐
10. Araştırmacıların bilgi teknolojisi kullanım becerilerinin yetersiz olması açık erişim kullanımlarını olumsuz etkiler	☐	☐	☐	☐	☐
11. Açık erişimin gelişiminden devlet sorumludur	☐	☐	☐	☐	☐
12. Açık erişim araştırma sonuçlarının daha hızlı duyurulmasını sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
13. Araştırmacıların çalışmalarını açık arşivlere yüklemelerinin atamalar için zorunlu kılınması açık erişimin gelişimini sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
14. Açık erişim bilimsel araştırmalara kolay erişilmesini sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
15. Kütüphaneciler araştırmacıları açık erişim konusunda bilinçlendirir	☐	☐	☐	☐	☐

16. Açık erişimli dergilerin sayısının artması açık erişimin gelişimini hızlandırır	☐	☐	☐	☐	☐
17. Çalışmalarını açık arşivlere yükleyen araştırmacıların ödüllendirilmesi açık erişimin gelişimini sağlar	☐	☐	☐	☐	☐
18. Kütüphaneciler araştırmacıları açık arşivlerin kullanımını konusunda eğitir	☐	☐	☐	☐	☐
19. Kurumsal açık arşiv oluşturmak kütüphanenin sorumluluğudur	☐	☐	☐	☐	☐
20. Açık erişim bilimsel araştırmaların etkisini artırır	☐	☐	☐	☐	☐
21. Kütüphaneciler açık erişim hareketinin savunuculardır	☐	☐	☐	☐	☐
22. Açık erişim araştırmacıların çalışmalarını web sayfalarında vb. arşivlemesini olanaklı kılar	☐	☐	☐	☐	☐
23. Kurumsal açık arşiv çalışmalarının gelişimi açık erişimi olumlu etkiler	☐	☐	☐	☐	☐
24. Teknik altyapının yetersiz olması açık arşivlerin gelişimini engeller	☐	☐	☐	☐	☐

Katılımınız için teşekkür ederim. - Ömer Dalkıran

25. Açık erişim ile ilgili eklemek istediğiniz başka hususlar varsa belirtiniz.

Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemleri

E.Erdal AYDIN, R. Burak GÖKSOY*

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve kurumsal bakış açılarının değişmesiyle birlikte “serbest erişim ve sınırsız kullanım” (PLOS, 2005) olarak tanımlanan açık erişim dünyada ve ülkemizde sürekli bir gelişim süreci içerisinde. Açık erişim materyalleri olarak sunulan bilimsel kaynak ve formatlardaki çeşitlenme farklı platformların kullanılmasını da gerekli kılmıştır. Açık erişim sistemlerine alt yapı unsuru olan açık kaynak kodlu yazılımlar bilgi erişim hizmetlerinde de yankı bulmuş; açık ders malzemeleri, açık dergi sistemleri, kurumsal açık erişim arşivler vb. uygulamalar için kullanım imkanı sunmuştur. Türkiye’de 2005 yılı başlarında ilk olarak üniversitelerde ortaya çıkan açık erişim ve kurumsal arşivler yine üniversitelerin kütüphaneleri ve bilgi merkezleri öncülüğünde ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Ankara Üniversitesi, açık arşiv girişimine 2001 yılında akademisyenlerin bilimsel çalışmalarının yer aldığı basılı dergilerinin elektronik kopyalarını web sayfası üzerinde tam metin hizmete açarak başlamıştır (Atılğan, 2006). Ankara Üniversitesi, açık kaynak kodlu yazılımlardan da yararlanarak kendi açık erişim sistemleri ile birlikte dermesini de her geçen gün zenginleştirmekte ve geliştirmektedir.

Bu çalışmada kavramsal olarak açık erişim olgusu üzerinde durulacak, dünyada ve Türkiye’de başlıca uygulama alanları belirtilecek ve odak noktası olarak Ankara Üniversitesi açık erişim sistemleri ile açık kaynak kodlu yazılım kullanılarak geliştirilen hizmetler tanıtılacak ve uygulamalardan örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Açık erişim, Açık kaynak kodlu yazılımlar, Açık arşiv.*

Giriş

Açık Erişim Nedir?

Özellikle 1990’lı yılların ortalarındandır birçok açık erişim tanımı ve tartışması yapılmış olsa da bugün en çok bilinen haliyle açık erişim, 2002 yılında yayımlanan Budapeşte Açık Erişim İnisiyatifi bildirisinde “Bilimsel literatürün internet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, dizinlenebilir, tam metne bağlantı verilebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir biçimde kamuya ücretsiz açık olması.” biçiminde tanımlanmıştır. (<http://acikerisim.ankos.gen.tr>)

Açık erişimin temelinde bilimsel yazına ücretsiz ve sınırsız erişimin sağlanması fikri yatmaktadır. Buna göre açık erişim kavramı bilim camiasının ve kamunun gittikçe artmakta olan üretim ve tüketim ihtiyaçlarını finansal, teknik ve yasal bariyerleri olmaksızın gidermeyi amaçlamaktadır.

Budapeşte Açık Erişim İnisiyatifi tanımına ek olarak 2003 yılında Amerika’da Huges Tıp Enstitüsü’nde yapılan toplantı sonucunda “Bethesda Bildirimi” adı verilen uzlaşi metnine göre açık erişim tanımı şu şekildedir;

Yazar(lar) ve telif hakkı sahibi (sahipleri), tüm kullanıcılara [eserlerine] ücretsiz, geri alınamaz, dünya çapında, sürekli erişim hakkını ve [eseri] çoğaltma, kullanma, dağıtma, aktarma ve kamuya gösterme, [ayrıca] kaynağını tam vermek koşuluyla, sorumluluğu üstlenilebilecek her

* Ankara Üniversitesi, Ankara. {eaydin@ankara.edu.tr, rburakgoksoy@gmail.com }

türlü amaç için herhangi bir dijital ortamda eserin türevlerini oluşturma ve dağıtma izni yanında, sınırlı sayıda kopyayı kişisel kullanım için basma hakkını verir.

Bir eserin tam bir sürümü, tüm ek materyalleriyle birlikte ve yanına yukarıda belirtilen izin belgesi de eklenerek, yayınından hemen sonra uygun bir standart elektronik formatta ve bir akademik kurum, bir bilim derneği, bir hükümet kuruluşu ya da yerleşik bir başka kurum tarafından desteklenen, açık erişimi, sınırsız dağıtımı, karşılıklı işlerliği ve uzun süreli arşivlemeyi gerçekleştirmeye çalışan en az bir çevrimiçi arşivde depolanır. (Afzali, 2009)

Bu bildiri metni Budapeşte Açık Erişim İnisiyatifi tanımına kişisel kullanım amacıyla sınırlı sayıda bulunan kopyayı basma hakkını eklemektedir. Ancak “Bethesda Bildirimi”ne ek olarak aynı yılın Ekim Ayı’ında Max Plank Kurumu tarafından Berlin’de düzenlenen toplantıda bildiri üzerinde değişiklik yapılmadan, belirli kavramlara açıklık ve net tanımlar getirmek amacıyla “Berlin Bildiri”si adı verilen bir metin üzerinde anlaşma sağlanır. Buna göre Velterop bu belgelerde 3 temel kesişme noktası belirler.

Bunlar;

- Bilimsel makalelere internet üzerinden ücretsiz erişim sağlanması.
- Kişilere, yazara doğru ve eksiksiz biçimde atıf yapmak koşuluyla, makaleleri kullanma, çoğaltma ve yayma izninin verilmesi.
- Makalenin, uygun bir elektronik formatta, uzun süreli olarak açık erişim ilkelerine uygun bir arşivde depolanması.

Bu çalışmada açık erişim kavramı ile amaçlanan öncelikle bilimsel makalelerin kişilere ‘ücretsiz’ olarak sunulmasıdır. Burada, kamu destekli de olsa askeri araştırmaların, patent alacak keşiflerin ya da kitap gibi telif ücreti alınacak yayınların açık erişim kavramı dışında tutulabileceği belirtilmelidir. Ayrıca, “ücretsiz” teriminden, hizmetin maliyetsiz olduğu değil, maliyetin kullanıcıya yansıtılmadığı anlaşılmalıdır.

Açık Erişim Ne Değildir?

Açık erişim yayınların lisanslı olmasını, hakemli yayıncılık, yayın sektörünü, yayından maddi kazanımı engellemez veya kendi kendine yayın yapma şartını hedef edinmez.

Açık Erişim Yöntemleri

Açık erişim sisteminin oluşturulması, derme durumu, teknolojik alt yapı, sistem yöneticileri ve kullanım amacına göre iki farklı yol ile gerçekleştirilebilir:

Yeşil Yol- “Kendi Arşivini Oluşturma ve Açık Erişim Arşivi”

Bu yöntem bilimsel eseri hazırlayan kişinin eser bir yayında yer almadan önce veya yer aldıktan sonra bilimsel ürünün elektronik arşive yerleştirilmesi veya elektronik ortamda (kişisel web sayfaları, bloglar, kurum web sayfaları vd.) yer alacak şekilde bir kaydının tutulmasıdır.

Kendi arşivini oluşturma yöntemi ile bir bilimsel kurumun düşünsel ürünlerinin saklanıp hizmet vermesi ve miras olarak da gelecek kuşaklara aktarılması için en kolay ve en verimli yapı olarak bu yöntem önerilebilir. Bu arşiv türünün bir başka önemli avantajı ise açık arşiv protokollerinin tarama motorlarının dizinleme yapmasına olanak vermesiyle birlikte web ortamında bulunabilirlik oranını önemli oranda arttırmasıdır. Bu sayede tarama motorlarını kullanan ancak bilimsel bilgi kaynaklarından haberdar olmayan genel internet kullanıcıları da bilimsel kaynaklarla erişim sağlamış olur.

Yeşil yol uygulamasının bilinen ilk örneği Massachusete Institute of Technology ve Hewlet Packard ortaklığı ile geliştirilen bir projenin ürünü olan Dspace’tir. Açık kaynak kodlu ve Java tabanlı olan bu yazılım, kurumsal açık erişim arşivlerini oluşturmak için en çok kullanılan yazılımdır. (OpenDOAR arama sayfası bilgileri-991 adet) Tematik açık arşiv örneği olarak Cornell Üniversitesi Kütüphanesi’nin hizmete sunduğu Arxiv adlı sistem gösterilebilir. Fizik, matematik, bilgisayar bilimleri alanlarında hizmet veren site 400.000’e yakın makaleyi erişime sunmaktadır. Ayrıca OpenDOAR adlı açık erişim siteleri dizininde içerik bakımından en yüksek skora ulaşan sistem Yeni Zelanda Ulusal Kütüphanesi’nin bir hizmeti olan Paper Past isimli bir arşiv sistemidir. Tarih ve arkeoloji alanlarında 2013-08-27 tarihi temel alınarak 37.438.730 tam metin makaleye erişim imkânı sağlamaktadır. Open DOAR sisteminde Türkiye için içerik sayısı temel alınarak yapılan taramalarda ise en çok içeriğe sahip sistem Ankara Üniversitesi Açık

Erişim sistemi olarak görünmektedir. 2013-08-27 tarihi temel alınarak yapılan aramalarda Ankara Üniversitesi skoru 24.139 olarak belirlenmiştir.

Altın Yol - “Açık Erişimli Dergiler”

Araştırmacıların çalışmalarını, hakem değerlendirmelerinin yapıldığı, editör kurullarına sahip ve nitelik olarak ticari dergilerle karşılaştırılabilecek dergilerde ücretsiz olarak yayımlatmasıdır.¹

İlk örnekleri 2000 yılında görülmekle birlikte sistematik olarak DOAJ'da kaydedilmeye 2002 yılı itibari ile başlamıştır. İlk yıllarda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin katkısıyla (15 dergi) kayıt altına alınmış toplam dergi sayısı dünyada toplam 36 iken 2013 yılında bu sayı 9905'tir.

Açık erişimli dergi yayıncılığına 2000 yılında başlayan ve 2004 yılında 4 dergi ile DOAJ'da yer alan Türkiye ise 2013 yılında 254 dergi sayısına erişmiştir².

Açık Erişim Sisteminin Yararları

Kuruma Yararları: Kurumda yürütülen araştırma faaliyetlerinin bilimsel, toplumsal ve ekonomik ilişkisini ortaya koyarak kurumun kamusal değerini arttıran bir göstergedir. Kurumsal bilgi birikiminin arşivlenmesinin diğer yararlılıkları da şöyle sıralanabilir:

- Kurumun görünürlüğünü ve saygınlığını artırır
- Kurumun finanse ettiği araştırma sonuçlarına erişim sınırlamasını ortadan kaldırır
- Kurumun finanse ettiği araştırmaları tekrar ücret ödeyerek ticari kaynaklardan satın almasını önler.

Araştırmacıya Yararları: Son yıllarda yapılan araştırmalar, tüm bilim dallarında, açık erişime sunulan araştırma sonuçlarının, geleneksel yayıncılık yolu ile sağlanacak atıf sayısı ile karşılaştırıldığında 2-3 kat daha fazla atıf aldığını göstermektedir.

- İnternet sayesinde araştırma sonuçlarına ücretsiz ve hızlı erişimi sağlar,
- Araştırma sonuçlarının daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlayarak araştırmanın etkisini (impact) artırır, daha fazla atıf alınmasını sağlar.
- Araştırma sonuçlarının başka bir araştırmaya temel oluşturmasını kolaylaştırır,
- Yapılan araştırmanın tekrarını önler,
- Araştırmacıya özgeçmiş oluşturmak gibi kariyere yönelik işlerde destek sağlar.

Topluma Yararları: Ticari dergi yayıncılığının tekelindeki iletişim kanalları tıkanan bilim dünyası, açık erişim yayıncılığı ve kurumsal arşivler sayesinde bu tıkanıklığa temel neden oluşturan fiyat ve erişim engellerini ortadan kaldırmaktadır.

- Araştırma sonuçlarının daha geniş kitlelerce kullanımı, toplumda üretimi artırarak ülke ekonomisine de kazanç sağlamaktadır.
- Bilimsel iletişimin gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlar.
- Entelektüel mirasın uzun vadeli saklanması ve korunmasını garanti eder.
- Dergileri satın almaya gücü olmayan fakir ülkelerdeki araştırmacıların bilimsel bilgiye erişimini sağlar.³

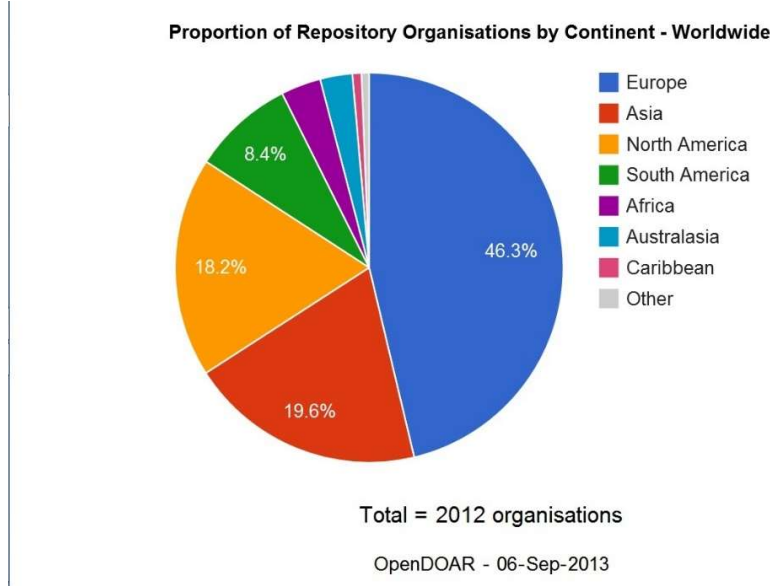
¹<http://acikerisim.ankos.gen.tr/acikerisimsozlugu.html>

² <http://www.doaj.org/doaj?func=journalsByCountry&cId=199&year=2013&uiLanguage=en>

³ <http://eprints.rclis.org/9568/1/KArehber20may.pdf>

Dünyada Açık Erişim

Dünyada açık erişim kavramı gittikçe yayılmakta ve açık erişim depoları her geçen yıl hızlı bir şekilde artmaktadır. 2005 yılında Open DOAR sistemine kayıtlı 128 depo bulunmakta iken 5 yıl sonra yani 2010 yılının son aylarında bu sayı 1814; bundan 3 yıl sonra ise 2403 adet depo sayısına erişmiştir.⁴

Şekil. 1 OpenDOAR 2013 Yılı Kıtalarla göre Kurumsal Arşiv Dağılımı

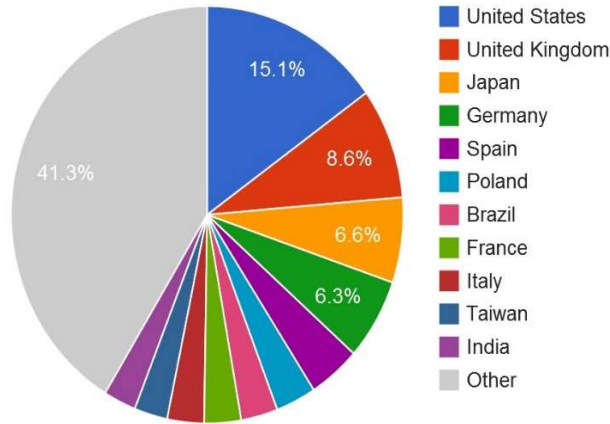
Gelinen noktada açık erişim depolarının dünya genelinde kıta dağılımına bakılacak olursa Avrupa kıtası kurumsal arşive sahip organizasyon sayısına göre yüksek bir skora sahiptir, dünya geneline oranla 931 kurumla %46,3'lük kesimi oluşturmaktadır.

Onu 395 adet kurumsal arşive sahip organizasyon ile Asya kıtası takip ederken ilk üçe giren son kıta 367 adet kurumsal arşive sahip organizasyon ile Kuzey Amerika kıtasıdır.

Kurumsal arşive sahip organizasyon ve açık erişim depoları ülkeler bazında incelenecek olursa lider ülkenin Amerika Birleşik Devletleri olduğu görülecektir.

⁴<http://www.opendoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&IID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=r.rDateAdded&orderby=&charttype=growth&width=600&height=350&caption=Growth%20of%20the%20OpenDOAR%20Database%20-%20Worldwide>

Proportion of Repository Organisations by Country - Worldwide

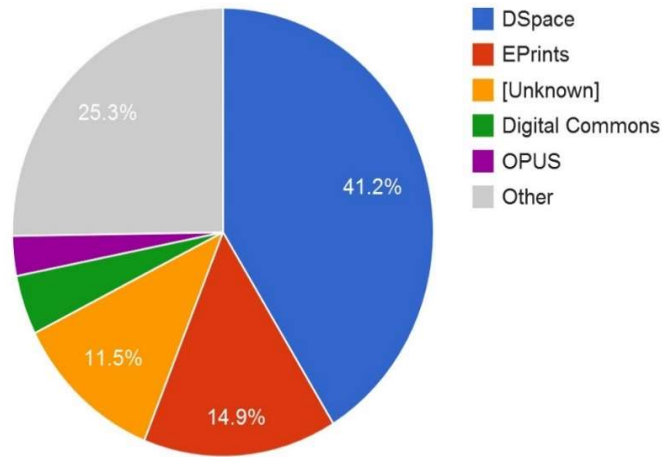

Total = 2012 organisations

Şekil. 2 OpenDOAR 2013 Yılı Ülkelere göre Kurumsal Arşiv Dağılımı

2013 yılı Eylül ayı rakamları ile kurumsal arşive sahip organizasyon sıralamasında ilk üçe giren ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri 303; Birleşik Krallık 173; Japonya ise 133 adet kurumsal arşive sahiptir.

Son olarak dünya genelinde kullanılan açık arşiv yazılımlarına bakılacak olursa:

Total = 2403 repositories

Şekil.3 OpenDOAR 2013 Yılı Açık Arşiv Yazılımlarının Dağılımı

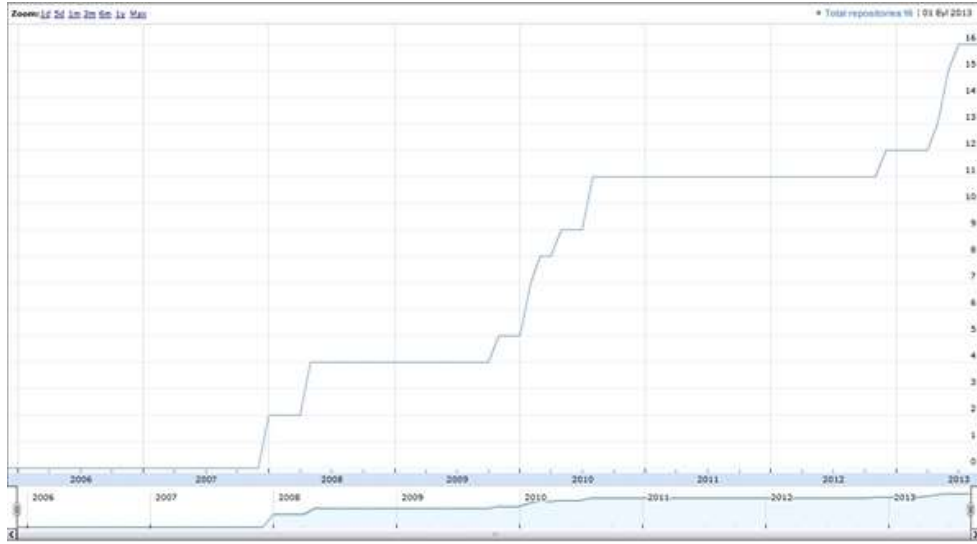
Dünya genelinde bulunan 2403 arşivin %41,2'lik kısmı açık kaynak kodlu bir yazılım olan DSpace kullanılarak oluşturulmuştur ve bu oran 991 adet depoya tekabül etmektedir.

Dünya genelinde açık erişim en çok kullanılan ikinci yazılım %14,9'luk oranla yine açık kaynak kodlu bir yazılım olan EPrints adlı yazılımdır ve bu oran 357 adet arşive tekabül etmektedir.

Son olarak tabloda bilinmeyen olarak görülen kesim çeşitli şirketlerin veya kurumların kendisine özel olarak oluşturduğu birçok yazılımı ifade etmektedir. Detaylı liste ve bilgiler için şu sayfa ziyaret edilebilir: <http://goo.gl/blZ55l>

Türkiye’de Açık Erişim

Açık arşiv kavramının dünyada hızlı gelişimi ve yayılımı Türkiye’de de etkisini göstermiş; üniversiteler arasında yayılma imkanına kavuşmuştur. Özellikle 2008 yılının başlarında açık erişim çalışmaları hız kazanmıştır.

Şekil.4 Yıllara göre OpenDOAR Türkiye Açık Arşiv Sayısı

2013 yılı itibariyle Türkiye Open DOAR sisteminde kayıtlı 16 tane kurumsal arşive sahiptir. Dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu sayı az olsa da gelişim hızı açısından önemli bir gelişme yaşanmış olup 2010 yılında 5 olan kurumsal arşiv sayısı 3 yılda 2 katından fazla artmıştır.

2013 Eylül ayı itibari ile Türkiye’deki kurumsal arşivlerin içerik sayısı açısından kıyaslaması yapıldığında Ankara Üniversitesi Açık Arşivi 24139 adet içerikle en çok skora sahip üniversitedir.

Bu sıralamada Ankara Üniversitesi’ni 16795 adet içerikle Sabancı Üniversitesi Araştırma Veri Tabanı takip etmektedir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Açık Erişim Sistemi ise 15632 adet içerikle ilk üçe giren son arşivdir.

Ankara University Archive System

Organisation: [Ankara University](#), Turkey
Description: This is an institutional repository providing access to the research output of the institution. Interface is available in Turkish and English. Full-texts may not be downloadable for all files on the English interface.
OAI-PMH: http://ackarsiv.ankara.edu.tr/services_oai2/
Software: MITOS
Size: 24139 items (2013-08-27)
Subjects: Multidisciplinary
Content: Articles; Conferences; Unpublished; Books; Learning Objects
Languages: Turkish; English
Policies: Metadata re-use policy explicitly undefined; Full data item policies explicitly undefined; Content policies explicitly undefined; Submission policies explicitly undefined; Preservation policies explicitly undefined
OpenDOAR ID: 1142 ; [Suggest an update for this record](#). Missing data is needed for: [Policies](#)
Link to this record: <http://opendoar.org/id/1142/>

Sabancı University Research Database

Organisation: [Sabancı University](#), Turkey
Description: This site is a university repository providing access to the publication output of the institution. Users may set up Atom and RSS feeds to be alerted to new content. The interface is in English. Some items are not available as full-text.
OAI-PMH: <http://research.sabanciuniv.edu/cgi/oai2>
Software: EPrints
Size: 16795 items (2013-08-27)
Subjects: Multidisciplinary
Content: Articles; Conferences; Theses; Unpublished; Books
Languages: English; Turkish
Policies: Metadata re-use policy explicitly undefined; Full data item policies explicitly undefined; Content policies explicitly undefined; Submission policies explicitly undefined; Preservation policies explicitly undefined
OpenDOAR ID: 1246 ; [Suggest an update for this record](#). Missing data is needed for: [Policies](#)
Link to this record: <http://opendoar.org/id/1246/>

Dokuz Eylül Üniversitesi Açık Erişim Sistemi (Dokuz Eylül University Open Archive System)

Organisation: [Dokuz Eylül Üniversitesi \(Dokuz Eylül University\)](#), Turkey
Description: This site provides access to the research output of the institution. Most full-text is provided via the institutions library service. In some cases the full-text is provided on an external site. The interface is available in Turkish and English.
Software: MITOS
Size: 15632 items (2013-08-27)
Subjects: Multidisciplinary
Content: Articles; Conferences; Theses; Books
Languages: Turkish; English; French; German
Policies: [Not yet analysed]

Şekil.5: OpenDOAR 2013 Yılı Türkiye Açık Arşiv İçerik Sıralaması

Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemleri

Ankara Üniversitesi köklü yayın geleneği olan bir üniversitedir. Aynı zamanda kültürel miras açısından da önemli kaynaklardan oluşan bir dermeye sahiptir. Bu kaynakların dijital ortama atılması ve hizmete sunulması yanında açık erişim ve kurumsal açık arşiv çalışmaları bilgi hizmetleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Açık erişimli kaynakların ulusal ve uluslararası düzeyde kullanımı ise yayınların atıf oranlarını artırmakta, yazarları ile Ankara Üniversitesinin tanınırlığı açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Moral ve Atılğan, 2012).

Türkiye’de 2005 yılında üniversitelerde başlayan açık erişim girişimleri Ankara Üniversitesi’nde de karşılık bulmuş, aynı yıllarda geliştirilen pilot proje ile ilk uygulama örnekleri arasında yerini almıştır.

Ankara Üniversitesi zorunlu kurumsal arşiv yönergesinde uygulama ile ilgili beklenti “Ankara Üniversitesi’nde oluşturulan kurumsal arşiv, öğretim elemanları ve lisansüstü programı öğrencileri tarafından üretilen bilimsel bilginin derlenmesi, uzun dönemde korunarak bilgiye erişimin güvence altına alınması ve bu doğrultuda kurumumuz bilimsel ve entelektüel bilgi birikiminin geniş kitlelerce paylaşılmasını hedeflemektedir.”⁵ şeklinde belirtilmiştir.

Online Yayınevi Platformu

Ankara Üniversitesi telifli bilimsel dergiler ile fakülteleri tarafından yayınlanan kitaplar, Türkçe bilimsel içeriğe destek ve üniversitenin sahip olduğu bilimsel potansiyelini yurtiçi ve yurt dışı tüm araştırmacıların hizmetine sunulması amacı ile online yayınevi platformu üzerinden erişime açılmıştır. Platform üzerinde yer alan dergiler, kitaplar veri tabanları yanına 2009 yılında gazeteler ve bültenler veri tabanları da eklenerek kapsamı genişletilmiştir.

Dergiler veri tabanında Ağustos 2013 tarihi itibarıyla telifi Ankara Üniversitesine ait 49 adet dergi 1683 sayı ve 18847 adet makale ile tam metin erişime açıktır. İlgili dergilerden birçoğu çeşitli indeksler tarafından indekslenmektedir. Sistemde anahtar kelime, başlık ve yazar gibi erişim uçlarına göre arama

⁵ Ankara Üniversitesi zorunlu kurumsal arşiv yönergesi

yapılabilmektedir. Etkin erişim ve kullanımı daha da kolaylaştırmak adına 2013 yılı itibariyle dergiler web sayfasının mobil versiyonu ve Android tabanlı cihazlar için bir uygulaması geliştirilmiştir.

Geliştirilen mobil sayfa ve Android uygulaması ile araştırmacıların android tabanlı cihazlardan bütün dergilerin bütün sayılarına erişimi ve istedikleri sayıyı cihazlarına indirebilmeleri sağlanmıştır.

Ankara Üniversitesi birimleri tarafından yayınlanan kitaplar online yayınevi platformu kitaplar veri tabanı aracılığı ile tüm araştırmacılar için tam metin olarak sisteme dahil edilmiştir. 2013 Ağustos ayı itibari ile sistemde 660 adet bilimsel kitap tam metin erişime açıktır.

Dergi ve kitaplara ek olarak üniversite tarafından yayınlanan 6 adet bülten de tam metin olarak erişime açılmıştır. Ankara Üniversitesi haberler bültenine 41. sayısından son sayısına kadar erişime açılmışken, diğer bültenlerin tüm sayıları erişime açıktır.

Online yayınevi gazeteler veri tabanı sisteme 2009 yılında eklenmiş ve öncelikli olarak Siyasal Bilgiler Fakültesi koleksiyonunda yer alan gazete arşivi dijitalleştirilerek sisteme yüklenmeye başlanmıştır. 2013 ağustos itibari ile 18 adet gazete 1204 adet sayı, 21251 adet gün tam metin erişime açıktır. Milli Kütüphane Başkanlığı ile yapılan protokol ile Milli Kütüphane tarafından Dijital ortama atılan gazeteler de ilgili veritabanından erişime açılmıştır. Geriye dönük Osmanlıca ve Türkçe 1800'li yıllara kadar varan gazete örneklerinin yer aldığı arşiv her geçen gün büyümektedir.

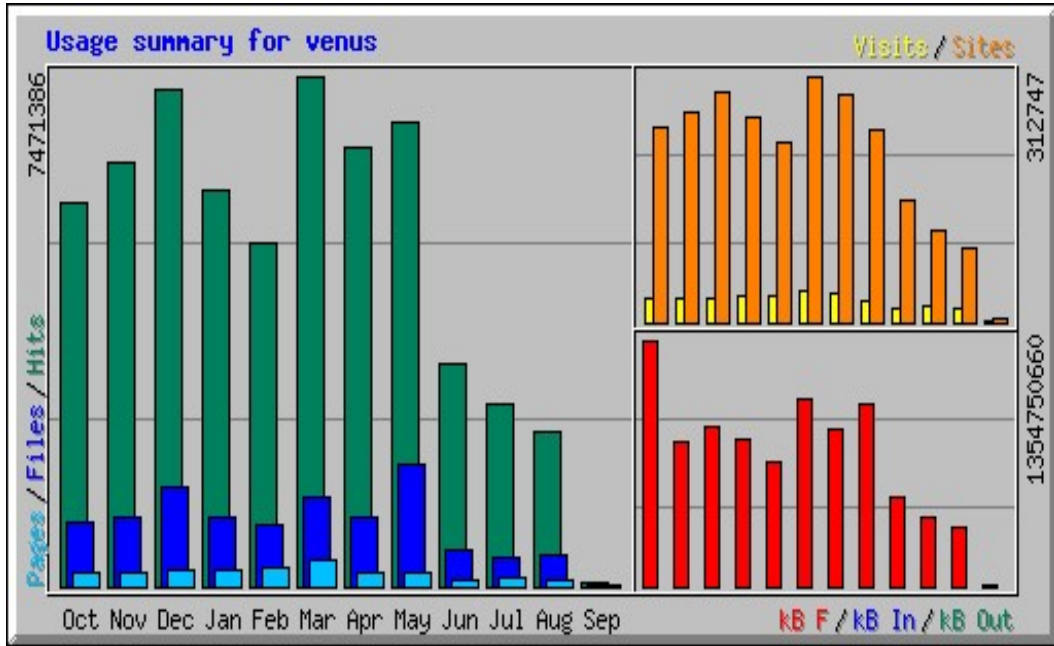
Tablo.1 Ankara Üniversitesi dergi, gazete, bülten ve kitaplar

2013	Dergiler	Gazeteler	Bültenler	Kitaplar
Sistemdeki Adedi	49	18	6	660
Sistemdeki Sayı Adedi	1683	1204	275	
Sistemdeki Makale Adedi	18847	21251		

Kaynak: Ankara Üniversitesi Online Yayınevi istatistikleri

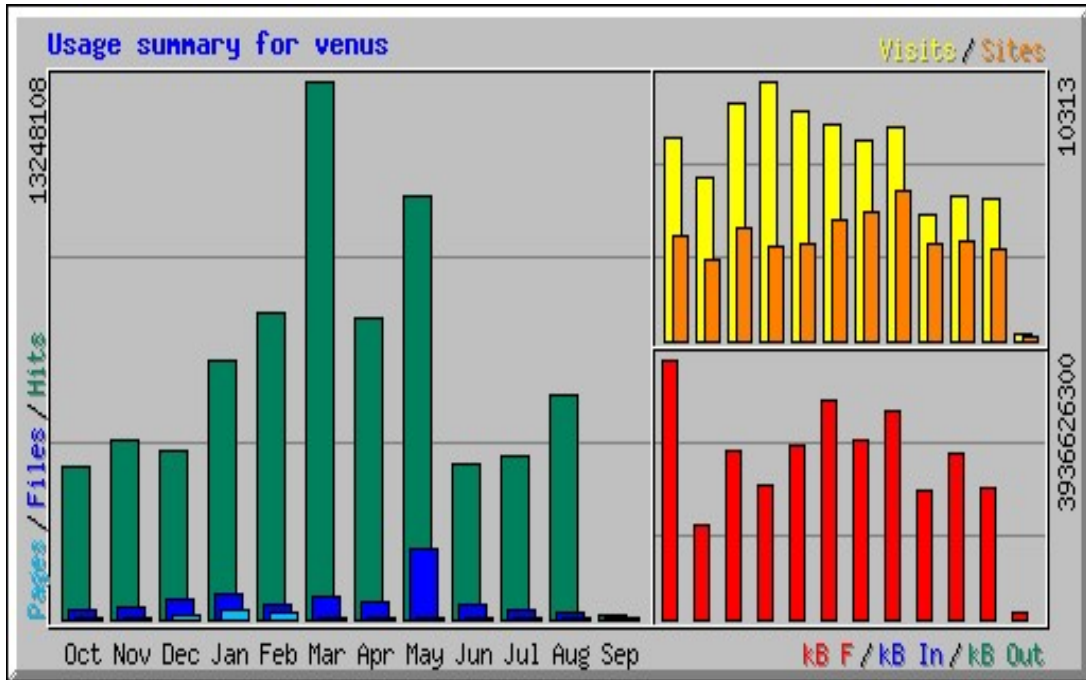
Online yayınevinde yer alan dergi, kitap, bülten ve gazeteler yurt içi ve yurt dışı araştırmacılar tarafından yoğunlukla kullanılmaktadır. Dergiler içerdikleri tam metin makale sayısına da bağlı olarak 40 milyona yakın tarama ve 7 milyon 500 binin üzerinde indirme ile büyük bir kullanım oranı göstermektedir. Bu kullanımlar web sayfasından güncel olarak takip edilmektedir. Bu denli büyük bir kullanım üniversitenin hizmetleri açısından büyük önem taşımaktadır (Moral ve Atılğan, 2012).

Pages:Sayfalar **Files:** Dosya İndirme Sayısı **Hits:**Görüntülenme sayısı

Şekil.6 Online yayınevi Dergiler 2012 kullanım istatistikleri

Pages:Sayfalar **Files:** Dosya İndirme Sayısı **Hits:**Görüntülenme sayısı

Şekil.7 Online yayınevi Gazeteler 2012 kullanım istatistikleri

Ankara Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi

Ankara Üniversitesi, açık arşiv girişimine 2001 yılında akademisyenlerin bilimsel çalışmalarının yer aldığı basılı dergilerinin elektronik kopyalarını web sayfası üzerinde tam metin hizmete açarak başlamıştır. Ankara Üniversitesi açık arşivi proje çalışması Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümündeki üç akademisyen tarafından pilot proje uygulaması olarak gerçekleştirilmiştir.

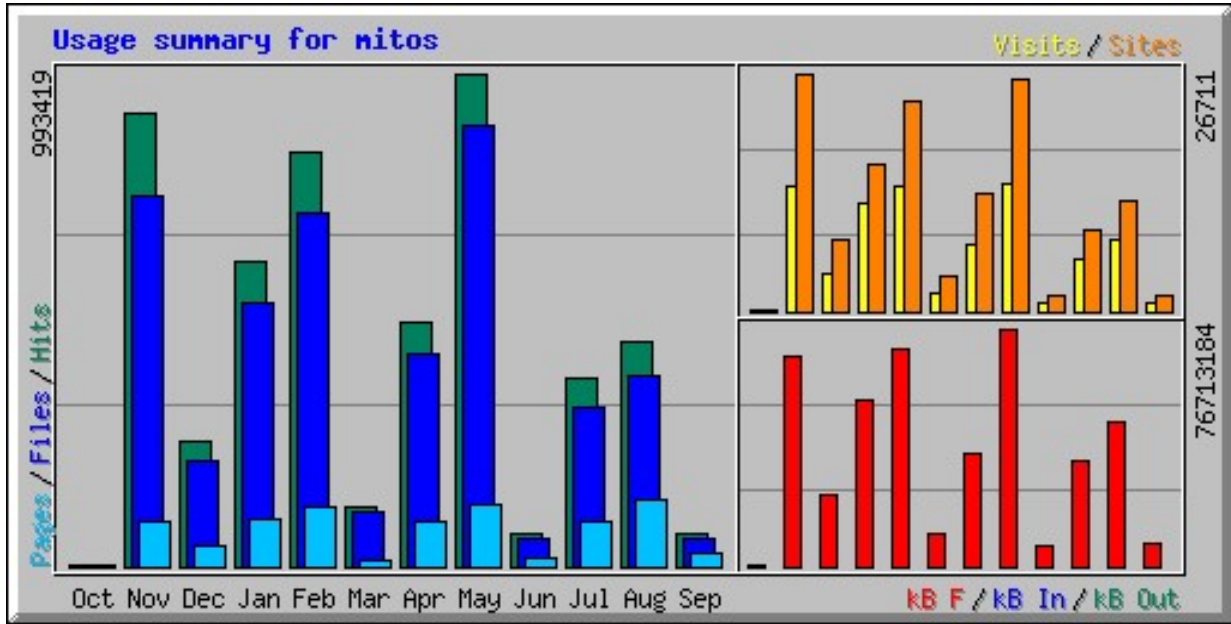
Çalışmalar başlatıldıktan sonra projenin testi yapılmıştır ve ilk olarak 100'den fazla yayın web üzerinden erişim için açık arşive dâhil edilmiştir. Bu yolla Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı sayfası üzerinden elektronik olarak erişilebilen araştırma raporları ve lisansüstü tezler kütüphaneciler tarafından sisteme dahil edilmiştir. Bunun yanı sıra akademisyenlere kendi çalışmalarını açık arşive kaydetme olanağı verilmiştir. Buna ek olarak üniversite yönetim kurulu üniversitemiz akademisyenlerinin üniversitemiz tarafından yayınlanan akademik hakemli dergilerde yer alan makalelerinin ve hakem denetiminden geçmiş makalelerin açık arşivde yer almasına karar vermiştir (Atılğan, 2006).

Ankara Üniversitesi akademisyenlerinin gerek üniversite yayın organları aracılığı ile gerek ulusal ya da uluslararası diğer yayınevleri aracılığı ile yayınlanan bilimsel dergilerde yer alan makale, bildiri, rapor, tez vb. bilimsel çalışmaları veri formatlarında herhangi bir kısıtlama olmaksızın her yıl artış göstererek sisteme eklenmektedir. Sisteme dahil edilen bilimsel yayınlar yazar adı, konu adı, başlık, anahtar kelime gibi erişim uçları ile taranabilmektedir.

Tablo.2 Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi İçeriği (Ağustos, 2013)

	Makale	Kitap İçinde Bölüm	Raporlar	Konferans Metni ya da Çalıştay	Kitap	Tez	Diğer	Toplam
Word	4		49	2				55
PDF	2282	21	526	31	22	4358		7240
PowerPoint				14		1		15
XML						1		1
HTML	70	8	83	29		1		191
Diğer	16649					25		16674
Toplam	19005	29	658	76	22	4386	0	24176

Ankara Üniversitesi kurumsal açık erişim arşiv sistemi OAI-PMH(Open Archives Initiative Protocol Metadata Harvesting) protokolünün kriterlerini karşılayacak şekilde geliştirilerek protokole uygunluğu sağlanmış ve OAI'ye kaydedilmiştir. Google akademik, OISTER gibi çeşitli arama motorları tarafından da taranan Ankara Üniversitesi açık arşiv sisteminde yazılımın bir özelliği olarak çok çeşitli filtreleme özellikleri de mevcuttur. Tercih edilen yazılım sosyal medya araçları ile desteklenerek görünürlüğün artırılması sağlanmıştır.

Şekil.8 Açık Erişim Sistemi 2012 Yılı Kullanım İstatistikleri

Açık Ders Malzemeleri Sistemi

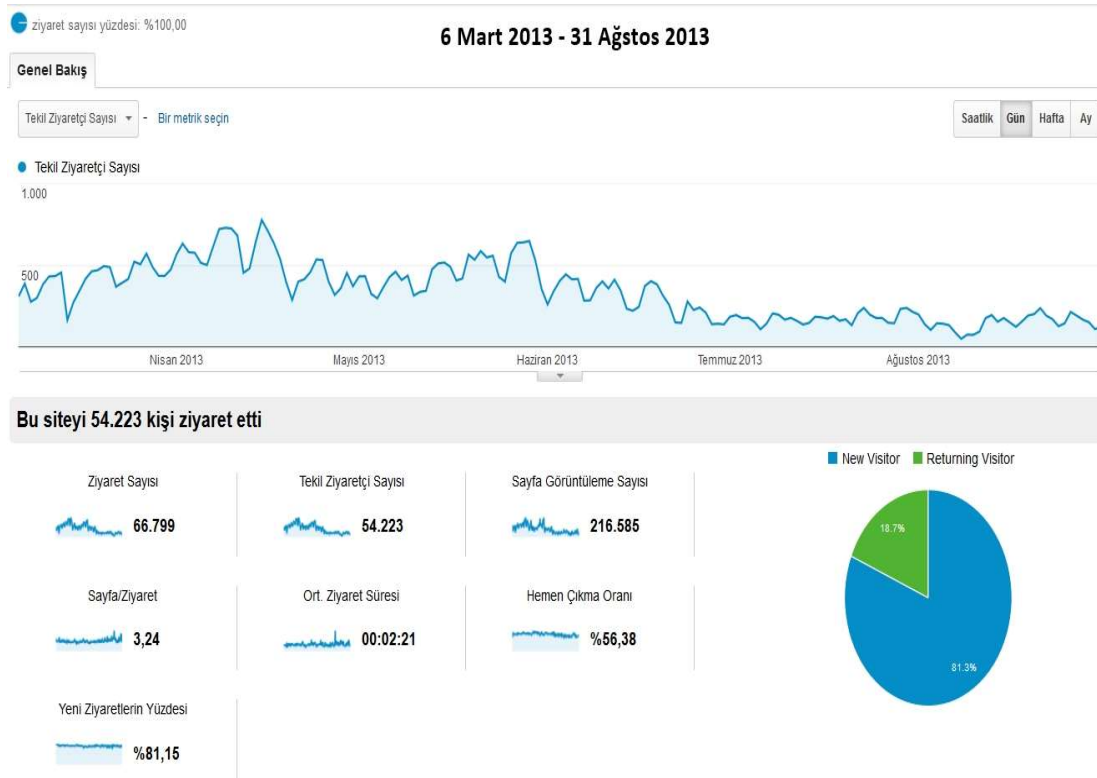
Açık Ders, tüm dünyadaki öğretim elemanları, öğrenciler ve kendi kendine öğrenenler için hazırlanmış ücretsiz ve açık eğitsel kaynaklara sahip olan derslerdir.⁷ Açık Ders Malzemeleri öğrencilerin dersle ilgili kaynaklarını zenginleştirirken öğretim üyelerine de verdikleri derslerin içeriklerini benzer dersleri verenlerle karşılaştırma, bunlardan yararlanma ve bunları geliştirme olanağı sağlamaktadır.⁸ Ülkemizde üniversite sayısı sürekli artmaktadır. Buna karşılık öğretim elemanı ve Türkçe ders kaynaklarının eksikliği de o oranda kendisini hissettirmektedir.

TÜBA öncülüğünde Ulusal Açık Ders Malzemeleri Konsorsiyumu (UADMK) 25 Mayıs 2007 tarihinde yapılan ve 45 üniversitenin temsil edildiği ilk Genel Kurul Toplantısında konsorsiyum protokolünün imzalanmasıyla kurulmuş ve bir Yönetim Kurulu oluşturulmuştur. Bugün 58 üniversitenin katılımıyla oluşan Açık Ders Kaynakları Konsorsiyumu telif ve tercüme ders kaynaklarından oluşmaktadır. TÜBA öncülüğünde başlatılan açık ders projesine Ankara Üniversitesi hem yönetim hem de içerik olarak destek vermektedir.

Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri moodle açık kaynak kodlu yazılımı kullanılarak oluşturulmuş ve 2013 ağustos itibarıyla 38 adet ders sistemde sunulmaktadır. Moodle açık kaynak kodlu, çevrimiçi bir ders yönetim ya da uzaktan eğitim sistemidir. Herkes tarafından kolaylıkla kullanılabilen yazılım Türkçe dil desteği ile tamamıyla ücretsiz olup geniş bir geliştirici kitlesine sahiptir. Ankara Üniversitesi açık ders malzemeleri platformunda sunulan dersler creative commons (CC) lisansı kapsamında kullanıma açılmıştır. Bu lisans kapsamında ticari amaçla kullanılamaz. Metin ve pdf belgeleri, görsel sunumlar, ders videoları, html sayfaları gibi çeşitli formatlarda sunulan dersler; çalışma takvimi, örnek soru ve sınavlar, örnek videolar, ders izlenceleri, konular gibi bölümler halinde erişime açıktır. 2012 sonu itibarıyla sistemin mobil sürümü erişime açılmıştır.

⁷ <http://www.acikders.org.tr/>

⁸ <http://acikders.ankara.edu.tr/>

Şekil.9 Açık Ders Malzemeleri Ziyaretçi Sayısı

Ankara Üniversitesi Atama ve Yükselme Kriterleri arasında açık ders materyali hazırlama ve üniversitemiz web sayfası üzerinden hizmete sunmayı akademik puan olarak değerlendirmiştir.⁹ Ayrıca hazırlanan Açık Ders Materyalleri Destekleme Yönergesi(ADEYÖN) ile TÜBA'nın ortaya koyduğu standartlarda hazırlanan derslere maddi destek verilmektedir (Moral ve Atılğan, 2012).

Ülke / Bölge	Ziyaret Sayısı ?	Sayfa/Ziyaret ?	Ort. Ziyaret Süresi ?	Yeni Ziyaretlerin Yüzdesi ?	Hemen Çıkma Oranı ?
	66.799 Toplam Yüzdesi: %100,00 (66.799)	3,24 Site Ortalaması: 3,24 (%0,00)	00:02:21 Site Ortalaması: 00:02:21 (%0,00)	%81,15 Site Ortalaması: %81,15 (%0,16)	%56,38 Site Ortalaması: %56,38 (%0,00)
1. Turkey	64.288	3,27	00:02:22	%81,33	%56,21
2. (not set)	620	2,16	00:01:21	%86,13	%68,55
3. Cyprus	370	2,79	00:02:04	%76,76	%55,41
4. Germany	278	2,61	00:02:52	%78,42	%61,87
5. United States	215	2,53	00:01:47	%84,65	%66,05
6. Azerbaijan	192	2,80	00:01:43	%85,42	%61,98
7. United Kingdom	77	2,39	00:00:51	%70,13	%58,44
8. France	62	2,77	00:01:35	%43,55	%48,39
9. Bulgaria	58	2,97	00:02:19	%70,69	%51,72
10. Russia	55	3,31	00:02:57	%47,27	%56,36

Şekil.10: Açık Ders Malzemeleri Ziyaretçi Sayısının Bölgesel Dağılımı

⁹ 10 Eylül 2013 Tarihinde http://80.251.40.17/acik_ders_malzemeleri_destegi.php adresinden erişildi.

sayfa görüntüleme sayısı yüzdesi: %100,00

6 Mart 2013 - 31 Ağustos 2013

Genel Bakış

Sayfa Görüntüleme Sayısı - Bir metrik seçin

Saatlik Gün Hafta Ay

Sayfa Görüntüleme Sayısı

4.000

Bu sitedeki sayfalar toplam 216.585 kez görüntülendi

Sayfa Görüntüleme Sayısı

216.585

Farklı Sayfa Görüntüleme Sayısı

155.591

Sayfada Geçirilen Ortalama Süre

00:01:03

Hemen Çıkma Oranı

%56,38

Çıkış Yüzdesi

%30,84

Şekil.11 Açık Ders Malzemeleri Sayfa Görüntülenme Sayısı

Açık ders malzemeleri ile ilgili gelinen noktada, açık ders malzemeleri ile ilgili eylem maddelerinin Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (BTYK) gündemine girdiği ve Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016 kapsamında ele alınacağı görülmektedir (Al ve Madran, 2013).

Ankara Üniversitesi Açık Dergi Sistemi

Bilimsel dergilerin elektronik ortamda açık dergi olarak yayınlanması bilgiye erişimin önündeki her türlü sınırlamaları kaldırması açısından "açık erişim" kavramının içerisinde önemli bir uygulamadır. Ankara Üniversitesi bünyesinde yayınlanan bilimsel dergilerin gelişmiş iletişim ve sosyal ağ imkanlarını da barındıran bir dergi yönetim ve yayımlama sistemi ihtiyacı doğrultusunda, açık dergi sistemi 2007 yılında oluşturulmuştur. Açık kaynak kodlu bir yazılım olan açık dergi sistemi(ojs)'nin tercih edildiği platform e-dergi sistemini kullanmak isteyen dergiler için yapılandırılması devam etmektedir. Açık dergi sistemi, 2002 yılı itibariyle dağıtımı yapılmaya başlanmıştır. Çok dil desteği, esnek yapısı, elektronik dergi yayıncılığının tüm yönlerini içermesi ve birden çok derginin aynı yapı üzerinden sunulması gibi avantajlara sahiptir. Açık kaynak kodlu olması ihtiyaca uygun yapılandırmayı ve açık erişim sistemlerinde derginin dizinlenmesi için gerekli altyapıyı sağlamaktadır.

Ankara Üniversitesi telifli dergiler elektronik dergi yapısında ilgili sistemden sunulması için bir geçiş süreci öngörülmüş, öncelikle sistemin tanıtımı ve kullanımı amaçlı videolar hazırlanarak dergi yöneticileri ve editörler ile paylaşılmıştır. Elektronik dergi yapısına geçişi sürdürülen dergilerin sonrasında arşivlerinin de sisteme aktarılması planlanmaktadır.¹⁰

¹⁰ Ankara Üniversitesi KDDDB ile yapılan görüşme.

Kaynakça

- Afzali, M. (2009). Türkiye’de Açık Erişim, Kurumsal Arşivler ve Akademik Kütüphaneler. *Hacettepe Bilgi ve Belge Yönetimi Bilgi Sisteminden* Ağustos 25, 20013 tarihinde, www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/141.pdf adresinden erişildi.
- Al, U., ve Madran, O. (2013). Açık ders malzemelerine genel bakış: Türkiye Bilimler Akademisi örneği. *Bilgi Dünyası*, 14(1). 14 Haziran 2013 tarihinde, <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/103> adresinden erişildi.
- Arslantekin, S. (2004). Özgür ve Açık Kaynak Kodlu Yazılımlar ve Bilgi Merkezlerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2). Haziran 14, 2013 tarihinde, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4680/5196.pdf> adresinden erişildi.
- Atılğan, D.(2006). Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Ulusal Sempozyumu -2 Kasım 2006 Ankara. Ağustos 27, 2013 tarihinde, <http://uvt.ulakbim.gov.tr/sbvt/kurultay1/> adresinden erişildi.
- Ertürk, K., & Küçük, M. (2010). Kurumsal Açık Arşivlerin Etkin Kullanımı: Türkiye’deki Bilimsel Elektronik Yayıncıların Görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 11(1). Haziran 13, 2013 tarihinde, <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/article/view/117> adresinden erişildi.
- Kayaoğlu, H. (2006). Açık Erişim Kavramı ve Gelişmekte Olan Bir Ülke Olarak Türkiye İçin Anlamı. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1). Haziran 12, 2013 tarihinde, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/1995/3969> adresinden erişildi.
- Karasözen, U., Zan, B., & Atılğan, D. (2010). Türkiye’de Açık Erişim ve Bazı Ülkelerle Karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2). Eylül 5, 2013 tarihinde, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/2200/4250> adresinden erişildi.
- Polat, C. (2006). Bilimsel bilgiye açık erişim ve kurumsal açık erişim arşivleri. *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(37). Haziran 14, 2013 tarihinde, <http://eprints.rclis.org/9029/1/%28Microsoft Word - Bilimsel Bilgiye A.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2013). Dijital Çağda Dünya Belleği: Dijitalleştirme ve Koruma Konferansı. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4). Haziran 13, 2013 tarihinde, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/2414/4465> adresinden erişildi.

Dijital Çağın, Dijital Toplumuna “Edirne Belediye Başkanlığı Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali’nin Sayısallaştırması Projesi”

Ender BİLAR*

Öz

Edirne Belediye Başkanlığı, kentimizin sahip olduğu ve 16 Kasım 2010 tarihinde UNESCO’nun “İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Mirası Listesi”ne dahil ettiği ve bu yıl 652.si düzenlenen “Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali”ni çağımızın dijital teknolojilerini kullanarak, günümüze kadar ulaşılabilen tüm sözlü ve yazılı kültür öğelerini, film, fotoğraf vb. görsel materyallerini sayısallaştırarak* dijital ortamda arşivlemek, tüm dünya güreşseverleri ile elektronik ortamda paylaşmak, entelektüel ve nesnel değerlerine sahip çıkarak dijital ortamda koruma altına almak, değişik kişi ve kurum arşivlerinde bulunan Kırkpınar Güreşleri ile ilgili her türlü bilgi ve dokümanı tek çatı altında toplamak ve paylaşmak amacıyla “Edirne Belediyesi Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali’nin Sayısallaştırılması Projesi”ni hazırlamıştır. Kentin kültürel mirasına sahip çıkma ve geleceğe aktarma, dijital çağı oluşturan dijital toplum ile paylaşarak “e-dünya”da varolma adına Edirne Belediyesi’nin önemli bir projesidir.

Anahtar Kelimeler: Kırkpınar, Yağlı güreş, Sayısallaştırma, Edirne.

Giriş

Uygarlık ve kültür düzeyinin temel taşlarından olan bilgi ögesi, kabile topluluklarından oluşan ilkel toplumlarda konuşarak ve işaretlerle aktarılmıştır. (M. Alakuş, 1991). Sanayileşmenin getirdiği teknolojik gelişme ile birlikte, üretilen bilgiler, “**biriktirilebilme-çoğaltılabilme**” özelliğine erişmiştir. İşte bu özellik sayesinde üretilen bilgi, yazılı hale getirilebilme, çoğaltılabilme ve biriktirilebilme aşamasına gelmiştir. (Kongar, 1997, s. 25). Bu gelişmeler ışığında, “**Bilgi Güçtür!...**” gerçeği de, yüzyıllardır tekrarlanan bir slogan halinde dillendirilmektedir. Ancak bilginin “**GÜÇ**” olabilmesi, ona erişmek, onu yaygın biçimde kullanmak ve kullandırmakla doğru orantılıdır.

Bilginin üretilmesi, biriktirilmesi, derlenmesi, aktarımı ve kullanımına yönelik olarak ortaya çıkan teknolojilerde son yıllarda dev sıçramalar gerçekleşmiştir. Bu teknolojiler bilgi veya iletişim teknolojileri olarak isimlendirilirken, oluşmaya başlayan yeni toplum düzeni de bilgi toplumu olarak anılır olmuştur. 1980’li yıllarla birlikte kurumsal yaşamda etkin rol üstlenmeye başlayan bilgisayarlar, günümüzde pek çok kurumsal çözümün ana kaynağı olmuştur. Yine 80’li yıllarda yaygın uygulama şansı bulan tarayıcılar ile yüksek çözünürlükte bilgi ve belge kaynaklarının elektronik sistemlerde saklanması ve görüntülenmesi mümkün olabilmektedir. (Külcü, 2010, s. 292)

Dünyadaki toplumsal ve teknolojik değişimler, bireylerin bilgi edinme, edindiği bilgiyi paylaşma, çoğaltma ve kullanma yöntemlerinin de değişmesini sağlamıştır. Yaşadığımız yüzyılın yani 21. yüzyılın getirdiği toplumsal, ekonomik, teknolojik ve yaşamsal değişim rüzgârları, küreselleşme ile birlikte her şeyin “**e-bir şey**” olarak hayatımıza geçmesini sağlamıştır. Artık günümüz insanı, dijital dünyanın içinde, dijital çağın gereklerini tüm altyapısıyla birlikte yerine getirebilme ve “**e-dünya**”ya ayak uydurabilme, başarabilme ve yaşayabilme uğraşı içine girmiştir. (Yurdadoğ, 2004, s. 4-5)

İşte bu “**e-dünya**”da varolabilme uğraşı; geçmişte ve günümüzde üretilen basılı materyallerin, kentleri taçlandıran tarihi ve kültürel mirasların, insanların tarih boyunca kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktardıkları deneyim ve geleneklerinin, teknolojiler aracılığı ile bilgi uzmanları tarafından sayısallaştırılarak kullanıcıya sunma hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamıştır.

* Edirne Belediye Başkanlığı, Edirne.

Tarih ve Kültür Kenti Edirne

Avrupa'nın doğusunda, Tunca, Meriç, Arda ve Ergene nehirlerinin beslediği havzada, tüm dünya insanlarının ziyaret ettiği, yüzü ağdaş geleceğe dönük Anıt Kent Edirne, geçmişten günümüze taşıdığı tarihi ve kültürel değerlerini korumaya devam etmektedir.

Kültürel Miras, bir toplumun üyelerine, ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. (ek l, 2013)

“*Somut Olmayan Kültürel Miras*” terimi, “*Somut Kültürel Miras*” çalışmalarının doğal bir sonucu olarak, kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'nun “kültür varlıklarının korunması” için yürüttüğü programlar sırasında doğmuştur. 16 Kasım 1972 tarihinde UNESCO Genel Kurulu'nda kabul edilen **Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi**'ne Türkiye 1983 yılında taraf olmuştur. 17 Ekim 2003 tarihinde ise UNESCO'nun 32. Genel Konferansı sırasında “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*” imzalanmıştır. Türkiye de bu sözleşmeye 27 Mart 2006 tarihinde 45.  lke olarak taraf olmuştur.

Yaşadığımız evrende tüm kentlerin, tarihi, kültürel ve sosyal mirasları olduğu bir gerçektir.  nemli olan, bu mirasların otantik ögelerinin ne ölçüde korunarak geleceğe aktarılmış olmasıdır.

Kentler, yaşayan organizmalardır. Tarihi bir eşyayı veya belgeyi kapalı bir mekânda, müzede saklamak göreceli olarak kolaydır, buna karşılık tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmek; disiplinler arası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, maddi kaynak ve duyarlı bir kamuoyu desteğini gerektirir. (Ahunbay, 1999, s. 27)

Bazı kentlerde toplumun en çok değer verdiği anıtlar, kentin görünüme egemen olur, kenti talandıırır. Edirne kentinin tacı ise Mimar Sinan'ın baş yapıtı diye adlandırdığı Selimiye Camii'dir (Ahunbay, 1999, s.123). İşlevsel özelliğini koruyan “Selimiye Camii”, yüzyıllardır kenti talandıırmaktadır.

Kentin tarihi, kültürel ve doğal mirasını korumak, gelecek nesillere ulaştırmak, ulusal ve uluslararası alanda tanıtımak amacıyla Edirne Belediye Başkanlığı'nın UNESCO nezdinde yürüttüğü çalışmalar neticesinde “*Selimiye Camii ve Külliyesi*” 29 Haziran 2011 tarihinde UNESCO'nun “*Somut Kültürel Miras Listesi*”ne; 652 yıldır sürdürülen ve 1950 yılından itibaren Edirne Belediye Başkanlığınınca organizasyonu gerçekleştirilen “*Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali*” de, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Edirne Belediye Başkanlığı'nın ortak yürüttüğü çalışmalar sonucunda 16 Kasım 2010 tarihinde UNESCO'nun “*İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Mirası Listesi*”ne dâhil edilmiştir.

Yürütülen bu çalışmalar sonucunda Edirne kenti UNESCO Kültür Mirası Listesinde 2 eseri ile yer alan dünyadaki ayrıcalıklı kentlerden birisidir.

Edirne kentini talandııran kültürel ve tarihi miraslarından sadece biri olan ve geleneksel olarak 652 yıldır sürdürülen “*Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri*” ile ilgili geçmişten günümüze ulaşmış tüm sözel, yazılı, görsel, işitsel, anı ve belgeleri bir arada toplayıp, günümüz bilgi teknolojileri aracılığıyla, sayısallaştırarak günümüz “*e-yaşam*”ına sunmak adına “*Edirne Belediyesi Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali'nin Sayısallaştırılması Projesi*” yazılı hale getirilmiştir.

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Tarihi

Sporun tarihi, insanın doğal koşulları ile tanışarak, ona uyması ve doğada egemen olmaya başlaması ve kendisini korumak için tek araç olan vücudunu ve adalelerini geliştirmesiyle başlar. (Güven, 2009, s. 1). Türk spor geleneğindeki güreş*, Asya'dan Avrupa'ya gelene kadar, Selçuklular ve Osmanlıların farklı coğrafyalarda yer almasından kaynaklı değişikliklere uğrayarak sürekli gelişme göstermiştir. Rumeli ve Marmara Bölgesi'yle beraber bu çevrelerde yapılan güreşlerde senteze doğru gidilmiştir. Bu güreşlerde, özellikle yağlı g reşte hem Asya'dan Türk geleneklerine uygun hem de İsl m'ın kabulüyle İsl m  motifler içeren yeni formlar geliştirilmiştir. (Güven, 2005, s. 14) Kırkpınar Güreşleri, Türklerin Rumeli'ye ayak

*Güreş: Batı Türkleri tarafından güreş veya g leş şeklinde söylenen güreş sözcüğü, “Divan  l gat it Türk'te k reş şeklinde kullanılmıştır.

K r-er: Yiğit, sarsılmaz, pek yürekli, kabadayı adam demektir.

Eş: Eş, arkadaş demektir.

K r-eş-mek: Başka birisiyle yarışmak anlamına gelir. Güreş yapana da güreşçi denir.

basmalarıyla başlamıştır. Şehzade Süleyman Paşa (1316-1359), Rumeli Fatihi olarak anılan, Osmanlı Başkomutanı, Rumeli yakasına ilk ayak basan ve oralarda elde ettiği fetihlerle şahlanan bir askerdir. (Gümüş, 1990, s. 2)

Bazı güreş yazarları da, Kırkpınar'ın başlangıç tarihini, Süleyman Paşa ile Rumeli'ye geçen 40 yiğidin efsanevi güreşiyle ilgili gösterirler. Bu yazarlardan Eşref Şefik'e göre, Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli yakasına geçen 40 yiğit, Anadolu'da iken her mola verişlerinde güreş yaparlarmış. Rumeli'ye geçtikten sonra Ahır Köy çayırılığına geldiklerinde, içlerinden iki kişi sonuçlandıramadıkları güreşlerini ayırt edebilmek için, tekrar güreşe tutuşmuşlar. Gece yarısına kadar güreştikleri halde yine yenilememişler ve ikisi de güreştikleri yerde ölmüşler. Arkadaşları bu iki yiğidi güreş yaptıkları yerde bulunan bir incir ağacının dibine gömdükten sonra Edirne'ye doğru akınlarına devam etmişler. Edirne'yi fethettikten sonra tekrar Ahır Köy çayırılığına geldiklerinde, o incir ağacının civarından billur kaynaklı bir suyun (Kırkpınar'ın) çayırılığa doğru aktığını görmüşler. Bu nedenle **“Kırkta bunlar. Bu yakaya ilk ayak basanlardır bunlar..”** diyerek o yere “Kırkpınar” demişler. Ölen güreşçilerin anısı için de, öldükleri gün olan Hıdrellez Günü'nde (Ruz-ı Hızır) her sene güreş yapılması gelenek olmuştur. (Kahraman, 1990, ss.156-157)

Kırkpınar Yağlı Güreş geleneği ulusal kültürümüz ve sosyal yaşamımızın bir parçası olarak yüzyıllardır sürdürülmektedir. Günümüzde bir şenlik ve tören havası içinde yapılan Kırkpınar Güreşleri'nin, insanların yakınlaşması ve dayanışması bakımından önemli bir toplumsal işlevi vardır. Ülkenin birçok yöresinden gelen pehlivanları ve onları izlemeye gelenleri bir araya getiren; bireyin toplumsallaşmasında, kimlik kazanmasında Kırkpınar Güreşleri'ndeki semboller, içselleştirilmektedir. Bu da bireyin kendi kültürünü tanıması açısından önemli bir işlevi yerine getirir. Kırkpınar Güreşleri'nin her sene yinelenen sürekliliği vardır. Bu sürekliliği sağlayan gelenekselliğidir. Kırkpınar'ı salt bir sportif eylem olarak görmemek lazımdır. Ülkenin çok değişik yerlerinden gelen ve başarılı olmaya çabalayan pehlivanlar için Kırkpınar, hem kendini gösterme hem de toplum içinde iyi bir yere sahip olmanın mücadelesini simgelemektedir. (Yurtsever, 2009, s. 9)

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan dolayı bir süre yapılamamıştır. Bu bağlamda, savaşlar sonrasında oluşan yeni sınırlar sonucu Kırkpınar Güreşleri'nin yapıldığı güreş alanı da bugünkü Yunanistan topraklarında kalmıştır. Edirne'nin işgalden kurtarılmasının ardından (25 Kasım 1922) savaş sonrası hem halka moral sağlamak hem de yerel ekonomiyi canlandırmak amacıyla, kırkpınar güreşlerinin devam ettirilmesi için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Kırkpınar Güreşleri'nin tekrar başlatılması için altı arkadaş önyak olmuştur. Şevket Ödül, Ekrem Demiray, Tevfik Sülün, Nazım, Mehmet ve Şazi adlarındaki bu kişiler, Edirnelilerin mesire yerlerinden olan Sarayıçi'nde 18 Mayıs 1924 tarihinde yeniden Kırkpınar Güreşleri'ni başlatmışlardır. (Gümüş, 1990, s. 19) Bu güreşlerden önce de 1923 yılında yine Sarayıçi'nde Türk Ocağı tarafından bir eğlence düzenlenmiş, bu eğlencenin içinde de meşhur pehlivanlarımızdan Adalı Halil'in yönetiminde güreş müsabakaları gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında “Kırkpınar Panayırı” olarak adlandırılan etkinlikler daha sonraki yıllarda “Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri” olarak devam etmiştir. 1966 yılından itibaren “Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri” adı altında bugünlere gelmiştir. Kırkpınar, eski yıllarda Ramazan ayı hariç mutlaka 3-5 Mayıs günleri, daha sonraki yıllarda ise 4-6 Mayıs günleri yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu tarihler arasında Sarayıçi alanı yağmurlar nedeniyle sular altında kaldığından dolayı güreşler daha sonra haziran ve temmuz aylarında düzenlenmeye başlanmıştır. 1966 yılından itibaren de “Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri” adı altında, Pazartesi günü başlayıp Pazar akşamı Başpehlivan final güreşi ile sona ermektedir.

Kırkpınar Güreşleri ilk yıllarda Kırkpınar Ağalarının maddi ve manevi desteği ile yürütülmüştür. Daha sonraki yıllarda Çocuk Esirgeme Kurumu yararına düzenlenmeye başlanmıştır. 1938 yılından itibaren C.H.P. Genel Sekreterliği ve Halkevi'nin öncülüğünde Kırkpınar Güreşleri'nin yine Çocuk Esirgeme Kurumu yararına düzenlendiğini görmekteyiz. Güreşçilere çeşitli ödüller vermek üzere, C.H.P. tarafından her yıl parti temsilcileri Edirne'ye gönderilmiş ve boylarında dereceye giren güreşçilere ödülleri verilmiştir. Bu organizasyon biçimi 1950 yılına kadar böyle devam etmiştir. 1950 yılında yapılan seçimlerden sonra Sarayıçi alanının Edirne Belediyesi'ne geçmesi ile birlikte organizasyonlar Edirne Belediyesi tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nde dereceye giren pehlivanlara Edirne Belediye Başkanlığı'nca para ödülü verilmektedir. Bununla birlikte güreşlerde boylarında birinci olan pehlivan altın madalya, ikinci olan pehlivan gümüş madalya, üçüncü olan pehlivan bronz madalya ile ödüllendirilmektedir. Organizasyon

Komitesince seçilen en centilmen pehlivana altın madalya, en teknik pehlivana altın madalya, en iyi peşrev yapan ilk üç pehlivana da altın, gümüş ve bronz madalya verilmektedir. Ayrıca dereceye giren Pehlivanlara devlet kurum ve kuruluşları, özel kuruluşlar ile Kırkpınar Ağası tarafından da ödüller verilmektedir.

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri her yıl Haziran veya Temmuz ayı içerisinde düzenlenmektedir. Edirne Belediye Başkanlığınca tespit edilen organizasyon tarihi, Valilik Makam onayı ile kesinlik kazanır. 2014 yılı 653. Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali, 16-22 Haziran 2014 tarihleri arasında Edirne Sarayı'nda Er Meydanı'nda düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Düzenlenen organizasyona Türkiye Güreş Federasyonu tarafından Kule ve Meydan hakemlerinin görevlendirilmesi yapılmaktadır. Organizasyon, Yağlı Güreş Müsabaka Talimatı, Yağlı Güreş Hakem Talimatı ile Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreş Talimatı kapsamında gerçekleştirilmektedir.

“Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali”nin Sayısallaştırılması

Anıt Kent, Müze Kent, Tarihi Başkent özellikleri ile tarihi ve kültürel değerlerini günümüze taşıyan Edirne, Türk'ün ananevi spor geleneği olan “*Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri*”ni, 652 yıldır sürdürebilme, yaşatabilme başarısını göstermiştir. Bu başarı, Er Meydanı'nda güreşen pehlivanlarımız ile bu güreşlerin gerçekleşmesini sağlayan cazgır, hakem, davulcu, zurnacı vb. emeği geçen tüm çalışanları, güreşsever halkımız, Edirne Belediye Başkanları ve değerli belediye çalışanlarına aittir.

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali”nin Sayısallaştırılması çalışması öncelikle bir fikir olarak ortaya atılmış, Ortaya atılan bu fikir yazılı hale getirilmiştir. Yazılı hale getirilirken de aşağıdaki hususlar değerlendirmeye alınmıştır. Proje ile ilgili sayısallaştırma çalışmalarına başlamadan önce, projenin olumlu, ölçülebilir ve ulaşılabilir amaçları, projenin çıkış nedenleri, kullanıcı grubu, sayısallaştırılacak malzemenin kalitesi, erişilebilirliği, erişimde uygulanacak sınırlamalar, kullanıcılara nasıl ulaştırılacağı, çoğaltma ve kullanım haklarının neler olacağı ve nerde saklanacağı, projenin başlangıç ve bitiş süresi gibi sorulara cevaplar üretilmiştir. Böylelikle projenin yol haritası hazırlanmıştır. Proje ile ilgili yapılacak çalışmalar başlıklar halinde belirlenmiştir. Bunlar:

- 1- Proje ile ilgili yasal sürecin başlaması için Edirne Belediye Encümeni'nden projenin uygulanabilmesi için gerekli onayın alınması,
- 2- Proje ile ilgili oluşturulacak veritabanında yer alacak konuların ana ve alt başlıklarının belirlenmesi,
- 3- Projede görevlendirilmek üzere, paydaşlardan bir proje ekibinin kurulması ve projede görevlendirilmesi,
- 4- Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili öncelikli olarak yerel basında yayınlanan haberlerin arşivlerde araştırılıp sayısallaştırılması,
- 5- Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili objelerin fotoğrafları çekilerek tanımlama bilgilerinin bilgisayar ortamına aktararak sayısallaştırılması,
- 6- Yıllara göre Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin boylarına göre neticelerinin arşivlerden araştırılarak çıkarılması ve bilgisayar ortamında düzenlenmesi,
- 7- Yıllara göre Kırkpınar Ağalarının özgeçmişlerinin elde edilmesi ve Ağaların Kırkpınar Güreşleri ile ilgili anılarının toplanması ve bilgisayar ortamına aktarılması,
- 8- Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nde görev yapan cazgır, hakem vb. gibi kişilerin özgeçmişlerinin tespit edilmesi ve anılarının toplanması, bilgisayar ortamına aktarılması.
- 9- Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili olarak bu güne kadar yayımlanmış tüm basılı materyallerin (Kitap, broşür, davetiye, afiş vb.) tespit edilmesi ve bunların sayısallaştırılması,
- 10- Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili video filmlerin yıllara göre derlenerek, belirlenen formata dönüştürerek veritabanında bulunması için gerekli çalışmaların yürütülmesi,
- 11- Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili fotoğrafların toplanması ve sayısallaştırılması,
- 12- Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin sayısallaştırılması ile ilgili çalışmaları bir veritabanında tutulması için bir programın satın alınması ve bu programa toplanan bilgilerin aktarılması,
- 13- Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları altında “Kırkpınar Yağlı Güreşleri Almanağı”nın yayımlanması.

Proje ile ilgili belirlenen çalışma planlamasında öncelikle, proje veritabanında yer alacak içeriklerin konu başlıkları (Ek:1) ve sıralaması belirlenmiştir. Daha sonra da belirlenen içeriğin standartları, özellik ve uygulamaların tespiti yapılmıştır. Bu bağlamda, projede görev alacak kişilerin tespiti, proje süresi ve yaklaşık maliyeti belirlenmiştir. Tüm bu çalışmalar yazılı hale getirilmiş ve projenin uygulanabilmesi için Edirne Belediyesi Başkanlık Makamına proje sunulmuştur. Projenin Edirne Belediye Başkanlığı'ndan onay almasından sonra yol haritası uygulamaya konulmuştur. Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri

Festivali'nin Sayısallaştırması Projesi'nin aşamaları aşağıdaki şekliyle planlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir:

- Araştırma, Seçme,
- Dönüştürme/Oluşturma,
- Kalite Kontrol,
- Metadata,
- Teknik Altyapı Sistemi,
- Dağıtım/Sunum
- Saklama/Sayısal Yararlandırma

Öncelikli olarak proje ile ilgili bir haber bülteni hazırlanmış; yerel, ulusal ve sosyal medyada paylaşılmıştır. Proje, Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nde görev yapmış Kırkpınar Ağası ve Edirne Belediye Başkanları ile Edirne Valiliği, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü, TRT Genel Müdürlüğü ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörlüğü'ne bilgi yazısı gönderilmiş, arşivlerindeki bilgi ve dokümanların paylaşılması istenmiştir. Daha sonra projenin içeriğinde yer alan yazılı kültür öğeleri, kişi, kurum ve kuruluş arşivlerinde taranmaya başlanmıştır. Yazılı kültür öğeleri içerisinde öncelik, yerel gazetelere verilmiştir. 1920 yılından itibaren Edirne'de yayımlanmış tüm yerel gazeteler taranarak, Kırkpınar Güreşleri ile ilgili haber bültenleri tespit edilmiş, JPEG ve TIFF formatında dijital ortama aktarılmıştır. Bu çalışma ile birlikte Kırkpınar Güreşleri ile ilgili yayımlanmış kitap, dergi, tez, makale, broşür, afiş, vb. yazılı kaynaklar, ulusal arşiv ve kütüphane kataloglarında taranmaya başlanmıştır. Tarama sonucu tespit edilen eserler, ilgili kurumlardan basılısı ödünç istenmiş ve dijital ortama JPEG formatında aktarılmış, daha sonra da PDF formatına dönüştürülerek arşivlenmiştir. Eğer eserin dijital kopyası var ise kurumdan dijital kopyası amaç belirtilerek istenmiştir. Bu yazılı kaynakların yasal sorunlarını çözmek amacıyla, **"Edirne Belediye Başkanlığı Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali Sayısallaştırma Projesi Elektronik Yayın Sözleşmesi"** hazırlanıp Mayıs 2013 tarihli Meclis Toplantısında sözleşme metni Edirne Belediye Meclisi'nde onaylanmıştır. Böylelikle proje kapsamında yer alacak eserlerin bu sözleşme metni ile yasal formalitesi yerine getirilmiştir.

Kırkpınar Ağası, Edirne Belediye Başkanı ve diğer Kırkpınar Güreşleri meraklılarının ellerinde bulunan fotoğraf, CD, VCD ve DVD gibi materyaller posta veya elektronik ortamdan tarafımıza iletilmektedir. Bu bağlamda, hayatta olan eski Kırkpınar Ağaları ve Edirne Belediye Başkanları ile görüşmeler yapılmaktadır. Yapılan bu görüşmelerin kayıtları alınmakta ve arşivlenmekte olup bu alandaki çalışmalar hızla devam etmektedir. Ayrıca, yerel gazetelerde yer alan Kırkpınar Güreşleri başlıklı haber bültenleri; başlık ve tam metni, gazete adı, yılı, sayısı, sayfa ve tarih bilgisi ile sayısal ortama aktarılmıştır. JPEG formatındaki haber bülteninin kod nosu da işlenmiştir.

Sayısallaştırma çalışmaları aşağıdaki tabloda belirtilen dönüşüm standartları uygulanarak yapılmaktadır.

Tablo 1. Sayısallaştırma Dönüşüm Standartları

Materyal Tipi	Çözünürlük	Sıkıştırma	Dosya Formatı
Basılı Materyaller (Kitap, Broşür, Dergi vb.)	600 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF, JPEG
Slaylar (35 mm)	600 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF, JPEG
Büyük Boyutlu Materyaller (kitaplar, afişler.. vb)	400 ppi	Sıkıştırılmaz	TIFF, JPEG
Görsel Materyaller (Filmler, Belgeseller VCD, DVD)	1024X768 piksel	Sıkıştırılmaz	MPEG, MPEG1, MPEG2, MPEG3

Proje kapsamında Edirne Belediye Başkanlığı'nın Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü arşivleri taranmış, konu ile ilgili basılı, elektronik bilgi ve dokümanlar bir dijital ortamda toplanmıştır. Fotoğraf ve diğer görsel materyallerin sınıflandırma ve kodlama çalışmaları devam etmektedir. Edirne Müze Müdürlüğü arşivinde yer alan Kırkpınar konulu fotoğraflar Müdürlükçe proje yürütme kuruluna teslim edilmiş, dijital ortama aktarılarak orijinaleri Müdürlüğe iade edilmiştir.

Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin baş aktörlerinden olan öncelikli Başpehlivanlar olmak üzere, pehlivanların özgeçmişleri, anı ve fotoğraflarının toplanması için çalışmalar da başlatılmıştır. Bununla ilgili bir "Bilgi Formu" (Ek:2) hazırlanmış, güreşlere gelen pehlivanlara dağıtılmıştır. Güreş sahasında görev yapan hakemler için de bir "Bilgi Formu" hazırlanmış ve dağıtılmıştır. Böylelikle proje tamamlandığında "Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri"nin baş aktörleri olan Kırkpınar Ağalarının, başpehlivanların, cazgırların, hakemlerin özgeçmişleri, görev süreleri, aldıkları dereceler proje kapsamında yer alacaktır. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreş neticeleri yerel gazete ve diğer kaynaklardan araştırılarak çıkartılmış, işlenerek dijital ortama aktarılmıştır.

Tüm bu çalışmaları WEB ara yüzü ile interaktif ortamdan kullanıcılara sunmak amacıyla konu ile ilgili yazılım programları araştırılmakta olup belirlenen standartlar çerçevesinde hazırlanan şartname ile uygun bir yazılım programının satın alınması süreci önümüzdeki günlerde gerçekleştirilecektir.

Sonuç

Nisan 2013 tarihinde başlayan "**Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri**"nin Sayısallaştırılması Projesi, belirlenen çalışma planı ve programı çerçevesinde sürdürülmektedir. Bugüne kadar yürütülen çalışmalar sonucunda Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili basılı kaynaklardan 57 kitap, 39 dergi, 4 yüksek lisans tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde 4480 sayfa kitap, 950 sayfa dergi, 588 sayfa yüksek lisans tezi olmak üzere 6018 sayfa dijital ortama aktarılmıştır. Aktarılması tamamlanan basılı ve/veya elektronik yayınlar bu proje kapsamında PDF formatında gerekli yasal izinleri alındıktan sonra güreşsever halkımız ile buluşturulacaktır. Ender BİLAR'ın 2005 yılında yayımladığı "*Yazılı Kültürden Dijital Kültüre Kırkpınar*" adlı eseri, Kırkpınar Güreşleri ile ilgili yayınlanan yazılı kaynaklara ulaşılmasında büyük kolaylık sağlamıştır.

Ayrıca yürütülen proje çalışmaları ile 1920 yılından 2013 yılına kadarki yerel gazeteler taranmış, Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili yaklaşık 3000'e yakın haber bülteni dijital ortama aktarılmıştır. Yapılan bu çalışmalar ile de yaklaşık 1700'e yakın gazete sayısallaştırılmıştır. Proje kapsamında 15.000'e yakın fotoğraf, video vb. görsel materyale de ulaşılmıştır. Elde edilen basılı materyaller Edirne Belediyesi'nin kendi imkânları ile sayısal ortama aktarılmaktadır. Edirne Belediyesi'nin UNESCO Dünya Mirası Alan Yönetim Birimi, Basın, Yayın, Halkla İlişkiler Müdürlüğü ile Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde bulunan teknik donanımlardan yararlanılmaktadır. Bu proje çalışmaları kapsamında herhangi bir firma veya dışarıdan bir personel görevlendirilmemiştir.

Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin bugünlere gelmesini sağlayan, Kırkpınar Ağaları, Belediye Başkanları ve diğer emeği geçenler ile birebir görüşmeler yapılarak, anılarının dijital ortama aktarılması çalışmaları halen devam etmektedir.

Yürütülen proje çalışmalarında özellikle 1920-1940'lı yıllar arasında yerel basında yeterli bilgi olmayışı, çalışmalarımızı bir hayli zorlaştırmıştır. Bu çalışmalar sırasında, Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili birçok doğru bildiğimiz yanlış bilgilerin tespiti yapılmıştır. Özellikle Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili yayımlanan kitapların içeriğinin birçoğunun aynı olduğu görülmüştür. Hatta bazı konular ile ilgili yazıların, bilgi aşırması ile gerçekleştirildiği de saptanmıştır. Özellikle yıl ve boylarına göre Kırkpınar Yağlı Güreşleri neticeleri ile Kırkpınar Ağaları sıralamalarındaki yanlışlıklar bu proje kapsamında düzeltilmiştir. Yazılı kaynaklarda yer alan bu konu ile ilgili bilgilerin kaynağı verilmeden yazılmış olması, verilen bilginin ne kadar doğru bir bilgi olduğu kuşkusunu bizlerde uyandırmıştır. Bu yüzden kaynağına ulaşamadığımız bilgi, proje kapsamında değerlendirilmemiştir.

Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin düzen ve kurallar içerisinde yürütülmesi için hazırlanan ve uygulamaya konulan, talimatname, kanun, yönetmelik vb. yasal düzenlemeler proje kapsamında yapılan araştırmalar ile belirlenmiş ve sayısal ortama aktarılmıştır.

Kırkpınar Güreşlerinin objeleri olan, Altın Kemer, Kispet, Pırpıt, Kırmızı Dipli Mum, Bakır İbrik, Zembil, Şalapur Bezi, Yağ Kazanı, Yerel Geleneksel Kıyafetler ile ilgili bilgiler görsel belgeleri ile birlikte toplanarak sayısallaştırılmıştır. Bu bağlamda; Kırkpınar'ın ritüellerinden olan, Salavat ve Dualama,

Yağlanma, Peşrev, Güreş Oyunları, Mevrit Geleneği ve Kırkpınar Marşı ile ilgili bilgi ve dokümanlar da toplanıp derlenerek arşivlenmiştir.

Yine proje kapsamında toplanan bilgi ve belgeler, “*Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali Almanagi*”nın yayımlanmasına da önemli kaynak teşkil etmiştir. Almanagin ilk cildinin yazımı tamamlanmış, sayfa tasarımı yapılmaktadır. Sözkonusu Almanak iki cilt, toplam yaklaşık 750 sayfa olarak, 2014 yılı başlarında Edirne Belediyesi’nin yayınları altında yayımlanması planlanmıştır.

Projenin, “653. Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali”nin açılış günü olan 16 Haziran 2014 günü tamamlanarak interaktif ortamdan “e-dünya” ile buluşturulması hedeflenmiştir. Proje tamamlandıktan sonra da elde edilen ve erişilebilen yeni bilgiler sisteme dâhil edilecektir. Proje bu yönü ile “**Yaşayan Proje**” olarak sürdürülecektir.

Sonuçta 652 yıldır sürdürülen tarihi spor geleneği, “*Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali*”nin geçmişten günümüze gelen tüm arşiv belgeleri bu proje kapsamında toplanıp derlenerek Edirne Belediyesi’nin WEB sunucusu üzerinden tüm dünya ile paylaşılacaktır. Böylelikle bu proje, Tarihi Kırkpınar’ın ve Edirne’nin dünya çapında tanıtımına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (1999). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon – İstanbul - 2. Basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları,
- Gümüş, A. (1990) Kırkpınar Güreşleri - Ankara: Başbakanlık Gençlik ve Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları
- Güven, Ö. (1999) Türklerde Spor Kültürü - Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- Güven, Ö. (2005) Tarihi Kırkpınar Güreşleri – Edirne Dergisi, Sayı: 16 s. 14
- Kahraman A. (1989) Cumhuriyete kadar Türk güreşi. Cilt: 2, -İstanbul:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Kongar, E.(1997) Demokrasi ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Külcü, Ö. (2010, Ekim) Belge Yönetiminde Yeni Fırsatlar: Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi Uygulamaları, Bilgi Dünyası, 2 ,292
- Yurdadoğ, U.B. (2004) Kitap hakkında. E.Bilar, *Küreselleşen Dünya’da Bilgi Paylaşımı ve Kütüphaneler kitabı içinde* (ss.3-6). Edirne:Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi
- Yurtsever, N.A. (2009) Tarihi Kırkpınar Güreşleri-Edirne Dergisi- Sayı:28, s.6
- Çekül Vakfı, 2 Eylül 2013, <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-kulturel-miras-anlayisi>

Üniversitelerde Kurumsal Bellek ve Dijitalleştirme

Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi Örneği

R. Handan ÇELİK*, Aslıhan ASLİM*, Sezgin YILMAZ*

Öz

Bu çalışmada Yeditepe Üniversitesi mensup ve öğrencilerine bilgi hizmeti sunan ve her geçen gün koleksiyonunu geliştirmeyi amaçlayan Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi tarafından hayata geçirilen ve devam etmekte olan dijitalleştirme süreci anlatılmaktadır. Bu bağlamda; dijitalleştirmenin evrensel tanımı, önemi, gerekliliği, olumsuz yönleri incelenmekte ve bu konuda yaşanan çeşitli sorunlar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Dijitalleştirme, Kütüphane Koleksiyonları, Bilgi Merkezleri, Bilgi Teknolojileri, Uygulama Örnekleri.*

Tanım ve Uygulama Örnekleri

Yılmaz (2011)'a göre, dijitalleştirme; "Kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan görüntülere/ imajlara dönüştürülmesi işlemi ya da genel olarak, elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesi"dir (Yılmaz, 2011).

Bir görüşe göre, dijital bilgi, basılı olandan daha "evrimleşmiş" değildir; kültürel hazinenin tutulduğu "ortam"ın değişmesi ve yine kendi içinde farklı dijital formatlara dönüştürülmesini ifade eder (Burdick, Drucker, Lunenfeld, Presner, & Schnapp, 2012). Esas olarak dijitalleştirme kavramıyla kastedilen, yalnızca mevcut dijital belgelerin yönetimi, sunumu, korunması vb. değil; sonradan dijitalleştirilmiş olanların da idaresidir ve elektronik kaynakların geniş kitlelere ulaştırılmasında kütüphaneciyeye düşen sorumluluk büyüktür (Perry, 2005).

"Dijitalleştirme" konusu; basılı eserlerin dijitalleştirilmesinden elektronik formata çevrilen kitaplara, "dijital kütüphane"lere ve "dijital okuyazar"lığa, "arama motorları"ndan "elektronik yayıncılık"a, "e- imza"dan "bilgi güvenliği"ne uzanan çok geniş kapsamlı bir konudur. "Telif hakkı", "düşünce özgürlüğü" ve dolayısıyla "sansür" de literatürde aynı bağlamda değerlendirilmektedir. Dijital çağa giden yoldaki "kilometre taşları" şöyle ifade edilebilir:

İnternet'in 20. yüzyılın ortalarında icat edilip hızla gelişmesi, "dijital kütüphane" ihtiyacının doğmasında en önemli etken olmuş; söz konusu ihtiyacın giderilmesi için dünyada başarılı uygulamalar hayata geçirilmiştir. 1967'de, dünya kütüphanelerini birbirine bağlamayı amaçlayan OCLC (Online Computer Library Center)'nin kuruluşu, bu yöndeki çalışmaların önde gelenlerinden sayılabilir. Yine ilk örneklerden biri, 1988-1991 yıllarında, Carnegie Melon Üniversitesi ve OCL'in gerçekleştirdiği "Mercury Projesi"dir (Arms, 2000). ABD Kongre Kütüphanesi, 1990'ların başında, "Amerikan Memory" adlı bir çalışmayla Amerikan tarihi açısından önem taşıyan bazı belgeleri dijital ortama aktarmış; aynı yıllarda Fransız Ulusal Kütüphanesi de dijitalleştirme için önemli miktarlarda bütçe ayırmaya başlamıştır (Tonta, 2000).

Bir diğer uygulama, 1994-1998 seneleri arasında yapılmış olan "Digital Libraries Initiative"dir. Dijital kütüphanelere ilişkin daha büyük ölçekli başka bir girişim ise, LC'nin, 1995'te başlatılan "National Digital Library Program" (NDLP)'dir. Amacı, 2000 yılında, içinde LC'nin ve iş birliğinde olan diğer kuruluşların dermesindeki dijitalleştirilmiş beş milyon kaynağa, çevrim içi erişilebilirliği sağlamak olan bu proje; çok geniş bir kullanıcı kesimi tarafından ulaşılabilir web tabanlı ilk dijital kütüphane hizmetidir (Cathro, 2001). 1996 yılında İngiltere'de üniversitelerin kurduğu Ortak Bilgi Sistemleri Komitesi (JISC) de "eLib" projesini başlatmıştır (Tonta, Dijital Kütüphaneler, 1999).

* Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

JSTOR (Journal Storage)'un, 2000'li yıllarda; kütüphanelere yardımcı olma ve bilimsel dergi arşivine katkıda bulunma gibi hedeflerle dergilerin eski sayılarını dijital ortama atarak hayat geçirdiği proje de benzer doğrultudaki örneklerdendir. (Küçük & Alır, 2003)

Yine, temelleri 2009 yılında atılan “Global Digital Libraries Collaborative”in; dünyadaki kültürel mirasın kütüphane, arşiv, müze gibi koruyucuları arasında ortak çalışmalar yapılmasını sağlamak, dijital kütüphane koleksiyonlarına erişim oranını yükseltmek gibi hedefleri bulunmaktadır (Council on Library and Information Resources).

Türkiye'deki duruma bakılacak olunursa, son yıllardaki verilere göre şunlardan bahsedilebilir (Yılmaz, 2011):

- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi'nde 9 milyondan fazla dijital materyal bulunmaktadır.
- Milli Kütüphane koleksiyonunda yer alan 26.700 cilt yazma eserin dijital ortama aktarılması hemen hemen tamamlanmıştır.
- Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Etnoğrafya Müzesi'nde yaklaşık 120.000 dijital kayıt bulunmaktadır.
- İstanbul, İzmir ve Ankara'daki birçok üniversite kütüphanesi ve diğer araştırma kütüphanelerinde (Bilkent Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, IRCICA...) dijitalleştirme çalışmaları sürmektedir.

Dijitalleştirmenin Gerekliliği

Teknolojiden uzak durmanın imkânsız olduğu günümüzde, çağ dışı yöntemlerle varlığını sürdürmeye çalışan kütüphane ve arşivler, yenilikçi rakiplerinin gerisinde kalmaya mahkûmdur. Bu yüzden ki “kütüphanecilik” ve “arşivcilik” kavramları tek başlarına yeterli görülmeyip daha geniş kapsamlı ve teknolojiyle daha iç içe olan “Bilgi ve Belge Yönetimi” tanımı ortaya konmuş; bazı üniversitelerin bu alanda eğitim veren bölümleri de içerik ve isim değişikliğine gitmiştir.

“Bilgiyi yönetme” kavramı bir anda ortaya çıkmamış; küreselleşme, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, İnternet gibi etkenler, bu olgunun doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bilgi yönetimiyle hedeflenen, şirketlerin bilgiyi “sermaye” olarak ele alıp kullanmasıdır (Çapar, 2007).

Bilgi Teknolojisi (IT) ve Bilgi- İletişim Teknolojisi (ICT) alanlarında yapılan harcamalar bazında ülkelerin giderlerini gösteren tablo aşağıdadır. Bu tabloda görülen geçmiş ve tahmini yatırımlar, bilgi teknolojilerinin önemini gözler önüne sermektedir:

2011 Sıra	Ülke	2008	2009	2010	2011**	2012*	2013*	2014*	2015*	2016*
1	ABD	546,9	520,9	563,5	601,0	630,6	661,8	689,8	717,2	746,1
2	Japonya	141,6	137,3	150,3	160,0	167,9	160,6	158,8	159,1	159,4
3	Çin	90,1	97,9	119,3	147,1	175,7	201,0	229,5	256,9	287,6
4	Birleşik Krallık	114,8	94,1	99,7	103,8	100,8	105,1	108,0	113,4	119,0
5	Almanya	96,5	85,4	87,1	93,3	88,4	89,6	91,4	95,8	100,4
6	Fransa	76,0	67,5	68,8	72,8	68,5	68,5	70,0	73,1	76,4
7	Brezilya	45,2	39,0	47,1	52,1	50,7	57,3	63,0	68,8	75,1
8	Kanada	38,8	34,2	40,5	44,8	45,8	49,5	52,0	55,2	58,5
9	Avustralya	30,6	29,5	36,5	42,5	42,5	42,6	41,6	44,0	46,6
10	İtalya	44,7	38,2	37,6	36,8	32,6	31,7	31,7	32,5	33,3
31	Türkiye	8,9	8,3	8,8	8,6	8,3	9,1	10,0	11,1	12,4

*Beklenen ** Tahmini

Kaynak: Economist Intelligence Unit

Şekil 1. IT Harcamaları Bazında Ülkeler (Milyar Dolar)

2011 Sıra	Ülke	2008	2009	2010	2011**	2012*	2013*	2014*	2015*	2016*
1	ABD	541,4	521,8	562,3	590,3	624,3	669,2	692,0	721,4	787,2
2	Japonya	349,6	360,5	402,0	437,8	460,9	446,1	445,4	444,6	464,4
3	Güney Kore	156,8	143,6	180,3	192,2	195,5	215,5	226,3	252,3	282,3
4	Almanya	148,3	134,6	137,1	152,4	139,1	142,2	142,6	147,4	162,5
5	Fransa	94,8	89,9	90,0	100,0	92,8	97,0	98,6	102,9	114,1
6	İtalya	65,2	60,0	59,3	63,1	58,9	59,9	61,4	63,7	68,0
7	Hindistan	37,0	40,0	51,0	57,6	60,7	76,2	94,7	114,1	159,9
8	İspanya	44,1	40,2	38,9	43,3	39,5	40,8	40,9	42,5	46,7
9	Polonya	23,1	18,5	20,9	23,6	22,9	25,7	27,7	31,0	36,2
10	Danimarka	11,3	10,2	10,6	12,0	11,3	11,7	11,9	12,5	13,9

*Beklenen, ** Tahmini

Kaynak: Economist Intelligence Unit

Şekil 2. ICT Pazar Talebi (Milyar Dolar)

Bu veriler doğrultusunda organizasyonların geleneksel yöntemlere bağlı kalması kabul edilemez. Kurumlara düşen sorumluluk, teknolojinin nimetlerinden ve dijitalleşirmenin getirilerinden faydalanmaktır.

Dijitalleşirme ihtiyacını ortaya koyan bazı istatistiksel veriler de bulunmaktadır. Bilginin nasıl bir hızla arttığı ve dijital bilginin geldiği nokta gibi konularda öngörü sahibi olmayı sağlayacak bu veriler, şöyledir:

- Dünyanın en zengin kütüphanesinde (Kongre Kütüphanesi) 170 milyon belge bulunurken, Web ortamında 550 milyar belge vardır. Dünya üzerinde her bir kişiye ortalama 90 belge düşmektedir.
- Dünyada her yıl Kongre Kütüphanesi'ni 37.000 kez dolduracak kadar bilgi üretilmektedir. Bu bilginin %92'si manyetik ortama kayıtlıdır.
- Dünyada her yıl 2 Exabyte- 100 katrilyon byte bilgi üretilmektedir. (20 milyar adet The Economist dergisi)
- ABD'de yılda 80 milyar fotoğraf, 2 milyar röntgen filmi çekilmekte, günde 610 milyar e-posta gönderilmektedir.
- Dünyada her yıl üretilen bilgi için 1,5 milyar gigabyte'lık saklama ortamı gerekmektedir.
- Şu anda 1000'den fazla kültürel kurum, içerikleriyle Europeana'ya destek sağlamakta; 150'den fazla kurum ise ağları aracılığı ile bu içeriği paylaşmaktadır.
- 2010 yılı itibariyle Europeana web sitesi üzerinden 13 milyon dijital kaynağa erişilmesi olanaklıdır (Yılmaz, 2011).

Sahip olduğu materyalin en azından bir bölümünü dijital ortama aktarmayan bir kütüphane, koleksiyonunun hacmiyle başa çıkamaz duruma gelecek; nadir eserlerini, tarihi belgelerini koruyamayacak; kullanıcı taleplerine gereğince cevap veremeyecek; kısacası başarılı bir "bilgi yönetimi süreci" gerçekleştiremeyecektir.

Dijitalleşirmenin Amaçları

- Dijital bilgiyi, üzerinde bulunduğu taşıyıcı eskimeden yeni bir taşıyıcıya aktarmak ("medya göçü");
- Yer tasarrufu sağlamak ve raf düzenleme yükünden kurtulmak;
- Bilgi edinmeyi, zaman ve mekandan bağımsız kılmak;
- Basılı ortamda tek kopyası olan belgenin yedeklemesini yapmak;
- Nadir, çok kullanılan veya tek kopya malzemenin yıpranmasını engellemek;
- "Hayati belgeler" ("vital records") denilen, kurum için çok önemli belgeleri koruma altına almak;
- Bilginin kontrolünü, yönetimini kolaylaştırmak (Örneğin, elektronik kaynağa geçen bir kelimeyi saniyeler içinde bulabilmek, mevcut bilgiye sonradan ekleme yapabilmek);
- Bilginin aynı anda birden fazla kullanıcı için ulaşılabilir olmasını temin etmek (bilgi paylaşımı);

- Kültürel birikimi, gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmak;
- Değişen çağa ve kullanıcı isteklerine uyum sağlamak;
- Yeni ve farklı formatlardaki bilgiyi sunabilmek;
- Kullanıcıya, kendi özel koleksiyonlarını oluşturma imkanı tanımak;
- Kurumlar arası bilgi paylaşımına olanak vermek;
- Kültür varlıklarının toplanması, korunması ve dağıtımını kolaylaştırmak;
- Kurumsal kimliği yeni platformlar vasıtasıyla yansıtmak;
- Örgütün mevcut teknik altyapısını geliştirmek;
- Bilgiye erişimde “eşitlik” ilkesini uygulamak; “düşünce özgürlüğü”nü sağlamak;
- Doküman dağıtım maliyetini düşürmek.

Dijitalleştirmenin Olumsuz Yönleri ve Çeşitli Sorunlar

Dijitalleştirmenin amaçları yukarıda açıkça belirtildi. Bununla beraber, dijitalleştirmenin zorlukları ve sınırlayıcı yanları da vardır. Elektronik ortamda belgelerin kanıt niteliğini sürdürebilmeleri için, “dijital imza” özelliğinin tanımlanması, güvenlik önlemleri ve gizlilik ihlalleri için alınması gereken şifreleme, kısıtlama gibi önlemler bunlardan bazılarıdır. Öte yandan, söz konusu kısıtlamaları tanımlamak ve bunlara çözüm sunmak amacıyla ulusal ve uluslararası proje ve standartlar geliştirilmiştir (Külcü, 2010). İlgili çalışmalarda, dijital kaynağın bütünlüğünün korunması ve sürekli değişen teknolojik araçlara uyum sağlayabilme gibi sorunlar da dile getirilmektedir.

Bu meseleye Türkiye bazında bakılacak olunursa, farklı problem ve eksikler görülecektir. Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) İstanbul Şubesi tarafından 25- 27 Şubat 2010 tarihlerinde düzenlenen “Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İş Birliği Çalıştayı” sonuç raporunda bahsedilen bazı sorunlar şöyledir (Yılmaz, Dijital Kütüphane Becerileri Konusunda Türkiye’de Durum: AccessIT Projesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme = The Situation About Digital Library Skills in Turkey: An Evaluation within the Frame of AccessIT Project, 2011):

1. **“Mevzuat ve Telif Hakları” ile İlgili Sorunlar:** 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve ilgili yasalar çerçevesinde, depolama amaçlı bile olsa kütüphanelerin dijitalleştirme hakkının bulunmadığı anlaşılmaktadır.
2. **“İş Birliği Olanakları” Konusundaki Sorunlar:** Bu konuda tüm kurumlar hem genelde hem de AB’ye dayalı projeler çerçevesinde iş birliğine isteklidirler. Ancak bir lider ya da eş güdüm kurumuna gereksinim bulunmaktadır.
3. **“Standartlar” Konusundaki Sorunlar:**
 - Kullanıcı talepleri, dijitalleştirme projelerinde öncelik nedeni olabilmektedir.
 - Dijitalleştirme işlemi, belgelerin yıpranmasının temel nedenlerinden olan fotokopi işlemini ortadan kaldırdığı için yararlı projeler olarak görülmektedir.
 - Aynı kaynakların farklı kurumlar tarafından, farklı projeler kapsamında dijitalleştirildiği gözlemlenmektedir.
 - Belge görüntülerinin oluşturulmasında çekim ile ilgili herhangi bir standart kullanılmamaktadır.
 - Standartlara uyulmaması kaynakların etkin kullanımını engellemektedir.
 - Dijitalleştirilen malzemenin tanımlanmasında herhangi bir üst veri standardı kullanılmamaktadır. Bu da paylaşımı zorlaştırmaktadır.
 - Dijitalleştirilen malzemenin bir toplu kataloğu mevcut değildir.
 - Dijitalleştirme çalışmalarında teknik şartname son derece önemlidir; ancak bu konuda örnek alınacak referans ölçütler bulunmamaktadır.

Masraflı ve zaman alıcı olan dijitalleştirme işleminin uygulanacağı malzemenin ve bu işlemde kullanılacak donanımın doğru seçilmesi, içeriğin tanımlanmasına yönelik bir yazılımdan yararlanılması ve bu içeriğin diğer sistemlerle bütünleşmesinin sağlanması yanında, iyi bir “fayda- maliyet analizi” yapılması gerekmektedir (Yılmaz, 2012). Çok kullanılan, nadir veya tek kopya olan, elektronik yedeğinin alınması lüzumlu görülen ve yaygınlaştırılmak istenen materyale öncelik vermek, yerinde olacaktır. Bunların yanı sıra; dijital hale getirilecek malzemenin ideolojik, siyasi, inançsal, kültürel, ticari ve benzeri nedenlerle sansüre uğraması engellenmeli; dijitalleştirme politikalarına ve meslek etiğine uygun davranılmalıdır. Gerekli durumlarda başka kuruluşlarla iş birliğine gidilmesi, dijitalleştirmeden sorumlu çalışanların bilgi ve beceri düzeyinin bu iş için yeterli olması, yeterli değilse bu personele eğitim verilmesi de, dikkate alınması gereken hususlardandır (Çakmak & Yılmaz, 2012).

Biz Kimiz?

Bilgi Merkezi; ilk olarak “Yeditepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi” adı ile, 1997 yılında Kartal’da kurulmuş; 1999 senesinde ise Üsküdar’a taşınmıştır. Bu dönemde kitaplar kütüphanede toplanmamış; kütüphaneye gelen kaynaklar, tasnifi yapılmak suretiyle ilgili fakülte kitaplıklarına gönderilmiştir. En son 2000 yılında, Kayışdağı 26 Ağustos Yerleşkesi’nin tamamlanmasıyla tüm birimler tek bir çatı altında birleştirilmiştir.

“Merkez Kütüphane” tanımlaması, 2004 yılında, yerini “Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi” ismine bırakmıştır. Kuşkusuz, bu değişimde; gelişen bilgi dünyası ve teknolojileri, üniversitelerin ve bazı kurumların, bölüm isimlerinde değişikliğe gitmeleri etkili olmuştur.

Bilgi Merkezi ve Kütüphane Arasındaki Farklar

Yontar (1995)’a göre, “Kütüphane, yetmişmiş bir personel ile yürütülen örgütlü bir dermedir”. Kütüphaneler, verdikleri hizmet dolayısıyla ellerindeki materyalleri tasnif edip kullanıma hazır bir şekilde kullanıcıya sunarlar. Çeşitleri ve konuları kütüphane türlerine göre değişiklik gösteren bu derme; genel olarak kitap, süreli yayınlar, tez ve görsel- işitsel materyaller gibi formlarda bulunur.

Bilgi merkezlerinde ise; kullanıcılara sunulan bilgi, analize veya değerlendirmeye tabi tutulmaz. Bilgi gereksiniminin düzeyi ve kapsamına uygun olarak, elde edilen bilgi, kullanıcıya doğrudan sunulur (Yontar, 1995). Böylece, bilginin içeriği veya niteliği konusundaki değerlendirmeler kullanıcıya bırakılır. Bir görüşe göre, bilgi merkezleri; arşiv, kütüphane, dokümantasyon merkezi, bilgi merkezi, hatta müze olarak adlandırılan kuruluşları kapsayabilmektedir. (Alıntılayan: Armağan, 2005, s. 23; Aktaran: Yontar, 1995, s.1) (Armağan, 2005)

Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi Dijitalleştirme Uygulamaları Örneği

Çağın değişen koşullarına ayak uydurmak için kendini yenileyen Yeditepe Üniversitesi Bilgi Merkezi’nde dijitalleştirme süreci devam etmektedir. Bu amaçla; tezler, makaleler ve çeşitli ders notları dijitalleştirilmekte; dijital kartpostal ve fotoğraf koleksiyonları oluşturulmaktadır.

- 1- **Tezler** (Toplamda 6000’e yakın tezin 1/4’ü elektronik ortama aktarılmıştır; süreç devam etmektedir): Dijitalleştirme sürecinin ilk aşaması olan tezlerin dijitalleştirilmesi, bilgi merkezimiz öncülüğünde Kurumsal İletişim Müdürlüğü ve Materyal Ofisi ile eş güdümlü olarak yürütülen çalışmalar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Diğer dijitalleştirme adımlarında olduğu gibi, tezlerin bir bölümünde de hizmet alımına başvurulmuştur. Bunun temel sebepleri; personel, mekan ve teknik açısından yaşanan problemlerdir. Dijitalleştirme işlemi tamamlanan tezler, OPAC aracılığı ile sadece kütüphane üyelerine tam metin erişime açılmıştır. Tezlere “eyayın” linkinden erişim sağlanmaktadır. Diğer url adresleri, araştırmacıların üzerinde çalıştıkları konular için alternatif yönlendirmeler sunmaktadır.

Şekil 3. OPAC'ya Tez Görüntüsü

- 2- **Bilimsel Yayınlar Bibliyografik Bilgileri:** Üniversitemiz akademik personeli tarafından hazırlanan kitap, makale, bildiri, proje vb. yayınlar üzerinde yürütülen bu çalışmanın amacı, üniversitemizin mensupları tarafından üretilmiş olan bilimsel içerikli yayınların ve kaynakların kayıt ve takibini sağlamak ve bunları amacına uygun şekilde kullanıma açmaktır. Bu kapsamda; verilerin toplanması, bibliyografik tanımlarının yapılması ve kütüphanecilik bilimine uygun surette programa aktarılarak erişime sunulması gerçekleştirilmiştir. Şimdilik sadece bibliyografik erişim sağlanan bu kaynakların, ileride tam metin olarak da erişime açılması planlanmaktadır.

Şekil 4. Bilimsel Yayın Dağılımı

- 3- **Yeditepe Üniversitesi Kurumlarına Ait Basılı Dergiler:** Yeditepe Üniversitesi ve bağlı kurumlarınca (Dış Hekimliği ve Yeditepe Hastanesi) hazırlanmış olan dergiler, yine Kurumsal İletişim Müdürlüğü ve Materyal Ofisi ile yapılan çalışmalar sonucunda

elektronik ortama aktarılıp OPAC üzerinden erişime açılmıştır. Yeni sayıların çıkması ile bu koleksiyona eklemeler devam edecektir.

- 4- **Yeditepe Üniversitesi Mensuplarına Ait Özel Koleksiyonların Dijitalleştirilmesi:** Üniversitenin akademik personelinin ve diğer çalışanlarının zaman içerisinde oluşturdukları farklı türdeki özel koleksiyonlar toplanmaya ve tasnif edilerek dijitalleştirilmeye başlanmıştır. Dijitalleştirme projemizin bu aşamasında, çeşitli hizmet alımları ve Kurumsal İletişim Müdürlüğü ile yapılan eş güdümlü çalışmalar sonucu, Kurucu Rektör Ahmet Serpil'e ait özel kartpostal koleksiyonu oluşturulmuştur. Koleksiyonda Dünya Savaşı'na (Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri) ait 215 adet kartpostal bulunmaktadır. Koleksiyonun kuşkusuz en önemli özelliği, kartpostalların tümünün ilk basım olmasıdır. Özel koleksiyonların dijitalleştirilmesine, yeni materyallerin toplanması ve tasnifiyle devam edilmektedir.
- 5- **Bayram Dalay'a Ait Fotoğraflar:** Üniversite ve İstek Vakfı Özel Fotoğrafçısı Bayram Dalay'a ait İstanbulun eski ve yeni hallerini, üniversitemizin kuruluşundan bu güne kadar olan zaman dilimini çok güzel bir şekilde anlatan 3000'den fazla fotoğrafın dijital ortama aktarımları sürdürülmektedir. Bu fotoğrafların aktarımında Bayram Dalay dijitalleştirme işlemini bizzat yapmış, bu adımda kütüphanemiz fotoğrafların düzenlenmesi, kataloglanması ve programa aktarılması gibi adımları yürütmüştür. Fotoğrafların telif hakları Bayram Dalay' a ait olup kullanacak kişilerin kendisi ile bu konuyu görüşmeleri gerekmektedir.
- 6- **Akademik Personele Ait Ders Notları:** Daha önce kütüphanemize teslim edilmiş olan basılı durumdaki ders notlarının, yıpranmaması ve kullanım kısıtlaması gibi sorunlar oluşturmaması amacıyla dijitalleştirilmesi ve ilgili personel tarafından gerekli görülenlerin arşivlenmesi kararı alınmıştır. Bu bağlamda 180'den fazla ders notunun aktarımı devam etmektedir. Notlar her sene öğretim yılının başlangıcında toplanmaktadır.

Kaynakça

- (tarih yok). Eylül 11, 2013 tarihinde Council on Library and Information Resources: <http://www.clir.org/initiatives-partnerships/global-diglib> adresinden alındı
- Armağan, A. Ş. (2005). *Kütüphane ve Belge Bilgi Merkezlerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi (Yayınlanmamış Y.L. Tezi)*. İstanbul.
- Arms, W. Y. (2000). Wikipedia: http://tr.wikipedia.org/wiki/Sayısal_kütüphane adresinden alınmıştır
- Burdick, A., Drucker, J., Lunenfeld, P., Presner, T., & Schnapp, J. (2012). *Digital Humanities*. Boston: Massachusetts Institute of Technology.
- Cathro, W. S. (2001). Wikipedia: http://tr.wikipedia.org/wiki/Sayısal_kütüphane adresinden alınmıştır
- Çakmak, T., ve Yılmaz, B. (2012). Türkiye'de Kültürel Bellek Kurumlarındaki Dijitalleştirme Çalışmalarının Düşünce Özgürlüğü Bağlamında Değerlendirilmesi : Evaluation of the Digitization Efforts of Cultural Memory Institutions in Turkey within the Framework of Intellectual Freedom. *Bilgi Dünyası* , 424-429.
- Çapar, B. (2007). Bir İletişim Sistemi Olarak Bilgi Yönetimi: Teorik Bir Yaklaşım. *I. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim 25- 26 Mayıs 2006*, (s. 115). İstanbul.
- Küçük, M. E., ve Alır, G. (2003). Dijital Koruma (Arşivleme) Stratejileri ve Bazı Uygulama Örnekleri: Digital Archiving Strategies and Some Significant Archiving Projects. *Türk Kütüphaneciliği* , 345.
- Külcü, Ö. (2010). Belge Yönetiminde Yeni Fırsatlar: Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi Uygulamaları- The New Challenges in Records Management: Digitization and Enterprise Content Management Practices. *Bilgi Dünyası* , 294-297.
- Perry, C. A. (2005). Education for Digitization; How Do We Prepare? *The Journal of Academic Librarianship* , 523.
- Tonta, Y. (2000, Ocak 12). Eylül 10, 2013 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall99/kut655/digital-libraries.htm> adresinden alındı

- Tonta, Y. (1999). *Dijital Kütüphaneler*. Wikipedia: http://tr.wikipedia.org/wiki/Sayısal_kütüphane adresinden alınmıştır
- Tüzün, T. (2008). Dokümanların Dijitalleştirilmesinde Yeni Teknolojiler, Kütüphaneler ile Arşivlerdeki Uygulamaları Sunumu. *ÜNAK*.
- Yılmaz, B. (2012). AccesIT Projesi ve Dijitalleştirme Uzaktan Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği* , 371.
- Yılmaz, B. (2011). Dijital Kütüphane Becerileri Konusunda Türkiye’de Durum: AccessIT Projesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme = The Situation About Digital Library Skills in Turkey: An Evaluation within the Frame of AccessIT Project. *Türk Kütüphaneciliği* , 117-123.
- Yontar, A. (1995). *Kütüphane ve Belge Bilgi Merkezinde Yönetim*. İstanbul.

Akademik Araştırmalarda Web 2.0 Etkisi

ODTÜ ve Mendeley İşbirliği

Levent Kutlutürk*, Emre Hasan Akbayrak**

Öz

Akademik işbirliği günümüzde sosyal ağlar ve gelişen Web 2.0 araçları ile gitgide artmakta ve çeşitlenmektedir. İnternet, disiplinlerarası çalışmaların gelişmesinde önemli araçlar ve hizmetler sunmakta ve bu hizmetler, donanım ve yazılıma bağımlı olmaksızın araştırmacıların birlikte çalışabilmeleri yönünde oldukça önem kazanmaktadır. Bununla beraber bu çalışmalarda faydalanılan kaynakların düzenli ve erişilebilir olmaları, atıf yapılması ve kaynakçada yer alması bilimsel yayınların birbiriyle olan ilişkisini kurmak adına büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla kullanılan yazılımlar, günümüzde akademik sosyal ağ özelliklerini ve dosya yönetim aracı işlevlerini de içerecek araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Mendeley, ODTÜ, Akademik sosyal ağlar, Kaynakça yönetim araçları.*

Giriş

Bu çalışmanın amacı; araştırmacıların araştırmalarını yönetmelerine ve geliştirmelerine, diğer araştırmacılar ile çevrimiçi işbirliği yapabilmelerine ve yapılmış olan son araştırmaları keşfetmelerine yardımcı olurken, bir kaynakça yönetim aracı ve akademik sosyal ağ hizmetini kurumlara yönelik sunan Mendeley Institutional Edition (MIE) hakkında bir değerlendirme yapmaktır. Bu anlamda Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ile Swets Türkiye arasında Mendeley Institutional Edition (MIE) kullanımına yönelik bir ortaklık anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma ile Mendeley'in kütüphane hizmetlerinin tasarımı ve akademik çalışmalara olan etkilerinin değerlendirilmesi sağlanacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'de Mendeley ile yapılmış olan ilk ortaklık anlaşmasıyla ODTÜ Kütüphanesi, kullanıcılarına etkin kaynakça yönetimi desteği sağlamakta, akademik sosyal ağ yapısı içinde etkileşimli ve ortak akademik çalışma yapma olanağı sunmaktadır. MIE'ye yönelik eğitim ve tanıtım etkinlikleri devam etmektedir. Mendeley'in kullanıcı tutum ve eğilimlerine etkileri ile koleksiyon geliştirme politikalarına entegrasyonu hakkındaki veriler anlaşma sürecinin bitimi itibarıyla değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın ilk kısmında akademik sosyal ağlara olanak veren Web 2.0 hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde Mendeley yazılımı ve kullanımı hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Türkiye'deki uygulamaları değerlendirilecektir. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak süreç tartışılacaktır.

Web 2.0

Web 2.0 kavramı ilk olarak 2004 yılında bilgisayar konusunda kitaplar yayınlayan Tim O'Reilly tarafından gerçekleştirilen "Web 2.0 Konferansı" ile literatüre girmiştir. 1990'larda yaşanan İnternet krizinden sonra bir çıkış yolu olarak sosyalleşme işlevini tanımlayan Web 2.0 kavramı, Wikipedia'nın 2001 yılında kurulmasıyla hayat bulmuştur (Han, 2011). İnternet'in ilk yıllarında, bilginin sadece vitrinde sunulması ve bilgi gereksiniminin bu alanlardan sağlanması söz konusuysa; bugün Web 2.0 ile daha etkileşimli, paylaşım odaklı ve ortaklaşa bilgi üretimi ve kullanımı, İnternet'i vazgeçilmez bir mecra haline getirmiştir. Özellikle Web 2.0 kavramının ortaya çıkmasından önce de var olan sosyal ağlar ile dünyanın her yerinden kişilerarası etkileşim sağlanabilir olmuş ve günlük hayatı değiştirdiği gibi profesyonel etkinliklerin değişmesini de sağlamıştır (Wei Jeng, Daqing He, J Jiang ve Y Zhang, 2012). Sosyal ağlar ve Web 2.0 teknolojilerinin temel yapıtaşlarından biri olarak, bu platformu kullanan her bir bireyin katılımıyla ortaya konulan ortak akıl ya da küresel beyin olarak adlandırılan kavramdır (Han, 2011). Blog

* Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.

** Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

sayfalarındaki yorum alanları, forumların tartışmaya açık yapısı, sosyal ağlarda yapılan paylaşımlar üzerine yorumların yapılabilmesi ortak aklın ortaya konulmasında rol oynamaktadır.

Sosyal ağların ortaya çıktığı 1997 yılından bugüne yaşanan değişimler; arkadaşlar ile iletişim, çöpçatanlık, iş bağlantılarının kurulması, bloglar aracılığıyla bilgi paylaşımı, tartışma forumları, sosyal ilgilere yönelik paylaşımları, müzik paylaşımı, sanat çalışmalarının paylaşımı gibi alanlarda gerçekleşmiştir (danah m. boyd ve Nicole B. Ellison, 2007). Bununla beraber Web 2.0 ile ilgili değişmeyen özellik; çoğunlukla yazılım değil, hizmet üzerine olmasıdır. Hedeflenen bir yazılım güncellemesi yoktur, sadece sürekli olarak geliştirilen yenilikler vardır (O'Reilly, 2005). Herhangi bir işletim sistemi ve İnternet tarayıcısı ile bu hizmetlere ulaşılabilirdiğinden, uygulama geliştirmektense kullanıcıların farklı aygıt ve platformlarda Web 2.0 deneyimini zenginleştirmek önem kazanmaktadır. Eğer bir uygulama çoklu platform desteği sağlamıyorsa, başarılı olma ihtimali hemen hemen yok gibidir (Han, 2011).

Akademik Sosyal Ağlar

Akademik Sosyal Ağ Hizmetleri (ASAH); çevrimiçi bir platform ve/veya yazılım ile araştırma amaçlı faaliyetleri desteklemeye odaklanmış, aynı zamanda bilim insanlarının profesyonel sosyal ağlarını kurup geliştirebildikleri hizmetlerdir (Oh ve Jeng, 2011). Akademik İletişim ve İşbirliği, geçmiş yıllarda kişisel, yerel ve coğrafi özelliklerin sunduğu olanaklar ile sınırlıyken, İnternet'in hayatımıza girmesiyle gelişmeye başlamış ve buna paralel olarak değişime uğramıştır. Daha önce farklı coğrafyalardan katılım sağlayarak ortak çalışma yapan bilim insanlarının ve araştırmacıların birbirleriyle olan iletişimi ve paylaşımı, yalnızca e-posta üzerinden gerçekleştirebilmekte ve tek bir ortak belge üzerinde yapılan çalışmalardan oluşmaktaydı.

Sosyal ağlar başlangıçta daha çok, kullanıcıların önceden tanıdıkları kişiler ile iletişim kanalı olarak tercih edilmiş, bu nedenle birbirini tanımayan kullanıcıların olduğu haber grupları ve benzeri sitelerden daha farklı değerlendirilmişlerdir (Nicole B. Ellison, Charles Steinfield ve Cliff Lampe, 2007). Günümüzde ise birbirini tanımayan fakat ortak noktaları bulunan kişiler de sosyal ağlar aracılığıyla iletişim kurmaya ve etkileşim içine girmeye başlamışlardır. Akademik Sosyal Ağlar aracılığıyla farklı kişilerle bağlantı kurulması, kaynak paylaşımı yapılması ve yapılan çalışmaların sonuçlarının paylaşılması önem kazanmaktadır (Rebun, 2011). ASAH, temel sosyal ağ özelliklerinin yanı sıra bilim insanlarına şu olanakları sunmaktadır;

1. Profesyonel bir portfolyo ve özgeçmiş oluşturarak bu bilgilerin paylaşılması ile basit bir profil oluşturmaktan öteye geçerek araştırmacı kimliğinin öne çıkartılabilmektedir.
2. Kişisel yayınların, kullanılan kaynakça ve atıfların yönetimi desteklenmektedir. Kaynakça yönetim araçları uzun süredir kullanılmaktadır fakat günümüzde bu sistemler; kullanıcıların kaynakça paylaşımlarına, kendilerinin veya diğer araştırmacıların okuma listelerinde arama yapmalarına olanak veren web platformları ile masaüstü programlarını bütünleştirerek hizmet sunmaktadır.
3. Çevrimiçi gruplar oluşturarak araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır (Oh ve Jeng, 2011).

Akademisyenlerin kendi akademik ağlarını oluşturabilecekleri birçok sosyal ağ sitesi bulunmaktadır; Research Gate, Academia.eu gibi. Bu mecralarda yalnızca bilimsel amaçlarla bir araya gelen akademisyenlerin yaptıkları ortak çalışmalarda yararlandıkları bazı yardımcı yazılımlar, yapılan işbirliğini destekleyebilmektedir. Bu yazılımlar, dosya paylaşımı ve bu dosyalar üzerinde ortaklaşa çalışmalar yapabilme olanağını veren web hizmetleridir. Google Drive, iCloud, Dropbox gibi sanal sürücüler cihaz bağımlılığını ortadan kaldırmakta ve İnternet erişimi olan her yerde bu sürücülere kolayca ulaşılabilir. Bu hizmetler, kullanıcıların ortak dosya ve klasörler oluşturmalarını ve paylaşmasını kolaylaştırmakta ve hatta bütünleşik yazı editörleri, tablo ve sunum uygulamaları sunan Google (Docs, Sheets, Slides) ve iCloud (Pages, Numbers, Keynote) gibi ürünler, donanım – yazılım beraberliği ve uyumlu olma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadırlar.

Kaynakça Yönetim Araçları

Araştırmacılar açısından bakıldığında, ister bir lise öğrencisinin yıl sonu ödevi olsun, isterse Nobel ödülü sahibi bir bilim insanının çalışması olsun, yararlanılan kaynaklara atıf yapılması temel bir gerekliliktir (Kern ve Hensley, 2011). Bilimsel çıktılarda faydalanan eserlerin sahiplerinin belirtilmesi, mevcut

çalışmanın altyapısını ve sonraki çalışmalar için de bir temel oluşturmaktadır. Bu amaçla kullanılan kaynakça yönetim araçları, 90'lardan 2000'lerin sonuna kadar üç temel işlevi sunmaktaydı: atıfları bir araya getirmek, saklamak ve metin içinde atıf sunarken kaynakçayı düzenlemek. Bu düzenlemelerin yapılması için yazı editörü olarak kullanılan programın (WORD, Pages vb.) kaynakça yönetim aracı ile bütünleşik olması gerekmektedir. Bu sayede yazım sürecinde kullanılan kaynaklar ve yapılan atıflar, istenilen kaynak gösterme kuralına (APA, MLA, IEEE vb.) göre bir tıklama ile belgeye işlenebilmekte ve kaynakça düzenlenebilmektedir. Her yayının kendi kuralları gereği belirli bir biçimde kaynak gösterimi vardır ve bu biçimlerin sayısının 6500'den fazla olduğu ifade edilmektedir ("Mendeley," 2013).

Kaynakça yönetim araçlarını değerlendirmek için öncelikle gereksinimler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu gereksinimler kurum ve kuruluşlarda kullanılan yazılım ve donanıma, araştırma faaliyetlerinin kapsamına ve kullanıcı gruplarının yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir. Kullanılan bilgisayar modelleri (PC, Macintosh), işletim sistemleri (Windows, OSX, Linux vb.), ofis programları (MS Office, Open Office, Libre Office vb.) akademik çalışma alanlarına göre değişiklikler görülebilmektedir. Sanat ve tasarım alanında daha çok Macintosh bilgisayarlar tercih edilirken, yazılım alanında Linux işletim sistemi ve açık kaynak kodlu yazılımlar tercih edilebilmektedir. Bununla beraber birçok kurum ve kuruluşta ofis bilgisayarlarında sıkça Microsoft ürünlerinin kullanıldığını görülmektedir.

Bir akademik kurumda çok farklı platformların kullanılması, birlikte çalışabilirliği desteklemeli ancak disiplinlerarası akademik çalışmaların yürütülmesine engel olmamalıdır. Bu nedenle son zamanlarda dördüncü bir öge olarak kullanıcılara paylaşım desteği sağlanması, kaynakça yönetim araçlarının bir ögesi haline gelmiştir (Glassman ve Sorensen, 2012). Akademik araştırmalar için kullanılan her platformda bu sistemlerin etkin olması ve her kullanıcı grubuna hitap etmesi önemli bir fark yaratmaktadır. Günümüzde birçok kaynakça yönetim aracı bulunmaktadır fakat bir kısmı sadece masaüstü uygulaması iken bir kısmı web tabanlı bulut teknolojisine ve hatta İnternet tarayıcıları için eklentilere sahiptir. Bütün bu özellikleri bir arada taşıyan sistemleri kullanan araştırmacılar, meslektaşlarıyla ortaklaşa yapmakta oldukları çalışmalarını veri kaybı olmaksızın zamandan, mekândan, kullanılan yazılım ve donanımdan bağımsız bir şekilde sürdürebilmektedirler.

MENDELEY

Mendeley, kullanıcıların araştırmalarını düzenleyebildikleri, meslektaşlarıyla işbirliği yapabildikleri ve yeni bilgileri keşfedebildikleri bir araştırma platformudur (Henning ve Reichelt, 2008). Bu platform; web arayüzü, masaüstü programı ve mobil uygulamalar olmak üzere üç farklı erişim olanağını sağlamaktadır. Günümüzde önemli bir kavram olan eşzamanlılık, bu üç unsurla beraber akademisyenler için vazgeçilmez bir öge olarak kullanıcılara sunulmaktadır. Bulut teknolojisi aracılığıyla çalışma grubu üyeleri her yerden eşzamanlı dosya güncellemesi yapabilmektedir. Bu da grupların etkinliğini artırmakta ve çalışma hızına olumlu etki yapmaktadır.

Çalışma Grupları

Bir konuda akademik çalışmalarını yürüten Mendeley kullanıcıları, dilerlerse coğrafyadan ve kurumlardan bağımsız olarak, aynı konuda çalışan ve sistemde kayıtlı olan kullanıcılarla irtibat kurabilmekte ve çalışma grupları oluşturabilmektedirler. Bu gruplar herkese açık olabileceği gibi özel gruplar da oluşturulabilmektedir. Akademik yayınların kurumlar ve araştırmacılar tarafından paylaşılması lisans anlaşmaları uyarınca, eğitime veya bilimsel araştırmalara temel olduğu sürece yayıncılar, akademik kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle kendi kurumunda belirli bir yayına erişimi olmayan kullanıcılar, grup üyelerinden bu hakka sahip olan kullanıcıların paylaşımlarından faydalanabilmektedir. Mendeley kullanıcıları, lisans anlaşmaları kapsamında sahip oldukları akademik çalışmaları sisteme yükleyerek şu anda dünyanın en büyük akademik arşivini oluşturmuş ve paylaşıma açılmasını sağlamışlardır. Bununla birlikte paylaşım ve etkileşimin belki de en önemli ögesi olan bilimsel yayın paylaşımı, birçok yayıncı tarafından, sadece kullanıcılar arasında gerçekleştiği durumda, lisans anlaşmalarına aykırı bir paylaşım olarak görülmektedir. Dünyanın en büyük bilimsel yayıncılarından olan Elsevier, önce karşı tavır sergilediği bu uygulamaya karşın Mendeley üzerinde yapılan paylaşımların izlenebilmesi ve analiz edilebilmesi için veri sağlıyor olmasını, yenilikçi ve gelecek için yol gösterici bulmuştur. Bu nedenle Mendeley'e ilgi göstermiş ve çok yakın bir zamanda şirketi kendi bünyesine katmıştır (Dobbs, 2013).

Mendeley'in sunduğu olanaklardan bir diğeri de, sisteme kayıt yaptıran üyelerin çalışma alanlarını seçimli menülerden profillerine ekleyebilmeleridir. Benzer şekilde bütün üyelere açık bir grup kurulduğunda, grup yöneticisinin bir ile üç arasında disiplin adını açıklama sayfasında belirtmesi

zorunludur. Üyelere ve gruplara ait bu tanımlayıcı bilgilerin bir arada sunulması, disiplinlerarası paylaşıma ve ortaklığa olanak sağlamaktadır. Oh ve Jeng'in (2011) Mendeley ve çalışma grupları üzere yapmış olduğu çalışma, bu bağlamda disiplinlerarası çalışmaların artmasında olumlu etki sağlayarak ASAH kapsamında gelecek için ümit veren bir sistem olarak değerlendirilmiştir.

PDF Yönetim Aracı Olarak Mendeley

Araştırmacılar için kişisel ve iş bilgisayarlarında oluşturmuş oldukları klasörler içinde kaydedilmiş olan dosyaları organize etmek ve aranan bilgiye en kısa zamanda ulaşabilmek son derece önemlidir. Mendeley yalnızca sürükle-bırak yöntemiyle bir klasör içindeki bütün PDF biçimli dosyaların üst verisini harmanlayıp, eğer varsa Digital Object Identifier (DOI) numarası ile web üzerinde tarama yaparak, kaynağın künyesini çıkartabilmektedir. Bu özellik, sistemin kullanılması için geçecek olan zamanı, araştırmacıların alanlarındaki faaliyetleri için kullanabilmesine olanak vermektedir ve Mendeley'in bir PDF yönetim yazılımı olarak da değerlendirilmesini sağlamaktadır (Mead ve Berryman, 2010).

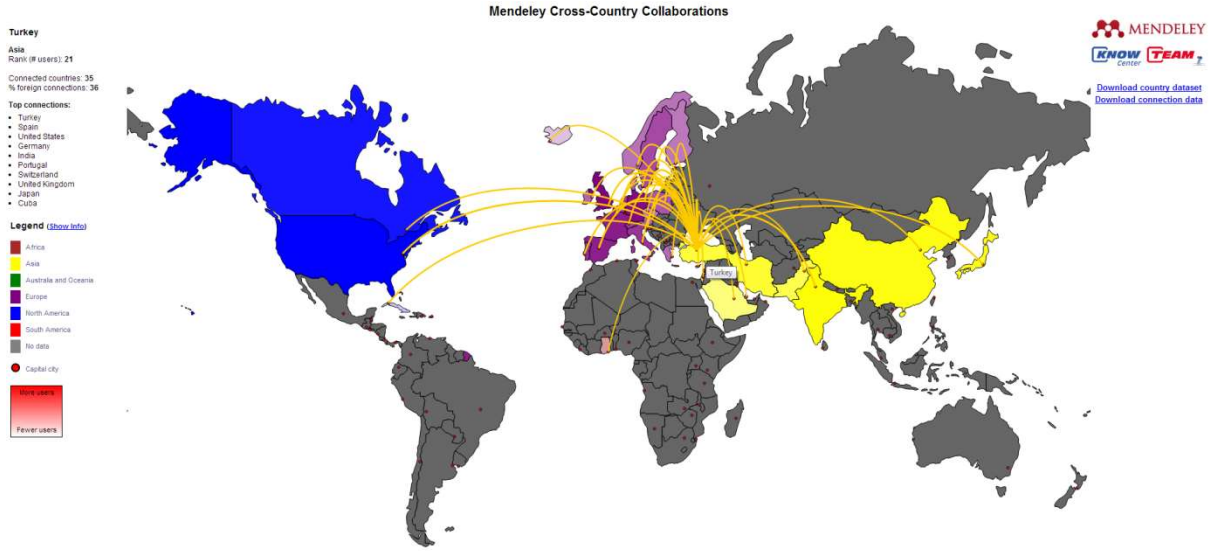
Araştırmacıların veritabanlarından bilgisayarlarına kaydetmiş oldukları belgelerin isimleri genelde bir numara veya bir algoritma ile oluşturularak sunulmaktadır. Makaleyi okumaksızın üst verisine erişerek düzenlemek ve bilgiye erişim sağlamak üzere ODTÜ mensuplarına yardımcı olacak olan bu sistem ücretsiz olarak kullanılmakta olup, MIE ile daha kapsamlı veriyi sunmakta yardımcı olmaktadır.

Mendeley kullanıcılarının paylaştığı yayınlar, bağlı olunan kurumun kütüphane kataloğunun ve elektronik kaynaklarının içerik listelerinin sisteme eklenmesiyle, ilgili kullanıcılar tarafından erişilebilir hale gelmektedir. Bunun için, MIE konusunda yetkili bir personelin yönetici olarak sisteme bu bilgileri EXCEL formatında yüklemesi ve kullanılan bir keşif aracı veya federe arama sistemi varsa, bağlantısının eklenmesi yeterli olmaktadır. Bu işlemler ile kullanıcıların faydalandıkları kaynakların takibi ve değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Türkiye ve Mendeley

Bu değerlendirmenin yapıldığı tarihte yaklaşık 2.500.000 kullanıcı, 430.000.000 belge ve 240.000 çalışma grubu Mendeley içeriğinde yer almaktadır. Birbiriyle haberleşebilen masaüstü ve web tabanlı uygulamaları bir arada kullanmaya olanak veren Mendeley, büyük miktarda veriyi kayıt altında tutarken aynı zamanda bu verilerin analizlerini de yapabilme yetisine sahiptir (Jack ve diğerleri, t.y.). Kullanıcıların paylaştıkları belgelerin ve çalışmalarında kullandıkları kaynakların analizlerinin sadece istatistiki veriler ile yapılmasına izin veren MIE; okuma alışkanlıkları yönelimlerinin gözlemlenmesi, satın alma politikalarının düzenlenmesi ve kaynak seçimi gibi konularda kütüphane yönetimine önemli veriler sağlayabilmektedir. ODTÜ Kütüphanesi ve MIE ortaklığının sağladığı faydaların başında kullanıcılara sunulan 5 GB dosya saklama alanı sağlanması, 5 kişilik gruplar oluşturularak dosya paylaşımına olanak vermesi, daha geniş kullanıcı desteği sunması ve daha önemlisi; kütüphane yönetimine, kullanıcılarının tüm ilgi alanlarını ve araştırma davranışlarını gözlemleyerek analizler yapabilme olanağı sunması olarak değerlendirilebilir.

Türkiye için, bu çalışmanın yapıldığı tarihte ODTÜ dışında MIE kullanımı söz konusu olmamasına karşın, kişisel hesap sahibi olan araştırmacıların, Mendeley web sayfasında yer alan istatistiki verilere göre 35 farklı ülke ile işbirliği yapılmaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere, kullanıcı sayısına göre dünyada 21. sırada yer alan Türkiye, başta İspanya, ABD, Almanya, Hindistan, Portekiz, Japonya gibi ülkeler ile işbirliği içindedir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye ve diğer ülkelerle Mendeley üzerinden yapılan işbirliği haritası.

ODTÜ ve Mendeley

ODTÜ Kütüphanesi, ODTÜ içerisinde öğretim, araştırma faaliyetleri ve topluma hizmet için gerekli doğru, güvenilir ve evrensel bilgiye çağdaş olanaklarla erişilmesini sağlamak ve örnek bir kütüphane olmak için çalışmalarını sürdürmektedir. Bununla beraber geleceğin öğrenme gereksinimlerine uygun her türlü çağdaş teknolojiyi ve fiziksel olanakları kullanan, zaman ve yerden bağımsız bir şekilde tüm paydaşlarına en iyi hizmeti sunabilen, bölgesinde referans olmayı başarmış, güçlü, zengin bir bilgi ve belge merkezidir. ISO 9001: 2008 Kalite Yönetim Sistemi standartlarına sahip olan ODTÜ Kütüphanesi, ulusal ve uluslararası ölçütlerde kullanıcılarına hizmet sunmaktadır. Öngörü ve görev bilinci ile kalite standartları gereği sunulan hizmetler, günü yakalamak ve geleceği planlamak üzere geliştirilmektedir. Özellikle akademik kütüphane hizmetleri, mevcut ve güncel altyapının değerlendirilmesi ve öngörülen gelecek için yapılan çalışmalar ile tasarlanmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda, kaynakça yönetim araçları günümüzde ve gelecek için büyük önem taşımaktadır. ODTÜ Kütüphanesi, 2008'den beri dünyada kullanılan Mendeley'i, akademik kurumlar için olan sürümüyle değerlendirmek üzere Swets Türkiye ile bir anlaşma imzalayarak mensuplarına sunmuştur. ODTÜ Kütüphanesi farkındalık yaratarak, kullanıcılarının araştırmalarda Web 2.0 etkisini, faydalarını ve kullanımının akademik araştırmalar için önemini ve gelecekte doğabilecek fırsatlar hakkında öngörü kazandırmak adına bir çalıştay ve eğitim toplantısı düzenlemiştir. Her fakülteden öğretim elemanları ve üyelerinin katılımıyla gerçekleşen bu toplantı, olumlu geribildirim almıştır. Bu bağlamda, mensuplarımızın gelecekteki çalışmaları için faydalı olacağını düşündüğümüz, yeni nesil kaynakça yönetim araçlarından Mendeley'in sunulduğu, eğitimlerin ilkinde yakalanan başarının devamlılığı için çalışmalara devam edilmektedir.

Sonuç

Yukarıda bahsedilmiş olan Web 2.0, akademik sosyal ağ ve referans yönetim araçlarının, akademisyenlere ve araştırmacılara büyük kolaylık sağladığı ortadadır. Çalışmaların herhangi bir zamanda, herhangi bir platformda veya herhangi bir yerde olması mümkündür. ODTÜ mensuplarının çeşitliliği ve disiplinlere göre çalışma alanlarının değişkenliği ile bilgi arama davranışlarının farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda, eşzamanlılık ve platform bağımsızlığı ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle ODTÜ Kütüphanesi Mendeley'i değerlendirerek mensuplarına sunmaktadır. ODTÜ ve MIE işbirliğinin akademik araştırmalarda Web 2.0 etkisinin artmasında şüphesiz önemli bir rolü olacaktır. Bu bağlamda, öncü çalışmaların gerçekleştirildiği ve bu çalışmalara ait süreç ve sonuçların diğer kurum ve kuruluşlarla paylaşma sorumluluğunu her zaman taşımakta olan ODTÜ Kütüphanesi, doğabilecek yeni olanakları değerlendirmeye devam etmektedir. Henüz yeni sayılabilecek bu değerlendirme sürecinin sonuçlarının, farklı bir çalışmada ayrıca sunulması için bugün yapılmış olan işbirliği büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Danah M. Boyd, ve Nicole B. Ellison. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship, 13(1), 210–230. 21 Temmuz 2013 tarihinde <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x> adresinden erişildi.
- Dobbs, D. (2013). When the Rebel Alliance Sells Out. *The Newyorker*. 1 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.newyorker.com/online/blogs/elements/2013/04/elsevier-mendeley-journals-science-software.html> adresinden erişildi.
- Glassman, N. R., ve Sorensen, K. (2012). Citation Management. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 9(3), 223–231. doi:10.1080/15424065.2012.707097
- Han, S. (2011). *Web 2.0*. New York: Routledge.
- Henning, V., & Reichelt, J. (2008). Mendeley-A Last. fm For Research? *eScience, 2008. eScience'08. IEEE* 12 Ağustos 2013 tarihinde <http://medcontent.metapress.com/index/A65RM03P4874243N.pdf> adresinden erişildi.
- Jack, K., Hammerton, J., Harvey, D., Hoyt, J. J., Reichelt, J., ve Henning, V. (t.y.). Mendeley ' s Reply to the DataTEL Challenge, 1–3.
- Kern, M., ve Hensley, M. (2011). Citation Management Software. *Reference & User Services Quarterly*, 50(3), 204–208. doi:10.5860/rusq.50n3.204
- Mead, T. L., ve Berryman, D. R. (2010). Reference and PDF-manager software: complexities, support and workflow. *Medical reference services quarterly*, 29(4), 388–93. doi:10.1080/02763869.2010.518928
- Mendeley. (2013). 31.08.2013 tarihinde <http://www.mendeley.com/citationstyles/> adresinden erişildi.
- Nicole B. Ellison, Charles Steinfield, & Cliff Lampe. (2007). The Benefits of Facebook "Friends:" Social Capital and College Students' Use of Online Social Network Sites, 12(4), 1143–1168. Retrieved from <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>
- O'Reilly, T. (2005). What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generatiobs of Software. 20 Ağustos 2013 tarihinde <http://oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html?page=1> adresinden erişildi.
- Oh, J., ve Jeng, W. (2011). Groups in Academic Social Networking Services--An Exploration of Their Potential as a Platform for Multi-disciplinary Collaboration. *In Proceeding of 2011 IEEE SocialCom*. 16 Temmuz 2013 tarihinde http://ieeexplore.ieee.org/xpls/abs_all.jsp?arnumber=6113165 adresinden erişildi.
- Rebuin. (2011). The Use Of Social Networking in Research. 13 Ağustos 2013 tarihinde http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/10261/1/Ciencia20_rebiun_eng.pdf adresinden erişildi.
- Wei Jeng, Daqing He, J Jiang, ve Y Zhang. (2012). Groups in Mendeley: Owners' descriptions and group outcomes, 1–4. 16 Ağustos 2013 tarihinde <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/meet.14504901256/full> adresinden erişildi.

Kurumsal Blogların Taşıdığı Riskler

H. Buluthan ÇETİNTAŞ*

Öz

Çevrimiçi ortamın esnek yapısı ve sağladığı iletişim hızı, bilginin sınırsızca dolaşmasını sağlamaktadır. Bu ortamın en önemli öğelerinden birisi sosyal medyadır. Sosyal medya, her türlü bilginin ve içeriğin sosyal ağ siteleri ve hizmetleri vasıtasıyla çevrimiçi ortamda paylaşılmasıdır. Sosyal medyanın kurumlar için önemi, geniş kitlelere ulaşma imkânı vermesinden ve bu kitlelere verilecek mesajlarda daha fazla kontrol imkânı sağlamasından kaynaklanmaktadır. Kurumlar açısından önemi gittikçe artan çevrimiçi ortam ve sosyal medya kullanımı, kurumsal iletişim ve kurumsal halkla ilişkiler uygulamalarında sıklıkla tercih edilmektedir. Çevrimiçi ortamda bulunmanın gücünü fark eden kurumlar, olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğuracak potansiyele sahip bilgilerin yanı sıra paylaşımların ve tartışmaların var olduğu sosyal medya dünyasına dâhil olmanın önemini gün geçtikçe kavramakta ve sosyal medya araçlarını kullanmaya yönelmektedir. Sosyal medyada bloglar, sosyal ağlar, sosyal işaretleme hizmetleri ve mikrobloglar gibi her türden içerik yayınlama ve iletişim kurma aracı bulunmaktadır. Bu araçlar, kişinin diğer kişi ya da kişiler ile bilgi, görüş, tecrübe ve fikir paylaşımı için kullandığı teknolojiler ve uygulamalardan oluşmaktadır. Böylece kişiler istedikleri bilgileri, haberleri ve düşünceleri paylaşma, diğer kişiler ile iletişim kurma imkânı bulabilmektedir.

Sohbetlerin oldukça fazla olduğu çevrimiçi ortamda insanlar, birbirleriyle zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın içerik oluşturabilmekte, düşüncelerini ve görüşlerini paylaşabilmektedir. Paylaşımların birçoğunun kurumlar, ürünler ve markalar hakkında olması, konuşmaların olumlu ve olumsuz düşünceleri, çeşitli deneyimleri içermesi özellikle kurumsal imaj ve kurumsal itibar açısından kurumlara yönelik fırsatları ve tehditleri içermektedir. Sosyal medya araçları, kurumun değerini ve bilinirliğini artırma ve kurum için ayırt edici bir rekabet avantajı sağlama gibi imkânlar sunarken kurum hakkında çıkacak kötü haber, bir kurumsal krize dönüşebilmektedir. Çalışmada sosyal medya ortamının en eski araçlarından biri olan ve halen etkisini sürdüren kurumsal bloglar ele alınmıştır. Bloglar, düzenli olarak güncellenen çevrimiçi günlüklerdir. Bloglar, yorumlarla güncel tutulmakta, diğer sitelere bağlantılar verilmekte ve blog yazarın ilgisini çeken her şey bloglarda paylaşılabilir. Blog kullanımı, iletişim kurmak, paylaşmak, etkileşimde bulunmak ve bir olayın önemini vurgulamak için yeni bir yöntem sağlamaktadır. Bu yeni yöntemi fark eden kurumlar, müşterileri ile diyalog kurmak, müşteri hizmetleri ve halkla ilişkiler hizmetleri vermek, kurumun ve markanın farkındalığını artırmak, kurum içi iletişim ve işbirliği sağlamak ve kurum ile ilgili bilgilerde hızlı güncelleme yapmak gibi amaçlar için kurumsal blogları kullanmaktadır.

Müşteriler ile uzun dönemli ilişkiler kurmayı sağlayan ve kurumlar için iletişim kurma ve bilgi verme hizmetleri kurumsal blogların, kurumlara yönelik bazı olumsuz yönleri bulunmakta ve bu yönleri ile kurumlara zararları dokunabilmektedir. Çalışmada kurumsal blogların kurumlara yönelik riskleri ele alınmıştır. Bu kapsamda sosyal medya kavramından ve sosyal medyada çoğunlukla tercih edilen sosyal medya araçlarından kısaca bahsedilmiştir. Ayrıca kurumsal blog kavramı ve kurumsal blog kullanımının kurumlara yönelik olumsuz yönleri ele alınmış ve konu güncel kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal bloglar, kurumsal blogların riskleri, sosyal medya.

Giriş

İnternetin gelişimi, haberin iletilme hızı ve haber alma biçiminin ses, video ve metin gibi farklı biçimlerde kontrol edilebilmesi, medya tüketim tercihlerini önemli ölçüde değiştirmiştir (Cass, 2007: 9). Hedef kitleler hakkında bilgi toplamak ve kurumsal kimliği güçlendirmek (Güçdemir, 2010: 105) gibi imkânları ile

* Selçuk Üniversitesi, Konya.

çevrimiçi ortam, coğrafi sınırları ortadan kaldırarak iletişimin işitsel, görsel ve sözel tüm evrelerini bünyesinde barındırmakta ve bireylerin birbirleriyle eş zamanlı iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Bu durumun kurumlara yönelik çeşitli faydaları bulunmaktadır. Öncelikle müşterilerin deneyimlerini, uzmanlıklarını ve görüşlerini paylaştıkları sosyal medya kanalları genişleyerek bilgi arayan müşterilere uygun hale gelmiştir. Ayrıca kurumların pazarlara yaklaşımlarının değişmesi, ürün hazırlama hızının artması, müşterilerle iletişime geçme ve onlara değer verme için süreçlerin yeniden incelenmesi, etki anlayışının değişmesi sonucunda geleneksel düşünce liderinin yerini kendi içeriğini oluşturan meraklı ve yenilikçi kişilerin alması ve müşterilerin gerçekleşen konuşmalara doğrudan katılmasını sağlaması olarak sayılabilmektedir (Solis, 2010: 3). Bu yeni ortamda müşterinin iletişim sürecinin yapılmasında aktif rol oynaması ve mesaj içeriği ile hedef kitle arasında ortaya çıkan etkileşim, iletişim açısından çekme iletişim stratejisinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Uzunoğlu vd., 2009: 97).

Sosyal Medya Kavramı

Web 2.0 ağırlıklı olarak kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe, topluluklara, ağlara ve sosyal etkileşime odaklanmaktadır. Ortak ilgi alanı olan insanların düşüncelerini, yorumlarını ve görüşlerini paylaşmak için toplandığı çevrimiçi bir ortam olan sosyal web, bireylerin ya da kurumların ücretsiz biçimde oluşturdukları içeriklerden oluşan web üzerinde yeni sanal bir dünya niteliğindedir (Gunelius, 2011: 5; Weber, 2009: 4). Sanal dünyanın sanal gerçeklikleri içinde kendini konumlandıran ve tanımlayan günümüzün müşterisini etkilemek ve dikkatini çekmek isteyen kurumlar için bu dünyada var olmak neredeyse bir zorunluluktur. Günümüzde internet, kurumların kendilerini ifade etmesi, kurumsal imajlarını oluşturmaları ve hedef kitleleri ile iletişim kurma ve etkileşimde bulunma amacıyla için kullandıkları önemli bir araç haline gelmiştir (Uzunoğlu vd., 2009: 7). İnternetin insanların özel ilgi alanlarına hitap eden niş bir araç (Moriarty, Mitchell and Wells, 2012: 393) olarak bugünkü halini alması, kurumlara web tabanlı iletişim ile doğrudan müşteriler ile iletişim kurma, kurumu internet üzerinde görünür bir hale getirme, müşterileri satış sürecine çekme, bir şey satın almalarını, uygulamalarını, bağış yapmalarını ya da kuruma katılmalarını sağlamak gibi olanaklar sunabilmektedir (Scott, 2008: 37).

İletişim teknolojilerinin kazandığı önem, günlük yaşam içinde iletişimin biçimlendirildiği bir alan olarak büyük bir rol üstlenmektedir. Kişiler arası iletişimden kurumların hedef kitleleri ile oluşturdukları kurumsal iletişime kadar her alanda sanal ortam, hızlı olması ve bilgi dolaşımının kolaylığı gibi özellikleri ile önemi artan bir olgu durumuna gelmektedir. Zaman ve mekân sınırlamasının olmayışı, etkileşimli ve çift yönlü iletişim sağlaması, hızlı geri bildirim alma ve güncel veri elde etme imkânları ile iletişim kurmanın ötesinde kurumların paydaşları ile ilişki kurabilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu imkanlar, kurumları web tabanlı iletişim araçlarını daha çok kullanmaya teşvik etmektedir (Uzunoğlu vd., 2009: 14, 24). Kurumlar açısından çevrimiçi ortamın ve sosyal medyanın gücü gün geçtikçe artmakta ve halkla ilişkiler uygulamalarında etkileşimli iletişimi sağlayan önemli araçlardan biri haline gelmektedir. Rekabet ortamında çevrimiçi ortam, kurumlara ihtiyaç duyacakları bilgilere hızlı ve kolay ulaşma olanağı sağlamakta ve hedef kitleler ile iletişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kurumlar daha hızlı hareket edebilmekte, geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmakta, düşük maliyet ve kolay iletişim imkânları ile hedef kitleler üzerinde etkin iletişim, aktarım ve anlatım olanakları kazanabilmektedir (Güçdemir, 2010: 105).

Sosyal Medya Araçları

İnternet, kablosuz iletişim, dijital medya ve çeşitli sosyal yazılım araçları, istenen zamanda yerel ya da küresel ağlara bağlanacak etkileşimli ağların gelişmesine yol açmaktadır. Medyanın sosyalleşmesini sağlayan, bireyler ve kurumlar için fırsatlar sunan bir ortam olarak sosyal medya, karşılıklı sohbeti sağlayan çevrimiçi araçlardan oluşmakta, arkadaşlar, yaşlılar ve etki bırakan kişiler arasında iletişimi gerçekleştirmekte ve işbirliği sağlamaktadır. Kendine özgü görgü kuralları olan sosyal medyada tecrübeler, gözlemler, fikirler, sezgiler ve haberler kelime, resim, video ya da ses biçimlerinde iletilebilmektedir (Solis, 2010: 36-37). İnsanlar, Web 2.0'dan doğan ve geleneksel olmayan medya araçları olarak bloglar, mikroblogger, pod yayınları, resim ve video paylaşımları, sosyal ağlar ve diğer çevrimiçi içerik çeşitleri ile kendi kitle iletişim sistemlerini meydana getirebilmektedir (Castells, 2009: 65; Gunelius, 2011: 251; Scott, 2008: 49). Sosyal medya ortamı, kullanıcıların istedikleri içeriği metin, resim, ses ya da video biçiminde ekleyebildiği, web üzerinde yer alan siteler ve alanlardır (Brown, 2009: 2). Geleneksel kanalların sahip olduğu düzenleme ve filtreleme zorunluluğu olmadan kişilere açıkça paylaşma, içerik oluşturma, doğrudan iletişimde ve etkileşimde bulunma imkânları sağlamaktadır (Blossom, 2009: 53; Jacobson, 2009: 54).

Sosyal medya, geniş kitlelere ulaşmada ve kitlelere mesaj göndermede daha fazla kontrol imkânı sağlamaktadır (Tyson, 2010: 161). Bir çalışan ile hedef kitle arasında doğrudan bir iletişim kanalı oluşturabilmekte ve çalışanlar kurumun sözcüsü durumuna gelebilmektedir (Cook, 2008: 10). Kamuoyunu etkileme ve yönlendirme etkisine sahip olan sosyal medya araçları, kolay ulaşılabilen bir bilgi kaynağı olması nedeniyle kurumların gelişmesine ve hedef kitlelere erişmesine de destek vermektedir. Sosyal medyanın müşteriler, tedarikçiler, iş ortakları, gazeteciler, vb. gibi farklı topluluk ilişkilerinin yönetilmesinde kullanılması, kurumların itibarı açısından büyük önem taşımakta hatta vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir (Emre ve Esener, 2009: 137; Güçdemir, 2010: 36). Sosyal medya ile yaşanan değişimler, kurumları yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Bu nedenle kurumları ilgilendiren ve etkileyen gelişmeleri anlayabilmek için sosyal medyayı ve sosyal medya araçlarını yakından tanımak önemlidir. Sosyal medyanın öne çıkan ve en çok tercih edilen araçlarından bazıları şunlardır:

- **Bloglar:** Bloglar, insanların istediği türde içerikleri ekleyebildiği, web sayfalarına ya da sitelere bağlantı verebildiği çevrimiçi yayınlanan dergilerdir (Weber, 2009: 4).
- **Mikrobloglar:** Mikrobloglar, mesaj, ses, video ve dosya göndermeye uygun, kullanıcıların yeni arkadaş edinmelerine izin veren, çeşitli konularda tavsiye almalarına ve tavsiye vermelerine imkân sağlayan, son dakika gelişmelerini yayınlamalarına ya da gelişmeleri öğrenmelerine olanak sağlayan araçlardır. Ayrıca ürün ve hizmet tanıtımı, müşterileri güncelleme, müşterilere olaylar ve gelişmelerle ilgili bilgi verme gibi özellikleri olan araçlardır (Safko, 2009: 263).
- **Pod yayıncılığı:** Pod yayını, ses ya da görüntü dosyalarını üye olan kişilerin kullanması için çevrimiçi ortamda yayınlanmasını sağlayan bir ağ beslemesidir (Güçdemir, 2010: 101). Pod yayıncılığı ise bir web sitesine eklenen ses ya da görüntü dosyasının dinleyiciler tarafından kendi bilgisayarlarına indirilerek ya da çevrimiçi şekilde dinleyerek bu dosyalara ulaşmasıdır (Argenti and Barnes, 2009: 250; Phillips and Young, 2009: 21). Pod yayıncılığı, kuruma insan sesi ve görüntüsü katarak kurumsal bilgiyi taşınabilir biçimde müşterilere sunmaya olanak sağlamaktadır (Cangialosi vd., 2008: 28).
- **Resim ve video paylaşımı:** Video ve ses içeriği oluşturmak, çevrimiçi bir ortamda insanlarla etkileşim sağlamak için kullanılan bir yöntemdir. Ayrıca video ve ses türü içerik, metin türü içeriğe göre farklı kullanıcı deneyimleri oluşturabilmekte ve okumak yerine izlemeyi ya da dinlemeyi tercih eden kullanıcılara doğrudan hitap etmektedir (Castells, 2009: 67; Gunelius, 2011: 132). Aynı durum resim biçiminde olan içerik türü için de geçerlidir. Özellikle görselleri içeren şekilde iş yapılan kurumlarda resim ve video paylaşım araçlarını kullanmak kuruma yarar sağlayacaktır (Claxton and Woo, 2008: 150).
- **Sosyal ağlar:** Sosyal ağlar, diğer insanlarla çevrimiçi iletişim kurma ve etkileşimde bulunma süreçlerine yardımcı olmaktadır. Resmi ya da gayri resmi biçimde olabilen sosyal ağlar, ürünlerin ve hizmetlerin tanıtılmasında, müşteri hizmetlerinde ve diğer kurumsal faaliyetlerde sıklıkla kullanılabilmektedir (Gunelius, 2010: 252, 444).

Kurumsal Bloglar

Blog, fikirler, düşünceler ve çeşitli olaylar hakkında farklı türde içeriklerin derlenebildiği bir ortamdır. Bir konu hakkında yazma isteği olan ve konu hakkında düşüncesini dünyanın bilmesini isteyen biri ya da birileri tarafından tutulan ve kişisel özellikte olan bir tür web sitesidir (Scott, 2008:158; Tasner, 2011: 47). Bloglar, düzenli olarak güncellenen çevrimiçi dergiler ya da günlükler olarak ağızdan ağıza iletişim için önemli bir çıkış noktasıdır (Kotler and Keller, 2012: 547). Ayrıca bloglar, kategoriler biçiminde düzenlenmekte, gönderiler ters kronolojik sırayla yayınlanmaktadır ve blog yazarı tarafından oluşturulan yazılar, ziyaretçi yorumlarını ve yorumların arşivlerini içermektedir (Gunelius, 2011: 250; Wright, 2006: 7, 301). Bloglar, resmi bir iletişim kanalı olmasına karşın gayri resmi ve gündelik bir dille yazılmaktadır. Diğer taraftan mesleki bilginin nazik bir biçimde iletme yolu olan (DuBrin, 2012: 434) blogların iş yaşamında ilk kullanımı, müşteriler ile doğrudan iletişim kurmak amacıyla gerçekleşmiştir. Kullanımı gittikçe artan kurumsal bloglar, kurumların resmi iletişim kanallarından biri durumuna gelmektedir.

Günümüzde bloglar, kurumlar için bir değişim aracı durumunda olup yeni birçok kurumun çift yönlü iletişim kültürünü kabul ettiğini göstermektedir. Kurumun düşüncelerini büyük bir kitleye iletebilen bloglar, ürünler hakkında bir şeyler yazabilecek ve diğer blog yazarlarına ulaşmayı sağlayabilecek mükemmel iletişim araçlarıdır (Weinberg, 2009: 85). Kurumsal bloglar, kurumun belirlenen hedeflere ulaşmasına yardımcı olmak amacıyla bir kurum ya da çalışan tarafından yayınlanan, kuruma ve bulunduğu endüstriye odaklanan blog türüdür. Hayata geçirilen kurumsal bir blog, kuruma insani bir yüz, bireysel ve ayırt edici bir ses kazandıracaktır (Cass, 2007: 6; Weil, 2006: 190). Kurumsal blogları, kurumların mevcut ve potansiyel müşterileri ve medya ile iletişim kurmalarında etkili bir yöntem olarak değerlendirmek mümkündür (Cangialosi vd., 2008: 9).

Kurumsal Blogların Taşıdığı Riskler

Kurumsal blog, kurumun öncelikleri, markası ve güncel uygulamaları hakkında açık iletişim sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır (Fox, 2009: 171). Blog oluşturmak, müşteriler ile uzun dönemli ilişkiler kurmayı ifade etmekte ve birçok kurum için mükemmel bir iletişim kurma ve bilgi hizmeti verme aracı durumundadır. Ancak bu araçların bazı olumsuz yönleri bulunmakta ve bu yönleri ile kuruma zarar verebilmektedir. Kurumsal blogların olası olumsuz yönlerini aşağıda verilen başlıklar altında incelemek mümkündür (Alikılıç ve Onat, 2007: 13; Bozarth, 2010: 85; Brown, 2009: 35; Flynn, 2009: 1119-122; Gunelius, 2010: 26-27; Halligan and Shah, 2010: 44; Solis, 2010: 41; Thewlis, 2008: 13):

- **Gizli ve önemli bilgilerin açığa çıkması:** Kurumla ilişkisi olan bloglar, kuruma ait ticari sırların, gizli bilgilerin, entelektüel sermayenin ve müşteri bilgilerinin kaybedilmesi yanında kuruma ait, kurumca önem taşıyan ve açıklanmasında sakınca olabilecek gizli bilgilerin yayınlanması gibi bazı riskleri taşımaktadır. Bu tür bilgileri içeren bir gönderinin yayınlanması, güvenlik ihlali ve sözleşmenin fesih edilmesi gibi durumlara neden olabilmektedir. Diğer taraftan internete erişimi olan herkesin blogları görebilmesi ve bilgilerin kolaylıkla kopyalanıp bir başka ortamda kullanılabilmesi, kurumsal blog kullanımının getirdiği risklerden birisidir. Kurumsal blogda yeni bir teknolojinin tanıtılması, yeni ürün çeşitlerinin piyasaya sürülmesi ve hedef kitle ile paylaşılması nedeniyle izinsiz alıntı ve teknoloji hırsızlığı gibi durumlar yaşanabilmektedir. Bunun sonucunda ticari bir sır, kamu bilgisi haline gelebilmekte ve kurumsal bir bilgi olarak değerini yitirebilmektedir.
- **Kanunların ve yasaların çiğnenmesi ya da suç işlenmesi:** Blog yazarının yayınladığı gönderiler ve okuyucu yorumları, elektronik kanıt oluşturmakta ve kurumu bir dizi yasal risk ile karşı karşıya getirebilmektedir. Kurumsal blog, müşteriler ve üçüncü kişilerden yorum kabul etmeye başladığında kurum bir yayıncı haline gelmektedir. Bir yayın aracı olarak kurumsal blogda yayınlanan uygunsuz içerikler ile telif hakkı ihlali, mahremiyete saldırı, hakaret ve taciz gibi istenmeyen durumlardan kurumun sorumlu tutulma ihtimali bulunmaktadır. Bu gibi durumlar, kuruma yönelik davaların açılmasına, hukuki yaptırımlara ya da diğer sıkıntılı durumlara neden olabilmektedir.
- **Ayrımcı, ırkçı, cinsel, vb. tutumların oluşması:** Kurumsal bloglarda yayınlanan cinsel ya da ırk ayrımcılığına dair herhangi bir ima, şaka, vb. durumlar taciz olarak algılanabilmektedir. Bu durum, kurumu kamuoyuna ve rakiplerine karşı güç durumda bırakabilmektedir. Ayrıca medya aracılığıyla geniş kitlelere taşınabilecek bu durum, otoriteler tarafından hukuki yaptırımların uygulanmasına neden olabilmektedir.
- **Çalışan imajının kurumsal imaja zarar vermesi:** Kurumsal blogların, kurum çalışanları tarafından oluşturulması ve güncellenmesi çalışan imajının, kurumsal imajın önüne geçebilmesi riskini gündeme getirmektedir. Çalışan imajının olumlu olması, çalışanın kurumun önüne geçmesine neden olabileceken, çalışan imajının olumsuz olması ise olumsuz durumun kuruma mal edilmesine neden olabilecektir. Sonuç olarak çalışan imajının olumlu ya da olumsuz olması, kuruma yönelik oluşabilecek zararını değiştirmemektedir.
- **Çalışanın tutumundan kurumun sorumlu tutulması:** Bir çalışanın kurum blogunda, çalışan blogunda ya da kişisel blogunda yayınladığı saldırgan, düşmanca ya da yasa dışı gönderiler, çalışanı olması nedeniyle kurumu sıkıntılı bir duruma düşürebilmekte ya da çalışanın yaptığı bu hareketlerden kurum sorumlu tutulabilmektedir.
- **Çalışanların vaktini boşa harcaması:** Blogların yapısı gereği çoğu zaman okuma, yazma ve yorumlama işlemleri için fazla zaman harcanabilmektedir. Bu durum, çalışanların sorumluluklarını askıya almasına, işe yönelik dikkatsizliğe ya da verimliliğin düşmesine neden olabilmektedir.
- **Kurumsal itibarın zedelenmesi:** Kurumlar, kurumsal blogları ile halkla ilişkiler konusunda

çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Blogosferde kuruma yönelik saldırılar, kurumsal itibarın lekelenmesine, kurumsal işlemlerin engellenmesine, maddi kayıpların yaşanmasına, çalışanların suçlanmasına ve karşılıklı hakaretlere neden olabilmektedir. Diğer taraftan başarılı blog uygulamaları, zamanlama sorumluluğu gerektirmektedir. Hakkında yazacak konular bulmak, blogu düzenli biçimde güncellemek, yorumlara ve sorulara cevap vermek, diğer blogları ve yorumları okumak gibi işlemler blogun başarısını etkileyebilmektedir. Güncellemelerin zamanında yapılmaması ve sorulara verilecek cevapların ihmal edilmesi, blog içeriğinin gündemden uzaklaşmasına ve okuyucu kitlenin bloga olan ilgisinin kaybolmasına neden olabilmektedir. Ayrıca blogda yer alan her gönderi için bir kalıcı bağlantı (permalink) oluşturulmaktadır. Bu bağlantı ile ana sayfa değişse bile sonradan blog gönderilerine erişim sağlamak mümkün olmaktadır. Bu kalıcı bağlantı, kurum için iki tarafı keskin bir kılıç gibidir çünkü kaybolmayan bağlantılar, kuruma bir taraftan etkileyici ve hızlı bir itibar kazandırırken diğer taraftan itibarını aynı hızla kaybetmesine neden olabilmektedir.

- **Blogun yanlış kullanılması:** Kurumsal bloglara temkinli yaklaşılmasının nedeni, blogların yıllarca tüketicilere yönelik propaganda, tanıtım ve reklam amaçlı kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Birçok kurum, promosyon aracı olarak blogları kullanmaktadır. Oysaki bloglar, basın bültenlerini yayınlamak ya da pazarlama amaçlı kullanmak için uygun bir ortam değildir. Hatta blogların başarısız olmasında en sık karşılaşılan nedenlerin başında, blogların daha fazla ürün ve hizmet satışı için kullanılması gelmektedir. Diğer bir konu ise blog yayınına başlamanın kolay ancak blogun devamlılığını sağlamanın ve blogu sürdürmenin ise zor olmasıdır. Blog gönderileri genellikle diğer sosyal medya mesajlarından daha uzundur ve bloglar, bireylere daha resmi görünebilmektedir. Öte yandan bloglar, görsel ve işitsel medyanın kullanımına ve çeşitli yaklaşımlara izin vermektedir ancak gönderilerde uzun yorumların olması ve yazılı değerlendirmelerin kullanılması gibi durumlar, blog kullanımını kolayca başarısızlığa uğratabilmektedir.
- **Teknoloji okuryazarlığı gerektirmesi:** İnternet teknolojisi ve buna bağlı olarak blogosfer, sürekli gelişmekte ve değişmektedir. Blog kullanımı, iyi derecede bilgisayar bilgisi gerektirmediği halde yeni teknolojilerin ve araçların benimsemesinde, öğrenilmesinde ve blog devamlılığının sağlanmasında bilgisayar teknolojisi bilgisi ve teknoloji okuryazarlığı büyük önem taşımaktadır.
- **Kötü yorumların yapılması:** Blogda yazılan ve paylaşılan içeriğe yönelik filtrelerin eksikliği, bloglar ile ilgili önemli risklerin başında gelmektedir. Bu durum, kurumsal bir yapı için sorun oluşturabilmektedir. Bu nedenle kurumların kendi filtrelerini kullanmaları ve riskleri azaltmak için bu filtreleri kontrol etmeleri gerekmektedir. Çevrimiçi ortamda her türden insan bulunmaktadır. Bazı insanlar, kurumu sevmeyebilir ve bazıları nedensiz yere kötü yorum yapabilmektedir. İletişim kanallarını kamuya açmak, zararlı yorumlar almak gibi bir risk taşımaktadır. Dolayısıyla bir blog yazarı, kurum ya da blog hakkında yapılabilecek olumsuz ve kötü açıklamalara karşı hazırlıklı olmalıdır. Öte yandan yapılan yorumların içeriği, diğer blog okuyucularını rahatsız edebilmektedir. Bu durum, kurumun olumsuz tanıtımına, kurumsal itibarın zarar görmesine ya da kamuda rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Sonuç

Sosyal medyayı kullanacak her kurumun, çevrimiçi kurumsal itibarını takip edeceği bir sosyal medya stratejine ihtiyacı vardır. Çünkü sosyal medya insanlar arasında gerçekleşen sohbetler ve bu sohbetlerde konuşulanlardan meydana gelmektedir (Miller, 2011: 368). Bu nedenle kurumun müşteriler ile iletişim kurması ve onlara doğru cevapları verebilmesi için hakkında konuşulanları bilmesi gereklidir. Ayrıca bu sohbetlerin reklam mesajları gibi kontrol edilememeleri, kurumları çevrimiçi sohbetleri dinlemeye, sohbetlere ilgi göstermeye ve sohbetlere yönelik doğru bilgi sağlamaya zorlamaktadır. Çevrimiçi sohbetler, markanın çevrimiçi varlığı için önem taşımaktadır. Önemli geribildirimleri, fikirleri ve kamu yorumlarını elde edebilmek için bir fırsat niteliğinde olan bu sohbetlerin göz ardı edilmesi kurumu sosyal ortamın dışında bırakabilecek ve çok geçmeden kurumun yerini sohbetin bir parçası olmak isteyen başka bir kurum ya da marka alabilecektir (Smith and Zook, 2011: 14). Dolayısıyla günümüzün sosyal medya araçları, sahip oldukları önem ve güç nedeniyle kurumun değerini ve bilinirliğini artırmakta ve kuruma ayırt edici bir rekabet avantajı sağlayabilmektedir (Güçdemir, 2010: 106). Farklı amaçlara ulaşmayı sağlayan ve birçok özelliğe sahip çeşitli sosyal medya araçları bulunmaktadır. Kuruma, sosyal ortamı dinleme, sohbetlere katılma ve kurum ile ilgili görüşleri öğrenme gibi faydalar sağlayan araçların başında kurumsal bloglar gelmektedir. Kurumsal blog, hedef kitle ile etkileşimde bulunmayı, onları kurumun yaptığı işler, kurumsal ürünler ve hizmetler hakkında bilgilendirmeyi ve hedef kitle ile sohbet etmeyi sağlayabilmektedir. Ancak olumlu yönlerinin yanı sıra kurumsal blog kullanımının kurum açısından olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu nedenle kurumsal blog kullanılması kararı, kurumun yapısı, dinamikleri, hedef kitesi ve müşterileri göz önünde bulundurularak alınmalı ve bu doğrultuda sürdürülmelidir. Ayrıca sosyal medya ortamını anlamak ve sosyal medya araçlarının nasıl kullanılacağını belirlemek için güçlü bir iletişim planı oluşturmak da kurumsal blog kullanımı kararını vermek ve kurumsal blogu sürdürmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Alıklıç, Ö.ve Onat, F.(2007). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Kurumsal Bloglar. Journal of Yasar University, 2 (8), 899-927.
- Argenti, P.A. and Barnes, C.M.(2009). Digital Strategies for Powerful Corporate Communications. New York: McGraw-Hill.
- Blossom, J.(2009). Content Nation: Surviving and Thriving as Social Media Changes Our Work, Our Lives, and Our Future. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.
- Bozarth, J.(2010). Social Media for Trainers: Techniques for Enhancing and Extending Learning. San Francisco: John Wiley and Sons, Inc.
- Brown, R.(2009). Public Relations and The Social Web: Using Social Media and Web 2.0 in Communications. London: Kogan Page.
- Cangialosi, G., Irelan, R., Bourquin, T. and Vogelee, C.(2008). Podcast Academy: The Business Podcasting Book Launching, Marketing, and Measuring Your Podcast. Burlington: Elsevier, Inc.
- Cass, J. (2007). Strategies and Tools for Corporate Blogging. Burlington: Butterworth-Heinemann.
- Castells, M. (2009). Communication Power. New York: Oxford University Press.
- Claxton, L. and Woo, A.(2008). How to Say It: Marketing with New Media A Guide to Promoting Your Small Business Using Websites, E-zines, Blogs, and Podcasts. New York: Prentice Hall Press.
- Cook, N. (2008). Enterprise 2.0: How Social Software Will Change the Future of Work. Hampshire: Gower Publishing Limited.
- Dubrin, A.J. (2012). Essentials of Management. Mason: South-Western Pub.
- Emre, P.Ö. ve Esener, T. (2009). Sosyal Medyada Kriz Yönetimi. Halkla İlişkiler: Teori ve Uygulama içinde (131-166). Ankara: Ütopya.
- Flynn, N.(2009). The e-Policy Handbook: Rules and Best Practices to Safely Manage Your Company's E-Mail, Blogs, Social Networking, and Other Electronic Communication Tools. New York: American Management Association.

- Fox, S.C. (2009). E-Riches 2.0: Next-Generation Marketing Strategies for Making Millions Online. New York: American Management Association.
- Gunelius, S. (2010). Blogging All-in-One for Dummies. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.
- Gunelius, S.(2011). 30 Minute Social Media Marketing. New York: McGraw-Hill.
- Güçdemir, Y.(2010). Sanal Ortamda İletişim: Bir Halkla İlişkiler Perspektifi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Halligan, B. and Shah, D.(2010). Inbound Marketing: Get Found Using Google, Social Media, and Blogs. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Kotler, P. and Keller, K.L. (2012). Marketing Management. New Jersey: Prentice Hall.
- Miller, M.(2011). The Ultimate Web Marketing Guide. Indianapolis: Pearson Education, Inc.
- Moriarty, S., Mitchell, N.and Wells, W.(2012). Advertising & IMC: Principles & Practice. New Jersey: Pearson Education.
- Phillips, D. and Young, P.(2009). Online Public Relations: A Practical Guide to Developing an Online Strategy in The World of Social Media. London: Kogan Page Ltd.
- Safko, L.(2009). The Social Media Bible: Tactics, Tools, and Strategies for Business Success. New Jersey. John Wiley & Sons, Inc.
- Scott, D.M. (2008). Pazarlamanın ve İletişimin Yeni Kuralları. (Çev: Nadir Özata). İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Smith, P. R. and Zook, Z. (2011). Marketing Communications: Integrating Offline and Online with Social Media. London: Kogan Page Limited.
- Solis, B.(2010). Engage: The Complete Guide for Brands and Businesses to Build, Cultivate, and Measure Success in the New Web. New Jersey: Wiley & Sons, Inc.
- Tasner, M.(2011). Anında Pazarlama: Web 3.0 Pazarlama Kılavuzu. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Thewlis, P.(2008). WordPress for Business Bloggers: Promote and Grow Your WordPress Blog with Advanced Plug-Ins, Analytics, Advertising, and SEO. Birmingham: Packt Publishing.
- Tyson, W.(2010). Pitch Perfect: Communicating with Traditional and Social Media for Scholars, Researchers, and Academic Leaders. Sterling: Stylus Publishing.
- Uzunoğlu, E., Onat, F., Alıkcı, Ö.A. ve Çakır, S.Y. (2009). İnternet Çağında Kurumsal İletişim. Ankara: Say Yayınları.
- Weber, L.(2009). Marketing to the Social Web: How Digital Customer Communities Build Your Business. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Weil, D.(2006). The Corporate Blogging Book: Absolutely Everything You Need to Know to Get It Right. New York: Portfolio Pub.
- Weinberg, T.(2009). New Community Rules: Marketing on the Social Web. Sebastopol: O'Reilly Media.
- Wright, J.(2006). Blog Marketing: The Revolutionary New Way to Increase Sales, Build Your Brand, and Get Exceptional Results. New York: McGraw-Hill.

Bilgi Erişiminde Konu Rehberleri

Türkiye'deki Kütüphaneler Üzerine Bir Değerlendirme

Kasım BİNİCİ*

Öz

Kütüphane kaynakları ve hizmetleri çeşitlidir ve bilgi kaynağına göre hizmetin şekli değişmektedir. Kullanıcı tarafından düşünüldüğünde de yine bir çeşitlilik söz konusudur. Kişilerin bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları farklıdır. Kişiye özel içerik artık daha fazla önem arz etmektedir. Her iki taraftaki bu çeşitlik kütüphanelerde verilecek hizmetlerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Kullanıcı ve bilgi kaynakları arasındaki engelleri ortadan kaldırma çabaları kütüphane konu rehberlerini meydana getirmiştir. Eskiden bilgi kaynaklarına erişiminde kullanılan ve bilgi kaynakların bulunmasında adeta bir yol haritası görevini gören basılı formattaki kütüphane kılavuzları (library pathfinder), günümüzde dinamik ve işlevsel biçimleriyle birçok hizmeti kapsayacak şekilde yeni bir bilgi erişim modelini ortaya koymuştur. Atık araştırma kütüphaneleri bütün hizmetlerini bir konuya odaklayarak, bir platformda, kişiye uygun içerikte sunmaktadır. Geleneksel olarak birbirlerinden bağımsız olarak verilen hizmetler bir bütün içerisinde, bir ara yüzde, istenilen zaman ve yerde kullanıcıların erişimine sunulmaktadır. Verilen bu hizmet kütüphane konu rehberi olarak nitelendirilmektedir.

Çalışmada Türkiye'deki üniversite kütüphanelerin web sayfalarından konu rehberleri incelenmiş, rehber hizmetini veren kütüphanelerde durum saptaması yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı konu rehberlerinin tür, format, dil, içerik, kapsam, hazırlayan, güncellik, platform, okunabilirlik ölçütleri açısından değerlendirmektir. Araştırma sonucunda toplam dört üniversite kütüphanesinde konu rehberleri hizmeti verildiği görülmüştür. Bu dört kütüphanede 25 kütüphaneci tarafından toplam 130 rehber hazırlanmıştır. Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanan rehberler toplam 102 başlıktan oluşmaktadır. Çalışmada değerlendirme kapsamına alınan rehberler, literatürdeki bilgi ile irdelenerek çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane Konu Rehberleri, Konu Rehberleri, Akademik Konu Rehberleri, Kılavuzlar.

Giriş

Kütüphaneler bilgi kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak için bazı hizmetler sunarlar. Hizmetler kaynakların türlerine göre çeşitlilik gösterir. Kütüphaneler kitap, tez, makale, sözlük, ansiklopedi, rehber, patent, standart, web sayfası, görsel işitsel materyaller, akademik veri tabanları, kataloglar, vb. bilgi kaynak türleri ile hizmet verirler. Bu bilgi kaynakları bazen biçimlerine, bazen içeriklerine bazen de kullanım amaçlarına göre farklı şekillerde sınıflandırılırlar. Basılı kaynaklar, elektronik kaynaklar, danışma kaynakları, tam metin veri tabanları, bibliyografik veri tabanları, açık erişim kaynakları, birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar, vb. gibi isimlendirmeler, bilgi kaynaklarına farklı yaklaşımlar sonucu ortaya çıkan sınıflandırmalardır. Kaynakların etkin kullanımında ve buna bağlı olarak da kütüphane hizmetlerinin beklenen düzeyde verilmesinde bu sınıflandırma önemli bir rol oynar. Bu bağlamda kullanıcı eğitimi, danışma hizmeti, konu uzmanlığı, süreli yayınlar, güncel duyuru hizmeti, kütüphaneciye sor, bilgi okuryazarlığı, web, yayın tarama hizmeti gibi adlar altında ve her birinde uzmanlık gerektiren hizmetler sunulmaktadır. Buradaki hizmetlerin temel amacı kullanıcı ile bilgi kaynakları arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Bugüne kadarki uygulamalarda bu hizmetlerin genellikle birbirlerinden bağımsız olarak yürütüldüğü görülmüştür. Özetle kütüphane kaynakları ve hizmetleri çeşitlidir ve bilgi kaynağına göre hizmetin şekli değişmektedir. Kullanıcı tarafından düşünüldüğünde de yine bir çeşitlilik söz konusudur. Kişilerin bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları farklıdır. Kişiye özel içerik artık daha fazla önem arz etmektedir. Her iki taraftaki bu çeşitlik kütüphanelerde verilecek hizmetlerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

* Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Günümüzde teknolojinin getirdiği dönüşüm kütüphane kullanıcılarının özelliklerini de değiştirmiştir. Kütüphanenin fiziksel olarak kullanımı geçmişe oranla hayli azalmıştır. Elektronik ortamdaki serbest olarak elde edilen bilginin artması ve bu bilgilere ulaşmada popüler arama motorlarının kullanıcılara büyük kolaylıklar sunması ile kütüphane kullanıcılarının sayısı giderek azalmaktadır. Başka bir deyişle bilgi ihtiyacının karşılanmasında kütüphaneler yegâne yerler değildir. Kullanıcılar bilgi ihtiyaçlarını kütüphane dışında çok farklı ortamlardan da giderebilmektedir. Bu da kütüphaneleri bilgi kaynaklarının etkin kullanımını artırmak için hizmetlerinde değişiklik yapma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Değişim sürecinde bilgi kaynaklarının erişimini kolaylaştıracak yöntemler sorgulanmıştır. Neticede günümüz kullanıcılarına yönelik olarak, konuya ve kişiye özel içerik oluşturulmuştur. Bu içerikler de neredeyse bütün hizmetlerin bir arada verildiği ve kullanıcıların istediği zaman ve mekânda erişim sağladığı formatta tasarlanmıştır. Bu gelişmeye kütüphanelerin kullanıcılarına yönelik hizmet verme yöntemleri açısından bakılırsa, kütüphanelerin hizmet sunumunda iletişim kanallarını değiştirdikleri görülmektedir. Bu hizmet dönüşümünün arka planında da web teknolojilerindeki gelişmeler vardır. Eskiden bilgi kaynaklarının erişiminde kullanılan ve bilgi kaynaklarının bulunmasında adeta bir yol haritası görevini gören basılı formattaki kütüphane kılavuzları (library pathfinder), günümüzde dinamik ve işlevsel biçimleriyle birçok hizmeti kapsayacak şekilde yeni bir bilgi erişim modelini ortaya koymaktadır. Günümüzde kütüphaneler; özellikle de araştırma kütüphaneleri bütün hizmetlerini bir konuya odaklayarak, tek bir platformdan kişiye özel içerik sunmaktadır. Birbirlerinden bağımsız olarak verilen hizmetler artık bir bütün içerisinde istenilen zaman ve yerde kullanıcıların erişimine sunulmaktadır. Verilen bu hizmet kütüphane konu rehberi olarak nitelendirilmektedir.

Konu Rehberi Nedir?

Literatürde konu rehberleri ile ilgili aynı anlamı ifade eden farklı terimlerin kullanımına rastlamak mümkündür. Konu rehberleri (subject guides) aynı zamanda araştırma rehberleri (research guides), kütüphane kılavuzları (library pathfinders), elektronik kütüphane rehberleri (electronic library guides), webbibliyografyaları (webliographies) olarak da adlandırılmaktadır (Staley, 2007, s. 119). Konu rehberi, bir konuda kullanıcılara derinlemesine araştırmaya ve keşfetmeye yardımcı olmak için hazırlanmış kaynakların kümesidir (Hamilton, 2011). Web teknolojilerinden önce konu rehberleri “kütüphane kılavuzları” olarak nitelendirilmiştir. Charles H. Stevens’s ve arkadaşları (1973, s. 41) tarafından kütüphane kılavuzları, kütüphane kaynaklarının bir tür haritası olarak tanımlanmıştır (Hemmig, 2005, s. 67; Kapoun, 1995, s. 94). Mesleki sözlüğümüz ODLIS’de konu rehberleri için araştırma rehberi terimi kullanılmıştır. Sözlükte “araştırma rehberi”; “Bir konu veya uzmanlık alanında araştırma için en yeni istatistikler, teknikler ve kaynaklarla ilgili detaylı bilgi, yönerge ve öneri sunan basılı veya elektronik kaynaklardır” (Reitz, 2010) biçiminde tanımlanmıştır. İngilizce literatürde kullanılan bu farklı terimlerden dolayı Türkçede anlam karmaşasına yol açmamak için çalışmada konu rehberi teriminin kullanımı uygun görülmüştür.

Bir referans aracı olarak konu rehberleri ilkin 1970’lerin başında Massachusetts Institute of Technology’de INTREX projesi kapsamında kütüphane programı modeli olarak kullanılmıştır. Orijinal konu rehberleri “seyrek kullanıcı veya yeni kullanıcılar” için “adım adım eğitim aracı” olarak düşünülmüştür (Galvin, 2005, s. 353; Hemmig, 2005, s. 67).

Literatürde ve uygulamada var olan mevcut geleneklere göre kütüphane rehberlerinin amaç ve yapısı iki temel ilke üzerine kurulmuştur:

- 1) Konu rehberleri, araştırma sürecinin başlangıç evresinde bulunan kullanıcılara yöneliktir.
- 2) konu rehberleri, araştırma sürecini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır (Hemmig, 2005, s. 75).

Bu her iki ilkeden de anlaşılıyor ki, araştırma sürecinde araştırmacıya anlamlı kaynakları sunmak ve erişimi kolaylaştırmak konu rehberlerinin hazırlanmasının temel işlevidir. Kullanıcılar için bilgi kaynağının formatı değil, bilginin niteliği önemlidir. Diğer taraftan kütüphanelerde bilgi kaynağı türüne göre farklı erişim kanalları vardır. Kitaplar, makaleler, tezler, standartlar, patentler, görüntü vb. materyallerin tarandığı farklı arama motorları vardır. Böylece kullanıcının aradığı bilgi bir web sayfasında bulunabilir ya da konuyla ilgili veri tabanı, dernek, kurum-kuruluş, konferans, haber sitelerine gereksinim duyulabilir. Bu bakımdan rehberlerin kapsamında bilgi kaynağı türüne bakılmaksızın bir konuda araştırma sürecini kolaylaştıracak ilgili tüm kaynaklar bir arada bulunmalıdır.

Kütüphane konu rehberleri genellikle belirli bir disiplin içerisindeki danışma kaynaklarını, web sayfalarını ve veri tabanlarının bibliyografik bilgilerini (Reeb ve Gibbons, 2004, s. 14) kapsar. Bu nedenle konu

rehberleri danışma ve eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Rehberlerde bir konudaki ilgili tüm danışma kaynakları bir bütün içerisinde sunma yaklaşımı vardır.

Kütüphane web sayfalarında bulunan rehberler genellikle iki türlü olarak karşımıza çıkar. Bunlardan en yaygın olanı “biyoloji”, “tarih” gibi bütün disiplini kapsayan rehberlerdir. İkinci tür ise özel konulara veya derslere yöneliktir. Ders düzeyindeki rehberler, dersi alan öğrencilere odaklanarak araştırmaları için en iyi kaynakları (Brazzeal, 2006, s. 359) bir araya getirir.

Kapoun (1995, s. 98), çalışmasında konu rehberlerinin tanımı, amacı, formatı, kullanım alanı ve kapsamını aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

“Bir konu rehberi birincil erişim araçlarının kapsamlı bir bibliyografyası değildir.

Bir konu rehberi kütüphane hizmetleri ve kaynaklarının bir başlangıç haritasıdır.

Bir konu rehberinin amacı seçilen konudaki temel kaynaklar hakkında eğitim vermektir.

Bir konu rehberinin formatı basit ve dolaysızdır, insan eğitimi veya hizmetinin yerini alan kaynak değildir.

Bir konu rehberi kişisel araştırma yapmayı kolaylaştırmak için kullanılır.

Bir konu rehberinin kapsamı geniştir ve oluşturulduktan sonra gözden geçirilir.

Bir konu rehberi kütüphaneciler, kullanıcılar tarafından kolay kullanılabilir ve değerlendirilebilir olmalıdır.”

Konu rehberleri ilk dönemlerde basılı kaynaklara yönelik olmuştur. Günümüzde rehberler dinamik ve canlıdır (Hamilton, 2011). Web 2.0 teknolojisinin kütüphanelerde kullanılmasıyla birlikte konu rehberlerin yapısı ve işleyişi tamamen değişmiştir. Web teknolojilerindeki gelişmeler akademik yayıncılıkta bilginin iletilmesinde yeni kanalların kullanılmasını başlatmıştır. Blog, tweet, video, podcast, wiki, web formu, görüntü, grafik, RSS uygulamaları bunların en bilinenleridir. Söz konusu bu iletişim kanalları artık kütüphane konu rehberlerinde de yerlerini almıştır.

Konu Rehberleri Hazırlama ve Düzenleme

Konu rehberlerinin yaptığı işlev basit gibi gözükse de düzenlenmesi o kadar kolay olmamaktadır. Çünkü ilişkili olduğu birçok alan vardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi konu rehberleri kütüphanenin birçok hizmetini bütünleştirmiştir. Günümüz konu rehberleri danışma, bilgiye erişim, konu uzmanlığı, eğitim, bilgi okuryazarlığı, sanal danışma (Chat) , kütüphaneciye sor, güncel duyuru gibi hizmetleriyle iç içe girmiştir. Tüm bu hizmetler ancak tek bir kanalda yani konu rehberi ile kullanıcının hizmetine sunulabilir. Diğer taraftan konu rehberlerinin kullanıcı gereksinimlerine ve beklentilerine uygun olması gerekliliği son derece önemlidir. Bu nedenle kullanıcı araştırmaları da konu rehberleri ile ilişkilidir. Hazırlanan rehberlerin gereksinimlere uygunluğu, kullanılabilirliği ve güncelliği sürekli araştırılması gereken konulardır. Tüm bu ilişkili konular bir bütün olarak düşünüldüğünde konu rehberlerinin hazırlanmasında çok titiz davranılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Konu rehberlerinde yetkinlik ve uzmanlığın önemi büyüktür. Fakat konu ile ilgili yetkinliğin ve uzmanın kim olacağını tespit etmek de güç bir durumdur. Çünkü bilgi kaynakları çok çeşitlidir ve çok fazladır. Diğer tarafta webdeki katılımcıların sayısı göz önüne alındığında bilgi güvenliği ve doğruluğu şüpheli bir yaklaşımı sergilemektedir. Hangi bilgi kaynağının doğru ve neden doğru olduğu giderek daha da karmaşık olmaktadır (Hamilton, 2011). Günümüz akademik yayıncılığa sosyal medya da eklendiğinde olayın boyutu daha da değişken arz etmektedir. Yığın bilgi içerisinde en anlamlı kaynaklara erişimi hedefleyen konu rehberlerinin önemi daha da artmaktadır. Tabi ki bu rehberlerin hazırlanmasında uzman personel de diğer önemli bir konudur.

Kütüphanelerin bilgi kaynaklarına yönelik verdikleri hizmetlerin amacı kullanıcıların en anlamlı bilgiye kolay ve hızlı bir şekilde erişimini sağlamaktır. Konu rehberleri, hem erişimi hem de eğitim hizmetini kapsamaktadır. Bir konu rehberi hazırlanırken öğrenme hedefleri, standartlar, öğrenme etkinlikleri, öğrenim gereksinimleri ve ölçme değerlendirme formları göz önünde bulundurulmalıdır (Hamilton, 2011).

Kapoun (1995, s. 96) Bir konu rehberini hazırlamadan önce birkaç sorunun sorulması gerektiğini söylemektedir. Bunlar:

- Ben konu rehberlerini hazırlamak zorunda mıyım?
- Etkin ve güncel bir doküman düzenleyebilir miyim?
- Bu konuda bir rehber gerekli mi?

Söz konusu bu üç soru kütüphane rehberlerini kimin hazırlayacağı, rehberin güncelliğine ve gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Konu rehberlerinin gerekliliği sorusu rehberlerin ihtiyaca yönelik olarak hazırlanmasını yani kullanıcı beklentilerinin dikkate alınması gerekliliğini belirtmektedir. Bu da rehber oluşturmadan önce rehber düzenleyicisi tarafından konu ile ilgili bir ön araştırma yapılmasını gerektirecektir.

Konu rehberlerinin hazırlanması zaman alan bir iştir. Stevens, Canfield ve Gardner bir konu rehberinin düzenlenmesinin yaklaşık on beş saat aldığını (bu sonuca nasıl vardıkları belirsiz olsa da) ileri sürmüşlerdir (Staley, 2007, s. 121). Kapoun'un (1995, s. 95) aktardığına göre bir konu rehberinin hazırlanması, deneyimli bir kütüphanecinin sekiz ila on saat, ya da rehber önemli ölçüde uzun ise, daha fazla zamanını alır. Bu kadar emek isteyen bir ürünün kullanımını güncel tutmak için kurallara, yönergeler ve ilkelere göre düzenlenmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır.

Kapoun (1995, s. 99) evrensel konu rehberlerinin biçimi için bir yönerge hazırlamıştır. Yedi ana maddede oluşan bu yönerge rehberlerin basılı formatına yöneliktir. Yönerge her ne kadar güncelliğini yitirse de halen bir konu rehberi taslağının oluşumunda fikir vermektedir. Yönergenin genel maddeleri aşağıdaki gibidir:

1. Her bir doküman için bir başlığa karar verin
2. Konu rehberleri için üç, dört cümleden oluşan kısa bir açıklama verin
3. Konu başlıklarını bulmak için uygun araçları listeleyin
4. Kitaplar
5. Süreli Yayınlar
6. Özel şartlar
7. İletişim Bilgileri: kişi, birim, telefon,

Günümüzde bilgi kaynakları türleri ve bulundukları ortamlar farklıdır. Bu farklılık elektronik konu rehberlerinin içeriğine de yansımıştır. Hamilton (2011) konu rehberleri hazırlanırken aşağıdaki kaynakların tümünün dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir:

- Veri tabanları
- Web tabanlı kaynaklar
- Basılı kitaplar
- Dijital kitaplar
- RSS beslemeleri
- Öğretim materyalleri
- Değerlendirme araçları
- Ses tabanlı kaynaklar
- İnsan kaynakları
- Video veya yazı öğretici dokümanları
- Öğrenme standartları
- Öğrenci çalışma örnekleri
- Görüşmeler veya akademisyen ve öğrencilerden alınan geri bildirimler

Etkin ve işlevsel bir konu rehberi oluşturabilmemiz için iki önemli araç vardır. Birincisi RSS beslemeleri ikincisi gömülü (embed) kodlardır. Kütüphane konu rehberlerini canlı tutan RSS bildirimleri ile rehberler zenginleştirilebilir. Veri tabanları, yeni kaynaklar, bloglar, web siteleri, çevrimiçi dergi, fotoğraf akışları, forumlar ve sosyal ağlardaki RSS bildirimleri konu rehberlerine eklenebilir. Benzer şekilde video paylaşım sitelerindeki videoların gömülü kodları kullanılarak konu rehberleri canlı tutulabilir (Hamilton, 2011). Böylelikle RSS ile güncel duyuru hizmetleri gerçekleştirilirken, videolar da bir eğitim materyali olarak kullanılacaktır.

Konu rehberleri içeriği kullanıcılara yönelik olmalıdır. Önerilecek materyal türleri konuya göre belirlenmelidir. Houston-University Park Üniversitesi'nde bir konu rehberi projesi yönetilmiştir. Burada konu rehberi düzenlenmesinde örgütsel model olarak "arama stratejisi" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşımda bilgi kaynağının türüne bakılmaksızın bilginin bulunduğu kaynağa yönlendirme esas alınmıştır. Arama stratejisi rehberi, bir süreci tanımlar ve şunu ifade eder. "X bilgisini bulmak için Y kaynağını kullan" ve bilgi kaynağının bir el kitabı, rehber, indeks veya diğer araçlardan olması fark etmez (Aktaran: Hemmig, 2005, s. 68).

Konu Rehberlerinin Hazırlanmasında Dil Kullanımı

Tasarlanan kütüphane rehberleri okunabilir olmalıdır. Basit ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Kütüphane ve bilgi biliminde kullanılan çoğu mesleki terimler kullanıcılar tarafından net olarak anlaşılmayabilir. Rehberlerin okunabilirliğini etkileyen bir unsur da kapsamdır. Kapsamın kullanıcı beklentileriyle örtüşmesi rehberlerin kullanımını tetikleyecektir. Kapoun (1995, s. 97) kütüphane rehberlerinin kapsam ve okunabilirliğini aşağıdaki dört başlıkta toplamıştır:

- Konuları tutarlı bir şekilde seçin
- Kapsamı değerlendirin
- Personel, zaman ve malzeme açısından maliyeti belirleyin
- Kullanılan mesleki terimleri kontrol edin

Kapsamda sunulan bazı kaynak türleri kullanıcı tarafından net anlaşılması gerekmektedir. İyi düzenlenmiş bir konu rehberi, kaynak türleri hakkında bazı bilgiler içerir (örneğin danışma kitapları, devlet dokümanları, dergi veri tabanları). Rehberlerde önerilen bu kaynakların neden önemli olduğu bilgisine yer verilmelidir (Galvin, 2005, s. 353).

Uygulamada rehber içerisindeki başlıklarda kullanılan terimlerde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bazıları kısa başlıkları tercih etmektedir, "indeksler" gibi. Bu başlıklar basit gibi görünse de kullanıcılar terimlerin anlamını çıkaracak net bir bilgiye sahip olmayabilir (Brazzeal, 2006, s. 361). Hutcherson (2004) çalışmasında birçok lisans öğrencisinin kütüphane kaynaklarında kullanılan "öz", "makale", "atıf", "katalog" gibi terimleri anlamadıklarını saptamıştır. Yapılan bir başka çalışmada rehberlerde kullanılan terimlerin karmaşık olduğu belirtilmiştir. Buna değinen Kapoun (1995, ss. 97-98) "izleme", "boolean", "bibliyografik" veya "alıntı" gibi kelimelerin basit bir açıklamasının yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Jackson da konu rehberlerinin daha okunaklı olabilmesi için rehberlerde dostça ve bilgilendirici bir ton kullanılması, kütüphanecilik jargonundan kaçınılması gerektiğine dikkat çekmiştir. (Hemmig, 2005, s. 99).

Spivey (2000) rehberler de kullanılan terimlerden herhangi bir belirsizliği açığa kavuşturmak için "genişletilmiş ifadeleri" önermiştir. Bir rehberde kullanılabilecek, aşağıda verilen, altı kategoride toplanabilecek konu başlıklarını sunmuştur (Brazzeal, 2006, s. 362):

1. Başlarken: gerçek durumlar, tanımlar, değerlendirme ve daha fazlası
2. Kitap ve diğer materyalleri bulma
3. Dergi makalelerini bulma
4. İnternet siteleri bulma
5. Kaynaklara atıf yapma
6. Araştırmamız için yardım alma

Literatürde konu rehberlerinde kullanılacak dilin sade ve anlaşılabilir olması gerektiği, özellikle "mesleki terimlerin kullanımından sakınma" üzerinde bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Konu rehberi isminin de kullanıcı açısından net bir şey ifade etmediği yapılan bir çalışmada anlaşılmaktadır. Çalışmada öğrenci açısından "konu rehberleri" ve "kütüphane kılavuzları" gibi etiketlerin, rehberlerin amaç ve kapsamını ifade etmekte yeterli olmadığı görülmüştür. Bucknell'de bulunan öğrencilere bir defa rehberlerin tanıtımı yapıldıktan sonra öğrencilerden alternatif isim önerisi istenmiştir. Öğrenciler "Araştırmaya başlangıç sayfası", "Nerede başlamalı", "Araştırma? Burada başlayın" ve "Başlarken" gibi pratik ifadeleri seçmişlerdir (Reeb ve Gibbons, 2004, s. 14).

Kütüphane Konu Rehberleri Değerlendirme Ölçütleri

Kütüphane konu rehberlerin değerlendirilmesinde kimi benzer yaklaşımlar vardır. Kapoun (1995) rehberlerin değerlendirilmesinde format, kapsam, okunabilirlik, ve kullanım olmak üzere dört ölçüt öngörmüştür. Benzer şekilde Dahl (2001) tutarlılık, kapsam, okunabilirlik ve kullanılabilirlik kriterlerini benimsemiştir. Dahl ve Kapoun arasında temel fark tutarlılık ve format ölçütleridir. Diğer üç ölçüt örtüşmektedir. Dunsmore (2002) ise tutarlılık, seçicilik, şeffaflık ve erişilebilirlik ilkelerini savunmuştur.

Erişilebilirlik unsuru Dahl ve Kapoun'un kabul ettiği kullanım ve kullanılabilirlik unsuruyla örtüşmektedir. Tutarlılık unsuru Dunsmore gibi Dahl da kabul etmiştir. Seçicilik ve şeffaflık ilkleri ile Dunsmore diğerlerinden ayrılmaktadır (bkz. Tablo -1).

Tablo 1:Konu rehberleri Değerlendirme Ölçütleri

Kapoun	Dahl	Dunsmore
Format	Tutarlılık	Tutarlılık
Kapsam	Kapsam	Seçicilik
Okunabilirlik	Okunabilirlik	Şeffaflık
Amaç / Kullanım	Kullanılabilirlik	Erişilebilirlik

Kaynak: Kapoun (1995); Dahl (2001); Dunsmore (2002) (Aktaran: Hemmig, 2005, s. 74)

Yukarıda belirtilenlerin dışında farklı değerlendirme ölçütleri de vardır. Wakeham ve arkadaşları (2012, s. 203) 26 konu rehberini aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirmişlerdir:

- Rehber türü (konu, veri tabanı)
- Rehberlerinin amacının açıklanması
- Kapsam (Ders, konu aralığı)
- Format ve Yazdırılabilirlik
- Düzenleme ve güncelleme tarihi
- Okunabilirlik (Kullanılan jargon/ anahtar terimlerin açıklanması)
- Keşfetme yolu (çevrimiçi kullanım kolaylığı)
- Düzen (Yazı tipi, simgeler, renk)
- Notlar (belirli noktalar, geri bildirimler)
- Konum

Konu Rehberleri Araçları

Eskiden kütüphane rehberleri bir veya iki sayfaya sığacak genişlikte olup ve basılı formatlarda idi. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, konu rehberlerini web ortamına aktarımını gerektirmiştir. Kimi kütüphaneler basılı formattaki rehberlerini PDF formatına çevirerek web sayfalarında yayımlamıştır. HTML formatında bulunan rehberlerde kütüphane web sayfalarında yerini almıştır. Web 2.0 teknolojisindeki gelişim konu rehberlerine yeni bir yaklaşım getirmiştir. Web 2.0 ile konu rehberleri dinamik ve canlı olma özelliğini kazanmıştır. Konu rehberlerinin hazırlanmasında içerik yönetim sistemleri kullanılmaya başlanmış, blog, wiki gibi web türleriyle konu rehberleri oluşturulmuştur. İçerik yönetim sistemlerinin kütüphanelerde kullanılmasıyla birlikte konu rehberleri tasarlanması için özel platformlar, araçlar ortaya çıkmıştır.

Konu rehberlerin hazırlanmasında çeşitli araçlar vardır. Bunların en bilinenleri ve ücretli olan Libguides programıdır. 15 Haziran 2013 tarihi itibarıyla Libguides platformunu kullanan 4090 kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanelerde çalışan 57.820 kütüphaneci tarafından 353,214 tane rehber hazırlandığı görülmektedir (<http://libguides.com>). Benzer işlemleri gören popüler, açık kaynak kodlu programlarda vardır. LibData ve SubjectsPlus platformları en bilinenlerdir. Bunların dışında Library a la Carte, Netvibes, Symbaloo, Scoop.it, LiveBinders, Wikispaces platformlarıyla da konu rehberleri hazırlanmaktadır. Konu rehberlerinin kolay hazırlanması ve yayımlanması platformların yeteneğine bağlıdır. Bu nedenle platform seçilirken dikkat edilmelidir. Hamilton (2011) Bir konu rehberi platformu seçimi yapılırken göz önünde bulundurulması gereken noktaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Maliyet: ücretsiz ve ücretli
- Teknik destek
- Çoğaltılabilir içerik kolaylığı
- Gömülü kod türlerinin desteklenmesi
- Rehberler hazırlanırken birden fazla kullanıcı desteğinin sağlanması
- Hazırlanan içeriğin bir topluma paylaşılabilmek olması
- Platformun mobile sürücüleri desteklemesi
- Rehberlerin taranabilir olması.

Araştırma Amacı ve Kapsamı

Çalışmada Türkiye'deki üniversite kütüphanelerin web sayfalarından konu rehberleri incelenmiştir. Çalışmada konu rehberi hizmetini veren kütüphanelerde durum saptaması yapılmaya çalışılmıştır. Amaç tür, format, dil, içerik, kapsam, hazırlayan, güncellik, platform, okunabilirlik ölçütleri açısından konu rehberlerini değerlendirmektir.

Yöntem

3-9 Haziran 2013 tarihinde tüm üniversite kütüphanelerinin web sayfaları taranmıştır. İki devlet ve iki özel üniversite olmak üzere toplam dört üniversite kütüphanesinde konu rehberleri hazırlandığı görülmüştür. Bu üniversite kütüphanelerinin web sayfalarında konu rehberlerine erişim sağlanmıştır. Rehberlerde tür, format, dil, içerik, kapsam, hazırlayan, güncellik, platform ve okunabilirlik ölçütleri açısından anlamlı olan veriler elde edilerek Excel 2013 programına kaydedilmiştir. Konu ile ilgili veriler aralarında sınıflandırılarak Excel 2013 programında tablolar elde edilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Türkiye'de dört üniversite kütüphanesinde konu rehberi hizmeti verildiği belirlenmiştir. Bu üniversitelerin ikisi devlet, ikisi de özel üniversite statüsündedir. Bu dört kütüphanede 25 kütüphaneci tarafından toplam 130 rehber hazırlanmıştır. Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanan rehberler, toplam 102 başlıktan oluşmaktadır.

Değerlendirme Ölçütleri Açısından Türkiye Üniversite Kütüphaneleri Konu Rehberleri

Etiketleme

Kütüphanelerin web sayfalarında konu rehberlerine erişim etiketi her kütüphanede farklı verilmiştir. İYTE kütüphanesi "konu rehberleri", Koç Üniversitesi kütüphanesi "eğitim rehberi", Özyeğin Üniversitesi kütüphanesi "Rehberler" etiketini tercih etmiştir. ODTÜ üniversitesi kütüphanesi de rehberlerin düzenlenmesinde kullandığı platform ismiyle rehberlerine erişim sağlamaktadır.

Tablo.2 Konu Rehberlerinde Etiketleme

Üniversite Kütüphanesi	Etiket
İYTE	Konu Rehberi
Koç Üniversitesi	Eğitim Rehberleri
ODTÜ	LibGuides
Özyeğin Üniversitesi	Rehberler

Rehber Türü

Dört üniversite kütüphanesinde toplam 130 konu rehberi tasarlanmıştır. Bunlardan 96 tanesi disipline yönelik rehberlerdir: Örneğin "kimya". 11 tanesi kütüphane ile ilgili haberleri içerip bülten niteliğindedir. Konu rehberleriyle pek örtüşmemektedir. Disiplin rehberlerinden daha özel olan ve kapsamı itibarıyla biraz daha dar olan konu rehberi türünde 23 rehber hazırlanmıştır. Özel bir konuya indirgenmiş rehberlerin sayısı az olduğu görülmüştür.

Tablo.3 Konu Rehberin Türü

Rehber Türü	Toplam
Disiplin	96
Konu	23
Bülten	11
Toplam	130

Rehber Sayısı ve Kullanılan Dil

Konu rehberlerinde İngilizce ve Türkçe dilleri kullanılmıştır. 130 rehber içerisinde sadece 13 tanesi Türkçe yazılmıştır. Diğerleri İngilizce dilinde yazılmıştır. Bültenlerin yazıldığı dil Türkçedir. Bültenler hesaplama dan çıkartıldığında Türkçe dilinde yazılan rehberlerin sayısı bir, iki tane ile sınırlı kalmaktadır. Koç Üniversitesi kütüphanelerinde 59 konu rehberi hazırlanmıştır. ODTÜ kütüphanesi de 36 konu rehberini hazırlayarak ikinci sırada yer almaktadır. İYTE kütüphanesi 21, Özyeğin Üniversitesi kütüphanesi ise 14 konu rehberini hazırlamıştır.

Tablo.4 Konu Rehberi Sayısı ve Dili

Üniversite Kütüphanesi	İngilizce	Türkçe	Toplam
İYTE	14	7	21
Koç Üniversitesi	55	4	59
ODTÜ	36		36
Özyeğin Üniversitesi	12	2	14
Toplam	117	13	130

Kütüphaneci Katılımı

130 konu rehberi toplam 25 kütüphaneci tarafından hazırlanmıştır. Her bir kütüphaneciye ortalama 5,2 konu rehberi düşmektedir. Rehberlerin hazırlanmasında en fazla kütüphaneci katılımını sağlayan ODTÜ kütüphanesi olmuştur.

Tablo.5 Konu Rehberi Hazırlayan Kütüphaneci Sayısı

Üniversite Kütüphanesi	Kütüphaneci
İYTE	4
Koç Üniversitesi	7
ODTÜ	11
Özyeğin Üniversitesi	3
Toplam	25

Rehberlerin Formatı

Dört kütüphane de rehberlerin hazırlanmasında Libguides programını kullanmaktadır. Bu program ile rehberlere anket, Chat, RSS, gömülü kodlar eklenebilmektedir. Kimi rehberlerin sosyal ağlar ile bağlantısı kurulmuş, ağlardaki yazışmalar rehberlere yansıtılmıştır. RSS bağlantılarının rehberlere yönlendirildiği izlenilmiştir. Çoğu rehberde RSS bağlantıları olup olmadığı net anlaşılamadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Genellikle disiplin ve konu türünde olan rehberlerde kütüphanenin çalışma saatleri belirtilmiştir. O konuda iletişime geçilecek konu uzmanının iletişim bilgileri ve fotoğrafı genellikle rehberlerde yer almıştır.

Tablo.6 Konu Rehberi İçeriği

	Toplam
Çalışma Saatleri	97
Anket (Geri bildirim)	24
Video	23
Chat	18
Arama Motorlarına Entegrasyon	92
İletişim	113

Konu rehberlerin gözden geçirilmesinde kullanıcı geri bildirimi önemlidir. 130 konu rehberi içerisinde sadece 24 tane rehberde geribildirim anketi veya formu yer aldığı görülmüştür.

Kullanıcı eğitiminde çok önem arz eden görsel materyallerden biri de videodur. Konu rehberlerine video arşivlerinde bulunan videolar eklenebilir. Çalışmada sadece 23 rehberde video eklendiği görülmüştür. Bu videoların hemen hemen hepsinin Youtube arşivinde olduğu görülmüştür.

Kullanıcılar ile evrimii olarak anında iletişime girme yöntemlerinden biri Chat programlarıdır. Chat programları konu rehberlerine eklendiğinde kullanıcıların konu uzmanı ile hızlı bir biçimde iletişimini sağlar. Toplamda sadece 18 rehberde Chat programı kullanılmıştır.

Bilgi kaynakları çeşitlidir ve her bir kaynağın arandığı arama motoru farklıdır. Bunun için materyal türüne göre arama motoru kullanıcıya önerilir. 92 konu rehberinde “kayağın arama motoru”nun rehberlere yansıdığı gömülmüştür. Örneğin tez kısmında konu ile ilgili önerilen veri tabanının arama motoru bu kısımda yer almaktadır. Veya danışma kaynaklarında önerilen sözlük veya ansiklopedinin arama motoru rehberde entegre edilmektedir.

Güncellik

Hazırlanan rehberlerin çok büyük bir kısmı 2013 yılında güncellenmiştir. Az bir kısmında son güncelleme tarihi 2012 yılını göstermektedir.

Başlık Terimleri

Dört kütüphane rehberlerinde kullanılan başlıklar derlenerek incelenmiştir. Burada en sık kullanılan başlıklar, rehberlerin içerik formatı konusunda bize çıkarım yapmayı sağlayacaktır. Disipline yönelik olan rehberler genellikle aynı yöntemle ve formatla hazırlanır. Konuya yönelik rehberlerde içerik değiştiğinde kullanılan başlıklar da doğal olarak değişecektir. Aşağıdaki tabloda rehberlerde çok sık geçen ve kullanım sayıları birbirlerine yakın olan başlıklar vardır. Hazırlanan rehberlerde içerik formatında bir birlik olduğu görülmüştür. Özetle bir konu rehberi içeriği, kitaplar, dergiler, tezler, veri tabanları, internet kaynakları, danışma kaynakları, konferanslar, patentler, standartlar ve etik konularından oluşur çıkarımı yapılabilir (patentler, standartlar teknik alandaki rehberler için geçerlidir.) Buradan anlaşılıyor ki kütüphanelerde “konu rehberlerinde içerik formatı” doğru algılanmıştır. Rehber içerisindeki başlıklar seçilirken kısa terimler (“kitaplar” gibi) kullanılmıştır. Kimi rehberlerde genişletilmiş ifadeler (“kitaplara erişim”) kullanılmıştır. Başlıklar da genişletilmiş ifadelerin tercih edilmesi rehberlerin okunabilirliğini artırır. Bu nedenle kısa ifadeler veya genişletilmiş ifadeler konusunda söz konusu rehberlere yönelik bir kullanıcı araştırması gereklidir.

Tablo.7 Konu Rehberi İçeriği

Rehber içeriğinde kullanılan başlık	Kullanım sayısı
Books	78
Journals	73
About	55
Databases	52
Internet resources	49
Reference materials	41
Dissertations and theses	36
Open access	35
Home	34
Reference	22
Standards	15
Av materials	15
Patents	13
Conferences & networking	13
Plagiarism	13
Theses	12
News & events	9

Sonuç

Kütüphane konu rehberleri kütüphanedeki kaynaklara erişimi sağlayan bir bilgi erişim aracıdır. Geçmişte kütüphane kaynaklarının bir tür haritası olarak tanımlanan konu rehberleri günümüzde dinamik ve canlıdır. Kapsamında birçok kütüphane hizmetini barındıran elektronik rehberler hem bir eğitim aracı, hem bir danışma kaynağı, hem bir bilgi okuryazarlığı eğitimi platformu, hem bir bilgi erişim aracı, hem bir konu uzmanlığı aracı, hem de bir içerik yönetim sistemi olarak nitelendirilebilir.

Çalışmada ele aldığımız konu rehberleri literatüre dayalı olarak içerik, format, kullanılabilirlik ve kullanılan jargon açısından irdelenmiştir. Türkiye’deki üniversite kütüphanelerindeki konu rehberleri uygulamaları da araştırılmıştır. Bir durum saptaması olan bu çalışmada eldeki verilere dayanarak şu sonuçlar ve önerileri vermek yerinde olacaktır.

- Üniversite kütüphanelerinden sadece dört tanesi konu rehberi hizmetini vermektedir. Dört kütüphanenin oluşturduğu 130 konu rehberi her ne kadar az olsa da ülkede hizmetin ilk örnekleri olması, diğerkütüphaneler için farkındalık yaratması ve bir model olması nedeniyle önem arz etmektedir.
- Tasarlanan rehberlerin büyük bir kısmı İngilizce hazırlanmıştır. Türkçe rehber sayısı çok azdır. Üniversitelerdeki eğitim dilinin İngilizce olması rehber dillerinin de İngilizce olmasında etkili olmuştur. Yayın dilinin İngilizce olması hem okunabilirlik hem de hazırlamayı güçleştirir.
- Hazırlanan rehberlerin büyük kısmı disipline yöneliktir. Özel konulara yönelik rehberlerin oranı çok azdır. Konulara ve öğrenci derslerine yönelik rehberlerin hazırlanmasına çaba gösterilmelidir.
- Konu rehberlerine yönelik kullanılabilirlik ve okunabilirlik testleri uygulanmalıdır.
- Bir konu rehberini hazırlamak zaman alıcı bir iştir. Bu nedenle rehber hazırlanmasında işbirliği yapılmalıdır.

- Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde Konu uzmanlığı, içerik yönetim sistemleri, danışma hizmetleri, vb. dersleri kapsamında konu rehberleri hazırlama teknikleri verilmelidir.
- Açık kaynak kodlu programları yerelleştirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Brazzeal, B. (2006). Research guides as library instruction tools. *Reference Services Review*, 34(3), 358–367. doi:10.1108/00907320610685319
- Galvin, J. (2005). Alternative Strategies for Promoting Information Literacy. *The Journal of Academic Librarianship*, 31(4), 352–357. doi:10.1016/j.acalib.2005.04.003
- Hamilton, B. J. (2011). *Creating Subject Guides for the 21st-Century Library*. ALA TechSource Webinar, sunulmuş bildiri. <http://www.slideshare.net/buffyjhamilton/pdf-file-creating-subject-guides-for-the-21st-century-library-by-buffy-hamilton> adresinden erişildi.
- Hemmig, W. (2005). Online pathfinders: Toward an experience-centered model. *Reference Services Review*, 33(1), 66–87. doi:10.1108/00907320510581397
- Hutcherson, N. B. (2004). Library jargon: student recognition of terms and concepts commonly used by librarians in the classroom. *College & Research Libraries*, 64(4), 349–354.
- Kapoun, J. M. (1995). Re-Thinking the Library Pathfinder. *College & Undergraduate Libraries*, 2(1), 93–105. doi:10.1300/J106v02n01_10
- Reeb, B. ve Gibbons, S. (2004). Students, Librarians and Subject Guides: Improving a Poor Rate of Return. <https://urresearch.rochester.edu/institutionalPublicationPublicView.action?institutionalItemVersionId=2554> adresinden erişildi.
- Reitz, J. . (2010). Serial. *ODLIS-Online dictionary for library and information science*. <http://lu.com/odlis/> adresinden erişildi.
- Staley, S. M. (2007). Academic Subject Guides: A Case Study of Use at San José State University. *College & Research Libraries*, 68(2), 119–140.
- Wakeham, M., Roberts, A., Shelley, J. ve Wells, P. (2012). Library subject guides: A case study of evidence-informed library development. *Journal of Librarianship and Information Science*, 44(3), 199–207. doi:10.1177/0961000611434757

Teknoloji Özel Arşivleri Nasıl Etkiliyor?

Hakan ANAMERİÇ*, Fatih RUKANCI**

Öz

Teknoloji, son 20 yıllık süre içerisinde birey ve kurumları ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlardan şekillendirmeyi hızlandırmıştır. Teknolojinin insan hayatına girdiği her yeni dönem ve evrede, bu kavramın “iyi” ve “kötü” tarafları da özellikle ekonomik ve sosyolojik açılardan gündeme gelmiştir. Ancak bu tartışmalar teknolojinin ilerleyişini, kamu hizmetlerinde kullanımını ve bireysel çekiciliğini kaybetmemiştir. Teknoloji tüm bileşenleri ile beraber hayatın vazgeçilmez bir olgusu olduğunu kamu ve özel arşivlerin düzenlenmesi, hizmete sunulması ve korunmasında da göstermiştir. Özellikle artan medya türü/tipi, bilgi kayıt ortamlarındaki değişim, daha fazla veri depolama yeteneği ve verilerin transferindeki kolaylıklar, teknolojinin arşivcilik yöntem ve tekniklerinde de ciddi bir tercih unsuru olarak kendini kabul ettirmiştir. Ancak uzun yıllar kamu ve özel arşivlerinin düzenlenmesi ile ilgili sorunlar yaşayan ülkelerde, teknolojinin yoğunlukla kullanılması geleneksel sorunların yanına “teknik” sıkıntıların da ortaya çıkmasına neden olmakta ve çözüm süresini uzatmaktadır. Bunun yanı sıra teknoloji bazı özel arşiv malzemesinin de sayısını kontrol edilemez boyutlara erişmesine neden olmaktadır. Çalışmada bu sorunlarla ilgili örnekler verilerek bazı çözüm yolları önerilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Özel Arşivler, Özel Arşiv Malzemesi, Medya, Bilgi Kayıt Ortamı, Dijitalleştirme, Veri Transferi.

Giriş

Arşiv kavramı ülkemizde belirli niteliklere sahip belge grubu, bina ve depo alanları için adeta şemsiye bir terim olarak algılandığı için arşivlerin gruplandırılması, türlere ayrılması oldukça farklı ve karmaşık hale gelmiştir. Arşivlerin bir organizasyon olarak nitelendirilmesi hukuken ait olduğu yapıya göre kategorize edilmesini olanaklı kılmıştır. Buna göre arşiv ancak iki grup altında sağlıklı bir ayrıma tabi tutulabilir. İlk grupta arşivin sahibi resmi kurumlardır yani dolayısıyla devlettir ki bunlara kamu arşivleri denilmektedir. İkinci grup ise hukuken kamuya ait olmayan özel arşivler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Arşiv hizmetlerinde, sadece kamu ile alakalı belgelerin yer alması gerektiği fikri yaygın ise de, kamu hayatındaki kişilere ait ve arşivin elde etmeye çalıştığı birtakım özel belgeler de vardır” (Delmas, 1991, s.35). “Bireylerin veya şirket ve çeşitli türden kuruluşlar gibi tüzel kişilerin belgeleri, kamusal kayıtların önemli bir tamamlayıcı unsurudur. İçerdikleri bilgilerin kamusal kayıtlardan belki de daha az otantik veya güvenilir olmasına karşın, bu vesikalar eksiklikleri telafi edici niteliğe sahiptirler. Hâlihazırda bilinen her konu üzerine daha keskin, daha renkli ve devlet arşivinde bulunanlara göre çoğu zaman daha aydınlatıcı bilgiler içerebilmektedirler. Bu belgeler, yalnızca kamusal kayıtlara dayanmaları halinde, tarihsel raporların daha ilginç ve olduklarından daha okunaklı (anlaşılabilir) hale getirilmesi amacıyla da kullanılabilirler.

“Özel arşivler, devlet nezaret yetkisini, ekonomik arşivlerin (firmaların), dini arşivlerin, birlik arşivlerinin, politik parti arşivlerinin, ticari dernek arşivlerinin ve aile arşivlerinin ve aile arşivlerinin üzerine de yöneltmelidir. Çünkü bunlar, ülkenin tarihini ilgilendirir ve milli mirasın bir parçasını oluşturur. Bunların listeleri çıkartılmalı ve tabii sahiplerinin onlar üzerindeki hakkı baki kalmak şartıyla korumaya alınmalıdır. Fakat bunların sahipleri milli arşivin yetkisi olmaksızın onlar üzerinde çeşitli işlemler (tahribat, dağıtım, satış, ihracat) yapabilme hakkına sahip olmamalıdır” (Delmas, 1991, s.30).

* Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {hakananameric@gmail.com}

** Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {frukanci@gmail.com}

“Karşı karşıya kaldığımız problem, araştırma değerinin nasıl belirlendiği ve üretilen kamusal ve özel kayıtlar arasından nasıl seçildiğidir” (Schellenberg, 2008, s.57).

“Kayıtlar kesin standartlarla değerlendirilemezler. Onların değerlerinin ölçülebileceği bir karşılaştırma standardını oluşturmak mümkün değildir. En fazla yapılabilen, kayıtları değerlendirirken göz önünde bulundurmak için kesin prensipler geliştirmektir ve bu prensipler de ancak ve ancak değerlendirmenin güvenilir sığılıkları arasında arşivciyi yönlendirmek için sadece kılavuz çizgisi olmaya yarayacaktır.”

“Özel ve devlet kayıtları değerlendirilirken bile farklı kriterler kullanılmalıdır ki özel kayıtlar bir bütün olarak, kamusal kayıtlardan daha az ayrıntılı ve daha az kapsamlıdır. Bu nedenle kamusal kayıtlardan daha az tutucu şekilde değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra farklı dönemlerin değerlendirilmesinde farklı kriterler kullanılmalıdır. Dolayısıyla ilk prensip tarihi kayıtlar için bir tarih sınırlaması getirmek olabilir” (Schellenberg, 2008, s.58).

İkinci prensip, özel kayıtların, her ne zaman arşivsel bir kuruluşa ulaştırılırsa saklanması gerektiği şeklindedir. ABD’de üniversite kütüphaneleri, özellikle 10 yıldan daha fazla bir süredir oldukça etkin toplama programları başlatmışlardır.”

Özel yazıları değerlendirirken, her ne kadar mutlak kesinlikle uygulanmamaları gerekiyorsa da, iki kriter göz önünde tutulmalıdır. Bunlardan birisi, belgelerdeki enformasyonun eşsizliği, diğeri ise belgelerin içeriklerinin önemiyle ilgilidir” (Schellenberg, 2008, s.59).

“Eşsizlik” terimi, belli belgelerde yer alan bilgilerin, ne yayınlanmış ne de yayınlanmamış kaynaklar olmak üzere başka hiçbir yerde bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bir arşivci, belgelerin gerçekten de eşsiz olduğunu belirlemek için esas konularıyla ilgili olarak kitaplarda, gazetelerde, dergilerde ve diğer yayınlarda veya araştırma kurumlarında korunmakta olan el yazması koleksiyonlarda hangi bilgilerin bulunduğunu bilmelidir. Kendisi, tek kelimeyle, belgelerin konusuna ilişkin bütün bilgilerden haberdar olan gerçek bir uzman olmalıdır.

“Önem” terimi ise, kayıtları oluşturan kişinin önemine veya kayıtların ait olduğu konuların önemine ilişkindir. Arşivciler, bir ülkenin tarihi açısından önemli olan kişilikler tarafından oluşturulan veya bu kişiliklerle ilgili tüm belgeleri apaçık bir şekilde korumalıdır. Arşivcilerin tarih bilgileri genişse de, ayrıca olayların gidişatında (her ne kadar daha az kişi tarafından bilinse de) dikkate değer kişiler hakkındaki belgeleri koruyacaklardır. Eğer bir kurumun tarihi ile ilgileniyorlarsa, bağlantılı oldukları kurum / kuruluşların gelişiminde belirleyici olan kişilere ait belgeleri korumalıdır, bu kişiler her ne kadar fazla tanınmış olmasa da...

Arşivciler bunun yanı sıra belli başlı tarihi olaylar veya serüvenler ya da belli bir tarihi yer ve bina gibi önemli şeyler ve fenomenlerle ilgili belgeleri de saklamalıdır. Genel olarak söz konusu kişi, nesne veya fenomen ne kadar önemli ise onlarla ilgili kayıtlar da o kadar önemlidir (Schellenberg, 2008, s.60).

Önem kriteri mutlak bir şey değildir; zira akademik biri için önemsiz olan bir şey, başkası için önemli olabilir. Önemsiz sayılan kişilerin kayıtları (çiftçi, ambarcı, işçi gibi) çoğu zaman ekonomik ve sosyal durum hakkındaki araştırmalar için korunurlar. Bu konuyla ilişkili olan bu tür kayıtlar, az bulunmaları sebebiyle değerlidir, zira sıradan insanlar genelde kayıt tutmazlar (Schellenberg, 2008, s.61).

Genelde araştırma amaçlı kayıtların değeri hakkında şu hususlarla hükme varılır:

- Eşsizlik
- Kullanılabilirlik veya form
- İçerdikleri bilginin önemi (Schellenberg, 2008, s.68).

Bir arşivcinin değerlendirmesi, kayıtların nasıl meydana geldiğinin araştırıldığına ve yayınlanmış ve yayınlanmamış diğer kaynakların analiz edilmesine, gözden geçirilen kayıtların ana konusunun kullanılabilirliğine bağlı olacaktır (Schellenberg, 2008, s.70).

Devletin arşivinde yer alan resmi belgeler birinci derecede kanıt niteliği taşıması ve üzerinde işlem yapılması itibarıyla oldukça önemlidir. Ancak yalnızca bu belgelere dayalı olarak araştırma yapmak ya da herhangi bir yargıya varmak kimi zaman yeterli olmayacaktır. Çünkü devlet kayıtları içinde yer almayan bir takım özel belgeler “gerçeği arayan” araştırmacılar için vazgeçilmez kaynaklardır. Bu özel belgeler çoğunlukla devlet kademesinde önemli görevlerde bulunmuş ya da toplumda çeşitli etkinlikleriyle ön plana çıkmış bazı kişi, aile, dernek, yarı kamusal ve özel kuruluşların arşivlerinde saklanmaktadır. Dolayısıyla özel mülkiyete sahip bu belgeler arasında devleti ya da kamuyu ilgilendiren olumlu ya da olumsuz etkiler yapabilecek nitelikte bazı arşiv belgelerinin bulunması devlet arşivi kapsamı içerisinde özel arşivlerin statüsünü tartışmaya açmaktadır.

Özel arşivler ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise; bu tür arşivlerin genellikle devlet geleneği olan ve bürokrasi mekanizmasının uzun süre belirli kurallar çerçevesinde yürütülmüş olduğu, ekonomik ve siyasi olayların tarihleri üzerinde belirleyici devletlerde görülüyor olduğudur. Bu tür devletlerde siyasetçiler, elçiler, çeşitli düzeylerdeki kamu görevlileri, büyük ailelerin ve / veya hanedanların bireyleri, kendilerine ait zengin arşivler oluşturmuşlardır. Ülkemizde bu şekilde oluşturulmuş ve genellikle siyasetçi ve iş adamlarına ait ülkenin siyasi, ekonomik ve tarihi değerleri açısından önemli özel arşivler bulunmaktadır.

Ülkemizde bazı kişi ve kurumlara ait özel arşivler son 3-4 yıl içerisinde düzenlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmalar sadece var olan arşiv belgelerinin elektronik ortama aktarılması (sayısallaştırılması) şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaları yapan özel şirketlerde arşivcilerin görev yapmaması, modern arşiv yöntem ve tekniklerinin uygulanamaması çalışmaların gerçek anlamda bir arşiv düzenlemesi olarak kabul edilebilmesini güçleştirmektedir. Özel arşiv sahibi kişi / kurumların “koruma” amaçlı bir fikir içerisinde olması nedeniyle ve mevzuattaki eksiklikler de göz önüne alındığında erişim ve denetimi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu arşivlerin söz konusu fikirden kaynaklanan en belirgin çekincesi / eksikliği bilimsel çalışmalarda barındırdıkları arşiv belgelerinin kullanılamamasıdır. Çoğu kişi ya da kurum arşivlerini düzenleme ve kullanma için yakın çevresindekilerle iletişim kurmaktadır. Ancak konunun ve bu faaliyetlerin asıl muhatabı olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM) ile bağlantı kurmaktan özenle kaçınılmaktadır. Bunun ardında ellerindeki arşiv malzemesine devletin el koyacağı kaygısı bulunmaktadır.

Özel arşivlerin daha yaygın bir biçimde kullanıma açılmamasının diğer bir nedenleri ise arşiv sahiplerinin ellerindeki malzemeyi koruyup / saklayacakları mekânlardaki fiziksel şartların yetersizliktir. Genellikle evlerde veya özel ofislerde saklanmaya çalışılan belgeler kaybolma, yıpranma veya çalınma olasılıkları nedeniyle kullanıcıya açılmamaktadır. Arşiv sahipleri ellerinde bulunan arşiv malzemesinin düzenlenmesi, kullanıma açılması ve yeterli şartlarda saklanması için gereken işgücü, teknik donanım ve diğer hizmet giderlerin için yeterli ekonomik güce de sahip değildirler. Zaten Türkiye’de kullanıma açık özel arşivlere bakıldığında genellikle çok tanınmış siyasetçi, iş adamı veya bilim adamlarına ait koleksiyonların düzenlendiği görülmektedir, bunlarında asıl sahiplerinin (oluşturucu, creator) çoğunun hayatta olmadıkları bilinmektedir. Arşiv sahipleri kendileri, aileleri, ilişkide olduğu diğer kişi ve kurumlarla ilgili veya toplumda yanlış anlaşılmalara neden olabilecek “özel” bilgilerin deşifre edileceği endişesi de taşımaktadır. Bu kaygı, arşiv sahibi bazı üst düzey yönetici ve bürokratların ellerinde kamu (resmi) belgelerinin bulunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle arşivlerini özellikle de DAGM’ye bağışlamak, satmak veya devretmekten çekinmektedirler.

Türkiye’de tüm arşivlerin denetiminden sorumlu olan Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün (DAGM) özel arşivlerle ilgili yaptığı işlem ve uygulamalarda da olumsuzluklar vardır. DAGM’deki bazı yetkililerle yapılan görüşmelerde, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’te belirtilen DAGM’nin özel arşivleri gerektirdiğinde satın alır / denetler maddesine rağmen böyle bir gelişme olmamıştır.

Özel arşiv sahibi kişi / kurumlar arşivlerini yukarıda bahsedilen çekincelerden dolayı ve DAGM’nin gerçek değerinin altında paha biçeceği düşüncesiyle daha fazla ücret ödeyen veya farklı güvenceler sunan kişi / kurumlara satmayı tercih etmektedirler.

Özel arşivlerin ve bu arşivlerde bulunan arşiv malzemesi Türkiye’de daha çok popüler süreli yayınlarda tanıtımlardan ileri gitmeyecek şekilde yer almasının nedeni de yukarıda bahsedilen çekincelerdir. Buradaki anlayış söz konusu arşivlerin sadece sahipleri ve onun istediği şekilde kullanılmasını istemesidir.

Özel arşivlerin denetiminde ve bilimsel çalışmalarda kullanımının artırılması karşısında daha özel sorunlar da vardır. Bunların başında arşiv sahibi ile halefleri arasındaki nesil farkıdır. Bu farklılıklar dil bilmeme, -özellikle Osmanlı Türkçesi-, farklı ilgi alanlarına sahip olma ve arşiv sahibinin vefatından sonra ilişkide olduğu diğer kişilerle bağlantının kesilmesi şeklinde sıralanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti bilindiği gibi büyük bir imparatorluğun (Osmanlı İmparatorluğu) sonrasında kurulmuş ve yönetim şekli bir öncekinden oldukça farklı bir devlettir. Bu nedenle devletin asli unsurunu oluşturan Türk tebaa imparatorluğun, çeşitli coğrafi yerlerine dağılmış ve buralarda uzun süre yaşamışlardır. XIX. yüzyıl ile başlayan büyük toprak kayıpları nedeniyle bu tebaa mallarını, topraklarını ve akrabalarını bırakarak anavatanlarına dönmeye başlamışlardır. Bir-iki nesil sonra ise; uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı haklarla bıraktıkları mallarını ve aile fertlerini araştırmaya yönelmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel ekonomik ve siyasi sistemi, toprak yönetimi ve vergi sistemi üzerine kurulu olduğu için bu alanla ilgili kayıtlar ciddi biçimde tutulmuştur. Bu kayıtlar yardımıyla yeni kuşak Türk vatandaşları geçmişleri, aileleri, taşınmaz malları vb. konularında araştırma yapma imkânı bulmuşlardır. Bu araştırma konuları arasında sağlıklı bilgilere en kolay ulaşılabilecek kayıtlar olan ve kişilerin bilgilerinin kayıtlı olduğu bazı arşiv belgeleri günümüzde ne yazık ki bürokratik süreçler ve yanlış bilgilendirmeler sonucu verimli kullanılamamaktadır. Bunun en önemli sonucu şecere / soy bilimin ve şecere çıkarma tekniklerinin gelişmemesidir. Özel arşivler bu bilimin gelişmesinde ve söz konusu girişimlerde kaynaklık etmesi açısından da öneme sahiptir. Günümüzde kişi, aile ve kurumlar şecere çıkarma işlemlerini neredeyse unutmuşlardır. Bunun ardında günümüzün rahat yaşam koşulları, bilgiye erişimin daha kolaylaşması ve insanların olayları kaydetme alışkanlığını yitirmesi yatmaktadır.

Son olarak özel arşiv malzemesinin en çok rastlanan ve orijinal bilgi taşıyıcısı olan günlükler, hatıralar, mektuplar ve fotoğraflar, özellikle belgesel nitelikli çalışmalarda yoğunlukla başvuru alan, resmi tarih dışında, tarihin bilinmeyen veya az bilinen yönlerinin aydınlatılmasında yardımcı olan özgün arşiv malzemesi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç

Kamu ve özel arşivlerindeki arşiv belgesi/malzemesi ve arşivlik belge/malzeme, bilgi kayıt ortamları, belge yönetimi elektronik depolama kapasitesindeki gelişim ve artış ile paralel olarak hızlı bir biçimde artmaktadır. Özellikle elektronik ortamda üretilen belgelerin/görüntülerin/fotoğrafların sayısı önümüzdeki 10 yıl içerisinde basılı/yazılı belge sayısını aşacaktır. Bunun yanı sıra gelişen görüntüleme ve çözünürlük teknolojileri nedeniyle resmi belgelerin asıllarını ve/veya eklerini oluşturacak "belge"ler milyarlarca terabayt yer tutabilecek bunlar için hâlihazırdaki veri işleme merkezlerinin kapasiteleri artırılmak zorunda kalacaktır. Özel arşivler için ise durum daha karmaşık bir hale gelebilecektir. Zaten erişim, organizasyon ve tanımlama sorunları yaşanan özel arşivlerde artan özel belge (özellikle fotoğraf ve video) miktarı bunların seçiminde, ayıklanmasında ve saklanmasında ki bir dizi sorunun da ortaya çıkmasına neden olacaktır. Örneğin bundan 100 yıl öncesinde fotoğraf çekme-çektirme imkânı ile kişisel olarak fotoğraf makinesi veya kameraya sahip olma imkânı da göz önüne alınırsa 50 yıl öncesinin teknolojisi ve imkânları arasında çok ciddi farklılıklar vardır. 100 yıl önce bir yüksek kademedeki kamu görevlisinin veya tanınmış bir figürün özel arşivinde ortalama 300-500 fotoğraf olabileceği düşünülürse 50 yıl önce bu sayının 2000-3000'e yükselmiş olabileceğini tahmin etmek zor olmayacaktır. Günümüzde ise bu sayının on binler ile ifade edildiği de bir gerçektir. Bu nedenle nesilden nesile aktarılan arşiv malzemesinin/belgelerinin katlanarak çoğaldığı ve organize edilmemesinin elzem olduğu da kaçınılmazdır.

Teknoloji yardımıyla bireylerin yaşamlarının hemen her anını kayıt altına alma imkânı ve isteği, daha sonra bunlara erişimde ve bunların aktarımında ciddi sorunların meydana gelmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Önümüzdeki 20 yıl içinde kamu arşivlerinde farklı materyaller üzerine kayıtlı belgeleri görmek bizlere oldukça normal gelecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta artık "kâğıt" ağırlıklı olmayan arşivlere doğru bir kaymanın olduğudur. Elektronik ortama kaydedilmiş bilginin korunması ve aktarımı/transferi için yeni yöntemlerin, malzemelerin ve araçların kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Önceleri manuel olarak bir yerden bir yere taşınan, saklanan ve erişime açılan arşiv malzemesi, artık belki hacim olarak "ağır" olmasa da sayı olarak "çok" olacaktır. Burada önem verilmesi gereken, elektronik olarak çeşitli medyaya kaydedilmiş belgelerin kaybının, bozulmasının, kalitesinin düşmesinin veya açılmasının önüne geçilmesidir.

Örneğin önemli bir toplantıda veya gezide/toplantıda tanınmış diğer bazı kişiler ile çekilmiş ve bir DVD'ye fotoğrafların;

- kullanılan DVD'nin bozuk/yanlış/kalitesiz imal edilmesi,
- yanlış veya uyumsuz bir kayıt cihazı ve programı ile kaydedilmesi,
- DVD'nin çizilmesi, kırılması veya başka dış etkenlerle zarar görmesi,
- üzerine yapıştırılan etiketlerin ve yazılardan kimyasal olarak etkilenmesi,

gibi riskler ile açılabilmesi/erişilememesi olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca bu arşiv malzemesinin fiziki yönden korunması için de ayrı yöntem ve koruyucu malzemenin kullanılması gerekmektedir. Örneğin kâğıdın tutuşma sıcaklığı olan 451°F ~ 230°C belki de bir DVD-CD veya BlueRay'e kâğıt kadar zarar vermeyebilir ya da kâğıttan daha uzun süre bu sıcaklığa dayanabilir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki elektronik olarak kaydedilmiş verilerin kurtarılması için de birçok bilişim teknolojisi mevcuttur.

DVD-CD'nin marka/modeli, yazım hızı, saklandığı yer ve fiziksel koşullar ile bağlantılı olarak ömürleri 1-50 yıl arasında değişebilmektedir. Saklama süresinin ve erişimin sağlıklı olabilmesi için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir:

- karanlık ortam,
- kimyasal maddelere temas etmeme,
- oda sıcaklığı hatta daha düşük ısılarda saklama,
- hava oranının azaltılması,
- manyetik alandan uzak tutma,
- temasın azaltılması (Blau, 2006).

Arşiv belgelerinin kaydedildiği "media/medium"nın farklılaşması bu medyanın kullanıldığı veya çalıştırıldığı yazılım ve donanımın da doğal olarak önemini artırmaktadır. Son 10-12 yıl içerisinde yazılım ve donanım ürünlerindeki sürüm farklılıkları, bunlarla ilgili hazırlanan yama (patch) programları, bu medyadaki veri aktarımlarında sorunları gidermedeki çalışmalara örnek olarak gösterilebilir*.

Elbette sadece dijital olarak üretilen belgelerin/malzemenin, dijital ortama sonradan aktarılmış olan belgeye/malzemeye göre kaybolma, yok olma veya bozulma riski çok daha fazladır. Aslı veya orijinali var olan bir belgenin defalarca dijital ortama aktarılması mümkündür. Fakat diğer yöntem ile üretilmiş olanlarda süreç daha uzun ve maliyetli olabilecektir. Çünkü her ne kadar erişilemeyen, çalışmayan veya açılmayan dijital verilen geri getirilmesinden ya da erişilebilir kılınmasında yapılacak işlem tamamen profesyonel ve kurtaracak olan kişi/kurumun belirleyeceği maliyette olacaktır.

Arşivlerin özel veya kamu açısından olsun kurumsal önemi tartışılmazdır, ancak teknolojinin getirdikleri, arşivin kişisel olarak da çok önemli olduğunu göstermekte, bu da önümüzdeki süreçte ulusal arşivler kurumsal hizmetlerin yanı sıra özel arşivlerin organizasyonu için de eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ağırlık vermek durumunda kalacaklardır. Arşivcilik geçmişi, anlayışı ve mesleğe verilen önemin üst düzeylerde olduğu bilinen Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de özel arşivlerin organizasyonu ile ilgili olarak bu ülkelerin milli arşiv ve kütüphanelerinin web sayfalarında konuyla ilgili uzmanlar tarafından hazırlanan dokümanlar yer almaktadır. Hatta ABD'de özel arşivlerin çeşitli alanları ile ilgili olarak saati 30-60\$ arasında değişen özel dersler verilmektedir**. Bu ülkeler siyasi ve ekonomik yapıları nedeniyle ister kurum ister kişi/aile olsun özel arşivlere imrenilecek düzeyde önem vermektedirler***.

* IMAX (Image Maximum), IMAX Corporation tarafından geliştirilen ve son 10 yıldır sinema sektöründe kullanılan yüksek çözünürlüklü (8000 pixel) bir hareketli film teknolojisidir. Bu teknoloji ile çekilen filmlerin formatı, normal boyuttaki filmlerden 2 kat daha fazladır. Örneğin 2:45:00'lık bir film 48 makaralık ve yaklaşık 19 kg.lik bir kütleye sahiptir ve bu haliyle normal bir film rulosundan 9 kat daha ağırdır. Bu rulolar görüntü ve ses kalitesinin bozulmaması için 13°C sıcaklıkta saklanmalıdır.

** Bakınız; Archive Principles and Practice: An Introduction to Archives for Non-Archivists, 2011, 03.08.2013 tarihinde <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/archive-principles-and-practice-an-introduction-to-archives-for-non-archivists.pdf> adresinden erişildi. Philip Gale, The Role of Private Archives Team at The National Archives, 2012, 03.08.2013 tarihinde www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/philip-gale.pdf adresinden erişildi. Why Digital Preservation is Important for You 03.08.2013 tarihinde <http://www.digitalpreservation.gov/multimedia/videos/personalarchiving.html> adresinden erişildi. Personal Digital Archiving Day Kit, 03.08.2013 tarihinde <http://www.digitalpreservation.gov/personalarchiving/padKit/handouts.html> adresinden erişildi.

*** Carol Massar, Inside Coca-Cola Private Archives, 9 December 2012, 03.08.2013 tarihinde <http://www.bloomberg.com/video/82411494-inside-coca-cola-s-private-archives.html> adresinden erişildi.

Kaynakça

- Archive principles and practice: An introduction to archives for non-archivists*. (2011). 03.08.2013 tarihinde <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/archive-principles-and-practice-an-introduction-to-archives-for-non-archivists.pdf> adresinden erişildi.
- Blau, J. (2006). Storage expert warns of short life span for burned CDs. *Computer World*. 20.05.2013 tarihinde http://www.computerworld.com/s/article/107607/Storage_expert_warns_of_short_life_span_for_burned_CDs adresinden erişildi.
- Delmas, B. (1991). *Arşivler*. Çev. Nihal Somer. Ankara: T.C. Başbakanlık DAGM Cumhuriyet Arşivi Yayın Dairesi Başkanlığı.
- Gale, P. (2012). *The role of private archives team at the National Archives*. 03.08.2013 tarihinde www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/philip-gale.pdf adresinden erişildi.
- Massar, Cl. (2013). *Inside Coca-Cola private archives*. (9 December 2012). 03.08.2013 tarihinde <http://www.bloomberg.com/video/82411494-inside-coca-cola-s-private-archives.html> adresinden erişildi.
- Personel digital archiving day kit*. (2013). 03.08.2013 tarihinde <http://www.digitalpreservation.gov/personalarchiving/padKit/handouts.html> adresinden erişildi.
- Schellenberg, T. (2008). Arşivsel değerlendirme İlkeleri. Çev.: İ. Bozan. Yay. Hazl.: İ. Keskin. *Arşivcilik Metinleri* içinde (ss.55-70). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Why digital preservation is important for you*. (2013). 03.08.2013 tarihinde <http://www.digitalpreservation.gov/multimedia/videos/personalarchiving.html> adresinden erişildi.

An Insight into the Transfer of Digital Records to Archives

Lale ÖZDEMİR*

Abstract

The changing nature of the information landscape in the digital age renders it almost impossible for public bodies to ignore the issues surrounding the creation, use and long-term preservation of digital born information whilst at the same ensuring business needs are met through fulfilling legal and regulatory requirements. Archives are no exception and in an age of increased user expectation both in terms of access and transparency of the state to its citizen, archives are faced with ensuring that digital information is not only transferred to its archive and preserved long-term but that it can also be accessible to users. The aim of this paper is twofold: first, to examine the process of the transfer of digital information to an archive using The National Archives, UK Government, England and Wales as a case study and secondly, to explore issues that may arise with regard to the process of the transfer of digital information, including a brief examination of the factors that would need to be considered in order for the transfer of digital information to be undertaken in the Turkish archival/public records system.

Keywords: *Digital transfer, Electronic records, E-government, Archives.*

Introduction

Changing Information Landscape

Both the UK and Turkey have witnessed significant changes in the field of information rights thereby increasing and legislating for the right of the public to request and access information held by the state. The Turkish Freedom of Information Act (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu) came into effect in 2004 (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu) a year before the UK Freedom of Information Act (UK Freedom of Information Act) came into force after receiving Royal assent in 2000. The digital age has ensured that the information landscape has changed and is constantly evolving. Interactions between the state and its citizens now tend to take place in an electronic environment and the users of services within an e-government context have greater expectations than ever before. E-government, the use of information technology, especially the Internet, has proved to be a useful tool, to improve government services for and interactions with citizens, business and industry by simplifying processes and by integrating and eliminating redundant systems (Definition of e-government from Pearce-Moses, 2005, p.137).

The state also takes advantage of the hugely popular social networking tools widely available in both Turkey and the UK, with statesmen and bureaucrats using tools such as Twitter to disseminate information widely at the touch of a button including the Turkish presidency (<https://twitter.com/tcbestepe>) and the newly re-elected British Prime Minister David Cameron (<https://twitter.com/Number10gov>). Communication and other information technologies and tools such as Twitter and Facebook can help to break down the borders between the institution and the public (Miller, 2010, p.196) and are useful tools to promote state policies that affects its citizens. E-government in Turkey has helped to erode bureaucratic barriers between the state and its citizens and a wide ranging number of services relating to different areas of an individual's life can now be accessed and transactions carried out online (E-Devlet). Upon obtaining a password and having their identity verified via their citizenship number, Turkish citizens can now perform a range of transactions online such as those relating to tax transactions, passport applications and military service (<https://www.turkiye.gov.tr/>)

* Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {tulip.ozdemir@gmail.com}

Archives and Digital Records

The changing information landscape also directly impacts on archives that need to adapt to the challenges of the digital age if the official record, regardless of format, is to be made available to the citizen in an accessible and transparent manner. Users want-even demand- access to archival material of all kinds from their computer, while at home, in an airport, or sitting in Starbucks. It could also be argued that the great strides made in providing digital content in the commercial marketplace decrease the general public's tolerance for the slower pace made by archival institutions in placing their archival materials online (Boyd, 2010, p.291). Digital strategies have to be put into place to ensure that the information generated at government level and worthy of permanent preservation, be it Tweets, emails or multimedia footage are captured and preserved as part of the national footprint. Ultimately governments recognise the need to interact differently with their citizens through the e-government process and archives are also part of this process as they have to provide access to information that is not only historical but also to information that is current. The UK Government Web Archive initiative of The National Archives in the UK where government websites are captured at regular intervals is an example of how user needs are changing. The National Archives recognises that websites provide a useful historical record of how interactions with government are changing, and the context in which information is presented. The National Archives is preserving this rich seam of information by archiving UK central government websites and adding them to the UK Government Web Archive (The National Archives, Web Archiving).

Both Turkey and the UK have official mechanisms in place for the transfer of records selected for permanent preservation to their archives. The transfer of public records from the UK Government is governed by the Public Records Act, 1958 (amended in 1967) and the current rule of transferring records when they reach thirty years has been reduced to twenty years as part of the government's transparency agenda (HM Government to the 30-Year Rule Report.) and this year witnessed the move to release records that are twenty years old by the government (The National Archives, 20-Year Rule Transfer Report). Public records in Turkey can be transferred to the archives at either fifteen or thirty years old and this practice has been in place since 1988 [Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 1988, Madde 3(a)].

However, a distinction between the English, Welsh and Turkish public records systems is apparent. In Turkey the transfer of public records and other matters pertaining to the selection and preservation of information are governed by regulation and is not currently covered by legislation. However the role and remit of the Turkish State Archives is governed by legislation (Article 11 of the Prime Ministry Organization Law 3056) but archival legislation is yet to be passed. The lack of Turkish public records legislation may be one of the factors as to why the Turkish archives are yet to embark on accepting digital born records from public organisations.

This is despite the fact that Turkey has the expertise to manage such changes and has made strides in other areas of the digital information landscape where the life-cycle of digital information is concerned. The implementation of Electronic Document Management Systems across the public sector is a case in point (Kandur, 2006) as is research on national metadata standards by Yalçinkaya which developed a metadata standard for Turkish electronic public records based on ISO 23081 (Information and documentation -- Managing metadata for records). Turkey does not currently have the infrastructure in place for the transfer of records in digital formats and media and this, it could be argued, directly impacts on the archival user who will not have access to information its government has created in digital format for the foreseeable future. However the Turkish Standard (TS 13298) on Electronic Records Management which was published in 2007 and then revised in 2009 by the Turkish Standards Institute is currently being updated to take into account changes in the field of electronic records management. The revised standard is expected to be published in autumn 2015. This is a mandatory standard which public bodies have to adhere to with regard to the management of electronic records. With the Electronic Signature Act coming into force in 2005, it was easier for digital born records to be created and managed in an official context in the Turkish public sector. In accordance with the circular issued by the government in 2008, companies providing electronic records management systems to the public sector had to meet the requirements of the standard TS 13298 in order to be granted a licence.

Those public bodies who wished to develop their own system software did so under the supervision of the Turkish State Archives General Directorate. Since 2008, the Turkish State Archives General Directorate has audited the compliance of approximately 120 public bodies since 2008 in accordance with TS 13298. In addition to this, in April 2009, for example, 411 records managers and IT managers from government departments were given training in Ankara on the application of the standard for their planned or existing projects (Kandur, 2015, p.171).

The standard TS 13298 has until its most recent revision focused on an Electronic Records Management System Reference Model to be implemented by the Turkish public sector. The Model defines four modules for designing ERMS. These are System Criteria, Records Criteria, Metadata Criteria and a section concerned with conformity relationships of the Reference Model to other international reference models and standards (Kandur, 2015, pp.171-72). However the fact that the standard has undergone revision to take into account changes in the field of electronic records management points to awareness that the implementation of an electronic records management system does not address digital continuity, long term preservation and transfer issues. The revised standard will set the theoretical framework for addressing issues relating to the integration of E-mail applications with Electronic Records Management Systems, the transfer of records between government departments and the transfer of electronic records to the archives (Kandur, 2015, pp.172-73). However despite that fact that the revised standard TS 13298 will set the theoretical framework for the transfer of electronic records to the archives, it may be some time before the infrastructure required for actual transfer of records is put into place.

Digital Transfer Process

The management of digital information requires a different mind-set to that of managing paper records. The successful management of digital information is less about the implementation of technology and software and more about the awareness that digital information has to be managed in a completely different way to paper records using a different set of skills. Indeed, digital preservation (the act of ensuring enduring access to electronic material) is rarely undertaken by the same person who deals with the more traditional forms of archive preservation (Forde, 2007, s.30). It is essential that digital information selected for permanent preservation is managed appropriately so as to ensure its survival. This is true for a number of reasons; digital information may be in a format that may not survive for more than a few years, data can deteriorate, surrounding metadata may be insufficient and last but not least, digital information has its own issues regarding authenticity.

The National Archives has been transferring digital records to its archive for a number of years. A total of 865.16 Terabytes has been transferred to The National Archives in 2010-2014 in the form of digital transfers (Figure provided by an official from The National Archives, January 2015). The transfers have generally consisted of records from inquiries and inquests which had to transfer current or semi-current information to the archives before closing down. Such transfers include records from the Inquests into the 7 July London Bombings that took place in 2005, The Leveson Inquiry into the culture, ethics and practices of the British press and The Inquests into the deaths of Diana, Princess of Wales and Dodi Fayed. Other transfers include records from the London Olympics (LOCOG) and the General Teaching Council of England. The National Archives has had to re-examine its process and infrastructure for the transfer of digital information in light of the reduction of the transfer rule from thirty to twenty years. Digital records are much more granular and voluminous and are not neatly structured like paper records and are normally stored in electronic systems that may or may not be aggregated. Therefore the sheer volume of selecting, sensitivity reviewing and transferring records as required by legislation may seem daunting especially for Public Inquiries or Inquests that have to complete the process and achieve transfer in a short space of time before the public body winds down. The National Archives provides a checklist to public bodies wanting to undertake a transfer to the archives (The National Archives, Digital Transfer Checklist). Some of the processes are similar to that required for the transfer of paper records whereas others are unique to the digital record. The six areas covered on the checklist are as follows; Selection, Sensitivity Review, Size of transfer, File format, Metadata and Management systems currently used by the authority wishing to transfer.

The public authority has to provide justifications for why the records have been selected (currently around only 5% of records generated by government are selected for permanent preservation) based on agreed selection criteria or the Operational Selection Policies provided by The National Archives. When dealing with correspondence in the form of thousands of emails or tens of versions of the same

reports stored in folders within an electronic system, selection may prove to be more difficult than when selecting paper records based on a file or single report. This is why public bodies may choose to adopt an appraisal macro approach whereby a few files within a folder are read and based on their content an appraisal decision is made for the whole folder or appraisal may be based on the file plan for voluminous digital transfers. The next step on the checklist is sensitivity review. The sensitivity review of digital records poses challenges that were not present in the world of paper records where generally speaking reviewers in public authorities reviewed records file by file and decided on the sensitivity and closure period of the record on an individual or small batch basis. The granular and voluminous nature of digital records makes it almost impossible for sensitivity review to be conducted in such a way. Therefore transferring bodies may adopt a macro approach and close all records upon transfer where some exemptions under the Freedom of Information Act apply thereby erring on the side of caution. This approach not only aims to avoid inadvertent release of records that are too difficult to pinpoint given the volume of records present, but to also avoid the challenge of redacting and transferring digital information. Unlike paper records which are sensitivity reviewed when they are 20 years old, digital records may be reviewed when they are one or two years old.

The next stage involves the transferring body determining the size of the transfer in terms of both volume (Gigabytes) and the number of files and folders to be transferred. This is a simple exercise as is the next stage of determining the file formats that will be contained in the transfer. The National Archives has developed an open-source file profiling tool called DROID which helps authorities identify file formats (The National Archives, DROID File Identification Tool). The penultimate step involves the transferring body exporting the correct metadata. This step is crucial to the transfer process as without the sufficient (or minimum) metadata, the context of the records is lost and renders it difficult for the records to be searchable upon transfer thereby ensuring access is difficult. Providing the correct metadata also ensures security control and helps describe the structure of the records. The National Archives asks for sample metadata at the beginning of the transfer process to ensure difficulties do not arise later on. As mentioned earlier, despite not having an infrastructure in place for the transfer of digital records, metadata standards for E-government in Turkey have been developed and can be put into use for the digital transfer process providing a cultural and technological infrastructure is put into place (Yalçinkaya, Doctorate Theses, 2014). The final step of the process involves the transferring body providing information on the systems currently in use. These can range from Electronic Document Records Management systems to shared drives to tapes and it is important The National Archives receives a sample export early on in the process to ensure export compatibility for transfer.

Issues Surrounding Digital Transfer

Issues still remain surrounding digital transfer, a process that is still relatively new. Where Turkey is concerned, it could be argued that in order for the digital transfer of public records to become a reality, the following must be overcome: first, there needs to be a comprehension by government officials of the seriousness of the nature of data loss and therefore to national memory that will occur if government digital information is not adequately preserved and transferred to the archives. It could be argued that the upcoming publication of the revised standard TS 13298 to take into account the transfer of electronic records to archives displays a seriousness to introduce the theoretical perspective of how digital transfer would work in Turkey. Secondly, the introduction of archival legislation within its own right might ensure that archival issues in the digital age are better comprehended and therefore receive better national coverage. Thirdly, a technological infrastructure at archival level needs to be developed that can ensure the transfer of records and finally, as with other countries that have undergone this process, training and support should be provided to civil servants who would be making key decisions regarding the operational aspects of the transfer process to avoid resistance to cultural change. Turkey is still dealing with a paper legacy of records and it may be some time before the theoretical framework for digital transfer developed by those specialists revising TS 13298 makes a difference on the ground to junior officials who will be responsible for the operational side of digital transfer.

The National Archives has an impressive history of receiving digital records and as part of its Digital Transfer Project is currently building a new digital records infrastructure (DRI) for digital records to be stored in. This infrastructure would allow records to be preserved and for copies of digital records to be made available and therefore for closed records (those that are deemed sensitive and attract exemptions under the Freedom of Information Act) to be handled. It is important that in the current climate of transparency and increased user expectations that any potential presentational issues

regarding the metadata of closed records is overcome so that users can have access to records that are not sensitive. As mentioned, the sensitivity review of digital information prior to transfer is more difficult than when dealing with paper records; both time-consuming and more costly. It is certainly the case that a mixture of technology in the form of software (data mining, cloud mapping etc) coupled with the expertise of a sensitivity reviewer would be very beneficial when reviewing digital information. Software cannot provide the expertise of a reviewer who knows the subject well, but can at least be programmed to help pinpoint phrases and words of a sensitive nature to group them together so as to aid ascertaining where sensitivities lie. The National Archives and The University of Glasgow have recently been successful in applying for funding from The University of Glasgow's Knowledge Exchange fund to undertake research into digital sensitivity review (The National Archives, Digital Sensitivity). The National Archives is working with colleagues at Glasgow University to explore ways of facilitating the sensitivity review of electronic records.

However, until less costly and resource intensive solutions can be rolled out across government in an accessible way, it is likely that transferring bodies will be more prone to closing most or all information upon transfer.

References

- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu*. Kanun No. 4982 (2003). Retrieved August 17, 2015, from <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>.
- Boyd, D. (2010). Achieving the promise of oral history in a digital age. Ed. D. A. Ritchie. In *The Oxford Handbook of Oral History* (pp. 287-302). Oxford University Press, USA.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. 16.5.1988/19816 1988. *Resmi Gazete*. *E-Devlet*. [Türkiye.gov.tr](http://www.turkiye.gov.tr). Retrieved 17 August 2015 from <https://www.turkiye.gov.tr/>
- Forde, H. (2007). *Preserving archives*. London: Facet Publishing.
- HM Government to the 30-Year Rule Report*. Retrieved August 17, 2015 from <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm78/7822/7822.pdf>.
- Kandur, H. (2006). *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (V.2.0)*. İstanbul.
- Kandur, H. (2015). Setting standards for electronic archiving: Turkish public sector experience. *International Scientific Conference, Historical and Cultural Heritage: Preservation, Access and Use* (pp. 170-173). Ukraine.
- Miller, L. A. (2010). *Archives: Principles and practices*. London: Facet Publishing.
- Pearce-Moses, R. (2005). *A glossary of archival and records terminology*. Chicago: Archival Fundamentals Series II.
- Prime Ministry Organization Law 3056, Article 11*. Retrieved August 27 from https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc068/kanuntbmmc068/kanuntbmmc06803056.pdf
- The National Archives. *20-year rule transfer report*. Retrieved August 27 2015 from <http://www.nationalarchives.gov.uk/about/record-transfer-report.htm>.
- The National Archives. *Digital sensitivity review*. Retrieved August 27, 2015 from <http://blog.nationalarchives.gov.uk/blog/digital-records-sensitivity-review/>.
- The National Archives. *Digital transfer checklist*. Retrieved August 27, 2015 from <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/digital-transfer-factsheet.pdf>.
- The National Archives. *DROID file identification tool*. Retrieved August 27, 2015 from <http://www.nationalarchives.gov.uk/information-management/manage-information/preserving-digital-records/droid/>.
- Turkish Standard TS 13298*. Retrieved from <https://www.tse.org.tr/tr/icerikdetay/946/1217/ts-13298-ebys-genel-bilgiler.aspx> 27 August 2015.
- Türkiye.gov.tr. *E-Devlet*. Retrieved September 8, 2013 from <https://www.turkiye.gov.tr>.

UK Freedom of Information Act (2000). Retrieved August 27, 2015 from
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>.

UK Government Web Archiving. Retrieved from August 27, 2015
<http://www.nationalarchives.gov.uk/webarchive>

Yalçinkaya, B. (2014). *E-devlet üstveri standartının oluşturulması ve Türkiye için modeller*. Doctoral Theses. University of Marmara, Istanbul.

Kütüphanelerde ve Arşiv Kurumlarında İnteraktif Teknolojilerin Kullanımı

Murat YILMAZ*

Öz

Bu araştırmanın amacı kütüphane ve arşiv kurumlarında kullanılan interaktif teknolojilerin bu kurumlarda çalışan bilgi profesyonelleri ile bu kurumlardan yararlanmak isteyen bilgi kullanıcıları için önemini vurgulamaktır. Bu çalışmada interaktif teknolojiler olarak Wiki, RSS, Blog, Sosyal Ağ Siteleri, ve Web İçerik Yönetim Sistemleri irdelenmiştir. Bunun için bu teknolojilerin tanımlarına, bilgi profesyonellerinin bu teknolojilerden nasıl yararlanacağına ve bu teknolojilerin bilgi kullanıcıları için önemine vurgu yapılmıştır. Bu çalışmada, kütüphaneciler ile arşivcilerin hem değişen kullanıcı isteklerine hızlı cevap verebilmek amacıyla yeni hizmetler oluşturmak; hem de yeni kullanıcılara ulaşmak amacıyla hizmet tarzında bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı radikal değişimlere gitmeleri gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Wiki, RSS, Blog, Sosyal Ağ Siteleri, Folksonomi, Web İçerik Yönetim Sistemleri, Gelecek Nesil Kataloglar, Web 2.0, Library 2.0.*

Giriş

Wiki

Kütüphanecilerle arşivciler, kullanıcılarına daha iyi bir bilgi hizmeti sunmak amacıyla çeşitli bilgi yönetim araçlarından yararlanabilirler. Bilgi yönetim araçlarının, etkileşimli bir formda olması ve bilgi kullanıcılarının kütüphanelerde ve arşiv kurumlarında verilen bilgi hizmetleri sürecine katılarak kütüphanecilere ve arşivcilere destek sağlamasına imkân tanınması son derece önemlidir. Kütüphanecilerin ve arşivcilerin, bilgi kullanıcılarını da bilgi hizmeti sürecine dâhil edebilecekleri interaktif bir forma sahip bilgi yönetim araçlarından biri de wikilerdir.

Wiki: Tanımı

Wiki, ziyaretçiler tarafından değiştirilebilen bir web sayfasıdır. Wikiler etkileşimli olup pek çok kişinin birlikte çalışmasına ve eş zamanlı olarak belgeleri değiştirmesine izin verir (Zazzau, 2009, s. 3). Böylece wikileri, kullanıcılarına kolaylıkla içerik ekleme, içeriği silme veya içeriği değiştirerek düzenleyebilme imkânı sunan web siteleri olarak tanımlayabiliriz.

Wikinin amacı, her hangi bir yerde çalışan pek çok kişinin metin, resim, köprü (hiperlink) ve video gibi çeşitli içerik türüne sahip pek çok web sayfasını müşterek olarak yaratıp düzenlemesine izin vermektedir (Wang ve Beasley, 2008, ss. 78-79). Web 2.0 aracı olarak düşünülen wikinin, Internet Explorer gibi bir tarayıcı ile bilgi kullanıcıları tarafından içeriğin kolayca eklendiği ve değiştirilerek düzenlenebildiği web siteleri olması kuşkusuz oldukça önemlidir. Çünkü internet kullanıcılarının bir web sitesini ziyaret ettiklerinde herhangi bir içeriği değiştirip düzenleyemediği dikkate alındığında wikinin gücü de ortaya çıkmaktadır (Connor, 2007, s. 12; Fitch, 2007, s. 80; Haupt, 2007, s. 82).

* İstanbul Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {myz@istanbul.edu.tr}

Wiki: Tarihçesi

Ward Connigham isimli bilgisayar programcısı, birlikte çalışan insanların birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmalarını sağlamak amacıyla basit ama hızlı bir biçimde hazırlanacak bir veri tabanının nasıl oluşturulacağı fikrini düşünüyordu. Bu fikirden hareketle Connigham, 1994 yılında Perl isimli programlama dilinde wikiyi oluşturdu. Connigham, wikiyi Mart 2005 tarihine kadar tanıtmaya gereği duymadı. 2005 tarihinden itibaren popülerlik kazanan wiki, teknik bilgiye sahip olmayan bir kişinin dahi, pek çok materyali geniş bir kitleye hızlı bir biçimde sunmasına imkan tanıdı (Caleb ve Mason, 2008, s. 115; Laughton, 2011, s. 228).

Havai dilinde hızlı/çabuk anlamına gelen wiki terimi, Connigham'ın Honolulu Uluslararası Havaalanı'ndayken, havaalanı görevlisinin kendisini yolcu taşıma araçları olarak ifade edilen 'wiki wiki buses'lara götürmesiyle wiki terimini, yarattığı veri tabanına isim olarak verdi (Orlof, 2010, s. 25).

Wiki: Kütüphaneler ve Arşiv Kurumları için Önemi

Kütüphaneler ve arşiv kurumları, elektronik kaynaklarıyla elektronik danışma hizmetlerini organize etmede ve geliştirmede wikilerden yararlanabilirler (Chimato, 2007, s. 171; Frumkin, 2005, s. 19; Ginsberg, 2006, s. 9).

Kütüphaneciler ve arşivciler, bilgi kullanıcılarına ne tür hizmetler sunacakları konusunda söz konusu kullanıcılarını bilgilendirmek amacıyla Wikilerden yararlanılabilir (Zanin-Yost, 2010).

Kütüphaneler, wikilerden yararlanarak mevcut kütüphane web sayfasında yorumlar kısmının oluşmasını gerçekleştirebilirler (Ramos ve Piper, 2006, s. 573). Böylece wikiler sayesinde kullanıcılarla kütüphaneciler arasındaki iletişim sağlanarak, işbirliği içinde çeşitli belgelerin oluşturulması da gerçekleşebilir.

Kütüphaneciler ve arşivciler arası bilgi paylaşımını ve kurum içi iletişimi geliştirme ile artırma amacıyla wikilerden yararlanılabilir (Costello ve Del Bosque, 2010, s. 144)

Kütüphaneciler, wikilerden kendi kütüphanelerinin web sitelerini oluşturma ve güncellenmesini sağlamak amacıyla yararlanabilirler (Kraft, 2010, s. 273).

Kütüphaneciler, wikilerden kullanıcıların referans sorularını alıp bu sorulara ilişkin cevapları sunmak amacıyla yararlanabilirler (Allan, 2007, ss. 242-243).

Kütüphanelerarası ödünç verme dâhil belgeleme prosedürleri için wikilerden yararlanılabilir (Berg, 2010, s. 339).

RSS

Günümüzde bilgi kullanıcıları, ihtiyaç duydukları çevrimiçi bilgileri arayıp bulmada zaman kaybetmeye devam etmektedirler. Güncel bilgilerin kolaylıkla ve özellikle de zaman kaybetmeden erişilebilirliğini sağlamada hem bilgi kullanıcılarını rahatlatacak hem de kaynak, personel ve zaman sıkıntısı çeken kütüphanelerin ve arşiv kurumlarının, çevrimiçi bilgilere erişim hizmeti vermelerini kolaylaştıracak bir yöntemden yararlanması söz konusu olabilir. Mevcut bu yöntemin adı, RSS'dir.

RSS: Tanımı

RSS, bilgi kullanıcılarının bir web sitesini ziyaret etmeksizin söz konusu web sitesindeki güncel bilgileri bulmasına izin veren bir formattır (Aharony, 2009b, s. 228). Söz konusu bu biçim, XML'e dayalı bir format olup web sitesinin içeriğinin paylaşılmasına izin vermektedir (Armstrong, 2007, s. 184). XML'e dayalı metin dosyası olan RSS'lerin kullandıkları dosya biçimi, .rss ve .xml' dir.

RSS: Tarihçesi

RSS, Dave Winer sayesinde orijinal formatıyla 1997 yılında yaratılmış olup bizzat Dave Winer tarafından bu formata RSS değil de Scripting News adı verilmiştir. Daha sonra RSS, ilk kez 1999 yılında Scripting News'i destekleyen Netscape'den Den Libby sayesinde RSS'nin ilk versiyonu olarak RSS 0.90 adıyla

tasarlanıp yayınlanmıştır. Böylece Den Libby, başka sitelerdeki haberlerin otomatik olarak Netscape sitesine taşınmasını sağlamıştır. Ardından UserLand kurucusu da olan Dave Winer, Scripting News 2.0b1'i geliştirdi ve bu gelişimi Netscape'in RSS 0.90 özelliğine dâhil etti. 1999 yılında UserLand, RSS 0.91'i kullanmaya başladı. UserLand ise ertesi yıl RSS 0.91'in teknik bilgilerini yayınlayarak RSS'nin gelişmesine imkan tanıdı. Teknik bilgilerin serbestliği sayesinde 2000 yılında O'Reilly şirketinden Real Dornfest'in liderliğinde bir grup, RSS 1.0'ı geliştirdi. Bu gelişmeler olurken UserLand'den DaveWiner, 2000 yılında ses ve videoların alımıyla dağıtımına izin veren RSS 0.92'yi; 2002 yılında ise UserLand'den ayrılarak RSS 0.94 olarak da bilinen RSS 2.0'ı geliştirdi. Dave Winer, ertesi yıl RSS 2.0'ın teknik bilgilerini yayınladı (Evjen, 2007, s. 532; Finkelstein, 2005, s. 5; Schwartz, Ranlett ve Draper, 2009, s. 165). DaveWiner, 2003 yılında RSS 2.0'ın hak sahipliğini de, o dönemde çalıştığı kurum olan Harvard Üniversitesi'ne bağlı Berkman Internet ve Toplum Merkezi'ne devretti (Holzer, 2006, s. 12). RSS 2.0'ın teknik bilgilerinin hak sahipliğini Harvard Üniversitesi aldığından dolayı, RSS 2.0'a yapılacak her türlü değişimin, telif hakkı ihlali doğuracağı sonucu ortaya çıktı. Bu yüzden RSS 2.0 formatının kusurlarının bazılarını çözecek yeni bir teşebbüs yapılamıyordu. Sam Ruby dâhil birkaç girişimci, telif hakkı ihlalinin önüne geçmek için RSS'ye ilişkin mevcut değişikliğe, önce Echo daha sonra da Pie, son olarak da Atom ismini verdi. Nihayetinde Atom 0.3'ün teknik bilgileri, Aralık 2003 tarihinde; Atom 1.0'ın teknik bilgileri ise Eylül 2005 tarihinde yayınlanarak gelişimi için serbest bırakıldı (Kunke ve Morton, 2006, s. 147). Atom 1.0, Aralık 2005 tarihinde ise Internet Engineering Task Force'un resmi standardı oldu (Helling, 2008, s. 46).

RSS: Bilgi Kullanıcıları için Önemi

Bilgi üreticileri, sık güncelledikleri yeni bilgileri dağıtmak amacıyla özel web dosyalarından (ya da diğer adıyla RSS beslemelerinden) yararlanırlar (Murley, 2009, s. 127). Bilgi kullanıcıları, bu tür beslemelere (feed) genellikle üye olarak erişebilir. RSS beslemelerine üye olmak için bir besleme okuyucusuna ihtiyaç duyulur. Google Reader gibi besleme okuyucuları, bilgi kullanıcılarının üye olduğu web sitelerindeki yeni bilgileri toplayıp, insanların okuyabileceği bir biçime dönüştürür.

Beslemelere üye olan bilgi kullanıcıları, besleme okuyucusu (feed reader) sayesinde sık güncellenen web sayfalarındaki yeni bilgileri, söz konusu web sayfalarını ziyaret etmeden ve yeni bilgileri kaçırma endişesine kapılmadan elde edebilir. Böylece tek bir sayfa içinde çeşitli web sitelerinden aynı anda bilgilerin elde edilmesiyle bilgi kullanıcısının zaman kaybına da uğraması engellenmiş olur.

RSS nin bilgileri filtrelemesi (yani, sadece bilgi kullanıcılarının ilgi alanlarına ilişkin bilgiler sunması) (Click ve Petit, 2010) RSS'nin kullanıcılar için en önemli avantajıdır. Böylece bilgi kullanıcısı, ilgilendiği konulardaki bilgiler güncellendiğinde otomatik olarak bu bilgilere ulaşır.

RSS: Kütüphane ve Arşiv Kurumları için Önemi

RSS, genel olarak uzmanlık alanlarına ilişkin bilgileri, hedeflenmiş kullanıcı gruplarına sağlamada etkili bir araçtır. Özellikle de RSS'den güncel duyuru hizmetleri için yararlanılabilir (Johnson, Osmond veHolz, 2009, s. 52).

Kitap eleştirilerinden yeni satın alınan kitaplara kadar, kitap ve monografilerle ilgili birçok hizmet, RSS'lerle sağlanabilir (Anttiroiko ve Savolainen, 2011, s. 91; Wusteman, 2004, s. 408).

Kütüphaneler, çeşitli makalelerin özetlerini bazen de tam metinlerini, ilgili linklerle birlikte dergilerin içindekiler sayfalarını kapsayan RSS beslemelerini kullanıcılarına sunabilirler (Çelikbaş, 2004; Walker, 2007, s. 2). Özellikle de elektronik dergiler, veri tabanları ve dijital resimlere dair güncel bilgiler için RSS'lerden yararlanılabilir.

RSS'lerle kütüphanelerde kataloglanan güncel eserlerin/yeni kitapların listesi sunulabilir (Stephens ve Collins, 2007, s. 254).

Kütüphanelerde danışma hizmetleri için RSS'den yararlanılabilir (Armstrong, 2007, s. 184; Bansode, Dahibhate ve Ingale, 2009, ss. 2-3).

RSS, kütüphane ve arşiv kurumlarının açılış ve kapanış saatleri ya da yeni hizmetlerin duyurulması gibi aktivitelere yönelik resmi duyurular için kullanılabilir (Kim ve Abbas, 2010, s. 211)

Kütüphane ve arşiv kurumları, bilgi profesyonellerinin alımına yönelik iş ilanı duyurusu için RSS'den yararlanabilirler (Ten ways libraries, 2008).

Yerel bilgilerin kütüphane kullanıcılarıyla paylaşılması için yerel haber sitelerinin RSS beslemelerine üye olunup kütüphanenin web sitelerinden içerik paylaşılabilir. Söz konusu içerik paylaşımı, yerel kaynaklarla yerel linkleri içererek kütüphanenin web sayfası üzerine dâhil edilmek suretiyle gerçekleştirilebilir (Ten ways libraries, 2008).

Mesleki RSS beslemelerine üye olunup kütüphane ve arşiv kurumunun ağından (intranetten) bu içerikler söz konusu kurumun personeliyle paylaşılabilir (Ten ways libraries, 2008).

Kütüphanelere veya şube kütüphanelere yönelik basın bültenleri ile kütüphanelerin çıkaracakları elektronik gazeteler için RSS beslemesi yaratılabilir (Armstrong, 2007, s. 184; Ten ways libraries, 2008).

Kütüphaneye üye olan kullanıcıların üyelik kartı hesaplarına bağlı olarak RSS beslemesinin yaratılması mümkündür. Böylece kullanıcı tarafından ödünç alınıp da ödünç alma süresi dolan kullanıcıların uyarılması mümkün olabilir (Ten ways libraries, 2008).

Blog

Kütüphaneciler, kullanıcılarının bilgi taleplerini sağlamakla yetinmemeli; kütüphaneler kanalıyla bilginin elde edilebilirliğini halka duyurabilmeli ve çeşitli yöntemlerden yararlanarak kullanıcılarına ulaşabilmelidir. Kütüphanecilerin, kullanıcılarına ulaşmak için başvurabilecekleri yöntemlerden biri de bloglardır.

Blog: Tanımı ve İşlevi

Düşüncelerin ifade edilmesinde, yorumlanmasında ve bunların yayılmasında önemli bir araç olan bloglar, çevrimiçi 'günlük' olarak tanımlanabilir. Yazarın kişiliğini yansıtan bloglar, genelde günlük olarak güncellendiğinden dolayı bu ismi alırlar (Darwish ve Lakhtaria, 2011, s. 206). Blogları, kişisel günlüklerle karşılaştırdığımızda kişisel bir günlük, kişiye özel olmasından dolayı çekmecede kilitli durması gerekirken; bloglar, çevrimiçi yayınlanmalarından dolayı herkes tarafından okunabilirler. Ayrıca blog girişleri, okuyucuların yorum yazmalarını ve tartışmalarını da mümkün kılmaktadır (Zanin-Yost, 2010). Bu da blogları günlük olmaktan çıkarmakta, adeta çevrimiçi dergiler ya da haber bülteni olmalarına imkan tanımaktadır.

Genelde ürün ve hizmetlerin izlenmesinde önemli bir rol oynayan bloglar, teknik olarak web tabanlı formları kullanıp html bilgisi olmaksızın mevcut bilgileri kronolojik sırada gösterirler. Söz konusu bilgiler metin, grafik ya da video gibi çeşitli formlarda olabilir (Ahaony, 2010, s. 66; Belden, 2009, s. 44; Bordeaux ve Boyd, 2007, s. 264; Weaver, 2010a, s. 28).

Geleneksel web siteleriyle karşılaştırıldığında hızlı ve kolay hazırlanan bloglar, web sitelerine veya bloglara bağlantılar içerebilirler. Temel amaçları, bu bağlantıların içeriklerini tartışmak ya da içerikleri hakkında basit tarzda bilgiler sunmaktır (Bar-Ilan, 2004, s. 119). Bloglarda sunulan bilgilere okurların kendi yorumlarıyla katkıda bulunması, blog okuyucusu için etkileşimli bir deneyim oluşturmakta, okur ile yazar arasında adeta bir diyalog ortamı yaratmaktadır.

Tarihsel açıdan baktığımızda ise ilk bloglar, 1994-1997 yıllarına kadar eskiye dayanır. O dönemlerde söz konusu blogları oluşturmak için tüm html kodlarının elle yazılması gerekiyordu. Bu sıkıntılı durum, PyraLabs firmasının Ağustos 1999 yılında Blogger isimli çevrimiçi blog hazırlama yazılımının ilk versiyonunu çıkarmasıyla son buldu. Blogger, şimdilerde blog yazılımı olarak tanımlanan web yayınlama ara yüzünü sağlayan ilk programlardan biriydi (Julette Meyer, 2007, s. 120). Şubat 2003 yılına gelindiğinde Google, PyraLabs firmasını satın aldı. Böylece Blogger hizmetinden ücretsiz olarak yararlanmak için sadece Google kullanıcısı olmak yeterli oldu. Blog hazırlayıp paylaştıkları bilgileri kendi sunucularında tutmak isteyen kütüphaneler, genelde WordPress isimli ücretsiz içerik yönetim sistemini tercih etmektedirler.

Blog: Kütüphaneler için Önemi

Kullanıcılarıyla iletişim kurmak ve kullanıcılarının sorularını cevaplamak için blog kurabilirler.

Kütüphaneye gelen yeni kitapları, videoları ya da kütüphanede düzenlenecek çeşitli etkinlikleri duyurmak için blog kurabilirler.

Güncel duyuru hizmetlerinde bulunmak için blog kurabilirler.

Kurum içinde kütüphane personeline haber bülteni göndermek için blog kurabilirler.

Özel projeler için bilgi sağlama ve haber dağıtmak için blog kurabilirler.

İçerik yönetim aracı olarak düşünülebilen blogları web sayfası olarak da kullanabilirler (Jones ve Stephens, 2008, s. 186). Nitekim, blog şeklinde hazırlanmış çeşitli kütüphane web siteleri mevcuttur.

Özelleştirilmiş katalog taramaları için bloglardan yararlanabilirler (Tripathi ve Kumar, 2010, s. 196).

Konu rehberleri hazırlamak için bloglardan yararlanabilirler. Böylece kullanıcılara, aradıkları konulara ilişkin kaynak bulmada kolaylık da sağlanmış olur.

Sosyal Ağ Siteleri

Küresel bir yayın olarak 1990'larda ortaya çıkan www (web), 2000'li yıllarla birlikte yeni teknolojiler sayesinde kullanıcılar tarafından üretilen içeriklerin paylaşıldığı ve profil odaklı sosyal ağlara dönüşmüştür. İnsanların web sitelerini kişiselleştirmesine ve birbirlerini etkilemesine imkan tanıyan bu tür yeni teknolojilere, 2004 yılında Tim O'Reilly ve Dale Dougherty tarafından "Web 2.0" ismi verilmiştir.

Web 2.0 sayesinde kullanıcıların, müzik ve fotoğraflardan yer imleri ile belgelere kadar çeşitli formlardaki çevrimiçi içeriği üretmesi, tanımlaması, göndermesi, toplaması, araması, değiştirmesi ve içeriğe notlar eklemesi mümkün hale gelmiştir (Anttiroiko ve Savolainen, 2011, ss. 88-89; Aharony, 2011, s. 3). Web 2.0 olarak isimlendirilen bu tür web siteleri sayesinde kullanıcılar, site üreticilerinin sağladığı içeriği alıp kullanmaktan ziyade söz konusu içeriği üretebilmektedirler (Brantley, 2010, s. 352). Diğer bir değişle web 2.0 teknolojileri ve uygulamaları, kullanıcılara kendi içeriklerini yaratarak ve söz konusu içerikleri başkalarıyla paylaşmaya izin vererek internette bir devrim yaratmıştır (Kim ve Oh, 2009, s. 716).

Web 2.0'ın ortaya çıkmasıyla bazı kütüphaneciler, bu teknolojilerin kütüphanelerle birlikte kütüphane hizmetlerine ne tür yansımaları olacağı sorusunu kendilerine sorarken Eylül 2005 tarihinde Michael Casey isimli kütüphaneci, web 2.0'ın kütüphanelere uygulanışını ifade etmek ve kullanıcıların yükselen ve değişen beklentilerini karşılamaya çalışma düşüncesini dile getirmek amacıyla kendisine ait olan Library Crunch (<http://www.librarycrunch.com/>) isimli blog sayfasında "kütüphane 2.0" (library 2.0) terimini ortaya atmıştır. Kütüphane 2.0'ın kalbi, fiziksel ve sanal hizmetlerin kullanıcı merkezli değişimidir (Stephens ve Collins, 2007, s. 254).

Web 2.0'ın popürlüğünü sağlayan en önemli uygulamalardan biri, hiç kuşkusuz sosyal ağ siteleridir. Sosyal ağ platformlarının popürlüğü, kütüphanelerin de dikkatini çekmiş ve kütüphaneler, her türlü kütüphane topluluğuna kendilerini tanıtmak için kütüphane 2.0'ın kapsamına da giren sosyal ağ sitelerinde kendilerine yer bulmuşlardır (Dickson ve Holley, 2010, s. 469).

Profile ve İletişime Dayalı Sosyal Ağ Siteleri

Kütüphaneler tarafından da yoğun olarak kullanılan en popüler sosyal ağ sitelerinden biri Facebook'tur. 2004 tarihinde hizmete başlayan Facebook, çevrimiçi iletişim ve işbirliği için kullanılan bir web 2.0 hizmeti olup kullanıcılara, belli bir ağdaki (ya da gruptaki) kişilerin görebileceği kişisel profillerini oluşturmalarına izin verir. Profil tabanlı bu sosyal ağ sitesi sayesinde kişiler, özgeçmişlerini, ilgi alanlarını, politik görüşlerini, sevdikleri kitap, müzik ve film gibi çeşitli kültürel zevklerini hatta iş bilgileriyle birlikte tanımlayıcı bir fotoğraf ve video dâhil kendileri hakkındaki her türlü özel bilgilerini dahi kayıtlı kullanıcılara paylaşabilir; arkadaşlık ilişkilerine de girebilirler (Nadkarni ve Hopmann, 2012, s. 243).

Üniversite öğrencilerinin diğer üniversitelerdeki arkadaşlarını bulmaları amacıyla Şubat 2004 tarihinde Mark Zuckerberg tarafından kurulan Facebook, 2006 yılına kadar sadece üniversite öğrencilerine açıktı (Charnigo ve Barnett, 2007, s. 23; Chase, 2008, s. 126). 2006 yılından itibaren tüm kullanıcılara hizmet vermeye başlayan Facebook, özellikle de üniversite ve okul kütüphanelerinin de dikkatini çekmiştir.

Kütüphaneler, öğrencilere ulaşmak amacıyla Facebook'tan yararlanma yoluna gitmişler; bilgi ve referans hizmetlerini sunmada ve kullanıcılarıyla iletişim kurmada Facebook'un önemli bir araç olduğunu keşfetmişlerdir (Ayu ve Abrizah, 2011, s. 240; Weaver, 2010b, s. 24)

Hatta Facebook'un öğrenciler arasında popüler olmasını fırsat bilen bazı üniversite ve okul kütüphaneleri ise Facebook uygulamalarını kullanarak kütüphane kataloglarını bu uygulamalara gömmüşlerdir. Bu sayede öğrenciler, kütüphanenin web sitesine girmeden kütüphane kaynaklarına ulaşmaları mümkün olmaktadır.

Genel olarak kütüphaneler, Facebook'dan şu amaçlar için yararlanmayı tercih ederler (Hendrix, Hasman ve Zafron, 2009, s. 45; Sach, Eckel ve Langan, 2011, s. 36):

- Kütüphaneyle ilgili duyuruları kullanıcılara iletmek.
- Kütüphaneyle ilgili fotoğrafları yaymak.
- Sohbet (Chat) ile kullanıcılara referans hizmeti sunmak.
- Kütüphane çalışanlarıyla iletişim kurmak amacıyla bir forum oluşturmak.
- Kütüphane kullanıcılarıyla iletişim kurmak amacıyla bir forum oluşturmak.
- Veri tabanı ya da OPAC taraması için, (COPAC Search, European Library Search, WorldCat Search ve ULUC Library Search dâhil çeşitli katalog taramaları, Facebook gibi sosyal ağ siteleri üzerinden gerçekleştirilebilir (Ayu ve Abrizah, 2011, s. 240; Tonta, 2009, s.748)).
- Ses, video iletmek ve podcast için.
- Facebook'ta var olmak için.
- Araştırma konularında kullanıcılara eğitsel ipuçları sunmak için.

İlişkileri inşa eden çevrimiçi sosyal ağ sitelerinden bir diğeri de Twitter'dır. Twitter, 13 Temmuz 2006 tarihinde ortaya çıkan en popüler mikroblog hizmetidir (Aharony, 2010, s. 335). Twitter, arkadaşlarla, aileyle ve meslektaşlarla iletişim kurma ve basit bir soruya hızlı cevap verme amacı taşıyan bir hizmettir. Twitter sayesinde kişiler, 140 karakteri aşmamak koşuluyla birbirlerine sorular sorup cevaplayabilir; fikir alışverişinde bulunabilirler (Dunlop ve Lowenthal, 2009, ss. 130-131). Kütüphaneler, Twitter uygulamasından genelde "Kütüphaneciye Sor" (Ask a Librarian) şeklinde ifade edilen yardım hizmeti şeklinde yararlanmak istese de pek çok amaçlar için Twitter'ı kullanabilirler (Weaver, 2010c, s. 19). Örneğin, kütüphanenin açılış kapanış saatleriyle ilgili değişiklikler, kütüphanenin düzenlediği etkinlikleri duyurma, kullanıcılar için erişilebilir yeni kaynakların duyurulması, kullanıcılar için arama ipuçlarını bildirme, ödünç alınan bilgi kaynaklarının iade tarihleri, kütüphane web sitelerine bağlanan çeşitli linkleri ve kütüphanenin web sitesine aktarılan yeni içerikleri duyurma, öğrenci yorumlarına cevap verme ve öğrencileri etkileyecek çeşitli haberleri duyurma gibi konularda Twitter kullanılabilir. Özellikle kütüphane hizmetleriyle ilgili geri bildirimlerin toplanmasında Twitter'dan yararlanmak son derece önemlidir (Cuddy, Graham ve Morton-Owens, 2010, s. 328). Çünkü kütüphane kullanıcılarının ne söylediklerini kontrol edip onları dinlemek ve düşüncelerini öğrenmek, kütüphanede yaşanacak problemlerin hızlı bir biçimde çözüme ulaşmasını sağlayacaktır.

İçerik Paylaşımına Dayalı Sosyal Ağ Siteleri

İnsanları bir araya getirip gayri resmi iletişim ve işbirliğine teşvik eden profile dayalı sosyal ağ sitelerinden başka içerik tabanlı sosyal ağ siteleri de kütüphaneler için önemlidir. Fotoğraf ve resim paylaşım sitesi olarak kütüphaneler dâhil her türlü kullanıcının yararlandığı Flickr, en popüler içerik paylaşımına dayalı sosyal ağ sitelerinden biridir. Kanadalı bir şirket olan Ludicorp tarafından 2002'de geliştirilip 2004 yılında tanıtılan Flickr, oldukça başarılı bir resim ve video yönetim uygulamasıdır (Jenda ve Kesselman, 2008, s. 53).

Flickr, ticari amaç dışında yararlanmak koşuluyla fotoğraf ve resimlerin kullanıcılar tarafından paylaşılıp kullanılmasına izin verir. Böylece Flickr'a üye olan kullanıcı, resim ve videolarını yükleyebilme, düzenleyebilme ve paylaşabilme fırsatına sahip olur. Flickr kullanıcısı, yüklediği resimleri tanımlayıcı terimlerle etiketleyerek başkalarının ilgili resimleri aramaları durumunda kolay bulmalarını sağlayabilir. Kütüphaneler, mevcut fotoğraflarını ve çeşitli resimleri internet kullanıcılarıyla paylaşmak istediklerinde Flickr'dan yararlanmaktadırlar. Kütüphaneciler, kullanıcılarına ulaşmanın bir başka yolu olarak özellikle de çalıştığı kütüphanenin binasını, kütüphane aktivitelerini ve düzenledikleri çeşitli etkinlikleri fotoğraflarla tanıtmak amacıyla Flickr'ı tercih etmektedirler.

YouTube ise, kütüphaneler dâhil her türlü kullanıcıların yararlandığı popüler bir video paylaşım sitesidir. Youtube, kullanıcıların yükledikleri videoları izleten, izleyenlerin yorum yapmasını ve(ya) yorumları okumasını sağlayan ve mevcut videoların kaç kez izlendiğine ilişkin bilgiler veren bir sosyal ağ sitesidir. Kütüphaneler, özellikle verdikleri hizmetlerle birlikte kütüphane kaynaklarının kullanımına yönelik çeşitli videoları kullanıcılarıyla paylaşmak amacıyla YouTube'u kullanırlar.

Yer İmlenmeye ve Etiketlemeye Dayalı Sosyal Ağ Siteleri

Profile ve içerik paylaşımına dayalı sosyal ağ sitelerinden başka yer imleme ve etiketlemeye dayalı sosyal ağ siteleri de vardır. Sosyal yer imleme siteleri, kullanıcılara web üzerinde kullandıkları ve başkalarıyla paylaşmak istedikleri çevrimiçi bilgi kaynaklarını toplama ve bunları etiketlemeye izin veren link yönetim formudur. Kullanıcı, nasıl kendi bilgisayarında sahip olduğu yer imi sayesinde işaretleyebiliyor ya da favori sitelerinin bir listesini yapabiliyorsa sosyal yer imi siteleriyle aynı kullanıcı, internete bağlandığında web üzerinde de bu listeyi yapabilmektedir. Böylece kullanıcı, bu yer imine evden, işten ya da umumi bir bilgisayardan erişilebilir ve hatta başka kullanıcılarla da bu listeyi paylaşabilirler.

Kütüphaneciler açısından sosyal yer imi sitelerinin en dikkat çeken yönü, bilgi kullanıcılarının bu sitelere daha kolay erişebilmesi için söz konusu siteleri tanımlayıp etiket ekleyebilmesidir. Yer imi yapıldıktan sonra kullanıcılar, web sitelerinin içeriklerini kataloglama hizmeti veren bir kütüphaneci gibi adeta tanımlamakta ve anahtar kelimelere dayalı linkleri etiketlemektedirler. Böylece web sitelerine ilişkin etiket bulutları oluşur ve kullanıcılar, diğer kullanıcıların aynı anahtar kelimelerle hangi diğer kaynakları etiketlediklerini de görebilirler. Kütüphane ve bilgi bilimi literatüründe bu işleme, folksonomi denilmektedir (Dickson ve Holley, 2010, s. 471).

Erişim amacıyla dijital bilgi parçalarına eklenen kullanıcı üretimli üst verinin (metadatanın) gelişimine yönelik olarak ilk kez 2005 yılında Thomas Vander tarafından kullanılan folksonomi, web sitesi kullanıcılarının sitedeki parçaları tanımlamak amacıyla bu sitelere etiket eklemesiyle oluşmaktadır. Folksonominin en önemli özelliği, kullanıcının spesifik bilgi parçalarını özgürce doğal dildeki anahtar kelimelerle ilişkilendirmesine izin vermesidir. Dolayısıyla da folksonomi de önemli olan nokta, 'sadece' kullanıcıların düşünce tarzını yansıtmasıdır (Aharony, 2009a, s. 175). Bu durumda folksonomiye, merkezi bir koordinasyon söz konusu olmaksızın oluşturulan bir sınıflama sistemi olarak düşünebiliriz.

Bu tür etiketlemeye izin veren web siteleri incelendiğinde, etiket bulutu olarak ifade edilen folksonomilerin görsel temsili ise şu şekildedir; En sık tercih edilen terim, diğer terimlere göre daha büyük ve daha koyu bir biçimdedir (Gunjal, Gaitanov, ve Yanin, 2012, s. 67).

Bazı kütüphaneler, kullanıcıları için ilginç web sitelerine yer imi oluşturmak için Delicious'ı kullanırlar. Delicious, kullanıcılara merkezi bir kaynaktan web sayfalarını etiketlemelerine, kaydetmelerine, yönetmelerine ve paylaşmalarına izin veren bir hizmet sunmaktadır.

Delicious'dan başka bir diğer sosyal yer imi sitesi de PennTags' dır. PennTags, çevrimiçi kaynakların yerini belirlemek, onları düzenlemek ve paylaşmak için Pennsylvania Üniversitesi kütüphanecileri tarafından geliştirilmiş olan bir sosyal yer imi aracıdır. PennTags ile kütüphane kullanıcıları, kütüphane kataloğunda bulunan web sayfalarının adreslerini, dergi makalelerinin ve belgelerin bağlantılarını (linklerini) bir araya getirebilirler (Secker ve Price, 2007, s. 44). Böylece kütüphane kullanıcıları, ilgilendikleri konularda bibliyografya hazırlayıp toplumla paylaşacakları bir okuma listesi hazırlayabilirler.

Ayrıca çeşitli kütüphaneler, mevcut LC konu başlıklarıyla yeterince tanımlanamayan materyaller için erişim noktaları yaratmak amacıyla Delicious gibi sosyal ağ sitelerinden kütüphane kataloglarına içerik ve etiket eklemektedirler. Gelecek nesil olarak adlandırılan bu tür kütüphane katalogları, web 2.0 teknolojilerinin bazı özelliklerine sahip olarak güçlendirilmiş bir forma dönüşmüşlerdir. Dolayısıyla da bu tür kütüphane katalogları web 2.0 ile işlev genişliğine sahip olarak değerleri artırılmaktadır. Bu durumda kütüphane katalogları sadece dinlemeye değil kullanıcıların içeriklere karşı etiketleme, içeriği okuma, kaydetme, silme, içerikle ilgili açıklamada bulunma, içerikten alıntı yapma gibi çeşitli eylemlerde bulunmalarına da izin vermektedir (Jenda ve Kesselman, 2008, s. 55).

Gelecek Nesil Kataloglar: Kütüphaneler için Önemi

Gelecek nesil kataloglar, kütüphane kullanıcılarının yararlanacağı ara yüzlere sahip olmalarıyla birlikte kataloglara ilişkin çeşitli problemlere de çözüm getirmeleri açısından adeta birer araçlar kümesi olarak görülebilir (Cooms ve Hollister, 2010, s. 229). Günümüzde pek çok kütüphanenin kullandığı geleneksel kütüphane kataloglarına ilişkin sorunlardan ilki, kütüphanede bulunan materyallerin farklı sistemlerde ayrı ayrı depolanmalarıdır. Bu durumda tüm materyallerin tek bir ara yüz ile taranması mümkün olmamaktadır. Tek bir ara yüzü sahip olmayan kütüphane kataloğu, çeşitli türlere sahip kaynak kümelerinde, Google gibi tek bir ara yüz ile arama yapmayı tercih eden kullanıcılar için kullanışlı değildir.

Geleneksel kütüphane kataloglarına ilişkin sorunlardan bir diğeri de web 2.0 özelliklerine sahip olmamasıdır. Geleneksel kataloglara sahip çeşitli kütüphaneler, mevcut LC konu başlıklarıyla yeterince tanımlanamayan materyaller için erişim noktaları yaratmak amacıyla Delicious gibi sosyal ağ sitelerinden kütüphane kataloglarına içerik ve etiket eklemektedirler. Bu tür kütüphane katalogları, web 2.0 teknolojilerinin bazı özelliklerine sahip olarak güçlendirilmiş bir forma dönüşmüşlerdir. Böylece bu tür kataloglar, web 2.0 ile işlev genişliğine sahip olarak değerlerini artırmaktadırlar. Bu durumda kütüphane katalogları sadece dizinlemeye değil kullanıcıların içeriklere karşı etiketleme, içeriği okuma, kaydetme, silme, içerikle ilgili açıklamada bulunma, içerikten alıntı yapma gibi çeşitli eylemlerde bulunmalarına da izin vermektedir (Jenda ve Kesselman, 2008, s. 55).

Web İçerik Yönetim Sistemleri

Artık günümüzde bir kütüphane ya da arşiv kurumunun web sitesi, çeşitli elektronik bilgi hizmetlerinin kullanıcılara sunulduğu bir tür ortam olmakla birlikte ayrıca, kütüphane ve arşivlerin her türlü etkinliklerini duyurup paylaştığı bir tür iletişim aracıdır. Bu tür bir iletişim aracının, kütüphaneciler ve arşivcilerle kullanıcılarının etkileşime girebilecekleri bir özelliğe sahip olması gerekir. Bu durumda kütüphane ve arşiv kurumlarının web siteleri, statik yerine dinamik olmak zorundadır. Böylece dinamik bir web sitesine sahip özellikle kütüphaneler, sunmuş oldukları danışma, kütüphaneler arası ödünç verme, dolaşım (sirkülasyon), materyalleri rezerve etme ve çevrimiçi katalog hizmetleri gibi çeşitli kütüphane hizmetlerine yönelik kullanıcıların yorumlarına/eleştirilerine sahip olabilir. Tüm bu işlemleri gerçekleştirecek etkileşimli (interaktif) bir kütüphane web sitesinin oluşturulması ve sürdürülmesi için gerek teknik uzmanlığa gerekse de zaman ve paraya gereksinim duyulacağı açıktır. Kütüphanecilerle arşivcilerin bu tür interaktif web siteleri hazırlamalarının en kolay yolu, web içerik yönetim sistemlerini kullanmalarıdır.

Web İçerik Yönetim Sistemleri: Tanımı

Web içerik yönetimi, web sitesinin içeriğini oluşturmak, kullanıcılara bu içeriği sunmak ve güncellemek için gerekli araçları ifade eder (Clark, 2008, s. 39). Genel anlamda içerik yönetim sistemi ise kolayca web sitesi oluşturmaya yarayan bir web sitesi uygulaması ya da uygulamalar setidir (Dobecki ve Zabierowski, 2010, s. 177). Bu tür bir sistem, web sitesinin içeriğini oluşturmaya, yönetmeye, düzenlemeye ve yayınlamaya yarayan bir bilgisayar yazılımı anlamına gelmektedir (Mooney ve Baenziger, 2007, s. 69). Söz konusu bu tür yazılımlar, kullanıcılarına bir web sitesindeki ilgili kurum için önemli olan metin, ses ve video gibi çeşitli formatlara sahip içerikleri yönetmelerine izin verir (Poremba, 2010, s. 30). Bu durumda web içerik yönetim sistemleriyle hazırlanacak bir kütüphane ya da arşiv kurumuna ait web sitesinin hiç kuşkusuz pek çok yararı olacaktır.

Web İçerik Yönetim Sistemleri: Yararları

Web içerik yönetim sistemi, kullanıcılarına kod yazmaksızın web tabanlı bilgiyi yönetme fırsatı sunar (Seadle, 2006, s. 5). Daha açık bir ifadeyle bu sistem sayesinde kullanıcılar, html etiketli bir dosya içine, söz konusu bilgileri yazmak zorunda kalmazlar. Bu da içeriğin dosya içinde olmaması anlamına gelmektedir. Dosya içinde yer almayan bilgiler, bir veri tabanının içinde belli bir alanda depolanmaktadır (Harrison, 2006, s. 5). Bu durumda çeşitli kodlar kullanmayıp teknik bilgilere sahip olmayan bir personelin, web içerik yönetim sistemi sayesinde metin, grafik, ses ve video gibi çeşitli türdeki içerikleri oluşturup düzenlemesi, yönetmesi ve sonunda da yayınlaması mümkündür (Nakwaski ve Zabierowski, 2010, s. 233).

Web içerik yönetim sistemi sayesinde profesyonel olmayan kullanıcılar, hızlı bir şekilde yüksek performanslı dinamik bir web sitesi geliştirip yönetebilirler (Zhao, 2010, s. 1). Dinamik bir web sitesi sayesinde söz konusu web sitesini ziyaret eden kullanıcılar web üzerindeki bilgileri düzenleyip yeni bilgiler de ekleyebilirler.

Web içerik yönetim sistemi, içeriğin tamamını bir yerde depolayabilmesinden dolayı bilgi ve belgenin bütünlüğünü ve güncelliğini sağlayarak bilginin kalitesini de geliştirmektedir (Han, 2004, s. 365).

Web içerik yönetim sistemi sayesinde içeriğin bakımı kolaylaşmakta ve içerik yönetimine ilişkin masraflar azalmaktadır. Hatta bu tür bir sistemin Drupal gibi açık kaynak kodlu bir yazılım olması durumunda da ücret ödenmemekte ve farklı departmanlarda çalışan pek çok kütüphane personelinin içeriği geliştirme olanağı sağlanmaktadır (Fennell, 2007, s. 145).

Sonuç

Kullanıcılarının ihtiyaç duydukları bilgi hizmetlerini sağlamakla yükümlü olan kütüphaneciler ile arşivciler, bilgi ve belge merkezlerinde yaşanan teknolojik değişimlerle birlikte hem değişen kullanıcı isteklerine hızlı cevap verebilmek amacıyla yeni hizmetler oluşturma yoluna; hem de yeni kullanıcılara ulaşmak amacıyla hizmet tarzında bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı radikal değişimlere gitmişlerdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden kaynaklanan hizmet tarzına yönelik söz konusu bu değişimleri kütüphanelerine ve arşiv kurumlarına yansıtmak isteyen tüm bilgi profesyonelleri, Wiki, RSS, Blog, Sosyal Ağ Siteleri, Gelecek Nesil Kataloglar ve Web İçerik Yönetim Sistemleri'nden yararlanabilirler. Wiki teknolojileri, Bilgi kullanıcıları açısından bir tür çevrimiçi veri tabanlarıdır. Kütüphaneler için çevrimiçi kaynak kurmak amacıyla wikiler kullanılabilir. Kütüphane hizmetleri ve kütüphane dermesi konusunda bilgi sunmak amacıyla da wikilerden yararlanabilirler. Kütüphanede çalışan personelin ortak bir proje çalışması yürütmesinde wikiler kullanılabilir. E-posta ile gönderilen belgeler üzerinde eş zamanlı olarak çalışma yapılması oldukça zordur. Oysaki Kütüphanede çalışan personelin ortak bir proje çalışması yürütmesinde wikiler kullanılabilir. Wikiler sayesinde kütüphane personelinin tümünün bir şeyler yazarak mevcut bir projeye katkı sağlaması mümkün olabilir. Wikilerin bu özelliği sayesinde kütüphane personelinin tümünün katkı sağlaması göz önünde bulundurulduğunda, kurum içi demokrasinin iyi bir biçimde işlediği anlamı da ortaya çıkar. Kütüphane içinde wiki ile oluşturulan projeye web bağlantısı ile her hangi bir yerden kolayca erişilebilir. Mevcut içeriğin oluşturulması ve değiştirilmesi oldukça kolaydır. Ayrıca bilgiler, wiki sayesinde kategorilere ayrılarak düzenlenebilir. Wikiler, kütüphanelerde kullanıldığında, mesleki bilgi depoları haline dönüştürülebilir.

Dijital kütüphane, elektronik danışma hizmetleri, kütüphane kullanımı, bilgi okuryazarlığı, bilgi kaynaklarının seçimi ve sağlanması, kütüphane kullanıcıları için aradıkları bilgilere yönelik konu rehberleri oluşturma ile elektronik dergilerin/kaynakların yönetimi gibi birçok konuda wikilerden yararlanmak mümkündür.

RSS'nin ise bilgilerin gönderimine ve paylaşımına yarayan önemli bir araç olması, bu teknolojinin bilgi hizmetlerinde kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Kütüphane hizmetleri açısından RSS'nin en önemli kullanım alanı hiç kuşkusuz güncel duyuru hizmetleridir. Bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duydukları en uygun bilgiler, RSS ile gerçekleştirilecek güncel duyuru hizmetiyle bilgi kullanıcılarına iletilir. Böylece bilgi kullanıcıları, web üzerinden arama için zaman harcamaksızın arzu ettikleri bilgilere ulaşabilirler.

Kütüphaneciler, kullanıcılarına sundukları kütüphane hizmetleri başta olmak üzere her türlü konuda bilgi kullanıcılarından geri bildirim almak ve çeşitli konularda kullanıcılarıyla iletişim kurmak durumundadırlar. Kütüphaneciler kullanıcılarından edineceği her türlü geri bildirimler için çeşitli yöntemlerden yararlanırlar. Kütüphane kullanıcılarıyla iletişim kurmanın ve onlardan geri bildirim almanın bir yolu da interaktif teknolojilerden biri olan bloglardan yararlanmaktır.

Bloglar, teknik bilgi gerektirmeden ya da kod yazmaksızın kütüphanecilerin içerik yaratmasına izin vererek sadece kullanıcılara değil kullanıcıların birbirleriyle de hızlı geri bildirimde bulunmalarını sağlarlar. Böylece kütüphaneciler, kuracakları bloglar sayesinde kütüphane kullanıcılarının yorum yazmalarına fırsat verecek ve bu yorumlar aracılığıyla kütüphane kullanıcılarının birbirlerine yardım etmeleri için de cesaretlendireceklerdir.

2000'lerin ortalarından itibaren Facebook gibi profile dayalı sosyal ağlarla; Flickr ve YouTube gibi içerik paylaşımına dayalı sosyal ağlar olmak üzere çeşitli sosyal medyaların kullanımındaki artış kütüphaneleri ve arşiv kurumlarını da etkilemiştir. Nitekim Michael Casey gibi bazı kütüphaneciler, bu tür araçların

kütüphanelere önemli bir etki yaptığını düşünerek web 2.0'ın kütüphane hizmetlerine uygulanışını ifade etmek amacıyla kütüphane 2.0 (library 2.0) terimini ortaya atmış ve bu terimi kütüphane ve bilgi bilimi literatürüne kazandırmışlardır.

Sosyal ağ uygulamaları ve web siteleri kişisel ilişkileri sürdürmeyi desteklese de özellikle de üniversite ve okul kütüphaneleri, kendi öğrencilerine ulaşmak ve onların bilgi ihtiyaçlarını keşfetmek için sosyal ağ sitelerinden yararlanmaktadırlar. Hatta kütüphaneler, kütüphane hizmetleriyle ilgili duyurular ile elektronik danışma hizmetlerini sosyal ağ sitelerinden de yapmaktadırlar. Ayrıca kütüphaneler, Facebook gibi sosyal ağ sitelerinin konforundan ayrılmaksızın öğrencilerin, kütüphane kaynaklarına erişmelerini mümkün kılmışlardır. Böylece öğrenciler, sosyal ağ sitelerinden kütüphanenin web sayfasına uğramadan çevrimiçi katalog taramaları yapabilmektedirler.

Kütüphane hizmetlerini etkileyen Twitter gibi sosyal ağ siteleri ise kütüphane kullanıcılarıyla kütüphanecilerin daha hızlı ve daha kolay bir biçimde iletişim kurmalarını sağlamıştır. Nitekim Twitter'dan yararlanan kütüphanelerin web sitelerinde artık "Bizimle İletişim Kurun/Contact us" yerine "Bizi Takip Edin/Follow us" yazan düğmelerle karşılaşmaktayız.

Kütüphaneler ve arşiv kurumları, çevrimiçi sosyal ağ siteleri kanalıyla duyuru ve danışma hizmetlerinden bilgi kaynaklarını tarama ve spesifik bilgi paylaşım hizmetlerine kadar çeşitli hizmetleri gerçekleştirerek kullanıcılarının isteklerini ve ihtiyaçlarını keşfedip karşılama olanağına sahip olabilirler.

Ayrıca kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kütüphaneciler, gelecek nesil katalog kullanımına da gidebilirler. Böylece bu tür kataloglarda tarama yapan kütüphane kullanıcıları, arayıp buldukları materyallere yönelik olarak kataloga çeşitli yorumlar ekleyebilir ve söz konusu materyalleri elde etmek isteyen başka kütüphane kullanıcılarına ilgili materyal hakkında bir ön fikir verebilirler. Hatta söz konusu materyalin yazarının biyografisine bile ulaşabilirler. Gelecek nesil katalog kullanan kütüphane kullanıcısı, katalog taraması sonucunda beğenmiş olduğu materyaller için favori kitaplar listesi oluşturabilir. Ayrıca gelecek nesil katalog kullanan kütüphane kullanıcısı, katalog da arayıp bulduğu kitap hakkında daha ayrıntılı bilgi elde etmek için Google Kitaplar'a (<http://books.google.com.tr/books?hl=tr>) sağlanan bir link aracılığıyla ilgili kitabın ön izlemesini dahi görebilme imkânına sahip olabilir.

Klasik yöntemlerle kütüphane ve arşiv kullanıcılarıyla etkileşimli bir ilişki kurmak için kütüphanelerin ve arşiv kurumlarının web sitelerini dinamik bir biçimde oluşturmak ve güncellemek hem programlama dillerine ilişkin çeşitli komutları bilmeyi hem de gerek resimleri düzenlemek için çeşitli grafik manipülasyon paketlerini gerekse de internet protokolleri ile veri tabanları gibi çeşitli konuları bilmeyi gerektirir. Kütüphane ve arşiv yöneticileri özellikle de veri tabanı aracılığıyla içerikleri kontrol edip yönetmek için teknik destek takımına da ihtiyaç duyabilirler. Bu da çok geniş içeriğe sahip kütüphane ve arşiv kurumlarına ait web sitelerinin etkin bir biçimde yönetimi için masrafların artması anlamına gelmektedir. Fakat çok fazla ya da çok geniş bir içeriği, kolay ve etkin bir şekilde oluşturmak, düzenlemek ve yayınlanmasını sağlamak için kütüphanelerde ve arşiv kurumlarında web içerik yönetim sistemleri tercih edilebilir. Örneğin basit bir metin ve resim içeriğinin web sitesinde nasıl görüntüleneceği, yazının tipi, yazının büyüklüğü, yazının rengi, resmin boyutu ve resmin sayfa içindeki konumunun ayarlanması, web içerik yönetim sistemlerinde bulunan yayın şablonları sayesinde otomatik olarak gerçekleşir. Ayrıca web sayfaları kolaylıkla çevrimiçi olarak eklenip silinebilir; grafik ve resim dosyaları otomatik olarak sıkıştırılır. Böylece web içerik yönetim sistemleri sayesinde kütüphaneciler ve arşivciler, web sitesinin düzenlenmesi yerine web sitesinin içeriğine yoğunlaşabilirler.

Kaynakça

- Aharony, N. (2009a). Librarians and information scientists in the blogosphere: an exploratory analysis. *Library & Information Science Research*, 31, 174-181.
- Aharony, N. (2009b). The influence of LIS students' personality characteristics on their perceptions towards web 2.0 use. *Journal of Librarianship and Information Science*, 41(4), 227-242.
- Aharony, N. (2010). Twitter use in libraries: an exploratory analysis. *Journal of Web Librarianship*, 4(4), 333-350.
- Aharony, N. (2011). Web 2.0 in the professional LIS literature: an exploratory analysis. *Journal of Librarianship and Information Science*, 43(1), 3-13.

- Allan, C. (2007). Using a wiki to manage a library instruction program: sharing knowledge to better serve patrons. *College & Research Libraries News*, 68(4), 242- 244.
- Anttiroiko, A. ve Savolainen, R. (2011). Towards library 2.0: the adoption of web 2.0 technologies in public libraries. *Libri*, 61, 87-99.
- Armstrong, K. (2007). Using RSS feeds to alert users to electronic resources. *Serials Librarian*, 53(3), 183-195.
- Ayu, R. ve Abrizah, A. (2011). Do you Facebook?: Usage and applications of Facebook pages among academic libraries in Malaysia. *The International Information & Library Review*, 43(4), 239-249
- Bansode, S., Dahibhate, N ve Ingale, K. (2009). RSS applications in libraries and information centers. *Library Philosophy and Practice*, [Erişim tarihi]: 17 Eylül 2011. [Erişim adresi]: <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/251>
- Bar-Ilan, J. (2004). Blogarians-a new breed of librarians. *Proceedings of the 17th ASIS&T Annual Meeting*, 41, 119-128.
- Belden, M. (2009). Archives and archivists in the blogosphere. *Journal of the Society of North Carolina Archivists*, 7(1), 43-71.
- Berg, D. (2009). Collaborative approaches to resolving difficult ILL borrowing requests: using a working group and a wiki for knowledge sharing. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Electronic Reserve*, 20, 337-345.
- Bordeux, A. ve Boyd, M. (2007). Blogs, wikis, and podcasts: social software in the library. *The Serials Librarians*, 53(3/4), 263-269.
- Brantley, J. (2010). Exploring library 2.0 on the social web. *Journal of Web Librarianship*, 4, 351-374.
- Caleb, J. ve Mason, E. (2008). A wiki way of working. *Internet Reference Services Quarterly*, 13(1), 113-131.
- Charnigo, L. ve Barnett-Ellis, P. (2007). Checking out Facebook.com: The impact of a digital trend on academic libraries, *Information Technology and Libraries*, 26(1), 23-34.
- Chase, D. (2008). Using online social networks, podcasting, and a blog to enhance access to Stony Brook University Health Sciences library resources and services. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 5(2), 123-132.
- Chimato, M. (2007). It's a wiki wiki World. *Medical Reference Services Quarterly*, 26, 167-190.
- Clark, D. (2008). Content management and the separation of presentation and content. *Technical Communication Quarterly*, 17(1), 35-60.
- Click, A. ve Petit, J. (2010). Social networking and web 2.0 in information literacy. *The Information & Library Review*, 42(2), 137-142.
- Connor, E. (2007). Using wiki technology to build a faculty publications database. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 4(4), 11-25.
- Cooms, K. ve Hollister, A. (2010). *Open source web application for libraries*. Medford: Information Today.
- Costello, K. ve Del Bosque, D. (2010). For better or worse: using wikis and blogs for staff communication in an academic library. *Journal of Web Librarianship*, 4, 143-160.
- Cuddy, C., Graham, J. ve Morton-Owens, E. (2010). Implementing Twitter en a health sciences library. *Medical Reference Services Quarterly*, 29(4), 320-330.
- Çelikbaş, Z. (2004). *What is RSS and how can it serve libraries*. [Erişim tarihi]: 13 Eylül 2011. [Erişim adresi]: http://eprints.rclis.org/5617/1/RSS_and_libraries_EN3.pdf
- Darwish, A. ve Lakhtaria, K. (2011). The impact of the new web 2.0 technologies in communication, development, and revolutions of societies. *Journal of Advances in Information Technology*, 2(4), 204-216.

- Dickson, A. ve Holley, R. (2010). Social networking in academic libraries: the possibilities and the concerns. *New Library World*, 111(11/12), 468-479.
- Dobecki, M. ve Zabierowski, W. (2010). Web-base content management system. *International Conference on Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications and Computer Science (TCSET)*, 23-27 Feb. 2010, 177-179.
- Dunlop, J. ve Lowenthal, P. (2009). Tweeting the night away: Using Twitter to enhance social presence. *Journal of Information Systems Education*, 20(2), 129-136.
- Evjen, B. (2007). *Professional XML*. Indiana Polis: Wiley.
- Fennell, C. (2007). Content management and Web 2.0 with Drupal. *Medical Reference Services Quarterly*, 26(1), 143-167.
- Finkelstein, E. (2005). *Syndicating web sites with RSS feeds for dummies*. Indiana Polis: Wiley.
- Fitch, D. (2007). Wherefore wikis? *Journal of Technology in Human Services*, 25(4), 79- 85.
- Frumkin, J. (2005). The wiki and the digital library. *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives*, 21(1), 18-27.
- Ginsberg, D. (2006). A wiki wiki (quick) introduction to the wide world of wikis: Learn how to use this powerful content management application for research and to organize project. *AALL Spectrum*, 10, 8-9.
- Gunjal, B., Gaitanov, P. ve Yanin, S. (2012). Social networks and knowledge management: an explorative study in library systems. *Knowledge Management 2.0: Organizational Models and Enterprise Strategies* (içinde ss. 64-83) Hershey, PA : Information Science Reference.
- Han, Y. (2004). Digital content management: The search for a content management system. *Library Hi Tech*, 22(4), 255-356.
- Harrison, W. (2006). Content management systems. *IEE Software*, 23(1), 5-8.
- Haupt, J. (2007). From zero to wiki: Proposing and implementing a library wiki. *Journal of Web Librarianship*, 1(1), 77-91.
- Helling, B. (2008). *RSS feeds*. Indiana Libraries, 27(1), 46-54.
- Hendrix, D., Hasman, L. ve Zafron, M. (2009). Use of Facebook in academic health sciences libraries. *Journal of the Medical Library Association*, 97(1), 43-47.
- Holzer, S. (2006). *Secrets of RSS*. Berkeley: Peachpit Press.
- Jenda, C. ve Kesselman, M. (2008). Innovative library 2.0 information technology applications in agriculture libraries. *Agricultural Information Worldwide*, 1(2), 52-60.
- Johnson, S., Osmond, A. ve Holz, R. (2009). Developing a current awareness service using really simple syndication (RSS). *Journal of the Medical Library Association*, 97(1), 52-54.
- Jones, M. ve Stephens, M. (2008). Conference report: Welcome to web 2.0: Rounding up new Technologies. *The Serials Librarian*, 53(4), 185-193.
- Julette Meyer, T. (2007). Blogger: your thoughts here. *Journal of Library Administration*, 46(3/4), 119-138.
- Kim, S. ve Oh, S. (2009). Users' relevance criteria for evaluating answers in a social Q&A site. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(4), 716-727.
- Kim, Y. ve Abbas, J. (2010). Adoption of library 2.0 functionalities by academic libraries and users: A knowledge management perspective. *The Journal of Academic Librarianship*, 36(3), 211-218.
- Kraft, M. (2010). Getting wiki with it: using a wiki as a web site for regional health system libraries. *Journal of Hospital Librarianship*, 10(3), 265-278.
- Kunke, R. ve Morton, A. (2006). *Building Flickr applications with PHP*. Berkeley: A Press.
- Laughton, P. (2011). The use of wikis as alternatives to learning content management systems. *The Electronic Library*, 29(2), 225-235.

- Mooney, S. ve Baenziger, P. (2008). Extensible open source content management systems and frameworks: A solution for many needs of a bioinformatics group. *Brief Bioinform*, 9(1), 69-74.
- Nadkarni, A. ve Hopmann, S. (2012). Why do people use Facebook? *Personality and Individual Differences*, 5, 243-249.
- Nakwaski, M. ve Zabierowski, W. (2010). Content management system for we portal. *International Conference on Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications and Computer Science (TCSET)*, 23-27 Feb. 2010, 233-235.
- Orlof, J. (2010). *Mediawiki 1.1. Beginner's Guide*. Birmingham, U.K.: Packt Pub.
- Poremba, S. (2010). Content management trends and innovations. *EContent*, 33(2), 30-34.
- Ramos, M ve Piper, P. Letting the grass grow: grassroots information on blogs and wikis. *Reference Services Review*, 34(4), 570-574.
- Sach, D., Eckel, E. ve Langan, K. (2011). Striking a balance: effective use of Facebook in an academic library. *Internet Reference Services Quarterly*, 16(1/2), 35- 54.
- Schwartz, B. Ranlett, M. ve Draper, S. (2009). *Social computing with Microsoft SharePoint 2007: implementing applications for SharePoint to enable collaboration and interaction in the enterprise*. Indianapolis: Wiley.
- Seadle, M. (2006). Content management systems. *Library Hi Tech*, 24(1), 5-7.
- Secker, J. ve Price, G. (2007). Libraries, social software and distance learners: Blog it, tag it, share it. *New Review of Information Networking*, 13(1), 39-52.
- Stephens, M. ve Collins, M. (2007). Web 2.0, library 2.0, and the hyperlinked library. *Serials Review*, 33(4), 253-256.
- Ten ways libraries can use RSS. (2008). [Erişim tarihi]: 24 Haziran 2013. [Erişim adresi]: <http://moxielibrarian.wordpress.com/2008/02/27/10-ways-libraries-can-use-rss/>
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- Tripathi, M. ve Kumar, S. (2010). Use of web 2.0 tools in academic libraries: A reconnaissance of the international landscape. *The International Information & Library Review*, 42, 195-207.
- Walker, D. (2007). RSS creator: A journal table of contents alerting service. Hanson ve Cervone (Ed.), *Using interactive technologies in libraries* içinde (ss.1-13). New York: Library and Information Technology Association.
- Wang, L. ve Beasley, W. (2008). The wiki as a 2.0 toolin education. *International Journal of Technology in Teaching and Learning*, 4(1), 78-85.
- Weaver, A. (2010a). Blogging-it's a journey! *Access*, 24(1), 28-31.
- Weaver, A. (2010b). Facebook and other Pandora's boxes. *Access*, 24(4), 24-32.
- Weaver, A. (2010c). Twitter for teachers, librarians and teacher librarians. *Access*, 24
- Wusteman, J. (2004). RSS: The latest feed. *Library Hi Tech*, 22(4), 404-413.
- Zanin-Yost, A. (2010). Library 2.0: Blogs, wikis, and rss to serve the library. *Library Philosophy and Practice*, [Erişim tarihi]: 17 Eylül 2011. [Erişim adresi]: <http://unllib.unl.edu/LPP/zanin-yost2.htm>
- Zazzau, V. (2009). Exploring wikis in a library credit course. *Communication in Information Literacy*, 3(1), 1-6.
- Zhao, L. ve Du, S-F. (2010). Design and implementation of J2ee-based web website content management system. *International Conference on E-Product E-Service and E-Entertainment (ICEEE)*, 7-9 Nov. 2010. 1-4.

Bulut Bilişim

Kütüphaneler İçin Yeni Bir Ufuk

Ezgi BİLGEHAN*, Eylül TAT**

Öz

Bulut bilişim, düşük yönetim çabası veya servis sağlayıcı etkileşimi ile, hızlı alınıp salıverilebilen ayarlanabilir bilişim kaynaklarının paylaşılr havuzuna, istendiğinde ve uygun bir şekilde ağ erişimi sağlayan bir modeldir.(Mell, P., 2011). Bu araştırma, konuyla ilgili bir literatür taramasına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye’de bulut bilişim ile ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar incelenmiş, özellikle Türkiye’deki kütüphaneler için yapılması olası bir konsorsiyumun bulut bilişimin verimli kullanımı açısından ne gibi faydalar sağlayacağı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Bulut Bilişim, Kütüphaneler ve Bulut Bilişim, Konsorsiyumlar.*

Giriş

Bulut bilişimin NIST (ABD Ulusal Standartlar ve Teknoloji Enstitüsü) tarafından yapılan tanımı şu şekildedir; “Bulut bilişim, düşük yönetim çabası veya servis sağlayıcı etkileşimi ile hızlı alınıp salıverilebilen, ayarlanabilir bilişim kaynaklarının paylaşılr havuzuna, istendiğinde ve uygun bir şekilde ağ erişimi sağlayan bir modeldir.” (Korkmaz, 2012)

NIST ayrıca Bulut Bilişimin genel olarak kabul edilmiş tanımını da şöyle vermektedir:

Bulut bilişim (Cloud computing) veya işlevsel anlamıyla çevrim içi bilgi dağıtımı; bilişim aygıtları arasında ortak bilgi paylaşımını sağlayan hizmetlere verilen genel addır. Bulut bilişim bu yönüyle bir ürün değil, hizmettir; temel kaynaktaki yazılım ve bilgilerin paylaşımı sağlanarak, mevcut bilişim hizmetinin; bilgisayarlar ve diğer aygıtlardan elektrik dağıtıcılarına benzer bir biçimde bilişim ağı (tipik olarak İnternet’ten) üzerinden kullanılmasıdır.

Bulutun Temel Özellikleri

NIST, Bulut Bilişimin genel olarak kabul edilmiş beş özelliğini şu şekilde vermektedir:

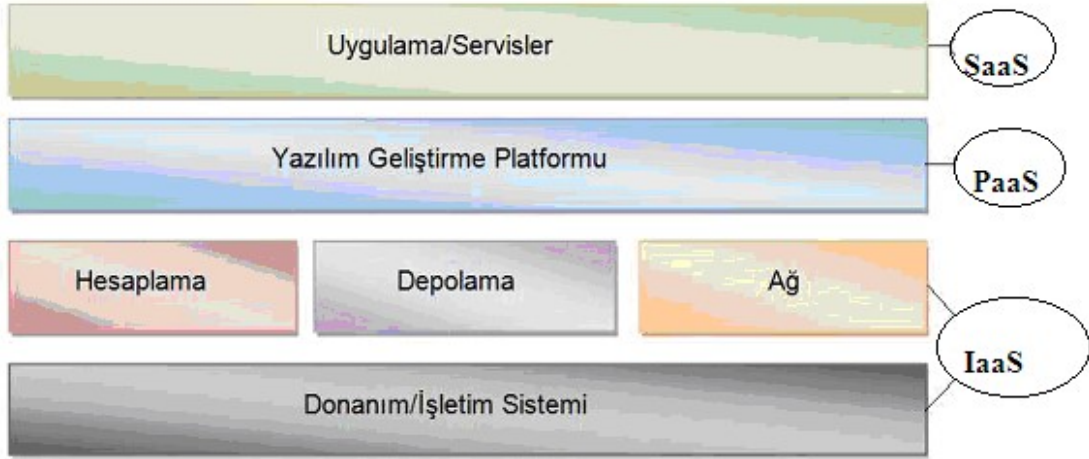
- İstendiğinde self servis: kullanıcılar insan yardımı olmadan kendi kaynak sağlayıcılarını yapılandırabilirler.
- Geniş ağ erişimi: kaynaklar internet aracılığıyla neredeyse her yerde erişilebilir kılınır.
- Konumdan bağımsız kaynak havuzu: kullanıcıların özel sağlayıcıları yok, bunun yerine ortak bir sağlayıcı üzerinden çoklu paylaşım sağlanır.
- Hızlı esneklik: kullanıcılar, onlar için erişilebilir olan veriye hızlı ve genişletilebilir şekilde erişebilir.
- Ölçülen hizmet: kullanıcının kullanımı izlenir ve kullanıcının hacminin türüne göre ölçülür.

Bulutun Hizmet/Servis Modelleri

Günümüzde 4 tür servisten söz etmek mümkündür. İhtiyaç sahipleri (müşteriler) bu servislerden birini seçebilecekleri gibi birden fazlasını da seçerek kullanabileceklerdir. Bu servislerin içeriklerini özet olarak şu şekilde açıklayabiliriz (bkz. Şekil 1).

* Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {ezgi-bilgehan@hotmail.com}

** Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {eylul@windowslive.com}

Şekil 1. Bulut Bilişim Hizmet Modelleri (Türkiye Bilişim Derneği, 2012)

Bir Servis olarak Yazılım (SaaS)

İngilizce olarak Software-as-a-service (SaaS) olarak isimlendirilmiş bu modelde uygulamalar hizmet olarak sunulabilir. Burada uygulama ile kastedilen bir altyapı hizmetinin birleştirilmesi ile ortaya çıkan ve belli bir amaç için özelleştirilmiş bilişim sistemleridir. Örneğin e-posta alma ve gönderme hizmetleri kurumlar tarafından bu modelde sıkça alınan bulut hizmetleridir. Böyle bir hizmet arka planda sunucu, bellek, depolama, yedekleme, otomatik ölçeklenme gibi birçok hizmetin beraber çalışması ile oluşturulabilir. Hatta bir firma bulut hizmetleri veren firmalardan altyapı hizmetleri olarak bir uygulama geliştirebilir ve bu uygulamayı bir hizmet olarak bu modelde sunabilir. Örneğin popüler Dropbox adlı dosya depolama ve paylaşım hizmeti bir SaaS örneği iken bu uygulamanın kendisi Amazon firmasının Simple-Storage-Service (S3) adlı altyapı hizmetini kullanmaktadır. Bu arada eğer zaman içerisinde bir uygulama başka uygulamaların geliştirilmesinde bir yapıtaşı haline gelirse o zaman bu uygulamayı da bir IaaS olarak sayabilir hale gelebiliriz. Örneğin Google firmasının SaaS olarak sunduğu takvim hizmeti (Google Calendar) diğer takvim ihtiyacı olan uygulamalar tarafından hizmet olarak alınabilir ve onlar için bu hizmet bir IaaS halini alabilir (Korkmaz, 2012).

Yani aslında en üst katmanda yazılım kiralama hizmeti (servisi) yer almaktadır. Müşterilerin ihtiyaç duydukları, hatta şuanda kendi sistemleri üzerinde bulundurdıkları yazılımları bu servis hizmeti ile artık bulut üzerinden kullanabileceklerdir.

Bir Servis olarak Platform (PaaS)

İngilizce olarak "Platform-as-a-Service" (PaaS) olarak terimlendirilmiş bu modelde firmalar altyapının hizmet olarak sunulması modelindeki yapılandırma ve bütünleştirme uğraşlarını azaltmak amacıyla yapıtaşı olarak sunulan birçok hizmeti birleştirip, bu birleşimi tek bir hizmet olarak sunabilirler. Örneğin hizmet alan bir kurum, sunucu, bellek, veritabanı gibi üç ayrı hizmeti geliştirdiği bir sistemin parçaları olarak bir araya getirebilir. Fakat bu durum hizmeti alan kurum için bir esneklik sağlarken, üç hizmeti birleştirirken gerekecek hizmetlerin birbirleriyle bütünleştirilmesi az denemeyecek bir çaba gerektirebilir. Böyle durumlar için hizmet sağlayan kurum bu üç hizmetin sağladığı özellikleri karşılayan fakat kullanıcıların üç ayrı hizmetin detaylarını bilmelerini gerektirmeyen bir hizmet sunabilir (Korkmaz, 2012).

Sonuç olarak bu modelde alınan hizmeti oluşturan altyapı hizmetlerinin detaylı yönetimi hizmetleri veren kurumlara bırakılmaktadır. Bu tarz bir yönetim kaybının önemli olmadığı durumlarda ve bir sistemin büyük bir kısmının bulutta olmasının sakınca göstermediği durumlarda bu model kullanılabilir (Korkmaz, 2012). Buraya da orta katman diyebiliriz. Burada müşterilerin ihtiyaçlarına göre uygun ortamların, platformların kiralanması servisi yer alır. Yazılım geliştirme için gerekli ortamlar, veritabanı platformları örnek olarak verilebilir.

Bir Servis olarak Altyapı (IaaS)

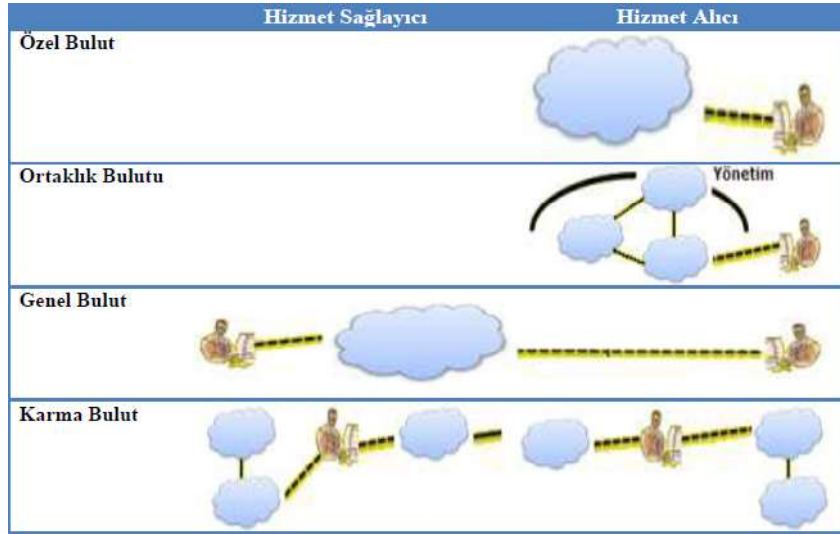
İngilizce olarak "Infrastructure-as-a-Service" (IaaS) olarak terimlendirilmiş bu modelde firmalar bir bilişim sisteminin ihtiyacı olan birçok yapıtaşını hizmet olarak sunabilir veya diğer firmalardan hizmet olarak alabilirler. Bu yapıtaşlarına örnek olarak sunucu (*server*), bellek (*storage*), veritabanı (*database*), yedekleme (*backup*), kalıcı ileti kuyruğu (*persistant message queue*), içerik dağıtım ağı (*content distribution network*) verilebilir. Bu modelde hizmet alan bir firma aldığı hizmeti kendi sistem ortamı içerisine uygun bir biçimde konuşturmak durumundadır. Sistemin sadece bir veya birkaç parçasını bulut hizmetlerinden karşılamak isteyen bir kurum için bu tip bir model daha uygundur. Bunun yanında sistemin farklı kısımlarını farklı firmaların bulut hizmetlerinden yararlanarak çalıştırmak isteyen bir kurum için de bu model daha ideal bir modeldir. Diğer bir taraftan bu modelde sağlanan hizmetlerin altyapı hizmetleri olması ve müşterinin bir sistemin bir parçasını oluşturacak olması sebebiyle hizmeti sunan kurumun hizmeti alan kurumun sistemini tamamen bilebilmesi ve buna göre otomatik olarak kendisini ayarlaması beklenemez. Dolayısıyla bu modelde alınan bir hizmetin eldeki sisteme göre gereken yapılandırması ve sistemin diğer kısmı ile olan bütünleşmesi hizmeti alan kurumun sorumluluğundadır. Bu da bu modelde hizmet almanın bir dezavantajı olarak sayılabilir.

Bir Servis olarak Bulut (CaaS)

Kullanıcıya ticari ürünler, servisler ve çözümler internet üzerinden gerçek zamanda sağlanır. Bulut servisi herkesin bahsetmediği fakat aslında hizmetin bütün şekliyle sağlanabilmesine yarayan bir paket niteliği taşımaktadır. Bulutun ticari amaçla kullanıldığı bilindiği gibi fayda sağlayabilecek bir paket olma özelliği de vardır.

Hizmet Modellerinin Kullanım Türleri

Bulut teknolojisinde karar verilmesi gereken bir başka konu da nasıl bir bulut hizmetinin alınacağıdır. Bulut hizmetlerinde de çeşitlilik söz konusudur (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Farklı Kullanım Modellerinde Bulut'un Konumu
(Kaynak: Badger ve Grance, 2010'dan uyarlanmıştır).

Genel bulut (public cloud)

Burada Bulut hizmetini alırken herkesle birlikte ortak alanları kullanıyorsunuz. Fakat bu herkes herkesin verisini görüyor anlamında değil. Veriler sadece müşteriye ait ama bulunduğu yerlerde başka müşterilerin de verileri bulunuyor.

Özel bulut (private cloud)

Bunu müşteri için düşünecek olursak bu hizmet; sadece müşteriye tahsis edilmiş alanda verilen hizmettir yani müşteri için ayrılmış makineler ya da disk alanları vardır.

Ortaklık bulutu (community cloud)

Topluluk bulutu belirli bir toplulukla paylaşılan buluttur. Bulut altyapısı birkaç organizasyon ya da firma tarafından paylaşılır, böylece aynı amacı paylaşan, aynı güvenlik gereksinimleri olan, aynı tarzda idare edilen organizasyonlar, firmalar desteklenir. Organizasyon, firma tarafından yönetilir. (Şanlı, 2012)

Karma bulut (hybrid cloud)

Özel bulut hizmetini alan kişiler ihtiyaçları oldukları anda diğer bulut hizmetlerinden yararlanmaları durumunda bu bulut hizmetini kullanmış oluyorlar.

Bulut Bilişim Kullanmanın Avantajları

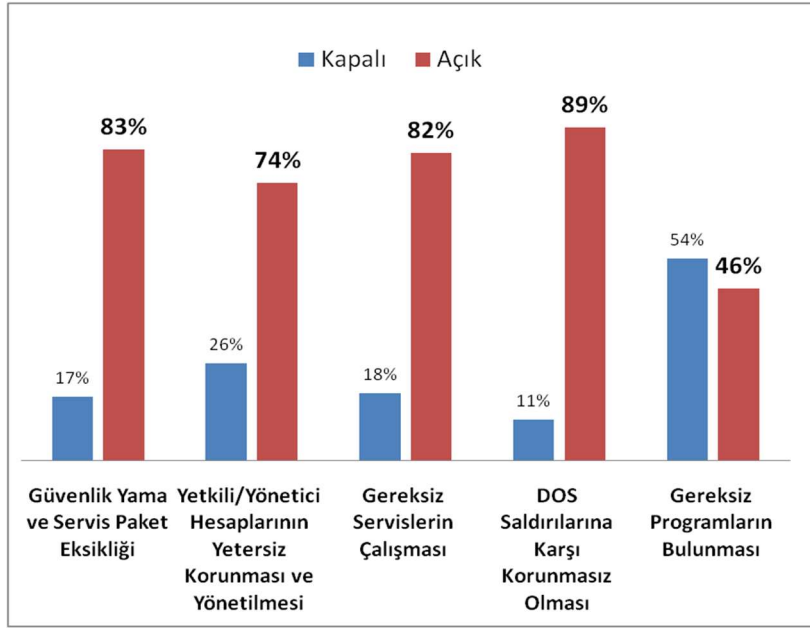
- Sınırsız Esneklik
- Maliyeti Düşürme
- Gereksinimlerin Kısa Sürede Gerçekleşmesi
- Ölçeklenebilirlik
- Kolay Kurulum ve Taşınabilirlik
- Personel İhtiyacı
- Hizmet Kalitesi
- Verimlilik
- Yönetim Kolaylığı

Bulut Teknolojisi Kullanmanın Getirdiği Sorunlar ve Dezavantajlar

- Güvenlik
- Gizlilik
- Veri ve Uygulama Uyumluluğu / Taşınabilirliği
- Hizmet Sağlayıcı Bağımlılığı ve Veri Kilitlenmesi
- Yönetim
- Ölçüm ve İzleme
- Yasal Engeller
- Sabit İnternet Bağlantısı Gerektirmesi
- Düşük Hızlarda Düzgün Çalışmaması

Bulut bilişime geçiş ile birlikte kurumların;

- Güvenliği artırılmış ve uzman personel tarafından izlenebilen bir teknik altyapı,
- Maliyet tasarrufu,
- Kaynakların verimli kullanımı,
- Yüksek esneklik ile kaynakların ihtiyacı olan kuruma, istenilen anda kullanılabilirliği,
- Her zaman aynı performansta hizmet verebilme imkanlarına kavuşturulması mümkün olabilir (Korkmaz, 2012).

Şekil 3. Bulut Bilişimle Gelen Sorunlar (Kaynak: Korkmaz, 2012)

Türkiye’de Kamuda Kullanılan Bulut Bilişim

- E-Devlet
- UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi)
- POLNET (Polis Bilgi Sistemi) (Korkmaz, 2012)

Kütüphaneler İçin Bulut Bilişim

Bulut bilişimin ne olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Bu kısımda bu teknolojinin kütüphanelerde kullanılmasına ilişkin bir öneri sunulacaktır. Bulut bilişimin kütüphanelere sağlayacağı kolaylıklar üzerinde durularak, kaynak ve hizmet kullanımında verimliliği zorlayan sorun alanlarının giderilmesinde bulut bilişimin sağlayacağı olanaklar sunulacaktır.

Kütüphaneler bir taraftan dijital çağın etkileriyle mücadele ederken, diğer taraftan da büyük çapta bilgiye yorulmadan ve kütüphaneyi kullanmadan ulaşabilme yeteneğine sahip 21. yüzyıl kullanıcıları açısından kayda değer kalabilmek için yaratıcı bir yol bulmak zorundadır. İnternet ve kişisel bilgisayar kullanımının hem evlerde, hem de işyerlerinde giderek artması, bir zamanlar sadece orada bulunabilen bilgiyi aramak için ziyaret edilen yerel kütüphanelere olan ihtiyacı azaltmaktadır. Kütüphane materyallerinin artan maliyetleri ile birlikte, Web’de ücretsiz erişilebilen enformasyon, geleneksel kütüphanelerin müşterileri açısından geniş ve kendi kendine yeterli koleksiyonlar yaratmak ve korumak misyonlarını tehdit etmektedir (Troll, 2002).

Kütüphaneler geleneksel hizmetlerinde bir tıkanıklık yaşadıkça, birçok örnekte ağ hizmetlerini ve kaynaklarını artırmışlardır. Dergilerin, gazetelerin ve indeksleme ve özet hizmetlerinin satın alınması, ağırlığı büyük oranda dijitalle doğru kaydırmıştır. Çoğu kütüphanenin enformasyon teknolojisi, iletişim ve ilgili hizmetler ve kaynaklar noktasındaki masrafları artmıştır. Dijital referans kaynakları, dijital koleksiyonlar, çevrimiçi veri tabanları, e-dergiler ve e-kitapları içeren ağ temelli hizmetleri ve kaynakları sunan kütüphaneler bugün; her zaman/ her yerde bir şekilde faaliyette bulunmalarına, müşterilerine İnternet yoluyla, içeriğe, hizmetlere ve kaynaklara 365 gün 24 saat esasına dayalı olarak erişimlerine imkân tanımaktadır (Bertot, 2004).

Bu durumda planlamanın yapılması, bilgi merkezli ve çok dinamik piyasada rekabetçi kalabilmek için kritik bir öneme sahiptir. Bilgi teknolojilerindeki gelişme kütüphane kullanım modelini yeniden tanımlamaya ve kullanıcıların kütüphanelerle ilgili beklentileri üzerinde etkili olmaya devam etmektedir (University Library Services, 2000). Kütüphaneler bilgi dünyasına sundukları hizmetler bağlamında bütünlük düşünmek zorundadırlar. Hizmet alanlarının bütünü nereden tamamlayacaklarını, hangi

hizmetle tamamlayacaklarını, hizmetlerini en iyi nasıl sunacaklarını ve rekabeti kimin sağladığını dikkatle gözden geçirmek zorundadırlar (University Library Service, 2000).

Değişen Bilgi Ortamı ve Danışma Hizmeti

Geçen yüzyılın sonlarından bu yana giderek artan bir hızla süregelen değişim, bilgi ortamlarının ve bilgi merkezlerinin gelenekselden sayısala doğru bir değişim geçirdiğini göstermektedir. Bu değişim şu dört grup altında vermektedir:

- *Geleneksel dönem:* Bilgi merkezlerindeki koleksiyonunun kitap, dergi gibi basılı kaynaklarla sınırlı olduğu dönem.
- *Otomasyon dönemi:* Basılı ve elektronik ortamda kayıtlı bilginin bir arada yer aldığı dönem.
- *Karışık dönem:* Basılı ortamın yanı sıra elektronik kaynakların da kullanıldığı ve bunlara uzaktan erişimin mümkün olduğu dönem.
- *Elektronik dönem:* Elle tutulur belli bir koleksiyona sahip olmaksızın, farklı iletişim araçları ile zaman ve coğrafik sınırlamalardan bağımsız, bilgiye erişilip dağıtımının yapıldığı dönem (Chandler, 2001, s. 245).

Hızla gelişen bilgisayar teknolojisinin kütüphanecilik hizmetlerine yansması sonucu, ülkemizde özellikle üniversite kütüphanelerinin birçoğu kütüphane kataloglarını Internet üzerinden sorgulamaya açmış bulunmaktadır. Zaman ve mekân kavramını ortadan kaldıran bu değişimin kütüphanelere yansması ise kullanıcı sayısındaki hızlı artış biçiminde olmuştur. Geleneksel anlamda düşündüğümüzde bir kütüphanenin sahip olduğu bilgi kaynaklarından sadece hizmet verdiği potansiyel kullanıcı grubu haberdar iken, günümüz teknolojisiyle birlikte kütüphanelerin sahip olduğu bilgi kaynaklarından farklı meslek, yaş, cinsiyet ve farklı coğrafik alana yayılmış milyonlarca kullanıcı grubu haberdar olmakta ve bu kaynaklara ulaşmak istemektedirler (Goldner, 2010). Zengin ve çok büyük bir koleksiyona sahip olsa bile, hiçbir kütüphane kendi başına yeterli olamamakta ve kullanıcılarının hızla çeşitlenen bilgi ihtiyacını karşılamakta zorluklar yaşamaktadır. Bu nedenledir ki; kütüphaneler son dönemlerde mesleki literatürümüze hızlı bir giriş yapan ve üzerinde önemle durulan kullanıcı memnuniyetini en üst seviyeye taşıyabilmek için kütüphaneler arası işbirliğine gitmek, özellikle de kütüphaneler arası materyal ödünç alma/verme ve belge sağlama hizmetinde işbirliği yapmak zorundadırlar.

Kütüphaneler arası ödünç materyal alma-verme ve belge sağlama hizmeti, kütüphaneler arası işbirliğinin en yaygın uygulama alanıdır. Bunun yanı sıra farklı alanlarda da kütüphaneler arası işbirliği çalışmaları yapılmakta veya yapılması amaçlanmaktadır. Bu alanlar;

- Konu başlıkları listesi oluşturma ve toplu katalog hazırlama,
- Ortak koleksiyon oluşturma, geliştirme ve konsorsiyumlar,
- Ortak proje geliştirme ve yürütme,
- Karşılıklı personel değişimi ve eğitimi (Yörü, 2008, s. 52)

Yukarıdaki maddelerin hepsini sağlayan sistemin adı aslında söylenmese de Bulut Bilişimdir. Bir topluluk bulutu kullanılarak, ortak bir veri bankası oluşturulmasından kasıt budur.

Ortak Koleksiyon Geliştirme ve Konsorsiyumlar

Basılı ve elektronik yayın sayısındaki hızlı artışa karşılık kütüphanelerin sahip olduğu bütçe olanaklarının yetersizliği kütüphaneleri ortak koleksiyon geliştirmede işbirliği yapmaya zorlamaktadır. “Kütüphane konsorsiyumları genelde ortaklaşa derme geliştirmek, elektronik bilgi kaynaklarına ve belgelere erişim sağlamak amacıyla kurulur. Konsorsiyumların temel işlevleri fiziksel kaynakları paylaşmak (toplu kataloglar, kütüphaneler arası ödünç verme, vb.) ve Internet aracılığıyla elektronik bilgi kaynaklarına erişim sağlamaktır” (Tonta, 2007).

Ülkemizde Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) adıyla kurulan konsorsiyumun temelde oluşum felsefesi ise yayın sağlayıcı firmalar karşısında tek güç, tek vücut olmak böylece “bir kütüphanenin kendi başına yapamadığı işi (özellikle elektronik yayının maliyetinin asgariye indirilmesi) bir araya gelerek yapabilmektir. Bulut bilişime duyulan ihtiyaç ve aynı amaç ortaktır. Bu da demektir ki geçilecek ve geliştirilecek sistem aslında bir bulut sistemi olacaktır.

ANKOS web sayfasında konsorsiyumun misyonu “ANKOS; dünyada 90’lı yılların sonlarına doğru ortaya çıkan, bilgiye elektronik ortamda daha ekonomik ve etkin bir şekilde erişim ilkelerine dayalı, kütüphaneler arasında bir işbirliği modeli olarak kurulmuş bir konsorsiyumdur. ANKOS, aynı zamanda üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasındaki iletişime, kaynak ve bilgi paylaşımına ve kütüphanelerimizin çağdaş teknolojiyi kullanarak bilgiye erişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.” şeklinde ifade edilmektedir. (Sıkça, 2007) ANKOS web sayfasında yer alan bilgilere göre 2000 yılında 12 üye kurumun üç veri tabanı aboneliği ile kurulan konsorsiyumun şu an için 85 üyesi ve 30 firmayla anlaşması bulunmaktadır. “Halen elektronik kaynakların paylaşımı alanında yürütülmekte olan etkinliklerin gelecekte ortak kütüphane otomasyon sistemleri, basılı kitap satın alımları, kütüphaneler arası ödünç verme (ILL), kütüphaneler arası kısa süreli personel değişimi, açık erişimli kurumsal arşivler ve standartlar oluşturma gibi çağdaş kütüphaneciliğin diğer alanlarında yapılması planlanmaktadır.” (ANKOS,2007). Burada yapılması planlanan aslında bir Bulut sistemidir. Ülkemizde var olan bir diğer konsorsiyum ise Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi’nin (ULAKBİM’) önderliğinde yürütülen Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı (EKUAL)’dır. “ULAKBİM, temel misyonu gereği, ülkemizdeki akademik bilgi üretimini etkinleştirmek, bilgi hizmetlerini ulusal ölçekte yaygınlaştırmak ve bilimsel bilgiye erişimde araştırmacılar arasında fırsat eşitliği yaratmak amacıyla, TÜBİTAK Bilim Kurulu’nun 19.11.2005 tarih ve 136 sayılı kararı doğrultusunda, 2006 yılında Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisans kapsamında abonelik çalışmalarını başlatmıştır.” (TÜBİTAK, 2007). EKUAL’e halen 105 üniversite kütüphanesi ve 48 adet Eğitim ve Araştırma Hastanesi üyedir. Kurumun web sayfası incelendiğinde, üniversiteler başlığı altında 7 adet elektronik veri tabanına, hastaneler başlığı altında ise 6 adet veri tabanına abone olduğu görülmektedir. Ancak her iki tabloda da ortak veri tabanları bulunduğu için toplam abone olunan veri tabanı sayısı 12’dir. EKUAL aracılığı ile abone olunan veri tabanlarının finansmanı ULAKBİM tarafından TARAL (Türkiye Araştırma Alanı) projesi için ayrılan fondan sağlanmakta üye kurumlar ücretsiz olarak bu hizmetten yararlanmaktadırlar. 2006 yılında başlatılan çalışmada 2008 yılına kadar tüm üniversite ve araştırma kurumlarının bu yapıya dâhil edilmeleri, elektronik dergiler ve veri tabanlarından ücretsiz olarak yararlanmaları amaçlanmaktadır.

2000 yılında kurulan bir başka konsorsiyum ise ÜNAK-OCLC ortaklığıdır. “65 ülkeden 45000 kütüphanenin abone olduğu uluslararası bir bilgi-belge Sağlama dağıtma ve paylaşma merkezi”(ÜNAK, 2001) olan OCLC, ülkemizde konsorsiyum kurmak için ÜNAK’ı seçmiştir. Halen bu konsorsiyumun sağladığı veri tabanı sayısı 4, veri tabanlarına üye olan kurum sayısı ise 34’tür (Yörü, 2008, s. 52).

Sonuç

Bulut Bilişim henüz yeni bir teknoloji olmasına rağmen adından sıkça söz ettiren bir konu olmakta gecikmedi. Yeni bir uygulama olması da Türkçe karşılığının tam olarak sağlanamamış olması düşüncesini beraberinde getiriyor. Bulut sanallaşma ve bulut hesaplama terimlerinin de kullanılmasına karşılık, yaygın kullanım biçimi ile bulut bilişim olarak kabul görmüş durumda.

Geleceğin bilişim uygulamalarının bulut bilişim sistemlerinde yapılacağını söyleyebiliriz. Fakat bunun için önümüzde oldukça uzun bir yol var. Standartların geliştirilmesi ve insanların bu sisteme alışmaları biraz zaman alacaktır. Sonuçta insanlar, her zaman her yerden ve her platformdan bilgiye erişebilir ve onu işleyebilir hale gelecekler. Bu sebeple internet yazılımları ve onları barındırabileceğimiz Bulut hesaplama sistemleri geleceğe yönelik yapılabilecek en önemli yatırımlardır.

Kamu Kurumları da kendi içinde veya birbirleri ile imzaladıkları protokollerle ortak bir veri tabanı kullanarak birbirlerini ilgilendiren veri ve bilgilere internet ortamında bağlanarak bulut bilişimi kullanmaktadırlar. Ülkemizdeki tüm Kamu Kurumlarının verilerinin Bulut Bilişim sisteminde bir araya getirilmesi için öncelikle verilerin ortak bir veri merkezinde toplanması, kamudaki Bulut Bilişim altyapısının tanımlanması, yönetilmesi ve eşgüdümünün sağlanması gerekmektedir.

Kamuda oluşan verileri derleyen bir kurum kurulabilir. Bu kurumla beraber Kamudaki tüm bilgi işlem harcamaları önemli bir şekilde azalmış olacak ve veriler tek merkezde toplandığından dolayı verilerin birbirlerine uyumu kolay olacak, bu sayede kamudaki veri kaynakların daha verimli kullanılmış olacaktır.

Kütüphanelere gelecek olursak; kullandıkları sistemler, aslında birer bulut sistemidir. Bundan sonra oluşturulması planlananların da Bulut sistemi olacağı anlaşılmaktadır. Fakat ülkemizde yapılan çalışmalar genel olarak üniversite kütüphanelerini kapsamaktadır. Diğer araştırma kütüphaneleri, halk ve okul kütüphaneleri için bir konsorsiyum henüz oluşturulmuş değildir. Halk, okul, vakıf, üniversite kütüphanelerini de kapsayan bir ortaklık bulutu oluşturulmalıdır. Bunun için, özellikle halk ve okul kütüphanelerine bir bütçe ayrılmalı, altyapı sorunları çözülmelidir. Eğer böyle bir işbirliği ile bir ortaklık bulutu oluşturulabilirse Bilgi Toplumu olma yolunda büyük adımlar atılmış olacaktır. Bulut Bilişim’in

yalnızca depolama özelliğinden değil, paylaşım özelliğinden de yararlanılmış olacaktır. Kütüphane-toplum işbirliğinin gücünü yükseltmek ve Web üzerinde önemli bir birleşik varlığı oluşturmak için Bulut Bilişim uygulanabilir. Bilgisayarlar sayesinde bu yaklaşım için iş akışları basitleşirken, kütüphanelerin zaman ve paradan tasarruf etmesi olanağı genişleyecektir... Günümüzde bulut bilişim ve bulut iletişimin yarattığı değişimler ve etkiler üzerine çalışmak, günümüz bilimi için kaçınılmazdır.

Yaşar Tonta'nın da dediği gibi "ortak aklımızı kullanarak kütüphane konsorsiyumu kurmak için gerekli örgütsel ve mali desteği daha fazla geciktirmeden sağlamalı ve kullanıcılara daha gelişmiş elektronik bilgi hizmetleri verme olanaklarını araştırmalıyız "(Tonta, 1999). Bir başka deyişle Bilişim Teknolojilerinin kullanımında istenen davranışın teşvik edilmesi için gerekli karar yetkilerinin ve hesap verme çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir.(Weill ve Ross, 2004) Topluma bilgi teknolojileri konusunda stratejik yönlendirme vererek, bilgi teknolojileri planlamasının toplumun tüm stratejik planlaması, yönetişimi ve bütçe onaylama süreçlerine entegre etmek gerekmektedir.

Kaynakça

- ANKOS broşür (2008, 25 Ocak). <http://www.ankos.gen.tr/BrosurTRNis06.pdf>
- Bertrot, J. C., McClure, C. R., Davis, D. M. ve Ryan, J. (2004). *Capture usage with e-metrics. Library Journal*. <http://www.libraryjournal.com/article/CA411564.html?display=FeaturesNews&industry>
- Chandler, Y. J. (2001). Reference in library and information science ducation. *Library Trends*, 50(2): 245-262.
- Figure 8, "A network 70 is shown schematically as a cloud", US Patent 5,485,455, column 17, line 22, filed Jan 28, 1994)
- Kaplan, Y. (2010). *Bulut bilişim ve iş sürekliliği*.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*.
- Korkmaz, Y. (2011). *Bulut bilişim: Türkiye için fırsatlar*.
- Mell, P. & Grance, T. (2011). The NIST definition of cloud computing (draft). *NIST Special Publication*, 800(145), 7.
- Şanlı, O. *Business management solution specialist*.
- Tonta, Y. (1999). *Kütüphanelerarası işbirliğinin neresindeyiz?* <http://yunus.hun.edu.tr/~tonta/yayinlar/isbirligi-50.htm> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK-EKUAL hakkında (2007). <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ekual/hakkinda.uhtml>
- Türkiye Bilişim Derneği. (2012). Kamuda bulut bilişim. (Sürüm No.1. Çalışma Grubu No.1). Antalya.
- University Library Services (2000). *ULS strategic plan 1999-2000: Integrating the library and the university, university library services*. [www.library.vcu.edu/admin/stratplan /draft/SP3.html](http://www.library.vcu.edu/admin/stratplan/draft/SP3.html)
- ÜNAK-OCLC konsorsiyumu (2001). <http://www.unak.org.tr/unakoclc>
- Weil, P. ve Jean W. Ross (2004). IT-Governance: How top performers manage IT decision rights for superior results. Harvard Business Press.
- Winds of Change: Libraries and Cloud Computing* Matt Goldner Product and Technology Advocate. 2010
- Yörü, H. A. (2008).Türkiye'de yürütülen kütüphaneler arası materyal ödünç alma/ verme ve belge sağlama hizmetlerine toplu bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(1), 82-106.

İnternette Dijital Arkeoloji ve Büyük Veri İlişkisi: Dijital Arkeolojinin Kümelenmiş Verilere Etkisi ve Sosyal Ağlar Kapsamında Bu Verileri Kullanım Amaçları

Yeşim DUMAN*

Öz

Çağımızda bilginin yeri önemini arttırmaktadır. Artık bilgi üretimi değil üretilen bilgi yığınlarının kalitesi, yetkinliği ve en önemlisi erişimi büyük önem taşımaktadır. İçinde bulunduğumuz dijital çağ dönemi ile birlikte bireysel ve kurumsal boyutta üretilen her yeni bilgi teknolojinin bir parçası olmakta ve üretilen bu bilgiler sürekli artmaktadır. Gelişmekte olan teknolojik yapılardan birisi olan web 2.0, internet kullanıcılarının bilgi paylaşımlarını sürdürmesinde önemli rol oynamaktadır. Kullanıcılar, bu yapıyla çeşitli web ortamlarında ki içeriğe dâhil olarak bireysel anlamda ürettikleri bilgileri paylaşırlar. Milyonlarca kişinin ürettiği ve paylaştığı bilgilerin yer aldığı sosyal ağ ortamlarından facebook, twitter ve bloglar bunlardan bir kaçıdır. Her bir bireyin facebook, twitter ve blog paylaşımları, flicker fotoğrafları, skype yazışmaları ayrıca kişilerin internet ortamındaki kamera ve ses kayıtları da dâhil olmak üzere birçok veri yığınları bir yerlerde tutulmaktadır. Genel anlamda bu veriler büyük veri kapsamında ele alınmaktadır. Dijital arkeoloji, bir web sayfasının zaman geçtikçe kaybolma riski sebebiyle internet geçmişini ortaya çıkarma, görüntüleme ve okunmasını sağlama yönünde iş yüküne sahiptir. Böylece dijital arkeologlar web ortamındaki bilgilerin zaman geçtikçe ortadan kaybolma riskini azaltıp, bu bilgileri ortaya çıkarma işini yüklenmektedir. Nitekim dijital arkeoloji, mesleki yapıya bürünecektir. Bu yazıda sistematik arşivleme yapılmayan ve yapısal olmayan bu büyük verilere yönelik işlemlerin dijital arkeoloji ile ilişkisi boyutuna değinilecektir. Çalışmanın önemi göz önüne alındığında, bu çalışma ilk kez dijital arkeoloji ve büyük veri ilişkisini inceleme kapsamında özgünlük değeri taşımaktadır. Büyük veri bileşenlerinden çeşitlilik, kullanıcıların paylaştığı çok sayıda ki video, ses ve metinleri analiz ederek bir kurum ya da şirket için düşünüldüğünde kullanıcıların ilgi alanlarını belirleme de ayrıca müşteri memnuniyetini artırma da yardımcı olmaktadır. Dijital arkeoloji bir mesleki yapı olarak kabul edilirse meslek anlamında “dijital arkeolog” bunun bir parçası olacaktır. Kullanıcılar açısından dijital arkeoloji düşünüldüğünde bu verilerin ortaya çıkarılıp yorumlanması gerçeği vardır. Bu durum kullanıcılar için kişilik hakları kapsamında bir ironiyi de oluşturmaktadır. En önemlisi kişilerin paylaştığı verilere erişim, mahremiyet anlamında sorun teşkil edebilir. Nitekim bu bilgiler açık erişim dâhilinde sunulacaksa kullanıcılar açısından bu durum problem olarak görülebilir.

“Veri madenciliği; büyük miktarda veri içinden gelecekle ilgili tahmin yapmamızı sağlayacak bağıntı ve kuralların bilgisayar programları kullanarak aranmasıdır” (Apaydın, 2000). Bu durum veri madenciliği ile dijital arkeolog arasında çok yakın bir ilişki oluştuğunu göstermektedir. Diğer bir anlamda verinin bilgiye çevrilimi ve yorumlanması veri analizi şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu bağlamda dijital arkeoloji kapsamında yürütülen görevler göz önüne alındığında “paydaşlar” kavramı da ortaya çıkmaktadır. Arama görevini dijital arkeologlar üstlenirken, gerekli teknik ve donanım yapıya da bilgisayar mühendisleri katkı sağlayacaktır. Bu durum disiplinler arası çalışmayı da oluşturmaktadır. Ayrıca farklı disiplinler de işbirliği içinde çalışmalara katkı sağlayabilir.

Büyük veri biriktiren proje örneklerinden DataONE, eBird ve NASA(Modis) hakkında geniş bilgilendirme yapılacaktır. Bu üç projede biriken büyük veriler sosyal medya da yer alan yüzlerce kullanıcı paylaşımları ile ilgili değildir. Çalışmada sadece bu proje örnekleri üzerinden “İnternette dijital arkeoloji kapsamında bu örnekler göre ne tür proje geliştirilebilir?” ve “Geliştirilecek bu projenin kişisel ve kurumsal boyutta amaçları neler olmalıdır?” gibi araştırma sorularına yanıt aranacaktır. Ayrıca geliştirilecek projenin geleceğe yönelik tahmin sonuçlarına ilişkin bilgilere de yer verilecektir. Sonuçta dijital arkeoloji ve büyük

* Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {yesimd10@hacettepe.edu.tr}

veri birbiri ile yakından ilgilidir. Dijital arkeoloji, büyük veri içinden verileri bulup anlamlandırarak ve yorumlama sürecinde de veriyi bilgiye çevirerek katkı sağlar. Böylece dijital arkeologlar veri analizini gerçekleştirir. Bu çalışmalar dijital çağda büyük gelişmelere de neden olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Dijital Arkeoloji, Büyük Veri, Veri Madenciliği.*

Giriş

Günümüzde sosyal ağlar popülerliğini daha da arttırarak kişilerin hayatlarında önemli yer tutmaktadır. Bu ağların bireylere ya da kurumlara göre kullanım amaçları farklılık gösterse de bir şekilde hayatımızda yerini almaktadırlar.

Türkiye’de Google arama motorundan en çok aranılan kelime olan “facebook” sosyal ağ ortamında, milyonlarca kişi siteye üye olup; bireyler ve kurumlar arası iletişimi ve paylaşımı gerçekleştirmektedir. Bu canlı ortam her türlü bilginin saniyelik akıp gittiği büyüklükte ki yapıya bir sahiptir. Kullanıcıların içerik üretimine katkı yapmaya başlamasıyla (sosyal ağlar, bloglar, vs.) ile bilgi hızlı yayılmaya ve çoğalmaya başlamıştır. Bu bilgiler büyük veri kapsamındadır. Kişiler için yıllar geçse bile bu ortamda yer alan her bilgi ya da kullanıcıların “dijital izleri” olarak bir yerlerde tutulmaktadır. Sistematiik anlamda arşivleme yapılmayan ve yapısal olmayan bu büyük verilerin kayıtları düzensiz bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Ayrıca kaybolma riskine de sahip olan bu veriler sürekli akış içinde yer almaktadır. Bu amaçla dijital arkeoloji devreye girecektir. İnternet kullanıcılarının geçmişlerini araştırarak ortaya çıkartacaktır. Çünkü bu gelecek için bir ihtiyaç haline dönüşecektir.

Bundan 50 yıl sonrasında bireyler ya da kurumlar şuan varlığını sürdüren insanlar hakkında ki araştırmalarını tarih kitaplarına bakarak yapmaları olası değildir. Günümüzde geçmiş tarihe bakılarak yapılan bu yöntem sağlıklı olarak sürdürülmektedir; fakat 50 yıl sonra her şey dijital ortamdayken ve kâğıt kullanımı eskiye göre daha da yavaşlamışken, araştırmacıların kullanacağı materyal türünün de değişmesi olasıdır. Böylece internette dijital arkeoloji kapsamında bu yığılmış verilerin ortaya çıkarılması ve anlamlandırılması sonucu, dijital arkeologlar iş yükünü ellerine alacaklardır. Bu kapsamda, kullanıcıların sosyal ağları kullanım davranışlarının etkisiyle ve kullanıcı analizi işlemiyle sahip olunan koleksiyonda yer alan bilgiyi, kullanılabilir ya da işe yarar kılmak amacıyla kullanıcıların biyografik bilgilerine ulaşılabilecektir.

Diğer sosyal ağlardan daha farklı bir amaçla kullanılan “Academia.edu” sosyal ağ sitesi şuan da varlığını sürdürmektedir. Bu ağın diğerlerinden tek farkı “edu” uzantılı olmasıdır. Bireyler bu siteye üye olup, akademik çalışmalarını açık bir şekilde pdf formatında paylaşmaktadırlar. “Academia.edu ağının kabaca en büyük faydası giderek gelişen dijital bir kütüphaneye dönüşmesidir. Bu ağda kullanıcılar bir hesap açmakta, edindikleri profilde yayınlarını künyeleriyle beraber pdf formatında ücretsiz indirilebilir olmak üzere siteye yüklemektedirler” (Kalkan, 2013). Bu bağlamda bu ağlar kullanıcıların yıllar geçtiğinde bu bilgilere erişebilmesi imkânını sağlamaktadır. Öte yandan bu durum dijital arkeolojiye de katkı sağlayacaktır; fakat pdf formatında ki bu dosya türünü 100 yıl sonra her hangi bir bilgisayarın açabilme olasılığı tartışılır. Bu sebeple, dijital arkeologlar bilgisayar mühendisleriyle paydaşlık kuracaktır. Ya da ileri ki zamanlarda “veri mühendisliği” adı altında mesleki yapı kendisini göstermeye başlayacaktır.

“**Arkeolojide** tüm dünyadan kullanıcılar bu sosyal ağ veya ağlar sayesinde istediği kişinin, istediği yayınına doğrudan o kişinin profil takipçisi olarak erişebilmektedir” (Kalkan, 2013). Böylece bu durum arkeoloji için veri kaynağını oluşturmaktadır.

Yıllar sonra yapılacak olan sağlam bir araştırma için araştırmacı, bir kişi ya da kurum hakkında araştıracağı güvenilir bilgiyi nereden sağlayabilir ve bulabilir? Sorusunun yanıtı dijital arkeoloji ile yakından ilgili olacaktır. Örneğin; bir araştırmacı geçmişte araştırdığı kişinin neye meraklı olduğunu, hangi arama motorundan neyi aradığını ve karşısına hangi sonucun çıktığını, facebookta kimin profiline baktığını, sosyal ağlarda paylaştığı bilgilerin ya da yazıştığı özel mesajların neler olduğunu öğrenerek kullanıcı geçmişini analiz edecektir. Böylece araştırmacı, internet kullanıcısının “dijital izlerine” erişip, sağlam bir araştırma ve güvenilir kaynak yoluyla araştırmasını tamamlayacaktır. Kısaca araştırmacılar kullanıcıların sosyal ağlarda ki dijital izlerine dijital arkeologlar sayesinde erişeceklerdir.

Diğer bir örnek ise: 100 yıl sonra geçmişte önemli bir yere sahip firmayı araştırarak olan kişi ya da kurum, firmanın bilgisayarlarında ki kayıt altına alınmış veri tabanına, önemli olan bilgilerine ve belgelerine yıllar sonra erişmek isterse bu verileri nasıl açacak ya da hangi materyalle okuyacak? Sorusuna verilecek yanıt mutlak anlamda yine internette dijital arkeoloji kapsamına girse de “gelecekte

dijital arkeoloji" şeklinde bir tasarı olarak her iki soru için düşünülebilir. Çünkü bu kapsamda her hangi bir çalışma yapılmamıştır. Günümüzde sadece dijital arkeoloji ile ilgili yeni başlayan ve arkeoloji kapsamında geçmişte ki web sayfalarını ortaya çıkarma aşamasında çalışmalar yapılmaktadır. İlerleyen başlıklarda bu çalışmaların neler olduğuna yer verilecektir.

Büyük Veri Biriktiren Proje Örnekleri

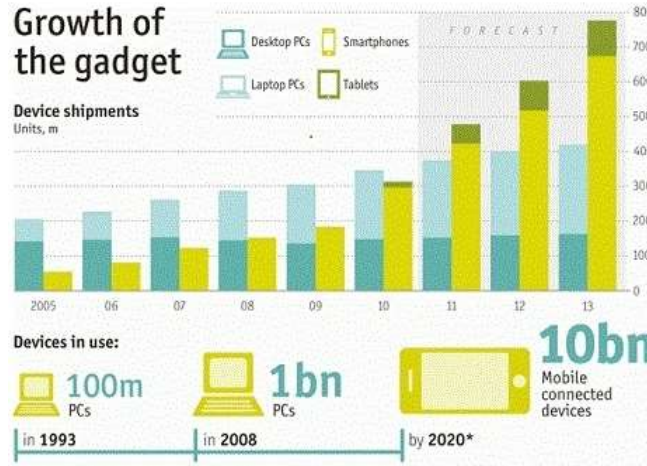
DataONE: Dünya Data Gözleme Ağı dağıtılmış çerçevesi ile açık, sürekli, güçlü, iyi belirlenmiş ve kolayca bulunan Dünya gözleme verilerine güvenli erişim için bilimin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayan sürdürülebilir siber altyapı sayesinde yenilikçi çevre bilim kuruluşudur. DataONE, üç ana siber altyapı unsurları ve geniş bir eğitim ve destek programı sayesinde çok ölçekli, çok disiplinli ve uluslu bilim verisinin korunmasını, erişimini, kullanımı ve tekrar kullanımını sağlayacaktır. Misyonu; **yeryüzünde ki hayat ve onu sürdüren çevre hakkında ki verilere evrensel erişim yoluyla yeni bilim ve bilgi oluşturmayı sağlamaktır.** DataONE vizyonunu ortak olarak araştırmacılar, eğitimciler ve kamu tarafından yeryüzünde ki hayatı ve onu sürdüren çevreyi daha iyi anlamak ve korumak için kullanılacaktır (*DataONE*, t.y.).

eBird: Amacı rekreasyon ve profesyonel kuş gözlemcileri tarafından her yıl yapılan çok sayıda ki kuş gözlemlerinin kullanımını ve ulaşılabilirliği maksimum seviyeye çıkarmaktır. Bu mevcut, en büyük ve en hızlı gelişen bioçeşitliliği ile veri kaynaklarının toplayıcı olanıdır. eBird, kuş türlerinin varlığını ya da yokluğunu kontrol verileri yoluyla kuş bolluğunu belgelendirir. Gözlemlerini göndermek veya eBird bilgi tabanında interaktif sorgular aracılığıyla sonuçları izlemek için basit ve sezgisel web ara yüzü on binlerce katılımcıyı görevlendirir. eBird kullanıcılarının kendi kuş kayıtlarını sürdüren ve onları interaktif harita, grafikler ve çubuk grafikler ile görselleştirmelerini sağlayan internet araçlarını sağlayarak katılmalarını teşvik eder. Bütün bu özellikler İngilizce, İspanyolca ve Fransızca olarak mevcuttur. eBird, yerel paydaş koruma kuruluşları tarafından yönetilen ve sürdürülen portallar sayesinde kuş gözlemcilerinden gelen gözlemleri toplar. Bu yolla, eBird en üst seviyede yerel uzmanlık, tanıtım ve proje sahipliği ile belli seyirciyi hedefler. Her eBird portalı, verinin politik ve coğrafik sınırlarda analiz edilebilmesi için eBird bilgi tabanı ve uygulama altyapısı içerisinde tamamen entegre edilmesini sağlar. Örneğin; Puerto Rico'dan Cape May Warbler 'ın gözlemlerini giren gözlemciler bu verileri ayrı olarak izleyebilir ya da batı yarımküre üzerinde E-kuş tarafından toplanan tüm Cape May Warbler veri seti ile izleyebilir. eBird verilerine erişim güvenli bir tesiste depolanması ve günlük olarak arşivlenmesiyle sağlanır. eBird, web sitesi ve global bioçeşitlilik, bilgi topluluğu tarafından geliştirilen diğer uygulamalar aracılığıyla herkese açıktır (*eBird*, t.y.).

Modis: Günde her 1-2 kez tüm dünyayı görüntüler. Yeryüzü ve atmosferde ki parçacıklar ve radyasyonları ölçmekle Dünya'nın bulut örtüsü, Dünya'nın enerji bütçesi, radyasyon bütçe değişiklikleri, klorofil yoğunluğu, orman yangını da dâhil olmak üzere okyanus, kara ve atmosferde meydana gelen süreçleri gözlemeyi ve ölçmeyi sağlamaktadır. Bu veriler karada, okyanuslarda ve alt atmosferde meydana gelen dünya çapında dinamikleri ve süreçleri anlamamızı geliştirecektir. MODIS, çevremizin korunması ile ilgili sağlam kararlar vermede karar vericilere yardım eder. Bunun için yeterince ve doğru şekilde küresel değişimi tahmin edebilen dünya çapında geçerli olan interaktif yeryüzü sistem modellerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (*Modis*, t.y.).

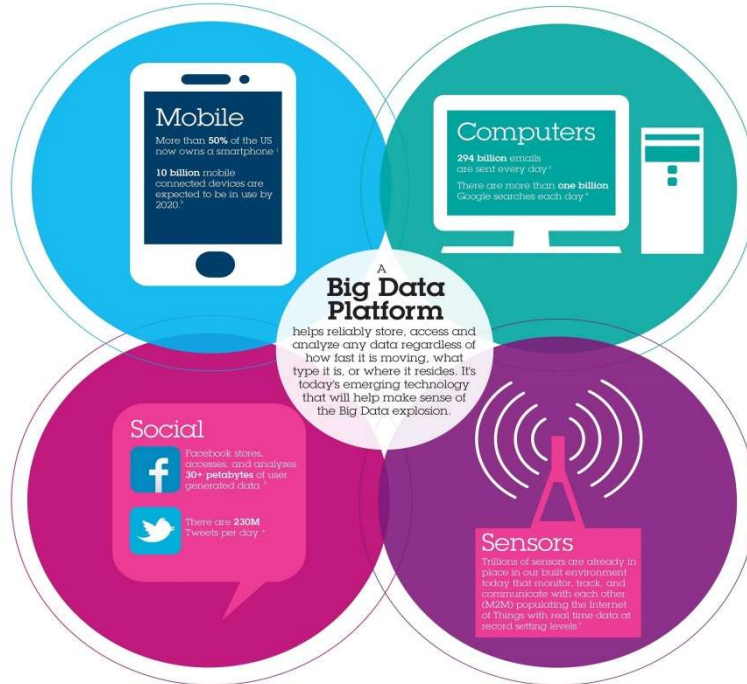
Büyük Veri ve Dijital Arkeoloji Değerlendirmesi

İnsanlar günde yaklaşık olarak 2,5 quintillion büyüklüğünde ve “byte” olarak karşılığı (10^{18}) olan veri üretiyor. Bu verilere geleneksel anlamda erişmek çok zordur. Kümelenmiş şekilde yer alan bu veriler yapısal değildir. Frank Moss büyük veriyi herkes ya da her şey hakkında yapılandırılmış ve yapılandırılmamış veri patlaması olarak tanımlar (Gitonga, 2012). Yapısal/yapısal olmayan, metin, ses, görüntü, tıklama sayıları/süreleri, sensör verileri, loglar bu tür verileri kapsamaktadır. Kişisel anlamda bu verileri üretmeyi sağlayan araçlar da günden güne artacaktır. Bu kapsamda Şekil 1’de ki görsel bu artışı açıklamaktadır.

Şekil 1. Mobil Araç Kullanımı (Beyond the PC, 2011)

2020 yılında akıllı telefonların kullanımına bağlı olarak kullanıcı sayısı 10 milyar olacaktır (Beyond the PC, 2011). Dünyada büyük veri platformu ve hangi ortamda ne kadar bilginin yer aldığı Şekil 2’de açıklanmaktadır.

Şekil 2. Dünyada Büyük Veri Araştırması (IBM, 2013)

Bu bilgiler dâhilinde bireyler, bilgisayarlar aracılığıyla günde 229 milyon e-mail yolluyor. Google arama motorundan her gün 1 milyondan fazla kullanıcı arama yapıyor. En önemlisi sosyal ağlar üzerindeki bilgi akışlarıdır. Facebook üzerinde 30 “petabyte” kullanıcının günlük olarak ürettiği bilgilerin hesaplanması oldukça zordur. Ayrıca Ekim 2012 verilerine göre günde 500 milyon tweet atılıyor. Nitekim bu büyük veriler hızla büyüyor ve çeşitli kaynaklar yoluyla hızla değişiyor. Bu ortam bir veri ambarı olarak düşünülebilir. Bu kapsamda düşünüldüğünde: “Dijital arkeoloji ilerleyen zamanlarda hangi nedenle görev yüklenmek zorunda olacaktır?” sorusuna verilecek yanıt elbette ki zaman kavramıdır. Şuan üretilmekte olan bu verilere yıllar sonra erişim ve kullanım amacıyla dijital arkeologlar görev alacaklardır.

Günümüzde ise bu verilerin kullanımı sağlanmaktadır. Milyonlarca kullanıcının ardında ki blog yorumları, kredi kartı kullanımları ve sosyal ağ profil güncellemeleri kişilerin bıraktığı dijital izlerdir (Gitonga, 2012). Bunlar müşteri davranışlarını belirleyip, büyük şirketler tarafından yıllardır kullanılmaktadır (Gitonga, 2012). Büyük veriler özellikle küçük işletme sahipleri tarafından, müşterilerinin iç yüzünü anlaması açısından bu bilgiler dikkate alınarak büyümeye ivme kazandırılır (Gitonga, 2012).

Her başarılı kuruluş, temelinde verileri etkin bir biçimde kullanır ve verileri analiz edip eyleme geçirebilir, öngörüler çıkarma yeteneği ile başarı elde etmek çok önemlidir (IBM, 2013). Buna örnek olarak: Google Trends verileri kullanılıp, 2010 yılında 45 farklı ülkeden Google’a yöneltilen sorular ve aramalar analiz edilerek milli geliri yüksek olan ülkelerin geçmiş yerine gelecekle ilgili aramalar yaptığını belirledi (Google Trends Labs, 2012). Bu çalışma sonucunda bir ülkenin ekonomik başarısı ile vatandaşlarının bilgi arama davranışları arasında güçlü bir bağ olabileceği ortaya çıkmıştır.

Şirketler ve devletler genellikle sosyal medyadan elde ettikleri büyük verileri analiz etmekte zorlanıyor. Verileri düşük maliyetle ve hızlı analiz etmek için çalışmalara başlandı (Sakin, 2013). Günümüzde yapılmış ve yapılması planlanan büyük verilere yönelik çalışmalar bugünü kapsamaktadır; fakat 30 yıl sonra kurulacak bir işletme için düşünüldüğünde bu verilerden yararlanmak ve bu veriler doğrultusunda işletmesine yön vermek isteyen kişi erişim açısından ne tür zorluklarla karşılaşabilir? Örneğin; geçmiş yıllarda bir ürün tanıtımı için twitter üzerinden “hashtag” açıldığını düşünelim. Milyonlarca kişi bu etiket üzerinden ürün hakkında ki iyi ve kötü anlamda eleştirilerini bu ortamda anlık paylaştıklarını da biliyoruz. Nitekim müşterilerin görüşleri işletme açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecekte de bu durum işletme açısından değişmeyecektir. 30 yıl sonra yeni kurulmuş ve küçük işletmeye sahip firma, üreteceği ürünü geçmişteki kullanıcı paylaşımlarını dikkate alarak daha kaliteli bir hizmet sunmak amacıyla bu bilgileri gözlemlemek isteyecektir. Böylece bu durum firma sahibinin daha hızlı büyümesine yardımcı olacaktır. Bu görüş doğrultusunda, 30 yıl sonra kurulacak olan bu firma için geçmişteki twitter etiketi üzerinden paylaşılmış müşteri görüşlerine erişimi kim sağlayacak? Geçmiş zamanın verileri, 30 yıl sonra gün ışığına çıkarılabilecek mi? Sonuçta bu bilgiler pazarlama açısından çok değerli bilgiler olacaktır. Bu sebeple ilerleyen zamanlarda dijital arkeoloji sayesinde bu verilerin ortaya çıkarılması sağlanacaktır. Bu kapsamda birçok şirket ve kurum için dijital arkeologlar yerini alacaktır.

Günümüzde Dijital Arkeoloji Çalışmaları

Günümüzde geçmişte varlığını sürdürmüş; fakat şuan var olmayan web sitelerinin ortaya çıkarılması aşamasında dijital arkeoloji çalışmaları yapılmaktadır. Londra’da 2010 yılında düzenlenen İnternet Haftası Kutlaması kapsamında “Dijital Arkeoloji” adında sergi düzenlendi. Sergide internetin var olmasından bu yana kaybolan dijital teknolojinin ve web sayfalarının ortaya çıkarılması kutlanmıştır. Bu etkinlik internet tarihinin ilk arkeolojik kazısını oluşturmaktadır. Çalışmalara karşı ziyaretçilerin büyük ilgisi üzerine sergi 2011 yılında New York’ta da düzenlendi (Digital Archaeology, 2010).

Dijital reklam firması “Story Worldwide” öncülüğünde gerçekleşen İngiltere’de ki sergide, bu firmanın ortağı olan Jim Boulton; İnternet Haftası boyunca, bu yaratıcılık patlamasının kanıtını yürütmekle ilgilendi. Bu etkinlik webin en kısa tarihinde ki dönüm noktası olabilecek web sitelerini kurtarmak ve web sitelerini hasat etmek için düzenlendi. “Sanatsal, ticari ve sosyal geçmiş yeryüzünden siliniyor. Yaklaşık beş sene sonra web sitelerinin hala var olacağından şüpheliyim. İnternet’in ilk yirmi yılına ait web sitelerinin büyük bir kısmı sonsuza kadar silinmiş olacaktır” (Boulton, 2010).

Dijital Arkeoloji Sergisi, web sayfalarının eski görünümlerini ortaya çıkarmak için sabit disklerde yeni bir teknolojiye dayanmaktadır. Şu anda 15 web sayfasının sergilendiği sitede Ikea, Vodafone ve MTV2 markaları da yer almaktadır. Dijital arkeoloji etkinliğinde bu sitelerin yenilenmiş halleri döneminde kullanılmakta olan bilgisayarlar tarafından sergiledi. Boulton’a göre bu siteleri yakalamakta zorluklarla karşılaşmıştır. Sitelere ait şifrelere çok zor erişilmiştir. Bazen aranılan şifre bir sayfada yer alırken, diğer yandan sayfanın içeriği farklı bir sunucuda bulunmuştur. Yaklaşık 13 yıllık geçmişe sahip olan bu web sitelerinin, kırık linkler ve süresi dolmuş şifreler arasında ki eski görünümüne çevrilmesi için

çalışılmıştır. Bunun sonucunda pek çok web sitesinin eski haline döndürülme sürecinde zorluklarla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır.

İnternet'in güzel tarafı, herkesin birer yayımcı olabilmesidir; fakat diğer yandan olumsuz bir tarafı da vardır: Sayfalar içerik olarak hak ettiği değeri görmemektedir ve çok kolay elden çıkabilmektedir. Bunun sonucunda yeterince dikkatli olunmazsa, internetin eski günleri ellerimizin arasından kayıp gidebilir (Boulton, 2010). Arkeologlar, sadece zaman içinde gerçekleşen teknolojik yeniliklere ilgi duymazlar, ayrıca onlar toplumda daha kapsamlı örnekleri ve eğilimleri belirlemeye ve belli olayların farklı zamanlarda benzer şekillerde nasıl ortaya çıktığını da saptamaya çalışırlar (Boulton, 2010). Dijital Arkeoloji, gelecek zamanlarda yapılacak olan internet kazıları için önemli bir başlangıç noktasıdır. Bu çalışmalarda ki kişiler web öncesi bir zamana ait fazla sayıda ki web sitelerini sınıflandırmayı amaçlamaktadır.

Dijital Arkeoloji dışında internet ortamında yer alan web sayfalarına yönelik ek çalışmalar da yapılmaktadır. Bunlardan en önemlisi zamana yolculuk adı altında gerçekleşen tanınan ve bilinen web sayfalarının yıllar önceki halini gösteren "Wayback Machine" adı altında ki çevrimiçi servis hizmetidir. Bu hizmet "Internet Archive" tarafından çevrimiçi dijital kütüphane özelliğine sahip özelliği ile sağlanmaktadır. Internet Archive, World Wide Web'in arşivini tutmaktadır. İnternet arşiv sitesi internet sitelerinin eski ara yüzlerine, ses ve video kayıtlarına ya da yayımlanmış metin dokümanlarına kullanıcıların ücretsiz bir biçimde veri tabanı üzerinden erişimlerini sağlamaktadır. Yapılan iş webin fotoğrafını çekmek olarak adlandırılmaktadır. Bu web sitesinde yer alan "Wayback Machine" arama çubuğuna aranılması istenen sitenin adı yazılarak o web sitesinin geçmişte ki ara yüz görünümüne erişilmektedir. Sistemde aranılan web sitesinin eski görüntüsü kayıtlı ise ara yüzlere erişim sağlanmaktadır. Bu durum dijital arkeolojide ki yapılan çalışmalar kapsamında değerlendirildiğinde ikisi arasında farklı bir durum olduğunu göstermektedir. Nitekim dijital arkeoloji de yapılan çalışmalar, sistemde kaybolma riskine sahip olmuş web sayfalarının çok eski görüntülerinin ortaya çıkarılması kapsamındadır. Bu çalışmalar web sitelerinin kırık linklerinin temizlenmesi ve şifrelerine erişilmesi doğrultusunda yapılmıştır.

Sonuç

Günümüzde kullanıcıların bilgiyi arama ve bilgiye erişme şekilleri değişmiştir. Gelecekte ise bu durum etkisini daha da farklı şekilde gösterecektir. Bu sebeple asıl önemli olan konu ise giderek dev gibi büyüyen bu bilgilere karşı yapılacak olan müdahalelerdir. Büyük veri biriktiren proje örnekleri, günümüzde yapılan dijital arkeoloji ve Internet Archive çalışmaları göz önüne alındığında sistematik anlamda bu verilere müdahaleler gerçekleştiriliyor. Nitekim bu müdahaleler web arşivleme amacıyla yapılmaktadır.

Sistematik anlamda yapısal olmayan veriler düşünüldüğünde, bu verilere yönelik çalışmalar da şimdiden yürütülmeye başlanmıştır. IBM ve Google gibi önemli teknoloji firmaları büyük verilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Firmalar bu ham verileri toplayıp, düzenleyip işlemektedir. Böylece bu veriler diğer ticari firmalara satılmaktadır. Facebook, twitter ve bloglar gibi sosyal ağ ortamında kullanıcılar tarafından oluşturulmuş bu verilere yapılan işlemler sayesinde dünyada büyük iş-pazar ortamı oluşturulmaktadır. Bu konu hakkında verilecek örnek ise bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır: "Bebek maması pazarlayan bir firma düşünün. Bu firma çocukları hakkında blog yazan ve kısa sürede çok okunur hale gelmiş ebeveynleri bulmak istiyor. Eğer onlara kendi mamasının ismini yazılarında geçirtebilirse, en doğru kitleye en etkili biçimde ulaşmış oluyor. O blog yazıları, takipçileri, Facebook'ta ki beğenenleri, tüm bu insanların yakın çevreleri gibi tüm bilgiler işte o ham verinin içinde yer alıyor" (Birbil, 2012). Gelecekte ki sosyal ağlara yönelik dijital arkeoloji çalışmaları kapsamında bu örnek düşünüldüğünde, firmalar ve meslekler arası ikili ilişkiler oluşacaktır. Bu ilişki dijital arkeologlar ve ticari firmalar arasındadır.

Büyük veri platformu verileri güvenilir saklamaya, erişmeye ve analiz etmeye yardımcı olur. Herhangi bir verinin türünün ne olduğu, nerede bulunduğu ve ne kadar hızlı değiştiği önemli değildir. Bu bugünün gelişen teknolojisi ile büyük veri patlamasını anlamaya yardımcı olur (IBM, 2013). Görüldüğü üzere bu veriler gelişen ve gelişecek olan teknolojiler sayesinde koruma altına alınacaktır. Bundan 40 yıl sonrasını düşündüğümüzde farklı ticari firmalarının bugünkü verilere erişimleri ihtiyaç haline dönüşecektir. Bu sebeple gelecekte dijital arkeologlar ve büyük teknoloji firmalarının birlikte çalışması doğrultusunda, büyük verilerin kaybolmasına ilişkin riskler de ortadan kalkacaktır.

Kaynakça

- Alpaydın, E. (2000). Zeki veri madenciliği: Ham veriden altın bilgiye ulaşma yöntemleri. *Bilişim 2000 Eğitim Semineri*, 1-5. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Boulton, J. (2010). *World's first archaeological dig of the web*. 20 Haziran 2013 tarihinde http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=FZxWyfTtZSs adresinden erişildi.
- Chip Online. (2010). 1 Haziran 2013 tarihinde http://www.chip.com.tr/haber/internette-arkeolojik-kazi-basladi_23503.html adresinden erişildi.
- DataOne. (t.y.). 12 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.dataone.org/what-dataone> adresinden erişildi.
- Digital Archaeology. (2010). 08 Haziran 2013 tarihinde <http://www.storyworldwide.com/digital-archaeology/> adresinden erişildi.
- eBird. (t.y.). 8 Haziran 2013 tarihinde http://ebird.org/content/ebird/?page_id=84 adresinden erişildi.
- Gitonga, D. (2012). *Use Big Data to gain insight about small business customers*. 20 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.techrepublic.com/blog/smb-technologist/use-big-data-to-gain-insight-about-small-business-customers/> adresinden erişildi.
- Kalkan, E. (2013). *Gelişmekte olan sosyal ağların bilime/arkeolojiye katkıları*. 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://arkeolojigazetesi.com/?p=950> adresinden erişildi.
- Modis. (t.y.). 08 Haziran 2013 tarihinde <http://modis.gsfc.nasa.gov/about/> adresinden erişildi.
- Neon. (2012). 08 Haziran 2013 tarihinde <http://www.neoninc.org/news/big-data-part-ii> adresinden erişildi.
- Internet Archive. (2000). 10 Temmuz 2013 tarihinde <http://archive.org/index.php> adresinden erişildi.
- Arama Trendleri. (2012). 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.google.com/trends/explore#cmpt=q> adresinden erişildi.
- Beyond the PC. (2011). 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.economist.com/node/21531109> adresinden erişildi.
- Google Trends Labs. (2012). 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://seal.atilim.edu.tr/google-trends-verileri-hakkinda> adresinden erişildi.
- IBM. (2013). 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.ibm.com/ibm/tr/tr/> adresinden erişildi.
- The Big Data Hub. (2013). 28 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.ibmbigdatahub.com/infographic/big-data-making-world-go-round> adresinden erişildi.
- Bilgi Yönetimi. (t.y.). 29 Ağustos 2013 tarihinde <http://www-01.ibm.com/software/tr/data/info/information-governance/> adresinden erişildi.
- Analitik. (t.y.). 30 Ağustos 2013 tarihinde http://www.ibm.com/smarterplanet/tr/tr/businessanalytics/article/it_business_intelligence.html adresinden erişildi.
- Sakin, M. (2013). *Büyük Veri'den yararlanmak*. 30 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.aksyon.com.tr/aksyon/haber-35605-buyuk--veriden-yararlanmak.html> adresinden erişildi.
- Birbil, İ. (2012). *Tam gaz büyüyen dev: Big Data*. 8 Eylül 2013 tarihinde http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ilker_birbil/tam_gaz_buyuyen_dev_big_data-1104758 adresinden erişildi.

Gittigidiyor.com Sitesinin Bilgi Mimarisi Açısından Sosyo-Teknik Analizi

N. Sümeyra ULUCAN*

Öz

Günümüzde popüler bir konu haline gelen bilgi mimarisinin önemi gittikçe artmaktadır. Web üzerinden kullanıcılarla buluşturulmak isten her türlü resim, doküman, ses, görüntülerin vs. sayısı gün geçtikçe artmakta ve bunların tasarım ve içerik açısından kullanıcılara sunulmasında ve erişiminde büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bilgi mimarisinin en önemli unsurlarından birisi “Sistem Merkezli Tasarım” yerine “Kullanıcı Odaklı Tasarım” tercih edilmesidir. Kullanıcı Odaklı tasarım, kullanıcıların içeriğe daha kolay ve hızlı bir şekilde erişmesini sağlayabilmek için kullanıcıların istek ve önerileri doğrultusunda ve çeşitli kullanılabilirlik testleri yapılarak (eye-tracking gibi) bilgi mimarisi açısından dinamik siteler yaratabilmektir. Bu çalışmada amaçlanan hedef, bilgi mimarisi ilkeleri kapsamında Gittigidiyor.com alışveriş sitesine sosyo-teknik yaklaşım uygulanarak analiz edilecektir. Bir web sitesinde tasarım, geliştirme ve yaşatılmasında hâkim olan karmaşadan arındırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Mimarisi, E-Ticaret, Sosyo-Teknik Analiz.

Giriş

Yöntem

Çalışmada Kullanılan Yöntem: Literatür taraması yöntemi ile Gittigidiyor.com web sitesinin e-ticaret içerisindeki yeri ve gelişimi çeşitli kaynaklardan alınan ve site yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler değerlendirilecek ve aşağıdaki konularda çeşitli sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır:

Donanım ve Yazılım Envanteri: Web sitesini yaşatmak için kullanılan donanım ve yazılımlar ve web sitesini destekleyen ağ türlerinin açıklanmasıdır.

Sosyo-Teknik Analiz: Web sitesinin yaşatılmasında sorumlu en az bir kişi ile görüşülerek, bu bağlamda şirketin ve web sitesinin amaçlarının, şirket paydaşları ve bu paydaşların site ile ilgili amaçlarının ne olduğu, web sitesini hedef kitlesi, web sitesini yaşatmak için yılda harcanan para miktarı gibi sorulara cevap aranacaktır.

Bilgi Mimarisi: Sitenin yüksek düzey yapısı ve diyagram gösterimi, içeriğin nasıl düzenlendiği, ne tür dolaşım şemaları (navigasyon) kullanıldığı, web sitesinin işlevleri ve sayfalar web standartlarına uygunluk açısından bilgi mimarisi kapsamından bir değerlendirme yapılacaktır.

Yeniden Tasarım/ Tasarım Planı: Web sitesinde eksik bulunan ya da müşterinin sitede yaşadığı zorluklardan kurtarmak adına site üzerinde değişikliklerin önerilmesi, sitenin yapısında değişiklik meydana gelmesiyle gerekli teknik, personel ve finansal gereksinimlerin neler olduğu, bu değişikliklerin siteye sağlayacağı uzun dönemli etkilerin neler olduğu açıklanmaya çalışılacak ve önerilerde bulunulacaktır.

* Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {sumeyraulucan@gmail.com}

Bulgular

Beklentiler: Yukarıda verilen konular doğrultusunda web sitesinin müşteriler ve e-ticaret kapsamında sitenin daha iyi bir yere getirilmesi, tasarım ve kullanılabilirlik açısından fark edilen eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Literatür Değerlendirmesi

Web 1.0 ve Web 2.0: Web 1.0 teknoloji ile ilgili. Web 1.0, teknolojik detaylar kaygılar ile ilgili. Web 1.0 olgunlaşma öncesi, teknolojinin gelişimin olduğu bir dönem. Teknolojinin her şeyin önüne koyulduğu, kullanıcının fazla düşünülmediği bir dönem (Doğan, 2006).

Web 2.0 ise, kullanıcıların, ziyaretçilerin bir web sitesi ya da bir Web uygulama içindeki olumlu katılımcılığı, Web yazılımcılarının başkalarının sitelerinde ve uygulamalarındaki özgürlüğün gerçekleştiği bir dönem. Yani kontrolün en az olduğu, sanal deneyimin ön plana çıktığı ziyaretçinin değer kazandığı bir dönem (Doğan, 2006).

Web 2.0 uygulamalarının ortaya çıkması, ticari ya da kâr amacı gütmeyen kurumların ve son kullanıcıların zengin içerik sağlamaya başlamaları bilgi kaynaklarının ve hizmetlerinin düzenlenmesinde önemli değişikliklere yol açtı. (Tonta, 2009).

Bilgi Mimarisi: Web sitesinin içereceği bilgiler için bir plan ve yapı oluşturma sürecidir. İçerik ne kadar karmaşık olursa o kadar ayrıntılı bir plan gerekse de, sitenin bilgi mimarisini planlamak için çoğu zaman sağduyuya dayalı liberal bir yaklaşımdan biraz fazlası yeterli olur.

Bir ev inşa etmeye karar verirsiniz, bir çukur kazıp, birkaç beton blok satın alıp bunları üst üste koymaya başlar ve ortaya ne çıktığına mı bakarsınız? Yönteminiz büyük olasılıkla bu olmaz, oysa birçok Web sitesine bu şekilde birkaç sayfayla, gerçek bir plan olmadan ve karmaşıklığı arttıkça bilgilerin birbirine nasıl bağlanacağı hakkında pek de düşünülmeden başlanıyor. Nasıl ki bir mimarın planına uygun olarak inşa edilen bir evde yaşamak daha keyifli (ve evin yıkılma olasılığı daha düşük) olursa, Web sitelerinin yapımı aşamasında da dikkatli bir planın uygulanması site kullanımını ve yönetimini kolaylaştırır (Nolan, 2013).

Bilgi mimarisi, Morville ve Rosenfeld' e göre; etiketleme, organizasyon, navigasyon ve arama sistemlerinin bir arada kullanılması ile oluşan bir yapıdır. (Morville, 2006).

E-Ticaret: Kullanıcılara oturdukları yerden kaçınılmaz fırsatlar sunmaktadır. E-ticaret mal ve hizmetlerin üretim, tanıtım, satış, sigorta, dağıtım ve ödeme işlemlerinin bilgisayar ağları üzerinden yapılmasıdır (Torlak, 2013).

Küreselleşme ile birlikte ekonomik, kültürel ve sosyal sınırlar ortadan kalkmış, bilginin ve ticaretin önündeki engeller azalmıştır. Bu bağlamda gelişme hızı ve dünya çapında yaygınlığı ile sürecin en önemli aktörlerinden birisi olan İnternet teknolojileri, ticareti yeni bir boyuta taşımıştır. Böylelikle ortaya çıkan e-ticarete dayalı yeni ekonomiye geçiş, hem işletmelere hem de tüketicilere sağladığı yararlar nedeniyle hızla yayılmaktadır (Marangoz, Yeşildağ ve Saltık Arıkan, 2012).

E-Ticaret Türleri

B2B: İşletmeler Arası Ticaret (Business to Business): Şirketlerin internet üzerinden mal ve hizmet satmasına dayanır. Elektronik pazaryeri olarak adlandırılan B2B sitelerini, gerçek hayattaki pazaryerlerinin internete aktarılmış halleri olarak düşünebilirsiniz. O halde mal ve hizmet alım satımın yanı sıra;

- Şirketlerin birbirleri arasında bilgi alışveriş yapması,
- Finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi
- Ve bütün bu işlevler, gerçekleştirildiği için hem daha hızlı hem daha verimli bir şekilde sağlanır. B2B e-ticaret sitelerinin dünyadaki en iyi örneği Alibaba.com'dur (Torlak, 2010).

B2C: İşletmeden Tüketicie (Business to Costumer): İşletmelerin genellikle sanal mağazalar üzerinden tüketicilere sağladığı pazarlama ve satış hizmetleri ile gerçekleşen bu tur e-ticaretin perakendecilik anlamında en iyi uygulayıcısı Amazon.com'dur.

C2C Tüketiciler arası e-ticaret (Costumer to Costumer): Tüketicilerin üyelik sistemi ile çalışan güvenilir web siteleri üzerinden birbirleri arasında gerçekleştirdikleri alışverişleri kapsayan bu türe en iyi uluslararası örnek ebay.com, en iyi yerli örnek ise gittigidiyor.com (Ebay 2007 yılında Gittigidiyor' u satın almıştır) olarak verilebilir.

(C2G)Tüketiciden Kamu Kurumuna e-ticaret (Costumer to Goverment): E-ticaret türleri arasında en yeni olan bu tur, aslında "Elektronik Devlet"e geçişin sağlanması amacıyla; ehliyet, pasaport, kimlik başvuruları ya da vergi ödemeleri vb. gibi uygulamaların gerçekleştirildiği tüketici ile kamu idaresi arasında her türlü vergi, sağlık ve hukuksal etkinliği kapsamaktadır. (Torlak, 2010).

E- Ticaretin Adımları

1. **Fikir Süreci:** Her ürünün satılması için nedenlerinizin olması gerekir. Bu neden, ürünün kolay bulunamaması veya cazip ödeme imkânları vb. Gibi avantajlar olabilir. Bu sayede kolayca tanınabilir ve büyük satış rakamlarına ulaşabilirsiniz.
2. **Tedarik Süreci:** satmak istediğiniz ürünün, nasıl temin edileceğini ve teslim edileceğini belirlemelisiniz. Stok tutabilir ya da akıcı bir satış prensibini benimseyebilirsiniz. Burada önemli olan, satış sonrasında ürünün sağlıklı bir şekilde, en kısa zamanda kusursuz olarak müşterilerinize teslim edilmesini temin etmenizdir.
3. **Ödeme Süreci:** Ödeme işlemlerinin güvenli bir şekilde yapıldığını müşterilerinize hissettirecek teknoloji ve güven ortamını oluşturmalsınız.

Gittigidiyor.com Sitesi Sosyo-Teknik Analizi

Gittigidiyor.com insanların ilgi odağı olan ve Türkiye' de sıklıkla kullanılan bir sitedir. İnsanların ziyaret edip dolaşabilecekleri, ürünler satın alıp, ürünlerini bu site üzerinden satabilecekleri bir yerdir. Hedef kitlesi; alıcılar, satıcılar ve kullanıcılarıdır.

E-ticaretin son yıllarda ön plana çıkardığı ve sayıca artmaya başladığı gözlenen siteler sanal alışveriş siteleri olmaya başlamıştır. Sanal alışveriş siteleri, kullanıcılar için mekândan ve zamandan bağımsız olarak aynı anda birçok kullanıcıya birçok ürünü en kısa ve etkin etkin şekilde sunulmaya çalışılmaktadır. Bir sanal alış veriş sitesi için önemli olan kullanıcının memnun bir şekilde siteden ayrılmasını sağlamaktır. Kullanıcının siteden memnun bir şekilde ayrılması ise sitenin kullanıcıya ne kadar hitap ettiğine bağlıdır. Kullanıcılar genel olarak kendilerine karmaşık gelen bir sitede fazla zaman harcamadan ayrılırlar, çünkü karmaşık bir sitede aradığını bulmak zor gelecektir ve benzeri olan başka bir sayfayı tercih edecektir. Bunun yanında, iyi tasarlanmış, "Kullanıcı Odaklı" sanal alışveriş siteleri kullanıcının istek ve önerileri doğrultusunda, kullanıcının ne istediğini bilen ve onun taleplerine karşılık veren bir site zaman içerisinde sürekli tercih edilen bir site olacaktır. Bu bağlamda Gittigidiyor.com sanal alışveriş sitesi bilgi mimarisi açısından değerlendirilip sosyo teknik analiz yapılacaktır.

E- ticarete dayalı ekonomiye geçişin bir örneği de 5 Şubat 2001 yılında Burak Divanoğlu, Serkan Borancalı ve Tolga Kabataş' ın ortaklığı ile kurulmuş, kişilerin internet üzerinden bireyler arası doğrudan ticaret alışkanlığının gelişmesine öncülük eden bir şirkettir. 2007 yılında 43 ülkede faaliyet gösteren, dünyanın en büyük online pazar yeri olan eBay, Gittigidiyor'a %50 hisse ile ortak olmuştur. Daha sonra Gittigidiyor'un tamamını satın almıştır. Ebay, 43 farklı ülkede kullanıcılarına hizmet vermektedir.

Gittigidiyor.com 282 link içermekte ve bazı arama motorları çok fazla link içeren sayfaları indekslerken sorun yaşamaktadır uygun bulunan maksimum link sayısı 100 dür ve bu sayı web sitesinde oldukça aşılmıştır. Web sitesinin boyutu da 113908 byte olduğundan çok büyüktür. Sitedeki "keywords meta etiketi" 33 kelimedir ve meta etiketin de "stop words" var ve bu kelime(en) arama motorları tarafından tercih edilmeyen bir yapıdır. 33 kelimelik etiket arama motorları tarafından spam (mailin en basit tanımı, sizin isteğiniz olmadan size gönderilen reklam içerikli maillerdir) olarak sayılabilmektedir. İstenen maksimum kelime sayısı 20 kelimedir (Rnet, 2013).

Açık kaynak kodlu yazılımlara destek veren bir şirket olan Gittigidiyor.com;

- Kullanılan yazılım dilleri PHP ve Java, veritabanı sistemi olarak MySQL, Java
- Uygulama sunucuları olarak Tomcat ve Jboss,
- Kod geliştirme araçları olarak Eclipse,
- Sürüm takip sistemi için SVN ve yazılım departmanının neredeyse yarısından fazlasının kullandığı Ubuntu Linux işletim sistemi gibi daha birçok açık kaynaklı projeyi kullanılıyor.

Türkiye' nin en önemli trendleri haline gelmeyi ve kullanıcılara sundukları Sıfır Risk Sistemi ile bir e-ticaret devi haline gelmeyi amaçlamaktadır.

Sıfır Risk Sistemi GittiGidiyor' un 2001 yılında keşfedip geliştirdiği, internetten alışverişi daha keyifli ve güvenli kılan bir ödeme-onay sistemidir. Sıfır Risk sayesinde internetten dokunarak alışveriş yapılabilir; ister yeni ister ikinci el ürünü teslim alır ve görüp onayladıktan sonra satın alırsınız. Böylece risk almadan alışveriş yapmış olursunuz. GittiGidiyor' daki tüm alışverişler ve ödemeler Sıfır Risk güvencesinde gerçekleşir. <http://www.gittigidiyor.com/sifir-risk-sistemi>

Gittigidiyor.com alışveriş sitesi, kullanıcılardan alışveriş yapacakları zaman üyelik istemektedir, bu üyelik sürecinde site tarafından kullanıcılara kabul ettirilen "[Kullanıcı Sözleşmesi](#)" ile alışveriş yapılması sağlanmaktadır. "Müşteriyi, alışverişe başlamadan önce, kullanıcı adı ve şifresini yazmaya zorlamayın. Ödeme yaparken, bu ekranı onlara gösterin." (altıustutasarım, 2005).

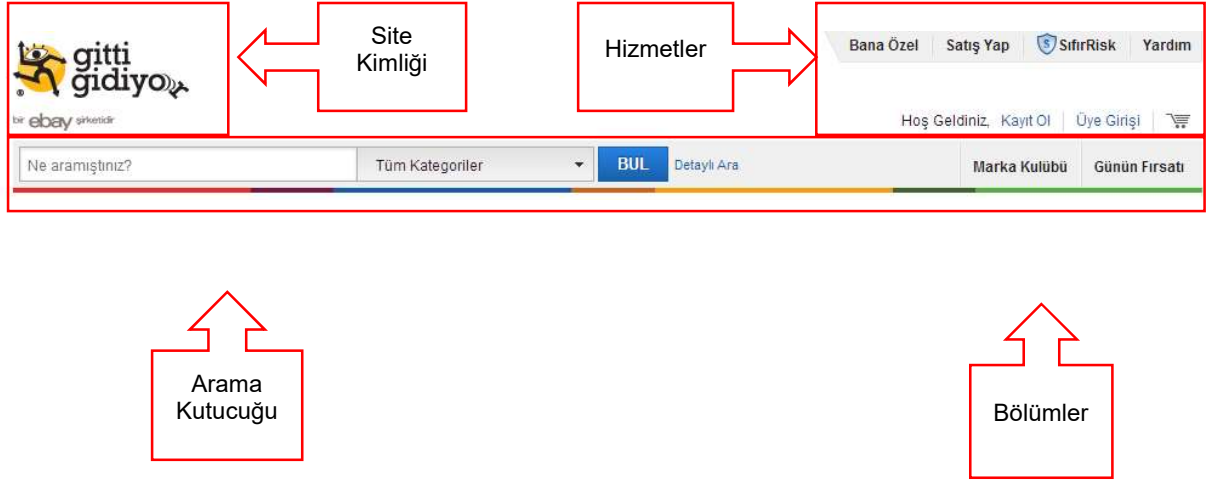
Kullanıcı sözleşmesi ile kullanıcının hak ve yükümlülükleri, alıcıların hak ve yükümlülükleri, satıcıların hak ve yükümlülükleri ve Gittigidiyor' un hak ve yükümlülükleri sözleşmede ayrıntılı olarak yer verilerek hem kullanıcıların, alıcıların hem de satıcıların güvenli olarak ticaret yapılabilmesi amacıyla oluşturulmuştur. E-Ticaretin adımları doğrultusunda kullanıcının kolay ve güvenli alışveriş yapmasını sağlayacak ve kullanıcının siteyi kullanırken nasıl davranması gerektiğini ya da ortaya çıkan herhangi bir sorunda nasıl hareket etmesi gerektiğini;

- Yeni Üyeler
- Arama ve ürün bulma
- Alıcı Rehberi
- Satıcı Rehberi
- Kullanıcı Profili
- Üyelik ve Hesap Bilgileri
- Sözleşmeler ve Kurallar ile belirlemeye çalışmıştır.

Örneğin eğer bir kullanıcı nasıl ödeme yapması gerektiği ile ilgili bir problem yaşıyorsa Alıcı Rehberine giderek problemin nasıl çözüleceği ile ilgili sorulara cevap vermeye çalışmaktadır.

İnternetin doğası gereği değişken bir ortam olduğu için bir internet sitesinin hiçbir zaman tam olarak yapılandırılmış olduğundan bahsedilemez. Bu aşamada internet sitesini geliştirme ve düzenli güncelleme işlemleri önemli yer tutmaktadır çünkü iyi yapılandırılmış bir internet sitesi, tasarımcısının bu sistemi güncel tutması ve içerik geliştirme ekibinin kaliteli ve güncel içeriklerle siteyi sürekli yenilemesi sayesinde kullanıcı beklentilerini daima karşılar aksi takdirde yok olmaya mahkûm olur. Bir internet sitesi ancak ve ancak içeriğinin sunuluş biçimi, güncellenmesi ve bakım hizmetlerinin yerine getirildiği sürece iyi bir sitedir (Kakis,2013). Gittigidiyor.com sitesi kurulduğu 2001 yılından itibaren gelişen ve değişen teknolojiye ayak uydurmaya çalışarak sürekli bir değişime tabi olmuştur. Bu değişim gözle görülür derecede farklar yaratmış olsa da halen ürünleri kullanıcıya sunmada yaşanan aksaklıklar ve eksiklikler göze çarpmaktadır.

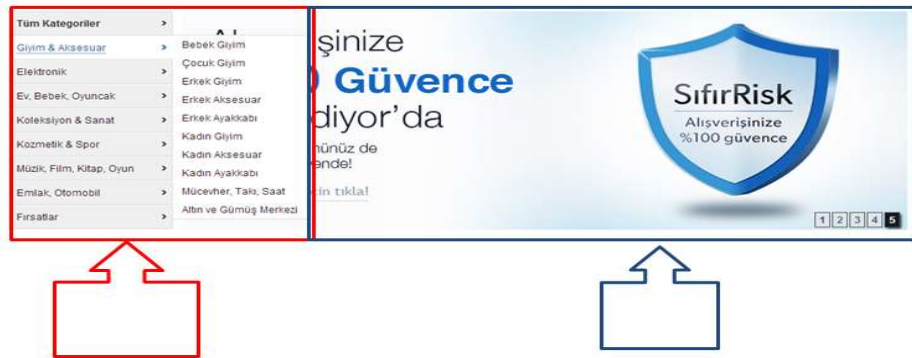
Gittigidiyor.com sitesinde sayfanın sol üst kısmında kurum logoları, sağ üst köşesinde ise bana özel, satış yap, sıfır risk ve yardım gibi hizmetler yer almaktadır. Hizmetler, sitenin, içerik hiyerarşisinin aslında bir parçası olmayan önemli bileşenleridir. Hizmetler kısmının altında ise yine hizmetler kısmına dâhil daha az belirgin olan Hoş geldiniz, kayıt ol, üye girişi ve sepete ekle gibi hizmetler yer almaktadır. Alt kısımda ise, arama kutucuğu ve bölümler (Marka Kulübü ve Günün fırsatı) yer almaktadır. Bölümler, birincil rehberlerde denilmektedir, sitenin ana bölümlerine giden bağlantılardır. Hizmetler kısmı her zaman bölümlerden daha az belirgin olmalıdır. (Krug, 2007, ss. 65). Sağ tarafta ise site kimliği ve slogan aktif şekilde yer almakta anasafaya dönüş linkini taşımaktadır.

Şekil 1. Gittigidiyor.com Alışveriş Sitesi

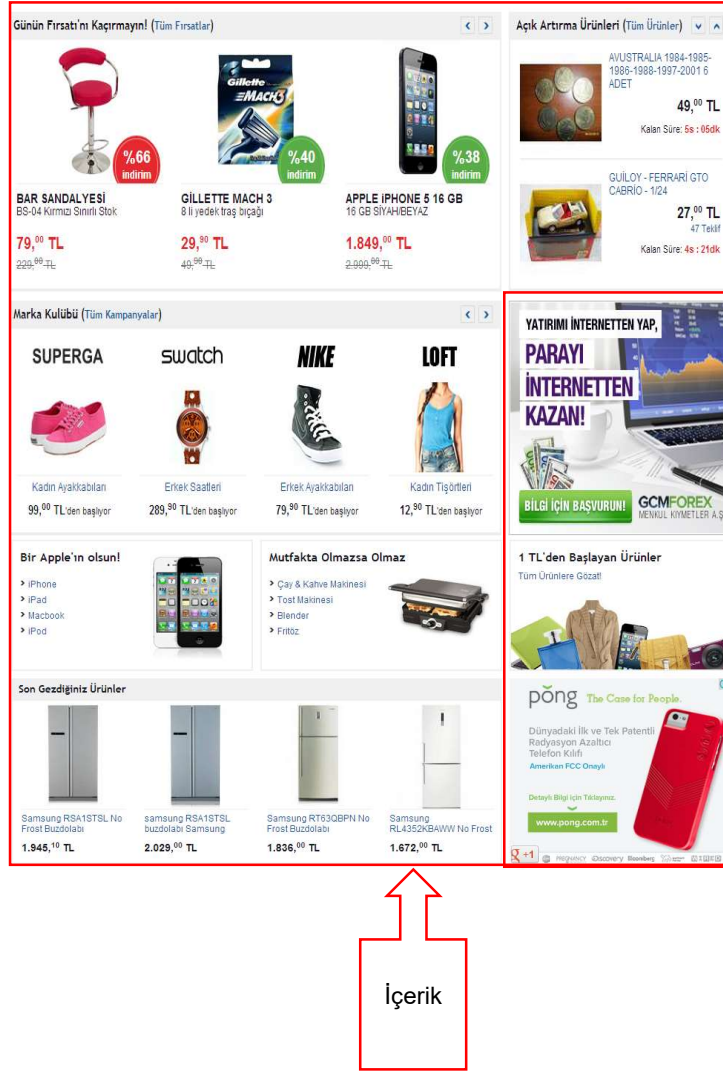
Morville ve Rosenfeld'in de dediği gibi web de navigasyon hayattır. Gittigidiyor.com sitesinde yerel navigasyon sistemi kullanılmaktadır. Kullanıcı ne kadar ilerlemiş olursa olsun tek tık ile ana sayfaya dönebilmektedir. "İnsanlar web sitenizde yollarını bulamıyorlarsa onu kullanmazlar"(Krug,2007).

Orta kısımda yerel navigasyon kısmı kategoriler ve kategoriler ait bölümler halinde yer almaktadır. Yan tarafta ise ekranı genişçe kaplayan reklam panosuna yer verilmiştir. Krug' a göre giriş sayfası ilan, çapraz reklam, marka kampanyalarına ayrılabilir.

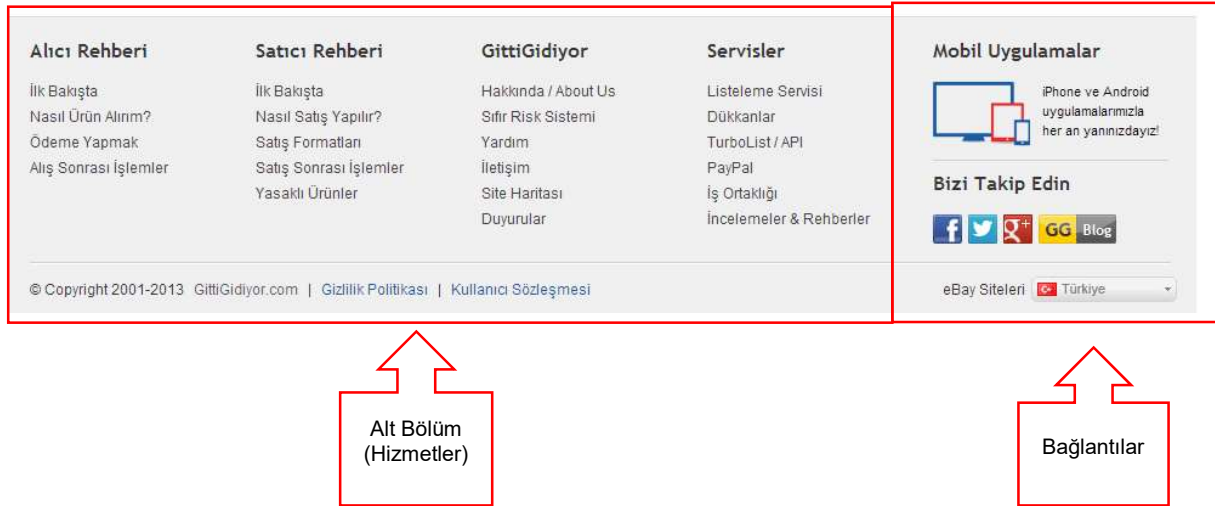
Şekil 2. Gittigidiyor.com Navigasyon Özellikleri

Yerel navigasyon ve reklam panosundan sonra ise, sitede yer alan ürünlere yatay ve dikey olarak bölümlendirilmiş şekilde yer verilmiştir. Günü fırsatı, marka kulübü ve son gezdiğiniz ürünler kısmı yatay şekilde, açık artırma ürünleri ise dikey olarak yer verilmiştir.

Şekil 3. Gittigidiyor.com Navigasyon ve Reklam Panosu

Hizmetler kapsamında yer alan bazı alt bölümler sitenin en alt kısmında az belirgin bir şekilde yer almaktadır. Yan tarafında ise mobil teknolojilerle ve internet üzerinden nasıl ve nerelerden bağlanılabileceği linklerle verilmiştir. Facebook, twitteri google ve blog bağlantıları yer almaktadır. Ayrıca, diğer ülkelerdeki eBay siteleri ile bağlantı kurabilmek için link verilmiştir.

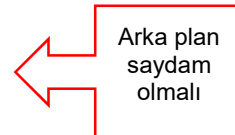
Şekil 4. Gittigidiyor.com Rehber

Yeniden Tasarım

Giriş sayfası genel olarak değerlendirdiğimizde müşteriye siteye çeken en önemli unsurlardan biri olarak düşünülürse; yerel navigasyon sitede çok karmaşık bir şekilde sunulmuştur. Ne istediğini bilmeyen bir kullanıcıya çok karmaşık gelme ihtimali yüksektir. Sanal alışveriş sitelerine gösterilecek en iyi örnek, amazon.com' dur. Amazon.com' un giriş sayfası gayet derli toplu, kullanıcıya içeriği sunma açısından aceleci davranmamaktadır. İçeriği sunmak bir diğer adımı beklemekte ve giriş sayfasını kalabalık etmemektedirler.

Ürün hakkında çok iyi bilgi verin. Resimler açıklayıcı olsun" (altıustutasarım, 2005).

Yinede Gittigidiyor.com ürünleri sunmadaki düzen açısından iyi sayılabilir, buna karşın bazı ürünlerin boyutlandırılması eşit derecede değildir. Bu görsel açıdan karmaşaya sebep olmaktadır. Evet, belki bir ürünün resmini sağdan, soldan ve üstten çekilmiş olarak verilmesi memnun edici bir durum ama yeterli değildir. Bütün ürünlerin arka kısmının transparan ve eşit boyutlarda verilmesi, kullanıcının göz zevkine hitap edecektir.

Şekil 5. Gittigidiyor.com Ürün Bilgisi

Ayrıca site kimliği alanından sonra boş bir alan yer almaktadır bu alan, arama kutucuğunun biraz yukarı çıkarılması ile giderilebilir.

Bölümler kısmı arama motoru ile birlikte biraz daha büyütülüp görsel açıdan daha estetik bir hale getirilebilir. Ayrıca bölümler arasında gidip geldikçe kutucuklarda yazılara göre boyutlanmakta ve iyi olamayan bir görüntü vermektedir. Oysaki her bölüm bir standart içerisinde olmalı, kalan boşluklara ilgili görsellerle doldurulabilmelidir.

“Stokta olmayan ürünler hakkında, müşteri sepete eklemeyen önce bilgi verin” (altıustutasarım, 2005). Gittigidiyor.com sitesinde stokta kalmayan ürünleri belirtmede sorunlar yaşanmaktadır.

Gittigidiyor’ da her bir bölüm dikdörtgen kutucuk içine alınmış ve her bir bölüm diğerlerinden ayrılmaya çalışılmıştır, eğer site bu çizgilerden arındırılırsa daha estetik bir görüntü yakalanacaktır veya yuvarlatılmış dikdörtgenler daha yumuşak bir görüntü sağlayabilir.

Günün fırsatları” kısmında ürünler sağa ve sola hareket ettirilirken, “açık artırma ürünleri” kısmında ürünler aşağı ve yukarı hareket ettirilmektedir. Bu konuda bir standart olmalı, ürünler ya sağa- sola hareket ettirilmeli ya da aşağı-yukarı hareket ettirilmelidir. Veya aşağı-yukarı hareket eden kısımda ürünler tek tek yer almalıdır. Ayrıca yeri değiştirilip ortaya, daha görünen bir kısma alınmalıdır.

Alt bölümlerin ise yazı puntoları biraz daha küçültülerek ortalanmalıdır. Daha açık renk bir kutucuk içersine alınmalıdır. Veya kutu kaldırılarak, yazılar açık hale getirilmelidir. (Ülkelerin ve Hakkında, iletişim vs. bulunduğu kısım).

Giriş sayfası diğer sayfalara birer taslak olmalıdır, yani giriş sayfasında yer alan üst ve alt bölümler standart olmalı ve diğer sayfalarda da aynı şekilde kullanılmalıdır. Bizim sitemizde ise bu standardizasyon sağlanamamakla beraber, diğer sayfalar farklı şekillerde kullanıcıya sunulmuştur. Bu kullanıcının siteye hakim bir şekilde davranmasını zorlaştırmaktadır.

Ayrıca; hakkında kısmında site ile ilgili olarak çok az bilgi verilmiş, yönetim kadrosu kısmında sadece bir kişinin resmi var ve iletişim adresi mevcut değil, ayrıca konulan resmin adında “resmi indir” yazısı mevcut, bu site hakkında bir şey öğrenmek isteyen müşterinin hiçbir işine yaramayacaktır. Aynı durum “basın odası” kısmı içinde geçerlidir.

Hakkında kısmında yine “videolar” bölümü mevcuttur. Bu bölümde Gittigidiyor’ la ilgili medyaya konu olmuş değişik videolar yer almaktadır. Sitenin oturmuş bir yapıya sahip olması gerektiğini düşündüğümüzden dolayı videolar kısmının kaldırılması ya daha orijinal videoların yapılması gerekmektedir. Bu açıdan videoların sosyal medyada kalarak kendi kendini “viral pazarlama” yoluyla pazarlaması daha uygundur.

Ayrıca iletişim kısmında verilmiş olan telefon numarası kullanılır bir durumda değildir. Gittigidiyor’ un diğer Ülkelerdeki siteleri ise alt bölümde bayraklardan arındırılarak sadece link halinde ortalananak verildiğinde daha çok göz çarpacaktır.

Web sitesi işlevsellik ve erişilebilirlik açısından siteye tek adresten erişilmektedir yani kullanıcıların aynı yere farklı yollardan gelme gibi bir şansları yoktur ve siteye farklı arama motorlarından aynı hızla ve ilk sıralarda erişilmektedir.

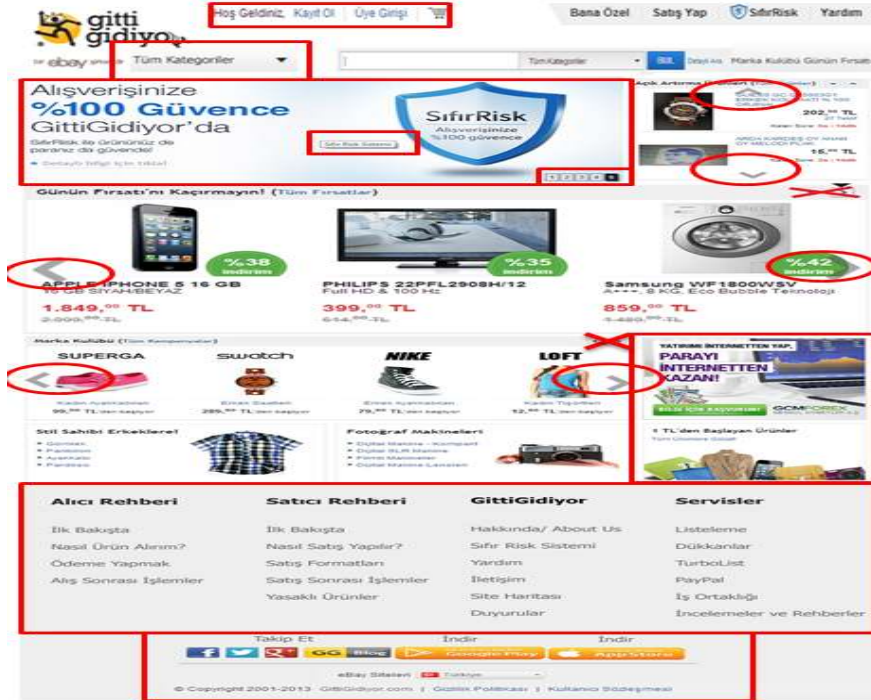
Bulunabilirlik açısından bir bölümün iki farklı yerde sınıflanması yanlış değil ancak Gittigidiyor sitesinde aynı şeyler üç farklı kategori altında sınıflanıyor. En üst kısımda tüm kategoriler başlığı altında açılır bir menü var daha sonra sol tarafta aynı isimli açılır bir menü daha var ve bu menünün altında onun içinde bulunan kategoriler tek tek kendi başlarına açılır menüler halinde tekrar var. Bu hem karmaşaya hem de sitenin çok fazla link içermesine sebep oluyor. Aynı zamanda site çok fazla resim ve reklam içeriyor ancak bir e-ticaret sitesi olduğu için bu normaldir. Site sayfanın altında kullanıcının son gezindiği yerleri, baktığı ürünleri göstererek kullanıcıya kolaylık sağlama mantığıyla özelleştirme yapıyor.

Arama motorunuzu, siteniz içinde en iyi çalışan özellik haline getirin” (altıustutasarım, 2005). Sitemizin arama motoru “Otomatik Metin Tanımlama” işlemi yapmakta, fakat “Yazım denetimi” yapamamaktadır. Örneğin, Google bu iki düzeltmeyi metinler için yapabilmektedir.

“Teslimat ve güvenlik konuları hakkında müşterinin tüm sorularını cevaplayabilecek sayfalar bulundurun” (altıustutasarım, 2005). Bu konuda site içerisinde yardım, destek hattı ve yanıt merkezleri mevcut, ve herhangi bir sorun yaşandığı takdirde kısa sürede geribildirim yapılmakta fakat geri bildirimler sorunlara tam olarak çözüm üretememektedir.

Gittigidiyor.com üyelik sistemi ile kullanıcıların yaptıkları alışverişlerden yola çıkarak, mail adreslerine ve telefonlarına ilgilenebilecekleri indirimleri bildirmektedir. “Satışlarınızı ve müşteri memnuniyetini artırmak için “Bu ürünü alanlar aşağıdaki ürünleri de aldılar” yöntemi ile cross-sell fonksiyonunun siteniz içinde bulundurun” (altıustutasarım, 2005).9.“Müşteriye, “Görünür Baskı” değil “Görünmez baskı” uygulayın. Örneğin:“150.000 harcarsanız, kargo bedava” demek yerine “Sepetinizin toplamı 100.000 YTL. Eğer 50.000 YTL değerinde ekstra ürün alırsanız, 10.000 YTL tasarruf edeceksiniz” (altıustutasarım, 2005).

Gittigidiyor.com’da reklamlar genişçe yer kaplamakta ve kullanıcının site içerisinde gezinirken dikkatini dağıtabilmektedir. Fazlaca hareketli reklamlara ver vermesi sitenin tasarım açısından da kötü bir görüntüye sahip olmasına yol açmaktadır. “Kısa açıklamalarla merak uyandıran reklamlar: Bir dergi kapağı gibi Giriş sayfası da içindeki “iyi şeyler” ile ilgili ipuçlarına yer vermelidir. İçerik reklamları dikkati, en iyi hikâyeler ve önemli alışveriş kampanyaları gibi, en yeni, en iyi ya da en popüler içerikleri üzerine çekmelidir. Baş reklamlar beni, sitenin ek bölümlerini keşfetmeye ya da kişiselleştirme ve e-posta bültenleri gibi özelliklerini denemeye çağırır.” (Krug ss.96)

Şekil 6. Gittigidiyor.com Reklam Sayfaları

Sonuç

Bir web sitesinin yeniden tasarımı kuşkusuz daha kapsamlı bir çalışma gerektirir. Kapsamlı bir sistem analizi yapılması ve şirket yetkilileriyle, paydaşlarla ve müşterilerle görüşülmesi gerekmektedir (Şeker ve Kayı, 2009). Yukarıda sunulan öneriler şirkete hiçbir masraf getirmeyen, zaten şirketin bünyesinde bulunan yazılımcılar ve tasarımcılar tarafından yapılması gereken değişikliklerdir. Güncellemeden sorumlu tasarım ve yazılımcılar sitenin güncellemesini zaten sürekli yapmak ve kontrol etmektedirler. Sunduğumuz önerilerle beraber uzun vadede müşterilere daha iyi hizmet verildiği, satışların daha artacağı gözlenecektir.

Kaynakça

Altiustutasarim. 29 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.altiustutasarim.com/arsiv/2005/01/eyiticaret.php> adresinden erişildi.

Altiustutasarim. 29 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.altiustutasarim.com/arsiv/2005/01/eyiticaret.php> adresinden erişildi.

Altiustutasarim. 29 Mayıs 2013 tarihinde www.altiustutasarim.com/arsiv/2005/02/diyelim_ki_tasi.php adresinden erişildi.

Bilgi Mimarisi. 2 Haziran 2013 tarihinde <http://www.kakis.gov.tr/bilgi-mimarisi> adresinden erişildi.

Doğan, M. (2006). *Teknoloji kimin umurunda?* Alfa Yayınları.

Gittigidiyor. 29 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.gittigidiyor.com/sifir-risk-sistemi/> adresinden erişildi.

- Krug, S. (2007). *Kullanışlı web siteleri yaratma! Web kullanışlılığına sağ duyulu yaklaşım*. (2. bs.). (G. T. Çolak, Çev.). İstanbul: Açık Akademi Yayınları.
- Marangoz, M., Yeşildağ B. ve Saltık Arıkan, I. (2012). E.-ticaret işletmelerinin web ve sosyal ağ sitelerinin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *İnternet Uygulamaları Yönetim Dergisi*, 3(2).
- Markalar tarihi*. (2013). 5 Mayıs 2013 tarihinde [http://markalartarihi.blogcu.com/gitti-gidiyor-un-kurulus-hikayesi-tarihcesi/8140038_adresinden erişildi](http://markalartarihi.blogcu.com/gitti-gidiyor-un-kurulus-hikayesi-tarihcesi/8140038_adresinden_erisildi).
- Morville, P. ve Rosenfeld, L. (2006). *Information architecture for the World Wide Web*. (3. ed). Beijing: O' Reilly.
- Nolan, K. (2013). *Web sitenizin bilgi mimarisini planlama*. 7 Haziran <http://office.microsoft.com/tr-tr/frontpage-help/HA001167122.aspx> adresinden erişildi.
- R10.net*. (2013). 7 Nisan 2013 tarihinde <http://m.r10.net/meta.jsp> adresinden erişildi.
- Şeker, H. ve Kayı, G. (2009). Türk kütüphaneciler derneği web sitesi analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 872-884.
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*. 23(4), 742-768.
- Tonta, Y. (2013). *BBY 256 Bilgi Mimarisi Ders Kapsamı*. 7 Haziran 2013 tarihinde <http://egitim.bilgiyonetiimi.net/course/view.php?id=22> adresinden erişildi.
- Torlak, M. (2010). E-ticaret el kitabı.

Mobil Uygulamalar ve Mobil Kütüphaneler

Kütüphanelerde Kullanılan Mobil Uygulamalar, Uygulama Çeşitliliği,
Müşteri Beklentileri ve Kütüphaneleri Bekleyen Mobil Gelecek

Yazbahar ÇETİN*

Öz

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) verilerine göre 2010 yılı sonunda 5 milyardan fazla mobil abonelik mevcuttur. Teknolojik araştırmalar ve danışmanlık kuruluşu Gartner'ın 2012 yılı verilerine bakıldığında akıllı telefonların Pazar oranlarında son 2 yılda hızlı bir artış gözlenmiştir. Bu artış birçok kurum ve kuruluşu reklam, tanıtım, pazarlama, eğitim ve erişilebilirlik gibi birçok faaliyetini duyurmak ve çok sayıda kitleye ulaşmak için mobil yazılımlara ve uygulamalara yönlendirmiştir. Mobil cihazların çeşitliliği ve artışı Kütüphaneleri/Bilgi Merkezlerini de doğrudan etkilemiştir. Kütüphaneler artık bu uygulamalar ve yazılımlar ile daha fazla müşteri/okuyucu'ya kaynaklarını sadece yerinden değil, uzaktan da erişilebilir hale getirerek öğrenmeyi destekleyen müşteri/okuyucu odaklı merkezler haline gelmiştir. Bu değişimler doğrultusunda çalışmanın ilk bölümünde; Mobil uygulama ve yazılımların yaygın kullanım alanlarından bahsedilerek, kütüphanelerde kullanım şekilleri ve çeşitliliğine değinilecektir. 'Neden mobil uygulama' başlığı altında mobil uygulama tercih nedenleri istatistiki verilerle desteklenerek açıklanacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde; Müşteri/okuyucuların beklentilerinin değişmesi ele alınırken, bu değişime kütüphanelerin uyum süreci üzerinde durulacaktır. Bu değişim ile 'Kütüphaneler mobil uygulamaların neresinde olacak?' sorusuna yanıt verilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın son bölümünde mobil uygulamaların erişilebilirliğine değinilerek, mobil uygulamalardan örnekler verilerek kütüphanelerin mobil geleceği tartışılarak öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Mobil Uygulama, Mobil Yazılım, Kütüphane Yazılımları, Kütüphane Uygulamaları, Mobil Kütüphane.*

Giriş

Mobil cihaz, mobil teknoloji, mobil yazılım ya da mobil uygulama(lar)** adını verdiğimiz kavramlar son yıllarda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Artık müşteri/kullanıcı tek bir cihaz üzerinden farklı ihtiyaçlarına cevap verebilecek teknolojilere sahip olmuştur. Yeni teknolojilerin sunduğu bu çeşitlilik ve kolaylıklar, kullanım oranlarını her yıl artırmış ve birçok istatistiki çalışmanın konusu da olmuştur. Bu artış ve değişime bağlı olarak çalışmanın ilk bölümünde Mobil Uygulamaların yaygın kullanım alanlarına değinilecektir. Ayrıca, "Neden Mobil Uygulama?" başlığı ile müşterilerin tercihleri istatistiklerle sunulacak, tercih nedenleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde; Müşteri/okuyucuların beklentilerinin değişmesi ele alınırken, kütüphanelerin değişim ve uyum süreci üzerinde durulacaktır. "Kütüphanelerde Kullanılan Mobil Uygulamalar" başlığı ile var olan ya da kullanılması beklenen uygulama ve araçlar hakkında bilgiler sunulacak, 'Kütüphaneler mobil uygulamaların neresinde olacak?' sorusuna yanıt verilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın son bölümünde mobil uygulamaların ve cihazların kütüphanelerde kullanımına ve erişilebilirliğine değinilerek, mobil uygulamalardan örnekler verilecek kütüphanelerde kullanılan uygulamaların iyileştirilmesinin yanı sıra yeni teknolojilerin kütüphanelere kazandırılmasına yönelik öneriler sunulacaktır.

* Ordu Üniversitesi, Türkiye {yazbaharcetin@gmail.com}

** Çalışmada "Mobil Uygulama" ifadesi mobil teknolojilerde ve mobil cihazlarda yazılımlarla oluşturulan uygulamalar ile bu teknolojiler kullanılarak verilen hizmet ve uygulama şekillerini kapsamaktadır. Bildiride 2 ayrı yönüyle de ele alınacaktır.

Mobil Uygulamalar ve Yaygın Kullanım Alanları

Müşteriler artık belirli bir fiziksel mekân ve zamanın sınırları içerisinde değil, istediği her an, en kısa sürede ve en doğru bilgiye ulaşmak istemektedir. Bu beklentiyi artıran en büyük etken mobil cihazlar ve beraberinde akıllı telefonların piyasada yarattığı etki ve sunduğu imkânların çeşitliliğidir. Şüphesiz ki; mobil cihazlar içinde müşterilerin en fazla tercih ettiği cihaz, cep telefonları ve özellikle de akıllı telefonlardır.

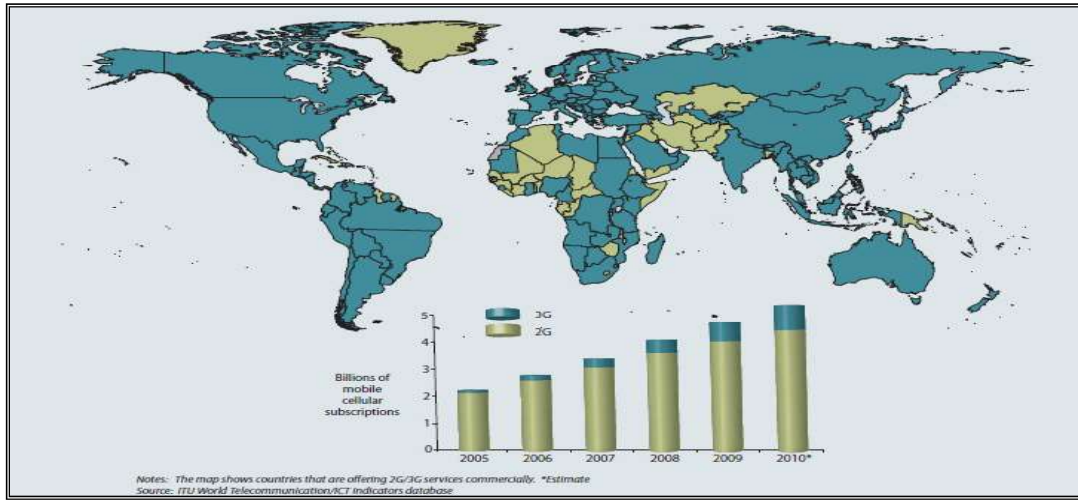
Bu cihazların yaygın kullanım alanları başında; e-Devlet uygulamaları, Sosyal Medya (facebook, twitter, bloglar, e-gazete vb.) ile MMS (Multimedya Mesaj Servisi), anlık mesajlaşma uygulamaları gelmektedir.

Adından sıklıkla bahsedilen bu teknolojiler ve uygulamalar bugün hemen hemen her yaş gurubu tarafından kullanılmaktadır. Bu teknolojilerle, kısa sürede sosyal ağlara ulaşarak paylaşım gerçekleştirip, bilgi ve belge temin edilebilmektedir. Bunun yanında tüketici olarak; bankacılık, alışveriş, ticaret, pazarlama vb. işlemlerini, bir mekâna ve ayrı bir donanıma ihtiyaç duymadan bu teknolojilerle yapabilmek mümkündür. Bu teknolojiler kullanılarak mobil erişim, mobil öğrenme, mobil eğitim, mobil hizmet aşamasına geçilmiş, verilen eğitim-öğretim ve hizmetlerinin nitelik ve sunum şekli değişmiştir. Bu cihazlar ve uygulamaları aynı zamanda müşterilerinin talep/beklentilerine göre geliştirilmekte ve tasarlanabilmektedir.

Hemen hemen her alanda karşılaştığımız bu uygulamaların neden var olduğuna dair bilgiler ve kullanımlarına yönelik istatistiki veriler, "Neden Mobil Uygulama?" başlığında araştırma verilerine dayanarak bir sonraki bölümde sunulacaktır.

Neden Mobil Uygulama?

Mobil cihazların artışıyla birlikte mobil uygulama(lar) hemen hemen hayatımızın her alanında karşılaşmaktayız. Özellikle birçok hizmetin elektronik olarak sunulması tercihi bu uygulamaları ön plana çıkarmıştır. Yapılan istatistiki çalışmalarda mobil cihazların kullanımının her yıl artması ve müşterilerin bu cihazlardan talep/beklentilerinin aynı doğrultuda olması bu uygulamaları ön plana çıkarmıştır. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) 2010 yılı verilerine bakıldığında;

Şekil 1. ITU 2010 3G'nin Yükselişi ve Mobil Abonelik İstatistiği

Kaynak: ITU World Communication Information Databases

Araştırma gösteriyor ki; Dünyada 5 milyardan fazla mobil abonelik mevcuttur. Yine aynı istatistikte belirtilen rapora göre dünya nüfusunun %90'ını mobil ağlara erişirken bu rakam, kırsal alanlarda yaşayanlar için %80 olarak belirtilmiştir.

Teknolojik araştırmalar ve danışmanlık kuruluşu Gartner'ın 2012 yılı verilerine bakıldığında;

Operating System	4Q12 Units	4Q12 Market Share (%)	4Q11 Units	4Q11 Market Share (%)
Android	144,720.3	69.7	77,054.2	51.3
iOS	43,457.4	20.9	35,456.0	23.6
Research In Motion	7,333.0	3.5	13,184.5	8.8
Microsoft	6,185.5	3.0	2,759.0	1.8
Bada	2,684.0	1.3	3,111.3	2.1
Symbian	2,569.1	1.2	17,458.4	11.6
Others	713.1	0.3	1,166.5	0.8
Total	207,662.4	100.0	150,189.9	100.0

şekil 2. İşletim Sistemlerine Göre Dünya Akıllı Telefon Satış-Pazar Grafiği

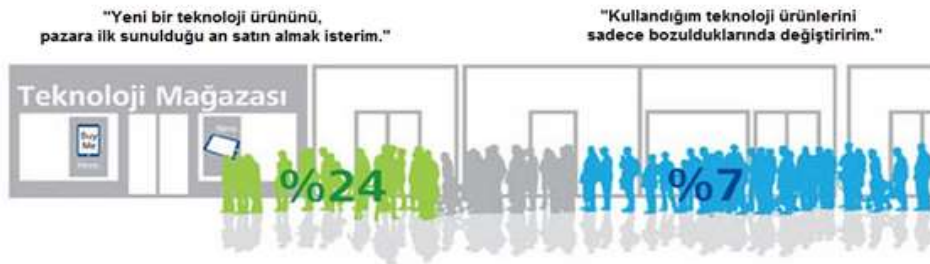
Kaynak: Gartner (February 2013)

(4Q12: 2012 yılının 4. eyreği 4Q11 2011 yılının 4.çeyreği)

Akıllı telefonların Pazar oranlarında son 2 yılda hızlı bir artış gözlenmiştir.Bu artış bir çok kurum ve kuruluşu reklam, tanıtım, pazarlama, eğitim ve erişilebilirlik gibi bir çok faaliyetini duyurmak ve çok sayıda kitleye ulaşmak için mobil yazılımlara ve uygulamalara yönlendirmiştir.

Deloitte'nin hazırladığı, mobil müşterilerinin tüketim alışkanlıklarını gösteren ve 15 ülkeden (Fransa, Almanya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Norveç, İşpanya, İngiltere, ABD, Brezilya, in, Hindistan, Polonya, Güney Afrika ve Türkiye) 27.000 mobil kullanıcısının katılımı ile gerçekleştirilen Mayıs/Haziran 2012 tarihli "Global Mobile Consumer Survey" (Global Mobil Tüketicisi Araştırması, 2012)* isimli raporunda belirtilen Mobil Tüketicisi Anketine göre;

Erken Benimseyenler / Geç Benimseyenler

şekil 3. Teknoloji rnlerini Kullanma Alışkanlıkları

Kaynak: Deloitte

"Türkiye'de; yeni bir teknolojik ürün pazara ilk sunulduğu an satın almak isterim" diyenlerin oranı; %24 iken "Kullandığım teknoloji ürünlerini sadece bozulduklarında değiştiririm" diyenlerin oranı; %7,

* Araştırma raporu ve Türkçe versiyonu 2013 sonunda yayınlanacaktır. But anket ww.deloitte.com adresinden ulaşılabilir.

Akıllı Telefonlar / Tabletler

Şekil 4. Akıllı Telefon ve Tablet İnternet ve Kullanım Oranları

Kaynak: Deloitte

Akıllı telefon kullanım oranı %40, Akıllı telefondan internet kullanım oranı %91 iken, Tablet kullanım oranı %13, Tabletten internet kullanım oranı %79 şeklindedir.

Uygulama indirme kullanım oranı akıllı telefonlarda aylık 4.5 iken bu oran tabletlerde 6.2 olarak belirlenmiştir.

Bulunulan yere göre Wi-Fi kullanımı

Şekil 5. Bulunulan Yere Göre Wi-Fi Kullanım Oranları (Tablet-Akıllı Telefon)

Kaynak: Deloitte

Akıllı telefon kullananların %74'ü wi-fi evinde kullanmayı tercih ederken tablet kullananlarda bu oran %67'dir.

Şekil 6. Bulunulan Yere Göre Wi-Fi Kullanım Oranları (Tablet-Akıllı Telefon)

Kaynak: Deloitte

Haftada en az bir defa çevrimiçi gerçekleştirilen faaliyetlerde ilk sırayı %74-77 ile e-posta alırken ardından sırasıyla sosyal ağlar, bilgi aramak, harita uygulamaları, çevrimiçi müzik, haber ve spor sayfaları, bankacılık işlemleri, çevrimiçi video, alışveriş, çevrimiçi oyun ve diğerleri gelmektedir. Tablet kullanımı sosyal ağlarda akıllı telefonlara oranla daha fazla olup, bilgi aramada her iki cihazda %66'lık oranla eşittir.

Yapılan araştırma sonuçları, müşterilerin mobil kullanım oranı ve kullanım şekilleri ile gelecekte nasıl internet kullanmak istediklerini ve uygulamalardan nasıl bir beklentileri olduğunu ortaya koymakta, ayrıca bu beklentilerle mobil uygulamaların nasıl büyüyeceğine dair bir yol göstermektedir.

Cep telefonu müşterilerinin mobil internet yerine wi-fi kullanmayı tercih etmeleri, kablosuz internet uygulamasını, kütüphaneler dâhil olmak üzere birçok kurum ve kuruluşta hizmet kalitesini artırmak için kaçınılmaz kılmaktadır.

Mobil hizmet veren kurumlar içerisinde kütüphaneler de, sadece yerinde ve kapalı bir alanda hizmet verme anlayışını değiştirerek daha geniş kitlelere ulaşma arzusu ile bilgi paylaşımını hızlandırmak için bu uygulamaları ve yazılımları tercih etmeye başlamıştır.

Bunların dışında yayın sağlama, kullanıcı hesabı yönetimi, yön bulma ve kaynak keşfi gibi pek çok tür çözümün mobil uygulama olarak geliştirildiği bilinmektedir (Odabaş, 2009).

Uygulamalardaki çeşitlilik ve müşteri beklentileri doğrultusunda kütüphanelerde kullanılan ve gelecekte kullanılacağı tahmin edilen mobil uygulamalardan yararlanma şekilleri ve çeşitlilikleri, aşağıda 3 farklı şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

Mobil Araç ve Uygulamaların Kütüphanelerde Kullanımı

Kütüphanelerce belirlenen ve tercih edilen mobil uygulamalar;

Müşteri odaklı ve kütüphaneye belirlenen özelliklere sahip uygulamalardır. Bunlar, kütüphane içerisinde müşterilerin kaynaklara kısa sürede ulaşabilmesini sağlayan uygulamalardır. Kütüphane dışında ise, kütüphaneye belirlenen özelliklere sahip uygulama ya da mobil bir aygıtta kullanılabilecek bir sayfa düzeni ile kaynaklara erişim sağlayan araçlardır. Bu uygulamayı müşteri, kütüphanenin belirttiği adresten indirerek ya da doğrudan kullanımını sağlayarak, kütüphaneden edineceği bir müşteri adı ve şifre ile kullanabilmektedir. Eğer uygulama bir program vasıtasıyla olacaksa beraberinde QR CODE (İngilizce Çabuk Tepki “Quick Response” kelimelerinin baş harflerinin bir araya gelmesinden oluşur. Mobil cihazların kameralarından okutulabilen özel matriks barkod -veya iki boyutlu barkod- türüdür) ya da BARCODE (Barkod, çubuk kod ya da çizgi im, verilerin görsel özellikli makinelerin okuyabilmesi için çeşitli kodlama yöntemleriyle sunulması) okuyucu ile kullanılmaktadır. Bu uygulama ile belirlenen ölçütler doğrultusunda müşteri, hesabına ulaşarak şahsi bilgilerini görüntüleyebilmekte, kütüphane dijital ve basılı kaynaklarına erişebilmekte, sanal raf oluşturabilmekte, ödünç-iade işlemlerini görüntüleyebilmekte, sipariş verebilmekte ve kütüphaneye mobil uygulama aracılığı ile uzaktan erişebilmektedir. Kullandığı uygulama ve okutucu ile herhangi bir kitabevinde ya da kütüphanede gördüğü materyalin, üyesi olduğu kütüphanede var olup olmadığı kontrolünü anında yapabilmektedir.

Bu uygulamaların yanı sıra müşterilerin *sms ile bilgilendirilmesi, ödünç-iade, duyuru ve hatırlatma e-postaları, e-posta grupları ile anlık mesajlaşma (messenger vb.), danışma hizmetleri* bu kategoride değerlendirilmekte ve bu yönde uygulamalar tercih edilmektedir.

Yetki ve sorumlu(luk)ları kütüphaneye belirlenen uygulamalar ve araçlar;

Kütüphaneci tarafından indirilen kütüphane kayıtlarının kontrolünü ve kaynaklara erişimi sağlayan bir uygulamadır. Bu uygulama ile kütüphaneci iş yeri dışında evinden ya da internet erişimi olan herhangi bir noktadan kütüphane kayıtlarına erişebilmekte gerektiğinde bibliyografik düzenlemeler ve düzeltmeler yapabilmektedir.

Kütüphane içerisinde kullanılan mobil cihazlar/uygulamalar, kayıp materyal tespitini ve erişimini sağlayan, sayıma, demirbaş yönetimine ve aynı zamanda her türlü teknik işlemine yönelik kullanılan araçlardır.

Kütüphane içinde kitapların/arşiv dosyalarının raflarda geleneksel yöntemlerle sayımları uzun zaman alırken, yerini her materyal için bir etiket ve kimliklendirme ile sayım/kontrol işlemini hızlı bir şekilde olanaklı kılan **RFID** (adını İngilizce “Radio Frequency Identification” alan Radyo Frekansı ile Tanımlama) teknolojisine bırakmıştır. Bu sistem aynı zamanda;

- Materyalin yanlış yerleştirildiği yeri keşfedip, doğru yerleştirilecek yere rehberlik etme,
- Ödünç alma/iade/süre uzatma işlemlerini bir cihaz ile yönetme ve yürütme,
- İzinsiz çıkarılan materyalin anında tespiti,
- Materyal ile ilgili kısa sürede ve güvenilir raporlar sunma özelliklerine sahip cihaz ve yazılımlardan oluşur.

RTLS (adını İngilizce “Real-time Location System”) baş harflerinden almıştır. Gerçek zamanlı konumlandırma sistemi olarak bilinen bu sistem wi-fi teknolojisi kullanarak materyelin, personelin, demirbaşın yer ve konum bilgilerine ulaşarak tespitini sağlar. Bu uygulama ile kütüphaneler ödünç verdikleri wi-fi özelliğe sahip cihazlarına uzaktan erişim sağlamakta ve yer tespitinde bulunabilmektedir.

Kütüphanelerde sunulan hizmet bağlamında uygulama ve araçlar;

Müşteriye sunulan mobil hizmet, eğitim, ödünç işlemleri vb. uygulamalar, Kütüphane tarafından üyesi olan müşterilerine belirlenen kurallar doğrultusunda teknolojik cihazların ödünç verilmesine ve kullandırılmasına yönelik hizmetleri, bu cihazlar kullanılarak verilen eğitimleri, mobil kütüphane (Seyyar kütüphane hizmetleri, ödünç verme/alma işlemlerinin yapıldığı kurumca tahsis edilen bir araçtır. Örnek; gezici kütüphane, engellilere yerinde kütüphane hizmeti) uygulama ve araçlarını kapsar.

Müşteriye erişilebilirlik hizmeti veren uygulamalar

Kütüphane içerisinde kullanılan mobil ve teknolojik uygulamalar ile görme/işitme/bedensel engellilerin kütüphaneden yararlandırılmasına yönelik uygulamaları da kapsar. (Örneğin; Sesli Göz, sesli-dokunmatik ekran)

Sesli Göz; görme engelli bireylerin kütüphane içerisine yerleştirilen vericiler vasıtasıyla, aynı zamanda engelli bireyin kullandığı alıcıların etkileşimi ile "elektronik bilgi verici" teknolojisi kullanılarak yer ve yön tarifi sesli olarak görselleştirilmesi olarak keşfedilmiş yeni bir teknolojidir*. Görme engelli bireylerin bulundukları ortamı ve ortamda görmeleri ve dikkat etmeleri gereken alanlar dâhil tüm yer, materyal, uyarı bilgilerini sesli olarak algılamalarını sağlayan bu teknoloji iki farklı üniteden oluşmaktadır. Bunlar; ses alıcısı ve ses vericisi şeklindedir. Görme engelli birey gözlük şeklinde tasarlanmış cihazla ya da bir kumanda vasıtasıyla bilgileri sesli olarak alabilmektedir. Görme engelli birey, sahip olduğu alıcı üniteyi hangi bilgi vericisine doğru tutarsa o bilgi vericisindeki bilgileri sesli olarak duyacaktır.

Erişilebilirlikle ilgili başka bir örnek çalışma ise; TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) desteği ve GETEM (Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Merkezi) danışmanlığıyla hayata geçirilen görme engellilere yönelik NOBEP** (NetOkur Bilgi Erişim Platformu) isimli Sestek'in yürüttüğü Ar-Ge projesidir. Engelli bireylerin GETEM aracılığı ile ücretsiz üye olabileceği bu platformdan sesli kitapları dinleyebilmekte, sesli notlar alabilmekte dinleme işlemini istediği anda sonlandırıp, kaldığı yerden tekrar dinleme şansına sahip olabilmektedir. Bunun yanında güncel haber, burç yorumu vb. dinleyebilmektedir.

Bunların dışında; GPS (Global Positioning System; Küresel Yer Belirleme Sistemi) sistemi kullanılarak kütüphane içinde kaynağa ulaşabilmektedir. Kütüphaneye belirlenen bir uygulama ile kütüphanenin belirlediği ölçütler doğrultusunda müşteri kullandığı program üzerinden GPS özellikli bir cihazla, kütüphane içindeki materyalin yer tespitini yapabilmektedir. Bu uygulamanın sorunsuz işleyişi için kütüphanenin yeterli donanım ile bu iş ve işlemler için gerekli olan teknolojik altyapıya sahip olması gereklidir.

Ayrıca; Web, veritabanları, e-posta, sosyal medya, dijital kaynaklara uzaktan erişim ve kablosuz bağlantı vb. imkanı veren uygulamalar, reklam, tanıtım, duyuru, e-kaynakların mobil cihazlarda kullanımına olanak sağlayan bir tür araç işlevini görmektedir.

Sonuç

Bir kütüphane uygulaması ile saat sınırlaması olmadan müşteri, kendi hesabına ve veri tabanlarına erişim sağlayabilmektedir. Kütüphaneler müşterilerini tutundurmak için bir yol olarak mobil cihazları keşfetmelidirler. (Barile, 2011).

Şüphesiz ki kütüphanelerin kullanıcı profili, yapısı, kullanılan kütüphane programları ve bibliyografik künye sunum şekilleri ile arayüzleri farklılıklar gösterecektir. Bu farklılıklar her bir kütüphane için ayrı ayrı uygulama ve yazılım gerekliliği doğurabilir. Bu nedenle kurumlar uygulama(app) yerine daha çok Html 5 (mobil browserlar üzerinde dokunmatik ekrana uygun olarak yapılmış ve mobil kullanıma uyarllanmış web uygulamaları) tercih etmektedirler.

* Ayrıntılı bilgi için <http://www.kk.com.tr/wp-content/uploads/2013/04/SESL%C4%B0-G%C3%96Z-TANITIM-22.11.2011.pdf> (erişim tarihi: 10.08.2013)

** Ayrıntılı bilgi için <http://www.sestek.com.tr/nobep> (erişim tarihi: 10.08.2013)

Kiani'ye göre bir kütüphanede hizmet, cep telefonu ile sağlandığında önemli hedeflere ulaşmak mümkündür. Cep telefonları için uygun kütüphane hizmetleri sağlamak amaçlı bazı olası hedefler şunlardır:

- Zaman ve mekân (kütüphane kullanıcıları ile yüz yüze temas olmadan) sınırlamalarını ortadan kaldırmak;
- Maliyetleri düşürerek tasarruf yapmak (bilgisayarlar gibi donanıma daha az ihtiyaç duyarak);
- Telefonlarla teknolojilerin etki düzeyine bağlı olarak, kütüphane(c)i lerin de bu yönde teknoloji seçerek faaliyet alanını artırmak;
- Kullanıcılara hizmet vermedeki esneklik;
- Kütüphane web hizmetlerini geliştirmek;
- Kütüphane tam metin kaynaklara erişim imkânlarını artırmak şeklindedir (Kiani, 2009).

Kütüphanelerde, RFID ve RTLS gibi uygulama ve yazılımlar kullanılarak demirbaş sayımlarındaki zaman kaybını, ödünç verilen mobil cihazların kontrol sıkıntılarını ve materyalin kaybını en aza indirmek mümkün olacaktır. Bu cihazların ve yazılımlar geliştirilerek daha fazla kitleye ulaşmak hedeflenmelidir.

Bugün mobil cihazlarına yüklenen basit yazılımlarla büyük çaptaki kütüphaneler müşterilerine mobil cihazlarından kütüphanelerinde oturacakları yeri seçebilmektedirler. (Örnek: Boston Kolej Kütüphanesi) Bu sistem ya da benzeri bir sistem neden Milli Kütüphane'ye uyarlanmasın? Milli Kütüphane buna benzer bir uygulamayı sadece IOS işletim sisteminin kullanabileceği bir uygulama eşliğinde kütüphane doluluk oranını uzaktan kontrol imkânı sunmuştur. Bu sistem rezerve imkânı sağlamamaktadır.

Bugün google yaklaşık 15 milyon kitabı indeksleyip elektronik hale getirmiş ve mobil cihazlar ile erişilebilir kılmıştır. Google Book Search isimli projesi ile mobil cihazlarda da erişime açmıştır. Fakat bu kitapların büyük çoğunluğu tam metin erişime açık değildir ya da belirli sayfa aralığında görüntülenebilmektedir.

Akıllı telefon kullananların birçoğu günde en az 1 defa sosyal ağlara bağlanmaktadır. Buna bağlı olarak kütüphaneler etkinlik ve duyuruları için sosyal ağları da tercih etmektedir.

Kütüphanelerde kullanılan uygulamalar başlığı altında "Müşteriye erişilebilirlik hizmeti veren uygulamalar" engelli bireylerin topluma ve kütüphaneye kazandırılması açısından önemli bir adım olacaktır.

Özellikle görme/işitme/bedensel engellilerin kütüphane hizmetlerine erişiminde kullanılan ve kullanılması öngörülen uygulamaların faydası büyük olacaktır. Onların kütüphaneyi bir sosyalleşme mekânı olarak kullanacak olmasını bilmek de kütüphaneciler için yeni kullanıcılara/patronlara yeni hizmetler geliştirmelerini de beraberinde getirecektir. Kütüphanelerdeki bu uygulamalar konferanslara, sergilere, kitap söyleşilerine insanları davet etmek, yarışma yapmak, özel gün kutlamak –cumhuriyet bayramı/kurban bayramı/bir yazarın doğum günü/babalar günü vb.- sosyal medya duyurusu, bu uygulamalar sayesinde müşteriye daha kısa sürede ulaşma imkânı sağlar. Sosyalleşme mekânı olarak özellikle halk kütüphanelerinin bu tip uygulamaları kullanması müşterileri sosyalliğe davet etmek için etkin bir araçtır.

Sadece engelli bireylerin kullanabileceği şekilde kütüphane web sayfaları ve arama motorları oluşturup, kütüphane içinde ve dışında erişimine açılabilir. Böylece engelli birey kullanabileceği sesli kitap, e- kitap, video, bilgi vb. materyalleri diğer materyallerden ayrı tutarak daha çok veriye daha kısa sürede ulaşmış olacaktır.

Engelli hizmetleri açısından her kütüphane, engelli web sayfasının düzenlenmesinden, engellilerin kütüphaneden talep ve beklentilerinin alınması ve karşılanmasına kadar tüm süreci yönetecek-yürütecek sorumlu personel bulundurmalıdır.

ILL (adını İngilizce " Inter Library Loan" dan alan Kütüphanelerarası İşbirliği Komisyonu) engellilere yönelik hizmet kapsamında bir karar alıp sesli kitap ödünç işlemlerini geliştirerek ve duyurusunu yaparak kullanımını desteklemelidir. Aynı hizmete alternatif olarak; Aynı hizmete alternatif olarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Ek Madde 11- (Ek: 3/3/2004-5101/26 md.) belirtilen esaslar doğrultusunda; "Türkiye'de standart hizmet kalitesi bulunmayan görme engellilere yönelik kütüphane hizmetlerinin, eşgüdümünün

ve standartlaştırılmasının sağlanması, kaynak israfının önlenmesi, bir yandan da görme engellilere etkin ve verimli bir kütüphanecilik hizmeti götürülmesi amacıyla Milli Kütüphane Başkanlığı Konuşan Kitaplık Görme Engelliler Merkezi'nin sekretaryalığını yaptığı bir komite oluşturulmuştur" (Tezcan, 2011).

Bu hizmet kapsamında Eşgüdüm Komitesi, üyesi olan tüm kitaplıkların verilerinin ortak bir platforma toplanarak hizmete sunulmasını esas almıştır. Bu platformdaki üye sayısı artırılarak daha fazla engelliye ulaşım sağlanarak, kaynak israfı en aza indirilmelidir.

İstatistikler ve yapılan araştırma sonuçları gösteriyor ki; gelecekte mobil uygulamalar ve uygulama çeşitliliği kütüphaneleri doğrudan etkileyecektir. Kütüphanelerin bu yönde çalışmalar yapıp hizmet çeşitliliğine gitmesi, müşteri memnuniyeti açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Barile, L. (2011). Mobile technologies for libraries: A list of mobile applications and resources for development. *College & Research Libraries News*, 72(4), 222-228.
- Barkod. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Barkod> (erişim tarihi: 01.08.2013).
- Ekahau RTLS ile ilgili sorular ve cevapları. http://kablosuzkontrol.com/ekahau_gzybs_sss.htm (erişim tarihi: 01.08.2013).
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf> (erişim tarihi: 10.09.2013).
- Karaoğlu, K. (2011). Sesli göz. <http://www.kk.com.tr/wp-content/uploads/2013/04/SESL%C4%B0-G%C3%96Z-TANITIM-22.11.2011.pdf> (erişim tarihi: 03.08.2013).
- Kiani M. R. (2010). Libraries and information centers services with using mobile phone technology. *Library and Information Science*, 50(13), 215-231.
- Market share analysis: Mobile phones, worldwide. 4Q12 and 2012 (12 Feb 2010) <http://www.gartner.com/resId=2334916> (erişim tarihi: 01.07.2013).
- NetOkur Bilgi Erişim Platformu (NOBEP). <http://www.sestek.com/tr/nobep> (erişim tarihi: 01.08.2013).
- Odabaş, H. (2009). Mobil öğrenmeden mobil kütüphaneye. "ÜNAK 09, Bilgi Çağında Varoluş: Fırsatlar ve Tehditler" 01-02 Ekim 2009, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- QR CODE. http://tr.wikipedia.org/wiki/QR_Code (erişim tarihi: 01.08.2013).
- Tezcan, F. G. ve Tanrıkulu, Y. (2011). Milli Kütüphane'de görme engellilere yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü hizmetinin değerlendirilmesi ve kullanıcı memnuniyeti araştırması. *Bilgi Dünyası*, 12(2), 359-378.
- The World in 2010 ICT. <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2010.pdf> (erişim tarihi: 04.08.2013).
- Türkiye Mobil Tüketici Anketi (2012) http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Images/Full%20Size%20Images/TR_MCS_Infographic_final_web2.jpg (erişim tarihi: 05.08.2013).

JIRA

Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Uygulama Örneği

Burcu ERSOY*, Erkan KESER**

Öz

JIRA, Avustralyalı Atlassian firmasının hata ve istek takibi için geliştirmiş olduğu, JAVA platformu üzerinde çalışan bir programdır. Bu çalışmanın amacı, JIRA programının kullanım alanlarından biri olan “üniversite kütüphaneleri ve bilgi merkezleri”ndeki uygulamalara bir örnek göstermektir. Çalışmada öncelikle, JIRA programı hakkında genel bir bilgi verildikten sonra, programın temel kavramları ve farklı uygulama alanlarına değinilecektir. Sonrasında ise, JIRA programının Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi’ndeki uygulamalarına, süreçlerin JIRA üzerinden nasıl takip edildiğine, sistemin nasıl işletildiğine yer verilecektir. Bu çalışmada belgesel kaynak analizi ve betimleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, JIRA programının üniversite kütüphane ve bilgi merkezlerindeki uygulama alanları ile sınırlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: JIRA, Proje Takibi, Süreç Takibi, Üniversite Kütüphaneleri.

Giriş

İş yaşamında, çalışanların birbirleriyle bilgi paylaşımlarını doğru, eksiksiz ve hızlı bir şekilde yapabilmeleri, iş süreçlerinin olumlu bir şekilde ilerlemesi için büyük önem taşımaktadır. Kurum içerisindeki bilgi aktarımı, küçük veya büyük çaplı tüm kurumları ilgilendiren önemli bir konudur. Özellikle de çok sayıda çalışanı olan, sıklıkla projeler üreten, iş süreçlerinde birbirleriyle bağlantı halindeki farklı bölümlerden oluşan kurumlarda bu konu daha da ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte çalışanlar, fiziksel olarak aynı ortamda bulunmasalar bile birbirleri ile koordineli olarak çalışabilmekte, projeler üretebilmekte ve bu projeleri başarıyla sonuçlandırabilmektedir. Kuşkusuz bu başarıdaki en büyük etkenlerden biri, hızlı ve etkin bir süreç/proje takip yönetim sisteminin kullanılmasıdır.

Özellikle küçük ve orta çaplı kurumlarda e-posta aracılığıyla çalışanlar arasındaki iletişim sağlanmaktadır. Ancak, bu tip bir iletişim yönteminin her zaman çok iyi işlemediği ortadadır. E-postaların kişilere ulaşmaması, adreslerdeki yazım hatalarından dolayı e-postaların yanlış kişilere gönderilmesi, süreçle ilgilenen kişilerden bazılarının unutulması ya da çok önemli bir e-postanın sistem tarafından yığın mesaj (spam) olarak algılanıp, dikkatlerden kaçabilecek ayrı bir klasöre düşmesi ve yaşanabilecek zaman kaybı, göz ardı edilemeyecek gerçeklerdir. Bu nedenle, iyi bir süreç takibinde ve/veya proje yönetiminde öncelikle ele alınması gereken konulardan biri etkin ve doğru bir bilgi takibi sağlamayı kolaylaştırıp, hızlandıracak ve eksiksiz bilgi paylaşımı sağlayabilecek bir sisteme sahip olmaktır. Bu çalışmanın konusu olan “JIRA” programı tam olarak böyle bir amaç için ortaya çıkmış bir web uygulamasıdır. İlk bakışta yalnız yazılım sektörüne hitap ediyor gibi görünse de, çeşitli özelleştirmeler ile farklı birçok sektörün iş akışlarını yönetebilecek bir yapıya sahiptir. Değiştirilebilir özel filtreler, ayarlanabilir iş takip grafikleri ve kullanıcıyı bilgilendiren otomatik bildiri e-postaları gibi özellikleriyle kullanıcılarına büyük faydalar sağlamaktadır. Programın, profesyonel hata takibi sistemine sahip olması, yüzlerce karışık sorunu ve çözümlerini düzenli bir şekilde kullanıcılarına sunmasına olanak tanımaktadır. Bu özellikleri ile program proje ve/veya süreç yönetimlerinde tercih edilmektedir. Aynı zamanda, açık kaynak kodlu (open source) bir web uygulaması olması, programın dünya çapında yaygınlaşmasını ve kabul görmesini kolaylaştırmıştır. JIRA Türkiye web sayfasında, program “kendisini kanıtlamış, rakipleri ile arasını epeyce açmış bir iş, istek, hata takip ve yazılım proje yönetim aracı” olarak tanıtılmaktadır.

* Sabancı Üniversitesi, Türkiye {burcuersoy@sabanciuniv.edu}

** Sabancı Üniversitesi, Türkiye {erkankeser@sabanciuniv.edu}

JIRA

JIRA, (<http://www.atlassian.com/software/jira/>) Atlassian firması tarafından, hata ve istek takibi yapabilmek için geliştirilmiş web tabanlı bir yazılımdır (Wilson, 2011, s. 294). Genelde yazılım firmaları tarafından tercih edilen bir ürün olsa da özelleştirilebilir yapısı sayesinde birçok firma tarafından farklı iş süreçlerinin yönetimi için kullanılan bir ürün özelliğine sahiptir. Günümüzde, dünya çapında 18.000'den fazla kuruluş ve topluluk tarafından kullanılmaktadır.

JIRA kullanıcıları, bu yazılımda ayrı ayrı proje tanımlamaları yapma olanağı elde etmektedirler. Ayrıca bu projeleri gerçekleştirme sürecinde, söz konusu projeye bağlı olarak istenilen sayıda konu/iş (issue), sorun (problem) ya da görev (task) atayabilme olanakları da bulunmaktadır (Wilson, 2011, s. 294).

JIRA arayüzü, e-posta ya da mobil cihazlarla konular hakkında raporlama yapılabilir. Her konu/iş (issue), o konuyu çözebilecek belirli bir kullanıcıya tanımlanabilir. Konuya belgeler (resim, metin vb.) eklenebilir, konu üzerinde çalışılan süre izlenebilir, konuya farklı kullanıcılar eklenebilir (assign). JIRA aynı zamanda özelleştirilebilir iş akış işlevselliğine de sahiptir. Kullanıcılar isteğe bağlı olarak proje ve konulara adım ve geçişler tanımlayabilmektedir. (Wilson, 2011, s. 294).

JIRA kullanıcılarına özelleştirilebilir bir gösterge paneli (dashboard) sunmaktadır. Gruplara ya da sadece kişiye ait gösterge paneli de görüntülenebilmektedir. Gruplar ya da bireyler kendilerine tanımlanan konuları liste halinde bu göstergelerden takip etme olanağına sahiptirler. (Wilson, 2011, s. 294).

JIRA ticari bir üründür, kullanıcılar yazılımı satın almalıdır. Kullanıcılar yazılımı kendi sunucularına kurabildikleri gibi, ek bir ücret karşılığında Atlassian firmasının barındırma hizmetinden de yararlanabilmektedir. Fiyatlar kullanıcı sayısına ve seçilen özelliklere göre değişebilmektedir. Fiyatlar hakkında detaylı bilgilere JIRA web sayfasından erişilebilir. (Wilson, 2011, s. 294).

JIRA'yı en kısa yoldan "hızlı ve etkin bir süreç yönetim takibi" yapabilmemizi sağlayan bir yazılım olarak tanımlayabiliriz. JIRA sayesinde kullanıcılar bilgi paylaşımını doğru, eksiksiz ve etkin bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

JIRA'yı kullanabilmek için kullanıcıların herhangi bir program yüklemesine gerek yoktur. Sistem web tabanlı bir uygulama olduğu için, kullanıcıların tek ihtiyacı olacak şey JIRA ile uyumlu çalışacak bir "web tarayıcısı"na sahip olmaktır. Aşağıdaki tablo tarayıcı gereksinimlerini özetlemektedir (Li, 2011, s. 8).

Tablo 1. Web Tarayıcısı ve Uyumlulukları

Web tarayıcıları	Uyumluluk
Microsoft Internet Explorer	8.0, 7.0 6.0 (bazı görsel efektler dışındaki tüm temel fonksiyonlar uyumlu)
Mozilla Firefox	3.0, 3.5, 3.6
Safari	4
Google Chrome	Resmi olarak desteklenmiyor fakat işlevsel olarak uyumlu.

Bu çalışmanın amacı, daha çok programın kullanıma yönelik uygulamalar olduğu için kurulum kısmı için detaylandırma yapılmamıştır.

Temel kavramlar

Issues: Issues, JIRA'nın en temel yapı taşıdır. JIRA'daki tüm konular/işler birer issue olarak açılır ve tüm sistem bu issue kavramı üzerinde çalışır. JIRA'nın en kuvvetli özelliklerinden biri de issue'ların projelere ve tiplerine göre özelleştirilebilir olmasıdır. Issue, kullanım şekline göre bir iş, istek, fikir ya da bir öneri anlamına gelebilir.

Workflows: Workflows (iş akışları), takip edilen işlerin ilerleyişini görsele aktarmaya yarayan özelliktir. JIRA'da bu akışlar, isteğe bağlı olarak düzenlenebilmektedir. Workflows daha çok hata takibi için kullanılmaktadır.

Projects: JIRA'da iş akışlarını sınıflandırmada kullanılan project ile farklı ekranlar, farklı iş akışları, farklı haklar, farklı kullanıcılar vb. için her seferinde yeni bir proje kullanılabilir. Örneğin bir yazılım projesi, yardım masası, gereksinim yönetimi, ürün satışı, vb. JIRA projesi olabilir. Projelere alt gruplar tanımlanabilir. Ayrıca her proje için ayrı bir iş akışı, ekran, güvenlik tanımı, bilgilendirme sistemi vb. tanımlanabilmektedir.

Fields: Fields (alanlar) bölümünde standartlar kullanabileceği gibi isteğe bağlı alanların oluşturup kullanılma olanağı da bulunmaktadır.

Screens: Alanlara (fields) bağlı olarak çalışan Screens (ekranlar) ile isteğe bağlı ekran tasarımı yapmak mümkündür. Bu olanak sayesinde süreçte karşılaşılan ekranlar esnek bir şekilde oluşturulabilmektedir.

Dashboard: JIRA'nın vazgeçilmez bir özelliği kişiselleştirilebilir bir giriş sayfasının bulunmasıdır. Dashboard, işin niteliği ne olursa olsun, çeşitli göstergeler ile işlerin durumu için ön izleme yapılabilen, birden fazla kişiye özel tanımlanabilen iş özeti aracıdır.

Search and Filter: "Bugün kapanan işler nelerdir?", "Bu hafta kaç iş gecikmiştir?", "X kişinin elinde olan işler nelerdir?", "Y kişinin bugün kapadığı işler nelerdir?" vb. sorulara yanıt bulmak için "Search and Filter" alanı kullanılmaktadır.

Sub Task: JIRA'nın issue altında ölçülebilir alt işlerini temsil eder.

Issue Linking: JIRA'da birbirileriyle ilgili işler link özelliği sayesinde çok rahat takip edilebilirler. İstenilen sayıda farklı bağımlılık tipi (depends, duplicates, etc.) oluşturulabilir.

Version: Versiyonlama yazılım işlerinde kaçınılmazdır. Dahası işleri de kolaylaştırır. Bu nedenle JIRA tümleşik ve basit bir versiyon kontrol aracı sağlar.

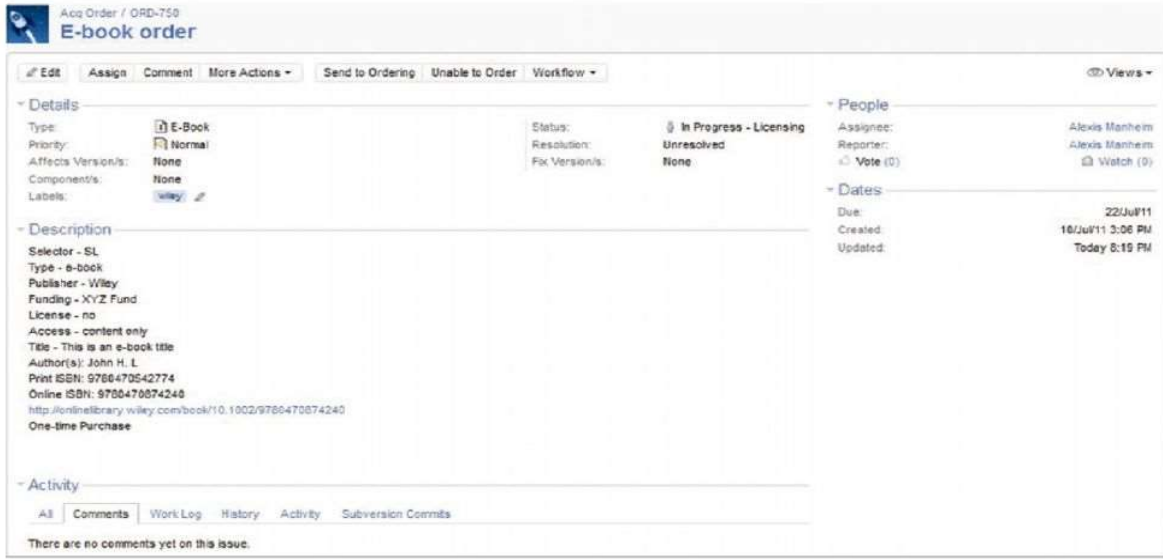
Plugin: JIRA'nın çok zengin bir plugin havuzu vardır. İhtiyaç duyulan bir özellik, JIRA da bulunmuyorsa plugin center ziyaret edilebilir.

Report: JIRA'nın varsayılan olarak sunduğu raporlar bulunmaktadır. Bunların dışında çeşitli raporlama pluginleri de mevcuttur.

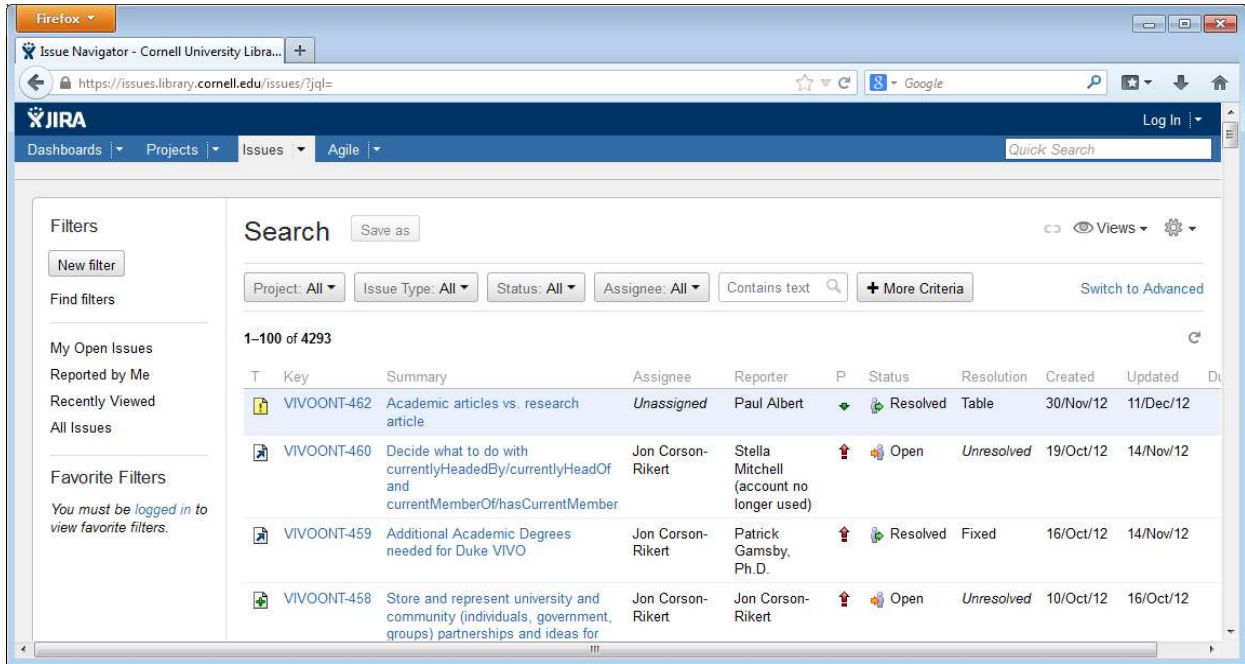
JIRA'nın üniversite kütüphanelerindeki örnek uygulamaları

Son zamanlarda kullanımı kolay olan web tabanlı yazılımların sayısı artmaktadır. Kütüphane ve bilgi merkezleri de bazı gereksinimlerini yeni ve yaratıcı yollarla karşılamak üzere bu yazılımlardan yararlanabilmektedir. Kurumlar, söz konusu yazılımları kendi sistemlerine uyarlayarak farklı türlerdeki işlerini daha pratik ve verimli bir şekilde yönetebilmektedir. JIRA yazılımı da üniversite kütüphanelerince tercih edilen bu yazılımlar arasındadır.

Stanford Üniversitesi Kütüphanesi, elektronik kaynakların satın alma işlemlerini JIRA uygulaması üzerinden gerçekleştirmektedir (Wilson, 2011, s. 294).

Şekil 1. Stanford Üniversitesi JIRA Üzerinden Elektronik Kaynak Sipariş İşlemi

Şekil 2. Cornell Üniversitesi JIRA Uygulaması

Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi'nde JIRA'nın Kullanımı (Uygulama Adımları)

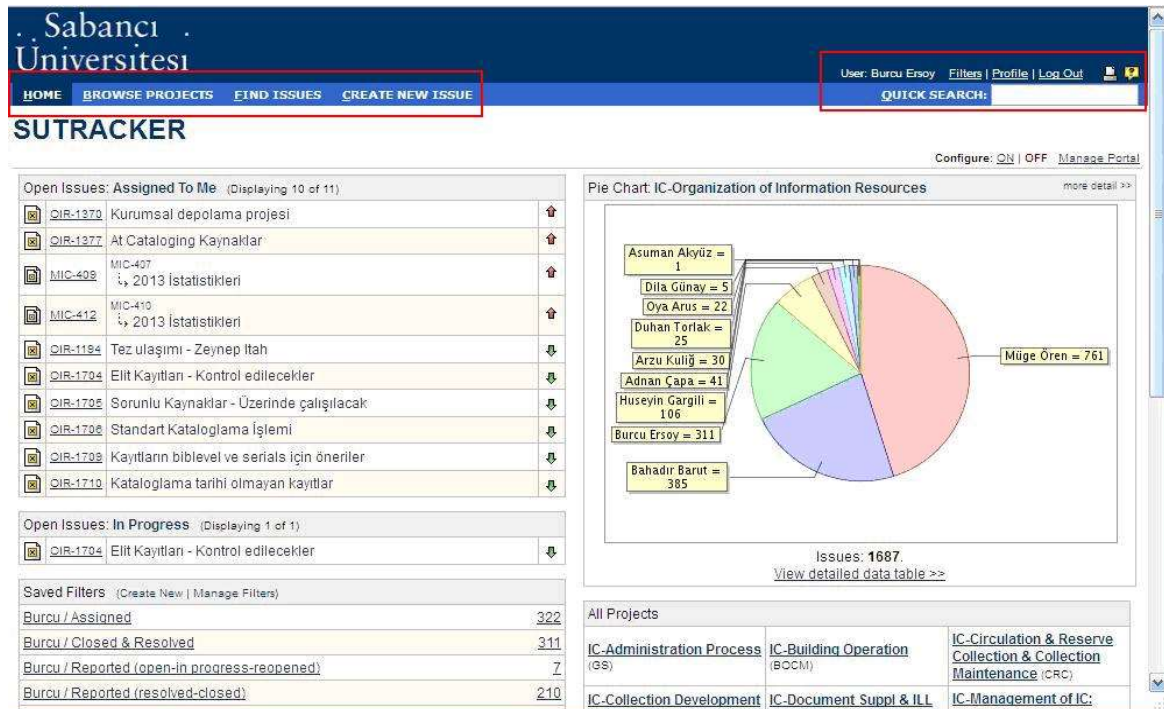
JIRA her ne kadar yazılım sektörüne yönelik bir uygulama olarak doğmuş olsa da, şu an birçok farklı sektörde kullanılabilmektedir. Kütüphanecilik alanında henüz çok yaygın bir kullanım alanı bulunmamaktadır ancak Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi olarak süreç takibi ve bilgi paylaşımı konusunda bizlere oldukça ciddi faydaları bulunduğunu belirtmeliyiz.

- JIRA uygulamasının bizlere sağladığı faydaları maddeler halinde belirtmek gerekirse;
- Şeffaf bir yönetim ve iş akışı uygulamasına imkan tanınması
- Hızlı ve etkin bir bilgi paylaşımı sağlaması
- Elektronik posta yığınını engellemesi
- Bütün işlerin tek bir yerde toplanmasıyla arşiv özelliği taşıması

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, JIRA uygulamasının kullanımı hakkındaki bilgiler, üç ana başlık altında toplanarak, ekran görüntüleri eşliğinde açıklamalı olarak verilmiştir.

Menüler ve işlevleri

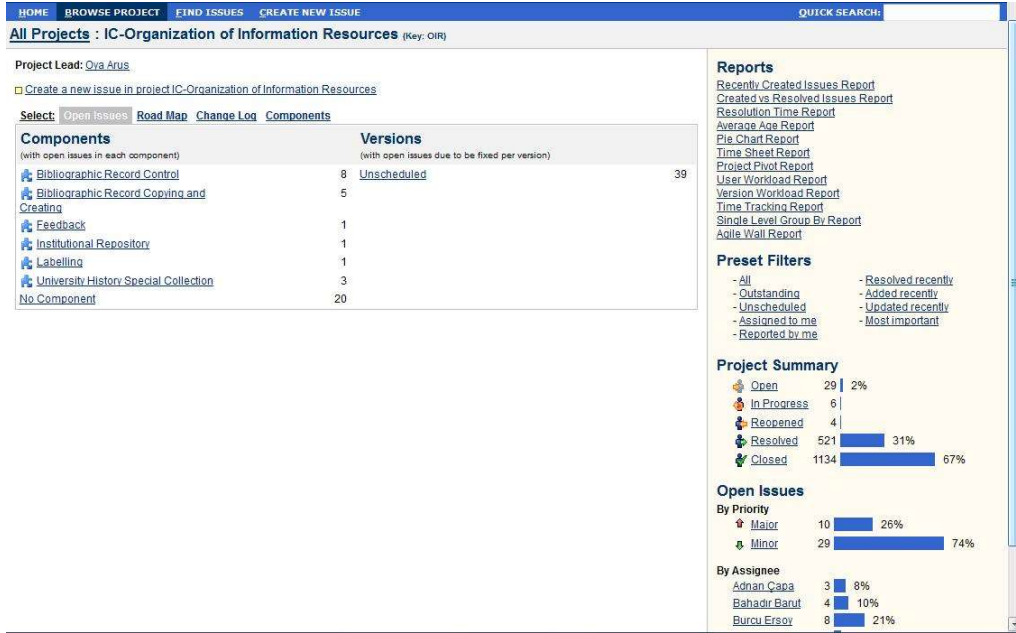
Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi'ndeki JIRA uygulamasının, genel hatlarıyla ana sayfası "Şekil 3" de verilmiştir. Bu ekranın alt kısmında yer alan bölümdeki kısımlar, kullanıcıların isteğine göre kişiselleştirilebilmektedir. Bu kısım ile ilgili detaylı bilgi "Kişiselleştirme" bölümünde verilmiştir. Bu bölümde ise, üst alanda yer alan menüler ve bu menülerin işlevleri ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Şekil 3. Ana Sayfa

“Browse projects”: Bu kısımda JIRA uygulamasını kullanan bütün projelerin* isimleri, proje liderleri ve linkleri sıralı bir şekilde verilmektedir. Görüntülenmek istenen proje linkini kullanarak, o proje ile ilgili bütün bilgileri içeren ekrana ulaşmak mümkündür.

Proje ekranı, herhangi bir projede yer alan bütün işlerin istatistik verilerine erişebileceğimiz bir ekrandır. Bu ekranda, bütün açık olan işlerin alt öğelere (“components”) göre dökümünü görebilir, raporlar alabilir, hazır filtreleri kullanarak o proje için açılmış bütün işlerin dökümüne ulaşabilir ve/veya mevcut işlerin durumuna (açık, kapalı, işlemde vb.), açık olan işlerin önceliklere ve işin yönlendirildiği kişiye göre istatistik verilerine ulaşabilmektedir. “Şekil 4”de, örnek bir proje ekranı verilmiştir.

Şekil 4. Proje Ekranı

“Find issues”: Bu kısım mevcut işler arasında belli kriterler belirleyerek arama yapabilmeye imkan tanır. JIRA, arama kriteri olarak oldukça fazla seçenek sunmaktadır. “Şekil 5”deki ekran görüntüsünde, mevcut arama kriterleri görünmektedir.

* JIRA’da, Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi’nde yer alan her bölüm ayrı bir proje olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 5. Arama Kriterleri

Görülebileceği gibi projeye, işi açan veya işin yönlendirildiği kişiye, işin o anki durumuna (açık, kapalı, işlemde vb.) göre kriterler belirlemek ve/veya herhangi bir tarihte açılmış, güncellenmiş ya da belli süreler için bitirilmesi belirlenmiş ve bir zaman aralığı verilmiş olan işlere erişebilmek için kriterler belirlemek mümkündür.

Arama ekranı, aynı zamanda ana sayfada “saved filters” (kayıtlı filtreler) olarak görünen alandaki filtreleri ayarlayıp, kaydedebileceğimiz ekrandır. Arama sonuçları olarak gelen ekranda, “save it as a filter” (filtre olarak kaydet) seçeneği seçilerek, arama sonuçları kullanıcının belirleyeceği bir isimle kaydedilebilir ve bir kez daha aynı arama kullanılacağı zaman tek tıklamayla ilgili aramaya ulaşılabilir. Bu şekilde, arama yaparak kaydedilecek zamandan tasarruf edilebilmektedir.

“Şekil 6”daki örnekte, filtre oluşturmaya hazır bir arama sonucu görünmektedir.

Pr	T	Key	Summary	Project	Assignee	Reporter	Status	Res	Created	Updated	Due	Components
QIR-1722			BM personel web sayfası - kontrol edilecekler	IC-Organization of Information Resources	Müge Ören	Burcu Ersoy	Resolved	Fixed	18/Feb/13	07/Jun/13		Bibliographic Record Control Bibliographic Record Copying and Creating
QIR-1708			Sorunlu kayıtlar	IC-Organization of Information Resources	Bahadır Barut	Burcu Ersoy	Resolved	Fixed	07/Feb/13	11/Feb/13		Bibliographic Record Control
QIR-1705			Sorunlu Kaynaklar - Üzerinde çalışılacak	IC-Organization of Information Resources	Burcu Ersoy	Burcu Ersoy	Open	UNRESOLVED	05/Feb/13	20/Mar/13		
QIR-1471			Submitted/accepted kayıtlar için - 15.02.2012 (Mehmet Bağ) - SSBF Toplantısı	IC-Organization of Information Resources	Oya Arus	Burcu Ersoy	Resolved	Fixed	24/Mar/12	10/May/12		Feedback
QIR-1470			Aktifite girişleri - Karşılaşılan sorunlarla ilgili - 24.03.2012	IC-Organization of Information Resources	Oya Arus	Burcu Ersoy	Resolved	Fixed	24/Mar/12	10/May/12		Feedback
QIR-1469			Re: problem - 18.08.2011 (Berrin Yanıkoğlu)	IC-Organization of Information Resources	Oya Arus	Burcu Ersoy	Resolved	Fixed	24/Mar/12	10/May/12		Feedback

Şekil 6. Örnek Arama Ve Filtre Oluşturma Ekranı

Alt alanda yer alan “summary” (özet) kısmından, arama kriterlerinin neleri kapsadığı ve sonuçların neye göre sıralanmış olduğu bilgisine ulaşılabilmektedir. Bu örnekte, belirli bir kullanıcının, belirli bir projede, “reporter” (iş açan kişi) olduğu arama sonuçları görülmektedir. Sonuçlar, “created” (oluşturulma) tarihine göre sıralanmıştır. Bu sıralama ölçütünü değiştirmek için kullanıcının sütunların üzerine tıklaması yeterli olacaktır.

Dileyen kullanıcılar, “manage” (yönet) kısmını kullanarak ilgili filtrede olan değişiklikler için, diledikleri zaman aralıklarını belirleyerek, elektronik posta alma seçeneğini seçebilir ve/veya oluşturduğu filtreleri diğer kullanıcılarla paylaşabilmektedir.

“**Create new issue**”: “Issue” terimi JIRA uygulamasında, açılan her yeni konu/iş için kullanılmaktadır. Kullanıcılar yeni iş oluşturmak istediklerinde, bu alanı kullanarak işleri açabilmektedir. İş oluşturma ile ilgili detaylı bilgi “*İş Oluşturma*” kısmında verilmektedir.

“**Quick Search**”: Bu alandan, ana arama ekranına girmeden, çok daha basit bir şekilde ve kriter belirlemeden arama yapılabilir. Ancak, sistem “anahtar kelime” özelliği kullandığı için karşılaşılabilecek sonuçlar çok fazla olabilmektedir. Bu nedenle, hızlı arama özelliğini, JIRA uygulamasının açılan her işe otomatik olarak atadığı “OIR-1370” gibi spesifik bir numara ile kullanmak daha elverişli olmaktadır.

“**Profile**”: Bu alan kullanıcı bilgilerinin özetlendiği bir alandır. Bu ekrandan kullanıcı, kendi bilgilerine erişebilmekte ve izlediği işleri görebilme, filtreleri yönetebilme, ana ekranını kişiselleştirebilme gibi birçok özellik için tek ekrandan giriş yapabilmektedir. Aynı zamanda, mevcut bütün projeleri görebilmekte ve her projede kaç iş olduğunu, kendisinin açtığı ve/veya kendisine açılmış olan bütün işleri görebilmektedir.

İş Oluşturma

Bu kısımda, JIRA uygulamasında “issue” olarak adlandırılan, “iş” oluşturma süreci ile ilgili detaylara yer verilmiştir.

JIRA uygulamasında, iş oluşturma süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, öncelikle işin açılacağı proje ile açılacak işin türü belirlenir. İkinci aşamada ise, işle ilgili daha detaylı bilgiler oluşturulup, diğer ayarlar yapılır.

“Şekil 7”de iş açma sürecinin ilk aşaması görülmektedir. Bu aşamada, öncelikle işin hangi projede çalışanları ilgilendirdiği saptanır ve buna uygun olarak ilgili proje seçilir. Daha sonra ise “issue type” (konu türü) belirlenir. Konu türü olarak “task” (görev), “feedback” (geri bildirim), “improvement” (gelişme) gibi seçenekler bulunmaktadır. Bu sayfadaki işlemler tamamlandıktan sonra, ileri tuşu ile bir sonraki sayfaya, yani iş oluşturma sürecinin ikinci aşamasına geçilir.

Şekil 7. İş Oluşturma – İlk Aşama

* Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi'nde “issue” terimi “iş” olarak adlandırıldığı için, çalışmada bu şekilde kullanılmıştır.

İş oluşturma sürecinin ikinci aşaması, işin konusunun, önceliğinin, (belirtilecekse eğer) bitiş zamanının, projenin içerisindeki hangi alt öğeye ait olduğunun, işin kime yönlendirileceğinin, işin tanımının belirtileceği ve eğer varsa ilgili dosyaların eklenebileceği alandır. Bu alandaki ilgili alanlar doldurulduktan sonra, oluşturma komutu verilerek JIRA uygulamasındaki iş oluşturma aşaması tamamlanmış olur.

Create Issue
Step 2 of 2: Enter the details of the issue...

Project: IC-Organization of Information Resources

Issue Type: Task

Summary:

Priority: Major

Due Date:

Component/s: Unknown
Authority Record Copying and Creating
Bibliographic Record Control
Bibliographic Record Copying and Creating
Feedback

Affects Version/s: Unknown

Fix Version/s: Unknown

Assignee: - Automatic - Assign to me

Description:

Environment:

Original Estimate:

Attachment: Browse... No file selected.

Attachment: Browse... No file selected.

Create Cancel

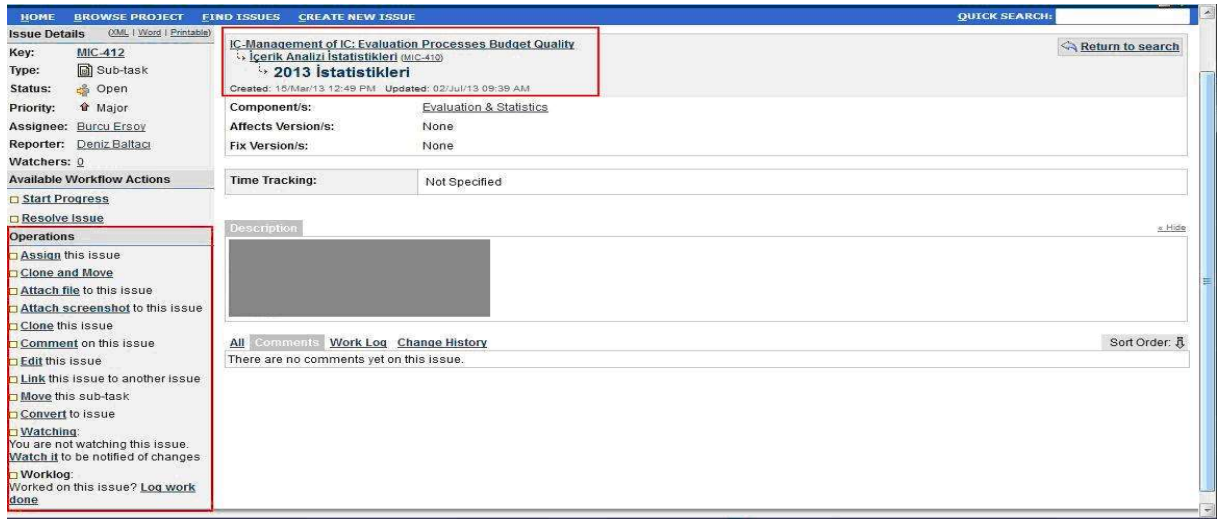
Şekil 8. İş Oluşturma – İkinci Aşama

JIRA uygulamasında herhangi bir kullanıcı, başka bir kullanıcıya iş açtığı zaman sistem tarafından ilgili kullanıcılara elektronik posta gönderilmektedir. Bu aşamadan işin kapatıldığı son aşamaya gelene kadar, yapılan her değişiklik, ilgili kullanıcılara elektronik posta yoluyla iletilmeye devam etmektedir. Aynı şekilde, ilgili işi izleyen diğer kullanıcılara da bilgilendirme postaları gönderilmektedir.

JIRA uygulamasında açılmış işler üzerinden çeşitli güncellemeler, değişiklikler yapılabilir. Buna göre açılmış bir işle ilgili yapılabilecek bazı güncellemeler aşağıdaki gibidir:

- İşin ilk yönlendirildiği kişi yapılacakları tamamladıktan sonra, işi bir başkasına devam etmesi için yönlendirebilir
- İşle ilgili oluşturulmuş dosyalar ve ekran görüntüleri, ilgili işe sonradan eklenebilir
- İşin yapılma durumuna göre yorumlar eklenerek, işi açan kişinin bilgilendirilmesi sağlanabilir
- Ana işin üzerinden alt işler (sub-task) açılabilir ve/veya birbirine bağlantılı işler aynı ekranda görülebilmesi ve takip edilebilmesi için birbirleriyle ilişkilendirilebilir
- İlgili işin ilk açılan projeden başka bir projeye aktarılması gerektiğinde, ilgili işlemler yeni bir iş açmadan, mevcut işin üzerinden aktarılabilir
- Herhangi bir kullanıcı dilerse, ilgisini çeken işleri “watching” (izleme) özelliğini kullanarak takip edebilir.

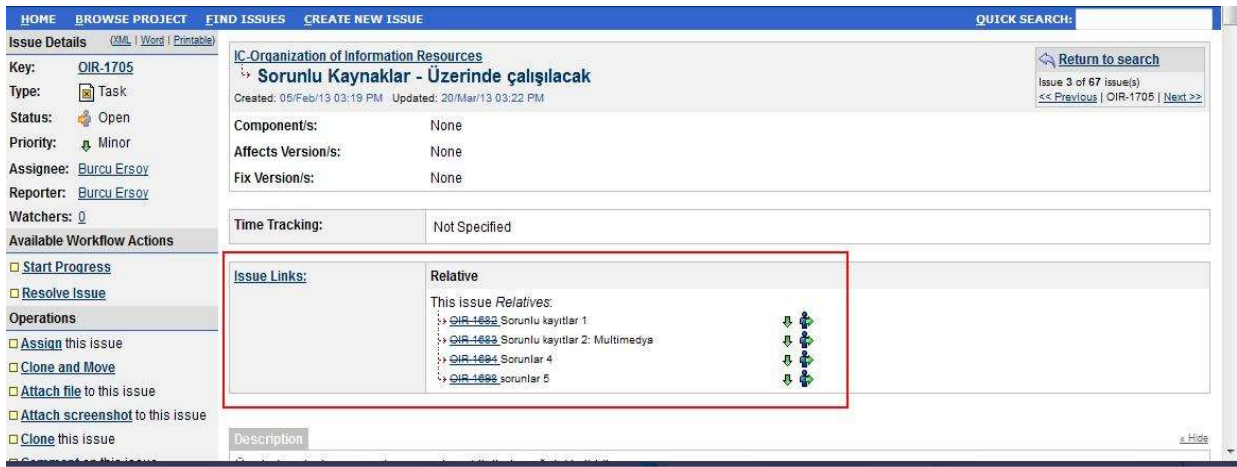
Yukarıda sözü geçen özelliklerin hepsi ve daha fazlası mevcut bir iş üzerinden yapılabilir. “Şekil 9-10-11”de, belirtilen uygulamaların daha iyi kavranabilmesi için bazı işlerden örnekler verilmiştir.

Şekil 9. Örnek 1

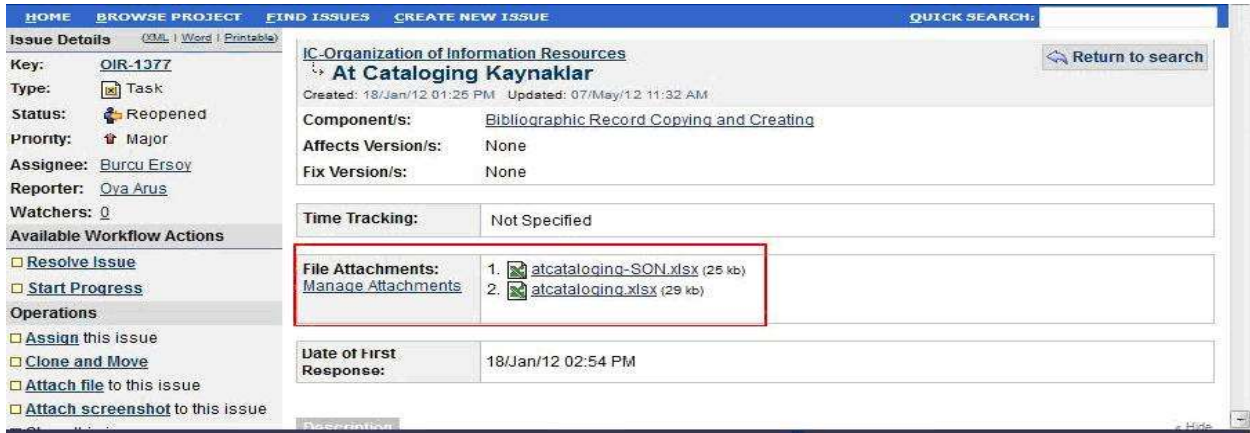
Örnek 1: Bu örnekteki sağ alanda, her işte mevcut olan kayıt ekleme, yönlendirme, ilişkilendirme, alt başlık açma, dosya ekleme gibi işlemlerin yapılabilirdiği “operations” (işlemler) başlığı yer almaktadır.

Üst alanda belirtilen kısım ise, işin hangi projeye ait olduğunun, işin konusunun ve oluşturulma tarihi ile son güncellenme tarihinin görülebileceği alandır. Bu örnekte başka bir işin altında, ona bağlı olarak oluşturulmuş bir “sub-task” görüntülenmektedir.

Şekil 10. Örnek 2

Örnek 2: Birbirleriyle ilişkilendirilmiş işlere bir örnektir. Bu örnekte, birbirleriyle bağlantılı bütün işler tek bir başlık altında toplanarak diğer işler kapatılmıştır. “Issue links” kısmındaki işlerin üzerinin çizili olması o işlerin kapatılmış olduğu anlamına gelmektedir. Ancak yine de ilgili linke tıklayarak, diğer bağlantılı işlerde ne zaman ne yapıldığı detaylı olarak takip edilebilmektedir.

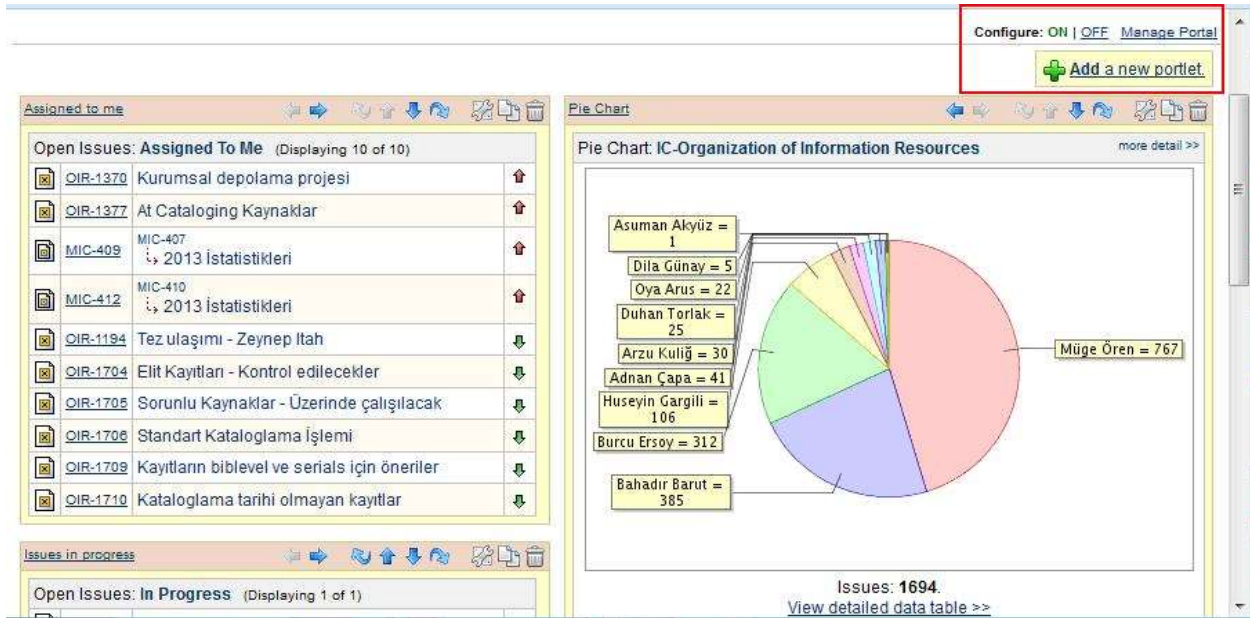
Şekil 11. Örnek 3

Örnek 3: Bu örnekte ise ekli dosyaların olduğu bir iş görüntülenmektedir. Ekli dosyalar, “manage attachments” (ekleri yönet) seçeneği kullanılarak silinebilir ve/veya indirilebilir.

Kişiselleştirme

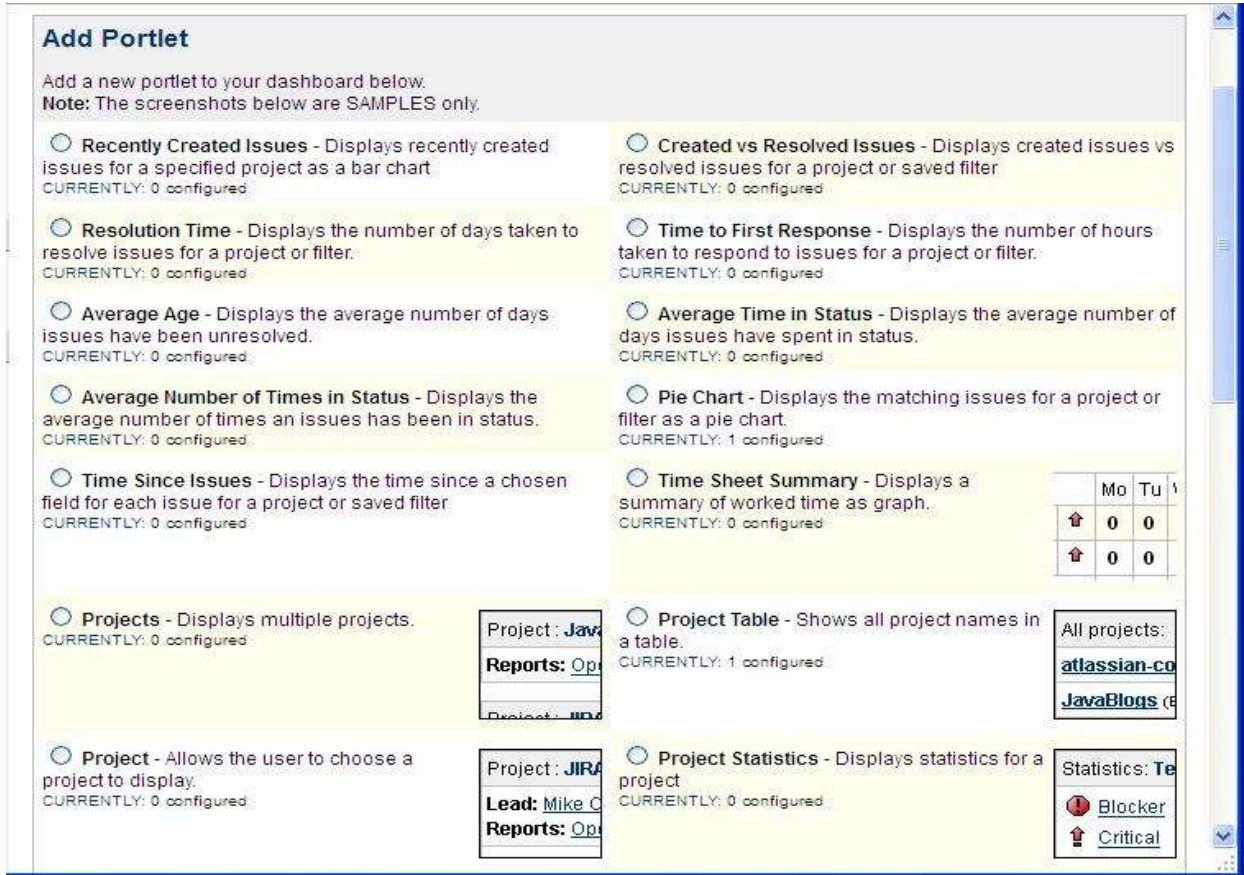
JIRA uygulamasının ana ekranı kullanıcının ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilebilmektedir. “Şekil 3”de görünen ana sayfa ekran örneğinde bulunan bütün alanların, isteğe göre yerleri değiştirilebilir, tamamen kaldırılabilir ve/veya uygulamanın sunduğu benzeri diğer görünüm eklenir.

Bu güncellemeleri “Şekil 12”de görünen, “manage portal” ve/veya “configure” (yapılandırma) alanlarını kullanarak yapmak mümkündür. İlgili ekran görüntüsünde, sayfanın yapılandırma kısmı “on” olarak değiştirilerek, sayfa hızlı ve kolay yoldan güncellemelerin yapılabileceği duruma getirilmiştir. Aynı ayarlamalar ve daha fazlası “manage portal” kısmından da yapılabilmektedir.

Şekil 12. Kişiselleştirme Ayarları

Kişiselleştirme ayarları yaparken bizim vermiş olduğumuz örnekte bulunmayan, ancak uygulamanın bizlere sunduğu alternatif ekranlarda mevcuttur. Bu ayarlamaları ise, “Şekil 12”de kırmızı ile belirtilmiş olan kutucukta yer alan “add a new portlet” kısmından yapmak mümkündür. “Şekil 13”de eklenebilecek bazı farklı ekranların neler olabileceği ile ilgili örnekler yer almaktadır.

Şekil 13. Yeni Ekran Görüntüsü Ekleme

Kaynakça

Atlassian, *JIRA: Issue and project tracking*. 15.07.2013 tarihinde <https://www.atlassian.com/software/jira> adresinden erişildi.

JIRA Türkiye: Merhaba JIRA. 15.07.2013 tarihinde <http://jiraturkiye.com/merhaba-jira.html> adresinden erişildi.

Li, P. (2011). *JIRA 4 Essentials*. Birmingham: Packt Pub.

Wilson, K. (2011). Beyond library software: New tools for electronic resources management. *Serials Review*, 37, 294-304.

Yerel Kültürel Mirasın Semantik Ortamda Sunumu

Kavramsal Model Önerisi

Yusuf YALÇIN*, H. İbrahim GENÇBÜYÜR**

Öz

2000’li yılların ortasından itibaren, web ortamında sunulan kültürel mirasın, semantik bir yapıda ilişkisel olarak taranması ve hizmete sunulmasına yönelik olarak yapılan çalışmaların arttığı gözlenmektedir. Zengin bir kültürel mirasa sahip olan ülkemizde dijitalleştirme çalışmaları bir birinden bağımsız ve kopuk olarak devam etmekte olup oluşturulan dijital kültürel miras, dağınık bir yapıda hizmete sunulmaktadır. Oysaki birçok ülkenin dağınık yapıda olan dijital kültürel mirasına ait kaynakları tek bir arayüzden ve semantik unsurların desteğiyle erişime sunmak için yoğun bir çalışma içerisinde olduğu gözlenmektedir. Yurt dışındaki çalışmaların artarak devam etmesine rağmen ülkemizde bu konuya ilişkin herhangi bir çalışma olmadığı görülmektedir. Bu gerçekten yola çıkarak ulusal kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarılması çalışmalarında özellikle ilişkisel olarak tarama yapma imkânı sağlayan semantik web uygulamalarına ağırlık verilerek, dijital belgelerin hizmete sunuma ilişkin ana hatların belirlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Semantik Web, Kültürel Miras, Dijital Miras.*

Giriş

Semantik web, yaygın görüşün aksine yapay zekâ olmamakla birlikte yapay zekâ alt yapısını ve teknolojilerini kullanabilen bir teknoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Semantik web kavramı, bugünkü web’in temellerini oluşturan URI, HTTP, HTML gibi yapıları tasarlayan ve bulan kişi olan Tim Berners-Lee tarafından öne sürülmüş ve mevcut web ortamının geliştirilerek tam potansiyel kullanımı için web’in gelecek adımı olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda semantik web yeni ve ayrı bir web olmayıp, bilgilere iyi tanımlanmış anlamların verildiği, bilgisayar ve insanların birlikte çalışmalarına imkân veren bugünkü web’in bir uzantısıdır. Semantik web’teki temel amaç iyi tanımlanmış ve bağlantılandırılmış olan bilgilerin web ortamında kolay bir şekilde bilgisayarca okunabilir ve aynı zamanda anlaşılabilir olmasını sağlayacak standartların ve teknolojilerin geliştirilmesidir (Süzen, 2013).

Semantik web kavramının gelişmesine paralel olarak geleceğe dönük uygulamalarda standartlaşmanın sağlanabilmesi amacı ile XML, XML Schema, RDF, RDF Schema Web Ontoloji Dili (OWL) gibi ara katmanlar tanımlanmıştır. W3c Konsorsiyumu tarafından yukarıda belirtilen ara katmanlar (elemanlar) şu şekilde açıklanmıştır:

- XML yapılandırılmış dokümanlar için yüzeysel söz dizim kuralları sağlar. Ancak dokümanın anlamına ilişkin anlamsal bir kısıtlama yüklemes.
- XML Scheme, XML dokümanlarının yapı içerik elemanlarını düzenlemeye yarayan dildir.
- RDF (Resource Description Framework) XML dili verilerinin kodlanması ve taşınması için söz dizimi yapısını belirler.
- RDFS (RDF Schema): RDF veri modeli web ortamındaki kaynaklar, isimlendirilmiş kaynak, özellikleri ve değerleri üçlülerini temel alan basit bir gösterim yöntemidir. RDFS gösterimi RDF veri modelini genişleten bir tip sistemidir. Bu tip sistemi bir alanda kullanılacak olan sözcük kümesini tanımlar.

* İzmir Üniversitesi Kütüphanesi, Türkiye {yusuf.yalcin@izmir.edu.tr}

** Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye {ibrahim.gencbuyur@deu.edu.tr}

Ontoloji: Ontolojiler belirli bir alandaki bilgilerin “paylaşılan ve genel bir anlamın” oluşmasına imkân sağlarlar. Ontolojiler herhangi bir alanda standart olacak kullanılacak ortak paylaşım sözcük kümelerini (vocabulary) veya terminolojinin tanımlanmasında önemli görevler üstlenirler. Ontolojiler, ontoloji dilleri (RDFS, DAML + OIL, OWL...) ile tanımlanırlar (Süzen, 2013; Wikipedia, 2013).

Kültürel Miras ve Semantik Web

Gün geçtikçe sayıları artan kültürel miras kapsamındaki kaynaklar ve bilgiler dijital formatta üretilmekte veya dijitalleştirilmekte, aynı zamanda bu bilgilere web servisleri aracılığı ile erişilmektedir (Özbağ, 2010). Her geçen gün sayıları artan kültürel mirası üç ana başlık altında toplamak mümkündür (Hyvönen, 2012, s.1).

- **Somut Kültürel Miras:** Somut olan kültürel mirasın ana bileşenleri, tarihi eserler, kitaplar, sanat eserleri gibi nesnelerden oluşmaktadır.
- **Somut Olmayan Kültürel Miras:** Gelenekler, dil, lehçeler, folklor gibi farklı bileşenlerden oluşmaktadır.
- **Doğal Kültürel Miras:** Daha çok ekolojik ve biyolojik çeşitlilik ile jeolojik unsurlardan oluşmaktadır.

Kültürel mirasın derlenmesinde ve hizmete sunulmasında en önemli oyuncular, hafıza kurumları olarak adlandırılan kütüphaneler, arşivler ve müzelerdir. Bugün geline nokta hafıza kurumları birçok materyali elektronik ortamda hizmete sunmaktadır. Ancak gerek kültürel mirasın heterojen bir yapıda olması ve gerekse içeriğin farklı biçim ve standartlarda sunulması kültürel mirasa kendine özgü bazı karakteristik özellikler yüklemektedir. Bu özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Hyvönen, 2007).

- **Çoklu Format:** İçerik farklı formatlarda sunulmuş olabilir. Örneğin, metin, resim, video, ses, eğitim videoları vb.
- **Çoklu Konu:** İçeriğin kapsamı birden fazla konuyu ve alanı kapsayacak şekilde olabilir. Örneğin, sanat, tarih, sanat eserleri, gelenekler vb.
- **Çoklu Dil:** İçerik birden fazla dilde olabilir.
- **Çoklu Kültür:** İçerik sadece belirli bir kesime ve tarihe değil çok geniş yelpazede bir çeşitliliğe sahip olabilir.
- **Farklı Hedef Kitle:** Kitle sadece meslektaşlar olmayıp aynı zamanda her yaşa ve kesime hitap edilmektedir.

Farklı formda, içerikte ve çok değişik kaynaktan gelen içeriğin derlenmesinde ve standart olarak semantik ortamda hizmete sunulmasında bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan zorlukları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Birlikte çalışabilirlik problemi (Isaac, 2008),
- Farklı formatların sunumu (Vavliakis, 2013),
- Kültürel ve yasal bariyerler,
- Teknik yetersizlikler,

Ülkemizde ise özellikle kültürel mirasın sunumuna ilişkin olarak mevzuatımızda belirleyici hükümlerin olması hizmete sunumda sorunlarla karşılaşılmasına neden olabilecektir. Yasal sorunlar çözüldükten sonra kültürel mirasın hizmete sunumunda karşılaşılacak en büyük zorluklardan birisi de veri setleri ve buna bağlı olarak harmanlanmış verilerin sunumu, paylaşımı ve erişilebilirliğidir. Bu sorunun temelinde farklı uçlardan gelen verilerin karakter setlerinin, kullanılan metadata setlerinin farklı olmasına paralel olarak semantiğin birlikte çalışabilirlik ve standart sunumunda yaşanacak sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. World Wide Web Consortium (W3C) bu konuda özellikle metadata setlerinin çok iyi tanımlanmış olması, birlikte çalışabilirliği sağlamada önemli bir etken olacağına vurgu yapmaktadır (Hyvönen, 2012, s.4).

Kültürel mirasın sunumunda birlikte çalışabilirlik probleminin en büyük nedeni ise kültürel mirasa ait içeriğin farklı kurum ve kuruluşlar ile özel kişilere ait ortamlardan gelmesi olarak gösterilebilir. Aslında temelde web 2.0 günümüzde belirli bir başarı yakalamış olsa da semantik ortamda işler sanılandan daha zordur. Çünkü web 2.0'dan farklı olarak burada ki temel sorun insan ile bilgisayar arasındaki bağı kurmaktır. (Hyvönen, 2007a). Bu bağın kurulmasını zorlaştıran etkenlerden biriside henüz daha semantik çağın başlarında olduğumuzdan dolayı insan ve bilgisayar etkileşiminin istenilen düzeyde kurulmasında teknik olarak yaşanan zorluklardır. Bu zorlukların aşılması için çalışmalar artarak devam etmektedir.

Bütün zorluklarına rağmen semantik web kültürel miras içeriğinin sunumunda son kullanıcılar ve içerik sağlayıcılar açısından bazı yararları beraberinde getirmektedir. Bu yararları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Son kullanıcı açısından yararlar:

- Dağıtık heterojen kültürel mirasa homojen bir yapıda, tek bir arayüz ile erişim sağlayabilirler.
- Son kullanıcılar bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için birden fazla kaynağa ihtiyaç duyabilirler. Böyle durumlarda akıllı arama metodolojileri sayesinde otomatik olarak oluşturulan içerikten ilgili kaynağa direkt olarak erişim imkânına sahip olacaklardır. Örneğin bir sanatçı ile ilgili bilgi ararken, aradığı bilgileri müze koleksiyonları, kütüphaneler, ilgili otorite kaynaklardan ontolojiler sayesinde hızlı ve güvenilir şekilde erişme şansına sahip olabileceklerdir.
- Web üzerinden ücretsiz olarak arama yapan arama motorları genellikle düz metin arama veya basit bir sınıflandırma hiyerarşisine göre arama yapmaktadır. Oysaki semantik arama ontolojik konsept ve yapılarla dayalı daha akıllı erişim imkanı sağlar.
- Semantik arama sonucunda otomatik olarak hazırlanan ve son kullanıcıya sunulan konuya ilişkin öneriler sayesinde aramanın derinleşmesi ve ilgili konuların daha net ortaya konulması sağlanabilmektedir.

Semantik yaklaşım sadece son kullanıcılar açısından değil içerik sağlayıcı kurumlar içinde bazı önemli kazanımlar sağlamaktadır. Elde edilen bu kazanımlar şu şekilde sıralanabilir:

- *Dağıtılmış içerik oluşturma:* Portal içeriği genellikle bir içerik yönetim sistemi kullanılarak merkezi bir şekilde oluşturulur. Bu yaklaşım, örneğin farklı müze ve bellek kuruluşlarından sağlanan dağıtılmış içeriğin maliyet yüksek olabilmektedir. Merkezi olarak oluşturulan portallar yerine semantik yaklaşımlar aracılığı ile oluşturulan ve yarı otomatik olarak derlenen verileri bilgileri sayesinde daha uygun maliyetle bir erişim imkânı sağlanabilmektedir.
- *Otomatik link güncelleme:* Linklerin güncelliğinin sağlanması ve kontrolü zaman alıcı olduğu kadar maliyetli bir işlemdir. Oysaki semantik portallar aracılığı ile bağlantılar oluşturulabilir, böylece metada ve ontolojiler yardımı ile linklerin otomatik olarak güncelliğinin korunması sağlanabilir.
- *İçerik Paylaşımı maliyetleri düşürür:* Kültürel miras içeriğini sağlayan kurumlar semantik portallar sayesinde mevcut içeriklerini bütün kullanıcılara ortak bir arayüzden erişime açtıklarından dolayı içerik sağlayıcıların maliyetlerinde düşüşler yaşanır.
- *Semantik ortamda içerik zenginleştirilmesi:* İçerik sağlayıcı kuruluşlar arasında ücretsiz içerik erişimi ve değişimi olduğundan dolayı mevcut içeriğin zenginleştirilmesi sağlanabilir.

Ülkemizde kültürel mirasın derlenmesine ve semantik ortamda hizmete sunulmasına ilişkin henüz yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bugün gelinen noktada kültürel mirasımızın elektronik ortama aktarılmasına ilişkin olarak kurumlar bireysel olarak hareket etmektedir. Bu tip yaklaşımlar özellikle ileriki dönemlerde geliştirilmesi muhtemel ortak erişimlerde ve semantik ortamda sunumlarda sorunlar yaratacaktır. Bu tip sorunların daha da büyümemesi için ulusal düzeyde ele alınıp standartların belirlenmesi yararlı olacaktır. Çalışmamızın bu bölümünde kültürel mirasımızın semantik ortamda sunumuna ilişkin olarak yurt dışı örnekler ile birlikte özellikle yasal mevzuat ve telif hakları kapsamında yapılması gerekenler model önerisi kapsamında ele alınacaktır. Ayrıca içeriğin ortak sunumuna ilişkin olarak ele alınması gereken konularda örneklendirilecektir.

Kavramsal Model

Ülkemizde gerek basılı ve gerekse elektronik dokümanların yönetimine ilişkin olarak üst çatı işlemleri Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. DAGM faaliyetlerini 3473¹ sayılı kanun çerçevesinde ele alınıp “Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik”² ile uygulamaya konulmaktadır. 3433 sayılı Kanun ve Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik incelendiğinde kültürel mirasın korunmasına (elektronik ortamda hizmete sunulmasına) ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ayrıca 07/04/2006 tarihinde TBMM’ne sunulan ve kadük Milli Arşiv Kanunu

¹28/9/1988 tarihinde kabul edilip 04/10/1988 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan *Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun*.

²Bu Yönetmelik, 10/10/1984 tarihli ve 3056 sayılı *Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun*’un 11 inci maddesi ile, 15/3/1988 tarih ve 316 sayılı *Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*’nin 6 ncı maddesine göre düzenlenmiştir.

Tasarısında da konuya ilişkin olarak herhangi net bir ifadeye rastlanmamaktadır. Kültürel mirasın elektronik ortamda gelecek nesillere aktarılması için aşağıda belirtilen hususlar yasal güvence altına alınmalıdır:

- Kültürel mirasın korunmasına ilişkin olarak DAGM ilgili bir birim oluşturulmalıdır.
- Oluşturulan birime gerekli personel ve maddi olanaklar ayrılmalıdır,
- Kültürel miras kapsamında değerlendirilecek olan sitelerin devamlılığının sağlanması yasal güvence altına alınmalıdır,
- Kültürel miras kapsamında değerlendirilen elektronik materyallerin uluslararası standartlarda saklanmalarına ilişkin standartlar belirlenmeli ve bütün ilgili kurum, kuruluş ve kişilerin işlemlerini bu standartlar dâhilinde yürütmeleri sağlanmalıdır.
- Derlenen materyalin hizmete sunumu için oluşturulacak semantik portal için özellikle TÜBİTAK gibi kurumlarla işbirliği yapılması sağlanmalıdır,
- Telif haklarına ilişkin doğabilecek ihtilaflara yönelik gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Dijitalleştirme çalışmaları her geçen gün yeni boyutlar kazanarak devam etmektedir. Bir dijital arşiv uygulamasının güvenilir ve işlevsel olabilmesi için gerekli olan adımları altı başlık altında toplayabiliriz (Tursted Digital..., 2012).

- OAIS (Open Archival Information Systems – OAIS Modeline uygun yapıda olmalıdır.
- Yönetimsel olarak dijitalleştirme içselleştirilmiş olmalıdır.
- Dijitalleştirme çalışmaları organizasyonun yapısına uygun olmalıdır.
- Finansal olarak sürdürülebilirliği garanti altına alınmalıdır.
- Yeni teknolojilere adapte edilebilir olmalıdır.
- Dijital belge sistemi güvenli bir yapıda olmalıdır.

Dijitalleştirme çalışmalarının uzun vadeli ve sürdürülebilir olması yukarıda belirtilen işlem aşamalarına uygunluk ile sağlanabilir. Ayrıca sisteme yönelik olası risklerin önceden tespit edilebilmesi için risk gruplarının belirlenerek değişen koşullara göre sistematik güncellemelerinin yapılması gereklidir.

Amaç, kapsam, seçilen kriterler, standartlar ne olursa olsun dijitalleştirme üç temel amaca yönelik olmalıdır:

- Dijital belgeler, uygun/doğru taşıyıcılarda depolanmalı, depolama ve erişim konusunda uluslararası prosedürler uygulanmalıdır.
- Dijital belgelerin depolandığı depolama alanları ve formatları, yeni teknolojilere uyarlanmalıdır.
- Dijitalleştirme çalışmaları yapılırken bilgi ve belge bütünlüğünün korunmasına özen gösterilmelidir (Russel, 1998; Özbağ, 2010).

Arşiv yazılımı, dijitalleştirme çalışmaları için önemli adımların başında gelmektedir. Hafıza kuruluşlarında kullanılacak yazılımlar seçilirken, arşiv işletim yazılımı, arşiv yönetim yazılımı ve erişim yazılımı modüler bir yapıda olmalıdır. İster orijinal yazılım olsun isterse uyarlanmış edilmiş bir arşiv yazılımı olsun dijital kütüphanelerin ve arşivcilerin koleksiyona katılan materyalleri yönetebilecekleri edebilecekleri yapıda yarı otomatik bir şekilde düzenlenmesi, gerek koruma ve gerekse erişimin genişletilmesi anlamında uygun olacaktır.

Hafıza kurumlarında kullanılacak olan yazılım; web tabanlı, UTF-8 çoklu dil, XML ve OWL (Wen ontoloji Dili) destekli, otomatik üst veri üreten, farklı format türlerinin yüklenmesine olanak tanıyan, veri kayıplarına karşı güvenli, veri tabanı kayıtlarının tutarlılık ve bütünlük kurallarını yerine getirebilecek, esnek ve paylaşıma izin veren bir yapıda olmalıdır. Yazılımın önemli bir bileşeni olan erişim için, Web üzerinden herkes tarafından erişilebilen uluslararası standartlarda bir ara motoru olmalıdır. Arayüzün içerdiği materyallerin çoklu ortam portalları ile kategoriler halinde gösterimini sağlamasının (fotoğraf arşivleri, yazmalar, müzeler, vb) yanında semantik web yaklaşımı ile hazırlanması, içerdiği bilgilerin organizasyonu ve bu bilgilere erişimde kapsamlı bir yaklaşım sağlayacaktır (Özbağ, 2010, ss. 73-74).

Kurumsal güvence altına alınan çalışmalar uluslararası standartlarda depolandıktan sonra halen başlangıç aşamasında olan semantik sunum ilkeleri çerçevesinde erişime açılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken unsurların başında birlikte çalışabilirlik ilkesinin kesin kurallarla ve ortak ontolojilerle geliştirilmiş bir sistem hedeflenmelidir. Hedeflenen sistem aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır (CultureSempo, 2009):

- Kültürel miras kapsamında semantik ortamda sunulmasına karar verilen içerik semantik ortama uygun metada setlerine sahip olmalıdır,
- Sistem toplu içerik uygulamalarını kolayca mash-ups yapabilecek şekilde tasarlanmalıdır,

- İçerik otomatik olarak diğer semantik portallar ile ilişkilendirilebilecek şekilde planlanmalıdır,
- Araştırmacıların ve vatandaşların kendi içerik ve bilgi birikimlerini sisteme aktarabilmesi için gerekli esneklik sağlanmalıdır,
- Sistem çok dilli olarak tasarlanmalıdır,
- Sistem son kullanıcılardan gelecek olan geribildirimler doğrultusunda güncellenebilecek yapıda olmalıdır.

Gerekli yasal düzenlemeler ile sitem gereksinimleri sağlandıktan sonra kültürel mirasın semantik ortamda sunumuna ilişkin katmanlar belirlenmelidir. Tim Berners-Lee bu katmanları 4 ana başlık altında toplamıştır (Hyönen, 2012, s.7).

- **Metadata Katmanı:** Kültürel mirasa ait kaynaklara ilişkin metadata bilgilerini temsil eder.
- **Ontoloji Katmanı:** Ontoloji katmanı esas olarak RDF Şema ve OWL web ontoloji dili ile bilgisayar ile insan arasındaki bağı kurmak için işlemler gerçekleştirilir.
- **Mantıksal Katman:** Yeni bilgiler ile birlikte metadata üst veri bilgilerini ve ontolojilerin oluşturulduğu katmandır.
- **Doğrulama Katmanı:** Üst katman olan doğrulama katmanında kavramsal düzeyde içerik güvenilirliği, telif hakları gibi konular irdelenir.

Kütüphane, müze, arşivler ve diğer içerik sağlayıcıları kültürel içeriği metadata şemaları kullanarak tanımlamalıdır. Metadata şemaları sayesinde zorunlu ve isteğe bağlı alanlar ile standart bilgilerin oluşturulması sağlanabilmektedir. Halen günümüzde en yaygın olarak kullanılmakta olan metadata element seti Dublin Core'dir. DC'da alanlar standartize edilmiştir ve uygun veri girişleri yapılması durumunda semantik ortamda birlikte çalışabilirlik ilkesi kapsamında erişimin standart olmasında son derece yararlı olmaktadır.

Metadata şemaları özel veri formatlarıdır fakat formatlardaki element değerlerinin nasıl doldurulacağını söylemezler. Terimlerin ya da kelimelerin tercihi için rehberlere, kelime biçimleri ve organizasyonları için ek standart ve kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür işlemler için iyi organize edilmiş kontrollü sözlükler ve kavramsal dizinler kullanılmalıdır. Metadata alanları standartlara uygun olarak doldurularak paylaşılan kültürel miras içeriği standart ontolojilerin yardımıyla RFD bilgi tabanı destekli olarak son kullanıcılara sunulabilecektir.

Sonuç

Kültürel miras kavramı ülkemizde ihmal edilmiş unsurlardan birisidir. Son yıllarda artarak devam eden dijitalleştirme çalışmaları ve her gün yeni üretilen(,) dijital formattaki belgeler içeriğin sunumunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu karmaşayı en aza indirebilmek ve son kullanıcıya daha nitelikli bilgi sunabilmek için içeriğin semantik ortamda sunumu önem kazanmaktadır. Kültürel mirasın (,)semantik ortamda sunumu için aşağıda hususlar doğrultusunda bir çalışma yapılması standart formatta bir proje geliştirilmesi açısından yararlı olacaktır.

- Öncelikli olarak semantik ortamda sunuma ilişkin yasal alt yapı oluşturulmalıdır.
- Telif hakları sorunu çözüme kavuşturulmalıdır,
- Kültürel mirasın semantik ortamda sunumu çalışmalarını yürütecek DAGM bünyesinde bir birim oluşturulmalıdır.
- Farklı içerik sağlayıcılardan gelen içeriğin gelecek nesillere aktarılabilmesi için, içerik güvence altına alınmalıdır,
- Ontolojiler semantik web'in olmazsa olmaz unsurlarının başında yer almaktadırlar. Bu nedenle TÜBİTAK bünyesinde ulusal ontoloji servisi kurulmalıdır,
- Dijitalleştirme çalışmaları için standartlar belirlenmeli ve bütün kurumların bu standartlar dâhilinde işlemleri yürütmeleri teşvik edilmelidir.

Semantik ortamda erişim için gerekli teknik alt yapı ulusal düzeyde oluşturulmalı ve sağlayıcılara gerekli teknik yardım yapılmalıdır.

Kaynakça

- Hyvönen, E. (2007). *Semantic portals for cultural heritage*.
<http://www.seco.tkk.fi/publications/2007/hyvonen-portals-2007.pdf> adresinden erişildi.
- Hyvönen, E. (2009). CultureSampo Finnish cultural heritage collections on the semantic web 2.0. *1st International Symposium on Digital Humanities for Japanese Arts and Cultures, Ritsumeikan University*. <http://www.seco.tkk.fi/publications/2009/hyvonen-et-al-culturesampo-dh-jac-2009.pdf>
- Hyvönen, E. (2012). *Publishing and using cultural heritage linked data on the semantic web*. California: Morgan & Claypool Publishers.
- Hyvönen, E., Alm, O., & Kuittinen, H. (2007a). *Using an ontology of historical events in semantic portals for cultural heritage*. <http://www.seco.tkk.fi/publications/2007/hyvonen-et-al-history-2007.pdf> adresinden erişildi.
- Isaac, A. (2008). *Accessing cultural heritage using semantic web techniques*.
http://www.powershow.com/view/1a255d-OGM1M/Accessing_Cultural_Heritage_using_Semantic_Web_Techniques_powerpoint_ppt_presentation adresinden erişildi.
- Özbağ, Ç. (2010). *Ulusal dijital kültür mirasının korunması ve arşivlenmesine yönelik kavramsal bir model önerisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Süzen, A. (2013). *Anlamsal ağ nedir (semantic web)*.
<http://www.csharpnedit.com/articles/read/?id=964> adresinden erişildi.
- Vavliakis, K. N., Karagiannis, G. T., Mitkas, P. A. (2012). Semantic web in cultural heritage after 2020. *“What will the Semantic Web look like 10 years from now?”*, 11th International Semantic Web Conference 2012 (ISWC 2012), Boston, USA.
- Wikipedia. (2013). *Anlamsal ağ*. 01 Temmuz 2013 tarihinde
http://tr.wikipedia.org/wiki/Anlamsal_a%C4%9F adresinden erişildi.

Üniversite Kütüphanelerinde Twitter'ın Sosyal Medya Aracı Olarak Kullanımı

Bahar BİÇEN ARAS*, Dr. Huriye ÇOLAKLAR**

Öz

İnternet çağında kitle iletişim ve sosyal medya aracı olan Twitter kütüphaneler tarafından hizmetlerini ve faaliyetlerini duyurmak, kütüphane bilincini oluşturmak, kurum içerisinde kütüphanenin yerini ve önemini vurgulamak ve daha geniş okuyucu kitlesine ulaşmak amacıyla kullanılmaktadır. Dünyada şu an yaklaşık 521 milyon Twitter hesabının 30.649'u onaylanmış durumdadır. Bir başka deyişle tüm kullanıcıların yaklaşık %0.0058'i bu kapsamda yer almaktadır. Kullanıcıları tarafından daha kolay ulaşılabilir olmak isteyen ve hemen herkesin bir Twitter hesabının var olduğundan yola çıkan üniversite kütüphaneleri Twitter'ı sosyal medya aracı olarak tercih etmektedir. Küreselleşen dünyada hızla değişen tüm sektörlerle birlikte kütüphaneler, arşivler, belge-bilgi merkezleri de hizmetlerini ve faaliyetlerini yenilemektedir. Kullanıcıların istekleri ve önerileri doğrultusunda teknolojik ve bilimsel yeniliklerin desteğiyle kütüphane hizmetlerini örgütlemekte, çeşitlendirmekte ve sunmaktadır. Bu çalışmada etkin bir şekilde Twitter kullanan üniversite kütüphanelerinin hesapları incelenecek, dünyadan ve Türkiye'den Twitter hesabı olan üniversite kütüphaneleri tweet örneklerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Twitter, Üniversite Kütüphaneleri.

Giriş

Günümüzde gelişen ve değişen teknolojilere bağlı olarak kullanıcı ve kütüphaneci profilinin değişmesi, klasik kütüphanecilik hizmetlerinin yerini modern kütüphanecilik anlayışına bırakmalarını sağlamıştır. En kısa sürede aradığı bilgiye zaman ve mekan sınırı olmaksızın her yerden anında ulaşmak isteyen kullanıcılar sosyal medya araçlarını etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Dolayısıyla kütüphane, belge-bilgi merkezi, arşiv vb. kurumlar kullanıcıları ile iletişim kurmada, hizmetlerin pazarlamasında ve sunulmasında ikinci nesil internet hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Birçok insanın çevrimiçi olarak yer aldığı sanal dünyada paylaşım ve iletişim sınırı olmadan özgür ve özgün tartışma zemini yaratan *sosyal medya*, kişi ve birey iletişiminin yanında marka ve kurum konumlandırması açısından da son derece önemlidir (Tezgüler, 2013). Kütüphane, belge-bilgi merkezi vb. kurumlar sosyal medyanın sağladığı iletişim ve etkileşim olanakları yoluyla bilgiyi sunma konusunda kapılarını ardına kadar açmakta ve sosyal medya araçlarından Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn, Foursquare, Tumblr, Flickr, Vimeo, Pinterest, Wikipedia, Instagram, Soundcloud, Netlog,.. gibi ağları yaygın olarak kullanmaktadırlar.

Sosyal Medya Nedir?

Alışkanlıklarımızın değiştiği ve bilgi tüketiminin hızla arttığı günümüzde en çok merak edilen ve tartışılan konulardan biri *sosyal medya* ve *sosyal ağlar*dır. Herkesin kendine göre yorumladığı ve bir anlam kattığı sosyal medya, genel anlamı ile hayatımızı kolaylaştıran ve hızlandıran öğelerden biridir.

Televizyon, gazete, radyo vb. geleneksel kitle iletişim araçları dışında bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmayı sağlayan alternatif iletişim ağlarını içeren sosyal medyanın dünyada kişiler ve

* MEF Üniversitesi Kütüphanesi, Türkiye {bahar.bicen@gmail.com}

** İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi, Türkiye {colaklar@istanbul.edu.tr}

kurumlar arasında giderek popülerliği artmaktadır. Bu gelişmeye bağlı olarak kütüphaneler ve belge-bilgi merkezlerinde de hizmetin sunulmasında ve kullanıcı ile iletişim sağlamasında sosyal medya önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

Geçmiş ile günümüzün teknoloji kullanımı karşılaştırıldığında yeni mobil teknolojiler sayesinde şimdiye kadar yaygın olarak sörf yapma, e-posta gönderme ve oyun oynama aracı olarak kullanılan internet, sosyal medya uygulamaları yoluyla iletişimde yeni bir çığır açmıştır.

Sosyal medya; en genel tanımıyla yeni nesil web teknolojilerinin getirdiği kullanıcı kolaylığı ve iletişim hızıyla yakalanan eş zamanlı bilgi paylaşımının takip edildiği dijital platformdur (Tezgüler, 2013).

Sosyal medya, kütüphanecinin kullanıcıları ve meslekdaşları ile etkin bir iletişim kurmada, sosyal ağlar geliştirmede yeni yollar sunar (Buono & Kordeliski, 2013, s. 30). Sosyal medya ve ağlar sayesinde eğitimciler ve kütüphaneciler her yerden erişilebilir hale gelmiştir. Bununla birlikte sosyal medya güçlü bireyler geliştirmek için oluşturulmuş olsa da kurumlar tarafından kişisel, sosyal ilişkiler ve marka sadakati olan müşteri (kütüphaneler için aktif kullanıcılar) oluşturmada kabul görmüştür. Birçok kurum sosyal ağ sayfalarına sahiptir ve herkes bu sayfalarda yer alan mesajları “beğen”enebilir, bilgileri alabilir ya da kendi düşüncelerini paylaşabilir. Kütüphaneler, kendi hizmetlerini bu yolla pazarlarlar (Ruleman, 2012, ss. 316-317).

Bugün en yeni ve en etkin web-mobil teknolojileri kütüphaneleri dünyanın patronu yapmaktadır. Bulut tabanlı hizmetler, mobil cihazlar kütüphaneciler için büyük veri koleksiyonlarını saklama, analiz etme, dijital koleksiyon oluşturma ve bilgiye erişimi sağlama konusunda popüler sosyal medya siteleri ve uygulamaları sayesinde kolaylıklar getirmiştir (Kroski, 2013, s. 51). Twitter, Facebook ve diğer sosyal ağlar aynı zamanda kütüphanecilere yeni kullanıcı ve işbirliği yapacak meslektaş bulmada da yardımcı olmaktadır. Bu ağlar, kütüphane tanıtımını ve kütüphane hizmetlerinin önemini sosyal topluluklara anlatmaktadır (Buono & Kordeliski, 2013, s. 30).

Görüldüğü gibi sosyal medya kütüphaneler ve kullanıcıları üzerinde etkin olabilmektedir. Sosyal medya sayesinde kütüphaneler bilgiye erişim yollarını, bilginin paylaşımını, halkla ilişkilerini; kullanıcılar ise istek ve düşüncelerini kolaylıkla anlatabildikleri, soru sordukları, kütüphaneye ait bilgi ve kaynakları paylaşabildikleri ortamlar edinebilir.

Twitter nedir?

Twitter, ücretsiz bir sosyal iletişim aracıdır; kişileri, ilginç bulunan hikâyelere, fikirlere, görüşlere ve haberlere bağlayan gerçek zamanlı bir bilgi ağıdır. Kurumlar veya kişiler ürün ve hizmetleri ile ilgilenen insanlarla bilgileri hızlı bir şekilde paylaşmak, gerçek zamanlı piyasa bilgisi ve geri bildirim toplamak ve müşteriler, ortaklar ile ilişki kurmak için Twitter’ı kullanırlar (Twitter, 2013). Bu kısa mesajlar tweet adı verilen ve genellikle daha fazla bilgi için kısaltılmış bağlantılar içerir. Her tweet 140 karakter uzunluğundadır. Twitter’daki karakter sınırlaması olması, mesajın etkili, bilgilendirici ve hızlı olmasını sağlar. Bazen “Mikroblog” olarak da adlandırılan Twitter; kullanıcıların kendi takipçilerini sohbet mesajları, cep telefonları, e-posta veya web tarafından dağıtılan kısa mesajlar ile güncelleyebileceği bir platformdur (Java, Song, Finin & Tseng, 2007). Küçük bir alanda birçok şey keşfedilebilir, tweetlerdeki fotoğraflara, videolara ve sohbetlere bakarak hikâyenin tamamına tek bir yerden ulaşmak mümkündür (Twitter, 2013).

Dünyada Twitter

Twitter San Francisco’da kurulmuştur, ancak dünyanın hemen hemen her ülkesinden kullanıcıya sahiptir. Bu hizmet 20’den fazla dilde mevcuttur, yeni diller eklemeye de devam edilmektedir. Mobil cihazlarda ve bilgisayarlarda kullanılmaktadır. Hızlı takip programları ile cep telefonu olan herkes “Kısa Mesaj Hizmeti” (SMS Short Message Service) sayesinde Twitter’ı kullanabilir. Bir tweet ile milyonlarca insan başka türlü fark edilmemiş olumlu/olumsuz girişimler hakkında bilgi edinir veya o olaylara desteklerini gösterir (Twitter, 2013).

Twitter, Jack Dorsey’in 2006 yılında arkadaşları ve ailesi ile bağlantı halinde kalmak için oluşturduğu bir sanal platform iken (Aharony, 2010, s. 335), hızla kullanıcıların favori işletmeler, haber kaynağı, ünlüler ve daha fazla güncellemeleri takip etmek için tek adres haline dönüşmüştür. Bazı kullanıcılar Twitter’ı dünyada neler olduğu hakkında geri bildirim güncellemeleri için

kullanırken, bazıları da düşüncelerini paylaştığı bir araç olarak kullanmaktadır (Bosque, Leif & Skarl, 2012, s. 199).

Twitter kullanıcıların aynı ortamda ya da ülkede olması gerekmeksizin gerçek zamanlı olarak hep birlikte yeni bilgi ve fikirle uğraşmak için imkân tanır. Bu ortam sayesinde Twitter'da sosyal medyada yorumlanan dergilerin, mevcut fikirlerin paylaşılması ilerledikçe bilimin de daha çok ilerlemesine katkı sağlar (Neeley, 2012; Bertram & Katti, 2013, s. 24).

Yazılan tweetler ne kadar takipçiler hedef alınarak yazılmış olsa da herhangi bir twitter kullanıcısı tarafından da görülerek cevaplanabilir veya retweetlenebilir. Eğer takipçiler güçlü sosyal bir topluluğun üyesi iseler, bu durumda twitter da kurumlar için doğal olarak sosyal, dinamik ve güçlü olabilir. Kişiler Twitter'da takip ettikleri hesapların tüm tweetlerini alırlarken, takip edilen hesaplar arasında ilgilenilen konulara dair bir mesaj filtresi uygulayabilirler (Bertram & Katti, 2013, s. 24).

Sosyal medya araçlarından Twitter diğerlerine göre daha ön plandadır. Twitter kullanıcıları çoğunlukla eylemciler, genç profesyoneller, gazeteciler ve yayıncılardan oluşmaktadır. Twitter'ın akıllı telefonlar için verdiği linkler sayesinde bu insanlarla anında iletişime geçilebilmektedir (King, 2012, s. 24). Günümüzde Twitter'da her dakika ortalama yaklaşık 98 bin tweet atılmaktadır (<http://bluetimeline.com/gen/b/2012/08/> infografi-internette-bir-dakikada-neler-oluyor 2013) ve etkin twitter kullanıcıları Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya'da bulunmaktadır (Resim 1) (<http://tweetping.net/#>, 2013). Bir örnekle açıklamak gerekirse; 2011 yılında Uluslararası Biyoloji Araştırmaları Kongresi'nde katılımcı 176 üye tarafından kongre sırasında 1731 tweet atılmıştır. Bu sayede kongreyle ilgili olarak 110.000 Twitter kullanıcısına ulaşılmıştır. Görüldüğü gibi Twitter, çok geniş ağa sahip profesyonellere ulaşılabilirlik özgür bir ortamdır (NPD Ireland, 2013, May 13. RT [@OALISJ](https://twitter.com/OALISJ) Excellent infographic on the value of Twitter to academics and scholarly communications pic.twitter.com/8tzw1cWdab via [@Phil_Baty](https://twitter.com/Phil_Baty) [Twitter post]).

Şekil 1. Dünya Geneline Anlık Twitter Kullanımı

Kaynak: <http://tweetping.net/#>, (27.07.2013).

Twitter, diğer sosyal ağlar ile aynı kategoride yer almasına rağmen benzersiz pek çok özelliğe sahiptir. Tweetlerin yorum yeteneği blog postların yorum yeteneği ile benzerdir; ancak bloglarda 140 karakter sınırlaması yoktur. MySpace ya da Facebook gibi Twitter'da da kişiler ve kurumlar takip edilebilir (Bosque, Leif & Skarl, 2012, s. 200).

Üniversite kütüphaneleri zamanla bu hizmetin yararlarını fark etmiş ve Twitter'ı kullanıcıları ile bağlantı kurmak için kullanmıştır. Çünkü Twitter kütüphanelere ve kütüphanecilere zaman, yer sınırı olmaksızın kullanıcıları ile iletişim kurmada, bilgi alış-verişinde ideal bir ortam sağlar (Bosque, Leif & Skarl, 2012, ss. 199-200). Kütüphanelerin Twitter hesabında hashtag (#)'lar kullanarak konuşmalar kategorilere ayrılabilir. Örneğin kitaplar, ödev konuları, kullanıcıların ilgi alanları, araştırma konuları, yeni gelen yayınlar, oryantasyon eğitimleri vb. (Buono & Kordeliski, 2013, s.31).

Twitter hesabını oluşturan temel kavramlar şunlardır (King, 2012, s.21):

- *Takip Ettikleri (Following)*: Takip edilen kullanıcı sayısı.
- *Takipçiler (Followers)*: Takip eden kullanıcı sayısı. Kullanıcı sayısının yüksekliği iyi bir Twitter hesabı olduğunu gösterir.
- *Bahsetme Sayısı (Number of Mentions)*: Twitter'da sizden kaç kere bahsedildiğini göstermektedir.
- *Tweet Sayısı (Number of Tweets)*: Twitter'a yazdığınız mesaj sayısı.
- *Gündem'de En Çok Konuşulan Konular (Trending Topic TT)*: Sol taraftaki en çok konuşulan 10 konunun listelendiği alana verilen addır. Her ülkenin kendi TT listesi vardır. Ayrıca dünya genelinde en çok konuşulan 10 konuyu gösteren bir listede vardır.
- *Cuma Takibi (Friday Follow FF)*: Bu kısaltma takip ettiğiniz kişilerin sizi de takip etmesi içindir. Sadece cuma günleri yapılır.
- *Direkt Mesaj (Direct Message DM)*: Başka bir twitter kullanıcısının size atmış olduğu e-postayı işaret eder. Yani aynı zamanda e-posta işlevi de görür.
- *Retweet (RT)*: Takip edilen bir başka twitter kullanıcısının tweet'ini takip edenin takipçileri de görsün diye "retweet" tuşuna basıp "tweet" şekline dönüştürülmesidir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Twitter>, 2013).
- *Hashtag (#)*: Mesajları, bir başka deyişle konuşmaları gruplar.

Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler

Bu çalışmada rasgele seçilen Dünya'dan 6, Türkiye'den de 10 üniversite kütüphanesinin Twitter hesaplarındaki tweetleri incelenmiştir. Bunlar Cambridge Üniversitesi Kütüphaneleri, Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi, Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri, Harvard Kütüphanesi, Stanford Üniversitesi Kütüphaneleri, Melbourne Üniversitesi Kütüphanesi, Sabancı Üniversitesi (SU) Bilgi Merkezi, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ/METU) Kütüphanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Kütüphaneleri, Hacettepe Üniversitesi (HÜ) Kütüphaneleri, İstanbul Üniversitesi (İÜ) Merkez Kütüphanesi, Özyeğin Üniversitesi (ÖZÜ) Kütüphaneleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Kütüphanesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYT) Kütüphanesi ve Akdeniz Üniversitesi (AÜ) Kütüphanesi Twitter hesaplarıdır (Tablo 1). Söz konusu hesapların 24.658 tweet'i incelenmiş ve örnekleme yöntemine göre seçilen 63 tweet ele alınmıştır.

Tablo 1. Üniversite Kütüphaneleri Twitter Hesap Bilgileri (Güncelleme: 14 Eylül 2013).

Kütüphane Adı	Kütüphane Twitter Hesabı	Takipçileri	Takip Ettikleri	Tweet
Cambridge Üniversitesi Kütüphaneleri	https://twitter.com/theUL	6.738	121	2.109
Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi	https://twitter.com/bodleianlibs	14.574	139	1.584
Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri	https://twitter.com/NUSlibraries	1.392	362	2.611
Harvard Kütüphanesi	https://twitter.com/HarvardLibrary	10.124	1.003	601
Stanford Üniversitesi Kütüphaneleri	https://twitter.com/StanfordLibs	665	281	1.892
Melbourne Üniversitesi Kütüphanesi	https://twitter.com/unilibrary	2.578	417	6.923
Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi	https://twitter.com/SU_BilgiMerkezi	946	489	4.205
Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi	https://twitter.com/KutuphaneAU	722		87
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ/METU) Kütüphanesi	https://twitter.com/METULibrary	2.303	89	571
İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Kütüphaneleri	https://twitter.com/LibraryITU	916	174	1.145
Hacettepe Üniversitesi (HÜ) Kütüphaneleri	https://twitter.com/hukutuphaneleri	721	5	249
İstanbul Üniversitesi (İÜ) Merkez Kütüphanesi	https://twitter.com/iumerkezkutup	167	17	192
Özyeğin Üniversitesi (ÖZÜ) Kütüphaneleri	https://twitter.com/OZyeginlib	542	168	1.092
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Kütüphanesi	https://twitter.com/COMUKutuphane	3.492	336	327
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi	https://twitter.com/iytelibrary	491	32	904
Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi	https://twitter.com/akdenizkutup	180	2	166

Üniversite kütüphanelerinin tweetleri aşağıdaki konu başlıkları altında incelenmiştir:

- Bilimsel toplantılar
- Akademik ve bilimsel başarı
- Öğrenci çalışmaları ve etkinlikleri
- Açılan yeni bir bölüm
- Yeni hizmetler ve teknolojik gelişmeler
- Kütüphane duyuruları
- Kullanıcıları bilgilendirici notlar
- Toplumsal ve güncel olaylar
- Sanatsal ve mizahi paylaşımlar
- Fotoğraf ve videolar
- Kullanıcı eğitimleri
- Memnuniyet anketleri
- Görüş ve öneriler
- Kültürel etkinlikler yer almaktadır.
- Kütüphanecilerden haberler
- Kitap satışı haberleri
- Kütüphaneci-kullanıcı sohbeti

"Engelsiz Bilişim 2013 Sempozyumu (Uluslararası Katılımlı)", 10-12 Eylül 2013 tarihlerinde, Türkiye Engelsiz... fb.me/1qoog6ErQ

21.05.2013 10:59

Şekil 2. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Bilimsel Toplantı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/iumerkezkutup>, 28 Temmuz 2013.

Stanford Libraries
@StanfordLibs

3D Printing: Should Libraries Care?: Yesterday's panel discussion at Stanford Law School on 3D printing arouses... stanford.io/14cMACe

17.05.2013 21:01

Şekil 3. Stanford Kütüphaneleri Bilimsel Toplantı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

The Harvard Library
@HarvardLibrary

Congratulations to a Harvard/MIT team that received an Institute of Museum and Library Services grant! hvr.me/18hZphf

27.05.2013 19:04

Şekil 4. Harvard Kütüphanesi Akademik ve Bilimsel Başarı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/HarvardLibrary>, 27 Temmuz 2013.

The Harvard Library
@HarvardLibrary

The Harvard Library welcomes @PeterSuber, new director of Library's Office for Scholarly Communication. hvr.me/16Og3Gs #OA

22.05.2013 19:02

Şekil 5. Harvard Kütüphanesi Akademik ve Bilimsel Başarı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/HarvardLibrary>, 27 Temmuz 2013.

H.Ü. Kütüphaneleri
@hukutuphaneleri

Üniversitemiz Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü doktora öğrencileri tarafından geliştirilen, iki dijital... fb.me/2xrVo3zty

17.06.2013 16:31

3 RETWEET

Şekil 6. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri Akademik ve Bilimsel Başarı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/hukutuphaneleri>, 28 Temmuz 2013.

The Harvard Library
@HarvardLibrary

Designed by students & open to the public, the Harvard Library envisions the library of the future. hvrld.me/SsEXmV

29.11.2012 19:38

2 RETWEET

Şekil 7. Harvard Kütüphanesi Öğrenci Etkinlikleri Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/HarvardLibrary>, 27 Temmuz 2013.

SU Bilgi Merkezi
@SU_BilgiMerkezi

Rektörümüz Nihat Berker sizi SU Okuma Kulübü Etkinliği'ne davet ediyor!

Sevgili Öğrencilerimiz, Öğretim... fb.me/1FZTxWyR

07.05.2013 14:20

Şekil 8. Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Öğrenci Etkinlikleri Tweeti

Kaynak: https://twitter.com/SU_BilgiMerkezi, 28 Temmuz 2013.

İÜ Merkez Kütüphane
@iumerkezkutup

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığında "Engelsiz Bilgi Merkezi" açılışı yapılacaktır. fb.me/18TJry1p4

10.01.2012 09:34

Şekil 9. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Açılan Birimler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/iumerkezkutup>, 28 Temmuz 2013.

ÖzÜ Kütüphaneleri
@Ozyeginlib

ÖzÜ Hukuk Kütüphanesi Çekmeköy Kampüsüne Taşınıyor library.ozyegin.edu.tr/Updates/News/O...

28.05.2013 17:28

2 RETWEET

Şekil 10. Özyeğin Üniversitesi Kütüphaneleri Açılan Birimler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/OZyeginlib>, 30 Temmuz 2013.

A iPad app for NUS Libraries 3d interactive map for Medical library is now available. ow.ly/i/29xKs Try it ow.ly/lbGYc

24.06.2013 17:32

Şekil 11. Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/NUSLibraries>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 12. İTÜ Kütüphaneleri Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/LibraryITU>, 28 Temmuz 2013.

Basılı ve elektronik kaynak erişim ve yönetim ara METUnique Search, QR Kod uygulaması sunmak Detaylar bit.ly/raLah4

17.08.2011 14:31

Şekil 13. ODTÜ Kütüphanesi Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/METULibrary>, 28 Temmuz 2013.

Does this (proxy bookmarklet for Android) libguides.nus.edu.sg/androidproxy work for you? Chrome needs a different way to access it on mobile. - AT

21.06.2013 11:45

Şekil 14. Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/NUSLibraries>, 27 Temmuz 2013.

İTÜ Kütüphaneleri
@LibraryITU

Self Check makinemizi kullanın, ödünç verme bankomuza gitmeden kitabınızı kendiniz ödünç
pic.twitter.com/rXR5q1qWgz

18.03.2013 14:33

2 FAVORİ

Şekil 15. İTÜ Kütüphaneleri Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/LibraryITU>, 28 Temmuz 2013.

ÖzÜ Kütüphaneleri
@Ozyeginlib

Lenovo şarj aletleri koleksiyona eklendi! 2 sa
ödünç alabilirsiniz pic.twitter.com/vNhwcOG

11.01.2013 15:33

4 RETWEET

Şekil 16. Özyeğin Üniversitesi Kütüphaneleri Yeni Hizmetler ve Teknolojik Gelişmeler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/Ozyeginlib>, 30 Temmuz 2013.

H.Ü. Kütüphaneleri
@hukutuphaneleri

Duyurular - "Mobil Kütüphane Uygulaması" kullanır
sunulmuştur. fb.me/2bzM7iAKm

23.05.2013 12:21

1 RETWEET 1 FAVORİ

Şekil 17. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/hukutuphaneleri>, 28 Temmuz 2013.

Kütüphane Akdeniz
@akdenizkutup

2013 yılında Merkez Kütüphanemiz tarafından alınmasını istediğiniz e-kitap ve e-dergileri
kutuphane@akdeniz.edu.tr adresine iletebilirsiniz.

17.01.2013 15:00

2 RETWEET

Şekil 18. Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/@akdenizkutup>, 28 Temmuz 2013.

Stanford Libraries
@StanfordLibs

There are a LOT of bicycles outside of Green Library at the moment (it's finals week). pic.twitter.com/4paU63kNLY

18.03.2013 22:51

1 RETWEET

Şekil 19. Stanford Kütüphaneleri Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 20. Melbourne Üniversite Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/unilib>, 27 Temmuz 2013.

Kütüphane Anadolu
@KutuphaneAU

Kütüphanede "Kısmi Zamanlı Öğrenci" olarak çalışan 11 öğrenci arıyoruz.

30.05.2013 09:46

Şekil 21. Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/KutuphaneAU>, 28 Temmuz 2013.

İÜ Merkez Kütüphane
@iumerkezkutup

Rektörümüz Yunus Söylet standımızda. fb.me/1YxJxHb75

10.07.2013 15:59

Şekil 22. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/iumerkezkutup>, 28 Temmuz 2013.

SU Bilgi Merkezi
@SU_BilgiMerkezi

Final heyecanı IC'de yaşanır:) pic.twitter.com/g29GCTaejy

29.05.2013 15:38

13 RETWEET 11 FAVORİ

Şekil 23. Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: https://twitter.com/SU_BilgiMerkezi, 28 Temmuz 2013.

Kütüphane Anadolu
@KutuphaneAU

Kütüphane ile ilgili her türlü sorularınızı "formspringme" üzerinden bize iletebilirsiniz.

<http://www.formspring.me/kutuphane>

10.03.2010 11:27

Şekil 24. Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/KutuphaneAU>, 28 Temmuz 2013.

Kütüphane Akdeniz
@akdenizkutup

"Okuyalım ve Okutalım" sloganı ile Kütüphane Haftası'nda başlayan bağış kitap kampanyamız Nisan sonuna kadar devam edecektir.

25.03.2013 12:02

4 RETWEET

Şekil 25. Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/@akdenizkutup>, 28 Temmuz 2013.

ÇOMÜ Kütüphanesi
@ComuKutuphane

Behzat Ç rolüyle tanınan Erdal Beşikçioğlu'ndan ÇOM Kütüphanesine Destek comu.edu.tr/duyurular/deta..@onsekizmartuni aracılığıyla

05.07.2013 13:27

Şekil 26. ÇOMÜ Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/COMUKutuphane>, 28 Temmuz 2013.

İYTE Library
@iytelibrary

TTNET AR-GE VE KULUÇKA MERKEZİ PROJE FİKİRLERİNİZİ BEKLİYOR...

Proje Başvuruları Başladı

Enstitümüz... fb.me/1kgixeagQ

17.06.2013 12:44

Şekil 27. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi Kütüphane Duyuruları Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/iytelibrary>, 28 Temmuz 2013.

Şekil 28. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi Kullanıcıları Bilgilendirici Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/iytelibrary>, 30 Temmuz 2013.

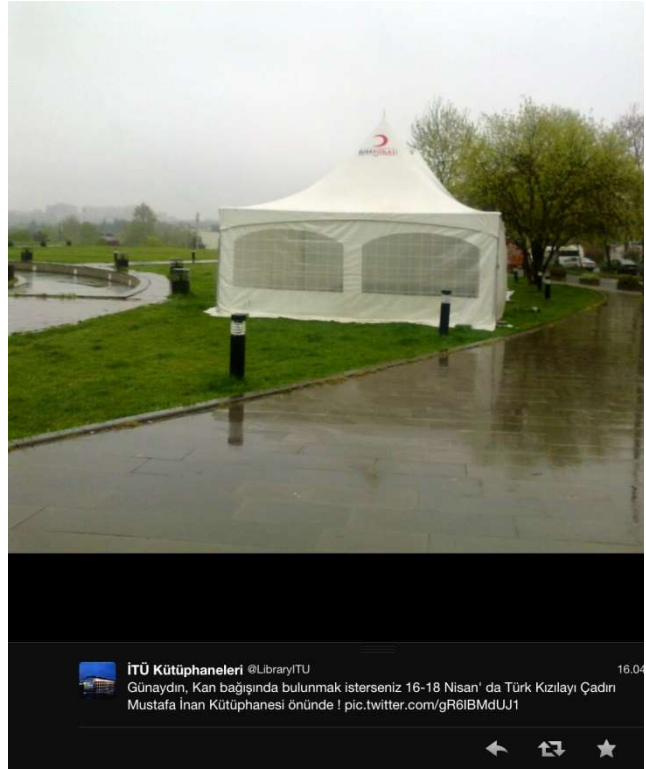
Şekil 29. Melbourne Üniversitesi Kütüphanesi Kullanıcıları Bilgilendirici Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/unilib>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 30. Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphaneleri Toplumsal ve Güncel Olaylar Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/bodleianlibs>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 31. İTÜ Kütüphaneleri Toplumsal ve Güncel Olaylar Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/LibraryITU>, 28 Temmuz 2013.

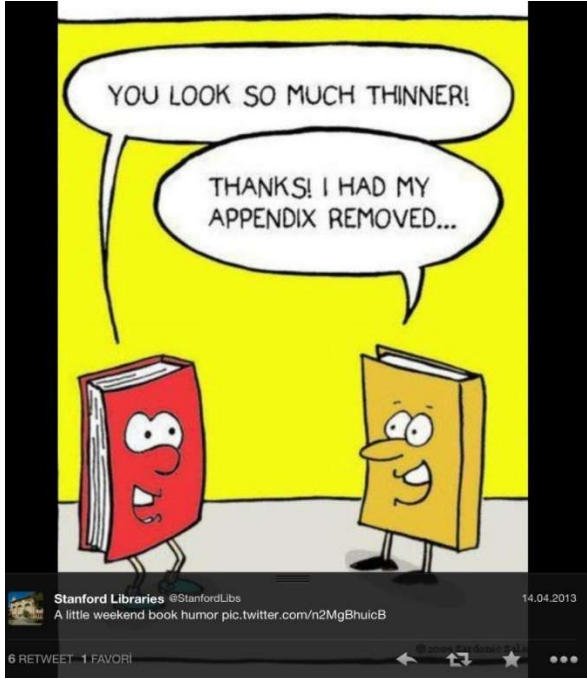
Şekil 32. Harvard Kütüphanesi Toplumsal ve Güncel Olaylar Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/HarvardLibrary>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 33. ODTÜ Kütüphanesi Toplumsal ve Güncel Olaylar Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/METULibrary>, 28 Temmuz 2013.

Şekil 34. Stanford Kütüphaneleri Sanatsal ve Mizahi Paylaşımlar Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 35. Cambridge Üniversitesi Sanatsal ve Mizahi Paylaşımlar Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/theUL>, 27 Temmuz 2013.

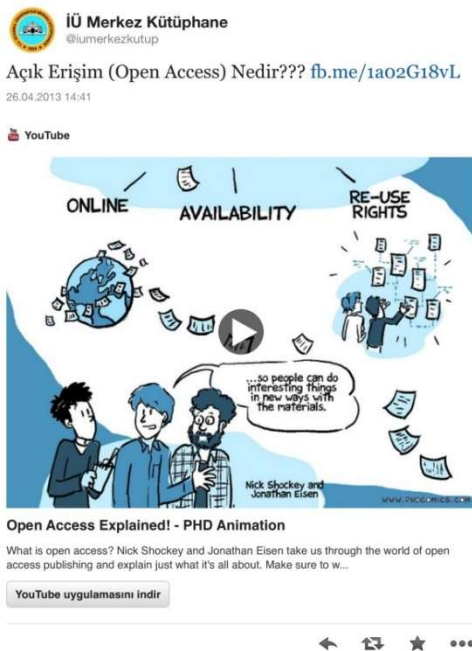
Şekil 36. Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri Fotoğraflar ve Videolar Paylaşım Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/NUSlibraries>, 27 Temmuz 2013.

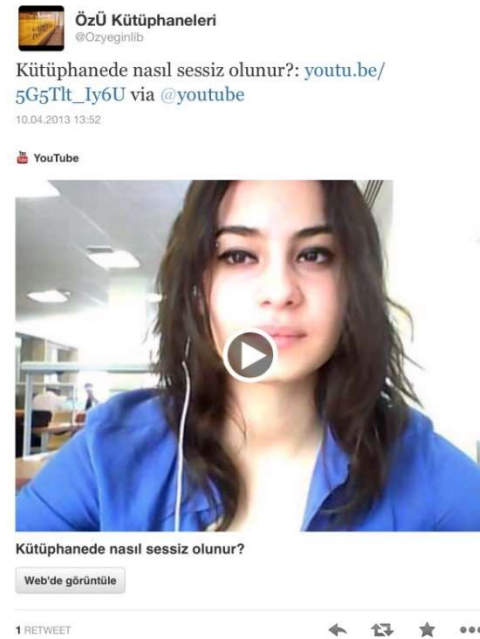

Şekil 37. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi Fotoğraflar ve Videolar Paylaşım Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/iytelibrary>, 30 Temmuz 2013.

Şekil 38. İ.Ü Merkez Kütüphanesi Fotoğraflar Ve

Şekil 39. Özyeğin Üniversitesi Kütüphaneleri Fotoğraflar ve Videolar Paylaşım Tweeti

Videolar Paylaşım Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/iumerkezkutup>, 28 Temmuz 2013.

NUS Libraries
@NUSLibraries

Just matriculated & wondering abt library access?
Tours & orientations start Aug 1!
libguides.nus.edu.sg/orientation2013 for details
pic.twitter.com/xXXEUVw4s1

25.07.2013 06:13

Şekil 40. Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri Kullanıcı Eğitimi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/NUSlibraries>, 27 Temmuz 2013.

Stanford Libraries
@StanfordLibs

Learn how to protect your books & ours from rats & other critters. Open House at Green Library until 4
pic.twitter.com/XU153MJJ

10.10.2012 00:13

Şekil 42. Stanford Kütüphaneleri Kullanıcı Eğitimi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

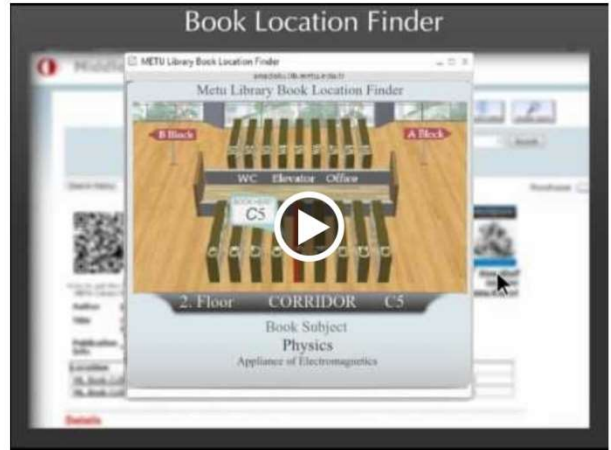
Kaynak: <https://twitter.com/OZYeginlib>, 30 Temmuz 2013.

ODTÜ Kütüphanesi
@METULibrary

The presentation video of CNA (Call Number Application) of METU Library at bit.ly/qWtmnP

05.10.2011 13:55

YouTube

Şekil 41. ODTÜ Kütüphanesi Kullanıcı Eğitimi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/METULibrary>, 28 Temmuz 2013.

ÇOMÜ Kütüphanesi
@ComuKutuphane

ÇOMÜ Kütüphanesinde ne nerede? Yüzbinlerce kitabın arasında kaybolmayın. İşte yol haritanız olacak broşürümüz:
lib.comu.edu.tr/dokuman/pdf/br...

20.07.2013 19:24

2 RETWEET

Şekil 43. ÇOMÜ Kütüphanesi Kullanıcı Eğitimi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/COMUKutuphane>, 28 Temmuz 2013.

Kütüphane Akdeniz
@akdenizkutup

Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı
Kullanıcı Memnuniyet Anketi.
kwiksurveys.com/s.asp?sid=op8o...

19.09.2012 11:17

Şekil 44. Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi
Memnuniyet Anketi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/@akdenizkutup>, 30
Temmuz 2013.

ODTÜ Kütüphanesi
@METULibrary

ODTÜ Mobil Kütüphane Hizmetleri Anketi soruları
surveymonkey.com/s/K56D38V adresinde.
Değerlendirmeleriniz bizim için önemli. Teşekkürler.

27.12.2012 17:10

Şekil 45. ODTÜ Kütüphanesi Memnuniyet
Anketi Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/METULibrary>, 28
Temmuz 2013.

NUS Libraries
@NUSLibraries

Analysis of library feedback survey. Happy to note
several changes to be announced soon that addresses
some common ones. stay tuned :) AT

19.06.2013 07:18

Şekil 46. Singapore Ulusal Üniversitesi
Kütüphaneleri Anket Tweet Örneği.

Kaynak: <https://twitter.com/NUSlibraries>, 27
Temmuz 2013.

İÜ Merkez Kütüphane
@iumerkezkutup

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Logo
Yarışması Sonuçlandı

Kütüphanemizin Logo Tasarım Yarışması... fb.me/1lOqZnWMc

25.02.2013 18:51

Şekil 47. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
Görüş ve Öneriler Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/iumerkezkutup>, 28 Temmuz
2013.

ODTÜ Kütüphanesi
@METULibrary

Sizce Kütüphanede yer tutulmasını önlemek,böylece
çalışma yerine ihtiyacı olan insanlar arasında adil
paylaşım sağlamak için ne yapılabilir?

08.03.2013 12:23

4 RETWEET

Şekil 48. ODTÜ Kütüphanesi Görüş ve Öneriler
Tweeti

Kaynak: <https://twitter.com/METULibrary>, 28
Temmuz 2013.

Şekil 49. Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Görüş ve Öneriler Tweeti

Kaynak: https://twitter.com/SU_BilgiMerkezi, 28 Temmuz 2013.

Şekil 50. Cambridge Üniversitesi Kültürel Etkinlikler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/theUL>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 51. İTÜ Kütüphaneleri Kültürel Etkinlikler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/LibraryITU>, 28 Temmuz 2013.

Cambridge UL
@theUL

Its *tonight*. First ever film screening at the UL. 8pm, free to all. Looks like you might need an umbrella.
cambridgefilmfestival.org.uk/films/2012/ael... #cff2012

21.09.2012 13:23

1 RETWEET

Şekil 52. Cambridge Üniversitesi Kültürel Etkinlikler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/theUL>, 27 Temmuz 2013.

Unimelb Library
@unilibrary

Slingshot: Paris Spring riots 1968. From our recent "Protest!" exhibition bit.ly/11ewZhy
#collectionfishing twitpic.com/d2puo4

15.07.2013 06:28

TwitPic

Unimelb Library @unilibrary tarafından

Şekil 53. Melbourne Üniversite Kütüphanesi Kültürel Etkinlikler Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/unilibrary>, 27 Temmuz 2013.

Bodleian Libraries @bodleianlibs
Who said library & archives staff don't get their hands dirty? MT @selcaby: Parchment-making in progress: pic.twitter.com/eqiqsnr2gq
18 RETWEET 6 FAVORI

Şekil 54. Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphaneleri Kütüphaneciler Hakkında Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/bodleianlibs>, 27 Temmuz 2013.

Stanford Libraries
@StanfordLibs

Full house for our Concierge session on Day in the Life of a Subject Librarian pic.twitter.com/iAu6cHEcSL

Stanford, CA tarafından 25.07.2013 00:14

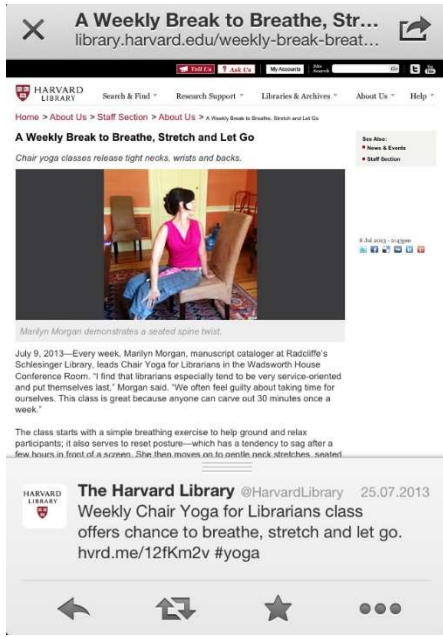

2 RETWEET

Şekil 55. Stanford Kütüphaneleri Kütüphaneciler Hakkında Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 56. Harvard Kütüphanesi Kütüphaneciler Hakkında Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/HarvardLibrary>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 57. Singapore Ulusal Üniversitesi Kütüphaneleri Kitap Satışı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/NUSLibraries>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 58. Stanford Kütüphaneleri Kitap Satışı Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/StanfordLibs>, 27 Temmuz 2013.

ÇOMÜ Kütüphanesi
@ComuKutuphane

#LiselilereÖğütler

Gideceğiniz üniversitenin kütüphanesi

7/24 açık mı?

ÇOMÜ'de kütüphane 7/24 açık pic.twitter.com/WnDGrURHvF

Türkiye tarafından 21.03.2013 17:42

Şekil 59. ÇOMÜ Kütüphanesi Yaşayan Kütüphane Tweet Örneği

Kaynak:

<https://twitter.com/COMUKutuphane>, 28 Temmuz 2013.

ÖzÜ Kütüphaneleri
@Ozyeginlib

#ozukutuphane nin sevimli ziyaretçileri :)

pic.twitter.com/7fZ4DqQg

18.01.2013 10:16

19 RETWEET 7 FAVORİ

Şekil 60. Özyeğin Üniversitesi Kütüphaneleri Yaşayan Kütüphane Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/Ozyeginlib>, 30 Temmuz 2013.

ÖzÜ Kütüphaneleri
@Ozyeginlib

#ozukutuphane şu anda full, yer bulamayan öğrenciler alt katta çalışabilirler pic.twitter.com/hkB9Ui6v9p

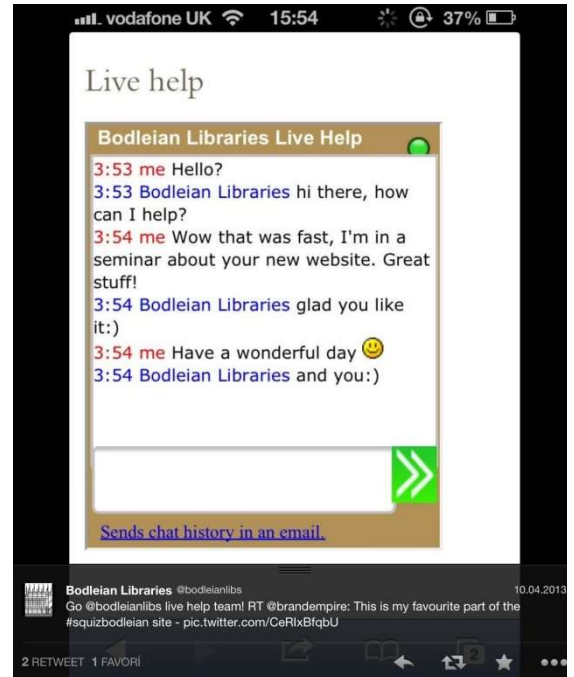
20.03.2013 14:16

1 RETWEET

Şekil 61. Özyeğin Üniversitesi Kütüphaneleri Kütüphaneci-Kullanıcı Sohbeti Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/Ozyeginlib>, 30 Temmuz 2013.

Şekil 62. Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphaneleri Kütüphaneci-Kullanıcı Sohbeti Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/bodleianlibs>, 27 Temmuz 2013.

Şekil 63. ÇOMÜ Kütüphanesi Kütüphaneci-Kullanıcı Sohbeti Tweet Örneği

Kaynak: <https://twitter.com/COMUKutuphane>, 28 Temmuz 2013.

Tartışma

Zamanla Twitter diğer sosyal medya araçları arasında daha yaratıcı ve popüler hale gelmiştir. Üniversite kütüphanelerinin kendi Twitter hesapları yoluyla kütüphane hizmetlerini etkin ve hızlı bir şekilde pazarlamaları, bilgiye erişimde zaman ve yer engelinin olmaması, yaratıcı fikirlerle kütüphane ve kütüphane materyallerine dikkat çekilmesi ile mobil teknolojilerle sanal kullanıcıya da ulaşmak mümkündür. Bu kadar etkin bir sanal ortamdan ücretsiz olarak yararlanabiliyor olmak, bu popülerliğin artışına katkı sağlamıştır.

Kütüphaneler, bilginin ve eğlencenin bir arada olduğu sosyal-kültürel ve eğitim merkezleri olduğu için farklı ilgi alanları ve amaçları olan kişileri bir araya getirme özelliğine de sahiptir. Bu nedenle Twitter, amaçlarına ulaşmak isteyen farklı kişilerin kütüphanelere daha çabuk, kolay ve ucuz bir şekilde ulaşmasını sağlar (Kelly, 2009).

Avrupa'daki üniversite kütüphanelerinde de Facebook ve Twitter ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Asya'da üniversite kütüphanelerinin çoğu web sitelerinin web ara yüzlerini mobil cihazlarda uygun görünüm için uyarlamakta ve geliştirmekte; verilerini kullanıma açık ve erişime uygun hale getirmektedirler. Avrupa ve Asya'da üniversite kütüphanelerinde geleneksel web site servisleri son yirmi yılda gelişmiştir. Kuzey Amerika'daki üniversite kütüphaneleri site özetleri (RSS) ve anlık mesajlaşma programları (IM) ile hizmet vermek için çalışmalar yapmakta, birçok kütüphane mobil cihazlardan erişim için kendi web site ara yüzlerini ve tarama araçlarını geliştirmekte ve Facebook ve Twitter uyumunu gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda yalnızca Kuzey Amerika'da kısa mesaj (SMS) referans servisleri sunulmakta ve bu yönde bir eğilim gözlenmektedir. Bu teknolojiyi kullanarak bu hizmeti veren Avrupa ve Asya'da çok az üniversite kütüphanesi bulunmaktadır (Gerolimos & Konsta, 2011).

Üniversite kütüphaneleri, Twitter kullanıcı profili ve hesaplarından elde edilen istatistiki verilerle gelecek öğretim yılının hizmet planlamasını yaparak Internet kullanıcılarını yönlendirebilirler (Loughran & Miller, 2012, p.44). Kütüphane Twitter hesabını takip edenlerden gelen yorumlar ve sorular, hizmetlerin ve faaliyetlerin planlanmasında biz kütüphanecilere klavuz olacaktır. Örneğin;

- Kütüphanenin etkinlik takviminde neler var?
- Bireysel çalışma oda sayısı artırılacak mı?
- Havalandırma sistemi yenilenecek mi?
- Yazın kütüphane çalışma saatleri nedir?
- İLL hizmeti yazın veriliyor mu?
- Kütüphane kaçta kapanıyor?
- Kütüphane hafta sonu açık mı?

- Kitap bağıışı yapabiliyor muyuz?
- i-Pad ödünç alabiliyor muyuz?
- Veritabanı sayısı artırılacak mı?
- E-kitap kullanım kuralları nedir?
- Kullanıcı eğitimlerini artıracak mısınız?

Görüldüğü gibi günümüzde dünyanın değişik yerlerinde kullanılan teknolojiler arasında fark olabilmektedir. Bu nedenle teknolojinin nasıl ve hangi amaçla kullanıldığı önem kazanmaktadır. Bu noktada kütüphaneler toplum içinde varlıklarını sürdürebilmek amacıyla bilgiyi pazarlarken teknolojinin tüm imkanlarından faydalanmalıdır. Üniversite kütüphaneleri de, hizmet ettiği kuruma ve akademik çevreyi destekleyici ve geliştirici teknolojiyi kütüphane hizmetlerinin her alanına sokmak zorundadır.

Sonuç

Bu çalışmada dünyadan ve Türkiye'den 16 üniversite kütüphanesinin Twitter hesapları incelenmiştir. Üniversite kütüphaneleri Twitter'ı etkin bir şekilde kullanmaktadır. Kütüphaneler ve bilgi merkezleri sadece kendilerini ilgilendiren olayları değil, güncel gelişmeleri de dünya ile paylaşmaktadır.

Üniversite kütüphaneleri Twitter hesaplarında paylaştıkları konuları, olayları veya durumları fotoğraflar, videolar ve verdikleri linklerle desteklemektedirler. Böylece kullanıcıların (takipçilerin) dikkati tweetler aracılığıyla kütüphanelere çekilmektedir.

Kütüphane kullanımı, bilgi kaynaklarının zenginliği, bu kaynaklara nasıl ulaşılacağı, kullanıcı eğitimi (oryantasyon) hakkındaki bilgiler paylaşılan tweetlerde görülmektedir. Ayrıca toplumsal ve güncel olaylarla ilgili bilgilendirici tweetler, kütüphanelerin toplumsal ve sosyal duyarlılığını yansıtmaktadır.

24 saat boyunca Twitter hesabının canlı olması, kütüphanelerin yaşayan mekânlar olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Kütüphanecinin günaydın diyerek, iyi bir hafta dileği ya da sınavda başarılar mesajı vermesi bunun güzel bir örneğidir. Ayrıca kütüphanecinin kullanıcıları ile sohbet etmesi onların görüşlerine değer verdiklerini göstermektedir. İşbirlikçi ve çözüm odaklı olan kütüphaneler, kullanıcıların (takipçilerin) Twitter'daki görüş ve önerileri, anket çalışma ve sonuçlarını toplayarak stratejilerini geliştirmektedir.

Üniversite kütüphanelerinde Twitter hesaplarının daha etkin ve verimli kullanılabilmesi için bu hesapları yöneten kişilerin halkla ilişkiler, sosyal medya ve pazarlama konularında eğitim almaları yararlı olacaktır. Ayrıca üniversitelerde bulunan ve meslek elemanı yetiştiren bölümlerin ders programlarına sosyal medyanın kullanımına yönelik konuların eklenmesi, kütüphane ve bilgi merkezlerinde sanal dünyayı doğru yönetebilecek kişilerin yetişmesine altyapı oluşturacaktır.

Kaynakça

- Aharony, N. (2010). Twitter use in libraries: An exploratory analysis. *Journal of Web Librarianship*, 4(4), 333-50.
- Bertram, S. M. ve Madhusudan, K. (2013). The social biology professor: Effective strategies for social media engagement. *Ideas in Ecology and Evolution*, 6, 22-31.
- Bluetimeline.com (2012). 28 Temmuz 2013 tarihinde <http://bluetimeline.com/gen/b/2012/08/infografi-internette-bir-dakikada-neler-oluyor> adresinden erişildi.
- Bosque, D. D., Leif, S. A. ve Skarl, S. (2012). Libraries atwitter: Trends in academic library tweeting. *Reference Services Review*, 40(2), 199-213.
- Buono, M. P. ve Kordeliski, A. (2013). Connect, create, collaborate how and why social media is good for your library and why you should join the fun. *Young Adult Library Services*, Winter, 11(2), 30-31.
- Gerolimos, M. ve Konsta, R. (2011). Services for academic libraries in the new era. *D-Lib Magazine*, July/August, 17(7/8), <http://www.dlib.org/dlib/july11/gerolimos/07gerolimos.html>

- Java, A., Song, X., Finin, T. ve Tseng, B. (2007). Why we Twitter: Understanding microblogging usage and communities. *9th WebKDD and 1st SNA-KDD 2007 Workshop on Web Mining and Social Network Analysis, San Jose, CA, 12-15 August*. 28 Haziran 2013 tarihinde http://ebiquity.umbc.edu/_file_directory_/papers/369.pdf adresinden erişildi.
- Kelly, D. A. (2009). *How your library may not be using Twitter but should*. 29 Temmuz 2013 tarihinde <http://kellyd.com/2009/07/29/how-your-library-may-not-be-using-twitter-but-should/> adresinden erişildi.
- King, D. L. (2012). Running the digital branch: Guidelines for operating the library website. Statistics: Chapter 5, *Library Technology Reports, August/September 48(6)*: 19-22.
- King, D. L. (2012). Running the digital branch: Guidelines for operating the library website. Social Media: Chapter 6, *Library Technology Reports, August/September 48(6)*, 23-27.
- Kroski, E. (2013). 10 great technology initiatives for your library. *American Libraries Magazine, January/February*, 51-54.
- Loughran, H. ve Miller, C. (2012). Libraries and learning innovation and the use of Twitter. *SCONUL Focus*, 56, 43-45.
- Neeley, L. (2012). Wading into a conference tweet-stream. Compassblogs.
- Ruleman, A. B. (2012). Social media at the university: A demographic comparison. *New Library World*, 113(7/8), 316-332.
- Tezgöler, S. (2013). *Sosyal medya nedir?* 24 Temmuz 2013 tarihinde <http://sosyalmedya-tr.com/sosyalmedya/sosyal-medya-nedir.html> adresinden erişildi.
- Twitping. (2013). 27 Temmuz 2013 tarihinde <http://tweetping.net/#> adresinden erişildi.
- Twitter About*. 17 Haziran 2013 tarihinde <https://twitter.com/about> adresinden erişildi.
- Wikipedia. (2013). *Twitter*. 28 Temmuz 2013 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Twitter> adresinden erişildi.

Osmanlı Tarihi ile ilgili Araştırmalarda Wikipedia ve Türkçe Vikipedi Sanal Ansiklopedilerinin Sonuç Kalitelerinin Karşılaştırılması

Özgür KÜLCÜ*, Engin Cihad TEKİN**

Öz

Ansiklopedilerin ilk çıkış öyküsünde her konuda temel bilgiyi zamansal olarak sabitleyip sunmak, herhangi bir felaket durumunda dünyayı ve hayatı yeniden düzenleyecek bilgiyi bu eserlerde taşımak yer almaktadır. Bu durum basılı ansiklopedilerin tamamen ortadan kalkacağını öngördüğümüz gelecekte sadece sanal ansiklopediler olası bir dijital felaketin mağduru olabilir mi? sorusunu akla getirmektedir. İlk çağdan bu yana sorulan şu soruyu şimdi yeniden sormak gerekebilir; hangi bilgiyi, nasıl ve nereden elde edeceğiz?

Çalışmamızda, İngilizce Wikipedia ve Türkçe Vikipedi* sanal ansiklopedilerinde Osmanlı tarihi ile ilgili seçilmiş kategorilerde maddelerin nicel özellikleri karşılaştırılmakta, Osmanlı tarihi ile ilgili maddelerin her iki dilde sayısal olarak ne kadar etkin hazırlandığı verilerle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler, eşit koşullarda değerlendirilen maddelerde hangi dil üzerinde sayısal verilerin daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada, Osmanlı tarihi temel konu olarak seçilmiştir. Osmanlı tarihinde seçilen 6 ana kategori (Biyografi, Savaş, Olay, Dönem, Yer/Mekân, Terim) içerisinde beşer madde başlığı seçilmiş, toplamda 30 madde üzerinde araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 15.06.2013 tarihli veriler göz önünde bulundurulmuştur.

- Biyografi kategorisinde: I. Süleyman, İbrahim Müteferrika, Katip Çelebi, Sokollu Mehmed Paşa ve Mimar Sinan
- Savaş kategorisinde: Preveze Deniz Savaşı, II.Viyana Kuşatması, Bafeus Savaşı, Çaldıran Savaşı, I.Balkan Savaşı
- Olay kategorisinde: Kapitülasyonlar, Rodos Kuşatması, Kanun-i Esasi, Karlofça Antlaşması , Celali İsyanları
- Dönem kategorisinde; Lale Devri, Köprülü Dönemi, Yükseliş Dönemi, Meşrutiyet, Tanzimat
- Yer/Mekan kategorisinde; Dolmabahçe Sarayı, İstanbul Tarihi, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii
- Terim kategorisinde; Tımar, Osmanlı Minyatürü, Jön Türk, Tuğra, Ulema

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Tarihi, Wikipedia, Sanal Ansiklopedi.*

Metodoloji

Araştırmaların ana eksenini oluşturan 6 kategori altında 30 madde belirlenirken, ilgili maddelerin İngilizce Wikipedia'da da karşılığının olması ve popülerlik ölçütleri göz önüne alınmıştır. Bu maddelerin her biri 8 ayrı parametrede değerlendirilmiştir: Metin başlık sayısı, metin alt başlık sayısı, alıntı sayısı, kelime sayısı, görsel sayısı, basılı eser alıntı sayısı, online eser alıntı sayısı, daha ileri okuma listesi bu parametreleri oluşturmaktadır. İlgili parametreler Wikipedia maddelerinin genel özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Zhao ve diğerleri, benzer parametreleri içerik analizi prosedüründe "önemli değişiklikler" olarak değerlendirmişlerdir (Zhao, 2012, s. 87). Voss, Wikipedia'nın gelişimini gösteren 6 parametreden birinin özel yapılar içindeki yazılar hariç sayılan kelime sayısı olduğunu, diğerinin ise iç linklerin sayısı olduğunu söylemiştir (Voss, 2005, s. 3). Her madde için hem Wikipedia hem de Türkçe

* Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {kulcu@hacettepe.edu.tr}

** Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {engin.tekin@hacettepe.edu.tr}

* Türkçe Vikipedi İngilizce Wikipedia'nın 2003 yılında kurulan Türkçe koludur (Hakkımızda, 2013).

Vikipedi için aynı ölçütler kullanılmıştır. Sayısal veriler eşit koşullarda değerlendirilmiştir. Örneğin başlıkların sayısı verilirken ana metin içerisinde başlıklar ve alt başlıklar ile görsellerin alt metinleri dikkate alınmamıştır. Çalışmada her iki ansiklopedinin Türkçe ve İngilizce başlıklara verdikleri değeri ortaya koyabilmek için yukarıda ifade edilen 8 parametre temel olarak alınmıştır. Değerlendirilen başlıkların içerik kalitesinin ölçümü bu çalışmanın konusu değildir. Böylesine bir çalışma, konu uzmanlığına dayanan disiplinlerarası bir araştırmayı gerektirmektedir. Çalışmamızda ele alınan maddelere ilişkin nicel verilere dayanarak konulara ilişkin sayısal boyutların karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Çalışma sürecinde karşılaşılan en ciddi sıkıntı aynı başlık ve konuların farklı maddelerde farklı isimlerle de adlandırılabilmesi olmuştur. Örneğin; İngilizce Wikipedia’da alıntılar madde sonunda bazen “notes” bazen de “reference” olarak adlandırılmakta, Türkçe Vikipedi’de ise “alıntı listesi”, “genel”, “özel”, “kaynakça”, “diğer kaynaklar” gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. İleri okuma listesi konusu ise, İngilizce de “literatüre”, “bibliography” ve “external links” olarak adlandırılırken Vikipedi de aynı liste, “kaynakça” ve “dış bağlantılar” adını alabilmektedir. Basılı eser ve online eserler değerlendirilirken erişim yöntemine göre değerlendirme tercih edilmiştir. Basılı eserlerde ISBN ve ISSN numarası olan yayınlar değerlendirilirken, internet siteleri ve erişim tarihi eklenmiş “acrobat reader” ve diğer yazı formatları online eser alıntısına eklenmiştir. Sonuç olarak iki dilde de eşit koşullarda ilgili maddeler için verilen değer ve emek yoğunluğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Giriş

İlk sanal ansiklopedi olan Wikipedia ve onun Türkçe resmi temsilcisi olan Vikipedi sanal ansiklopedileri, internet kullanıcılarının arama motorları üzerinde ilk bilgi erişim rehberi arasında yer almaktadır. Basılı ansiklopedilerin referans bilgi sunma özelliği yanında sanal ansiklopediler herkesin katkıda bulunabileceği bir bilgi kaynağı oluşturmıştır. Bu noktada basılı ansiklopediler ve sanal ansiklopedilerin her ikisinin de bilgiye erişimde avantaj ve dezavantajları olduğu söylenebilir. Basılı ansiklopediler temel referans kaynağı olarak belirli alanlarda uzmanlara sipariş verilerek hazırlanmış eserlerdir. Sanal ansiklopediler ise belirli bir denetim yapısını barındırmakla birlikte, kullanıcıların etkileşimli biçimde geliştirdikleri, zaman zaman manipulatif bilgileri de içerebilen kaynaklardır. Bununla birlikte sanal ansiklopediler bilgi kaynağı olarak kalitelerini belirli bir seviyeye taşıyabilmek için yazım formları, referans yapıları ve editöryal sistemlerini belirli bir standart taşımaya yönelmektedirler. Öte yandan basılı ansiklopediler fiziksel koşullardan dolayı sınırlı dağıtım, etkin ve etkileşimli gelişme sınırlılıkları ve erişim olanaklarına sahip iken, sanal ansiklopediler bu konuda önemli bir avantaja sahiptir. Bu avantajları sayesinde Britannica gibi bir klasik ansiklopedi de 244 yıllık bir basılı ansiklopedi geçmişinden sonra 2012 tarihinde basılı ansiklopedi yayımını durdurmuş yerine sanal olarak internet adresinden üyelik ile hizmete geçmiştir (Reuters, 2012). Britannica ansiklopedisi son basılı nüshasını 2010 tarihinde 32 cilt olarak yayımlamıştır (Guardian, 2012).

Sanal Ansiklopedilerin Başlangıcı

İnternetin yaygınlaşmasından öncesinde elektronik ortamda ansiklopediler CD-Rom olarak da basılmaya başlamışlardır. İnternet’in doğuşu ve takip eden dönemde 90’lı yılların sonuna doğru görsel öğelerin ve teknolojinin gelişimi ile birlikte daha kolay erişilebilen ve kullanışlı hale gelen internet, 2001 yılında bir dönüşüme sahne olmuştur. O güne kadar binlerce yıl kâğıda basılan son yıllarda ise teknolojik seviyesini CD’lerde satılmak suretiyle geliştiren ansiklopedi basımcılığı, 2001 yılından itibaren internet ansiklopediciliği ile tanışmıştır.

2000 yılına kadar neredeyse tüm geleneksel ansiklopedilerin online versiyonu vardı. Ancak bu ansiklopediler hala geleneksel metotla üretilen ansiklopediler idi ve profesyoneller tarafından yazılan ve düzenlenen makaleleri içeren çalışmalardır.

Wikipedia 15 Ocak 2001 tarihinde Jimmy Wales ve Larry Sanger tarafından kar amacı gütmeyen bir kuruluşun çatısı altında oluşturuldu. Wikipedia çok editörlü, çok dilli ve herkesin her ansiklopedi maddesine belirli kurallar çerçevelerde katkıda bulunabildiği bir yapıda geliştirildi. Mevcut ansiklopedilerde tüm maddeler uzman kişiler tarafından hazırlanmakta iken Wikipedia’da sıradan kişiler de bilgi ve tecrübelerini ilgilendikleri maddelere katkıda bulunarak sağlayabilmektedirler (About, 2013). Wikipedia ismini Hawai dilinde “çabuk” kelimesinin karşılığı ‘wiki’ (About, 2013), ile Yunanca eğitim anlamına gelen ‘paideia’ nın birleşmesinden almaktadır (Paideia, 2013). Wikipedia’nın herkes tarafından bilgi eklenip düzenlenmesine olanak sağlayan yapısının, doğrudan belirli bir düşünce ya da

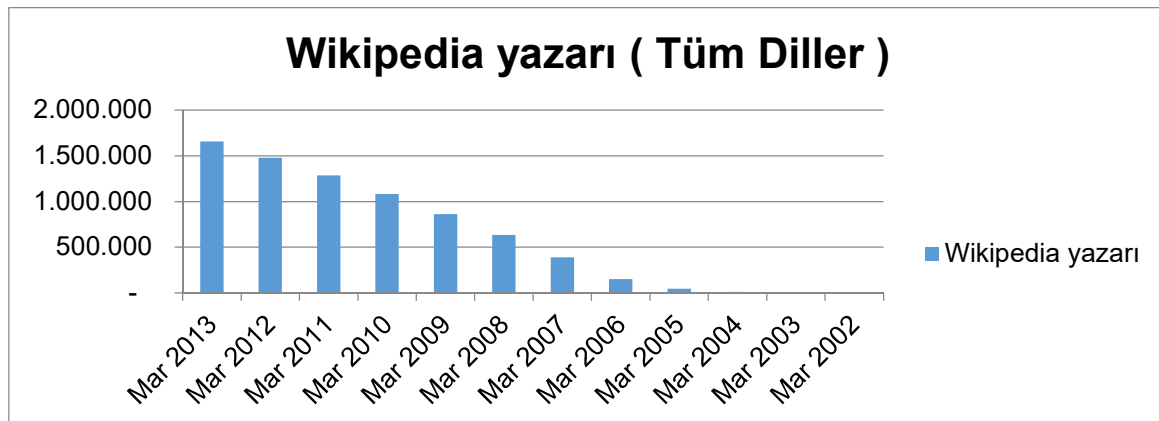
görüşe dayalı etkilerden uzak bir sistem yaratılmasına olanak tanıdığından söz edilebilir. Bu şekliyle Diderot'un 'Ansiklopedi' sinin bağımsız yapısına da benzetilebilir.

Başlangıçta İngilizce olarak yayın hayatına başlayan Wikipedia 2013 yılı itibarıyla 285 farklı dilde yayın yapmaktadır (About, 2013). Benzerlerinden çok daha popüler olan Wikipedia'nın sanal ansiklopedi olarak gelişimi dramatiktir. Nicel büyümenin aynı oranda niteliksel yansımasını oluşturmak kolay değildir. Bu çerçevede Wikipedia'nın nitelik sorunu hala ciddi biçimde tartışılmaktadır. Wikipedia'da yer alan maddelerin içerikleri, kalitesi veya referans kullanımına dönük tartışmalar yapılmaktadır. Stivilla ve diğerleri 2005 yılında Wikimedia'da yer alan konular, içerik dağılımı ve kelime sayısı gibi parametreleri de kullanarak bir içerik analizi yapmışlardır (Stivilla, 2005, s.3). Nature dergisi ise farklı olarak içerik kalitesi üzerine değerlendirmede bulunmuş ve 15 Aralık 2005 tarihinde Britannica ve Wikipedia arasında yapılan bir karşılaştırmalı çalışmaya sayfalarında yer vermiştir. Çalışmada bilimsel konularda 42 madde değerlendirilmiş ve her iki kaynak arasında çok az fark bulunmuştur. Bu maddeler arasında Wikipedia'da 4 maddede hata bulunurken, Britannica'da 3 maddede hata bulunmuştur. Bu küçük çalışma Britannica'nın savunması ile karşılıklı polemige dönüşmüş ve Britannica maddelerin çocuk ansiklopedisi veya daha eski yayınlardan alındığını savunmuş, buna karşılık Nature ise Britannica'nın bu maddeleri sitesinde yer verdiğini söylemiş ve polemik devam etmiştir. Bu çalışma ile iki sanal ansiklopedi arasında içerik ve bilgi doğruluğu karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır (Giles, 2005, s.900). Öte yandan bireysel araştırmalardan akademik çalışmalara kadar Wikipedia'nın kullanımı artarak devam etmektedir. Öte yandan Wikipedia'da benzer içeriğin farklı dillerdeki niteliği üzerine de ciddi farklılıklar söz konusu olabilmektedir (Lih, 2004, s.19).

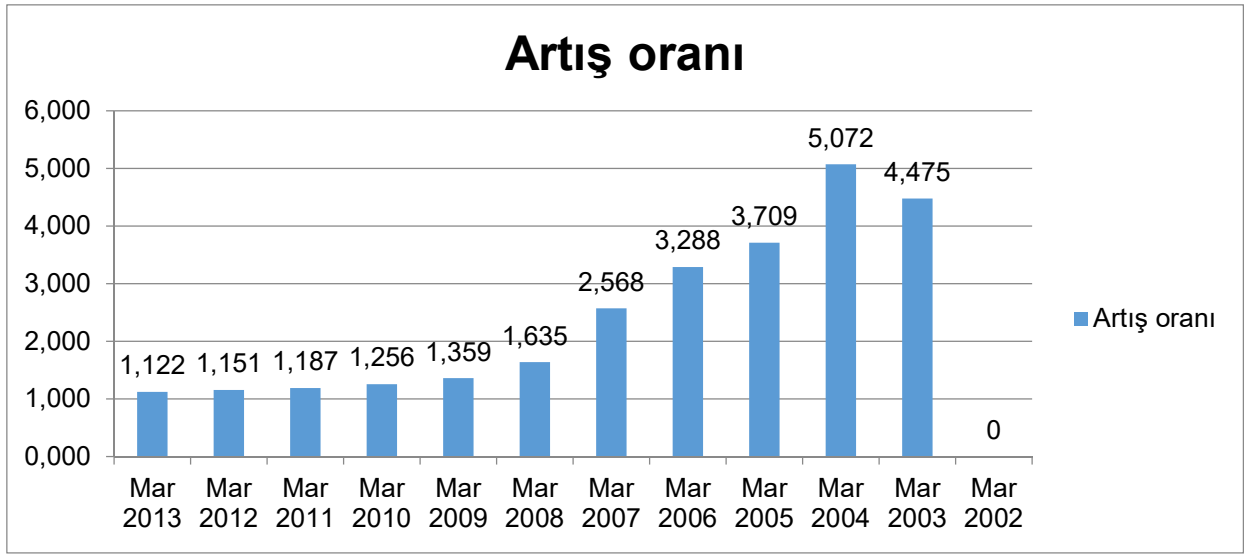
Sanal Ansiklopediciliğin Gelişimi ve Mevcut Durumu

Sanal ansiklopedi olarak Wikipedia'nın gelişimine bakmak için sayısal veriler yardımcı olacaktır. Wikipedia'nın gelişimi neredeyse rekabetsiz bir ortamda çok hızlı gerçekleşmiştir. Bu niceliksel büyümenin niteliksel yansıması kolay değildir. Nitelik sorunu hala geçerli bir sorundur. Maddelerin içerikleri, içeriklerin kalitesi veya referans kullanımı tartışmaları devam ederken basit düzeyde araştırmalardan akademik çalışmalara Wikipedia'nın giderek artan bir referans kaynağı olduğu görülmektedir. Wikipedia herhangi bir konuya ilişkin bilgi arama faaliyetinin başlangıç noktasını olur konuma gelmiştir. Kolej öğrencilerinin ise %73'ü kütüphanelerden ziyade internet daha yararlı bulunmaktadır (Jones, 2002, s.3). Lim ve Sook tarafından yapılan bir çalışmada Profesör düzeyinde akademik olarak Wikipedia'nın kullanımı araştırılmış, araştırma sonucunda akademisyenlerin %9,8'inin çok sık, %16,3'ünün sık, %40,7'sinin ara sıra kullandıkları ortaya çıkmıştır. Wikipedia'yi hiç kullanmayan profesörlerin oranı sadece % 4,9'dur. (Lim ve Simon, 2013, s. 418).

Wikipedia'nın bilgi arayışında büyümesinin daha rahat anlaşılabilmesi için bazı sayısal verileri incelemekte yarar bulunmaktadır. Aşağıda Wikipedi yazarlarının yıllara göre artışı ve farklı dillerdeki artış oranlarına ilişkin tablolar yer almaktadır.

Şekil 1. Wikipedia Yazarları (Tüm Diller Bazında)

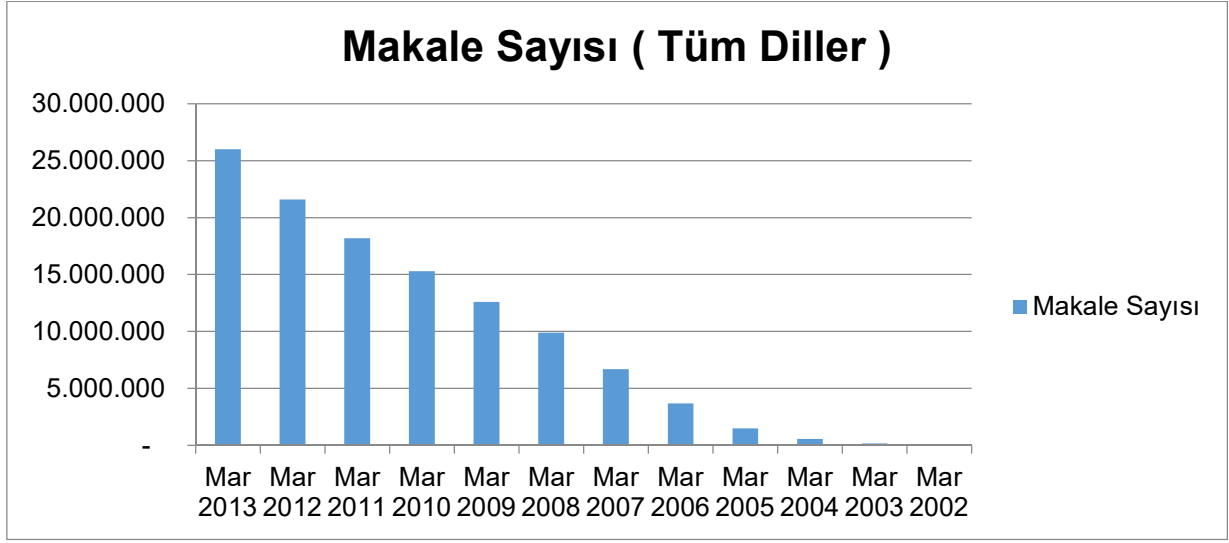

Şekil 2. Wikipedia Yazarlarının Yıl Bazında Artış Oranı

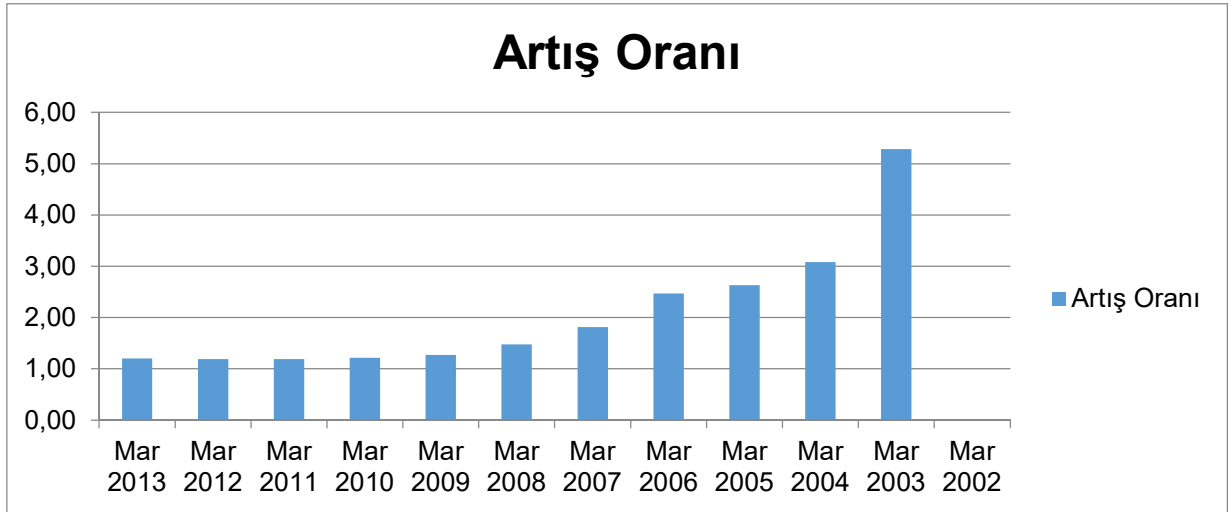
Tablo 1. Wikipedia Yazarlarının Gelişim Tablosu

	Wikipedia yazarı	Artış oranı
Mar 2013	1.658.993	1,122
Mar 2012	1.478.920	1,151
Mar 2011	1.284.644	1,187
Mar 2010	1.082.228	1,256
Mar 2009	861.419	1,359
Mar 2008	633.634	1,635
Mar 2007	387.426	2,568
Mar 2006	150.882	3,288
Mar 2005	45.884	3,709
Mar 2004	12.370	5,072
Mar 2003	2.439	4,475
Mar 2002	545	0

Wikipedia'nın gücü ile Wikipedia'ya katkıda bulunan kişilerin sayısı doğru orantılıdır. Tablo 1'i incelediğimizde Mart 2002 tarihinde 545 olan Wikipedia yazarı kısa sürede katlanarak artmıştır. Mart 2003'de bir önceki yıla göre 4 katı, Mart 2004'de ise bir önceki yıla göre 5 katı artmıştır. 2008'e kadar ortalama 3 katı bir artış dikkat çekmektedir. Mevcut durumda 2013 tarihi itibarıyla 1.658.993 adet Wikipedia yazarı makale üretmekte ve mevcut makaleleri düzenlemekte ve güncellemektedir. Makale sayısı ile karşılaştırdığımızda ise 2002'de 35.000 makaleyi 545 yazar yazarken kişi başına 64 makale yazılmış, 2013 yılında geldiğimizde ise 26 milyon makaleyi 1.658.993 yazar yazmıştır. 2013 yılı itibarıyla kişi başına 15 makale düşmektedir.

Şekil 3. Wikipedia Makale Sayısı (Tüm Diller)

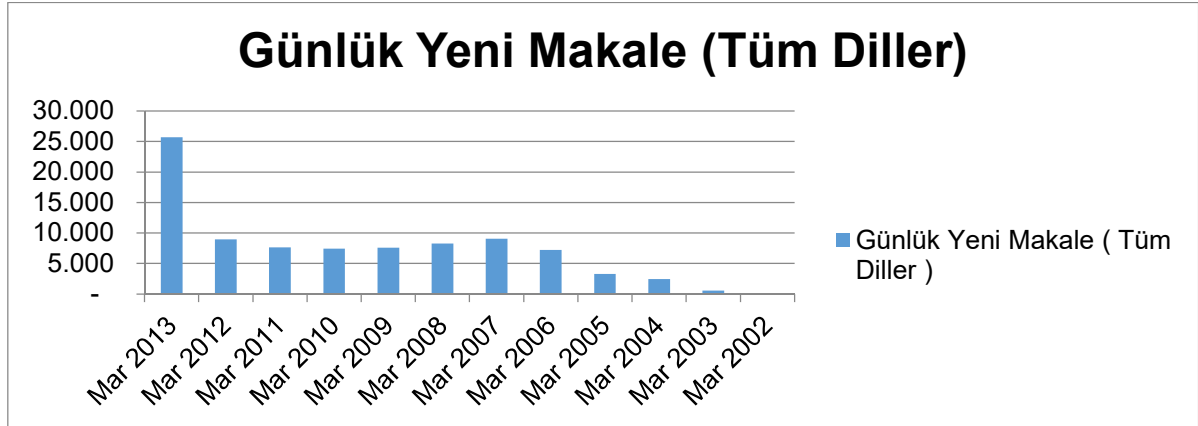

Şekil 4. Wikipedia Makale Artış Oranı (Tüm Diller)

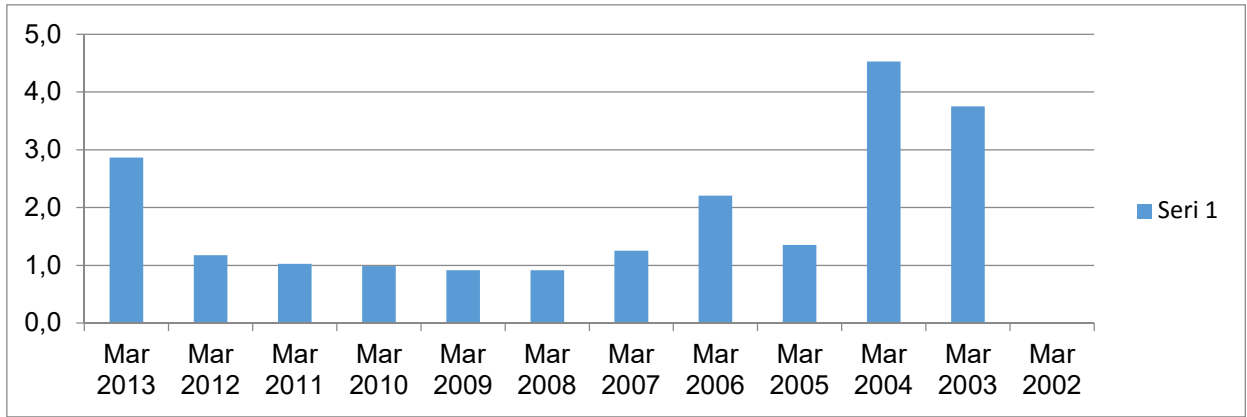
Tablo 2. Wikipedia Makalelerinin Sayısal Gelişimi

	Makale Sayısı	Artış Oranı
Mar 2013	26.000.000	1,20
Mar 2012	21.600.000	1,19
Mar 2011	18.200.000	1,19
Mar 2010	15.300.000	1,21
Mar 2009	12.600.000	1,27
Mar 2008	9.900.000	1,48
Mar 2007	6.700.000	1,81
Mar 2006	3.700.000	2,47
Mar 2005	1.500.000	2,63
Mar 2004	570.000	3,08
Mar 2003	185.000	5,29
Mar 2002	35.000	0

Tüm diller bazında baktığımızda Tablo 2 'de makale sayısının Mart 2002'de 35.000'den 2003'e hızla artış gösterdiği ve %500 arttığı görülmektedir. Bu sayı oransal olarak yıllar içinde düşse de geometrik bir artış göstermiş ve 2013 yılında 26 milyon makaleye çıkmıştır. Ortalama yıllık artış hızı %20'lerdedir.

Şekil 5. Wikipedia Günlük Yeni Makale (Tüm Diller)

Şekil 6. Wikipedia Günlük Makale Artış Oranları

Tablo 3. Wikipedia Günlük Makale Artış Oranlarının Gelişimi

	Günlük Yeni Makale (Tüm Diller)	Artış Oranı
Mar 2013	25.719	2,9
Mar 2012	8.976	1,2
Mar 2011	7.638	1,0
Mar 2010	7.456	1,0
Mar 2009	7.578	0,9
Mar 2008	8.269	0,9
Mar 2007	9.038	1,3
Mar 2006	7.227	2,2
Mar 2005	3.280	1,4
Mar 2004	2.426	4,5
Mar 2003	536	3,7
Mar 2002	143	0

Tablo 3’de görüldüğü şekilde Mart 2002’de Wikipedia’ya günlük 143 yeni makale eklenirken, Mart 2006’dan Mart 2012’ye kadar neredeyse hiç değişiklik yoktur. Mart 2013 itibari ile günlük 25,719 makale ile geçmiş senelerin ortalama 3 katı bir yeni günlük makale sayısına ulaşmaktadır.

Tablo 4. Seçilmiş Dillerde Wikipedia'ya Saatlik Erişim Tablosu

28.02.2013 tarihi itibarıyla Örnek Dillerin Karşılaştırılmaları			
Dil	Günlük Erişim miktarı	Nüfus	Günlük Erişim / Nüfus
İngilizce	11.265.621	1.500.000.000	0,008
Korece	104.238	78.000.000	0,001
Türkçe	205.275	70.000.000	0,003
İtalyanca	704.005	70.000.000	0,010
Fransızca	950.011	200.000.000	0,005
Almanca	1.311.396	185.000.000	0,007
Rusça	1.603.245	278.000.000	0,006

Tablo 4.'de örnek 8 dil ele alınmıştır. Bu diller kullanıcı sayısı bakımından 3 ayrı bölümde incelenebilir:

- 1- 1 milyar-1,5 milyar dil kullanıcısı
- 2- 150 milyon-300 milyon dil kullanıcısı
- 3- 0-150 milyon dil kullanıcısı

Bu dillerin Wikipedia kullanıcıları arasında Türkçe ile karşılaştırmalı olarak incelediğimizde, özellikle aynı nüfus oranına sahip Türkçe ile İtalyanca arasında Tablo 5'deki makale sayısını karşılaştırdığımızda İtalyanca'da 1.019.500 makale var iken, aynı kategoride Türkçe'de 207.310 makale olduğunu görüyoruz. Bu noktada Tablo 5'de İtalyanca'da ortalama 1 milyon makale içinde saatlik ortalama 700 bin erişim yapılırken, ortalama 200 bin makale'ye sahip Türkçe'de ise saatlik ortalama 200 bin erişim olduğunu görmekteyiz. Tablo 6'de en düşük oranın Kore dilinde olduğunu ve erişim miktarının Türkçe'nin yarısı kadar olduğunu görüyoruz. Öte yandan İngilizce'de 4.230.449 makale'nin 2,66 katı bir saatlik erişim oranına sahip olduğunu görüyoruz. İngilizceyi bu tabloda diğerlerinden ayıran temel neden, ana dili İngilizce olmayan kişilerin de İngilizce makalelerden yararlanmasıdır. Bu yüzden diğer diller Rusça dışında birbirlerine yaklaşık değerler taşımaktadır. Ama Rusça dilinde bu oran 1,64 katına çıkmaktadır. Rusça'daki istisnai durumdadır. Wikipedia'da Rusça konuşan nüfusa sadece Rusya dâhil edilmiştir. Oysa eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkelerinde hala Rusça kaynak taraması yapılabilmektedir.

Tablo 5. Seçilmiş Dillerde Wikipedia'nın Makale Sayısının Gelişiminin Karşılaştırılması

28.02.2013 tarihi itibariyle Dillerin Karşılaştırılmaları			
Dil	Makale Sayısı	Nüfus (bin)	Kişi başına düşen Makale
İngilizce	4.230.449	1.500.000.000	355
Korece	233.695	78.000.000	334
Türkçe	207.310	70.000.000	338
İtalyanca	1.019.500	70.000.000	69
Fransızca	1.357.958	200.000.000	147
Almanca	1.537.147	185.000.000	120
Rusça	976.863	278.000.000	285

Tablo 6. Seçilmiş Dillerde Wikipedia'ya Saatlik Erişim ve Makale Gelişim Karşılaştırılması

28.02.2013 tarihi itibariyle Örnek Dillerin Karşılaştırılmaları			
Dil	Günlük Erişim miktarı	Makale Sayısı	Makale/Erişim Oranı
İngilizce	11.265.621	4.230.449	2,66
Korece	104.238	233.695	0,45
Türkçe	205.275	207.310	0,99
İtalyanca	704.005	1.019.500	0,69
Fransızca	950.011	1.357.958	0,70
Almanca	1.311.396	1.537.147	0,85
Rusça	1.603.245	976.863	1,64

Tablo ve şekillerden de anlaşılacağı gibi Türkçe'nin makale sayısı düşük de olsa nüfus ve erişim oranları ile özellikle Fransızca ve Almanca ile yakın sayısal değerlere sahip olması dikkat çekicidir.

Osmanlı Tarihi ile ilgili Maddelerde Sanal Ansiklopedilerdeki Yeri: Wikipedia ve Vikipedi İçeriklerinin Karşılaştırması

Çalışmamızın bu bölümü 6 ayrı başlık altında incelenecektir. Bu başlıklar Wikipedia ve Vikipedi'deki maddelerin incelenmesi ile ortak başlıklar olarak çıkarılmıştır. 6 ayrı başlıkta, her başlıkta 5 adet ansiklopedi maddesi ile her madde için 8 ayrı kriter belirlenmiştir. Her ansiklopedik maddede, her kategori ve her kriter'de İngilizce Wikipedia ve Türkçe Vikipedi karşılaştırılması yapılmıştır. 28.04.2013 tarihi itibarıyla maddeler incelenmiştir.

Başlıklar :

- 1- Biyografi
- 2- Savaş
- 3- Olay
- 4- Dönem
- 5- Yer/Mekan
- 6- Terim

Karşılaştırma kriterleri:

- Metin Başlık Sayısı
- Metin Alt Başlık Sayısı
- Alıntı Sayısı
- Kelime Sayısı
- Görsel Sayısı
- Basılı Eser Alıntı Sayısı
- Online Eser Alıntı Sayısı
- Daha ileri Okuma Listesi

Bu kriterlerin hepsi niceliksel değerlerle hesaplanmış ve sonuçlar bunlara göre yorumlanmıştır.

Biyografi

Yapılan çalışmada öncelikle göze çarpan bazı veriler önemli görülmektedir. Osmanlı tarihinde bazı biyografik maddeleri incelediğimizde, örneğin Kanuni Sultan Süleyman maddesinin İngilizce Wikipedia'da Türkçe Vikipedi'ye göre %16 daha fazla kelime ile anlatıldığı görülmektedir. Yine alıntı sayısında Türkçe Vikipedi'deki 18 alıntıya karşılık İngilizce Wikipedia 56 alıntı ile öne çıkmaktadır. İbrahim Müteferrika maddesi ise Wikipedia'da 874 kelime ile ifade edilirken, Vikipedi'de 388 kelime ile ifade edilmektedir. Bununla birlikte Wikipedia'da 7 basılı eserden 9 alıntı ile İbrahim Müteferrika makalesi hazırlanmışken, Vikipedi'de aynı madde sadece 1 eserden 4 alıntı ile hazırlanmıştır. Kâtip Çelebi maddesinde ise Vikipedi İngilizce versiyona göre 2 katı bir kelime sayısı ile hazırlanmıştır. Sokollu Mehmed paşa maddesinde ise İngilizce Wikipedia Türkçe Vikipedi'ye göre kelime sayısında yaklaşık 5 katı bir farka sahiptir.. Madde içerisinde Vikipedi'de basılı ve online referans mevcut değilken, Wikipedia'da aynı madde 8 basılı eserden 10 alıntı ile hazırlanmıştır. Benzer bir fark Mimar Sinan maddesinde de görülmektedir. Vikipedi'de 967 kelime, 12 referans eser ve 15 alıntı ile açıklanan Mimar Sinan maddesi Wikipedia'da 4682 kelime, 23 referans eser ve 30 alıntı ile hazırlanmıştır.

Biyografi	I.Süleyman		İbrahim Müteferrika		Katip Çelebi		Sokollu Mehmet Paşa		Mimar Sinan	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	8	5	6	3	1	3	3	3	5	3
Metin Alt Başlık Sayısı	6	4	0	3	0	7	9	0	4	3
Alıntı Sayısı	74	149	9	4	4	7	10	2	30	15
Kelime Sayısı	5159	4415	874	388	429	867	4193	825	4682	967
Görsel Sayısı	17	13	2	0	2	1	3	2	8	9
Basılı Eser Alıntı Sayısı	18	56	7	1	1	2	8	0	17	7
Online Eser Alıntı Sayısı	9	9	1	2	3	2	1	0	6	5
Daha İleri Okuma Listesi	7	12	0	0	0	0	0	0	10	0

Şekil 7. Wikipedia Biyografi Maddeleri

Savaş

Osmanlı tarihindeki savaş maddelerini incelediğimizde ise, II.Viyana Kuşatması hakkındaki maddelerde Wikipedia'nın Vikipedi'ye oranla 6 kat daha fazla kelime ve bilgiye sahip olduğunu, buna karşılık Wikipedia'da 26 alıntı, 26 eser referansı ile hazırlandığını, Vikipedi'de ise 1 alıntıya karşılık 1 eserden yararlanıldığı görülmektedir. Prof.Dr.Halil İncelik'a* göre Osmanlı devletinin kurulmasına sebep olan Bafeus veya Koyunhisar Savaşı'nın önemine rağmen bu konular Vikipedi'de 241, Wikipedia'da ise 483 kelime ile açıklanmıştır. Aynı olaylar Wikipedia'da 13 alıntı ve 6 referans eser ile açıklanırken, Vikipedi'de 3 alıntı ve 3 referans eser ile açıklandığı görülmektedir. Çaldıran savaşı ile ilgili ise her iki ansiklopedide birbirlerine yakın sonuçlar elde etmektedir. I.Balkan savaşı maddesini incelediğimizde ise her iki ansiklopedi arasında ciddi fark göze çarpmaktadır. Konuya ilişkin Vikipedi'de 27 alıntı ve 22 referans eser ve 3875 kelime ile açıklanan savaş maddesi, Wikipedia'da 87 alıntı, 44 referans eser ve 9827 kelime ile hazırlanmıştır.

Savaş										
	Preveze Deniz Savaşı		II.Viyana Kuşatması		Bafeus Savaşı		Çaldıran Savaşı		I.Balkan Savaşı	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	5	4	7	4	3	3	5	0	5	4
Metin Alt Başlık Sayısı	0	0	3	0	0	0	0	0	16	6
Alıntı Sayısı	2	3	26	1	13	3	26	22	87	27
Kelime Sayısı	1260	713	3691	631	483	241	793	651	9827	3875
Görsel Sayısı	4	2	18	6	0	0	3	2	20	11
Basılı Eser Alıntı Sayısı	0	0	17	1	5	2	18	20	24	10
Online Eser Alıntı Sayısı	2	2	9	0	1	1	0	1	5	0
Daha İleri Okuma Listesi	6	0	6	0	0	3	0	0	0	0

Şekil 8. Wikipedia Savaş Maddeleri

Olay

Osmanlı tarihindeki olay maddelerini incelediğimizde ise, Osmanlı tarihinin son döneminin önemli olaylarından biri olan kapitülasyonlar Vikipedi'deki 407 kelime ile hazırlanmış, Wikipedia'da ise aynı konu 1590 kelime ile hazırlanmıştır. Rodos kuşatması maddesinde ise Vikipedi'deki 100 kelimelik bir açıklamaya karşılık, Wikipedia'da 1159 kelimelik bir açıklama yer almaktadır. İlk Osmanlı anayasası olan Kanuni Esasi'de önceki örneklerden farklı olarak Vikipedi'de 1299 kelime ile madde açıklanırken Wikipedia'da 525 kelime ile açıklanmıştır. Buna karşılık Vikipedi'de 1 referans eser ile açıklanan madde Wikipedia'da 6 alıntı ve 6 referans eser ile anlatılmaktadır. Benzer bir durum Karlofça Antlaşmasında da geçerlidir.Antlaşma Vikipedi'de 591 kelime Wikipedia'da ise 403 kelime ile hazırlanmasına karşılık, Vikipedi'de sıfır referans ve alıntı yer almış, Wikipedia'da ilgili maddede 3 alıntı ve 3 referans eser yer almıştır.

Olay										
	Kapitülasyonlar		Rodos Kuşatması		Kanuni Esasi		Karlofça Antlaşması		Celali İsyanları	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	3	2	5	0	4	5	2	0	2	4
Metin Alt Başlık Sayısı	0	3	0	0	0	0	0	0	5	0
Alıntı Sayısı	5	2	4	8	6	0	3	0	0	0
Kelime Sayısı	1590	407	1159	100	525	1299	403	591	1286	837
Görsel Sayısı	0	0	6	1	1	0	6	2	0	0
Basılı Eser Alıntı Sayısı	1	2	3	3	4	1	3	0	2	0
Online Eser Alıntı Sayısı	2	0	0	5	2	0	0	0	2	0
Daha İleri Okuma Listesi	4	0	5	0	2	0	0	0	0	1

Şekil 9. Wikipedia Olay Maddeleri

* <http://www.ntvmsnbc.com/id/24986660/>

Dönem

Osmanlı tarihindeki dönem maddelerini incelediğimizde, Lale Devri maddesinde Wikipedia'da 728 kelime yer alırken Vikipedi'de 412 kelime ile maddenin açıklandığı görülmektedir. Her iki ansiklopedinin Osmanlı'nın yükseliş dönemi ile ilgili maddesi ise dikkat çekicidir. Bu madde Wikipedia'da 7150 kelime, 10 alıntı ve 10 referans eser ile hazırlanırken, Vikipedi aynı maddeyi Wikipedia'nın 5'te bir kelime sayısı 1433 kelime ile açıklamaktadır. Vikipedi'de ilgili madde 9 alıntı ve 5 referans eser ile hazırlanmıştır. Meşrutiyet dönemi maddesi her iki ansiklopedi de neredeyse referans eser olmadan ve alıntı olmadan hazırlanmıştır. Tanzimat maddesinde ise daha detaylı bir çalışmanın yapıldığını görmekteyiz. Wikipedia'da 2067 kelime ile hazırlanan madde 10 alıntı ve 10 referans eser ile yer almaktadır. Buna karşın Vikipedi'de ise aynı madde 1161 kelime ile hazırlanmış ve 4 alıntı ve 4 referans eser ile hazırlanmıştır.

Dönem										
	Lale Devri		Köprülü Dönemi		Yükseliş Dönemi		Meşrutiyet		Tanzimat	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	4	2	0	4	10	2	4	3	4	4
Metin Alt Başlık Sayısı	0	0	0	0	17	6	10	1	2	0
Alıntı Sayısı	8	1	2	11	10	9	1	1	10	4
Kelime Sayısı	728	412	311	285	7150	1433	2518	925	2067	1161
Görsel Sayısı	2	1	1	0	18	1	8	2	2	5
Basılı Eser Alıntı Sayısı	1	1	2	3	7	4	0	1	7	1
Online Eser Alıntı Sayısı	1	0	0	7	3	1	1	0	3	3
Daha İleri Okuma Listesi	5	0	0	0	0	0	5	0	7	0

Şekil 10. Wikipedia Dönem Maddeleri

Yer/Mekân

Osmanlı tarihindeki Yer/Mekân maddelerini incelediğimizde ise, Dolmabahçe Sarayı maddesinde Vikipedi'nin sayısal üstünlüğü göze çarpmaktadır. Vikipedi'de madde 3123 kelime, 36 alıntı ve 19 referans eser ile hazırlanırken, Wikipedia'da 1094 kelime ve 3 alıntı ile 3 referans eser ile hazırlanmıştır. Aynı durum tersi bir şekilde İstanbul tarihi maddesinde görülmektedir. Wikipedia aynı maddeyi 3307 kelime 25 alıntı ve 15 referans eser ile hazırlarken, Vikipedi'de bu madde 940 kelime, sıfır alıntı ve referans eser ile hazırlanmıştır. Benzer şekilde bir madde'de Topkapı Sarayı maddesidir. Wikipedia, Topkapı Sarayı makalesi için 13701 kelime, 96 alıntı, 58 görsel materyal ve 21 referans eser kullanırken, Vikipedi aynı madde için 1001 kelime, 8 alıntı, 8 görsel materyal ve 8 referans eser kullanmıştır.

Yer/Mekan										
	Dolmabahçe Sarayı		İstanbul Tarihi		Ayasofya		Topkapı Sarayı		Süleymaniye Camii	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	4	8	4	5	4	7	11	2	3	3
Metin Alt Başlık Sayısı	2	0	3	10	22	19	47	2	3	0
Alıntı Sayısı	3	36	25	0	53	40	96	8	0	3
Kelime Sayısı	1094	3123	3307	940	6315	6507	13701	1001	760	1309
Görsel Sayısı	15	20	9	11	30	52	58	8	24	32
Basılı Eser Alıntı Sayısı	0	16	7	0	23	14	8	2	3	2
Online Eser Alıntı Sayısı	3	3	8	0	17	15	13	6	0	1
Daha İleri Okuma Listesi	0	0	5	0	39	9	27	0	1	5

Şekil 11. Wikipedia Yer/Mekân Maddeleri

Terim

Osmanlı tarihinde belli konulardaki terim maddelerini incelediğimizde, Tımar maddesi Wikipedia'da 1540 kelime 6 referans eser ve 20 alıntı ile hazırlanırken, aynı madde Vikipedi'de 470 kelime sıfır referans eser ve alıntı ile hazırlanmıştır. Osmanlı Minyatürü maddesinde her iki ansiklopedi de kelime sayısı olarak çok az fark var iken, Vikipedi 7 referans eser 24 görsel materyal ve 16 alıntı ile Wikipedia'ya göre daha iyi durumdadır. Bu maddenin tam tersi bir durum Jön Türk maddesinde geçerlidir. Her iki ansiklopedide de bu madde yaklaşık aynı kelime sayısına sahip iken, bu sefer Wikipedia 16 alıntı 7 referans eser ile üstünlük sağlamaktadır.

Terim/Kavram										
	Tımar		Osmanlı Minyatürü		Jön Türk		Tuğra		Ulema	
	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi	Wikipedia	Vikipedi
Metin Başlık sayısı	5	5	2	2	4	11	3	4	9	5
Metin Alt Başlık Sayısı	0	0	0	4	11	5	0	0	0	9
Alıntı Sayısı	20	0	1	8	16	3	2	0	5	14
Kelime Sayısı	1540	470	1170	1258	2313	2484	524	358	1188	3084
Görsel Sayısı	0	0	2	24	2	5	13	13	1	3
Basılı Eser Alıntı Sayısı	5	0	0	2	6	3	0	3	3	1
Online Eser Alıntı Sayısı	1	0	0	5	1	0	2	0	0	13
Daha İleri Okuma Listesi	9	0	5	1	10	10	0	0	8	0

Şekil 12. Wikipedia Terim/Kavram Maddeleri

Sonuç

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, incelemelerin gerçekleştirildiği İngilizce Wikipedia ve Türkçe Vikipedi'nin değerlendirilen aynı başlıklar ve maddeleri birbirlerinden oldukça farklı ele aldıkları ortaya çıkmaktadır. Seçilen örnekler Türkçe konular ve Osmanlı tarihi olmasına karşın, Türkçe Vikipedi İngilizce Wikipedia'ya göre içeriğin nicel oranı ve içeriği destekleyen referans kaynaklarının zenginliği açısından genel olarak geride kalmaktadır. Bu konuda maddelerin ele alınışında tek başına kelime sayısı nitel bir değerlendirme yapmaya olanak sağlamazken, metin uzunlukları ile referans sayıları arasında da doğrusal bir ilişki söz konusudur. Yine referans olmadan hazırlanmış bazı maddeler, içerdikleri bilgini doğruluğu ve güvenilirliğine ilişkin kuşkuların yaşanmasına yol açmaktadır. İngilizce Wikipedia'nın değerlendirilen konulara ilişkin sayısal üstünlüğü yanında incelenen başlıkların %90'ında alıntı sayısındaki üstünlüğü de bu noktada dikkat çekicidir. Bazı başlıklarda Wikipedia'nın kelime sayısı az olmasına karşın alıntı miktarındaki üstünlüğü önemli görülmektedir. Osmanlı tarihinin en önemli tarihsel figürlerinin ve konularının bile Türkçe Vikipedi'de daha az bilgi yoğunluğu, referans sayısı ile ele alınmış olması üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin İngilizce Wikipedia'da maddeye katkıda bulunabilecek yazar sayısının fazla olabileceği düşünülebilir. Ancak bu durum konulara ilişkin Wikipedianın sayısal üstünlüğünü tek başına açıklamada yeterli değil. Bu çalışmada genel olarak Türkçe Vikipedi'yi kullanan kullanıcıların kendi tarihleri ile ilgili araştırma yaparken, aynı konuya ilişkin İngilizce araştırma yapanlara göre daha az bilgiye ulaşabildikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Bunun nedenleri ve koşulların iyileştirilmesine dönük incelemeler başka araştırmaların konusu olabilir.

Genel olarak Türkiye kaynaklı Vikipedi kullanımı uluslararası Wikipedi kullanımı ile paralellikler göstermektedir. Buna karşın Türkçe içeriğin zenginleştirilebilmesi için Türkiye'de Vikipedi'ye içerik sağlayabilecek araştırmacıların özendirilmesi ve gerektiğinde desteklenmesi gerekmektedir. Türkçe maddelerin geliştirilmesi ve özellikle temel bilgi arayışı içindeki kullanıcı ve öğrencileri daha geniş bilgi kaynaklarına ulaşmaları için bir model oluşturulmalı ve maddeler tanımlanmış bu model üzerinde geliştirilmelidir. İngilizce Wikipedia'da Türkiye ile ilgili maddelerin hepsi uzman kişilerce gözden geçirilmeli, hatalar ve yanlış yönlendirmeler rapor edilmeli, tarafsız ve objektif nitelikli kaynaklarla içeriğin genişletilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- About (2013). *Wikipedia*, 10 Haziran 2013 tarihinde <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:About> adresinden erişildi.
- Giles, J. (2005). Internet encyclopedias go ahead to head. *Nature*, 900-902.
- Guardian (2012). *Encyclopedia Britannica's final print edition on verge of selling out*. 15 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.theguardian.com/books/2012/apr/05/encyclopedia-britannica-final-print-edition> adresinden erişildi.
- Hakkımızda (2013). *Vikipedi*. 10 Haziran 2013 tarihinde <http://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi:Hakk%C4%B1nda> adresinden erişildi.
- Jones, S. (2002). *The Internet goes to college: How students are living in the future with today's technology*. Pew Research Center's Internet & American Life Project, http://www.pewinternet.org/~media/Files/Reports/2002/PIP_College_Report.pdf adresinden 18.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Lih, A. (2004). Wikipedia as participatory Journalism: Reliable sources? Metrics for evaluating collaborative media as a news resource. *5th International Symposium on Online Journalism* (April 16-17, 2004), University of Texas at Austin.
- Lim, S. ve Simon, V. (2013). College students credibility, judgments, and heuristics concerning Wikipedia. *Information Processing and Management*, 49, 405-419.
- Ntvmsnbc (2009). Prof. İnalçık: Osmanlı 1302'de kuruldu. 18 Haziran 2013 tarihinde <http://www.ntvmsnbc.com/id/24986660/> adresinden erişildi.
- Paideia (2013). *Wikipedia*. 10 Haziran 2013 tarihinde <http://en.wikipedia.org/wiki/Paideia> adresinden erişildi.
- Reuters (2012). Encyclopedia Britannica ends print, goes digital. 10 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.reuters.com/article/2012/03/14/net-us-encyclopediabritannica-idUSBRE82C1FS20120314> adresinden erişildi.
- Stivilla, B., Twidale, M. B., Gasser, L., Smith, L. C. (2005). Information quality discussions in Wikipedia. *ICKM'05 - International Conference on Knowledge Management*.
- Voss, J. (2005). Measuring Wikipedia. 14.05.2013 tarihinde <http://eprints.rclis.org/6207/1/MeasuringWikipedia2005.pdf> adresinden erişildi.
- Zhao, S., Zhang, K. Z. K., Wagner, C., Chen, H. (2012). Investigating the determinants of contribution value in Wikipedia. *International Journal of Information Management*, 33(2013), 83-92.

The Use of Web 2.0 Tools by University Students

Jahangir GHOLIPOUR*, Mandana Mir MOFTAKHARI**

Abstract

The indispensable need for communicating and sharing information increases the importance of Web 2.0 tools and social networks for today's individuals. Within the scope of this study, university students' knowledge and experience regarding Web 2.0 tools was explored. A research into the students' use of media tools, internet services and e-learning choice tried to find out if students today are interested in the use of Web 2.0 tools for learning. Results of a survey which was carried out on students who are studying at Hacettepe University, Ankara, Turkey will be presented. In this paper results revealed that, which Web 2.0 tools are mostly used by students, how often and for what purposes they are used. The survey method was used in this study and data were collected from 1000 students by inquiry. Data has been analyzed and evaluated by using SPSS program. The results show that 90.2% of students are using web 2.0 tools, 21.84% of students are using one of the web 2.0 tools between 3 or 4 hours in a day and there are 83.7% of students which use one of the web 2.0 tools (Wikis) in scientific goals. Students' use of Web 2.0 Tools by details are as follows most of the students (89.8%) use Wikipedia, in the second place (89.5%) of them use MSN Messenger and (88.8%) of students use Facebook as the social Network.

Keywords: *Web 2.0, Social Networks, University Students.*

Introduction

The concept of Web 2.0 is used to describe the second generation of World Wide Web, which has different attributes from the first generation of web (O'Reilly, 2005). The main purpose of Web 2.0 is to prepare the conditions which users are able to share the content without any technical problem and gain the benefit of social interaction and potential of cooperation. Web 2.0 tools are called social software. Web 2.0 is a platform which allows users to produce, interact, collaborate and transfer information instead of being only a passive consumer (Anderson, 2007). By the use of Web 2.0 tools, not only individuals, but also many organizations are able to share information and also offer services. Today, being aware of Web 2.0 tools and being able to use them effectively become necessary for social inclusion. Universities are one of the most important organization which have the considerable role in using new technology and encourage students to adapt themselves with the Social network and Web 2.0 tools.

Literature Review

Web 2.0 has been, during the last years, one of the hottest topics for a whole range of development regarding the Internet. There are a range of empirical studies investigating students' use of technologies and web 2.0 which have been published in recent years.

In Turkey Uçak and Çakmak (2010) surveyed 232 students who were enrolled in the Hacettepe University Department of Information Management in order to examine Web 2.0 tools usage and usage purposes of students. They used SPSS software to analyze and evaluate data. The study concluded that 82% of students have been members of at least one Web 2.0 tool for more than a year, to stay up-to-date and 91.4 % of them are using Web 2.0 tools. Research proved that there are lots of causes which influence students to join these Web 2.0 tools. Also results showed that it is important for students

* Hacettepe University, Department of Information Management, Turkey {jgholipour2000@yahoo.com}

** Hacettepe University, Department of Information Management, Turkey {mir_moftakhari@yahoo.com}

to use Web 2.0 tools in order to obtain their educational aims and create relationships with their friends and teachers. There was a proportional relationship between computer and Internet usage skills and use of Web 2.0 tools. At last it was determined that students need training in order to use Web 2.0 professional (Uçak & Çakmak, 2010). There is another survey was administered by members of a market research class led by Adjunct Professor Chuck Martin .the survey was conducted by a total of 1,127 students from all colleges at the Whitmore School of Business and Economics at the University of New Hampshire (UNH) to determine whether there is a correlation between usage of social media and grades. The study also determined how much time students actively use social media and if there has been an increase or decrease in usage over time. The research reveals that there is no correlation between the amount of time students spend using social media and their grades. Findings proved that more students use Facebook and YouTube than any other social media platform. Blogs, Twitter, MySpace, and LinkedIn had significantly lower amounts of student users (Martin, 2009). There is a study builds on previous ECAR studies of undergraduates and IT, uses a multipart research approach. Qualitative and quantitative data were collected from 27 317 students enrolled at 98 institutions. Findings reveal that students perceive themselves as net generation, they are aware of IT's role in providing convenience and they expect IT services and Web 2.0 tools to be available when they need them; students try to use multiple modes of IT in order to communicate, socialize, and stay connected with others ;they take advantage of mobile technologies , visual media and Web 2.0 technologies to express themselves on the Internet and creative ways to solve their problems (Salaway & Nelson, 2008). Another survey examines the relationship between use of Facebook, a popular online social network site, and the formation and maintenance of social capital of undergraduate students (N = 286). Results suggest a powerful association between use of Facebook and the three types of social capital, with the strongest relationship being to bridging social capital by students. In addition the researchers explore a dimension of social capital that assesses one's ability to stay connected with members of a previously inhabited community, which is called maintained social capital, in order to assessing bonding and bridging social capital. Finally results show that Facebook usage has interaction with measures of psychological well-being, suggesting that it might provide greater benefits for users experiencing low self-esteem and low life satisfaction (Ellison, Steinfield and Lampe, 2007). Nagler and Ebner (2009) surveyed 821 first-year undergraduate students in Graz University of Technology in Austria. The researchers inspected technology use for both learning and socialising, focussing on patterns of internet access, use of hardware devices and students' preferences for and experiences with tools ranging from Virtual Learning Environments to Web 2.0 tools. In addition they found an almost widespread use of Wikipedia, YouTube and social networking sites while social bookmarking, photo sharing and microblogging were much less common and popular (Nagler and Ebner, 2009). In the US, Hargittai (2010) conducted a quantitative study of 1060 undergraduate students in a public research university in order to assess their Internet use. The research concentrated on the role of 'context' – socioeconomic status, self-reported skills, experience and independence in technology use – in bringing about differentiated use of technology. Findings showed that there are considerable difference between even fully wired college students when it comes to understanding various aspects of Internet use, results revealed that these differences are not randomly distributed. Students of lower socioeconomic status, women, students of Hispanic origin, and African Americans present lower levels of Web 2.0 know than others (Hargittai, 2010).

Method

The main aim in this research is to survey the status of the use of Web 2.0 tools of 1000 students who are studied in the Hacettepe University. The students were selected simple randomly from all faculties to fill the questioner which had 14 questions. In the questioner students were asked about , which Web 2.0 tools are mostly used by them, how often and for what purposes they are used .In order to analyze data SPSS was used.

Findings

Table1. The Number of Students Who Use Web 2.0 Tools

Web 2.0 Tools	count	%
Social Networks	900	90,0
Blogs	310	31,0
Wikis	937	93,7
Messengers applications	902	90,2
Media applications	870	87,0
RSS applications	788	78,8
Virtual world applications	35	3,5

According to table 1 most of the students (93.7%) take the advantages of Wikis, at the second order Messengers application is used by 90,2 % of students and the third order is placed by Social Networks which is used by 90% of students.

Table 2. Students' use of Web2.0 Tools by details

M	Count	%
Facebook	888	88,8
Twitter	800	80,0
Myspace	605	60,5
Linkedin	310	31,0
FreindFeed	285	28,5
Blogger	207	20,7
Word press	308	30,8
Blogcu	268	26,8
Wikipedia	898	89,8
Wiki source	227	22,7
Wiki books	198	19,8
MSN Messenger	895	89,5
Yahoo Messenger	468	46,8
Google Talk	147	14,7
Meebo	60	6,0
Skype	780	78,0
My net ICQ	55	5,5

YouTube	862	86,2
Flicker	256	25,6
Google Picasa	145	14,5
Slide share	354	35,4
Mozilla Firefox	537	53,7
Internet Explorer	780	78,0
Microsoft Outlook	59	5,9
Google Reader	90	9,0
My Yahoo	65	6,5
Second Life	35	3,5
Meez	2	0,2
Gala Online	1	0,1
Imvu	5	0,5

As we can see in Table 2 most of the students (89.8%) use Wikipedia, in the second place (89.5%) of them use MSN Messenger and (88.8%) of students use Face book as the social Network. By the other hand only (0.1%) take advantages of Gala Online, (0.2%) of students use Meez and (0.5%) use Imvu.

Table 3.The Scientific Usage of Web 2.0 Tools by Students

Web 2.0 Tools	The number of students	%
Social Networks	250	27,7
Blogs	108	34,8
Wikis	785	83,7
Messengers applications	185	20,5
Media applications	105	12,6
RSS applications	208	26,39
Virtual world applications	5	14,28

As it is shown in the table 3 the mainly purpose of using Wikis by students is to gain academics goals (83.7%), 34.8% of students who use Blogs have scientific aims and only 14.28% of students use Virtual world applications in order to choose their academic problems.

Table 4.The Time Which Students Spend on Using Web 2.0 Tools

	Wikis	%	Blogs	%	Social Networks	%	Media applications	%	Messengers applications	%	RSS applications	%	Virtual world applications	%
One hour or less per month	280	29.88	165	53.22	44	4.88	63	7.24	117	12.97	108	13.7	28	80
Some hours per week	320	34.15	128	41.29	150	16.66	188	21.61	189	20.97	176	22.3	7	20
One hour or less in a day	235	25.08	15	4.85	204	22.66	267	30.69	194	21.50	268	34.03	0	0
1-2 hours in a day	34	3.64	1	0.32	306	34	277	31.83	205	22.72	178	22.58	0	0
3-4 hours in a day	68	7.25	1	0.32	196	21.77	75	8.63	197	21.84	58	7.36	0	0
Total	937	100	310	100	900	100	870	100	902	100	788	100	35	100

As we can see in the table 4 21.84 % of students use Messenger Applications daily for about 3 or 4 hours ,34% of students use Social Networks daily for about 1 or 2 hours and Wikis which has the most user for scientific aims are used by 29.88% of students only one hour or less per a month.

Conclusion

Finally we can say that Web 2.0 tools are Internet based services that contain social networking sites, blogging sites, RSS, pod casting, wikis, 3D virtual environment such as second life and Active world. These services aim to hasten creativity, support information sharing, online collaboration and networking among the users.

Research findings revealed most of the students (90.2%) are familiar with web 2.0 tools, at least one of the web 2.0 tools are used between 3 or 4 hours in a day by 21.84% of students and 83.7% of students used one of the web 2.0 tools(Wikis) in order to achieve the academic and scientific goals.

Kaynakça

- Anderson, P. (2007). What is Web 2.0? Ideas, technologies and implications for education. *JISC Technology & Standards Watch*. Retrieved October 7, 2011 from www.jisc.ac.uk/media/documents/techwatch/tsw0701b/pdf.
- Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook 'friends:' Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Hargittai, E. (2010). Digital na(t)ives? Variation in internet skills and uses among members of the "Net Generation". *Sociological Inquiry*, 80(1), 92-113.
- Martin, C. (2009). Social networking usage and grades among college students: A study to determine the correlation of social media usage and grades. Retrieved from: <http://www.unh.edu/news/docs/UNHsocialmedia.pdf>
- Nagler, W. & Ebner, M. (2009). Is your university ready for the ne(x)t-generation?. In G. Siemens & C. Fulford (Eds.). *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications 2009* (pp. 4344-4351). Chesapeake, VA: AACE.Retrieved from <http://www.editlib.org/p/32114>
- O'Reilly,T.(2005). *What is Web 2.0? Design patterns and business models for the next generation of software*. Retrieved October 7, 2011 from www.oreilynet.com/1pt/a/6228/

- Salaway, G. and Nelson, M.R. (2008). *The ECAR study of undergraduate students and information technology, 2008*. EDUCAUSE: Colorado. Retrieved October 7, 2010 from <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ers0808/rs/ers0808w.pdf>
- Uçak, N., Çakmak, T. (2010). Hacettepe Üniversitesi Bilgi Ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin Web 2.0 araçlarını kullanım özellikleri. 2. *Uluslararası Değişen Dünya Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, (pp. 44-52).

ÇALIŞTAYLAR

Kurum ve Kuruluşlarda EBYS Uygulamaları

Marmara Üniversitesi Örneği

Mustafa AĞAOĞLU*, Hüseyin YÜCE*, Esad ESGİN*, Bahattin YALÇINKAYA*

Öz

Bilgi çağının temelini oluşturan dönüşüm, değişim ve değişim yönetimi kavramları teknolojinin gelişimiyle bütünleşmiş; kurum ve kuruluşlarda iş süreçlerini de etkilemiştir. Bu süreç bilgiye sınırsız erişimin sağlandığı günümüzde, kurumlardaki belgelerin üretilmesinden tasfiyesine kadar olan işlemleri elektronik ortama taşımıştır. Belgelerin elektronik ortamda yönetilmesini sağlayan Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS), oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir ve tasarım süreçlerinden, bilgi politikalarının oluşturulmasına; mevzuatın uygulanmasından arşiv yönetimine kadar birçok konuda karar verilmesi gereken durumları da içermektedir. Bu kararların kurum politikaları esas alınarak doğru bir şekilde alınması; elektronik belge yönetiminin sürdürülebilir ve etkin olmasını sağlamakla beraber kurumsal elektronik arşivin de oluşmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada, Marmara Üniversitesi'nin EBYS'ye geçiş sürecindeki analiz çalışmaları, yazılım geliştirme süreci, altyapısı, bulut bilişim kavramı ile ilişkisi ve EBYS'nin uygulanmasına yönelik standartlar ve mevzuat sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Belge Yönetim Sistemi, EBYS, Marmara Üniversitesi, E-imza, E-dönüşüm, Yazılım Geliştirme.

Giriş

Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilginin sürekli üretimi ve paylaşımı artmış, bilgi toplumunun bilgiye sınırsız ulaşımı söz konusu olmuş ve bilgi çağının temelinde bilgi sistemleri ve ağları yer almıştır. Bu sürekli değişen dinamik yapı, kısa sürede e-devlet uygulamalarının da gündeme gelmesine neden olmuştur. "E-dönüşüm Türkiye Projesi Kurumsal Yapılanması" konulu Başbakanlık Genelgesi ve buna bağlı diğer genelgelerle beraber e-devlet platformunu destekleyen bir yapılanmanın sonucu olan elektronik belge yönetimi; "Kurumların gündelik işlerini yerine getirirken oluşturdukları her türlü dokümantasyonun içerisinden kurum aktivitelerinin delili olabilecek belgelerin ayıklanarak bunların içerik, format ve ilişkisel özelliklerini korumak ve bu belgeleri üretimden nihai tasfiyeye kadar olan süreç içerisinde yönetmektir" (Kandur, 2006, s.14).

Elektronik belge yönetimi, belgelerin içerik, kimlik ve üstveri (metadata) özelliklerini korumayı hedefler. Bu niteliklerin korunması belgelerin güvenliği, güvenilirliği ve doğruluğunun sağlanmasında önemlidir (Johare, 2013, s.106). Belge yönetimi ve arşiv prensiplerini uygulayarak, Üniversitedeki tüm işlemleri bilgi çağının gerekliliklerini karşılayacak şekilde elektronik ortamda yapmayı hedefleyen EBYS; ortak standart ve politikaların belirlenmesinde ve bilgi verimliliğinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada genel anlamıyla Marmara Üniversitesi'nin EBYS'ye geçiş sürecindeki analiz çalışmaları, yazılım geliştirme süreci, altyapısı, bulut bilişim kavramı ile ilişkisi ve EBYS'nin uygulanmasına yönelik standartlar ve mevzuat sunulmuştur.

Yazılım Geliştirme Öncesi

E-dönüşüm Türkiye Projesi ve E-devlet platformunu destekleyen bir yapılanmanın sonucu olarak Marmara Üniversitesi'nde kullanılan EBYS; belgelerin düzenlenmesiyle birlikte bilginin elektronik ortamda üretilmesi, kaydedilmesi, kullanılması, saklanması, raporlanması ve imha edilmesi süreçlerinin elektronik ve mobil imza desteğiyle yönetilmesi temelinden oluşmaktadır.

ABD Savunma Bakanlığı ve ABD Ulusal Arşivi (National Archives and Records Administration - NARA) tarafından geliştirilmiş bir standart olan DoD 5015.2 (Elektronik Belge Yönetimi Yazılım Uygulamaları

* 1Marmara Üniversitesi, İstanbul. {agaoglu, huseyin, esad.esgin, yalcinkaya@marmara.edu.tr}

İçin Standart), elektronik belgelerin yönetimi için gerekli unsurları tanımlamakla beraber, kurumsal yapıların gereksinimlerine göre belge akışını ve bu akış doğrultusunda bir belge sisteminin oluşmasını da sağlamaktadır. Bu bağlamda kurumlarda üretilen dokümanların belge statüsünü hangi aşamada kazanacağı o kurumun politikalarıyla yapılan analiz çalışmalarına göre belirlenmektedir (Külcü, 2007, s.254).

EBYS projesinin uygulanmasında çeşitli düzeylerde yönetimin desteği ve kararlılığı göz ardı edilemeyecek unsurların başında gelmektedir. 2013 yılı itibarıyla kullanılmaya başlanan EBYS öncesinde yazılımın geliştirilmesi konusunda yukarıda da değinildiği gibi üst yönetimin desteği ile şu çalışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Tüm üniversitenin organizasyon şeması düzenlenmiş, kurum politikaları ve mevzuata uygun olarak bir standart oluşturulmuştur.
- Üniversitenin temel iş ve işlemleri hakkında hem bilgi sahibi olmak hem de sonrasında bu iş ve işlemleri standarda oturtmak için üniversite personeli ile birebir görüşme yöntemiyle veri analizleri yapılmıştır. Veri analizlerinin temel amacı Üniversite birimlerinde üretilen belge özelliklerini saptamak ve belge akışını tespit etmek olmuştur.
- Gerek veri analizleri sonucu öğrenilen ana ve alt işlem basamakları gerekse bu süreçlerde kullanılan her türlü kurumsal ve yasal form veritabanına aktarılmış, buna bağlı olarak Üniversitede bir envanter çalışması yapılmıştır.
- Elektronik ortama taşınan ve elektronik ortamda üretilen belgelerin tasnifine ve erişimine imkân verecek Kurumsal Standart Dosya Planı oluşturulmuştur.
- EBYS'ye geçiş öncesi üniversite personeline yapılan bu çalışmalarla ilgili brifingler verilmiştir.

Yapılan bu çalışmalar neticesinde analiz ve yazılım modelleri çıkartılmış ve EBYS ile kurumsal belge yönetimi ve arşiv sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir. Gerek sistemin tasarımı gerekse analizlerinin çıkartılmasında oluşabilecek her türlü konu belge yönetim prensipleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve senaryolar oluşturularak ilerleme kaydedilmiştir.

EBYS, elektronik belgelerin üreticisi tarafından onaylanmasına ve kurumda kullanılan sistemlerle uygun teknolojileri bünyesinde barındırmalı ya da bu türden bağımsız sistemlerle birlikte çalışabilmelidir. Bu sistemlerin kabul edilmesinde kurum politikalarına bağlı yönetsel unsurlar ile mevzuata bağlı yasal unsurlar ön koşul olmaktadır (TBD Kamu-BİB Kamu Bilişim Platformu XI, 2009, s.51). Bunun için, EBYS'nin Üniversitede uygulanmasında, belgeye bütünlük, doğruluk ve güvenilirlik unsurlarını katan ve elektronik ortamda üretilen dokümanlara belge niteliği kazandıran elektronik imza (e-imza) temini sistemin tasarım aşamasında gerçekleştirilmiştir. E-imza, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununda da ifade edildiği gibi ıslak imza ile aynı hukuki sonucu doğurmaktadır. Bu kapsamda Marmara Üniversitesinde e-imza başvurularının yapılması, e-imzaların üretim sürecinin takibi, e-imzaların dağıtımı ve sonrasında mobil imza sürecinin takip edilmesi konularında çalışılmıştır. EBYS'nin Üniversitedeki bir diğer amacı, kuruma dışarıdan gelen belgelerin, elektronik belge yönetimine dahil edilmesi olmuştur. Buna bağlı olarak da birimlerin ihtiyaç analizine göre doküman tarayıcıların temin süreci ve dağıtımı yapılmıştır.

EBYS'ye geçiş ile birlikte kullanıcılardan gelen dönüşler de sistemin ileriye dönük gelişiminde ve dinamik yapısının güncellenmesinde önemli unsurlar olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. EBYS'nin bu kapsamda hedeflediği kurum ve kullanıcı odaklı amaçlar aşağıdaki gibidir:

- Kurumsal hafızanın oluşması,
- Kurumsal bilgi bütünlüğünün sağlanması,
- Verimliliğin artması,
- Verimsiz çalışma zamanlarının engellenmesi,
- Mekândan bağımsızlık,
- Gizli belgelere yetkisiz kişilerin erişiminin kaldırılması,
- Belgelere hızlı erişim sağlanması,
- İş süreçlerinde yanıt sürelerinin kısaltılması,
- Belge kayıplarının engellenmesi,
- Şeffaflığın artırılması,
- Doğal afetlere karşı belgelerin daha iyi korunması,
- Ekolojik dengeye katkı sağlanması,
- İş tekrarının engellenmesi,

- Bilginin karar verici mercilere sistematik olarak ulaşmasının sağlanması,
- Maliyetlerin azaltılması,
- Kâğıt, kurye, toner ve defter harcamalarından tasarruf sağlanması.

Belge yönetimi yaklaşımında, her belgenin canlı yaşamına benzer şekilde çeşitli evrelerden oluşan bir yaşam döngüsüne sahip olduğu görüşü hâkimdir. Buna göre de yaşam döngüsü; belgelerin üretiminden, kullanımına, saklanmasına, erişimine ya da başka bir kurumdan sağlanıp arşivlerde depolanmasına kadar geçirdiği bütün işlem evrelerini ifade etmektedir (Odabaş, 2008, s.124). Bu kapsamda; Marmara Üniversitesi EBYS uygulamasında belge yönetimi yaşam döngüsüne uygun olarak belgelerin üretilmesi, dolaşımı, düzenlenmesi, korunması, kullanımı ve tasfiyesi süreçlerinin elektronik ortamda yönetimi amaçlanmıştır. Bu yapılanma göz önünde bulundurularak sistemin tasarımı altyapı ve mevzuata uygun olarak ilerleme kaydedilmiştir.

Sistem Geliştirme Yaşam Döngüsü

EBYS yazılım geliştirme modeli kapsamında, sistemin analizi ve tasarımını temel alan ve en iyi sistemin geliştirilmesini hedefleyen sistem geliştirme yaşam döngüsü (SDLC), Marmara Üniversitesi EBYS uygulaması için; planlama, analiz, tasarım, gerçekleştirme olmak üzere 4 ana başlık altında toplanmaktadır.

Planlama kapsamında, EBYS projesinin tanımı, amaçları ve kapsamı, kısıtları, otorite, kaynakları belirlenmiştir. Buna ek olarak teknik, ekonomik ve kurumsal fizibilite çalışmaları yapılmış, proje ve iş planları çıkartılmıştır. Proje planlarının oluşturulmasında MS-Project ve Project Server kullanılmıştır. İş planlarının oluşturulmasında ise detaylı olarak yapılacak işlerin listeleri hazırlanmış, kaynaklar planlanmış ve iş listeleri belli zaman dilimlerine bölünerek fazlara ayrılmıştır.

EBYS projesinin uygulanmasına yönelik yapılan planlama aşamasından sonra Üniversitede analiz çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda da gereksinim analizleri yapılmış, süreçler modellenmiş, şartnameler oluşturulmuş ve kullanım senaryoları (use case) hazırlanmıştır. Analiz sürecinde ayrıca temel analiz stratejilerinden olan iş süreci yeniden yapılandırma kullanılmıştır. Bu stratejinin uygulanmasıyla Üniversitede iş ve işlemlerinde verimlilik, etkinlik, kalite performans yönetimine dayalı unsurların oluşması hedeflenmiştir. Bunlardan başka; birim personellerinden röportaj/mülakat, doküman/belge analizi, gözleme dayalı bilgi toplama teknikleri ile alınan her türlü veri ve süreçler Filemaker programında sistemin tasarım aşamasında kullanılmak üzere derlenmiş ve bu veriler doğrultusunda kullanım senaryoları temelinde test süreçleri oluşturulmuştur.

Analiz aşamasından bir sonraki süreç, Üniversite birimlerinden alınan verilere dayalı olarak sistemin tasarlanmasıdır. Tasarım kapsamında; sistem özellikleri ve mimarisi, yazılım ve donanım gereksinimleri belirlenmiş, arayüz tasarımları ve veri modellenmesi yapılmıştır. Tasarım sürecinde kullanıcı dostu ekranlar oluşturulmasına özen gösterilmiş, n-katmanlı mimari kullanılmıştır.

Sistem geliştirme yaşam döngüsünün son aşaması olan gerçekleştirme; tasarım süreçlerine dayalı sistem inşası, kodlama, test planlama, dokümantasyon hazırlama, sistemin devreye alınma, eğitim, destek ve sistem bakım planlarının oluşturulması, proje değerlendirilmesi ve uygulama sonrası denetimden oluşmaktadır. Gerçekleştirme sürecinde sistemin yazılım, birim, kullanım senaryo testleri tek tek yapılmış, pilot birimlere son kullanıcı testleri uygulanmış ve bütün test sürecine dayalı geribildirimler göz önünde bulundurularak sistem bakım planları oluşturulmuştur. Sistemin yazılım ve tasarımsal süreçlerinin oluşturulmasının yanında yazılım geliştirme süreçleri yönetimi metodolojisi olan SCRUM yöntemi de kullanılmıştır. Bu metot kapsamında;

- Proje planından yola çıkılarak işler, 4'er haftalık parçalara bölünmüş ve sprint planlama toplantıları yapılmıştır.
- Bu sprintler için 3-9'ar kişilik takımlar oluşturulmuştur.
- Günlük 15'er dakikalık toplantılarla önceki günün ve o günün değerlendirmesiyle oluşan günlük scrumlar yapılmıştır.
- Her sprintin sonunda mevcut durum ve oluşan yeni gereksinimlerin değerlendirmeleri yapılmıştır.
- Sprinte başlamadan önceki sprintten iyileştirmeleri yenisine aktarmaya dayalı sprint retrospektifi oluşturulmuştur.

Bu yöntem ile;

- Takım çalışmasında verimlilik sağlanmış,
- Takım içerisinde etkili iletişim sağlanmış,
- Proje planlamasının ve yürütmesinin bir arada olması sağlanmış,
- Kısa döngüler sayesinde verimlilik artırılmış,
- Planlama aşamasında ayrıntılı plan yerine iterasyon planı yapılmış,
- Değişime açık ve esnek bir yapı sağlanmış,
- Sık çıktı üreterek geri besleme ile en doğru sonuca odaklanma sağlanmış,
- Sürdürülebilir ve yenilenebilir bir yapı sağlanması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak EBYS yazılım yaşam döngüsünün oluşturulmasında mevzuat, standartlar ve uygun bir altyapı temel alınmış, ancak bunlarla beraber ortaya çıkacak olan ürünün kullanıcı dostu bir ürün olması gerekliliği de unutulmamıştır. Bu kapsamda sistemin tasarımında gerek kullanıcıların bildirimleri gerekse proje ekibinin geri dönüşleri ve kendi aralarındaki iletişim ve etkileşimleri, sistemin gelişimi ve değişimini etkilemiş, sürdürülebilir bir yapının oluşmasına temel sağlamıştır.

EBYS'nin Altyapısı ve Bulut Bilişim

Bir sistemin tasarlanmasında uygun altyapı kurumdaki gereksinimlere bağlı olarak yazılım ve donanım uygulamalarının bileşimiyle oluşur. İfade edildiği gibi kurumun gereksinimlerine göre tasarlanan bu altyapıların doğru seçilmesi sistemin herhangi bir kesintiye uğramaksızın kullanıcılar tarafından erişilebilir olması, güvenilir olması özelliklerini barındırmaktadır. Elektronik ortamda üretilen her veri kısaca elektronik veri kaynakları olarak adlandırılır. Kamuda üretilen veri kaynakları aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır:

- Tezler
- Resmi yazışmalar
- Resmi sözleşmeler
- Adli yargı kararları
- Yazılı ve görsel medya
- Dijital kitaplar
- Mimari projeler

EBYS, kurumun gündelik faaliyetlerinde üretilen dokümanları ve bu dokümanların belgeye dönüşmesiyle elektronik ortamda üretilmesini hedefleyen ve bu bağlamda resmi yazışmaları barındıran bir sistemdir. Buna bağlı olarak EBYS altyapısı; donanım, sanallaştırma, güvenlik, bulut bilişim (cloud computing), büyük veri (big data), veri kaynakları yönetimi temelinden oluşmaktadır. Her bir özellik kendi içinde de alt başlıklara ayrılan karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü EBYS kendi içinde oldukça geniş ve karmaşık bir konudur. Bu bileşenlerin doğru seçilmesi sistemin sürdürülebilir ve ölçeklenebilir olmasını sağlamaktadır. Bir sistemin ölçeklenebilir olması kullanıcıların kesintiye uğramadan erişimini sağlarken; sistemde veri kaybına da engel olmayı hedeflemektedir.

Bu özelliklerin sağlanması, yük dengeleme teknolojisi, yedekleme, sanallaştırma ile mümkün olmaktadır. Veri kaybının temel nedenleri arasında; %38 sürücü hataları, %30 sürücü okuma hataları, %13 yazılım, %12 kullanıcı hataları, %7 diğer şeklinde ifade edilmektedir. EBYS'de veri kaybına engel olmak ve en aza indirmek için belli başlı yedekleme stratejileri geliştirilmelidir. Bu stratejiler için şu sorular ele alınabilir:

- Ne tür bilgiler yedeklenecek?
- Hangi yedekleme yöntemi seçilecek?
- İhtiyaç olduğunda nasıl erişilecek?
- Test ve tatbikat nasıl sağlanacak? (Sistemin sürekliliği ve güncelliği)
- Yedeğin yedeği var mı?

Bu stratejilere uygun olarak elektronik verilerin depolanmasında yine ihtiyaca göre lokal disk, NAS (NFS, SMB, CIFS) gibi ağ üzerinde paylaşımı sağlayan ve ağdaki bilgisayarların yerel disklerine kolaylıkla ulaşmayı sağlayan dağıtık yapıli dosya sistemleri, ağa doğrudan bağlanabilen depolama alanları (SAN) ve online depo sistemi olan amazon s3 kullanılabilir. Bir başka bileşen olan sanallaştırma ki -

geleneksel mimariden hypervisor diye adlandırılan ve çoklu işletim sistemlerinin çalışmasını sağlayan sanal mimariye aktarım olarak da ifade edilmektedir – EBYS'nin altyapısını oluşturan bir başka unsurdur. Sanallaştırma ortamları arasında, Citrix XenServer, Linux KVM, Microsoft Hyper-V, Oracle VM, Proxmox ve, VMWare Esx sayılmaktadır.

Elektronik ortamda malzemenin depolanmasına yönelik çözümler iki farklı seçeneği de gündeme getirmiştir. Bunlar, bulut bilişim ve büyük veridir.

ABD Ulusal Standartlar ve Teknoloji Enstitüsü (NIST) tarafından bulut bilişim, “Düşük yönetim çabası veya servis sağlayıcı etkileşimi ile, hızlı alınıp salıverilebilen ayarlanabilir bilişim kaynaklarının paylaşımlı havuzuna, istendiğinde ve uygun bir şekilde ağ erişimi sağlayan bir modeldir.” şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.nist.gov/itl/cloud/>).

Büyük veri ise “Diskte çok fazla yer kaplayan veri” anlamına değil, aynı zamanda; “Geleneksel yöntem ve araçlarla işlenemeyen veri” anlamına gelmektedir. Her iki bileşende avantajlara ve risklere sahiptir. Bulut bilişim, istendiğinde self servis, Geniş ağ erişimi, konumdan bağımsız kaynak havuzu, hızlı esneklik ve ölçülen hizmet temel özelliklerinden oluşurken; büyük veri; Hacim (Volume), Sürat (Velocity), Çeşitlilik (Variety), Değer (Value) özelliklerinden oluşmaktadır.

Sonuç olarak; bilgi teknolojilerinin altyapısı için uygun teknolojiyi seçme gereksinimlere göre karar verilmesi gereken bir süreçtir. Kurumun ihtiyaçları, sahip olunan mevzuat, güvenlik, güvenilirlik gibi konularla ilgilidir. Bu kapsamda Marmara Üniversitesi EBYS yazılım olarak aşağıdaki şekliyle tasarlanmıştır:

- Web tabanlıdır, kurulum gereksinimi yoktur.
- Ölçeklenebilir yapıdadır, gereksinimler doğrultusunda herhangi bir kesinti olmaksızın Sistem kaynakları artırılabilir.
- Servis mimarisine sahiptir, web servisi yapısını kullanarak başka uygulamalarla kolayca haberleşebilir ve entegre olabilir.
- Kullanımı kolaydır, Query ve Ajax teknolojilerini kullanarak masaüstü uygulaması esnekliğini kullanıcıya sağlar.
- Güvenlidir, verilerin doğruluğunu ve değişmezliğini garanti altına alır.

Elektronik Belge Yönetiminin Mevzuat Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Ülkemizde bilginin kişilerin hafızasından çıkıp sosyal ortama gelme zamanı olarak birçok noktadan bahsedilebilir. Ancak bunların en önemlisi 2003 yılında e-dönüşüm İcra Kurulu'nun kurulduğu ve e-Türkiye meselesi üzerine yatırımların yapıldığı dönemdir. Bu dönüşüm elektronik ortamda, devletin kurumları arasında veya devletin vatandaşları ile olan iş ve işlemlerini hızlandıracak şeffaf ve demokratik bir yönetim anlayışını beraberinde getirmeye başlamıştır. Bir diğer önemli nokta ise 2004 yılında E- İmza Kanununun çıkması ile elektronik ortamda belge üretiminin hukuken geçerli, teknolojik olarak mümkün hale gelmesidir. E-imza ile imzalanmış belgeler tıpkı ıslak imza bulunan belgeler hükmüne haiz olup iş ve işlemlerin elektronik ortama taşınmasında etkili olmuştur. En önemli nokta ise kamu kurum ve kuruluşlarında elektronik ortamda üretilen belgelerin standart bir şekilde oluşmasını sağlayan ve hazırlıklarına 2005 yılında başlanmış daha sonra 2007 yılında TS 13298 Standardı haline gelmiş olan “Elektronik Belge Yönetimi” standardıdır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında yazışma süreçlerinin elektronik ortamda ve paylaşılabılır bir yapıda olması için çalışmalar TS 13298 no'lu standardın çıkarılması ve bunun 2008/16 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile duyurulması ile başlamıştır. EBYS ile kurum ve kuruluşlar standart anlamda bir belge yönetim programı kullanarak belirgin ve paylaşılabılır bir yapıda belge üretimini gerçekleştirebilecek potansiyele ulaşmışlardır. Ancak belgelerin etkin, hızlı ve en önemlisi resmi olarak paylaşılması, alınması veya gönderilmesi ile ilgili ihtiyacı TS 13298 karşılamamaktadır. TS 13298 belgelerin paylaşılabılır seviyeye gelmeleri için bazı kriterleri barındırmaktadır. Bu ihtiyaçları karşılamak için Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi tarafından e-yazışma projesi hayata geçirilmiştir. E-yazışma projesi kurum ve kuruluşların bilgi ve iletişim altyapılarına kolay bütünleştirebilecek bir yapı sunması açısından önemlidir.

Türk Hukukunda belge ve doküman tanımları mülga edilen Hukuk Usulü Muhakeme Kanununda (HUMK) tanımlanmıştır. Bu tanım kapsamında HUMK'nun 295 ve 295/A maddelerinde bahsedilmektedir. Ancak 1 Ekim 2012'de Hukuk Muhakemeleri Kanunu mülga olup yerine 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) getirildi. HMK 205/2 ve 205/3 maddeleri, hukukumuza HUMK

295/A maddesi ile yeni bir delil olarak giren elektronik imzayı yeniden ve değiştirerek hükme bağlamaktadır. HMK 205/2 ve 205/3 maddelerine göre, “Usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler senet hükmündedir.” Ancak “Hâkim, mahkemeye delil olarak sunulan elektronik imzalı belgenin, güvenli elektronik imza ile oluşturulup oluşturulmadığını resen inceler.” (6100 sayılı HMK, 2011) madde metninden de anlaşılacağı gibi, yasa koyucu yeni metni düzenlerken, e-imza ile düzenlenen senetlerin kesin delil olma özelliğinden ayırmış, onu sadece senet hükmünde kabul etmiş hatta adi senetleri incelediği HMK 205. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında hükme bağlamıştır. Ayrıca, elektronik imzanın güvenilirliğinin resen kontrol edilmesi gerektiğini de hükme bağlayarak bu noktada da HUMK 295/A maddesinden ayrılmıştır.

Bu durumda, e- imzanın kesin delil olarak kabul edilmesi için, imzasının resen kontrol edilmiş ve usulüne uygun olarak ilgili tarafça atılmış olduğunun mahkemece kabul edilmiş olmasının yanı sıra içeriğinin ikrar ya da mahkemece doğruluğunun saptanması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2011, s.200-202).

5070 sayılı e-imza Kanunu'nda tanımlanan e-imza, gerçek kişilere ıslak imza ile aynı düzeyde ve kanunen geçerli olacak imza atma olanağını kanunen tanıır. 5070 sayılı Kanunda belgeyi imzalayacak imza sahibi gerçek kişi olarak belirtilmiştir. Kanun'un belirttiği çerçevede e-imzanın kullanımı sadece gerçek kişiler içindir (5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu 2005). Gerçek kişiler temsil ettikleri makama veya pozisyona dair faaliyetlerde imza kullanabilirler.

Bütün bu mevzuat ve standartlar gözden geçirildiğinde Üniversitede EBYS'nin temel dayanakları arasında TSE 13298 Elektronik Belge Yönetimi Standardı, TSE 15489 Belge Yönetimi Standardı, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, Resmi Yazışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik sayılmakta olup; referans alınmaktadır.

Sonuç

EBYS, ifade edildiği gibi oldukça karmaşık bir yapı olup göz ardı edilmemesi gereken birçok unsura sahiptir. Sistemin sürdürülebilir ve etkin yapısı; kurumun politikaları, üst yönetimin desteği, belge yönetimi ve elektronik belge yönetiminin doğru algılanması, belgelerin yaşam döngüleri, sistemin uygun alt yapı özelliklerinin tanımlanmasına bağlıdır. Bütün unsurlar bir arada düşünüldüğünde sistemin sürekli değişebilir, güncellenebilir dinamik bir yapıya sahip olması gerekliliği de unutulmamalıdır.

Marmara Üniversitesi'nde EBYS'nin kullanılmaya başlanması ile birlikte Şubat 2013'ten Eylül 2013'e kadar olan sürede sistem üzerinde 223.000'i aşkın belge üretilmiş, gerek kurum içinde dolaşımı gerekse kurum dışına gönderimi sağlanmıştır. Elektronik ortamda belgelerin üretilmesi Üniversitede kâğıt, iletim, toner, defter masraflarını azaltmanın ötesine geçerek ekolojik dengeye de önemli katkılar sağlamıştır. Buna göre EBYS'nin Üniversitede kullanımı; ortalama olarak haftada 35 ağaç, 1 ayda 140 ağaç ve 1 yılda 1680 ağacı kurtarmıştır.

Kaynakça

- Dedeoğlu, E. (2011). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunun Getirdikleri*. Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı.
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kurumsal Yapılanması Başbakanlık Genelgesi (2007). *T.C. Resmi Gazete*, No: 26482, 03 Nisan 2007.
- Elektronik İmza Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25355, 23 Ocak 2004.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011) *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 27836, 04 Şubat 2011.
- Rusnah,J.,Masrek, M. N. ve Haziah Sa'ari (2013). Information Technology Leadership on Electronic Records Management: The Malaysian Experience, 9th European Conference on Management, Leadership and Governance, ECMLG 2013.
- Kandur, H.(2006). *Elektronik belge yönetimi sistem kriterleri referans modeli (v.2.0) (Gözden Geçirilmiş 2. Basım)*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Külcü, Ö. (2007). Belge Yönetiminin Değişen Yüzü: Standartlaşma Çalışmaları ve Uluslararası Uygulamalar, *Bilgi Dünyası*, 8(2), 230-279.
- Odabaş, H. (2008). Elektronik Belge Düzenleme Yaklaşımları ve Türkiye'de E-Devlet Uygulamalarında Elektronik Belge Yönetimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 122 – 142.
- Türk Ticaret Kanunu (2011). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 27846 14 Şubat 2011.

Türk Standartları Enstitüsü, TSE 13298 numaralı Elektronik Belge Yönetimi Standardı, 2009 (Revizyon 2) Ankara.

TBD Kamu-BİB Kamu Bilişim Platformu XI, (2009), Elektronik Belge Yönetimi Sürüm 0.2 1. Çalışma Grubu.

<http://www.deepspare.com/wp-data-loss.html> (Erişim Tarihi: 07.02.2014)

<http://www.nist.gov/itl/cloud/> (Erişim Tarihi: 07.02.2014)

Tıp Okuryazarlığı ile ilgili Yaklaşımlar

Güssün GÜNEŞ*, Huriye ÇOLAKLAR**, Bahar BİÇEN ARAS***, Abdullah TURAN****

Öz

Günümüzde en çok araştırma yapılan bilim alanı, insan sağlığının önemi nedeniyle sağlık bilimidir. Sağlık alanında tıbbi bilgi çok çabuk gelişmekte, diğer bilim alanlarına göre hızlı değişmektedir. Sağlık alanında çalışanların iş alanlarında sorumluluk ve ayrıcalıklarının önemi diğer çalışma alanlarına göre farklılık arz etmektedir. Temel ögesi “insan sağlığı” olan sağlık biliminde tıbbi bilginin yönetimi zordur. Tıp literatüründe “sağlık okuryazarlığı” ve “tıp okuryazarlığı” kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Çoğu kez bu kavramlar hem araştırmacılar hem sağlık profesyonelleri hem de hastalar tarafından anlamsal içeriği açısından çok fazla karıştırılmaktadır. Bu çalışmada, bilgi okuryazarlığı kavramı temel alınarak “tıp okuryazarlığı” ve “sağlık okuryazarlığı” kavramları arasındaki farklılık ve benzerlik ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Tıp okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı, tıp kütüphaneciliği, tıp kütüphaneleri.*

Giriş

Toplumlarda sağlık harcamaları devlet bütçelerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu harcamaların asgariye çekilebilmesi için devletler çeşitli programlar ve politikalar üretmektedir. Bu sayede bireylerin ve sağlık profesyonellerinin eğitilmesi ve koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesinde olumlu yönde katkı sağlanmıştır.

Bu programlar ve sağlık politikaların geliştirilmesi ve uygulanması neticesinde sağlık profesyonelleri ve bireyler birer “bilgi okuryazarı”, “sağlık okuryazarı” ve “tıp okuryazarı” olmaktadır. Bu çalışmada hem doktorlar hem bireyler için önce “Bilgi okuryazarlığı nedir?”, sonra “Sağlık okuryazarlığı nedir?”; daha sonra da sağlık profesyonellerine yönelik olarak “Tıp okuryazarlığı nedir?” soruları üzerinde tartışılmıştır. Ayrıca bu kavramlar “tıp kütüphaneciliği” ve “tıp kütüphaneleri” açısından değerlendirilmiştir.

Bilgi Okuryazarlığı Nedir?

Bilgi okuryazarlığı, kişinin bilgiye gereksinimi olduğunu anlama, bilgiye ulaşabilme, değerlendirebilme ve etkili bir biçimde kullanabilme becerilerine ve anlayışına sahip olmasıdır (http://www.medinfo.hacettepe.edu.tr/duyuru/D1_KDT_09.pdf). Bilgi okuryazarlığı her alanda geçerli olup, eğitim ve yaşam boyu öğrenmenin bir parçası olarak bireyler bilinçlendirilmelidir.

Bilgi toplumuna geçiş, teknolojinin gelişmesi ve artan bilgi miktarı, bireyleri eğitim, sosyal, ekonomi ve teknoloji açısından da etkilemiş; doğru bilgiye erişimde gerekli yöntemleri öğrenme ve etkili kullanma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak yeni gelişmelere ayak uydurmayı bireyler için zorunlu hale getirmiştir.

İnternetin hayatın içinde yer alması, beraberinde farklı bilgi kaynaklarının ortaya çıkmasını, çoğalmasını ve gelişmesini getirmiştir. İnternette bilginin çoğalması, e-kitaplar, e-dergiler, e-ansiklopediler, bloglar, kişisel ve kurumsal internet sayfaları, sosyal medya araçları gibi birçok platformda kendini göstermiştir. Bu gelişmelerle birlikte bilgi arayışında ilk başvuru yapılan yerlerden birisi internet olmuştur. Hatta bazı

* Marmara Üniversitesi, İstanbul {gussun.gunes@marmara.edu.tr}

** İstanbul Üniversitesi, İstanbul {hcolaklar@istanbul.edu.tr}

*** Kültür Paylaşım Platformu, İstanbul. {bahar.bicen@gmail.com}

**** Bilgi Üniversitesi, İstanbul. {abdullah.turan@gmail.com}

kişilerde oradan alınan her bilginin doğru olduğu düşüncesi belirmeye başlamıştır. Oysaki bunun böyle olmadığı internet üzerinde yanlış bilgilerin de mevcut olduğu farklı kaynaklarda görülmüştür.

Örneğin 2009 yılında bir gazetede yer alan başlıkta, "Dünyayı kandırdı kendisi de şaşırdı. İnternet ansiklopedisi Wikipedia'da yaptığı eklemeye dünya basınını yanıltan öğrenci 'Bu işe ben de inanmadım' dedi" şeklindeki haber dikkat çekiciydi. Söz konusu üniversite öğrencisi Fransız besteci Maurice Jarre'in maddesine yaptığı yanlış eklemeye herkesi yanıltmıştı. Wikipedia'ya eklediği yanlış bilgi sonrasında ünlü müzisyenin biyografisini yazan uluslararası gazeteler tarafından da kullanılmıştı (http://www.sabah.com.tr/Dunya/2009/05/13/dunyayi_kandirdi_kendisi_de_sasirdi).

Günümüzde bilgi kaynaklarına erişim ve araştırmalar için internet etkin olarak kullanılmaktadır. Eğitim öğretim gören, araştırma inceleme yapan ve bilgiyi arayan bazı kişiler bilgi okuryazarı değil ise yapılan araştırmalarında bilgiyi kopyala yapıştır araştırmayı sonuçlandırır düşüncesinde olabilir. Doğru bilgi için doğru araştırma yapılmıyorsa bu bilginin güvenli olduğundan emin olamayız. Bilgi okuryazarı olan bir kişi; bilgi gereksinimini fark etme, bilgiye ulaşma, bilgiyi analiz etme, yorumlama, değerlendirme, iletilme, gibi özellikleri bilir ve doğru bilgiye erişim konusundaki önemli adımları atarak sonuca gider (ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/1b.doc).

Sağlık ve tıp alanlarında bilgi okuryazarlığı farklı kavramlarla karşımıza çıkmaktadır. Her ikisi de aynı anlamda gözükse de, literatürde tanımları farklıdır. "Tıp okuryazarlığı", sağlık profesyonellerinin kendi alanıyla ilgili doğru bilgiye ulaşmasıdır. Bilgi ve belge yönetimi açısından ise, bilgi ihtiyacı olan sağlık profesyonellerine, hastalara ve hasta yakınlarına, araştırmacılara doğru yoldan bilgiye en kısa zamanda ulaştırılmasıdır. Tıp kütüphanecileri kullanıcılarının araştırdıkları konuyla ilgili bilgiye kitaplar, dergiler, e-veri tabanları, e-kitaplar, e-dergiler vb. kaynaklarla erişimini sağlar.

Sağlık Okuryazarlığı Nedir?

Dünyada en çok yatırım yapılan alanlardan biri de sağlık sektörüdür. Hem birey hem de kamu sağlık hizmetleri maliyetli hizmetlerdir. Bundan dolayı hükümetlerin politikalarında bireylerin sağlığı, halk sağlığı ve koruma öncelikli konulardır. Literatürde "sağlık okuryazarlığı" ya da "tıp okuryazarlığı" olarak kullanılmaktadır. Sağlık okuryazarlığı "kişinin sağlıkla ilgili etkin ve uygun kararları verebilmesi için sağlık bilgilerini okuma, anlama ve kullanma kabiliyetidir" (<http://www.boluekspres.com/icerik/kose.php?i=8676>). Başka bir tanıma göre, "sağlık çalışanları dışındaki kişilerin sağlık kavramlarını değerlendirebilmesini, tıp hizmetlerinden yararlanmayı bilmesini ve iyi bir kararlara tedavi sürecine katılabilmesini içeren kavramdır" (<http://www.haberler.com/yuzde-91-i-saglik-okuryazarligi-kavramini-4393274-haberi/>).

Günümüz sağlık sistemi, hizmetten yararlananlar ve yararlanacak olanlar için son derecede karmaşık bir yapıdadır. Bu sağlık sistemi içinde bireylerin sağlık sorunları ve verilen hizmetle ilgili olarak bilgilenmeleri, sorumlulukları ve haklarını bilmeleri, sağlık ile ilgili kararlar verebilmeleri gibi yeni rolleri vardır. Bu noktada bireylerin "sağlık okuryazarı" olması önemlidir. Çünkü değişmekte olan sağlık sistemi tüm toplumun sağlık okuryazarlık düzeyinin iyileştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Toplumun iyi sağlık okuryazarı olabildiğini engelleyen etmenler (Akalin, 2012);

- Tanı koyma süreci,
- Sürekli yenilenen ve büyüyen araştırma bulguları,
- Sınırlı okuryazarlık düzeyi,
- Gelir düzeyi,
- Kültürel farklılıklar,
- Çalışma durumu (işsizlik),
- Bilginin veriliş yöntemi,
- Yaşa bağlı fiziksel ve algılama değişiklikler,
- Dinleme, öğrenme ve hatırlamayı etkileyen duygusal durumlar sayılabilir.
- Toplumların ve bireylerin kaliteli bir sağlık okuryazarı olabildiği için yapılması gerekenler;
- Her bireyin sağlık okuryazarlık düzeyini iyileştirme fırsatı olmalıdır.
- Her birey güvenilir, anlaşılabilir bilgiye ulaşma fırsatına sahip olmalıdır.
- Sağlık ve bilim konuları temel eğitim sisteminin (12 yıllık) parçası olmalıdır.

Toplum güvenilir sağlık bilgilerine erişebilmeli ve eriştiği bilgilerin, kaynağı ne olursa olsun doğru olduğuna güvenebilmelidir.

Hastalar sağlık çalışanlarına serbestçe ve rahatça soru sorabilmelidirler (Akalin, 2012).

Sağlık okuryazarlığı bireylerin kendi sağlık problemlerini daha iyi anlamasına, doktoruyla daha iyi iletişim kurmasına, yapılması gerekenleri daha iyi anlayıp doğru uygulamasına yardımcı olur. Örneğin; hastanın aldığı ilacın ne olduğunu bilmeden içip beklediği sürede iyileşmediğinde birilerini suçlamak yerine ilacın ne işe yaradığını öğrenmek ve reçetesini okuyup anlayabilmesi yanlış kullanımların önüne geçilmesini sağlar.

Amerika'da sağlık okuryazarlığını geliştirmek amacıyla hazırlanan Ulusal Eylem Planı'nda bilinçli bir toplum yaratmak hedeflenmiştir. Healthy People 2010'a göre, günlük sağlığın teşviki ve hastalık önleme faaliyetleri yeterli sağlık okuryazarlığı gerektirmektedir. Healthy People'in amacı, en iyi bilimsel bilgiyi kullanarak, sağlık verilerini bir araya getirerek Amerika'nın ulusal sağlığını ölçmek için tasarlanmıştır. Bunun için sağlık okuryazarlığın tanımlanması ve sağlık okuryazarlığıyla ilgili alanlarda yapılan çalışmalar önemlidir. Tıp okuryazarlığın hedefi, sağlıklı bireylerdir. Enfeksiyon hastalıkları gibi pek çok hastalıkların önlenmesi ve koruyucu tedbirlerin alınması sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine yardımcı olacaktır. Sağlık okuryazarlığı "temel sağlık bilgileri ve uygun sağlık kararlar almak için gerekli hizmetleri anlamaktır" (U.S. Department of Health and Human Services, 2010, p.3).

Amerika'da yapılan "2003 Ulusal Yetişkin Okuryazarlığını Değerlendirme" (the National Assessment of Adult Literacy NAAL) adlı bir araştırmaya göre, yetişkinlerin sadece %12'sinin yeterli sağlık okuryazarlığı vardır. Bazı gruplarda zayıf sağlık okuryazarlığı görülmektedir (Parker, 2008, p.1274):

- 65 yaş üzerindeki yetişkinler,
- Etnik gruplar,
- Mülteci ve göçmenler,
- Liseden daha az eğitim düzeyine sahip olanlar,
- Yoksulluk,
- Anadili ülkede konuşulandan farklı olanlar.

Genellikle sağlık okuryazarlık düzeyi sınırlı veya yetersiz olanlarda;

- Daha sağlıklı bir yaşam,
- Kronik hastalıklarla ilgili bilgi eksikliği (hipertansiyon, diabetes, kalp rahatsızlıkları gibi) ve verilen eğitimleri anlamada güçlük,
- Sağlıklı kalma ve koruyucu sağlık hizmetlerini ile ilgili bilgi eksikliği ve bu hizmetleri kullanmada sorunlar (tarama, aşılar, eksersiz programları, beslenme, vb.),
- Verilen tedaviye uymada güçlük (ilaç tedavisine, kontrollere uyum, vb.),
- Hastaneye yatış hızında artma,
- Sağlık harcamalarında artma gibi olumsuz sağlık sonuçları olmaktadır (Akalin, 2012).

Dünyada sağlık okuryazarlığı ile ilgili çalışmalar 1950'lerde başlamıştır. Bu çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 1950-1970: Global perspektif-3. dünya ülkelerinde gebelik eğitimi, cahillik toplum sağlığını etkileyen konu,
- 1970-1980: Sosyoekonomik düzey-sağlık düzeyi çalışmaları, eğitim düzeyi ile sağlıklı olma arasındaki ilişki,
- 1980-1990: RWJ Foundation sağlık okuryazarlığı ölçme projesi, sağlık okuryazarlığı ile sağlık sonuçları arasındaki ilişki çalışmaları,
- 1990- : Sağlık okuryazarlığı düzeyi ile sağlık sonuçları arasındaki ilişkinin önemi, AMA raporu, IoM Raporu, DSÖ raporu (Akalin, 2012).

Ülkemizde 1950'lilerde çalışmalarına başlanan "Sağlık Okuryazarlığı" tıp literatürüne 1974 yılında girmiştir. Yurt dışında bu konuda yapılmış oldukça fazla sayıda araştırma ve çalışma vardır. Türkiye için yeni bir kavram olan sağlık okuryazarlığı üzerine Türkçe testler henüz mevcut değildir. Dolayısıyla halkımızın sağlık okuryazarlığı düzeyi ile ilgili veri elde etmek zordur. Türkiye'de yapılan bir çalışmaya göre ise, 'sağlık okuryazarlığı' kavramıyla ilgili doktordan hemşireye, eczacıdan dış hekime 333 kişi üzerinde yapılan ankete katılanların yüzde 91'i bu kavramı bilmediklerini söylerken yüzde 9'u bildiğini ifade etmiştir. Kavramı bildiğini söyleyen 29 sağlıkçıya ikinci soru olarak *'Sağlık okuryazarlığı kimin içindir, sağlıkçılar için mi yoksa sağlık çalışanları dışında kalan kişiler için mi?'* sorusu yöneltildiğinde, bu kavramı duyduğunu söyleyen sağlık çalışanlarının yüzde 24'ü soruya gerçek cevabın tam tersi olan

'sağlık çalışanları' yanıtını vermiştir (<http://www.haberler.com/yuzde-91-i-saglik-okuryazarligi-kavramini-4393274-haberi/>).

Ayrıca UNP raporuna göre (2011) Türkiye’de kişi başına eğitim yılı 6.8 yıldır. Sağlık okuryazarlığının genel eğitim süresinde 3 ila 4 yıl daha düşük olduğu göz önüne alınırsa, ülkemizin sağlık okuryazarlığı düzeyi en fazla ilkokul 4. sınıf düzeyinde gözükmetedir (Akalin, 2012).

Görüldüğü gibi, ülkemizde “sağlık okuryazarlığı” kavramı, sağlık çalışanları tarafından henüz tam olarak bilinmemektedir. Sağlık okuryazarlığı, sağlık çalışanları dışındaki kişilerin doğru sağlık bilgisine ulaşmasını, sağlık kavramlarını değerlendirebilmesini, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı bilmesini ve sağlıklıla ilgili kararlara katılablmesini içermektedir. Bu kavramın sadece halk için değil sağlık çalışanları açısından da son derece önemlidir. Sağlık okuryazarlığının toplum içinde de sağlıklı bir şekilde kavranmasıyla, halkın bu konuda daha bilinçli olabileceği söylenir. Okullarda medya okuryazarlığı dersi işlendiği gibi sağlığın herkes için geçerli bir kavram olduğu göz önünde bulundurulduğunda "sağlık okuryazarlığının ders programında yer alması" önemlidir.

Tıp Okuryazarlığı Nedir?

Sağlık ve tıp alanında bilgi çok hızla artmakta ve değişmektedir. Bu alandaki bilgiye sahip olmak ve onu güncellemek her geçen gün zorlaşmaktadır. Bunun çözümü olarak birçok yöntem ve uygulama geliştirilmiştir (http://www.medinfo.hacettepe.edu.tr/duyuru/D1_KDT_09.pdf). Bu yöntemlerden biri de tıp okuryazarlığıdır.

Tıp okuryazarlığı, doğru bilginin doğru kişiye ulaşmasıdır. Yani, sağlık profesyonellerinin bu alanda yapılan bilimsel araştırma, veri ve çalışma sonuçlarına çeşitli bilgi kaynakları ile erişilebilmesidir. Tıp okuryazarlığı, sağlık profesyonelleri için, uzmanlık alanlarına yönelik çalışmalarında yardımcı olmaktadır. Sağlık profesyonelleri genellikle tıp okuryazarlığını bilmemekte ve araştırmalarını yaparken kendi yöntemlerini kullanmaktadır. Örneğin; araştırmak istedikleri konuyu önce internette arama motorlarında taramaktadır. Bu tarama sonucunda çıkan tezler ve makaleler öncelikle incelenmektedir. Araştırmacılar, internetteki arama motorlarını birincil kaynak olarak kullanmaktadır. Ayrıca kitaplar ve tartışma listeleri de kullandıkları diğer kaynaklardır. Bu da bilimsel bir çalışma için yeterli değildir. Asıl temel kaynakları bulabilecekleri tıp kütüphanelerine gitmek en son çözüm olarak görmektedirler.

Tıp ve sağlık alanında doğru ve güvenilir bilgiyi bulmak önemlidir. Bulunan dokümanlarda ki kaynakçalar kontrol edilmeden kullanılmamalıdır. Asıl kaynağa gidilmeden doğrudan refere edilirse yapılan bir hata, yanlış bir alıntı varsa farkında olmadan tekrar edilir. Kaynakçada verilen bu bilgiyi araştırdığınızda böyle bir makale olmadığı görülebilir. Bu da akademik etik ile ters düşen bir durumdur. Kısaca internette bulunan her bilginin kullanımı sakınca doğurabilir. Tıp kütüphanelerinde verilen kullanıcı eğitimleri ile bu hataların yapılması ve tekrar edilmesi önlenir.

Tıp okuryazarlığı, okuma-yazma ile yakından ilgili ama aynı değildir. Okuryazarlık bir okuma, yazma, temel matematik, konuşma ve anlama becerileri olarak tanımlanır (Parker, 2008, p.5).

Ayrıca tıp okuryazarlığının yanı sıra kanıta dayalı tıp uygulamaları ve girişimleri araştırmacılar, akademik kuruluşlar, sağlık profesyonelleri, bilgi ve kütüphane profesyonelleri açısından önemlidir. Kanıta dayalı tıp, sağlık profesyonellerinin doğru, güvenilir, bilimsel sağlık bilgilerinin elde edilmesini sağlar. Kanıta dayalı tıp okuryazarlığı, doktorların tanı koymada, hastalığa uygun tedavi yönteminin seçilmesinde karar vermeyi kolaylaştırır. Böylece klinik ve halk sağlığı hizmetlerinin daha etkin, verimli ve ekonomik verilmesi sağlanır. Kanıta dayalı tıp okuryazarlığı;

- Sağlık profesyonelleri
- Eğitimciler ve lisanslama ve akreditasyon kuruluşları
- Akreditasyon kuruluşları
- Sağlık yöneticileri

Sağlık bilgi ve kütüphane profesyonellerinin sağlık bilgi düzeylerini ve sundukları hizmetleri geliştirir (Parker, 2008, p.26).

Türkiye’deki yeni sağlık sistemi pek çok yeniliği de beraberinde getirmektedir. Bu değişiklikler hem sağlık çalışanlarını hem de toplumun tüm üyelerini etkilemektedir. Özellikle “tıp okuryazarlığı” açısından ele aldığımızda önemli görülen konular şunlardır (Akalin, 2012):

- Kronik hastalık yönetimi ve hastanın kendi sağlığını yönetmesi,
- Hasta-sağlık çalışanı iletişimi (zaman, yöntem, süre),

- Hasta-sağlık çalışanı güvenliği ve sağlık hizmetinin kalitesi,
- Sağlık hizmetine erişim,
- Koruyucu sağlık hizmetleri,
- Sağlık çalışanın zaman sorunu,
- Sağlık harcamaları,
- Tüketiciye yönelik sağlık sunumu,
- Sağlık bilgi sistemleri,
- Tıbbi bilgiler.

Sonuç

Türkiye’de özellikle devlet, eğitim ve araştırma hastanelerinde sağlık profesyonellerinin kullanabileceği kütüphanelerin yetersizliği ya da olmaması nedeniyle internet güvenilir kaynak olarak görülmektedir. Araştırmacıları kurdukları kişisel ilişkilerle tıp kütüphanelerinden bir ya da iki kaynağa ulaşmaktadır. Toplu kataloglar, e-veri tabanları, tez kataloğu vb. kaynaklarının varlığını bilmeyen sağlık profesyonelleri etkin bir tıp okuryazarlığı eğitiminden geçirilmelidir. Ayrıca tıp kütüphanecileri de mesleki eğitimleri sırasında “bilgi okuryazarlığı” ve bunun alt başlıkları olan “sağlık ve tıp okuryazarlığı” konularında eğitim almaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Akalın H.E. “Sağlık okuryazarlığı: Nedir? Neden önemlidir?”. (Çevrimiçi) <http://www.saglikpolitikari.org/index.php/konular/89-saglik-okuryazarligi/111-saglik-okuryazarligi-nedir-neden-onemlidir>, Erişim Tarihi: 13 Eylül 2013.
- Akkoyunlu, B. “Bilgi Okuryazarlığı ve Yaşam Boyu Öğrenme” (Çevrimiçi) <http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/1b.doc> Erişim Tarihi: 7 Kasım 2013.
- “Dünyayı Kandırdı Kendisi de Şaşırdı.” (Çevrimiçi) http://www.sabah.com.tr/Dunya/2009/05/13/dunyayi_kandirdi_kendisi_de_sasirdi Erişim Tarihi: 7 Kasım 2013.
- “Kanıta dayalı tıp: bilgi okuryazarlığı eleştirel okuma”. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi ve Bilişimi Anabilim Dalı, (Çevrimiçi) http://www.medinfo.hacettepe.edu.tr/duyuru/D1_KDT_09.pdf, Erişim Tarihi: 13 Eylül 2013.
- “Sağlık Okuryazarlığı”. (Çevrimiçi) <http://www.boluekspres.com/icerik/kose.php?i=8676>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2013.
- Parker RM, Wolf MS, Kirsch I. “Preparing for an epidemic of limited health literacy: weathering the perfect storm”. *Journal of General Internal Medicine* 2008; 23(8): 1273-76.
- U.S. Department of Health and Human Services. *National action plan to improve health literacy*, 2010.
- “Yüzde 91’i Sağlık Okuryazarlığı Kavramını Bilmiyor”. (Çevrimiçi) <http://www.haberler.com/yuzde-91-i-saglik-okuryazarligi-kavramini-4393274-haberi/>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2013.